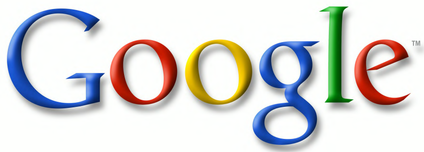

UC-NRLF
B 4 506 489

HET REGLEMENT

OP DE

BURGERLIJKE RECHTSVORDERING

HET REGLEMENT

OP DE

BURGERLIJKE RECHTSVORDERING

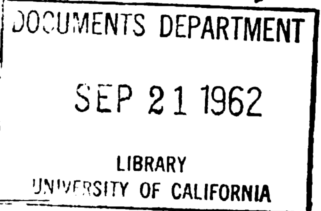
VOOR DE EUROPEESCHE RECHTBANKEN
IN NEDERLANDSCH-INDIË

VERGELEKEN MET

HET NEDERLANDSCHE WETBOEK VAN BURGERLIJKE
RECHTSVORDERING

DOOR

Mr. A. J. IMMINK

EERSTE DEEL

UITGEGEVEN MET MACHTIGING VAN Z. E. DEN MINISTER VAN KOLONIËN

'S GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1900

DOCUMENTS

TYP. ZUID-HOLL. BOEK- EN HANDELSDRUKKERIJ, 'S-GRAVENHAGE.

VOORBERICHT.

Hoewel het beginsel om de rechtspraak voor de Europeanen in Nederlandsch-Indië in burgerlijke- en handelszaken, alsmede in strafzaken, te doen berusten op algemeene verordeningen, zooveel mogelijk overeenkomende met de in Nederland bestaande wetten, eerst bij art. 75 van het Regeerings Reglement tot wet is verheven, werd dat beginsel reeds in toepassing gebracht bij de vaststelling der Wetboeken en Reglementen, waarbij het rechtswezen voor de Europeanen in Nederlandsch-Indië in 1848 geregeld is. Zelfs stemmen deze Wetboeken en Reglementen, voor het grootste deel, bijna woordelijk overeen met de Nederlandsche Wetboeken, waaraan zij ontleend zijn.

Kunnen zoodoende bij de beoefening van het voor de Europeanen in Nederlandsch-Indië geldende recht, de werken over het Nederlandsche recht in het algemeen met vrucht worden geraadpleegd, daar, waar het eene recht van het andere afwijkt, geven die werken, gelijk wel van zelf spreekt, geen licht, terwijl dit in die gevallen ook elders niet, of bijna niet, is te vinden, daar werken, waarin bedoelde afwijkingen eenigszins uitvoerig worden besproken en toegelicht, eigenlijk geheel ontbreken. Behalve de dissertatie toch van Mr. J. G. Rochussen: De causis cur in nonnullis capitibus praecipuis differat codex civilis indo-neerlandicus a

codice civili nostro, *en die van Mr. J. P. Metman:* De nonnullis locis in quibus differat methodus procedendi in foro civili ex codice indo-neerlandico a codice nostro, *zijn mij geene andere geschriften van evengemelden aard bekend, dan de belangrijke in dl. XX van Het Recht in Nederlandsch-Indië opgenomen, doch onvoltooid gebleven verhandeling van Mr. T. H. der Kinderen over* De voorschriften van het Wetboek van Koophandel voor Nederlandsch-Indië, voor zooverre zij afwijken van de voorschriften van het Nederlandsch Wetboek, toegelicht uit officiële bescheiden. *En zoo besloot ik, nu eenige jaren geleden, eene poging te doen om, althans ten deele, in evenbedoelde leemte te voorzien, en zette mij tot het schrijven eener vergelijking van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voor de Europeesche rechtbanken in Nederlandsch-Indië met het Nederlandsche Wetboek van burgerlijke rechtsvordering.*

Reeds vrij spoedig nadat ik met dien arbeid een aanvang had gemaakt, kwam de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) tot stand, welke het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering in menig opzicht belangrijk wijzigde en zoodoende het aantal punten van verschil tusschen de Nederlandsche en de Nederlandsch-Indische burgerlijke rechtsvordering aanmerkelijk deed toenemen [1]. *Dien ten gevolge, zoomede ten gevolge van verschillende andere omstandigheden kwam het eerste der twee deelen, waaruit ik mij voorstel mijn werk te doen bestaan, eerst onlangs gereed. Daar echter dat deel op zich zelf een afgerond geheel uitmaakt, heb ik het wenschelijk geacht alvast tot de uitgave daarvan over te gaan, in stede van hiermede te wachten tot ook het tweede deel voltooid zou zijn.*

Ten einde zooveel mogelijk licht te verkrijgen omtrent de redenen, welke tot de voor Indië vastgestelde afwijkingen van de Nederlandsche burgerlijke rechtsvordering, alsmede tot de later in het Indisch Reglement op de burgerlijke rechtsvordering gebrachte wijzigingen hebben geleid, verzocht ik in der tijd den toenmaligen Minister van Koloniën, wijlen Mr. W. K.

1) *Eene in Indië ontworpen* Wijziging van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering naar aanleiding van de wet-Hartogh (wet van 7 Juli 1896 Ned. Stbl. N°. 103) *werd, nu reeds eenige maanden geleden, met machtiging der Regeering, uitgegeven van wege het Departement van Justitie.*

Baron van Dedem, de officieele bescheiden betreffende evengezegd Reglement en de daarin sedert 1848 gemaakte wijzigingen, te mijner beschikking te willen stellen. Dat verzoek werd mij toen goedgunstig toegestaan, terwijl ik, nu eenigen tijd geleden, van Zijne Excellentie den Minister J. T. Cremer de vergunning mocht erlangen om, al wat van die bescheiden in het eerste deel van mijn werk is opgenomen, door den druk openbaar te maken.

Verder heb ik bij mijn arbeid, behalve van de meest bekende werken over de Nederlandsche burgerlijke rechtsvordering, gebruik gemaakt van alle mij bekende geschriften over- of betrekking hebbende op eenig onderwerp van Indisch burgerlijk procesrecht, en wel in de eerste plaats van de verhandelingen en opstellen over zoodanige onderwerpen, welke gevonden worden in Het Recht in Nederlandsch-Indië, *in* Wet en Adat [1]) *en in het* Indisch Weekblad van het Recht. *Ook is de Indische rechtspraak, aan de hand van Mr. Abendanon's* Nederlandsch-Indische Rechtspraak, *trouw door mij geraadpleegd.*

Overigens valt, naar ik meen, omtrent de wijze waarop ik het door mij gekozen onderwerp behandeld heb, niets anders te zeggen, dan dat ik bij de vergelijking van de artikelen der Indische burgerlijke rechtsvordering met de Nederlandsche artikelen waaraan zij ontleend zijn, slechts melding heb gemaakt van de tusschen beiden bestaande punten van verschil, welke mij voorkwamen min of meer belangrijk te zijn. Geheel onbeteekenende verschillen in spelling, leesteekens en dergelijke meer, zijn alzoo met stilzwijgen voorbijgegaan.

Wanneer later het tweede deel van mijn werk voltooid zal zijn, stel ik mij voor daaraan, behalve een Register, zoo als gevonden wordt aan het einde van het deel dat thans verschijnt, eene alphabetische inhoudsopgave der beide deelen toe te voegen.

Ten aanzien der door mij gebezigde verkortingen zij hier voorts nog opgemerkt, dat Regl. Rechtsv. *beteekent het Indische Reglement op de*

---

1) *De uitgave van dit belangrijke tijdschrift werd, nadat daarvan twee jaargangen verschenen waren, gestaakt.*

burgerlijke rechtsvordering van 1848, en Wetb. Rechtsv. *het Nederlandsche Wetboek van burgerlijke rechtsvordering. De overige verkortingen vereischen, naar ik vertrouw, geene nadere verklaring. Alleen is het wellicht niet overbodig hier nog aan te teekenen, dat, waar sprake is van Nederlandsche Wetboeken of Staatsbladen, van het Nederlandsche Weekblad van het Recht, enz., zulks is aangeduid door de verkorting* Ned., *terwijl overigens Nederlandsch-Indische wettelijke verordeningen, Staatsbladen, enz. zijn bedoeld.*

A. J. I.

's Gravenhage, 5 Januari 1900.

INLEIDING.

Werden op den 19den Augustus 1816, toen met de uitvoering van het tusschen Nederland en Groot-Brittannië gesloten verdrag van den 13den Augustus 1814 [1]) een aanvang gemaakt en Java onder het Nederlandsch gezag teruggebracht werd, de bestaande wetten en verordeningen op de oefening van het recht voorloopig gehandhaafd en in stand gehouden, met dien verstande evenwel dat voortaan zou worden recht gesproken: „*In naam en van wege den Koning der Nederlanden*", niet lang duurde het of de Commissarissen-Generaal Mr. C. T. Elout, G. A. G. P. Baron van der Capellen en A. A. Buijskes besloten, in voldoening aan art. 14 en vgg. hunner Instructie, tot eene regeling van het Indische rechtswezen over te gaan. Bij besluit namelijk van den 10den Februari 1817 n°. 29, droegen zij aan de heeren Mrs. H. W. Muntinghe, P. S. Maurisse en P. Merkus op, om een algemeen ontwerp omtrent het justitie- en politiewezen te vervaardigen, met last tevens om binnen den kortst mogelijken tijd eene schets in te leveren der gronden, waarop naar hunne meening dat ontwerp zou moeten rusten. Aan dien last voldeden genoemde heeren bij hun schrijven van den 10den Juli 1817, waarop hun bij besluit van den 14den Augustus daaraanvolgende, — bij hetwelk hun tevens de Generaal-majoor H. M. de Kock werd toegevoegd, ten einde de te vervaardigen ontwerpen uit te werken, — werd te kennen gegeven, dat het wenschelijk

---

1) Zie over dat verdrag de dissertatie van Mr. I. H. J. Hoek: *Het herstel van het nederlandsch gezag over Java en Onderhoorigheden* ('s-Gravenhage 1862) en de verhandeling van P. H. van der Kemp, opgenomen in dl. III (6de volgreeks), blz. 239 en vgg. der Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië onder het opschrift: *De sluiting van het Londensch tractaat van* 13 *Augustus* 1814, zoomede de verhandeling van dienzelfden schrijver over *Fendall's en Raffles' opvattingen in het algemeen omtrent het Londensch tractaat van* 13 *Augustus* 1814, op blz. 341 en vgg. van hetzelfde deel van genoemd tijdschrift.

geacht werd de wetgeving voor Indië zooveel mogelijk in verband te brengen met de Nederlandsche, en dat dus, aangezien de in Nederland in te voeren civiele en crimineele wetboeken en die op de wijze van procedeeren nog niet gearresteerd waren, de vaststelling van alle eindelijke bepalingen voor Nederlandsch-Indië voorbarig en onraadzaam scheen te zijn.

Overeenkomstig de haar aldus afgebakende grenzen, diende de commissie vervolgens bij schrijven van den 29sten October 1818 verschillende ontwerpen in, welke, behoudens eene enkele uitzondering [1]), bij besluit van den 10den Januari 1819 gearresteerd, en afgekondigd werden in het Staatsblad van dat jaar onder n°. 20.

Een der hier bedoelde reglementen was het *Provisioneel Reglement op de Manier van procederen in civile zaken voor het Hooge Geregtshof van, en de Raden van Justitie in Nederlandsch-Indië.*

Door dat Reglement, hetwelk voor de raden van justitie op Java tot den 1sten Mei 1848, en voor den raad van justitie te Makasser tot den 1sten Juli 1882 gegolden heeft, werd in de bestaande procedure slechts weinig verandering gebracht. De daarbij voorgeschreven wijze van rechtspleging in burgerlijke zaken kwam toch in hoofdzaak overeen met die, welke in vroegere tijden was gevolgd [2]) en onder het Engelsch tusschenbestuur in de, waarschijnlijk door Mr. Muntinghe [3]) ontworpen *Provisional rules and regulations, established for the manner of proceeding in civil cases, and for the practice of the supreme court of justice at Batavia and the courts of justice at Samarang and Sourabaya*, voor het eerst door den druk openbaar gemaakt en afgekondigd was.

Geen wonder alzoo dat het Reglement van 1819, gelijk Mr. J. Heemskerk Az. in der tijd opmerkte [4]), is „doorspekt met Latijnsche

1) Slechts het ontworpen *Reglement omtrent de judicature over buiten en prijzen* werd niet gearresteerd.

2) Zie blz. 53 der *Bijdrage tot de geschiedenis der codificatie in Nederlandsch Indië*, door Mr. P. Mijer. Vergl. voorts de *Maniere van procederen voor de collegiën van justitie tot Batavia*, en de *Manier van procedeeren voor de respective Regtbanken en Commissarissen uit den Raad van justitie deses Casteels*, onderscheidenlijk opgenomen in de oude- en in de nieuwe Bataviasche Statuten, en te vinden in dl. I, blz. 498 en vgg. en in dl. IX, blz. 123 en vgg. van het *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek* van Mr. J. A. van der Chijs.

3) Zie de eerste noot op blz. 139 van *De Britsche heerschappij over Java en Onderhoorigheden* door Mr. H. D. Levyssohn Norman.

4) Zie diens opstel *Over de nieuwe wetboeken voor Nederlandsch-Indië*, in de Nederlandsche Jaarboeken voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving, dl. XI, blz. 97.

woorden en verouderde termen, zoodat het geheel het voorkomen heeft in de 17de eeuw te zijn opgesteld."

Eenige jaren na de invoering van gezegd Reglement deed Mr. P. Merkus als lid van den Raad van Nederlandsch-Indië het voorstel om, ten einde te geraken tot eene verbetering in de manier van rechtspleging onder den Inlander, eene commissie te belasten met de samenstelling van een of meer ontwerpen van zoodanige veranderingen en verbeteringen als noodig zouden worden geacht, en om tot leden van die commissie, voor welker praesidium hij zich beschikbaar stelde, te benoemen de heeren Mr. G. J. C. Schneither, lid van het Hoog-Gerechtshof, Mr. H. J. Hoogeveen, waarnemend lid van- en griffier bij dat Hof, J. van der Vinne, hoofdbaljuw van Batavia en Mr. F. van Teutem, advocaat-fiscaal aldaar ter plaatse. Met dit voorstel vereenigde zich de Regeering, welke evenwel van oordeel was, dat bedoelde verbeteringen zich niet moesten bepalen tot de rechtspleging onder den Inlander en derhalve bij resolutie van den 29sten Januari 1830 n°. 4 besloot, „dat tot de herziening en verbetering der bestaande reglementen en bepalingen op de Civiele en Criminele regtsvordering onder de Europeanen en den inlander in Nederlands Indie eene Kommissie zal worden benoemd, welke voornamelijk ten doel zal hebben de vereenvoudiging en bespoediging van het regt en om zoo mogelijk eene bezuiniging in 's lands uitgaven daar te stellen." Verder hield gezegde resolutie de benoeming in eener commissie, samengesteld overeenkomstig het voorstel van Mr. Merkus.

Die commissie bracht in den loop van 1830 verschillende wetsontwerpen in gereedheid en daaronder een *Ontwerp van reglement op de wijze van regtsplegen in civiele zaken voor het Hoog Geregtshof van Nederlandsch Indie en de Raden van Justitie op Java.* Omtrent het lot van dit ontwerp is echter niets bekend. 1)

Intusschen was bij art. 4 van het Koninklijk besluit van den 30sten Juli 1830 n°. 96, waarbij Mr. G. J. Hageman werd benoemd tot voorzitter der beide Hooge Gerechtshoven van Nederlandsch-Indië, bepaald, „dat de nieuw benoemde president, zoo spoedig mogelijk na de komst op Java een opzettelijk onderzoek zoude aanvangen, ten doel hebbende om de algemeene wetten voor het Koningrijk der Nederlanden vastgesteld, zooveel mogelijk ook op de Nederlandsche bezittingen in Oost-Indie toe te passen en daartoe in tijd en wijle de

1) Naar dat ontwerp is eenige jaren geleden in het archief der Algemeene Secretarie te Batavia vruchteloos gezocht.

noodige voorstellen zoude doen." De invoering der hier bedoelde wetten werd echter tegengehouden door de verwikkelingen met België, terwijl door de daarop gevolgde scheiding van Nederland en België eene herziening van die wetten ten slotte noodzakelijk werd. Wellicht waren het vooral deze omstandigheden, welke Mr. Hageman weerhielden zich met de volvoering der hem gedane opdracht onledig te houden.

Diens opvolger evenwel, Mr. C. J. Scholten van Oud Haarlem, achtte zich verplicht met al zijne krachten te arbeiden aan de verbetering der Indische wetgeving, al was hem ook al geene opdracht gedaan, zooals aan Mr. Hageman, en zoo stelde hij bij zijn schrijven van den 24sten September 1837 n°. 8 aan de Regeering voor:

1°. om eene commissie te benoemen, bestaande uit een voorzitter en twee leden, en aan die commissie op te dragen „het verrigten der noodige voorbereidende werkzaamheden, welke eene actuele invoering in Indië der aanstaande Nederlandsche wetgeving zouden kunnen *bevorderlijk* zijn of bespoedigen", bepaaldelijk met last om „voor te dragen het nemen of provoceren van zoodanige provisionele maatregelen of voorschriften als in het belang der Kolonie en tot eene meer juiste en rigtige administratie der Justitie of regtsbedeeling mogten blijken nuttig of wenschelijk te zijn"; en

2°. om aan hem, Mr. Scholten van Oud Haarlem, het voorzitterschap van bedoelde commissie op te dragen en tot leden daarvan te benoemen Mr. A. A. van Vloten, raadsheer in- en Mr. P. Mijer, griffier bij het Hoog-Gerechtshof van Nederlandsch-Indië, welke laatste tevens met de functiën van secretaris der commissie zou kunnen worden belast.

Overeenkomstig dit voorstel werden genoemde rechtsgeleerden bij besluit van den 31sten October 1837 n°. 1 gecommitteerd „tot het verrigten der noodige voorbereidende werkzaamheden, waardoor eene eventuele invoering alhier der aanstaande nederlandsche wetgeving zoude kunnen worden bevorderd en tot het voordragen van zoodanige voorloopige maatregelen en voorschriften, waardoor aan de regtsbedeeling in ned. Indie eene betere en voor de aldaar bestaande behoefte meer geschikte werking zoude kunnen worden verzekerd in den geest der bovenvermelde voorstellen."

Ook aan deze commissie mocht het echter niet gelukken op wetgevend gebied iets tot stand te brengen. Na bij missive van den 23sten April 1838 een *Ontwerp-Besluit, houdende bepalingen omtrent eenige tot den handel betrekkelijke Onderwerpen*, vergezeld van eene memorie van toelichting, te hebben ingediend, werd zij met het einde van dat

jaar, namelijk van 1838, met het oog op het toen aanstaande vertrek van Mr. Scholten naar Nederland, ontbonden. Mr. Van Vloten had reeds vroeger opgehouden lid der commissie te zijn.

Nochtans liet Mr. Scholten van Oud Haarlem zijn denkbeeld om ten nutte der Indische wetgeving werkzaam te zijn, niet varen. Nog voor hij Batavia verliet gaf hij, bij schrijven van den 23sten December 1838, aan den Gouverneur-Generaal D. J. de Eerens te kennen, dat hij, vooral indien hem eenige daartoe geschikte personen konden worden toegevoegd, den in het vaderland tot herstel zijner ondermijnde gezondheid door te brengen tijd gaarne zoude besteden aan het tot stand helpen brengen eener Indische wetgeving. Eenige maanden later ontving de Minister van Koloniën J. Graaf van den Bosch een afschrift van dat schrijven, hem door den Gouverneur-Generaal toegezonden bij missive van den 18den Januari 1839, en kwam ook Mr. Scholten in Nederland aan. Het door dezen geopperde denkbeeld werd toen al spoedig in overweging genomen. De Staatsraad in buitengewonen dienst J. C. Baud werd daaromtrent gehoord en diens advies aan den Minister van Koloniën, dd. 22 Juni 1839, luidde gunstig. De Minister, die zich met dat advies geheel vereenigde, deed dienovereenkomstig een rapport aan den Koning, dd. 13 Juli 1839, waarop door Zijne Majesteit, bij besluit van den 15den Augustus daaraanvolgende n°. 102, werd goedgevonden en verstaan:

„1°. te bepalen:

a. dat het daarstellen der vereischte ontwerpen om de nieuwe Nederlandsche wetgeving voor Nederlandsch Indie toepasselijk te maken en het doen van alle zoodanige verdere voorstellen, als in verband daarmede dienstig zullen worden geoordeeld, aan eene bijzondere commissie zal worden opgedragen;

b. dat die commissie zich in de eerste plaats zal bezig houden met het ontwerpen eener regterlijke organisatie voor Nederlandsch Indie, zich in dezen tot regel stellende, dat de bedoelde organisatie niet zal kunnen overschrijden de sommen, welke thans voor het personeel der regterlijke magt in Nederlandsch Indie zijn toegestaan, waaromtrent aan de commissie de vereischte opgaven door het Departement van Kolonien zullen worden gedaan; en

„2°. tot leden dier commissie te benoemen de Heeren Mr. C. I. Scholten van Oud Haarlem, President van het Hoog Geregtshof van Nederlandsch Indie, thans met verlof hier aanwezig, Mr. I. Schneither, vroeger Secretaris der Hooge Indische regering, later lid in het Hoog Geregtshof van Nederlandsch Indie en thans Raadsheer in het Pro-

vinciaal Hof van Gelderland, en Mr. I. F. H. van Nes, laatst Resident van Pasoeroean, en vroeger lid in het Hoog Geregtshof van Nederlandsch Indie, thans met verlof alhier aanwezig."

Nadat die commissie zich in de eerste plaats, overeenkomstig hare opdracht, met de samenstelling van een *Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch-Indië* had bezig gehouden en nadat zij vervolgens nog eenige andere wettelijke verordeningen ontworpen had, werd door haar ook een ontwerp van een *Reglement van burgerlijke regtsvordering voor de raden van justitie op Java en het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie* vervaardigd en ingediend.

Het mocht der commissie evenwel niet gelukken de haar opgedragen taak te voltooien. Wegens den bij voortduring slechten staat zijner gezondheid zag Mr. Scholten van Oud Haarlem zich namelijk genoopt zijn eervol ontslag te vragen als lid der commissie voor de Indische wetgeving en naar aanleiding van dat verzoek werd die commissie bij Koninklijk besluit, dd. 15 December 1845 n°. 68, ontbonden, terwijl bij Koninklijk besluit van diezelfde dagteekening, n°. 67, werd bepaald:

Artikel 1.

„Onze Staatsraad Jonkheer Mr. H. L. Wichers zal gedurende eenen nader door Ons te bepalen tijd en met behoud van zijne betrekking als lid van den Raad van State, zich in zending begeven naar Nederlandsch Indie met het tweeledig doel:

a. om gedurende zijn verblijf aldaar het voorzitterschap te bekleeden van het Hoog Geregtshof van Nederlandsch Indie en van het Hoog Militair Geregtshof aldaar;

b. om Onzen Gouverneur-Generaal bij te staan in het invoeren der nieuwe wetboeken voor Nederlandsch Indie, welke eerstdaags aan Onze bekrachtiging staan te worden onderworpen."

Artikel 2.

„Onze Staatsraad voornoemd zal zich verstaan met Onzen Minister van Kolonien, ten einde in overleg met den Heer Mr. *C. J. Scholten van Oud Haarlem* het noodige te verrigten ter spoedige voltooijing van de nog onderhanden zijnde ontwerpen voor de nieuwe wetgeving in Nederlandsch Indie."

Aan het laatste gedeelte dezer opdracht was een vijftal maanden later in zoover voldaan, dat bij art. 1 van het Koninklijk besluit van den 16den Mei 1846 n°. 1 (Stbl. 1847 n°. 23) de volgende voor

Nederlandsch-Indië ontworpen wettelijke verordeningen konden worden vastgesteld:

de Algemeene bepalingen van wetgeving,

het Reglement op de rechterlijke organisatie en het beleid der justitie,

het Burgerlijk Wetboek,

het Wetboek van Koophandel, en

de Bepalingen betrekkelijk de misdrijven, begaan ter gelegenheid van faillissement en bij kennelijk onvermogen, mitsgaders bij surséance van betaling.

Een paar dagen nadat deze verordeningen waren gearresteerd, vertrok Mr. Wichers naar Indië, waar, ingevolge art. 4 van evenvermeld Koninklijk besluit, de vaststelling zou plaats hebben van de nog ontbrekende reglementen, namelijk van:

een Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voor het Hoog-Gerechtshof en de raden van justitie,

een Reglement van strafvordering voor het Hoog-Gerechtshof en de raden van justitie, en

een Reglement op de administratie der politie, mitsgaders op de burgerlijke rechtspleging en strafvordering voor de Inlanders en daarmede gelijkgestelde personen.

Reeds vrij spoedig na zijne aankomst in Nederlandsch-Indië werd aan Mr. Wichers bij besluit van den Gouverneur-Generaal, dd. 5 December 1846 n°. 3, onder anderen opgedragen een ontwerp in te dienen van eerstgenoemd Reglement. Aan deze opdracht voldeed de heer Wichers bij zijn schrijven van den 3den April 1847 n°. 21, waarbij hij den Gouverneur-Generaal met een door hem vervaardigd ontwerp van een *Reglement op de burgerlijke regtsvordering voor de raden van justitie op Java en het hoog-geregtshof van Nederlandsch-Indië*, eene daartoe betrekkelijke nota van toelichting aanbood, een en ander vergezeld van het in zijne handen gestelde oorspronkelijke ontwerp, „bij hetwelk" — aldus leest men in die missive — „geene andere stukken behooren" [1]).

---

1) Dat nochtans eene toelichting op het oorspronkelijk ontwerp heeft bestaan, is mij overtuigend gebleken uit een briefje van Mr. Scholten van Oud Haarlem, dd. 12 Februari 1844, gevonden in het archief van het Departement van Justitie, bij welk Departement, even als bij dat van Koloniën, bedoeld ontwerp, volgens eene potloodaanteekening voorkomende op den kant van bovenvermelde missive, indertijd in overweging is geweest. Bij dat briefje namelijk verzocht Mr. Scholten aan Mr. J. van den Honert, toen ter tijd Hoofdcommies bij eerstgenoemd Departement, hem het ontworpen Reglement

Dat eerste ontwerp werd, blijkens evengezegde nota van toelichting, geheel herzien, veranderd en aangevuld, doch zoowel bij het oorspronkelijke, als bij het nieuwe ontwerp werd het Nederlandsche Wetboek van burgerlijke rechtsvordering zooveel mogelijk op den voet gevolgd. Met het oog hierop schreef Mr. Wichers:

„Het was eene uiterst moeijelijke opgave, om het Nederlandsch wetboek van burgerlijke regtsvordering, zonder hetzelve te verminken en uit deszelfs verband te rukken, zoodanig in te rigten, dat hetzelve althans op Java en Madura in allen deele konde worden nageleefd.

„In Nederland bestaan vier en dertig arrondissements-regtbanken, terwijl op het veel grootere Java slechts *drie* raden van justitie zijn gevestigd.

„In Nederland zijn de afstanden gering, en de middelen van vervoer en gemeenschap op alle punten des Rijks menigvuldig en geregeld. Op Java daarentegen heeft men, bij veel grootere afstanden, op vele van de groote wegen verwijderde punten genoegzaam geene of althans geene regelmatige middelen van communicatie; terwijl bovendien het regtsgebied van twee der raden van justitie zich uitstrekt over uitgebreide landstreken tot afgelegene eilanden behoorende. In Nederland heeft men niet slechts in elk arrondissement, maar zelfs in elk kanton, eenen of meer bekwame deurwaarders ter verrigting der noodige geregtelijke exploiten; op Java heeft men die naauwelijks in de hoofdplaatsen, waar de europesche regterlijke collegiën gevestigd zijn; terwijl men eindelijk (om deze tegenstelling niet verder uit te breiden) in Nederland niet minder dan honderd vijftig kantonregters telt, die belast zijn met de verzegelingen en vele andere werkzaamheden, in welker verrigting hier te lande op eene andere wijze moest worden voorzien.

„Ik heb getracht de menigvuldige uit dit een en ander ontstaande bezwaren te ontwijken of uit den weg te ruimen, en tevens waar ik in het Nederlandsch wetboek deze of gene min doelmatige bepaling meende te zien, die door andere, mijns inziens, verkieslijke voorschriften doen vervangen.

„De meeste afwijkingen van het Nederlandsch wetboek van burgerlijke regtsvordering en van het oorspronkelijk reglement, zullen, naar

---

van burgerlijke rechtsvordering „met de toelichting" te doen geworden, terwijl het aldus eindigde: „Ik zal u die stukken, na gemaakt gebruik, tot verdere examinatie, terugbezorgen." Naar bedoelde toelichting is echter in de archieven van de beide genoemde Departementen vruchteloos gezocht.

ik vertrouw, in het hierboven aangevoerde derzelver regtvaardiging vinden."

Eenige dagen nadat Mr. Wichers zijn ontwerp met de daarbij behoorende nota van toelichting had ingediend, werden deze stukken in handen gesteld van den procureur-generaal bij het Hoog-Gerechtshof, Mr. C. Hultman, die zijn oordeel daarover uitsprak in zijn advies aan het Hof van den 26sten April 1847. Bij dit advies, hetwelk zich bepaalde tot eene algemeene beschouwing van het aangeboden ontwerp, werd de onveranderde vaststelling en afkondiging daarvan aanbevolen.

Het Hoog-Gerechtshof echter, dat zich niet in allen deele met de zienswijze van den procureur-generaal konde vereenigen, achtte het, blijkens zijn advies aan den Gouverneur-Generaal, dd. 19 Juli 1847, noodzakelijk, dat het ontwerp op de bij dat advies vermelde punten eenige verandering, bijvoeging of wijziging onderging.

Onder anderen maakte het Hof bezwaar tegen de bepalingen van het ontwerp, waarbij in geval van hooger beroep, ook van beschikkingen op requesten, zoomede in geval van revisie, de consignatie werd bevolen eener bij bekrachtiging van het vonnis des eersten rechters verbeurd te verklaren geldsom, — en wel op grond:

dat de redenen, die in Nederland schenen geleid te hebben tot de afschaffing der consignatie eener boete van appel, welke zoowel bij het Fransche recht, als bij de in Indië vigeerende procesorde was bevolen, geacht werden alleszins juist en billijk te zijn;

dat vooral bij het hooger beroep van beschikkingen op requesten die boete als bezwarend was aan te merken, zijnde zij ook bij de in Indië geldende procesorde niet voorgeschreven, behalve in geval van requesten civiel;

dat het belang, hetwelk het gouvernement bij het behoud van die boeten had, zoo onbeduidend was, dat het niet kon opwegen tegen de handhaving van het beginsel, waarop het recht van hooger beroep berust; en

dat hetzelfde gold ten aanzien der, in geval van revisie te consigneeren geldboete.

Voorts kon het Hoog-Gerechtshof zich volstrekt niet vereenigen met de bepalingen, vervat in art. 321 en vgg. van het ontwerp [1]), betreffende de opdracht aan de ambtenaren van het openbaar ministerie om als advocaten en procureurs op te treden voor den lande.

1) Art. 317 en vgg. Regl. Rechtsv.

In evenvermeld advies wordt dienaangaande het volgende gezegd:

„De vergadering heeft met leedwezen in het ontwerp de bepaling opgenomen gezien, dat de ambtenaren van het openbaar ministerie zullen gehouden wezen in burgerlijke zaken als advocaten en procureurs voor het land op te treden, daar zulks haar voorkomt niet overeen te brengen te zijn met het beginsel, dat diezelfde ambtenaren in vele zaken tusschen bijzondere personen volgens de wettelijke voorschriften zullen *moeten*, in alle zaken zullen *kunnen* gehoord worden, in hunne conclusiën.

„In vele gevallen zal deze bepaling de voorlichting van het openbaar ministerie, in afwijking van de Nederlandsche wet, doen missen. De werkzaamheden worden aanzienlijk voor de ambtenaren van dat ministerie vermeerderd, en deze zullen somwijlen zaken moeten verdedigen of voorstaan gelijkvormig aan die van bijzondere personen, in dewelke zij geheel anders zullen meenen te moeten concluderen, als zij verpligt zijn geweest voor den lande, loco privati, te doen. Ook loopt men gevaar, dat een officier van Justitie eenmaal als eischer *voor den lande* zekere beginselen hebbende voorgestaan, die zal volhouden in conclusiën tusschen particulieren, en zulks somwijlen op eene wijze, welke het algemeen vertrouwen in zijn ministerie zoude kunnen schokken.

„Zoo ergens, dan schijnt in Nederlandsch Indië, waar het Gouvernement zoo vele en zoo verschillende industriële en commerciële belangen heeft, het waarnemen der rijksadvocatie door ambtenaren van het openbaar ministerie, die tevens geroepen zijn in het belang der wet te concluderen, niet bestaanbaar te wezen.

„Het is niet onwaarschijnlijk, dat de moeijelijkheid, waarop thans gewezen wordt, bij het stellen van art. 58 van het reglement op de regterlijke organisatie niet onopgemerkt is gebleven. In dit artikel toch wordt voorgeschreven dat de ambtenaren van het openbaar ministerie zullen gehouden zijn om in alle burgerlijke zaken, waarin de belangen van den lande betrokken zijn, die belangen op eene *regtmatige wijze* voor te staan en te beschermen.

„Ter wiens beoordeeling nu zal het zijn, of het voorstaan en beschermen dier belangen regtmatig is, of niet? Zal de ambtenaar van het openbaar ministerie zijn officie aan het land kunnen weigeren, als hij meent dat hij zulks niet op eene regtmatige wijze kan verleenen? Of is hij gehouden de beoordeeling van het al of niet regtmatige aan het Gouvernement over te laten en diens bevelen te volgen?

„In zaken van openbare orde kan het laatste aannemelijk zijn,

doch wanneer het quaestien geldt *de meo et tuo*, zuivere geschillen van burgerlijk regt, spruitende uit contracten en overeenkomsten, krachtens welke het Gouvernement als kooper of verkooper, huurder of verhuurder in regten aanspreekt of wordt aangesproken, gelijk wij zulks dagelijks zien gebeuren, zal dan ook de ambtenaar van het openbaar ministerie op hooger last voor het rijk moeten optreden en beginselen voorstaan, waarmede hij welligt in gemoede zich niet kan vereenigen en ten aanzien van welke hij reeds meermalen, bij geschillen tusschen particulieren, in eenen tegenovergestelden zin heeft geconcludeerd?

„De bepalingen van art. 321 en volgende van het ontwerp, in verband met art. 58 van het reglement op de regterlijke organisatie, schijnen ons de grootste moeijelijkheden op te leveren en met de waardigheid van het openbaar ministerie niet te stroken.

„Hoezeer de ontwerper ten aanzien van dit punt aan de bedenkingen van het Hof, waarvan de juistheid door hem ten deele althans wordt erkend, niet heeft kunnen toegeven, zouden wij echter vermeenen 's Konings wil te miskennen door niet ons gevoelen ten aanzien dezer aangelegenheid aan de overweging Uwer Excellentie eerbiediglijk te onderwerpen.

„Wij vermoeden dat finantiële bedenkingen zich misschien tegen het doen waarnemen van 's Lands burgerlijke regtzaken door anderen, dan ambtenaren van het openbaar ministerie verzetten. Kan dit niet anders, wij moeten er in berusten, doch wij herhalen het, in dat geval verliezen de conclusien van het openbaar ministerie tot voorlichting des regters derzelver groote waarde. Wij zullen ons echter er van onthouden dienaangaande eene bepaalde voordragt te doen ten einde de definitieve vaststelling van een reglement op de burgerlijke regtsvordering daardoor niet te vertragen, doch wij nemen de vrijheid den wensch te uiten, dat Uwe Excellentie zelf het initiatief zal willen nemen om, zoo spoedig mogelijk, een met de instelling van het openbaar ministerie meer overeenkomstig beginsel aan onze nieuwe wetgeving te schenken."

Naar aanleiding dezer beschouwingen, welke de Raad van Indië ten volle beaamde, werd door dit staatscollegie in de vergadering van den 5den Augustus 1847 geadviseerd om:

gevolg te geven aan het voorstel van het Hof, mitsdien art. 58 Recht. Org. niet in te voeren, en dienovereenkomstig art. 321 en vgg. van het ontwerp te wijzigen;

dan wel den Staatsraad Wichers te verzoeken zich nader te willen

verklaren omtrent de bedenkingen van het Hof aangaande dat artikel.

Daarentegen achtte de Raad van Indië, blijkens evenvermeld advies van den 5den Augustus 1847, in strijd met 's Hofs gevoelen, de handhaving wenschelijk van de bepalingen betreffende de consignatie eener boete in geval van appel en van revisie, terwijl zelfs werd voorgesteld om in dit laatste geval de boete te bepalen op ƒ 300.—, opdat van het middel van revisie niet lichtvaardig zou worden gebruik gemaakt.

Wat de beide genoemde punten betreft, verschilde Mr. Wichers evenwel, blijkens zijne missive aan den Gouverneur-Generaal van den 28sten Augustus 1847, in gevoelen met den Raad van Indië.

„In de eerste plaats", aldus schreef Mr. Wichers, „zij het mij vergund de opmerking te maken, dat de Raad van Indië zich min juist heeft uitgedrukt, door te gewagen van een *voorstel*, hetwelk door het hoog-geregtshof ten aanzien van het te dezen bedoelde hoogst gewigtige onderwerp zoude zijn gedaan; hebbende laatstgenoemd collegie uitdrukkelijk te kennen gegeven, dat hetzelve zich van het doen eener bepaalde voordragt dienaangaande zoude onthouden, ten einde geene vertraging te weeg te brengen in de definitieve vaststelling van het reglement.

„Wat de zaak zelve betreft, moet ik aan Uwe Excellentie met bescheidenheid doen opmerken:

1°. dat men door het hier als 't ware ingeworteld stelsel, volgens hetwelk het openbaar ministerie in burgerlijke zaken als pleitbezorger der Regering optreedt, zoo maar voetstoots op te heffen, eene groote stoornis in den geregelden gang van zaken, welke geheel op dat stelsel berust, zoude doen ontstaan, en dat eene nieuwe, wel doordachte regeling van dit onderwerp veel meer tijd zoude vereischen dan op dit oogenblik beschikbaar is;

2°. dat de opheffing van het bestaande stelsel noodwendig zoude moeten gepaard gaan met de aanstelling van eenen vasten landsadvocaat bij elk europeesch regterlijk collegie in Nederlandsch-Indië, of althans met het aanstellen voor elke zaak van eenen van landswege te bezoldigen praktizijn; welk een en ander te aanzienlijke uitgaven zoude vorderen, dan dat men ook uit dat oogpunt daartoe zoude vermogen over te gaan, zonder een voorafgaand grondig onderzoek naar de voor- en nadeelen eener nieuwe regeling dezer materie, die overigens van dien aard is, dat zij, afgescheiden van de vaststelling van het onderwerpelijk reglement, de nadere overweging van Uwe Excellentie allezins waardig is."

En ten aanzien der consignatie eener boete in geval van appel en van revisie werd door den heer Wichers in evengemeld schrijven het volgende opgemerkt:

dat het des Konings blijkbare bedoeling was, dat het rechtswezen in Indië zooveel mogelijk zou nabijkomen aan dat, hetwelk in het moederland bestond, terwijl er geene de minste noodzakelijkheid scheen te zijn om den toegang tot den hoogeren rechter in Nederlandsch-Indië meer te bemoeielijken, dan zulks in Nederland geschiedde;

dat het bovendien ook op zich zelf genomen eene hardheid was, dat men gestraft zou kunnen worden voor de aanwending van een wettig rechtsmiddel tegen eene niet in het hoogste ressort gewezen uitspraak;

dat het anders was gelegen met het beroep in cassatie, zijnde dit alleen aanwendbaar tegen vonnissen in het hoogste ressort en dienvolgens te beschouwen als een buitengewoon rechtsmiddel, waarvan het gebruik zoo spaarzaam mogelijk behoort plaats te hebben; en

dat hij, Mr. Wichers, het voorstel van het Hoog-Gerechtshof dus ten sterkste ondersteunde.

Bij de hier bedoelde missive werd ten slotte den Gouverneur-Generaal in overweging gegeven om:

1°. de in de bij die missive gevoegde nota omschreven wijzigingen in het ontwerp op te nemen en dit daarna met die wijzigingen voorloopig te arresteeren;

2°. te gelasten dat, behoudens de na te melden machtiging, het aldus gearresteerde Reglement, nadat aan de titels en artikelen daarvan een doorloopend nommer zou zijn gegeven, onverwijld ter perse gelegd en ten getale van twee duizend exemplaren gedrukt zal worden; en

3°. hem, Mr. Wichers, te machtigen om de wijzigingen kenbaar te maken, welke nader mochten blijken noodwendig in het Reglement gebracht te moeten worden, zullende het daarna met die nadere wijzigingen door den Gouverneur-Generaal, voor zoover deze zich daarmede mocht kunnen vereenigen, definitievelijk worden vastgesteld.

In antwoord op die voorstellen deelde de Gouverneur-Generaal J. J. Rochussen bij kabinetsmissive, gedagteekend Cheribon, 6 September 1847, den heer Wichers mede, dat hij hem, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch-Indië, machtigde om, ten getale van twee duizend exemplaren, het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voor de raden van justitie op Java en het Hoog-Gerechtshof van Nederlandsch-Indië te doen drukken, nadat daarin zouden gebracht zijn de

wijzigingen, opgenomen in de nota, gevoegd bij de missive van hem, Mr. Wichers, dd. 28 Augustus 1847, alsmede de correctiën, welke nader mochten blijken noodzakelijk te zijn, terwijl hij, Gouverneur-Generaal, tevens verzocht hem eene bepaalde opgave van die correctiën te doen toekomen, gelijktijdig met een exemplaar van het gedrukte Reglement, ten einde in den gewonen vorm te worden gearresteerd en gepubliceerd, voor zoover daartegen geene bedenkingen mochten bestaan.

Betreffende art. 321 van het ontwerp schreef de Gouverneur-Generaal in evengemelde kabinetsmissive nog het volgende:

„Ik acht mij echter verpligt ter kennisse van UHEGestr. te brengen, dat bij mij zeer gewogen hebben de aanmerkingen en wenschen van het Hoog Geregtshof van Nederlandsch Indie op artikel 321 van het ontwerp, gedeeld en ondersteund door den Raad van Indie en de strekking hebbende, dat de belangen van den staat in de ontelbare gevallen, in welke deze uit den aard der Koloniale inrigtingen als contractant, verhuurder, verpachter enz. civiele partij is, niet zullen worden waargenomen door ambtenaren van het openbaar ministerie, maar door generaal of speciaal ter zake te benoemen of aan te wijzen practizijns.

„Behalve de door de geraadpleegde Hooge Kollegien aangevoerde zeer bondige redenen tot ondersteuning van hunnen wensch, is bij mij ontstaan de overweging van staatkundigen aard, dat, hoe meer in deze Kolonie onbestaanbaar zijn en daarom gemist worden en gemist moeten blijven de waarborgen, welke de gemeente in *Europa* pleegt te vinden in meer constitutionele vormen en meerdere publiciteit, ook de pogingen der Regering des te meer de strekking moeten hebben, om aan de ingezetenen dezer kolonie duurzaam in te boezemen het meest onbepaald en onbedingd vertrouwen op eene volkomen onpartijdige en onvertogene regtsbedeeling: een vertrouwen hetwelk gevaar loopt geschokt te worden, wanneer als blijvend beginsel aangenomen wordt, dat de officier van justitie, wiens oorspronkelijke en eigenlijke roeping is, voor den Souverein op te treden ter handhaving van 's lands wetten, ook telkens moet behartigen de belangen van den staat, waar deze als civiele partij aan de uitspraken van den Regter onderworpen is.

„De zedelijke invloed, welke uit dusdanige afscheiding moet geboren worden, en gevolgelijk het politiek belang, hetwelk de staat bij die afscheiding heeft, is in mijne schatting zoo groot, dat over het geopperd bezwaar van geldelijken aard moet worden heengestapt.

„Ik beaam de moeijelijkheid, welke het in zich zou hebben, om, op staanden voet, dit nieuw beginsel in het ontworpen Reglement op te nemen: ook wensch ik mij bovenal te onthouden van alles, wat

eenige vertraging zoude kunnen aanbrengen in den geleidelijken voortgang en afloop van den hoogst moeijelijken arbeid, in welks behandeling en behartiging UHEG. zich de eervolle keuze van Zijne Majesteit den Koning zoo waardig toont; doch aan den anderen kant, zou ik niet als ongaarne overgaan tot vaststelling van een Reglement, bij hetwelk onherroepelijk werd aangenomen een beginsel, welks eindgevolgen, naar mijne innige overtuiging, voor de kolonie bedenkelijk en schadelijk zullen zijn.

„Ik moet dien ten gevolge de vrijheid nemen UHEGestr. met nadruk te verzoeken, in gezette overweging te nemen, om door de bijvoeging van eene reservatoire clausule [1]) de gelegenheid open te houden, om op dit belangrijk punt nader terug te komen."

Naar aanleiding van dit verzoek schreef Mr. Wichers den Gouverneur-Generaal bij missive van den 16den September 1847:

dat hij bij de mondelinge raadpleging over art. 321 van het ontwerp aan het Hoog-Gerechtshof had te kennen gegeven, dat hij, wat het beginsel betrof, geheel en al met het Hof instemde, doch dat het hem voorkwam eene volstrekte onmogelijkheid te zijn om, al wilde men ook over de meerdere uitgaven heenstappen, welke de verwezenlijking van 's Hofs verlangen zouden te weeg brengen, deze belangrijke aangelegenheid vóór de invoering der nieuwe wetgeving te regelen;

dat de gegrondheid van die bedenking door genoemd collegie was erkend;

dat voorts, naar de meening van hem, Mr. Wichers, eene reservatoire clausule niet vereischt werd ter openhouding der bevoegdheid om op het bewuste punt terug te komen, daar toch bij het bedoelde artikel alleen op de ambtenaren van het openbaar ministerie de verplichting werd gelegd om *op daartoe bekomen last* als pleitbezorgers van den lande op te treden, zoodat het der Regeering onverlet bleef om dien last niet aan die ambtenaren, maar aan anderen op te dragen;

dat hij evenwel volgaarne aan het verlangen van den Gouverneur-Generaal wilde voldoen; en

dat hij mitsdien in overweging gaf aan art. 321 van het ontwerp een tweede lid toe te voegen, luidende: *Het blijft den Gouverneur-generaal voorbehouden om, bij eene nadere regeling van dit onderwerp, de*

---

1) Aan art. 321 van het ontwerp ontbrak de bepaling, welke gevonden werd in het tweede lid van het bij het Koninklijk besluit van 15 November 1873 (Stbl. 1874 no. 149) ingetrokken art. 317 Regl. Rechtsv.

ambtenaren van het openbaar ministerie van de hiervoren omschrevene verpligting te ontheffen.

Met deze oplossing der ten aanzien van art. 321 van het ontwerp geopperde bezwaren kon de Gouverneur-Generaal zich in allen deele vereenigen, zooals blijkt uit de volgende zinsneden, voorkomende in zijne aan Mr. Wichers gerichte kabinetsmissive van den 21sten September 1847: „Ofschoon UHEdGestr. heeft gemeend dat de bewoordingen *op daartoe bekomen last* konden geacht worden genoegzame vrijheid aan de Regering over te laten om de behartiging der belangen van den Staat, waar deze als civiele partij optreedt, ook aan anderen dan aan ambtenaren van het openbaar ministerie op te dragen, zoo blijf ik echter eene meer bepaalde reserve verkieslijk achten, omdat de zooeven aangehaalde bewoordingen ook in dien zin kunnen worden uitgelegd, dat de bewuste ambtenaren de eenig bevoegde personen zijn, ofschoon zij in elk geval eene bepaalde lastgeving behoeven. Ik heb daarom met genoegen gezien dat er bij UHEdGestr. geene bedenkingen bestaan tegen de door mij gewenschte reservatoire clausule aan het slot van art. 321, nu 317."

Eenige dagen later deed Mr. Wichers den Gouverneur-Generaal bij missive van den 2den November 1847 een gedrukt exemplaar toekomen van het *Reglement op de burgerlijke regtsvordering voor de raden van justitie op Java en het hoog-geregtshof van Nederlandsch-Indië*, met verzoek dat Reglement alsnu vast te stellen en af te kondigen. Eene nota van correctiën, welke nader gebleken waren noodig te zijn, vergezelde die missive, waarin dienaangaande nog het volgende werd gezegd:

„Ten aanzien der veranderingen die nog door mij in het Reglement gebragt zijn, wensch ik aan Uwe Excellentie de opmerking te maken, dat dezelve zich bepalen tot het herstel van onnaauwkeurigheden, het verduidelijken van sommige voorschriften, en het aanbrengen van enkele wijzigingen van een allezins ondergeschikt belang, zijnde, gelijk zulks uit de inzage der nevensgaande schriftelijke opgave kan blijken, geen punt door mij aangeroerd, hetwelk gezegd kan worden van gewigt te zijn.

„Desniettemin, en ik acht het niet ongepast Uwe Excellentie hiervan te doen kennis dragen, heb ik ten aanzien der meest zakelijke correctiën vooraf op eene officieuse wijze met het hoog-geregtshof geraadpleegd."

Zonder verder eenige verandering of wijziging te ondergaan, werd vervolgens het Reglement bij besluit van den Gouverneur-Generaal

van den 8sten November 1847 n°. 1 vastgesteld en daarna afgekondigd in Stbl. 1847 n°. 52, terwijl het werd goedgekeurd en bekrachtigd bij Koninklijk besluit, dd. 29 September 1849 n°. 93, opgenomen in Stbl. n°. 63 van dat jaar. Inmiddels was het tegelijk met de overige deelen der nieuwe wetgeving op den 1sten Mei 1848, ingevolge de publicatie van den 3den December 1847 n°. 2*a* (Stbl. n°. 57), ingevoerd en in werking getreden.

Behalve voor het Hoog-Gerechtshof, welks rechtsmacht zich uitstrekt over geheel Nederlandsch-Indië, gold het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, blijkens zijn titel, aanvankelijk slechts voor de op Java en wel in de steden Batavia, Samarang en Soerabaja gevestigde raden van justitie, wier rechtsgebied was bepaald bij art. 118 Recht. Org. Dit artikel heeft echter sedert 1848 verschillende wijzigingen ondergaan, tengevolge waarvan het rechtsgebied van genoemde raden zich thans uitstrekt:

dat van den raad te Batavia, over de residentiën Batavia, Bantam, Krawang, Preanger-Regentschappen, Cheribon en de Westerafdeeling van Borneo, de eilanden Banka, Billiton en Sumatra, — met uitzondering van het deel, behoorende tot het rechtsgebied van den raad van justitie te Padang, — mitsgaders over de residentie Riouw [1]);

dat van den raad te Samarang, over de residentiën Samarang, Tegal, Pekalongan, Banjoemaas, Bagelen, Kedoe, Djokjokarta, Soerakarta, Japara, Rembang en Madioen; en

dat van den raad te Soerabaja, over de residentiën Soerabaja, Madura, Kediri, Pasoeroean, Probolinggo en Bezoeki, de eilanden Bali en Lombok, benevens de residentie Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo [2]).

Met opzicht tot de bezittingen buiten Java en Madura, behoorende tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java, werd in 1848 bij art. 18 der Bijzondere bepalingen voor de Buitenbezittingen (Stbl. n°. 2), uitdrukkelijk bepaald, dat het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering daar volledig van toepassing zou zijn, terwijl thans eene dergelijke bepaling in elk der Reglementen op het rechtswezen in die Buitenbezittingen is opgenomen [3]).

---

1) Zie Stbl. 1873 n°. 181 en Stbl. 1892 n°. 184.

2) Zie Stbl. 1863 n°. 142, gewijzigd bij art. 1 van Stbl. 1882 n°. 142 en art. 2 van Stbl. 1880 n°. 54, zoomede art. 451 Regl. Timor (Stbl. 1882 n°. 26).

3) Zie art. 477 n°. 1 Regl. Banka (Stbl. 1874 n°. 33), art. 456 n°. 1 Regl. Billiton (Stbl. 1892 n°. 183), art. 424 n°. 1 Regl. Riouw (Stbl. 1882 n°. 84), art. 430 n°. 1 Regl. Lampongsche distr. (Stbl. 1879 n°. 65), art. 441 n°. 1 Regl. Palembang (Stbl. 1878

Hoewel het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering uit den aard der zaak slechts strekt om de wijze van procedeeren voor de verschillende rechterlijke autoriteiten te regelen, bevat het niettemin, in navolging van het Nederlandsche Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, enkele bepalingen, waarbij aan die autoriteiten ook rechtsmacht is toegekend. Zoo bij voorbeeld is bij art. 283 en vgg. Regl. Rechtsv. aan de presidenten der raden van justitie de rechtspraak in kort geding opgedragen, terwijl de raden van justitie, ingevolge het bepaalde bij art. 867 van dat Reglement, onder anderen kennis hebben te nemen van de daar vermelde overtredingen, begaan door ambtenaren van den burgerlijken stand, griffiers, enz. In hoofdzaak evenwel, en behoudens enkele uitzonderingen als hier bedoeld, is de rechtsmacht der verschillende rechtbanken en rechters, behalve bij de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen, bepaald en omschreven in het Reglement op de rechterlijke organisatie van 1848.

Blijkens art. 124 van laatstgenoemd Reglement nu moeten de raden van justitie op Java in de eerste plaats kennis nemen van alle burgerlijke rechtsvorderingen tegen Europeanen en met hen gelijkgestelden, en zoo dient hier in de eerste plaats de vraag te worden besproken, wie geacht moeten worden tot die categoriën van personen te behooren, en wie verder als Inlanders en met dezen gelijkgestelden aan te merken zijn.

Vóór de invoering der wetgeving van 1848 werden de ingezetenen van Nederlandsch-Indië onderscheiden in Christenen en Onchristenen, eene onderscheiding, welke door de wetgevende commissie van 1839 als onnauwkeurig werd verworpen en ter zijde gesteld, dewijl onder de Onchristenen in den letterlijken zin des woords ook de Israëlieten begrepen waren, alsmede de Europeanen, die niet behoorden tot eene christelijke gezindte. En zoo werden de ingezetenen bij art. 6 Alg. bep. van wetg. (Stbl. 1847 n°. 23) verdeeld in Europeanen en Inlanders, terwijl degenen, die noch Europeanen, noch Inlanders waren, door het middel van gelijkstelling tot eene van die twee hoofdgroepen werden gebracht. Het voor die gelijkstelling gebezigde middel was de godsdienst. Zij namelijk, die niet tot eene van genoemde groepen behoorden, werden voor zooveel zij den christelijken godsdienst beleden,

---

n°. 14), art. 456 n°. 1 Regl. Sumatra's Oostk. (Stbl. 1887 n°. 45), art. 407 n°. 1 Regl. Westerafd. Borneo (Stbl. 1883 n°. 59), art. 457 n°. 1, Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo (Stbl. 1880 n°. 55) en art. 448*a* n°. 1 Regl. Bali en Lombok (Stbl. 1886 n°. 241).

gelijkgesteld met Europeanen, terwijl de overigen met Inlanders werden gelijkgesteld. Nochtans werd met het vóór 1848 gevolgde stelsel niet geheel gebroken. Geheel in strijd toch met het beginsel om de ingezetenen te onderscheiden in Europeanen en Inlanders en om slechts degenen, die noch tot de Europeesche, noch tot de inlandsche bevolking behoorden, door het middel van gelijkstelling tot eene van die groepen te brengen, werd van dat middel, blijkens art. 7 n°. 1 Alg. bep. van wetg., op geheel averechtsche wijze gebruik gemaakt tot gelijkstelling van een deel der eene hoofdgroep met de andere, zoodat de wetgever zijne oorspronkelijke verdeeling in twee hoofdgroepen latende varen, ten slotte, zij het ook al langs een omweg, vrij wel terugkeerde tot de oude onderscheiding der ingezetenen in Christenen en Onchristenen.

Blijkens art. 3 Overgangsbep. (Stbl. 1848 n°. 10), werd echter reeds bij de invoering der wetgeving van 1848 op de gelijkstelling der inlandsche Christenen met Europeanen teruggekomen en bepaald, dat die Christenen, tot dat te hunnen aanzien nadere voorzieningen zouden zijn getroffen, met opzicht tot het burgerlijk- en het handelsrecht, alsmede tot de strafwetgeving en de rechtsbedeeling in het algemeen, in hun toenmaligen rechtstoestand zouden blijven [1]).

Eenige jaren later werd het tegenwoordige Regeerings Reglement vastgesteld, waarbij in art. 109 de onderscheiding van art. 6 Alg. bep. van wetg. in Europeanen en met hen gelijkgestelden en in Inlanders en met hen gelijkgestelden is overgenomen.

Wie volgens dat artikel 109 als Europeanen te beschouwen zijn, is in den regel niet twijfelachtig. Europeanen toch zijn in de eerste plaats al degenen, die uit Europa herkomstig zijn, zoomede hunne afstammelingen, zoodat bij voorbeeld als zoodanig zijn aan te merken de onderdanen van den Sultan van Turkije uit diens rijk in Europa, al zijn zij ook Mohammedanen en al zijn overigens ook alle Mohammedanen met Inlanders gelijkgesteld [2]), terwijl daarentegen de Aziatische Turk, wanneer hij den mohammedaanschen godsdienst belijdt, tot de met

1) Zie over de inlandsche Christenen de dissertatie van Mr. F. C. Hekmeijer: *De rechtstoestand der Inlandsche Christenen in Nederlandsch-Indië* (Utrecht, 1892) en de verhandeling over *Het privaatrecht der Inlandsche Christenen* van Mr. J. A. Nederburgh in Wet en Adat, 2de jaargang, blz. 1 en vgg.

2) Zie blz. 191 en vgg. der dissertatie van Mr. H. A. Blume: *Algemeene beschouwingen naar aanleiding van Art.* 105, 106, 107 *en* 109 *van het Reglement op het beleid der Regering in Neêrlandsch-Indie* (Leiden, 1857).

Inlanders gelijkgestelden behoort [1]). Maar bovendien moeten tot de Europeanen ongetwijfeld ook gerekend worden te behooren degenen, die deel uitmaken van een der in Amerika, Australië of Zuid-Afrika gelegen staten, welke ontstaan zijn uit Europeesche kolonisten en alzoo behooren tot het Europeesche beschavingsgebied [2]).

En wat de beteekenis van het woord *Inlanders* in art. 109 Reg. Regl. betreft, daaromtrent heeft de Regeering zelve zich uitgelaten tijdens de over dat artikel gevoerde beraadslagingen. „Met Inlanders" — aldus verklaarde de Regeering bij die gelegenheid — „wordt bedoeld de inheemsche bevolking, in tegenstelling van *Europeanen* of daarmede gelijkgestelden" [3]). Later is het begrip van *Inlander* bij enkele wettelijke bepalingen min of meer gewijzigd. Bij art. 9 van Stbl. 1855 n°. 79 zijn namelijk sommige, volgens het Regeerings Reglement als Inlanders aan te merken personen, wat hun privaatrechtelijken toestand betreft, tot de categorie van Vreemde Oosterlingen gebracht, welke categorie van personen later nog is uitgebreid bij art. 2 van Stbl. 1874 n°. 94*c*. Daarentegen verwijst art 2 van Stbl. 1882 n°. 82 te dien aanzien eenvoudig naar art. 109 Reg. Regl. Voorts worden bij sommige wettelijke bepalingen, bij voorbeeld bij de artt. 79 en 94 Recht. Org. en bij art. 6 n°. 1 Regl. Menado (Stbl. 1882 n°. 27) Inlanders en *eigenlijk gezegde* Inlanders nog van elkander onderscheiden.

Intusschen ontbreekt een wettelijk voorschrift, waaruit kan blijken, wie als Europeanen en wie als Inlanders te beschouwen zijn.

Daarentegen wordt het antwoord op de vraag wie met Europeanen en wie met Inlanders zijn gelijkgesteld, gevonden in de wet en wel in art. 109 Reg. Regl., hetwelk ontleend is aan de artt. 6, 7 en 8 Alg. bep. van Wetg. Bij het eerste ontwerp van het Regeerings Reglement werd de inhoud van die drie artikelen in art. 97 zoo goed als onveranderd overgenomen en werden dan ook de tot de inlandsche bevolking behoorende Christenen met Europeanen gelijkgesteld [4]).

---

1) Vergl. de beslissing van den raad van justitie te Batavia, dd. 6 October 1871, bekrachtigd door het Hoog-Gerechtshof bij beschikking van den 14den December 1871 (nos. 438 en 444 Wkbl. van het Recht).

2) Zie de verhandeling van Mr. J. A. Nederburgh: *De klassen der bevolking van Nederlandsch-Indië*, in den 1sten jaargang van Wet en Adat, en wel bepaaldelijk blz. 204 en vgg., waar de vraag wie Europeanen en wie Inlanders zijn, uitvoerig wordt besproken.

3) Zie dl. III, blz. 747 der *Handelingen der Regering en der Staten-Generaal betreffende het Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indie*, door Mr. L. W. C. Keuchenius.

4) Zie over art. 109 Reg. Regl. en over de geschiedenis daarvan het in Het Recht in

Hiertegen werd echter bezwaar gemaakt door meerdere leden van de 2de Kamer der Staten-Generaal, door wie het denkbeeld geopperd werd om den landaard het criterium der gelijkstelling te doen zijn [1]). Dit denkbeeld werd wel is waar losgelaten na het betoog der Regeering, dat de godsdienst het eenige alles omvattende criterium was [2]), maar met dat al bleven bedoelde leden volharden bij hunne meening, dat het niet aanging de belijders van den christelijken godsdienst onder de inheemsche bevolking publiekrechtelijk gelijk te stellen met Europeanen [3]), waarop door de Regeering, hoewel deze overigens vasthield aan haar stelsel, dat de godsdienst het criterium der gelijkstelling moest zijn, werd toegegeven aan den wensch om in het Regeerings Reglement uitdrukkelijk te bepalen, dat de Christen-Inlanders publiekrechtelijk gelijkgesteld zouden blijven met de niet-Christen-Inlanders [4]). Die bepaling, vervat in art. 109 al. 4 Reg. Regl., zou intusschen veilig achterwege kunnen gelaten zijn, omdat bij eene verdeeling van hen, die zich in Indië bevinden in Europeanen en met hen gelijkgestelden en in Inlanders en met hen gelijkgestelden, het middel van gelijkstelling slechts te pas kan komen voor zooveel hen betreft, die tot geene der twee hoofd-categoriën, Europeanen en Inlanders behooren, en het dus wel van zelf spreekt dat Inlanders, ook al belijden zij den christelijken godsdienst, dientengevolge niet overgaan tot de categorie van met Europeanen gelijkgestelden, maar Inlanders blijven.

Ingevolge de voorschriften van art. 109 al. 2 en 3 Reg. Regl., zooals zij ten slotte werden vastgesteld, worden met Europeanen gelijkgesteld alle Christenen en alle personen, die niet gelijkgesteld zijn met Inlanders, terwijl met Inlanders worden gelijkgesteld „Arabieren, Mooren, Chinezen en allen die Mohammedanen of heidenen zijn."

Ten aanzien dezer opsomming van tot verschillenden landaard behoorende personen, valt al dadelijk op te merken, dat de Mooren veilig onvermeld hadden kunnen blijven. Onder Mooren toch, eertijds ook Mogolders genaamd, wordt de bevolking verstaan van de Kust

---

Ned.-Indië, dl. LVI, blz. 1 en vgg., blz. 73 en vgg. en blz. 147 en vgg. geplaatste opstel van Mr. Ch. W. Margadant: *Artikel* 109 *van het Regeerings Reglement voor Nederlandsch-Indië*, alsmede dl. III, blz. 265 en vgg. van diens werk: *Het Regeerings Reglement van Nederlandsch-Indië.* Zie voorts ook blz. 1 en vgg. der dissertatie van Mr. J. W. C. Cordes: *De privaatrechterlijke toestand der Vreemde Oosterlingen op Java en Madoera* (Leiden, 1887).

1) Zie Mr. Keuchenius: *Handelingen enz.*, dl. II, blz. 151 en 152.

2) » » » » » » » » 296.

3) » » » » » » » » 448 en 449.

4) » » » » » » I » 101 en 102 en dl. II, blz. 537 en 538.

van Choromandel of wel van geheel Voor-Indië ten zuiden van den Ganges, voor zoover zij namelijk den mohammedaanschen godsdienst belijdt [1]); te haren aanzien is dus niet zoo zeer de rede van een bepaalden landaard, als wel van een bepaalden godsdienst, welke hare gelijkstelling met Inlanders te weeg brengt.

Overigens is het niet onbegrijpelijk, dat van de Mooren in vereeniging met Arabieren en Chineezen melding is gemaakt. In alle Regeerings Reglementen toch van 1818 tot 1836 werden de oostersche vreemdelingen aangeduid met den term: „Chinezen, Mooren, Arabieren, en andere vreemden, niet tot de Europeërs behoorende" [2]). De reden hiervan was ongetwijfeld gelegen in de omstandigheid, dat de Arabieren, Mooren en Chineezen in Indië het meest bekend waren. En zoo laat het zich ook gereedelijk verklaren, dat de wetgever bij het tegenwoordige Regeerings Reglement alle Mohammedanen en heidenen willende gelijkstellen met Inlanders, eveneens in de eerste plaats aan de Arabieren, Mooren en Chineezen heeft gedacht, en hen dus, op het voetspoor van vroegere Regeerings Reglementen, bij wijze van voorbeeld, als vallende in gezegde termen, heeft genoemd. Want dat, terwijl overigens voor de gelijkstelling hetzij met Europeanen, hetzij met Inlanders, geen ander criterium wordt erkend dan dat van den godsdienst, voor zooveel de Arabieren en Chineezen aangaat, uitsluitend hun landaard als criterium van gelijkstelling zou moeten gelden [3]), komt mij weinig rationeel voor en bovendien in strijd met de geschiedenis van art. 109 Reg. Regl., daar toch de door de Regeering, bij de indiening van haar tweede ontwerp uitgesproken en later nog eens herhaalde verklaring, dat de godsdienst het eenige, alles omvattende criterium der gelijkstelling was, niet is weersproken en dit beginsel derhalve geacht moet worden aan gezegd artikel ten grondslag te liggen. Bovendien moet niet uit het oog worden verloren, dat art. 109 al. 3 Reg. Regl. zoo goed als onveranderd is overgenomen uit art. 8 Alg. bep. van wetg.

1) Zie blz. 189 der hiervoren aangehaalde dissertatie van Mr. H. A. Blume, zoomede François Valentijn: *Oud en Nieuw Oost-Indien*, dl. IV, stuk I, blz. 244 en dl. V, stuk I, blz. 103 en vgg.

2) Zie art. 96 Reg Regl. van 1818 en 1827, art. 94 Reg. Regl. van 1830 en art. 81 Reg. Regl. van 1836.

3) Zie onder anderen blz. 29 van het hiervoren aangehaalde opstel van Mr. Margadant en dl. III, blz. 280 en 281 van diens werk over « *Het Regeerings Reglement van Nederlandsch-Indië*, zoomede blz. 47 en 48 van de almede reeds aangehaalde dissertatie van Mr. Hekmeijer.

en dat bij dit artikel, blijkens het verband met het daaraan voorafgaande, uitsluitend sprake was van Arabieren, Mooren en Chineezen, die den christelijken godsdienst niet beleden, zijnde de Arabieren, Mooren en Chineezen die Christenen waren, met Europeanen gelijkgesteld [1]).

Op grond van een en ander moet, mijns inziens, worden aangenomen, dat bij het derde lid van art. 109 Reg. Regl. met Inlanders worden gelijkgesteld allen die Mohammedanen en heidenen zijn, terwijl daar enkel bij wijze van voorbeeld worden genoemd de Arabieren en Mooren, die in den regel belijders van den Islam, en de Chineezen, die in den regel heidenen zijn. Hieruit volgt dat bij het tweede lid van gezegd artikel met Europeanen zijn gelijkgesteld alle Christenen, zoomede alle niet-Christenen, met uitzondering van de Mohammedanen en heidenen, of met andere woorden allen, die noch Mohammedanen, noch heidenen zijn.

Intusschen heeft art. 109 al. 2 eene belangrijke wijziging ondergaan bij de wet van 19 Mei 1899 (Ned. Stbl. n°. 121). Bij deze wet namelijk zijn ook de Japanners opgenomen in de categorie van met Europeanen gelijkgestelden.

Wanneer kan worden aangenomen, dat iemand deze of gene godsdienst belijdt, of het bij voorbeeld om Christen te kunnen heeten voldoende is, dat de doop door een daartoe bevoegden persoon is toegediend [2]), en dergelijke vragen meer, laten zich niet naar algemeene regels beantwoorden, doch staan in elk bijzonder geval ter beslissing van den rechter.

Wat verder art. 109 al. 4 Reg. Regl. betreft, de strekking daarvan is, gelijk zooeven reeds werd opgemerkt, de Christen-Inlanders publiekrechtelijk gelijk te stellen met de niet-Christen-Inlanders, terwijl daarentegen hunne gelijkstelling met opzicht tot het privaatrecht blijkbaar voortvloeit uit art. 75 Reg. Regl., volgens hetwelk voor alle Inlanders, zonder onderscheid, in burgerlijke en in handelszaken hunne godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken gelden, voor zoover die niet in strijd zijn met algemeen erkende beginselen van billijkheid en rechtvaardigheid, en behoudens de gevallen waarin zij, krachtens wettelijke voorschriften onderworpen zijn, of zich vrijwillig onderworpen hebben aan de Europeesche wettelijke bepalingen.

---

1) Zie de beoordeeling van Mr. Hekmeijer's hiervoren aangehaalde dissertatie door Mr. C. F. S. in De Indische Gids van 1892, blz. 1532 en vgg.

2) Vergl. de beschikkingen van den raad van justitie te Batavia van den 18den Juni en den 6den Augustus 1870 in n°. 405 Weekblad van het Recht.

Immers moge de vraag welke godsdienstige wetten voor de inlandsche Christenen van kracht zijn niet te beantwoorden wezen, en mogen in vele gevallen ook geene voor hen geldende instellingen en gebruiken bestaan, met dit gevolg dat die Christenen, gelijk Mr. L. W. C. van den Berg in zijn opstel: *Het kruis tegenover de halve maan* [1]) overtuigend heeft aangetoond, in een toestand van bijna volslagen rechtsonzekerheid verkeeren, een en ander neemt niet weg, dat art. 75 Reg. Regl. ook op de Christen-Inlanders van toepassing is en dat deze bij dat artikel met alle andere Inlanders op ééne lijn worden gesteld. Op grond van dit wettelijk voorschrift valt alzoo, naar ik meen, niet te twijfelen aan de juistheid der algemeen aangenomen leer, dat ook de privaatrechtelijke toestand van de Christen- en van de niet-Christen-Inlanders volkomen dezelfde is [2]).

Blijft alzoo een Inlander, die den christelijken godsdienst belijdt, voor zooveel zijn rechtstoestand betreft, bij voortduring Inlander, omgekeerd blijft een Europeaan, niettegenstaande hij den mohammedaanschen godsdienst omhelst, Europeaan [3]). En dat een Chinees, al voert hij ook den staat van Inlander en al belijdt hij ook het mohammedaansche geloof, geen Inlander wordt, maar een met een Inlander gelijkgestelde blijft, werd uitdrukkelijk verklaard bij besluit van den 7den Maart 1886 n°. 19 [4]). Het spreekt trouwens wel van zelf, dat in den regel niemand het rasverschil, waarop de onderscheiding tusschen de beide hoofdgroepen, Europeanen en Inlanders, berust, eigenmachtig vermag op te heffen, en dat, wie tot eene van die hoofdgroepen of tot de daarmede gelijkgestelden behoort, althans publiekrechtelijk, niet desverkiezende tot de andere hoofdgroep kan overgaan.

Daarentegen is het voor hen, die behooren tot de eene categorie van gelijkgestelden, alleszins mogelijk om over te gaan tot de andere. Een Pers bij voorbeeld, die Christen is en dus gelijkgesteld met een Europeaan, kan door den Islam te omhelzen, een met een Inlander gelijkgestelde worden. En eveneens kan bij voorbeeld een Chinees tot de categorie der met Europeanen gelijkgestelden overgaan door het christelijk geloof aan te nemen.

---

1) Geplaatst in de October-aflevering van De Gids van 1890, blz. 67 en vgg.

2) Zie over de vraag: ***Is gelijkstelling van den Christen-Inlander met den Europeaan wenschelijk?*** het opstel van Mr. J. M. Ch. E. le Rütte in dl. LXXII, blz. 47 en vgg. van Het Recht in Ned.-Indië.

3) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Samarang, dd. 27 Mei 1857 (Het Recht in N. I., dl. XIV, blz. 469 en vgg.).

4) Bijbl. op het Stbl. n°. 4260.

De juistheid dezer laatste stelling is echter meermalen betwist. Naar veler meening geldt namelijk het voorschrift van art. 109 al. 4 Reg. Regl., volgens hetwelk de inlandsche Christenen geheel en al gelijk staan met de Inlanders die den christelijken godsdienst niet belijden, ook voor de met Inlanders gelijkgestelden, dewijl, luidens het eerste lid van evengezegd art. 109, de bepalingen van het Regeerings Reglement en van alle andere algemeene verordeningen, waarin sprake is van Europeanen en Inlanders, ook toepasselijk zijn op de met hen gelijkgestelden, waar het tegendeel niet bepaald is, en zoodanige bepaling van het tegendeel ontbreekt [1]). Hiertegen kan echter worden aangevoerd, dat het inderdaad overtollige voorschrift van art. 109 al. 4 eigenlijk geene andere strekking heeft dan om duidelijk in het licht te stellen, dat de godsdienst niet kan en mag strekken om de onderscheiding tusschen Europeanen en Inlanders met al de daaraan verbonden gevolgen op te heffen, blijvende een Inlander, welken godsdienst hij ook moge belijden, steeds Inlander, en dat het derhalve niet aangaat, met uitbreiding van bedoeld voorschrift, dit ook toe te passen op degenen, voor wie juist het omgekeerde geldt, dat wil zeggen, voor wie de godsdienst het middel is om, onverschillig tot welk ras zij mogen behooren of van welk ras zij afkomstig zijn, te worden gelijkgesteld met hen, die, uitsluitend op grond van hun ras of afstamming, tot eene der twee evengenoemde hoofdgroepen behooren. Daarbij komt dat de bepaling van art. 109 al. 4 Reg. Regl., blijkens hare wordingsgeschiedenis, haar ontstaan enkel en alleen verschuldigd is aan de vrees, dat de eigenlijk gezegde inheemsche bevolking niet gehandhaafd zoude blijven in haar vroegeren publiekrechtelijken toestand, waaruit, naar gemeend werd, de grootste moeielijkheden zouden voortvloeien. Terwijl dus zoowel de strekking,

---

1) Zie onder anderen het opstel van Mr. G. J. Keiser: *Is de boedel van een tot het Christendom overgeganen Chinees onderworpen aan de belasting op de legaten en collaterale successie, bedoeld in de Ordonnantie gearresteerd bij de Resolutie der Hooge Regering van 3 Lentemaand* 1810? in Het Recht in N.-I., dl. XL, blz. 1 en vgg.; de hiervoren aangehaalde dissertatie van Mr. Cordes, blz. 4 en vgg.; de beschikkingen van den raad van justitie te Batavia, dd. 25 Mei 1870 in n°. 372 Wkbl. van het Recht, dd. 17 November 1874 in Het Recht in N.-I., dl. XXIV, blz. 120 en vgg., en dd. 28 Maart 1877 in Het Recht in N.-I., dl. XXVIII, blz 386 en vgg. en in n°. 720 Wkbl. van het Recht; zoomede de beschikking van het Hoog-Gerechtshof, dd. 20 October 1885, in Het Recht in N.-I., dl. XLV, blz. 330 en 331; en het Indische besluit van 21 April 1868, n°. 26, opgenomen in n°. 4257 Bijbl. op het Stbl. Bij dit besluit werd teruggekomen op de overwegingen van het besluit van 29 April 1865 n°. 22, te vinden in n°. 1703 Bijbl. op het Staatsblad.

als de geschiedenis van gezegde bepaling ten stelligste tegen hare toepassing op met Inlanders gelijkgestelden pleit, kan voor zoodanige toepassing geen andere grond worden bijgebracht dan het voorschrift van art. 109 al. 1 Reg. Regl., waarop evenwel bij het Regeerings Reglement zelf herhaaldelijk inbreuk wordt gemaakt, gelijk door Mr. Margadant in zijn hiervoren aangehaald opstel, onder verwijzing naar de artt. 55, 56 n°. 4, 62 al. 3, 67, 69, 70, 73, 74, 78, 84, 125 al. 3, 126 en 128 van dat Reglement, is aangetoond [1]). Een beroep op gezegd voorschrift kan derhalve wel niet anders dan uiterst zwak heeten.

Naar mijne meening moet alzoo worden aangenomen, dat de met Inlanders gelijkgestelden, wanneer zij het christelijk geloof omhelzen, met Europeanen gelijkgesteld zijn, en dat derhalve de Vreemde Oosterling, die Christen geworden is, dientengevolge tot de categorie der met Europeanen gelijkgestelden behoort [2]).

De hierboven vermelde regel, dat in allen gevalle de publiekrechtelijke onderscheiding tusschen Europeanen en Inlanders door niemand eigenmachtig kan worden opgeheven en dat het hem, die tot eene dier hoofdklassen behoort, alzoo niet geoorloofd is tot de andere over te gaan, terwijl evenmin een gelijkgestelde zich bij eene van bedoelde hoofdklassen kan voegen, die regel lijdt uitzondering in geval van een gemengd huwelijk, dat is een huwelijk tusschen personen, die in Nederlandsch-Indië aan een verschillend recht onderworpen zijn [3]). Luidens art. 2 namelijk van het Koninklijk besluit van den 29sten December 1896 n°. 23 (Stbl. 1898 n°. 158) volgt de vrouw die een gemengd huwelijk aangaat, staande huwelijk, publiek- en privaatrechtelijk, den staat van haren man. Bij dat Koninklijk besluit had tevens de intrekking plaats van art. 15 Overgangsbep., waarna bij

---

1) Zie ook dl. III, blz. 279 van Mr. Margadant's hiervoren aangehaald werk.

2) Zie onder anderen het opstel van Mr. A. Th. Heijligers: *De rechtstoestand der niet Europeesche Christenen*, uit het Bataviaasch Handelsblad overgenomen in Het Recht in N.-I., dl. XXIX, blz. 287 en vgg. en in n°. 743 Wkbl. van het Recht; het opstel: *Eene regterlijke dwaling*, in n°. 730 van dat Wkbl.; *Het Strafrecht in Nederlandsch-Indië* door Mr. W. de Gelder, dl. I., blz. 52 en vgg.; het arrest van het Hoog-Gerechtshof van den 15den Maart 1869 in n°. 304 Wkbl. van het Recht; dat van den 9den Mei 1883 in Het Recht in N.-I., dl. XLII, blz. 207 en vgg. en in n°. 1047 Wkbl. van het Recht; en dat van den 27sten Januari 1885 in Het Recht in N.-I., dl. XLIV, blz. 182 en vgg. Vergl. ook n°. 1703 Bijbl. op het Staatsblad.

3) Zie over de gemengde huwelijken de praeadviesen van Mr. L. W. C. van den Berg en van Mr. H. Bakker in de Handelingen der Nederlandsch-Indische Juristen-Vereeniging van 1887.

de ordonnantie, afgekondigd in Stbl. 1898 n°. 159, eveneens de artt. 12 en 13 werden ingetrokken van het *Reglement voor de inlandsche Christenen in het gouvernement der Moluksche eilanden enz.* (Stbl. 1861 n°. 38) [1]), toepasselijk verklaard op de inlandsche Christenen in de residentie Timor bij Stbl. 1874 n°. 63. Volgens die artt. 12 en 13 behoefde de man, die tot de inlandsche Christenbevolking behoorde, zich niet overeenkomstig evengezegd art. 15 aan de Europeesche wetgeving aangaande het burgerlijk en het handelsrecht te onderwerpen, terwijl de vrouw door haar huwelijk van rechtswege onderworpen werd aan het voor haar man geldende burgerlijk- en handelsrecht.

Beweerd is, dat de bepalingen betreffende de gemengde huwelijken, vervat in het Koninklijk besluit van 29 December 1896 n°. 23, in strijd zouden zijn met art. 109 Reg. Regl. en dat zij derhalve, in stede van bij Koninklijk besluit, vastgesteld hadden moeten worden bij de wet. Deze bewering berust op de stelling, dat de bij gezegd art. 109 gemaakte onderscheidingen louter persoonlijk zijn, dat wil zeggen, dat ten aanzien van ieder persoon op zich zelf moet worden beoordeeld tot welke categorie van ingezetenen hij, volgens genoemd artikel, behoort, waaruit dan volgen zou, dat een op dat wetsartikel berustend verschil in staat tusschen den man en zijne vrouw niet mag opgeheven worden bij een Koninklijk besluit. Die, mijns inziens, onbewezen stelling komt mij echter onaannemelijk voor. Veeleer zou ik meenen, dat aan art. 109 Reg. Regl. het beginsel van éénheid van het gezin ten grondslag ligt en dat evenbedoeld Koninklijk besluit alzoo met dat artikel geheel in overeenstemming is. Ware bij dat Koninklijk besluit inderdaad inbreuk gemaakt op het bepaalde bij meergezegd art. 109, dan zoude zulks zeker evenzeer zijn geschied bij art. 5 al. 1 der, ongetwijfeld ook in Nederlandsch-Indië geldende wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap van 12 December 1892 (Ned. Stbl. n°. 268), waarbij bepaald is, dat de vrouw die met een Nederlander trouwt, publiek- en privaatrechtelijk, den staat volgt van haar man. Toch is zulks ten aanzien van deze bepaling, naar ik meen, nooit beweerd. Een sterk sprekend voorbeeld dat de Koninklijke wetgever ook vroeger reeds van oordeel is geweest, dat in het Regeerings Reglement het beginsel van éénheid van het gezin wordt gehuldigd, levert voorts het Koninklijk besluit van den 15den September 1871 n°. 1 (Stbl. 1872 n°. 38). Immers terwijl, luidens art. 105 al. 1 Reg.

---

1) Zie over dat Reglement: *Het privaatrecht der inlandsche Christenen* van Mr. J. A. Nederburgh in den 2den jaargang van Wet en Adat, blz. 1 en vgg.

Regl., met uitzondering van de personen van 's rijks wege naar Nederlandsch-Indië gezonden, **niemand** zich van elders aldaar mag vestigen, *zonder schriftelijke vergunning*, op Java en Madura van den Gouverneur-Generaal, elders, van den hoogsten gewestelijken gezaghebber, houdt art. 7 van evengezegd Koninklijk besluit de bepaling in, dat *zonder schriftelijke vergunning* in Nederlandsch-Indië ter vestiging of inwoning onder anderen worden toegelaten vrouwen, die hare echtgenooten vergezellen, of zich naar hare in Nederlandsch-Indië gevestigde echtgenooten begeven, en minderjarigen, die hunne ouders of voogden vergezellen, of wier ouders of voogden in Nederlandsch-Indië verblijf houden. Met het oog op dit voorbeeld schijnt de zooeven vermelde bewering, dat de bepalingen omtrent de gemengde huwelijken in strijd zouden zijn met art. 109 Reg. Regl., en dus niet vastgesteld hadden mogen worden bij Koninklijk besluit, wel ten eenenmale onhoudbaar.

Wat verder de kinderen aangaat, geboren uit een wettig gesloten gemengd huwelijk, die kinderen worden geacht publiek- en privaatrechtelijk den staat te volgen van hun vader, al is zulks niet uitdrukkelijk bepaald, terwijl hetzelfde geldt ten aanzien van natuurlijke, door den Europeeschen vader wettig erkende kinderen [1]).

Overigens echter volgt het kind van de ongehuwde vrouw den staat van de moeder. *Lex naturae haec est, ut qui nascitur sine legitimo matrimonio, matrem sequatur* [2]). Het kind van eene ongehuwde Europeesche vrouw is dus Europeaan [3]).

Intusschen is de vraag tot welke categorie van personen iemand

---

1) Vóór 1877 werd de toestemming in de erkenning door de tot de inlandsche of daarmede gelijkgestelde bevolking behoorende moeder onnoodig geacht. In dat jaar besliste echter het Hoog-Gerechtshof bij een arrest van den 5den Juli, te vinden in Het Recht in N. I., dl. XXIX, blz. 188 en vgg., zoomede in n°. 742 Wkbl. van het Recht, en ook opgenomen in n°. 3216 Bijbl. op het Stbl., dat voor de rechtsgeldigheid der erkenning van een natuurlijk kind de toestemming der moeder, ook al is deze eene inlandsche vrouw, krachtens art. 284 Burg. Wetb., wel degelijk vereischt wordt. En diezelfde leer huldigde het Hof bij zijne beschikking van den 30sten December 1890, te vinden in Het Recht in N. I., dl. LVI, blz. 101 en vgg. en in n°. 1441 Wkbl. van het Recht. — In laatstbedoelden zin is de hier vermelde rechtsvraag thans wettelijk beslist, blijkens de bij Koninklijk besluit van 25 Maart 1896 (Stbl. n°. 108) van art. 284 Burg. Wetb. vastgestelde lezing.

2) L. 24 D. de statu hominum (1. 5).

3) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 18 December 1885, in n°. 1180 Wkbl. van het Recht. Vergl. het vonnis van genoemden raad van den 10den October 1876 in n°. 698 van gezegd Weekblad, alsmede de artikelen: *Burgerlijke staat, enz.* in nos. 1195 en 1196 van datzelfde Weekblad.

behoort, niet altijd met voldoende zekerheid te beantwoorden. In zoodanig geval nu moet inzonderheid met den uiterlijken staat van dien persoon te rade worden gegaan en dus aangenomen worden, dat bij voorbeeld hij, die steeds als Europeaan is beschouwd en als zoodanig bekend heeft gestaan, inderdaad Europeaan is, vooral wanneer daarbij nog omstandigheden komen, welke dat vermoeden bevestigen, zooals dat hij op de voor Europeanen voorgeschreven wijze gehuwd is en dergelijke meer [1]). Bestaat er niettemin twijfel, dan kan de rechter een opzettelijk onderzoek naar de afstamming van hem, wiens staat onzeker wordt geacht, bevelen [2]).

Met betrekking tot art. 109 Reg. Regl. valt eindelijk nog op te merken dat, terwijl art. 6 Alg. bep. van wetg. bepaaldelijk de *ingezetenen* van Nederlandsch-Indië onderscheidde in Europeanen en met hen gelijkgestelden en in Inlanders en met hen gelijkgestelden, deze onderscheiding volgens de algemeene bewoordingen van gezegd art. 109 geacht moet worden te gelden voor al degenen, die zich op Nederlandsch-Indisch grondgebied, zij het ook slechts tijdelijk, bevinden [3]).

Van eerstgenoemde categoriën van personen nu, namelijk van de Europeanen en van de met dezen gelijkgestelden, zijn binnen het rechtsgebied der raden van justitie op Java, deze raden, gelijk hiervoren reeds gezegd is, de gewone dagelijksche rechters.

Daarenboven nemen die raden, ingevolge art. 124 n°. 2 Recht. Org., in eersten aanleg kennis „van alle burgerlijke zaken, waarin partijen, voor zoover deze inlanders of daarmede gelijkgestelde personen zijn, krachtens wettelijke voorschriften of ten gevolge van vrijwillige overeenkomst, aan de europesche wettelijke bepalingen zijn onderworpen," welk voorschrift nader verklaard is bij art. 9 Overgangsbep., volgens hetwelk die zaken ook dan ter kennisneming staan van gezegde raden, wanneer „niet beide partijen, maar alleen de gedaagden, krachtens wettelijke verordeningen aan de europesche

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 31 Juli 1855, in Het Recht in N. I., dl. XI, blz. 321 en vgg. en dat van den 28sten October 1879 in Het Recht in N. I., dl. XXXIII, blz. 316 en vgg., zoomede 's Hofs beslissing van den 9den November 1892 in Het Recht in N. I., dl. LX, blz. 53 en vgg. en in n°. 1536 Wkbl. van het Recht. Zie ook het Verslag en requisitoir van den procureur-generaal in zake Makatita, dd. 19 December 1892, opgenomen in n°. 1545 van gezegd Weekblad. — Vergl. voorts blz. 265 en vgg. van de hiervoren aangehaalde verhandeling van Mr. Nederburgh in den 1sten jaargang van Wet en Adat: *De Klassen der bevolking van Nederlandsch-Indië.*

2) Zie het op de vorige blz. in noot 3 aangehaalde vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 10 October 1876.

3) Vergl. art. 3 Alg. bep. van wetg.

wetgeving zijn onderworpen." Dit laatste artikel maakt echter geene melding van het geval, dat alleen van de zijde des gedaagden eene *vrijwillige* onderwerping aan de Europeesche wettelijke bepalingen heeft plaats gehad, en zoo zouden bij eene letterlijke opvatting van dat artikel, in zoodanig geval, de raden van justitie op Java onbevoegd zijn om van de zaak kennis te nemen [1]). Eene zoo letterlijke opvatting van art. 9 Overgangsbep. schijnt nochtans in strijd met den rechtsregel: *actor sequitur forum rei* en derhalve met het doel, waarmede dat artikel in het leven geroepen is, hetwelk, volgens de door Mr. Wichers daarvan gegeven toelichting, eenvoudig strekt „tot handhaving van het bij de nieuwe wetgeving aangenomen beginsel, dat de eischer zijne wederpartij voor den Europeschen of Inlandschen regter moet dagvaarden, naar mate die partij aan de Europesche of wel aan de Inlandsche wetgeving is onderworpen" [2]).

Wat verder de bevoegdheid betreft aan de Indische Regeering eerst bij art. 7 van het Koninklijk besluit van 16 Mei 1846 n°. 1 (Stbl. 1847 n°. 23) en daarna bij art. 75 al. 2 Reg. Regl. toegekend, om de daarvoor vatbare bepalingen der voor de Europeanen geldende verordeningen, des noodig gewijzigd, toepasselijk te verklaren op de inlandsche bevolking of een gedeelte daarvan, van die bevoegdheid is gebruik gemaakt:

1°. bij de ordonnantie, afgekondigd in Stbl. 1874 n°. 94, waarbij de artt. 580 en 586 Regl. Rechtsv. toepasselijk zijn verklaard op de geheele inlandsche en met deze gelijkgestelde bevolking van Nederlandsch-Indië;

2°. bij de ordonnantie, afgekondigd in Stbl. 1879 n°. 256, waarbij de artt. 1601, 1602 en 1603 Burg. Wetb. toepasselijk zijn verklaard op alle Inlanders en met dezen gelijkgestelden in geheel Nederlandsch-Indië;

3°. bij de ordonnanties, afgekondigd in Stbl. 1872 n°. 237*a* en n°. 237*c*; 1874 n°. 94*f*; 1876 n°. 35*a*; 1877 n°. 55 en n°. 194; 1880 n°. 8 en n°. 223; 1886 n°. 80; en 1888 n°. 58, waarbij is voorgeschreven dat de rechten en verplichtingen van den erfpachter van domeingrond, behoudens eenige uitzonderingen, worden beheerscht door de bepalingen van den achtsten titel van het tweede boek van het Burgerlijk Wetboek, voor zoover het recht op domeingrond wordt

1) Aldus besliste de raad van justitie te Batavia bij vonnis, dd. 2 Augustus 1889 (Wkbl. van het Recht n°. 1378).

2) Zie het rapport van Mr. Wichers, dd. 6 Juli 1848, ad art. 9 Overgangsbep. (Het Recht in N. I., dl. XIII, blz. 332).

uitgeoefend door leden der inlandsche bevolking op Java en Madura, op Amboina, Sumatra en Celebes, in Menado, op Billiton, Ternate, Banka en Riouw, zoomede in de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo;

4°. bij de ordonnanties, afgekondigd in Stbl. 1871 n°. 163; 1877 n°. 127; 1880 n°. 217; en 1885 n°. 45, waarbij bepaald is, dat de verhuur van gronden door Inlanders aan niet-Inlanders op Java en Madura, in de Minahassa, op Amboina en in de Lampongsche districten, behoudens eenige uitzonderingen, beheerscht wordt door de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek; en

5°. bij het slotartikel van Stbl. 1873 n°. 119, krachtens hetwelk Inlanders, dienstdoende als schipper, scheepsofficier of scheepsgezel op de schepen en vaartuigen, welke op Europeesche wijze zijn getuigd en volgens de wettelijke bepalingen voorzien moeten wezen van een Nederlandsch-Indischen zeebrief, behoudens eene enkele uitzondering, onderworpen zijn aan de voorschriften van den vierden titel van het tweede boek van het Wetboek van Koophandel [1]).

Voorts is bij het Koninklijk besluit, afgekondigd in Stbl. 1882 n°. 280, bij hetwelk de termijn is vastgesteld, vereischt voor de verjaring van vorderingen wegens de daar vermelde belastingen, bepaald, dat overigens de verjaring van die vorderingen, ongeacht den landaard der schuldenaren, behoudens eene enkele uitzondering, beheerscht wordt door de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek, terwijl ingevolge art. 3 van het Koninklijk besluit, afgekondigd in Stbl. 1889 n°. 41, op de bij dat besluit bedoelde vorderingen de voorschriften van het Burgerlijk Wetboek omtrent verjaring van toepassing zijn, welke voorschriften mitsdien ook gelden voor de ambtenaren bij de boedelkamers, die tot de inlandsche bevolking behooren.

Uit de hier aangehaalde wettelijke voorschriften blijkt, dat de Inlanders in Nederlandsch-Indië slechts aan enkele bepalingen der Europeesche wetgeving onderworpen zijn en dat dus de gevallen, waarin zij uit hoofde van die onderwerping voor den Europeeschen rechter gedagvaard moeten worden, zich niet dan zeldzaam kunnen voordoen.

Daarentegen is op de met Inlanders gelijkgestelden een groot deel

1) Zie ook art. 416 Inl. Regl. en de daarmede overeenstemmende bepalingen van de Reglementen voor de Buitenbezittingen, volgens welke op de Inlanders, die hunne geschillen aan de uitspraak van scheidsmannen onderwerpen, de desbetreffende voorschriften van de Europeesche rechtspleging van toepassing zijn.

van het Europeesche burgerlijk recht, zoomede het Europeesche handelsrecht toepasselijk verklaard bij de ordonnantie, afgekondigd in Stbl. 1855 n°. 79, welke aanvankelijk slechts voor Java en Madura gold, doch thans in het grootste gedeelte van Indië van kracht is.

Met opzicht tot de vraag, wie gerekend moeten worden tot de categorie van met Inlanders gelijkgestelden te behooren, laat die ordonnantie aan duidelijkheid wel iets te wenschen over. Terwijl toch in den aanhef van art. 1, luidende: „Op de volgens de *algemeene bepalingen van wetgeving voor Nederlandsch-Indië* met *Inlanders* gelijkgestelde personen (vreemde oosterlingen), zijn toepasselijk enz.", nog wordt verwezen naar art. 8 Alg. bep. van wetg., hetwelk reeds meer dan een jaar te voren was vervangen door art. 109 al. 3 Reg. Regl., houdt art. 9 der ordonnantie de volgende, vrij duistere bepaling in: „Onder *vreemde oosterlingen* worden, ter plaatse van hun oponthoud, gerangschikt, alle *Inlanders*, landzaten of inboorlingen van den *Nederlandsch-Indischen Archipel*, die zich buiten het gewest, van waar zij oorspronkelijk afkomstig zijn, ophouden, buiten de leiding van de plaatselijke hoofden der inheemsche bevolking, en zonder zich met haar te hebben vermengd." Want dat de zin van dit laatste artikel inderdaad vrij duister is, daarover bestaat geen verschil van gevoelen [1]). Vooral het woord „gewest," hetwelk volgens het gewone spraakgebruik niets anders beteekent dan *residentie* of *op zich zelve staande assistent-residentie*, geeft alleszins aanleiding tot twijfel en onzekerheid, terwijl ook de beteekenis der woorden „zonder zich met haar te hebben vermengd", verre van duidelijk is. In die duisternis geeft evenwel de geschiedenis van het artikel, welke in der tijd door Mr. J. Sibenius Trip door den druk openbaar is gemaakt [2]), eenig licht. Daaruit blijkt, naar mijne meening, dat op Java en Madura niet alleen de bewoners van andere eilanden als Vreemde Oosterlingen te beschouwen zijn, maar ook de Javanen, Soendaneezen en Madureezen, die zich op Java of Madura buiten hunne woonstreek ophouden, wanneer zij niet onder het gezag staan der plaatselijke hoofden en derhalve niet geacht kunnen worden een deel der bevolking uit te maken. Dienovereenkomstig besliste onder anderen de raad van justitie te Batavia [3]),

1) Zie onder anderen het slot van het opstel: *De Ordonnantie van 1855 Stbl. n°. 79, houdende toepasselijk verklaring van de Europesche Wetgeving op de Vreemde Oosterlingen*, in nos 30, 31 en 33 Wkbl. van het Recht.

2) Zie diens opstel: *De ordonnantie van 8 December 1855, Staatsblad* n°. 79, in Het Recht in N. I., dl. XXVII, blz. 65 en vgg.

3) Bij vonnis van den 30sten December 1864 (Wkbl. van het Recht n°. 82), bekrach-

dat een Maleier van Sumatra's Westkust, van wien niet blijkt, dat hij zich met de inlandsche bevolking van Java heeft vermengd, gedurende zijn verblijf op dit eiland, is aan te merken als een Vreemde Oosterling, zoomede dat een Bandjarees, tijdens zijn verblijf op Java, beschouwd moet worden als een Vreemde Oosterling, wanneer niet blijkt dat hij gekomen is onder de leiding van de hoofden der inlandsche bevolking en zich met die bevolking vermengd, dat is „vereenzelvigd" heeft [1]). Sedert de betrekking van hoofd der Maleiers ter hoofdplaats Soerabaja en te Grissee bij de gouvernements besluiten van den 5den November 1875 n°. 3 en van den 16den September 1880 n°. 1 werd opgeheven, staan echter de Bandjareezen in de residentie Soerabaja — aldus besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest, dd. 2 October 1884 [2]), — onder de leiding van de hoofden der inlandsche bevolking en hebben zij zich met die bevolking vermengd, zoodat zij aldaar niet als Vreemde Oosterlingen zijn aan te merken.

Intusschen is voormelde privaatrechtelijke gelijkstelling van Inlanders met Vreemde Oosterlingen moeielijk overeen te brengen met het bepaalde bij art. 73 Reg. Regl. Dit artikel namelijk is uitsluitend van toepassing op Vreemde Oosterlingen en laat dus geene aanstelling van eigene hoofden over eigenlijk gezegde Inlanders toe [3]). Dientengevolge behooren de landzaten of inboorlingen van den Indischen Archipel, waar ergens in Indië zij zich ook ophouden, steeds gesteld te worden onder de plaatselijke hoofden der inheemsche bevolking, waaruit dan verder volgt, dat zij niet afgescheiden kunnen blijven van die bevolking, en zich derhalve noodzakelijk met haar moeten vermengen. De toepassing van het beginsel, dat een eigenlijk gezegde Inlander in evengezegd geval publiekrechtelijk niet als een Vreemde Oosterling kan worden aangemerkt, maakt dus het feitelijk bestaan van privaatrechtelijk met Vreemde Oosterlingen gelijkgestelde Inlanders onmogelijk.

Met het oog op de omstandigheid, dat de ordonnantie van 1855,

---

tigd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest van den 9den Maart 1865 (Wkbl. van het Recht n°. 91). Vergl. 's Hofs arrest, dd. 30 Juli 1868 (Wkbl. van het Recht, in n°. 266).

1) Zie het vonnis, dd. 22 Januari 1858, bekrachtigd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest, dd. 20 Mei 1858 (Het Recht in N. I., dl. XVI, blz. 249 en vgg.). Vergl. echter het vonnis van den raad van justitie te Soerabaja, dd. 12 April 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1561), waarbij werd beslist, dat met de woorden „zich ophouden" in art. 9 van Stbl. 1855 n°. 79, een gevestigd verblijf wordt bedoeld.

2) Het Recht in N. I., dl. XLIV, blz. 6 en vgg. en n°. 1115 Wkbl. van het Recht.

3) Zie het besluit van 22 Juli 1865 n°. 14 (Bijbl. op het Stbl. n°. 1682).

welke aanvankelijk slechts voor de eilanden Java en Madura gold [1]), niet toepasselijk is verklaard op die deelen van het rechtsgebied der raden van justitie op Java, welke gelegen zijn in de Buitenbezittingen, moeten de bij die ordonnantie vastgestelde bepalingen geacht worden bij voorbeeld niet van toepassing te wezen op de in de residentie Lampongsche districten gevestigde Chineezen [2]). Daarentegen zijn, gelijk door het Hoog-Gerechtshof bij arrest, dd. 19 Januari 1888 [3]), werd uitgemaakt, Vreemde Oosterlingen, gevestigd in een deel der Buitenbezittingen behoorende tot het rechtsgebied van een der raden van justitie op Java, wanneer zij zich op Java ophouden, onderworpen aan evengezegde ordonnantie en kunnen zij dus, overeenkomstig art. 24 Burg. Wetb., bij het verlijden eener acte, op dat eiland domicilie kiezen, met dit gevolg dat zij ter zake van zoodanige acte in rechten betrokken, gedagvaard behooren te worden voor den raad van justitie, binnen wiens rechtsgebied het gekozen domicilie gelegen is.

Nadat reeds bij art. 124 n°. 2 Recht. Org. was voorgeschreven, dat de Europeesche rechter belast is met de kennisneming van alle burgerlijke rechtsvorderingen, ingesteld tegen Vreemde Oosterlingen, die krachtens wettelijke voorschriften aan de Europeesche wettelijke bepalingen onderworpen zijn, is bij art. 8 van Stbl. 1855 n°. 79 [4]) nog eens nader bepaald, dat die Oosterlingen in burgerlijke en handelszaken zijn onderworpen aan de rechtsmacht der Europeesche rechtbanken, voor zooveel de rechtsvorderingen gegrond zijn op de op hen toepasselijk verklaarde Europeesche wetgeving.

Aangezien met de hier gebezigde uitdrukking: „*Europesche* wetgeving", blijkbaar de oorspronkelijk alleen en uitsluitend voor de Europeanen en met hen gelijkgestelden geldende wetgeving wordt bedoeld [5]), zijn daaronder de wettelijke voorschriften niet begrepen, waarbij zoowel het Europeesche, als het inlandsche recht, of wel

---

1) Met inbegrip evenwel der residenties Soerakarta en Djokjokarta. Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 25 Maart 1880 (Het Recht in N. I., dl. XXXIV, blz. 196 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 877).

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 18 Januari 1872 (Wkbl. van het Recht n°. 470), waarbij het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 24 Mei 1871 (Wkbl. van het Recht n°. 419), werd vernietigd. Zie ook 's Hofs arrest van den 11den April 1872 in n°. 470 Wkbl. van het Recht.

3) Het Recht in N. I., dl. L., blz. 167 en vgg.

4) Het tweede lid van art. 8 is krachtens Stbl. 1872 n°. 22 vervallen.

5) Vergl. de arresten van het Hoog-Gerechtshof, dd. 13 December 1883 (Het Recht in N. I., dl. XLII, blz. 106 en vgg. en n°. 1079 Wkbl. van het Recht) en dd. 5 Juli 1888 (Het Recht in N. I., dl. LI, blz. 145 en vgg. en n°. 1312 Wkbl. van het Recht).

bepaaldelijk alleen dit laatste recht is geregeld. De Europeesche rechter is dus bij voorbeeld onbevoegd om in eersten aanleg kennis te nemen van eene vordering tegen eenen Vreemden Oosterling, gegrond op de bepalingen van het *Reglement omtrent de particuliere landerijen, gelegen ten westen der rivier Tjimanok* (Stbl. 1836 n°. 19) [1]), of op de voorschriften van Stbl. 1864 n°. 6, regelende de onteigening ten algemeenen nutte [2]), dan wel op die van Stbl. 1875 n°. 179 betreffende de vervreemding van het gebruiksrecht op gronden door Inlanders aan niet-Inlanders [3]).

Verder is het duidelijk dat de in art. 8 der ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 voorkomende woorden: „op hen toepasselijk verklaarde *Europesche* wetgeving", terugslaan op art. 1 van die ordonnantie, waarbij het Burgerlijk Wetboek, met uitzondering van hetgeen betrekking heeft tot de daar genoemde titels, bijna het geheele Wetboek van Koophandel, de Overgangsbepalingen, voor zooveel het van toepassing verklaarde deel der Europeesche wetgeving aangaat, en de bepalingen omtrent den staat van kennelijk onvermogen op de Vreemde Oosterlingen toepasselijk zijn verklaard. Wat het Burgerlijk Wetboek betreft zijn het dus niet bepaaldelijk de in gezegd art. 1 opgesomde titels, ten aanzien waarvan eene uitzondering is gemaakt op de toepasselijkverklaring, maar is uitgezonderd al hetgeen betrekking heeft op en mitsdien in een nauw en onafscheidelijk verband staat tot de bij die titels geregelde onderwerpen. Uit dien hoofde besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van den 1sten October 1891 [4]), dat art. 1467 Burg. Wetb., hoewel niet voorkomende in een der zooeven bedoelde uitgezonderde titels, een voorschrift bevat, hetwelk zoo zeer samenhangt met het onderwerp, behandeld in den wel uitgezonderden titel betreffende het huwelijk, dat gezegd voorschrift geacht moet worden niet toepasselijk te zijn op de Vreemde Oosterlingen. Eene beslissing in gelijken zin werd genomen met opzicht tot art. 1446 al. 2 Burg. Wetb. [5]), terwijl het Hof eveneens bij herhaling uitmaakte, dat de

1) Zie de vonnissen van den raad van justitie te Batavia, dd. 18 Januari 1889 en dd. 7 November 1890 (Wkbl. van het Recht, nos. 1362 en 1437).

2) Zie het vonnis van den landraad te Sidhoardjo van den 30sten Juli 1889 in n°. 1481 Wkbl. van het Recht.

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 17 Maart 1892 (Het Recht in N. I., dl. LVIII, blz. 208 en vgg. en n°. 1502 Wkbl. van het Recht).

4) Het Recht in N. I., dl. LVII, blz. 291 en vgg. en n°. 1479 Wkbl. van het Recht.

5) Bij arrest, dd. 16 Januari 1890 (Het Recht in N. I., dl. LIV, blz. 178 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1391).

bepalingen omtrent de legitime portie of het wettelijk erfdeel een zoo onverbreekbaar geheel vormen met de erfopvolging bij versterf, dat zij, niettegenstaande slechts de titel van het Burgerlijk Wetboek, waarin laatstgenoemd onderwerp wordt behandeld, onder meergezegde uitzonderingen vermeld wordt, niet van toepassing zijn op de Vreemde Oosterlingen [1]).

Terwijl alzoo de in art. 1 van Stbl. 1855 n°. 79 genoemde uitzonderingen meermalen zijn uitgebreid tot bepalingen, voorkomende in een niet uitgezonderd deel van het Burgerlijk Wetboek, zijn op grond van zoodanige bepalingen ook wel eens niet in dat Wetboek opgenomen voorschriften toepasselijk geacht. Zoo werd gedurende eenigen tijd de leer gehuldigd, dat de Vreemde Oosterlingen ter zake van verbintenissen, voortvloeiende uit deze of gene wettelijke verordening, in eersten aanleg onderworpen zijn aan de rechtsmacht van den Europeeschen rechter, op grond dat art. 1233 Burg. Wetb., hetwelk de wet in het algemeen noemt als eene der hoofdbronnen van de verbintenissen, ook geldt voor andere wettelijke voorschriften, dan die in het Burgerlijk Wetboek zijn opgenomen, terwijl de bepalingen van dit Wetboek betreffende alle verbintenissen, onverschillig of zij uit overeenkomst, dan wel uit de wet zijn ontstaan, toepasselijk verklaard zijn op de Vreemde Oosterlingen [2]).

---

1) Zie onder anderen de arresten van den 18den November 1886, van den 13den October 1887 en van den 23sten Januari 1890 in nos. 1227, 1271 en 1391 Wkbl. van het Recht. Zie ook het opstel van Mr. W. de Gelder: *Opmerkingen omtrent het leerstuk der Legitime bij de Vreemde Oosterlingen volgens het besluit van* 1855 (*Staatsblad n°.* 79) (Het Recht in N. I., dl. XVII, blz. 378 en vgg.).

Daarentegen werd de leer, dat de voorschriften van het Burgerlijk Wetboek betreffende het wettelijk erfdeel wel toepasselijk zijn op de Vreemde Oosterlingen onder anderen gehuldigd bij de vonnissen van den raad van justitie te Batavia, dd. 1 November 1867 (Wkbl. van het Recht, n°. 242) en dd. 29 December 1876 (Het Recht in N. I., dl. XXVIII, blz. 201 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 710), bij vonnis van den raad van justitie te Samarang, dd. 24 Juli 1885 (Wkbl. van het Recht, n°. 1161) en bij arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 9 October 1877 (Het Recht in N. I., dl. XXIX, blz. 168 en vgg. en n°. 742 Wkbl. van het Recht). Vergl. verder het opstel: *Chineesch erfrecht. Legitime portie*, in n°. 870 Wkbl. van het Recht, en vooral ook dat van Mr. P. H. Fromberg: *Mag een Chinees bij uitersten wil over zijn vermogen onbeperkt beschikken?* in dl. LXVI, blz. 142 en vgg. en 265 en vgg. van Het Recht in N. I.

2) Zie de arresten van het Hoog-Gerechtshof, dd. 25 September 1879 (Het Recht in N. I., dl. XXXIII, blz. 238 en vgg. en n°. 852 Wkbl. van het Recht), dd. 1 Juni 1882 (Het Recht in N. I., dl. XXXIX, blz. 29 en vgg. en n°. 992 Wkbl. van het Recht) en dd. 1 Maart 1883 (Het Recht in N. I., dl. XL, blz. 149 en vgg. en n°. 1030 Wkbl. van het Recht), zoomede het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 2 Maart 1883 in

Die leer echter, welke later ook door het Hoog-Gerechtshof is verworpen [1]), komt mij minder juist voor. Immers al zijn de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek omtrent verbintenissen uit de wet bij de ordonnantie van 1855 toepasselijk verklaard op de Vreemde Oosterlingen, en al zijn ongetwijfeld onder het woord *wet* in de artt. 1233 en 1352 en vgg. van dat Wetboek, buiten en behalve genoemd Wetboek, ook alle andere wettelijke verordeningen, waaruit burgerrechtelijke verbintenissen worden geboren, begrepen, zoo volgt daaruit nog in geenen deele, dat die verordeningen *zelve* toepasselijk zijn verklaard op gezegde Oosterlingen. Van zoodanige toepasselijkverklaring zou, wat het meerendeel van bedoelde verordeningen betreft, zelfs geene sprake kunnen wezen, omdat zij, uitgevaardigd voor alle ingezetenen zonder onderscheid, sedert het oogenblik dat zij in werking zijn getreden, ook gegolden hebben voor de Vreemde Oosterlingen.

Uit het vorenstaande blijkt, dat het eene vaak alles behalve gemakkelijk te beantwoorden vraag is, of eene rechtsvordering is gegrond op de op de Vreemde Oosterlingen toepasselijk verklaarde Europeesche wetgeving, met andere woorden, of het bij de actie beweerde recht steunt op- en dus beoordeeld moet worden naar eenig voorschrift van bedoelde wetgeving.

De zooeven vermelde, mijns inziens, onjuiste leer, dat de Vreemde Oosterlingen ter zake van niet in het Burgerlijk Wetboek voorkomende wettelijke voorschriften in eersten aanleg onderworpen zijn aan de rechtsmacht der Europeesche rechtbanken, omdat art. 1233 van dit Wetboek de *wet* in het algemeen noemt als eene der hoofdbronnen van de verbintenissen en de bepalingen van datzelfde Wetboek betreffende alle verbintenissen, onverschillig of zij uit overeenkomst dan wel uit de wet zijn ontstaan, toepasselijk verklaard zijn op de Vreemde Oosterlingen, werd indertijd door het Hoog-Gerechtshof

---

n°. 1043 Wkbl. van het Recht. Vergl. ook het vonnis van dien raad van den 5den Juni 1885 in n°. 1152 van gezegd Weekblad.

1) Zie de arresten, dd. 13 Dec. 1883 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. XLII, blz. 106 en vgg. en n°. 1079 Wkbl. van het Recht) en dd. 5 Juli 1888 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LI, blz. 145 en vgg. en n°. 1312 Wkbl. van het Recht). Op de bij deze arresten gevolgde leer schijnt het Hof echter, blijkens zijne arresten van den 11den en den 26sten Augustus 1898 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXXI, blz. 122 en vgg. en 206 en vgg. en het Wkbl. van het Recht, n°. 1834 en n°. 1837), te zijn teruggekomen. — Vergl. voorts de beschikkingen van den raad van justitie te Batavia, dd. 27 Februari 1889 en dd. 21 Augustus van datzelfde jaar in Het Recht in N. I., dl. LII, blz. 301 en vgg. en dl. LIII, blz. 266 en vgg., alsmede het vonnis van den landraad te Batavia van den 9den Juni 1897 in n°. 1795 Wkbl. van het Recht.

ook toegepast in belastingzaken [1]). Blijkbaar hierdoor echter werd de Indische Regeering genoopt tot de uitvaardiging der ordonnantie van den 17den Juli 1877 (Stbl. n°. 140), waarbij bepaald werd, dat art. 8 der ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 niet toepasselijk is op vorderingen tot betaling van belasting. Niettemin nam de raad van justitie te Batavia eenige jaren later kennis van eene vordering der Regeering tegen een kapitein-titulair der Chineezen tot betaling van het bij Stbl. 1819 n°. 32 bepaalde fournissement, hetwelk door dien raad, zoomede in hooger beroep door het Hoog-Gerechtshof, beschouwd werd als eene belasting [2]). De al of niet bevoegdheid van eerstgenoemde rechtbank is toen echter niet ter sprake gekomen, zoodat niet blijkt, waarom zij zich bevoegd heeft geacht van die zaak kennis te nemen.

Ten slotte dient hier nog de vraag te worden besproken, welke beteekenis aan de in art. 8 van Stbl. 1855 n°. 79 gebezigde woorden „*Europesche* regtbanken", moet worden toegekend. Dat onder deze rechtbanken in de eerste plaats de raden van justitie en het Hoog-Gerechtshof begrepen zijn, wordt door niemand betwijfeld, maar wel wordt verschillend gedacht over de vraag of de residentieraden in de Vorstenlanden op Java, zoomede de residentiegerechten, — gesteld dat *gerechten* geacht kunnen worden eene soort van *rechtbanken* te zijn, — onder de Europeesche, dan wel onder de inlandsche rechtbanken gerangschikt moeten worden. Wat nu die vraag betreft, zoo meen ik dat het onderscheid tusschen de twee genoemde soorten van rechtbanken hierin gelegen is, dat de Europeesche rechtbanken in de eerste en voornaamste plaats zijn geroepen tot de kennisneming van rechtsvorderingen, gericht tegen Europeanen en met dezen gelijkgestelden, en dus te berechten naar het voor hen geldende materieele recht, terwijl aan de inlandsche rechtbanken in de eerste en voornaamste plaats de kennisneming is opgedragen van rechtsvorderingen tegen Inlanders en met hen gelijkgestelden, welke beslist moeten worden overeenkomstig het materieele recht, hetwelk voor die personen geldt. Want geene enkele rechtbank is er, aan welker rechtsmacht uitsluitend de eene of de andere categorie van personen onderworpen is. Behalve dat Inlanders en met hen gelijkgestelden in de gevallen, vermeld in art. 125 Recht.

---

1) Bij arrest, dd. 26 April 1877 (Wkbl. van het Recht, n°. 726).

2) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 27 November 1885, in n°. 1175 Wkbl. van het Recht en het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 21 October 1886, in Het Recht in N. I., dl. XLVII, blz. 319 en vgg. en in n°. 1223 Wkbl. van het Recht.

Org., zoomede in die, waarin de vordering berust op eene bepaling der Europeesche wetgeving, welke tengevolge hunner vrijwillige onderwerping, dan wel krachtens wettelijk voorschrift op hen toepasselijk is. onderworpen zijn aan de rechtsmacht der raden van justitie, en dat deze raden onder anderen in hooger beroep kennis nemen van de daarvoor vatbare vonnissen in civiele zaken tegen die personen door de inlandsche rechtbanken in eersten aanleg gewezen, kan ook een Inlander, bij voorbeeld in geval van verzet tegen een verstekvonnis door hem verkregen tegen een Europeaan, gedagvaard worden voor een raad van justitie [1]), terwijl omgekeerd een Europeaan geroepen kan worden voor een landraad, in geval van verzet tegen een te zijnen verzoeke op de goederen van een Inlander gelegd beslag [2]). En toch zal wel niemand betwijfelen, dat de raden van justitie Europeesche en dat de landraden inlandsche rechtbanken zijn. Het komt er slechts op aan ten behoeve van wie, van Europeanen of van Inlanders, eene rechtbank voornamelijk is ingesteld en welk recht, het Europeesche of het inlandsche, dus door haar hoofdzakelijk wordt toegepast. Verder ligt het voor de hand, dat in Europeesche rechtbanken uitsluitend Europeanen zitting hebben, terwijl het omgekeerd voor inlandsche rechtbanken zeker geen vereischte is om uit Inlanders samengesteld te zijn. Zoo waren, behalve den president, twee van de vier assessoren in den landraad te Batavia tot het einde van 1856 Europeanen, en bestaat sedert 1887 het meerendeel der leden van de landraden ter Sumatra's Oostkust uit Europeanen. Onjuist zou het derhalve zijn om uit de omstandigheid, dat eene rechtbank uit Europeanen is samengesteld, het besluit te trekken, dat zij eene Europeesche rechtbank is. De eenige, mijns inziens, ten deze alles beheerschende vraag is, wie in de eerste en voornaamste plaats aan de rechtsmacht van eene rechtbank is onderworpen.

Ten aanzien nu van de residentieraden in de Vorstenlanden op Java, blijkt uit de resolutie van den 11den Juni 1831 n°. 30, gewijzigd bij Stbl. 1888 n°. 138 en bij Stbl. 1890 n°. 76, dat die raden kennis hebben te nemen van alle burgerlijke rechtsvorderingen tegen Inlanders, die gouvernements onderdanen zijn, zoomede tegen Vreemde Oosterlingen, bijaldien de vordering niet berust op de op hen toepasselijk verklaarde Europeesche wetgeving, terwijl hun slechts in enkele

---

1) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Samarang, dd. 14 Mei 1879 (Wkbl. van het Recht, n°. 836).

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van den 31sten Mei 1877 (Wkbl. van het Recht n°. 733).

gevallen de berechting is opgedragen van vorderingen tegen Vreemde Oosterlingen, wel berustende op gezegde wetgeving, en tegen Europeanen. Zoodoende zijn genoemde raden in de eerste plaats de gewone dagelijksche rechters van de Inlanders, voor zooveel zij onderdanen zijn van het gouvernement, zoomede van de met Inlanders gelijkgestelden, en komt hunne rechtsmacht vrij wel overeen met die der landraden vóór 1848, welke toen, ingevolge Stbl. 1824 n°. 4, ook belast waren met de kennisneming van vorderingen tot een bedrag van ƒ 500.— door Inlanders of Vreemde Oosterlingen tegen Europeanen ingesteld. En dus bestaat er alle grond om even als die landraden, welke steeds beschouwd zijn als inlandsche rechtbanken, zoo ook meergenoemde residentieraden te rangschikken onder diezelfde categorie van rechtbanken [1]).

Daarentegen nemen de residentiegerechten, blijkens art. 108 n°. 1, in verband met art. 124 n°. 2 Recht. Org., uitsluitend kennis van vorderingen, ingesteld hetzij tegen Europeanen en met hen gelijkgestelden, hetzij tegen Inlanders en met dezen gelijkgestelden, die krachtens wettelijke voorschriften onderworpen zijn of zich vrijwillig onderworpen hebben aan de Europeesche wettelijke bepalingen, terwijl zij dientengevolge gehouden zijn tot toepassing van het materieele voor Europeanen geldende recht. En zoo zoude de vraag of die gerechten als „*Europesche* regtbanken" in den zin van art. 8 van Stbl. 1855 n°. 79 zijn aan te merken, zeer zeker bevestigend beantwoord moeten worden [2]), indien de omstandigheid, dat *gerechten* strikt genomen niet als eene soort van *rechtbanken* kunnen worden beschouwd, daartegen geen bezwaar opleverde. Met het oog op een dergelijk bezwaar werd bij de vaststelling van het tegenwoordige Reglement op de rechterlijke organisatie in de artt. 127 n°. 1 en 162 nos. 1 en 3 het woord „regtbank", gebezigd in het Reglement van 1842, vervangen door de uitdrukking „regterlijke autoriteiten" [3]). Niet altijd evenwel is de wetgever zoo nauwlettend in de keus zijner woorden. En wanneer men dan verder in aanmerking neemt, dat bij art. 108 n°. 1, in verband met art. 124 n°. 2 Recht. Org., het residentie-

---

1) Zie dl. I, blz. 611 en 612 mijner *Regtspleging voor de inlandsche regtbanken in Nederlandsch-Indië.*

2) Zie ook over bovenstaande, door den raad van justitie te Batavia bij zijne vonnissen, dd. 18 September 1869 en dd. 23 April 1880 (Wkbl. van het Recht nos. 329 en 905), ontkennend beantwoorde vraag, blz. 87 en vgg. der hiervoren aangehaalde dissertatie van Mr. Cordes.

3) Zie blz. 297 en vgg. mijner *Regterlijke Organisatie van Nederlandsch-Indië.*

gerecht in de daar vermelde gevallen is aangewezen als de bevoegde rechter voor Vreemde Oosterlingen, die krachtens wettelijke voorschriften onderworpen zijn aan de Europeesche wetgeving, en dat art. 8 van Stbl. 1855 n°. 79 slechts eene nadere omschrijving bevat van het beginsel, dat de onderwerping aan de Europeesche wettelijke bepalingen de onderwerping aan de rechtsmacht van den Europeeschen rechter met zich brengt, dan moet men wel aannemen, dat met het woord *rechtbanken* in gezegd art. 8 alle met rechtspraak belaste instellingen worden aangeduid en dat daaronder dus ook de residentiegerechten zijn begrepen. Blijkbaar toch is het, zooals het Hoog-Gerechtshof in zijn arrest van den 25sten Maart 1880 [1]) overwoog, des wetgevers bedoeling geweest voor beide categoriën van ingezetenen — Europeanen en Vreemde Oosterlingen — een toestand van gelijkheid te scheppen, immers voor zooveel die deelen der wetgeving aangaat, welke op beiden van toepassing zijn.

Reeds spoedig nadat de ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 in werking was getreden, kwam de vraag ter sprake, of de voorschriften van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voor de raden van justitie op Java, dan wel die van het zoogenaamde Inlandsche Reglement van toepassing waren bij de berechting van de zaken, wier kennisneming aan die raden bij evengezegd Staatsblad was opgedragen. Bij zijn vonnis van den 11den Maart 1856 [2]) besliste de raad van justitie te Samarang, dat alsdan de procedure, voorgeschreven bij laatstgenoemd Reglement, gevolgd moest worden, en wel op grond dat eerstgezegd Reglement niet toepasselijk was verklaard op de Vreemde Oosterlingen, maar daarentegen wel de zevende titel van het derde boek van dit Reglement, terwijl daarenboven bij art. 10 der ordonnantie [3]) met opzicht tot die onderwerpen van burgerlijk en handelsrecht, met betrekking tot welke bedoelde Oosterlingen niet aan de Europeesche rechtsmacht onderworpen waren, de bestaande verordeningen werden gehandhaafd. Deze redeneering was echter reeds vóór dat de ordonnantie van 1855 in werking trad, bestreden door Mr. L. Udo de Haes in een opstel: *Over de wijze van regtspleging in burgerlijke zaken, voor zooveel betreft Vreemde Oosterlingen, volgens de*

---

1) Het Recht in N. I., dl. XXXIV, blz. 196 en vgg. en n°. 877 Wkbl. van het Recht.

2) Het Recht in N. I., dl. XII, blz. 426 en vgg.

3) Geschiedkundige bijzonderheden betreffende dat art. 10 vindt men in het pleidooi van Mr. J. R. Voûte in zake Tan Pagi Nio tegen Liem Tiang Keng, afgedrukt in Het Recht in N. I., dl. LVIII, blz. 231 en vgg.

ordonnantie van 8 *December* 1855 (*Stbl. n*°. 79) [1]), waarin de schrijver in hoofdzaak betoogde, dat de bij art. 10 der ordonnantie bedoelde onderwerpen van burgerlijk- en handelsrecht bepaaldelijk het materieele recht betroffen en dat, aangezien bij de bepalingen omtrent den staat van kennelijk onvermogen eveneens een onderwerp van materieel recht geregeld was, uit de toepasselijkverklaring van die bepalingen geenszins tot de niet-toepasselijkheid van het overige deel van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering mocht worden besloten. Nochtans meende Mr. de Haes, dat de bepalingen van dit Reglement omtrent den lijfsdwang, als zijnde die ook van materieelrechtelijken aard, niet toepasselijk waren op de Vreemde Oosterlingen, op wie hij daarentegen de bepalingen betreffende de gijzeling, voorschrijvende de wijze van uitoefening van het recht van lijfsdwang, wel toepasselijk achtte [2]). Deze laatste meening werd echter niet gedeeld door Mr. T. H. der Kinderen, die in een opstel: *Over den lijfsdwang in burgerlijke zaken ten aanzien der Vreemde Oosterlingen, na de invoering der ordonnancie van* 18 *December* 1855, *n*°. 12 (*Stbl. n*°. 79) [3]), aan de hand der geschiedenis uiteenzette, dat in onze wetgeving de lijfsdwang geen onderwerp is van stellig recht, maar eenvoudig eene wijze van tenuitvoerlegging.

Overigens evenwel werd de zienswijze van Mr. de Haes niet openlijk wêersproken, terwijl zij al spoedig in hoofdzaak als juist werd erkend door het Hoog-Gerechtshof, welks arrest van den 17den Juli 1856 [4]) de beslissing inhield, dat bij de behandeling van rechtsvorderingen tegen Vreemde Oosterlingen, welke ingevolge de ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 tot de kennisneming der raden van justitie behooren, het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voor de Europeanen moet worden gevolgd, omdat de daarbij vastgestelde wijze van procedeeren voor die raden uitdrukkelijk zijnde voorgeschreven, elke niet *expressis verbis* veroorloofde afwijking daarvan geacht moet worden verboden te zijn, en nergens is bepaald, dat eene andere wijze van

1) Opgenomen in Het Recht in N. I., dl. XII, blz. 75 en vgg.

2) Overeenkomstig bovenvermelde zienswijze besliste de raad van justitie te Batavia bij vonnis, dd. 14 April 1854 (Het Recht in N. I., dl. IX, blz. 239 en vgg.), dat op de inlandsche grooten, die in burgerlijke zaken voor de raden van justitie terecht staan, de voorschriften van het Inlandsch Reglement omtrent den lijfsdwang, als betreffende een onderwerp van stellig recht, toepasselijk zijn. Zie ook het opstel van Mr. A. van Gennep in n°. 1659 Wkbl. van het Recht: *Welke regelen gelden in Ned. Indië voor den lijfsdwang van Vreemde Oosterlingen?*

3) Het Recht in N. I., dl. XII, blz. 333 en vgg.

4) Het Recht in Ned.-Indië, dl. XIII, blz. 176 en vgg.

procedeeren is toegelaten. Sedert dien tijd werd deze leer gevolgd en het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voor de Europeanen, met inbegrip der bepalingen omtrent den lijfsdwang, toegepast bij processen in zaken van Vreemde Oosterlingen, die uit kracht der ordonnantie van 1855 aan de rechtsmacht der raden van justitie zijn onderworpen.

Intusschen schijnt die leer niet boven alle bedenking verheven te zijn. De hier besproken vraag toch is eene vraag van quasi-internationaal privaatrecht, voor welker oplossing, mijns inziens, te rade moet worden gegaan met de beginselen van het internationaal privaatrecht. Volgens dit recht nu zijn de vormen van rechtspleging te onderscheiden in eigenlijk gezegde procesvormen, noodig om eene goede beslissing te verkrijgen (*judiciorum ordinatoria*), en in vormen, welke op de beslissing der zaak zelve van invloed kunnen zijn (*litis decisoria*), terwijl verder wordt aangenomen, dat eerstbedoelde vormen beheerscht worden door de *lex fori*, aangezien zij als het ware het reglement van orde uitmaken, dat de rechter heeft toe te passen bij de behandeling van alle voor hem gevoerde gedingen, doch dat daarentegen op de vormen, welke van invloed kunnen zijn op de beslissing der zaak zelve, de wet van toepassing is, welke de rechtsbetrekking regelt, waarover geschil wordt gevoerd [1]). Met opzicht tot de ten uitvoerlegging van buitenlandsche vonnissen geldt voorts als regel, dat die tenuitvoerlegging, waar zij is toegelaten, geschiedt overeenkomstig de wetten van het land, waar zij plaats heeft [2]). Dienovereenkomstig werd bij art. 40 der Overeenkomst tusschen de Rijnoeverstaten van 17 October 1868 bepaald, dat de vonnissen der Rijnvaartrechters in alle oeverstaten ten uitvoer kunnen worden gelegd, met inachtneming der vormen, voorgeschreven bij de wetten van het land, waarin de uitvoering geschiedt [3]). Indien deze beginselen van internationaal privaatrecht gevolgd werden, wanneer door een raad van justitie kennis genomen wordt van tegen Inlanders of Vreemde Oosterlingen ingestelde rechtsvorderingen, zouden derhalve enkel de eigenlijk gezegde procesvormen, voorgeschreven bij het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voor de Europeanen, door die rechtbank toegepast mogen worden, en zouden alle andere voorschriften van dat Reglement, met name die betreffende de tenuitvoerlegging van vonnissen en daarmede

1) Zie blz. 106 van de *Schets van het internationaal privaatregt*, door Mr. T. M. C. Asser.

2) Zie Foelix: *Traité du droit international privé*, T. II, p. 52 en 53, § 330 (4me édition).

3) Zie blz. 125 van Mr. Asser's evenvermelde *Schets*.

gelijkgestelde bevelschriften en acten, buiten toepassing moeten blijven.

Dat eindelijk de raden van justitie op Java, ingevolge art. 124 n°. 2 Recht. Org., ook nog belast zijn met de kennisneming van burgerlijke rechtsvorderingen, ingesteld tegen Inlanders of met hen gelijkgestelden, die zich vrijwillig aan de Europeesche wettelijke bepalingen hebben onderworpen, is reeds met een enkel woord gezegd.

Met opzicht tot die vrijwillige onderwerping, welke zich, blijkens art. 11 Alg. bep. van wetg., slechts mag uitstrekken tot de bepalingen betrekkelijk het burgerlijk en handelsrecht, is bij art. 13 van die Algemeene bepalingen voorgeschreven:

dat zij moet geschieden bij dezelfde acte, welke van de gedane handeling of aangegane verbintenis wordt opgemaakt, of wel bij eene afzonderlijke authentieke of onderhandsche acte; en

dat zoodanige onderhandsche acte, om in rechten te kunnen gelden, voorzien moet zijn van de verklaring van een notaris, waaruit blijkt, dat deze den onderteekenaar kent, dat de inhoud der acte aan den laatstgemelde duidelijk is voorgehouden, en dat daarna de onderteekening in tegenwoordigheid van hem, notaris, heeft plaats gehad.

De onderwerping, waarvan hier de rede is, kan dus blijkbaar niet algemeen zijn, maar moet beperkt blijven tot die voorschriften van het burgerlijk of handelsrecht, welke betrekking hebben op de handeling of verbintenis, met het oog waarop de onderwerping plaats heeft [1]). Bovendien mag zij slechts geschieden voor zoover het vermogensrecht betreft [2]). Gezegde onderwerping kan voorts plaats hebben zoowel bij authentieke, als bij onderhandsche acte, en zoowel bij de acte, opgemaakt van de gedane handeling of van de aangegane verbintenis, als bij afzonderlijke acte. Wanneer echter de onderwerping ondershands bij eene afzonderlijke acte geschiedt, wordt voor hare rechtsgeldigheid de verklaring van een notaris vereischt, opgemaakt overeenkomstig de voorschriften van het tweede lid van bovengemeld art. 13, hoedanige verklaring niet noodig is, wanneer de onderwerping geschiedt bij de van de gedane handeling of van de aangegane verbintenis opgemaakte onderhandsche acte, daar toch het woord „zoodanige", waarmede het tweede lid van evengezegd art. 13 aanvangt, blijkbaar niet slaat op het geval, dat van de onderwerping geene afzonderlijke acte wordt opgemaakt, vermits het

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 20 Februari 1879 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. XXXII, blz. 164 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 822).

2) Vergl. blz. 20 van het hiervoren aangehaalde praeadvies van Mr. van den Berg over de gemengde huwelijken.

eerste lid van dat artikel voor dat geval niet onderscheidt, of de acte authentiek, dan wel ondershands is [1]).

De vraag of evenvermelde notarieele verklaring vervangen kan worden door eenig ander bewijsmiddel, moet, naar ik meen, ontkennend worden beantwoord, en zoo kan ik mij niet vereenigen met het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 21 Maart 1879 [2]), waarbij de onderhandsche, niet van zoodanige verklaring voorziene acte van onderwerping, op grond der erkentenis van de partij, tegen welke zij ingeroepen werd, als rechtsgeldig werd aangenomen. Waar toch de al, of niet volstrekte onbevoegdheid des rechters eeniglijk afhangt van het feit der onderwerping, moeten de voor die onderwerping wettelijk voorgeschreven formaliteiten ongetwijfeld geacht worden van publieke orde te zijn, met dit gevolg dat, wanneer die formaliteiten niet zijn nageleefd, zij door geen ander bewijsmiddel vervangen kunnen worden en de Europeesche rechter dus volstrekt onbevoegd is om van de zaak kennis te nemen. Voor de juistheid dezer zienswijze pleit ook art. 7 van Stbl. 1867 n°. 29. Volgens dit artikel, gewijzigd bij Stbl. 1877 n°. 65, moeten namelijk wisselbrieven, orderbriefjes, assignatiën en ander papier aan toonder, mitsgaders de daarop gestelde acceptatiën en endossementen, indien de onderteekenaar een Inlander of met dezen gelijkgestelde persoon is, van eene gelijke notarieele verklaring worden voorzien als de afzonderlijke onderhandsche acten van onderwerping, met dien verstande evenwel, dat bedoelde formaliteit slechts inachtgenomen behoeft te worden „indien belanghebbenden zulks verlangen". Immers de reden, waarom dezelfde formaliteit bij art. 13 Alg. bep. van wetg. wel, en bij art. 7 van Stbl. 1867 n°. 29 niet gebiedend is voorgeschreven, kan wel geene andere zijn dan deze, dat die formaliteit in het eene geval eene handeling betreft welke over de al, of niet volstrekte onbevoegdheid des rechters beslist en derhalve van publieke orde is, terwijl zij zulks niet is in het andere geval.

Even als de onderwerping aan bepalingen van het Europeesche burgerlijk en handelsrecht bij eene afzonderlijke onderhandsche acte niet rechtsgeldig is, wanneer daaraan de vereischte notarieele ver-

1) Zie blz. 288 en 289 der hiervoren aangehaalde verhandeling van Mr. Nederburgh in den 1sten jaargang van Wet en Adat: *De Klassen der bevolking van Ned.-Indië.* Vergl. echter het vonnis van den raad van justitie te Samarang, dd. 24 November 1880 in n°. 911 Wkbl. van het Recht, alsmede het arrest van het Hoog-Gerechtshof van den 21sten December 1865 in n°. 133 van gezegd Weekblad.

2) Wkbl. van het Recht, n°. 831.

klaring ontbreekt, zoo ook is de onderwerping, geschied bij eene onderhandsche acte, opgemaakt van eene verbintenis, welke verzonnen blijkt te zijn, van nul en geener waarde [1]). Alsdan toch bestaat er inderdaad slechts eene eenzijdige verklaring van hem, die de acte onderteekend heeft, dat hij zich onderwerpt aan de daarin vermelde bepalingen van het Europeesche burgerlijk of handelsrecht, zonder dat er tevens eenige handeling of verbintenis aangegaan of verricht is, waarop die onderwerping betrekking heeft, hoedanige eenzijdige verklaring zeer zeker niet voldoet aan de bij art. 13 Alg. bep. van wetg. en bij art. 124 n^0. 2 Recht. Org. gestelde vereischten [2]). Verder valt op te merken, dat wanneer de onderteekenaar van een orderbiljet een Inlander is, die zich te dier zake aan de Europeesche wetgeving onderworpen heeft, terwijl dit biljet door een ander Inlander, zonder eenige bijvoeging, voor aval is geteekend, de avalgever wel op dezelfde wijze verbonden is als de acceptant en door dezelfde middelen tot betaling kan worden genoodzaakt als deze, doch dat zulks van geen invloed is op de bevoegdheid van den rechter [3]). Voorts is het duidelijk, dat eene onderwerping aan voorschriften van de Europeesche wetgeving niet werkt tegenover hen, die bij de acte geene partij zijn geweest [4]). Van daar dat men zich niet kan onderwerpen aan de wettelijke bepalingen omtrent het faillissement of dat deze toepasselijk kunnen zijn. Het faillissement toch is een rechtstoestand, welke tegen allen geldt en dus niet door eene tusschen twee personen gesloten overeenkomst in het leven kan worden geroepen [5]). Dit neemt evenwel niet weg, dat eene rechtsgeldige onderwerping van kracht is voor de erfgenamen van hem, die zich onderworpen heeft, met dit gevolg dat die erfgenamen, hoewel zij Inlanders of met dezen gelijkgestelden zijn, ter zake van de handeling of verbintenis, met het oog waarop de onderwerping heeft plaats gehad, voor den Europeeschen rechter behooren gedagvaard te worden [6]).

---

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Padang, dd. 4 October 1866 (Wkbl. van het Recht, n°. 177).

2) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van den 25sten Juni 1892 (Wkbl. van het Recht, n°. 1516).

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 2 Februari 1899 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXXII, blz. 116 en vgg.).

4) Zie het in de eerste noot op blz. XLIV aangehaalde arrest van den 20sten Februari 1879.

5) Zie de beschikking van het Hoog-Gerechtshof, dd. 27 October 1891 (Het Recht in N. I., dl. LVII, blz. 395 en 396).

6) Zie het vonnis van den raad van justitie te Makasser, dd. 26 November 1884 (Wkbl. van het Recht n°. 1125) en het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 24 September

Met opzicht tot de onderwerping aan de Europeesche bepalingen betrekkelijk het burgerlijk en handelsrecht valt eindelijk nog op te merken, dat zij ook geschieden kan bij gemachtigde, en dat de wet dan daarvoor geene bijzondere lastgeving vereischt, zoodat de lasthebber, wien door zijn mohammedaanschen lastgever de macht is verleend om te doen, wat hij zelf tegenwoordig zijnde, zoude kunnen, mogen en moeten doen, hem krachtens die lastgeving ter zake eener schuld kan onderwerpen aan de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek [1]).

Behalve de hier besproken onderwerping, kende de wet tot nu korten tijd geleden nog eene andere soort van onderwerping, namelijk die, welke bij art. 15 Overgangsbep. [2]) als voorwaarde was gesteld voor het sluiten van een gemengd huwelijk en zich uitstrekte tot de geheele Europeesche wetgeving aangaande het burgerlijk en handelsrecht. Dat art. 15 is echter, gelijk hiervoren reeds werd opgemerkt, ingetrokken bij het Koninklijk besluit van 29 December 1896 n°. 23 (Stbl. 1898 n°. 158).

Blijkens den aanhef van het hierboven besproken art. 124 Recht. Org. is voor de zaken, bedoeld bij de artt. 108 n°. 1, 150 en 159 Recht. Org., eene uitzondering gemaakt op den bij gezegd art. 124, in verband met art. 9 Overgangsbep., gestelden regel, dat de raden van justitie op Java in eersten aanleg kennis nemen van alle rechtsvorderingen tegen Europeanen en met hen gelijkgestelden, alsmede tegen de Inlanders en de met dezen gelijkgestelden, die krachtens wettelijke voorschriften aan de Europeesche wettelijke bepalingen onderworpen zijn, dan wel zich daaraan vrijwillig onderworpen hebben.

Bij de eerste van evenbedoelde uitzonderingen, namelijk bij die, voorkomende in art. 108 n°. 1 Recht. Org. is, in verband met art. 9

1885 (Het Recht in N. I., dl. XLV, blz. 313 en vgg. en Wkbl. van het Recht n°. 1164), alsmede het vonnis van den president van den raad van justitie te Batavia, dd. 6 September 1889 (Wkbl. van het Recht, n°. 1385).

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van den 8sten September 1887 in dl. XLV, blz. 316 en vgg. van Het Recht in N. I. en in n°. 1269 Wkbl. van het Recht.

2) Zie over dat artikel het reeds meermalen aangehaalde praeadvies over de gemengde huwelijken van Mr. van den Berg.

De door Mr. Wichers van gezegd art. 15 gegeven toelichting wordt gevonden in dl. XIII, blz. 336 en vgg. van Het Recht in N. I., terwijl in dl. XVIII (blz. 177 en vgg.) van dat tijdschrift een besluit is opgenomen van den Gouverneur-Generaal, dd. 8 Januari 1849 n°. 29, waarbij bepaald is, dat wanneer een Inlander of met dezen gelijkgestelde in het huwelijk wil treden met iemand, behoorende tot de Europeesche of daarmede gelijkgestelde bevolking, en niet kan voldoen aan de vereischten bij het Burgerlijk Wetboek voorgeschreven, het voorgenomen huwelijk geen voortgang mag hebben.

Overgangsbep., aan de residenten op Java en Madura de kennisneming opgedragen van alle personeele en tot roerende goederen betrekkelijke vorderingen, welke de som of waarde van f 200.— niet te boven gaan, door Inlanders of met dezen gelijkgestelde personen ingesteld tegen Europeanen of met hen gelijkgestelden, dan wel tegen Inlanders of met dezen gelijkgestelden, die verkeeren in een der gevallen, voorzien bij art. 124 n°. 2 Recht. Org. Is echter de eischer geen Inlander, noch een met dezen gelijkgestelde persoon, dan behooren evengezegde zaken tot de kennisneming der raden van justitie op Java, welke trouwens, luidens art. 133 van dat Reglement, ook bevoegd zijn om die zaken, wanneer deze bij hen aanhangig zijn gemaakt, te berechten, indien de exceptie van onbevoegdheid niet is voorgesteld.

Gelijke rechtsmacht als aan de residenten op Java en Madura, werd voorts bij art. 150 Recht. Org., in verband met art 9 Overgangsbep., in de tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java behoorende Buitenbezittingen aan de residenten of andere hoogste gezaghebbers toegekend, onder deze uitbreiding nochtans, dat hun tevens de kennisneming werd opgedragen van bovenbedoelde vorderingen tusschen Europeanen of daarmede gelijkgestelde personen onderling, en dat aan hunne beslissing in eersten aanleg, behoudens hooger beroep aan het Hoog-Gerechtshof, ook alle andere burgerlijke rechtsgedingen tusschen of tegen Europeanen of met hen gelijkgestelde personen, onverschillig hoe groot het bedrag der vordering mocht zijn, mits met onderling goedvinden van partijen, onderworpen konden worden. Dit voorschrift is echter bij de sedert 1874 vastgestelde Reglementen tot regeling van het rechtswezen in de bezittingen buiten Java en Madura, behoorende tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java, vervallen verklaard [1]), terwijl tevens bij die Reglementen in gezegde bezittingen residentiegerechten in het leven zijn geroepen, welke — met uitzondering van het residentiegerecht ter Sumatra's Oostkust — in eersten aanleg kennis hebben te nemen van alle burgerlijke rechtsvorderingen zonder onderscheid, welke de som of waarde van *f* 500.— niet te boven gaan, door wie ook ingesteld

1) Zie art. 501 Regl. Banka (Stbl. 1874 n°. 33), art. 480 Regl. Billiton (Stbl. 1892 n°. 183), art. 447 Regl. Riouw (Stbl. 1882 n°. 84), art. 453 Regl. Lampongsche distr. (Stbl. 1879 n°. 65), art. 465 Regl. Palembang (Stbl. 1878 n°. 14), art. 480 Regl. Sumatra's Oostkust (Stbl. 1887 n°. 45), art. 430 Regl. Westerafd. Borneo (Stbl. 1883 n°. 59), art. 480 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo (Stbl. 1880 n°. 55) en art. 470 Regl. Bali en Lombok (Stbl. 1882 n°. 142).

tegen Europeanen of met hen gelijkgestelden en tegen de Inlanders en de met dezen gelijkgestelden, die voor zooveel de zaak in geschil betreft, krachtens wettelijke voorschriften aan de voor Europeanen vastgestelde bepalingen zijn onderworpen, of zich daaraan vrijwillig onderworpen hebben [1]). En wat het residentiegerecht ter Sumatra's Oostkust aangaat, dit gerecht heeft, blijkens art. 25 van het Reglement, afgekondigd in Stbl. 1887 n°. 45, in eersten aanleg te oordeelen:

1°. over alle burgerlijke rechtsvorderingen, welke de som of waarde van *f* 1500.— niet te boven gaan, ingesteld tegen Europeanen of met hen gelijkgestelden, en tegen Inlanders of met hen gelijkgestelden, wanneer dezen, voor zooveel de zaak in geschil betreft, krachtens wettelijke voorschriften onderworpen zijn, of zich vrijwillig onderworpen hebben aan de voor Europeanen vastgestelde bepalingen;

2°. over alle burgerlijke rechtsvorderingen, welke de som of waarde van *f* 1500.— te boven gaan, ingesteld tegen de in het voorgaand nummer genoemde personen, indien partijen zulks zijn overeengekomen; en

3°. over alle tegen de in de beide voorgaande nummers bedoelde personen ingestelde rechtsvorderingen, indien in den zin van art. 283 Regl. Burg. Rechtsv. eene onmiddellijke voorziening wordt vereischt.

Alle bovenvermelde zaken, welke ter beslissing staan van de residentiegerechten in de Buitenbezittingen, behoorende tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java, zijn dus aan de kennisneming van die raden onttrokken.

En eindelijk zijn bij de derde van vorenbedoelde uitzonderingen, namelijk bij die, welke wordt aangetroffen in art. 159 Recht. Org., aan de kennisneming van de raden van justitie op Java onttrokken alle rechtsvorderingen tegen den Gouverneur-Generaal en tegen de Regeering van Nederlandsch-Indië als vertegenwoordigende den lande, wanneer zij de belastingen en pachten niet betreffen, noch van zakelijken aard zijn.

Luidens art. 125 Recht. Org. hebben daarentegen de raden van justitie op Java, onverschillig tot welken landaard partijen behooren, in eersten aanleg kennis te nemen:

---

1) Zie de artt. 2 n°. 1 en 27 n°. 1 Regl. Banka, de artt. 2 n°. 1 en 27 n°. 1 Regl. Billiton, de artt. 2 n°. 1 en 19 n°. 1 Regl. Riouw, de artt. 2 n°. 1 en 20 n°. 1 Regl. Lampongsche distr., de art. 2 n°. 1 en 20 n°. 1 Regl. Palembang, de artt. 2 n°. 1 en 19 n°. 1 Regl. Westerafd. van Borneo, de artt. 2 n°. 1 en 19 n°. 1 Regl. Zuider- en Oosterafd. van Borneo en de artt. 2 n°. 1 en 19 n°. 1 Regl. Bali en Lombok.

1°. van alle geschillen in zaken van prijzen en buit, die door schepen van oorlog van den Staat of door schepen bij particulieren uitgerust en van commissiën of *lettres de marque* voorzien, worden achterhaald en opgebracht, mitsgaders van alle geschillen, welke tusschen de nemers onderling deswege ontstaan; en

2°. van alle zee- en strandvonden.

Tijdens de invoering der wetgeving van 1848 gold voor de judicature in zaken betreffende vaartuigen en goederen, prijs of buit gemaakt in de zeeën en vaarwaters beoosten Kaap de Goede Hoop, een in Stbl. 1829 n°. 54 opgenomen Reglement, hetwelk bij art. 83 Overgangsbep. [1]) voorloopig in stand werd gehouden. Met het oog op gezegde grensbepaling schreef Mr. C. M. J. Willeumier in n°. 3958 van het Ned. Weekblad van het Recht, onder het opschrift: *Iets over den oorlog met Atjeh in verband met art.* 89 *R. O.*, een opstel [2]), waarin hij trachtte aan te toonen, dat er strijd bestond tusschen bedoeld Reglement en art. 89 Ned. Recht. Org., zijnde toch bij dit artikel de berechting van alle geschillen over prijzen en buit, in welk gedeelte der wereld ook achterhaald en opgebracht, aan den Hoogen Raad der Nederlanden opgedragen. Deze zienswijze werd echter bestreden door Mr. J. Sibenius Trip, die aan evengezegd opstel eenige beschouwingen wijdde, welke ten betooge strekten, „dat art. 89 Ned. Recht. Org. in geen anderen zin mag worden opgenomen, dan dat daaraan ten grondslag ligt de bedoeling „behoudens hetgeen daaromtrent in *Ned.-Indië* is bepaald"" [3]).

Met deze opvatting van meergenoemd art. 89 schijnt ook de wetgever zich te hebben vereenigd. Immers art. 1 al. 1 van het ruim een jaar later vastgestelde Koninklijk besluit betreffende prijs- en buitgelden, afgekondigd in Stbl. 1877 n°. 284, luidt aldus: „Vaartuigen en goederen, prijs- of buitgemaakt door Nederlandsche of Nederlandsch-Indische vaartuigen van oorlog in de zeeën en vaarwaters beoosten *de Kaap de Goede Hoop*, worden ten spoedigste opgebragt naar de naastbij zijnde havenplaats in *Nederlandsch-Indië*, waar een Raad van Justitie is gevestigd, zamengesteld uit regtsgeleerde leden." De grens dus, waarbinnen de prijzen en buit moeten zijn achterhaald en opgebracht, zullen de geschillen daarover aan de kennisneming

1) Dit art. 83 is ingetrokken bij het in Stbl. 1890 n°. 72 afgekondigde Koninklijk besluit.

2) Overgenomen in Het Recht in N. I., dl. XXVII, blz. 1 en vgg. en in n°. 673 Wkbl. van het Recht.

3) Zie Het Recht in N. I., dl. XXVII, blz. 5 en vgg.

der raden van justitie onderworpen zijn, bleef volkomen dezelfde. Daarentegen wordt in gezegd Koninklijk besluit geene melding gemaakt — zooals in het Reglement van 1829 en in art. 125 n°. 1 Recht. Org. — van prijzen en buit, achterhaald en opgebracht door schepen bij particulieren uitgerust en van commissiën of *lettres de marque* voorzien. De reden hiervan is ongetwijfeld gelegen in de toetreding van Nederland op den 7den Juni 1856 tot de declaratie van den 16den April van dat jaar, bekend onder den naam van het traktaat van Parijs, waarbij de kaapvaart is afgeschaft [1]). Dientengevolge toch is evenbedoeld voorschrift feitelijk vervallen.

De verdeeling van prijs- en buitgelden is geregeld bij Stbl. 1877 n°. 242.

Bepalingen omtrent zee- en strandvonden worden aangetroffen in art. 545 en vgg. Wetb. van Kooph. Die bepalingen, ingevolge Stbl. 1855 n°. 79 toepasselijk op de met Inlanders gelijkgestelden op Java en Madura, gelden niet voor de Inlanders, zoodat te hunnen aanzien bij de berechting van geschillen over zee- of strandvonden, ingevolge art. 12 al. 2 Alg. bep. van wetg. en art. 75 al. 6 Reg. Regl., zooveel mogelijk acht moet worden gegeven op hunne godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken.

Voorts is bij art. 131 Recht. Org., gewijzigd bij art. 2 van Stbl. 1867 n°. 10, aan de raden van justitie op Java de kennisneming in eersten aanleg opgedragen van alle burgerlijke rechtsvorderingen, na daartoe verkregen verlof van den Gouverneur-Generaal [2]), ingesteld tegen de bij art. 1 van gezegd Staatsblad bedoelde inlandsche vorsten, rijksbestierders, regenten en onderregenten, die niet als zoodanig afgetreden of uit hun ambt ontslagen zijn [3]).

De hier genoemde vorsten en hoofden zijn thans de eenigen, die zonder verlof niet in rechten mogen worden betrokken. Want moge

---

1) Zie Mr. E. G. Lagemans: *Recueil des traités et conventions etc.*, n°. 345 en n°. 352.

2) Indien het geding gevoerd wordt in een gewest buiten Java en Madura moet het verlof worden verleend door den hoogsten gewestelijken gezaghebber, die, wanneer hij het gevraagde verlof weigert, gehouden is de beslissing in te roepen van den Gouverneur-Generaal.

3) Zie over deze bepaling Mr. C. P. K. Winckel: *Essai sur les principes régissant l'administration de la justice aux Indes orientales hollandaises*, p. 179 et suiv., zoomede blz. 43 en vgg. mijner *Regterlijke Organisatie van N. I.*

Dat de raden van justitie niet bevoegd zijn kennis te nemen van een verzoek om een vorst of hoofd, als bovenbedoeld, wegens krankzinnigheid in verzekerde bewaring te doen stellen, besliste de raad van justitie te Batavia bij beschikking, dd. 5 Augustus 1891, bekrachtigd door het Hoog-Gerechtshof bij beschikking, dd. 22 December 1891. Zie Het Recht in N. I., dl. LVIII, blz. 106 en vgg.

art. 4 Recht. Org. ook al slechts gewijzigd en niet ingetrokken zijn bij Stbl. 1867 n°. 10, zoo lijdt het nochtans geen twijfel, dat dit Staatsblad, hetwelk, blijkens art. 84 Reg. Regl., hoofdzakelijk strekken moet om uit te maken tegen welke inlandsche vorsten en hoofden, zonder verlof, geene rechtsvordering mag worden ingesteld, alle vroegere voorschriften dienaangaande heeft doen vervallen. De indertijd genomen beslissingen, dat de weduwe van een regent en die van een onder-collecteur, zonder verlof, niet in rechten mogen worden aangesproken [1]), kunnen dus wel niet anders dan onjuist worden geacht [2]).

Of een Inlander behoort tot de vorsten en hoofden, tegen wie, zonder verlof, geene burgerlijke rechtsvordering mag worden ingesteld, en of dus de raad van justitie in eersten aanleg van de zaak kennis heeft te nemen, is eene vraag, welke in elk bijzonder geval uitsluitend ter beoordeeling staat van den rechter [3]), die onder anderen ten aanzien der patih's besliste, dat zij onder geene der bedoelde categoriën van personen begrepen zijn, behoorende zij met name niet tot de ronggo's of onderregenten, van wie zij niet alleen in naam, maar ook in werkkring en bevoegdheid zijn onderscheiden [4]).

Dat Stbl. 1867 n°. 10, aangezien daarbij uitsluitend de rede is van inlandsche vorsten en hoofden, niet geacht kan worden toepasselijk te zijn op hoofden en officieren der Vreemde Oosterlingen, spreekt wel van zelf [5]), terwijl het, met het oog op art. 27 al. 2 Reg. Regl., eveneens duidelijk is, dat de in gezegd Staatsblad uitgevaardigde verordening niet geldt voor de vorsten en hoofden, aan

---

1) Zie de vonnissen van den landraad te Brebes, dd. 26 October 1878 en dd. 9 November 1878, in n°. 812 en in n°. 807 Wkbl. van het Recht, zoomede het opstel van Mr. J. Lion: *Iets over artikel 84 van 't Reglement op 't beleid der Regering in Nederlandsch-Indië*, in n°. 813 van gezegd Weekblad.

2) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van den 8sten Mei 1869 in n°. 312 Wkbl. van het Recht, zoomede de overwegingen van het door den landraad te Pattie gewezen vonnis van den 14den December 1878, opgenomen in n°. 810 van dat Weekblad onder het opschrift: *Welke rechter is bevoegd kennis te nemen van burgerlijke vorderingen tegen Inlandsche hoofden?*

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 26 Juli 1864, in n°. 67 Wkbl. van het Recht. Vergl. voorts de opmerkingen en het vonnis onder het opschrift: *Art. 4 Regterlijke Organisatie*, opgenomen in n°. 65 van dat Weekblad.

4) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 20 Maart 1884 (Het Recht in N. I., dl. XLIII, blz. 54 en vgg. en n°. 1101 Wkbl. van het Recht).

5) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van den 8sten Januari 1880 (Het Recht in N. I., dl. XXXIV, blz. 246 en 247).

wie het recht van zelfbestuur is gelaten [1]). Welke vorsten dat Staatsblad dan wel bedoelt, is echter moeielijk te zeggen. Aan de zoogenaamde gemediatiseerde inlandsche vorsten toch, zooals de Sultans van Cheribon, valt hier niet te denken, daar in dat geval het voorschrift, vervat in Stbl. 1869 n°. 27, zeer zeker achterwege zou zijn gebleven. Ten aanzien der rijksbestierders geldt hetzelfde. Zij worden slechts aangetroffen bij de zoogenaamde onafhankelijke vorsten en zijn dus niet onderworpen aan de rechtsmacht der raden van justitie. De titel eindelijk van onderregent of ronggo komt in de aan ons gezag rechtstreeks onderworpen residentiën van Java en Madura niet meer voor [2]).

Luidens art. 2 van Stbl. 1867 n°. 10 en de artt. 4 en 131 Recht. Org. worden de rechtsvorderingen tegen de daar bedoelde vorsten en hoofden op de gewone wijze berecht, met dien verstande evenwel, dat de terechtzittingen voor de zaken, waarin zij, hetzij alleen, hetzij met anderen betrokken zijn, met gesloten deuren worden gehouden, terwijl de raad, alvorens uitspraak te doen, niet slechts het advies moet inwinnen van den hoofdpriester, maar ook twee inlandsche hoofden, daartoe in elk bijzonder geval aan te wijzen door den Gouverneur-Generaal [3]), moet raadplegen. Deze formaliteiten behoeven slechts bij de behandeling der zaak in eersten aanleg in acht te worden genomen [4]). Indien echter de gedaagde den christelijken godsdienst belijdt, wordt het advies van een hoofdpriester, blijkens Stbl. 1891 n°. 230, niet vereischt.

Het voorschrift dat hij, die met een vorst of hoofd in dezelfde zaak betrokken is, mede voor den raad van justitie gedagvaard moet worden, is eenvoudig als eene toepassing te beschouwen van art. 6 Recht. Org. Bij dit artikel is namelijk bepaald, dat wanneer personen uit hoofde van hunnen landaard, stand of betrekking aan de rechtsmacht van onderling in rang verschillende rechtbanken of gerechten onderworpen, in eene en dezelfde zaak betrokken zijn, zij gezamenlijk voor de hoogste dier rechterlijke autoriteiten terecht staan.

---

1) Vergl. blz. 54 en 55 der dissertatie van Mr. P. H. le Clercq: *Vervolging in rechten van inlandsche vorsten en hoofden op Java.* (Utrecht 1881), zoomede blz. 45 mijner *Regterlijke Organisatie van Ned.-Indië.*

2) Zie blz. 48 van *De Inlandsche rangen en titels op Java en Madoera,* door Mr. L. W. C. van den Berg.

3) Buiten Java en Madura geschiedt de aanwijzing van de twee bovenbedoelde inlandsche hoofden door den hoogsten gewestelijken gezaghebber.

4) Vergl. de beslissing van het Hoog-Gerechtshof van den 8sten September 1898 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXXI, blz. 205 en 206).

Op den regel van evengezegd art. 6 is echter eene uitzondering gemaakt bij het tweede lid van art. 108 Recht. Org., hetwelk aldus luidt: „De bovengemelde zaken," -- namelijk, de zoodanige, welke ter kennisneming staan van de residenten op Java en Madura, — „waarin Europeanen, of daarmede gelijkgestelde personen gezamenlijk met inlanders of daarmede gelijkgestelde personen, als verweerders of beklaagden zijn betrokken, worden mede door den resident beslist." Immers de landraad is hooger in rang dan het residentiegerecht en zoo zouden de in de hier bedoelde zaken betrokken Europeanen en met hen gelijkgestelden, volgens de regelen der connexiteit, aan de rechtsmacht van den landraad onderworpen zijn, indien te hunnen opzichte gezegde uitzondering niet ware gemaakt, op grond van het beginsel dat Europeanen en met hen gelijkgestelden niet getrokken moeten kunnen worden voor eene inlandsche rechtbank [1]).

In de Reglementen betreffende het rechtswezen in de tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java behoorende Buitenbezittingen, en wel in art. 1 van elk dier Reglementen, zijn echter de residentiegerechten uitdrukkelijk in rangorde boven de landraden en andere daarmede gelijkstaande inlandsche rechtbanken gesteld, en zoo behoefde voor die Buitenbezittingen het voorschrift van art. 108 al. 2 Recht. Org. niet te worden overgenomen, omdat ook zonder zoodanig voorschrift, de aldaar tegen een Inlander gezamenlijk met een Europeaan ingestelde, tot de kennisneming van het residentiegerecht behoorende rechtsvorderingen, ter beslissing staan van dat gerecht. Met opzicht tot de connexiteit geldt toch voor bedoelde Buitenbezittingen art. 6 Recht. Org. [2]).

Voorts is nog bij het Koninklijk besluit van 14 September 1894 n°. 80 (Stbl. n°. 270 van dat jaar) bepaald, dat de districtshoofden in de residentie Banka en Onderhoorigheden als gedaagden in burgerlijke zaken in eersten aanleg terecht staan voor de rechtbanken en rechters, aangewezen voor Europeanen en met hen gelijkgestelden. Om tegen die personen eene burgerlijke rechtsvordering in te stellen wordt echter geen verlof vereischt, terwijl de behandeling van die zaken, aangezien te dien aanzien geene bijzondere voorschriften zijn gegeven, op de gewone wijze behoort te geschieden.

Met opzicht tot den raad van justitie te Samarang valt hier verder nog op te merken, dat de rechtsmacht van dien raad voor

---

1) Zie blz. 52 mijner *Regterlijke Organisatie van Ned.-Indië.*

2) Zie art. 2 van elk der Reglementen op het rechtswezen in bovenbedoelde bezittingen.

een deel van zijn rechtsgebied, te weten voor de Vorstenlanden, aanmerkelijk beperkt is bij de bepalingen, vervat in n°. 6 lett. *b* en *c* der resolutie betreffende de oprichting, samenstelling en bevoegdheid der residentieraden in de residentiën Soerakarta en Djokjokarta, dd. 11 Juni 1831 n°. 30, zooals zij gewijzigd en aangevuld zijn bij art. 1 van Stbl. 1888 n°. 138 en van Stbl. 1890 n°. 76. Bij deze bepalingen is namelijk aan gezegde residentieraden onder anderen de kennisneming opgedragen:

1°. van alle burgerlijke vorderingen door Inlanders tegen Vreemde Oosterlingen ingesteld, indien de vordering berust op de op de laatsten toepasselijk verklaarde Europeesche wetgeving en de som of waarde van *f* 500.— niet te boven gaat; en

2°. van alle burgerlijke vorderingen door Inlanders tegen Europeanen ingesteld, indien de vordering de som of waarde van *f* 500.— niet te boven gaat.

Daarentegen staan, ingevolge evenbedoelde bepalingen, alle burgerlijke vorderingen tusschen Europeanen onderling of tusschen Vreemde Oosterlingen onderling, dan wel tegen elkander ingesteld, onverschillig tot welk bedrag, alsmede alle burgerlijke vorderingen door Inlanders tegen Europeanen of Vreemde Oosterlingen ingesteld, indien de vordering de som of waarde van *f* 500.— te boven gaat, ter kennisneming van den raad van justitie te Samarang, mits, voor zooveel de Vreemde Oosterlingen betreft, de vordering gegrond zij op de op hen toepasselijk verklaarde Europeesche wetgeving.

Van de in al de hiervoren vermelde zaken door de raden van justitie op Java gedane uitspraken valt, blijkens art. 126 Recht. Org., gewijzigd bij art. 3 van Stbl. 1887 n°. 153, hooger beroep aan het Hoog-Gerechtshof, „wanneer niet blijkt, dat de waarde der vordering *f* 500.— of minder bedraagt." Wanneer echter in den loop van het proces eene vordering, oorspronkelijk hooger dan *f* 500.—, tot beneden dit bedrag verminderd wordt, houdt zij op voor appel vatbaar te zijn, aangezien de vermindering terug werkt tot het tijdstip, waarop de vordering werd ingesteld [1]).

Beschikkingen op requesten daarentegen moeten, met het oog op de algemeene bewoordingen van art. 341 al. 1 Regl. Rechtsv., geacht

1) Zie de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 27 Juni 1861, van 16 Januari 1862 en van 2 Februari 1899, in dl. XIX, blz. 404 en 405, in dl. XX blz. 19 en vgg. en blz. 206 en vgg. en in dl. LXXII, blz. 113 en vgg. van Het Recht in Ned.-Indië. Bij arrest van 2 Maart 1882 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. XXXVIII, blz. 306 en vgg.) werd echter eene beslissing genomen in tegenovergestelden zin.

worden steeds voor hooger beroep vatbaar te zijn, tenzij voor een bijzonder geval anders is bepaald [1]).

Overigens vonnissen de raden van justitie in het hoogste ressort.

Tegen een aldus gewezen vonnis kan in de gevallen bij art. 385 Regl. Rechtsv. vermeld, bij den rechter die het gewezen heeft, nog het middel van request-civiel worden aangewend, terwijl verder tegen bedoelde vonnissen in de bij art. 171 Recht. Org. opgesomde gevallen in cassatie kan worden gekomen bij het Hoog-Gerechtshof.

Wat voorts het middel van hooger beroep aangaat, bij het eerste lid van art. 126 Recht. Org., zooals dit oorspronkelijk luidde, was de toelaatbaarheid van dat middel enkel afhankelijk gesteld van het bedrag der waarde in geschil, welke meer dan *f* 500.— moest beloopen, zou de uitspraak vatbaar zijn voor appel. Vonnissen in zaken welke een onbepaald geldelijk bedrag betroffen, waren dus, aangezien alsdan de waarde in geschil niet meer dan *f* 500.— beliep, niet aan hooger beroep onderworpen. Maar volgens het tweede lid van evengezegd art. 126 vonnissen de raden van justitie beneden het bedrag van *f* 500.— in het hoogste ressort, en daar nu van geschillen betreffende een onbepaald geldelijk bedrag zeker niet gezegd kan worden, dat zij geschillen zijn beneden genoemd bedrag, leidde die bepaling weer tot de gevolgtrekking dat vonnissen in zoodanige zaken gewezen, wel voor hooger beroep vatbaar waren. Bij den strijd, welke alzoo tusschen het eerste en tweede lid van art. 126 Recht. Org. bestond, werd indertijd door het Hoog-Gerechtshof, met het oog op het bepaalde bij dat tweede lid, in verband met de geschiedenis van het artikel, aangenomen [2]), dat tegen vonnissen in geschillen betreffende een onbepaald geldelijk bedrag het middel van appel openstond. Thans echter is alle twijfel dienaangaande weggenomen door evenvermeld art. 3 van Stbl. 1887 n°. 153. Immers om de exceptie van non-appellabiliteit met kans op goed gevolg te kunnen voorstellen, moet men, blijkens dat art. 3, kunnen bewijzen, dat de vordering eene waarde van *f* 500.— of minder betreft, daar toch in elk ander geval, dus zoowel wanneer de vordering dat bedrag te boven gaat, als wanneer zij onbepaald is, hooger beroep is toegelaten.

---

1) Zie de beschikkingen van het Hoog-Gerechtshof van 28 September 1893 en van 10 November 1898, de eerste opgenomen in dl. LXII, blz. 107 en 108 van Het Recht in Ned.-Indië, de tweede in dl. LXXI, blz. 433 en vgg. van dat tijdschrift, alsmede in n°. 1852 Wkbl. van het Recht.

2) Bij arrest van 27 Augustus 1885 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. XLV, blz. 176 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1161). Vergl. ook 's Hofs arrest van 27 Mei 1886 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. XLVII, blz. 89 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1202).

Behoudens evenbedoeld geval, dat namelijk de vordering eene waarde van ƒ 500.— of minder betreft, nemen de raden van justitie op Java, luidens de artt. 127 en 128 Recht. Org., in het hoogste ressort kennis:

1°. van alle „jurisdictie-geschillen tusschen mindere regterlijke autoriteiten in hun regtsgebied."

2°. van alle vonnissen, waarvan hooger beroep aan de raden van justitie is toegelaten.

In de eerste plaats is dit laatste het geval met opzicht tot de vonnissen der landraden op Java en Madura, waarvan de raden van justitie op Java, elk voor zooveel die rechtbanken tot zijn rechtsgebied behooren, ingevolge art. 96 n°. 1 Recht. Org., gewijzigd bij art. 2 van Stbl. 1887 n°. 153, kennis nemen in hooger beroep, „wanneer niet blijkt, dat de waarde der vordering ƒ 500.— of minder bedraagt."

Hetzelfde is bij art. 21 n°. 1 Regl. Billiton bepaald ten aanzien der vonnissen van den landraad op het eiland Billiton, waarvan in gezegd geval hooger beroep is toegelaten aan den raad van justitie te Batavia, terwijl de vonnissen der landraden of andere daarmede gelijkstaande inlandsche rechtbanken in de overige bezittingen buiten Java en Madura, welke behooren tot het rechtsgebied van een der raden van justitie op Java, vatbaar zijn voor appel aan den raad, binnen wiens rechtsgebied die inlandsche rechtbanken gevestigd zijn, wanneer de waarde in geschil meer dan ƒ 500.— bedraagt [1]), met uitzondering evenwel der landraadvonnissen, gewezen ter Sumatra's Oostkust, ten aanzien waarvan de grens der appellabiliteit is gesteld op ƒ 1500.— [2]).

Of onder de hier bedoelde vonnissen van inlandsche rechtbanken, waarvan appel, ook de zoodanige begrepen zijn, waarbij recht is gedaan op eene vordering tot executoirverklaring van een priesterraadvonnis, is eene vraag, waarover verschillend wordt gedacht [3]). Deze executoirverklaring, bij het tweede lid van art. 3 Recht. Org. voorgeschreven voor het geval, dat aan het door priesters of hoofden gewezen vonnis niet vrijwillig wordt voldaan, is zonder twijfel in het leven geroepen met het oog op de omstandigheid, dat aan gezegde

---

1) Zie art. 21 n°. 1 Regl. Banka, art. 14 n°. 1 Regl. Riouw, art. 15 n°. 1 Regl. Lampongsche distr., art. 15 n°. 1 Regl. Palembang, art. 14 n°. 1 Regl. Westerafd. Borneo, art. 14 n°. 1 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo en art. 14 n°. 1 Regl. Bali en Lombok.

2) Zie art. 17 n°. 1 Regl. Sumatra's Oostkust.

3) Zie over de *Priesterrechtspraak in Nederl.-Indië,* de verhandeling van Mr. J. A. Nederburgh in den 2den jaargang van Wet en Adat, blz. 1 en vgg.

priesters en hoofden, evenmin als aan de scheidsmannen bij art. 615 Regl. Rechtsv. bedoeld, eigenlijk gezegde rechtsmacht is toegekend en kan alzoo vergeleken worden met het bevelschrift, ingevolge art. 637 van genoemd Reglement, voor de tenuitvoerlegging der beslissingen van scheidsmannen vereischt [1]). Sedert verscheidene jaren was het een punt van verschil of de executoirverklaring moet worden beschouwd als eene bloote formaliteit, welke bij eene eenvoudige beschikking kan worden verleend en niet geweigerd mag worden, wanneer het priesterraadvonnis in behoorlijken vorm opgemaakt en onderteekend is, dan wel of de landraad, na een tusschen partijen gevoerd contradictoir geding, op de vordering tot executoirverklaring behoort te beslissen en daarbij althans heeft te onderzoeken of de priesterraad binnen de grenzen zijner bevoegdheid gebleven is. Die moeilijkheden zijn echter, ten minste voor zooveel Java en Madura betreft, grootendeels opgelost door het Koninklijk besluit, afgekondigd in Stbl. 1882 n°. 152, waaruit blijkt dat enkel en alleen in de gevallen, waarin zulks uitdrukkelijk bepaald is, de executoirverklaring mag worden geweigerd en mitsdien, wanneer geen dier gevallen zich voordoet, moet worden verleend, terwijl de omstandigheid dat het onderzoek van den landraad, volgens gezegd besluit, niet beperkt is tot den uiterlijken vorm van het priesterraadvonnis, welks executoirverklaring wordt gevraagd, ongetwijfeld pleit voor de meening, dat dergelijke zaken in contradictoir proces behandeld dienen te worden.

Op grond van de vroeger geldende wettelijke voorschriften werden trouwens reeds vóór de uitvaardiging van Stbl. 1882 n°. 152 de daarbij aangenomen beginselen door het Hoog-Gerechtshof, blijkens zijne toenmalige rechtspraak [2]), in hoofdzaak toegepast, zoodat bedoelde beginselen, volgens die rechtspraak, ook geacht zouden moeten worden te gelden in de bezittingen buiten Java en Madura, waar priesterraden gevestigd zijn.

De vraag nu of de hiervoren bedoelde landraadvonnissen vatbaar zijn voor hooger beroep, wanneer de vordering tot executoirverklaring over het daarvoor vereischte bedrag loopt, die vraag hangt nauw samen met het voorschrift van art. 3 al. 3 Recht. Org., hetwelk aldus luidt: „In geval van twijfel of verschil over de competentie in

1) Zoo ook wordt bij art. 436 al. 3 Regl. Rechtsv. een verlof van executie gevorderd voor de tenuitvoerlegging der daar bedoelde vonnissen van vreemde rechters of rechtbanken.

2) Zie onder anderen het arrest van den 11den November 1875 in Het Recht in N. I., dl. XXVI, blz. 21 en vgg. en in n°. 651 Wkbl. van het Recht, zoomede dat van den 5den April 1877 in n°. 722 van gezegd Weekblad.

de bij dit artikel bedoelde zaken, beslist de Gouverneur-Generaal." Wel is waar is meermalen beweerd, dat dit voorschrift vervangen zoude zijn door dat van art. 83 Reg. Regl., doch die bewering komt mij voor minder juist te wezen met het oog op de omstandigheid, dat de bij gezegd artikel bedoelde algemeene verordening nog niet tot stand is gekomen [1]). Volgens art. 3 al. 3 Recht. Org. dan is het de Gouverneur-Generaal, die in geval van twijfel of verschil over de competentie heeft te beslissen en dat geval is aanwezig, wanneer de landraad, op grond dat de priesterraad zijne bevoegdheid heeft overschreden, weigert diens vonnis executoir te verklaren. Daar zoodanige weigering eigenlijk hierop nederkomt, dat de landraad den gewonen rechter — dus bijna zonder uitzondering zichzelven — bevoegd acht om kennis te nemen van de zaak, welke de priesterraad zich heeft aangetrokken, zou men kunnen zeggen, dat er alsdan eene soort van jurisdictie-geschil aanwezig is. Doch hoe dit zijn moge, mijns inziens, lijdt het geen twijfel dat, zoodra er verschil van gevoelen over de competentie van den priesterraad bestaat, de Gouverneur-Generaal moet beslissen en dat derhalve het landraadvonnis, waarbij de executoirverklaring van een priesterraadvonnis wegens overschrijding van bevoegdheid is geweigerd, zoomin voor hooger beroep, als voor eenig ander middel van voorziening vatbaar is [2]). Wanneer evenwel de bevoegdheid van den priesterraad niet betwijfeld wordt, noch betwist, en alzoo het geval niet aanwezig is, waarin de Gouverneur Generaal eene beslissing moet nemen, bestaat er, naar mijne meening, geene reden om de algemeene regels omtrent de appellabiliteit van landraadvonnissen niet toe te passen op de vonnissen, waarbij uitspraak is gedaan op een eisch tot executoirverklaring van een priesterraadvonnis en moeten die vonnissen dus geacht worden voor appel vatbaar te zijn, indien de som of waarde, waarover het geschil loopt, daartegen geen bezwaar oplevert. De indertijd gedane bewering toch, dat een vonnis op een eisch tot executoirverklaring niet behoort tot de vonnissen, bedoeld bij art. 95 n°. 1 Recht. Org., en dus niet valt onder de zoodanige, waarvan ingevolge art. 96 n°. 1 Recht. Org. hooger beroep is toegelaten [3]), moet, gelijk het Hoog-Gerechtshof bij

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van den 11den December 1890 in Het Recht in N. I., dl. LVI, blz. 120 en vgg.

2) Deze zienswijze wordt echter niet gedeeld door het Hoog-Gerechtshof, blijkens zijn arrest, dd. 11 November 1875 (Het Recht in N. I., dl. XXVI, blz. 21 en vgg. en n°. 651 Wkbl. van het Recht) en dat van den 4den April 1889 (Het Recht in N. I., dl. LIII, blz. 177 en vgg.).

3) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Soerabaja, dd. 1 Februari 1893 (n°. 1547 Wkbl. van het Recht).

zijn arrest van den 11den November 1875 [1]) overwoog, als onjuist worden verworpen, dewijl „de ingestelde vordering tot executoirverklaring van een priesterraadsvonnis de strekking heeft om een beweerd verkregen regt geldig te maken, en om langs dien weg het middel in handen te krijgen om den schuldenaar te noodzaken tot voldoening van datgene, waartoe hij bij het priesterraadsvonnis veroordeeld is, en zij dus wel degelijk valt onder die vorderingen, waarvan in artikel 95 n°. 1 en artikel 96 n°. 1 sprake is."

Over de vraag of de voorschriften betreffende de appellabiliteit der door de landraden op Java en Madura gewezen vonnissen ook golden voor de vonnissen der residentieraden in de Vorstenlanden, heeft langen tijd verschil van gevoelen bestaan [2]). Die vraag is thans echter uitgemaakt bij art. II van Stbl. 1888 n°. 138, waarbij bepaald is, dat de vonnissen van laatstgenoemde rechtbanken vatbaar zijn voor hooger beroep aan den raad van justitie te Samarang, met inachtneming van en overeenkomstig de deswege voor de vonnissen der landraden op Java en Madura bestaande verordeningen.

Verder valt hooger beroep aan de raden van justitie op Java van de vonnissen door de binnen het rechtsgebied van elk dier raden gevestigde residentiegerechten in burgerlijke zaken gewezen:

op Java en Madura, wanneer de gedane vordering meer dan *f* 50.— bedraagt [3]);

in de gewesten Banka, Billiton, Riouw, Lampongsche districten, Palembang, Westerafdeeling van Borneo, Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo en Bali en Lombok, wanneer de gedane vordering het bedrag van *f* 75.— te boven gaat [4]); en

in de residentie Oostkust van Sumatra, voor zooveel de zaken betreft bedoeld in art. 25 nos 1 en 3 Regl. Sumatra's Oostkust, wanneer de waarde in geschil meer dan *f* 250.— beloopt [5]).

---

1) Wkbl. van het Recht, n°. 651. Zie verder blz. 85 en vgg. der dissertatie van Mr. C. B. Nederburgh: *Bijdrage tot de interpretatie der Artt. 78 al. 2 en 83 van het Reg.-Reglement van Nederl.-Indië in verband met Art. 3 van het Reglement op de Recht. Org. in N.-I.* (Leiden, 1880).

2) Zie onder anderen het vonnis van den raad van justitie te Samarang, dd. 27 September 1879, en het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 15 April 1880, in nos. 878 en 879 Wkbl. van het Recht.

3) Zie art. 109 Recht. Org.

4) Zie art. 31 Regl. Banka, art. 31 Regl. Billiton, art. 23 Regl. Riouw, art. 24 Regl. Lampongsche distr., art. 24 Regl. Palembang, art. 23 Regl. Westerafd. Borneo, art. 23 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo en art. 23 Regl. Bali en Lombok.

5) Zie art. 26 Regl. Sumatra's Oostkust.

Uit hetgeen hiervoren gezegd is blijkt, dat van de vonnissen van evenbedoelde residentiegerechten, alsmede van die der inlandsche rechtbanken in de gewesten Banka, Palembang, Lampongsche districten, Riouw, Oostkust van Sumatra, Westerafdeeling van Borneo, Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo en Bali en Lombok slechts dan hooger beroep is toegelaten, wanneer de gedane vordering zeker geldswaardig bedrag te boven gaat. Dat bedoelde gerechten en rechtbanken beneden dat bedrag in het hoogste ressort beslissen, is daarbij niet voorgeschreven, en zoo moeten hunne vonnissen in zaken, welke loopen over een onbepaald bedrag, geacht worden niet vatbaar te zijn voor appel [1]). Hij toch, die weten wil of van een vonnis, als waarvan hier sprake is, kan worden geappelleerd, heeft niets anders te vragen dan, of de waarde in geschil de bij de toepasselijke wetsbepaling vermelde som te boven gaat en het antwoord op die vraag kan wel niet anders dan ontkennend luiden, wanneer het bedrag, waarover geschil, onbepaald is.

Voorts zij hier nog aangeteekend, dat, luidens de artt. 42, 47 en 77 van Stbl. 1872 n°. 207, bij den raad van justitie te Batavia ook nog in hooger beroep kan worden gekomen van door de consulaire rechtbanken in landen aan gene zijde van Kaap de Goede Hoop en Kaap Hoorn in burgerlijke zaken gewezen vonnissen, wanneer het onderwerp der vordering de som van ƒ 600.— te boven gaat [2]).

En eindelijk hebben de raden van justitie op Java, ingevolge de hiervoren aangehaalde wettelijke bepalingen, in het hoogste ressort nog kennis te nemen:

3°. van alle aan hooger beroep onderworpene persoonlijke, zakelijke of gemengde rechtsvorderingen, wanneer partijen verklaard hebben van dat beroep af te zien.

Deze bepaling is niet toepasselijk in zaken, welke niet voor dading of compromis vatbaar zijn.

4°. van alle voor hooger beroep vatbare geschillen, welke de in eersten aanleg aan de rechtsmacht der landraden of andere daarmede gelijkstaande inlandsche rechtbanken onderworpen partijen, overeengekomen zijn dadelijk te onderwerpen aan de beslissing van den raad van justitie, welke daarvan in hooger beroep kennis zou moeten nemen. Met uitbreiding van dit voorschrift, vervat in art. 128 Recht. Org.,

1) Dat van zoodanige vonnissen beroep in cassatie is toegelaten, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 4 Juli 1895 (Het Recht in N. I., dl. LXV, blz. 71 en vgg.).

2) Zie verder over consuls en consulaire rechtsmacht Stbl. 1876 n°. 56; 1886 n°. 143; 1889 n°. 66; 1890 n°. 174; 1892 n°. 97; 1893 n°. 37; 1894 n°. 269; 1895 nos. 152 en 153; 1896 nos. 74 en 142; 1897 n°. 280; en 1898 nos. 157 en 333.

is bij art. 324 Regl. Rechtsv. nog bepaald, dat aan de raden van justitie geprorogeerd kan worden in alle voor hooger beroep aan die raden vatbare geschillen, dus ook in geschillen, welke in eersten aanleg ter beslissing zouden staan van het residentiegerecht. Ook wordt nog eene soort van stilzwijgende prorogatie van rechtsmacht toegelaten bij art. 133 Regl. Rechtsv.

Nadat het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering van 1848 gedurende ruim 25 jaren, met uitzondering van enkele ook elders toepasselijk verklaarde bepalingen, uitsluitend gegolden had in het rechtsgebied der raden van justitie op Java, werd het bij de reorganisatie van het rechtswezen ter Sumatra's Westkust en wel bij art. 226 van het Reglement, afgekondigd in Stbl. 1874 n°. 94*b*, behoudens enkele wijzigingen, van toepassing verklaard bij de rechtspleging voor den raad van justitie te Padang.

Die toepasselijkverklaring betrof uit den aard der zaak het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, zooals het luidde, toen Stbl. 1874 n°. 94*b* uitgevaardigd werd, met inbegrip dus der wijzigingen, welke tot op het oogenblik dezer uitvaardiging in dat Reglement waren gebracht. Of de later daarin gemaakte wijzigingen ook geacht moesten worden ter Sumatra's Westkust van kracht te zijn, was gedurende vele jaren eene open vraag. Deze vraag nu is beantwoord bij het Koninklijk besluit van 24 Mei 1893 n°. 37 (Stbl. n°. 160), waarbij verklaard is, dat, voor zoover het tegendeel niet uitdrukkelijk is of wordt bepaald, de wijzigingen welke zijn of worden gebracht in eenige door den Koning of den Gouverneur-Generaal vastgestelde algemeene verordening, oorspronkelijk slechts voor een deel van Nederlandsch-Indië toepasselijk, doch later op eenig ander deel toepasselijk verklaard, ook voor dat andere deel verbindend zijn. Ingevolge deze verklaring, welke van algemeene strekking is, gelden derhalve, indien het tegendeel niet uitdrukkelijk is of wordt bepaald, alle in het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering gemaakte of later nog te maken wijzigingen ook daar, waar dat Reglement toepasselijk is verklaard.

Het rechtsgebied van den raad van justitie te Padang, blijkens art. 56 Regl. Sumatra's Westk. (Stbl. 1874 n°. 94*b*), aanvankelijk beperkt tot het gouvernement Sumatra's Westkust, strekt zich thans, ingevolge art. 1 van de krachtens machtiging des Konings uitgevaardigde ordonnantie van 2 Februari 1880 (Stbl. n°. 33) en art. 1 der ordonnantie van 14 Maart 1881 (Stbl. n°. 81), goedgekeurd en bekrachtigd bij het Koninklijk besluit, afgekondigd in Stbl. 1881 n°. 250, ook uit over het gewest Benkoelen, zoomede over Atjeh en Onder-

hoorigheden, terwijl de rechtsmacht van genoemden raad in hoofdzaak overeenkomt met die der raden van justitie op Java [1]).

Krachtens het bepaalde bij art. 36 Regl. Sumatra's Westk., gewijzigd bij art. 2 van Stbl. 1880 nº. 33, zoomede bij art. 2 van Stbl. 1881 nº. 81, en in verband met art. 13 nº. 1 Regl. Atjeh, heeft de raad van justitie te Padang, behoudens de voorschriften van Stbl. 1867 nº. 10, en met uitzondering van de zaken, behoorende tot de kennisneming der residentiegerechten, en van die vermeld in art. 159 Recht. Org., in eersten aanleg kennis te nemen:

a. Voor zooveel het gouvernement Sumatra's Westkust en het gewest Benkoelen aangaat, van alle rechtsvorderingen ingesteld:

1º. tegen Europeanen en met hen gelijkgestelden;

2º. tegen Oosterlingen niet behoorende tot de eigenlijk gezegde inlandsche bevolking van Sumatra; en

3º. tegen leden der eigenlijk gezegde inlandsche bevolking van Sumatra in zaken, waarin deze krachtens wettelijke voorschriften onderworpen zijn of zich vrijwillig onderworpen hebben aan de Europeesche wettelijke bepalingen; en

b. wat het gewest Atjeh en Onderhoorigheden betreft, van alle rechtsvorderingen ingesteld:

1º. tegen Europeanen en met hen gelijkgestelde personen; en

2º. tegen Inlanders en met hen gelijkgestelden in de zaken, waarin zij krachtens wettelijke voorschriften onderworpen zijn of zich vrijwillig onderworpen hebben aan de Europeesche wettelijke bepalingen.

Aan de rechtsmacht van den raad van justitie te Padang zijn dus, voor zooveel het gouvernement Sumatra's Westkust en het gewest Benkoelen betreft, alle Oosterlingen, niet behoorende tot de eigenlijk gezegde inlandsche bevolking van Sumatra, onderworpen, onverschillig of de tegen hen ingestelde vordering al, dan niet berust op eenig voorschrift der Europeesche wetgeving, hetwelk op hen toepasselijk is verklaard, of waaraan zij zich vrijwillig onderworpen hebben.

Een groot deel van gezegde wetgeving geldt echter ook voor de hier bedoelde Oosterlingen. Bij art. 1 toch van Stbl. 1874 nº. 94*c* zijn op de Vreemde Oosterlingen ter Sumatra's Westkust art. 1 nos. I, II*c*, IV en V, zoomede de artt. 2, 4, 5 en 6 der ordonnantie van Stbl. 1855 nº. 79 toepasselijk verklaard, terwijl ingevolge art. 1 van Stbl. 1880 nº. 34 binnen het gewest Benkoelen evengezegd art. 1 van

---

1) Zie blz. 121 en vgg. der dissertatie van Mr. F. E. Couperus: *Het rechtswezen op Sumatra's Westkust* (Leiden, 1882).

Stbl. 1874 n°. 94*c* mede van toepassing is, alsook art. 2 van dit Staatsblad, luidens hetwelk onder Vreemde Oosterlingen bij de toepassing der in art. 1 bedoelde voorschriften ook gerangschikt worden „alle Inlanders, landzaten of inboorlingen van den Nederlandsch-Indischen archipel, die niet behooren tot de inheemsche bevolking van *Sumatra*, en de daaronder behoorende eilanden, en zich niet met deze hebben vermengd".

Maar ook dan, wanneer de vordering niet berust op de bepalingen der Europeesche wetgeving, welke toepasselijk zijn verklaard op de Vreemde Oosterlingen ter Sumatra's Westkust en in Benkoelen, wanneer dus bij de rechtspraak over die Oosterlingen, ingevolge de artt. 11 en 12 Alg. bep. van wetg., art. 4 Overgangsbep. en art. 75 Reg. Regl., zooveel mogelijk acht gegeven moet worden op hunne godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken, zijn zij onderworpen aan de rechtsmacht van den raad van justitie te Padang. Voor hen bestaat geen andere burgerlijke rechter en bijgevolg geene andere burgerlijke procedure dan die der Europeanen [1]).

Daarentegen heeft genoemde raad slechts kennis te nemen van vorderingen tegen de leden der eigenlijk gezegde inlandsche bevolking in het gouvernement Sumatra's Westkust en in het gewest Benkoelen in zaken, waarin zij krachtens wettelijke voorschriften onderworpen zijn of zich vrijwillig onderworpen hebben aan de Europeesche wettelijke bepalingen. Wie als leden van evengezegde bevolking zijn aan te merken, leert art. 5 al. 2 Regl. Sumatra's Westk., waarbij bepaald is, dat met bedoelde uitdrukking worden aangeduid „allen, die behooren tot de inheemsche bevolking van *Sumatra* en de daaronder behoorende eilanden of zich met haar hebben vermengd."

Voor zooveel verder het gewest Atjeh en Onderhoorigheden betreft zijn aan de rechtsmacht van den raad te Padang, behalve de Europeanen en met hen gelijkgestelden, slechts die Inlanders en met dezen gelijkgestelde personen onderworpen, die met opzicht tot de zaak, waarover geschil, krachtens wettelijke voorschriften onderworpen zijn of zich vrijwillig onderworpen hebben aan de Europeesche wettelijke bepalingen.

Ten aanzien van eerstbedoelde onderwerping, namelijk van die, welke een gevolg is van wettelijke voorschriften, valt op te merken, dat de ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 niet toepasselijk is verklaard

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 5 April 1888 (Wkbl. van het Recht n°. 1298).

op de Vreemde Oosterlingen in het gewest Atjeh en Onderhoorigheden. Voor de inlandsche en daarmede gelijkgestelde bevolking aldaar gelden echter, evenals voor die ter Sumatra's Westkust en in Benkoelen, de bepalingen der Europeesche wetgeving, welke op de inlandsche en daarmede gelijkgestelde bevolking van geheel Nederlandsch-Indië of op enkele van tot die bevolking behoorende personen toepasselijk verklaard en hiervoren vermeld zijn. En wat de vrijwillige onderwerping aan bepalingen der Europeesche wetgeving betreft, tengevolge waarvan Inlanders en met hen gelijkgestelden voor den raad van justitie te Padang moeten worden gedagvaard, ten aanzien van die onderwerping gelden de hiervoren besproken artt. 11 en 13 Alg. bep. van wetg.

In den aanhef van art. 36 Regl. Sumatra's Westk. wordt melding gemaakt van de voorschriften van Stbl. 1867 n°. 10, volgens welke geene burgerlijke rechtsvordering kan worden ingesteld tegen inlandsche vorsten, rijksbestierders, regenten en onderregenten, zoolang zij niet als zoodanig afgetreden of uit hun ambt ontslagen zijn, zonder dat daartoe verlof is verkregen, welk verlof, indien het geding moet worden gevoerd in een gewest buiten Java en Madura, verleend moet worden door den hoogsten gewestelijken gezaghebber, die, wanneer hij het gevraagde verlof weigert, gehouden is de beslissing in te roepen van den Gouverneur-Generaal, terwijl voorts zoodanige vordering in eersten aanleg aangebracht moet worden bij den raad van justitie. Onder evenbedoelde vorsten en hoofden nu zijn, blijkens art. 2 van Stbl. 1874 n°. 94*a*, ook begrepen „de larashoofden, de koeriashoofden en alle andere bezoldigde inlandsche hoofden binnen het Gouvernement *Sumatra's Westkust*, die, onder welken titel ook, gezag over de eigenlijk gezegde inlandsche bevolking uitoefenen en aan geen ander inlandsch hoofd dadelijk ondergeschikt zijn" [1]).

Aan de kennisneming van den raad te Padang zijn echter bij art. 36 Regl. Sumatra's Westk., in navolging van het bepaalde bij art. 124 Recht. Org., de zaken onttrokken, welke ter beslissing staan van het residentiegerecht, zoomede die, welke bij art. 159 Recht. Org. aan de kennisneming van het Hoog-Gerechtshof zijn opgedragen.

Welke zaken ter beoordeeling staan van de residentiegerechten is bepaald bij art. 26 n°. 1 Regl. Sumatra's Westk., bij art. 19 n°. 1 Regl. Benkoelen (Stbl. 1880 n°. 32) en bij art. 19 n°. 1 Regl. Atjeh

1) Zie dl. II, blz. 140 en vgg. van *De algemeene verordeningen tot regeling van het regtswezen in het Gouvernement Sumatra's Westkust, toegelicht uit officieele bescheiden*, door Mr. T. H. der Kinderen.

(Stbl. 1881 n°. 82), volgens welke wettelijke voorschriften die gerechten in eersten aanleg kennis hebben te nemen:

a. wat het gouvernement Sumatra's Westkust en het gewest Benkoelen aangaat, van alle burgerlijke rechtsvorderingen, welke de som of waarde van *f* 500.— niet te boven gaan, ingesteld:

1°. tegen Europeanen en met hen gelijkgestelden;

2°. tegen Oosterlingen, niet behoorende tot de eigenlijk gezegde inlandsche bevolking van Sumatra; en

3°. tegen leden der eigenlijk gezegde inlandsche bevolking van Sumatra in zaken, waarin deze krachtens wettelijke voorschriften onderworpen zijn of zich vrijwillig onderworpen hebben aan de voor Europeanen vastgestelde wettelijke bepalingen; en

b. wat het gewest Atjeh en Onderhoorigheden betreft, van alle burgerlijke rechtsvorderingen, welke de som of waarde van *f* 500.— niet te boven gaan, ingesteld:

1°. tegen Europeanen en met hen gelijkgestelden; en

2°. tegen Inlanders en met hen gelijkgestelden, wanneer zij, voor zoover de zaak in geschil betreft, krachtens wettelijke voorschriften onderworpen zijn of zich vrijwillig onderworpen hebben aan de voor Europeanen vastgestelde wettelijke bepalingen.

Alle rechtsvorderingen, zonder onderscheid, tot een bedrag van *f* 500.— tegen de hier genoemde personen ingesteld, behooren dus tot de kennisneming der residentiegerechten [1]), welke dien ten gevolge, zij het ook tot een minder bedrag, volkomen dezelfde soort van rechtsmacht uitoefenen als de raad van Justitie te Padang. Zoo dan ook werd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest, dd. 3 Mei 1877 [2]), beslist, dat de residentiegerechten ter Sumatra's Westkust bevoegd zijn om kennis te nemen van vorderingen in belastingzaken tegen Vreemde Oosterlingen ingesteld. Wanneer echter in eene tot de kennisneming van het residentiegerecht behoorende zaak een aan de rechtsmacht van landraad of rapat onderworpen persoon betrokken is, dient dat gerecht, ingevolge art. 6 Recht. Org., van de zaak kennis te nemen, vermits bij de Reglementen op het rechtswezen in het gouvernement Sumatra's Westkust, in het gewest Benkoelen en in het gewest Atjeh en Onderhoorigheden aan de residentiegerechten uitdrukkelijk een hoogere rang is toegekend dan aan de landraden [3]); vandaar dat

1) Vergl. dl. II, blz. 171 der zoo even aangehaalde *Toelichting* van Mr. T. H. der Kinderen.

2) Het Recht in N. I. dl. XXVIII, blz. 391 en vgg.

3) Zie art. 1 van elk der bovenbedoelde Reglementen.

in deze Reglementen eene bepaling als die, vervat in art. 108 al. 2 Recht. Org., niet is opgenomen.

Buiten en behalve de in art. 36 Regl. Sumatra's Westk. bedoelde zaken, is aan den raad van justitie te Padang bij art. 37 van dat Reglement, even als aan de raden van justitie op Java bij art. 125 Recht. Org., in eersten aanleg nog de kennisneming opgedragen van alle geschillen in zaken van prijzen en buit en van alle zee- en strandvonden, onverschillig tot welken landaard partijen behooren.

Voorts is van alle hiervoren vermelde, ter kennisneming van eerstgenoemden raad staande zaken, luidens art. 38 Regl. Sumatra's Westk., hooger beroep toegelaten aan het Hoog-Gerechtshof, wanneer de waarde in geschil meer dan *f* 1000.— beloopt, en vonnist die raad beneden dit bedrag in het hoogste ressort. Dit voorschrift is blijkens de toelichting van Mr. der Kinderen [1]), ontleend aan art. 126 Recht. Org. en stemt dan ook met dit artikel, zooals het oorspronkelijk luidde, overeen, behalve voor zooveel het voor de appellabiliteit bepaalde bedrag betreft [2]). De gronden, aangevoerd ten betooge, dat art. 126 Recht. Org., vóór het nog gewijzigd was, hooger beroep toeliet van vonnissen in zaken, loopende over een onbepaald geldelijk bedrag, zijn dus ook van toepassing voor zooveel de vonnissen van den raad te Padang aangaat, welke mitsdien geacht moeten worden voor appel vatbaar te zijn, wanneer daarbij op eene vordering betreffende een onbepaald geldelijk bedrag uitspraak is gedaan [3]).

Behalve in geschillen loopende over eene waarde van *f* 1000.— of minder, wordt door den raad te Padang ook uitspraak gedaan in het hoogste ressort in de zaken, vermeld bij de artt. 39 en 40 Regl. Sumatra's Westk. Hoewel deze artikelen in allen deele overeenstemmen met de hiervoren besproken artt. 127 en 128 Recht. Org. bestaat er nochtans in zoover eenig verschil, dat aan den raad van justitie te Padang slechts hooger beroep is toegelaten van de vonnissen in burgerlijke zaken, gewezen door de landraden en rapats ter Sumatra's Westkust en door de landraden in het gewest Benkoelen en in het gewest Atjeh en Onderhoorigheden, wanneer de vordering loopt over

1) Zie dl. II, blz. 176 en 177 van *De algemeene verordeningen enz.*

2) Art. 38 al. 2 Regl. Sumatra's Westk. is zelfs, blijkbaar ten gevolge eener schrijf- of drukfout, woordelijk gelijkluidend aan art. 126 al. 2 Recht. Org. In plaats van *vonnist hij*, leest men daar toch « vonnissen zij ».

3) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 27 October 1887 (Het Recht in N. I., dl. L, blz. 1 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1272).

eene som of waarde van meer dan *f* 500.— [1]), terwijl van de vonnissen der residentiegerechten in burgerlijke zaken gewezen, in appel kan worden gekomen, wanneer de gedane vordering meer dan *f* 75.— bedraagt [2]). Dat door genoemde rechtbanken en gerechten beneden evenvermelde bedragen in het hoogste ressort gevonnisd wordt, is evenwel niet bepaald, en zoo ontbreken hier de gronden, welke in der tijd konden worden aangevoerd ten betooge, dat art. 126 Recht. Org., gelijk het oorspronkelijk luidde, hooger beroep toeliet van vonnissen in zaken betreffende een onbepaald geldelijk bedrag, met dit gevolg dat tegen zoodanige, door bedoelde rechtbanken en gerechten gewezen vonnissen het middel van hooger beroep niet openstaat.

En eindelijk is de toepassing en opvolging van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering van 1848 bij art. 232 Regl. Celebes (Stbl. 1882 n°. 22), behoudens enkele wijzigingen, ook voorgeschreven voor den raad van justitie te Makasser.

Blijkens art. 34 van genoemd Reglement strekt het rechtsgebied van dien raad zich uit over het gouvernement Celebes en Onderhoorigheden, zoomede over de residenties Timor, Amboina, Ternate en Menado [3]), terwijl met opzicht tot zijne rechtsmacht bij art. 40 van datzelfde Reglement het volgende is bepaald: „Behoudens de voorschriften van het Koninklijk besluit van 3 November 1866 n°. 73 (Ind. Staatsblad 1867 n°. 10) en met uitzondering der zaken, aan de kennisneming der residentiegeregten opgedragen, en der gevallen, voorzien in art. 159 van het reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in *Nederlandsch-Indië*, neemt de raad van justitie in eersten aanleg kennis van alle burgerlijke regtsvorderingen, ingesteld:

a. tegen Europeanen en met dezen gelijkgestelde personen;

b. tegen inlanders en met dezen gelijkgestelde personen, in zaken, waarin deze krachtens wettelijke bepalingen of ten gevolge van vrijwillige overeenkomst aan de europesche wettelijke bepalingen zijn onderworpen.”

Met opzicht tot het in den aanhef van dit artikel vermelde Stbl. 1867 n°. 10 geldt al hetgeen hiervoren dienaangaande is gezegd,

---

1) Zie art. 20 n°. 1 Regl. Sumatra's Westk., art. 14 n°. 1 Regl. Benkoelen en art. 14 n°. 1 Regl. Atjeh.

2) Zie art. 29 Regl. Sumatra's Westk., art. 23 Regl. Benkoelen en art. 23 Regl. Atjeh.

3) Zie art. 1 Regl. Celebes (Stbl. 1882 n°. 22), art. 1 Regl. Menado (Stbl. 1882 n°. 27), art. 1 Regl. Ternate (Stbl. 1882 n°. 32), art. 1 Regl. Amboina (Stbl. 1882 n°. 29) en art. 1 Regl. Timor (Stbl. 1882 n°. 26).

behalve dat onder de bij dat Staatsblad bedoelde vorsten en hoofden, gelijk trouwens wel van zelf spreekt, niet begrepen zijn de hoofden, opgesomd in art. 2 van Stbl. 1874 n°. 94*a*.

Daarentegen zijn de districtshoofden (majoors en hoekoems besar) in de residentie Menado, blijkens art. 2 al. 1 van Stbl. 1882 n°. 19, begrepen onder de personen, vermeld in art. 1 van Stbl. 1867 n°. 10, en kan dus niet dan na verkregen toestemming van den resident, eene rechtsvordering tegen hen worden ingesteld, terwijl ingevolge art. 2 al. 1 van Stbl. 1896 n°. 41, waarbij eene nieuwe lezing werd vastgesteld van art. 2 van Stbl. 1882 n°. 20, tot de bij art. 3 lett. *c* van Stbl. 1867 n°. 10 bedoelde personen ook gerekend moeten worden de regenten, zoomede de onder den titel van gezaghebber met een gelijk gezag als deze bekleede inlandsche hoofden op het eiland Amboina, de Oeliassers en de Bandagroep der residentie Amboina, alsmede de met den gouden rottanknop, bedoeld bij art. 91 van het Reglement in Stbl. 1824 n°. 19*a*, begiftigde regenten in het overige gedeelte van dat gewest. De hier bedoelde regenten en gezaghebbers kunnen, evenzeer als de personen, bedoeld bij art. 3 lett. *c* van Stbl. 1867 n°. 10, zonder dat daartoe eenig verlof wordt vereischt, in rechten worden aangesproken. De in art. 2 al. 1 van Stbl. 1896 n°. 41 niet genoemde regenten in de residentie Amboina hebben, blijkens het tweede lid van dat artikel, geen *forum privilegiatum*.

Luidens art. 2 al. 2 van Stbl. 1882 n°. 19 moeten de burgerlijke rechtsvorderingen van welken aard ook tegen de districtshoofden in de residentie Menado in eersten aanleg bij de voor Europeanen en met hen gelijkgestelden aangewezen rechtbanken of rechters aangebracht en op de gewone wijze berecht worden. Terwijl dus de in art. 1 van Stbl. 1867 n°. 10 genoemde personen ter zake van elke vordering, hoe gering het bedrag ook zij, voor den raad van justitie gedagvaard moeten worden, zijn de districtshoofden in de residentie Menado slechts dan aan de rechtsmacht van den raad van justitie te Makasser onderworpen, wanneer de zaak niet behoort tot de kennisneming van het residentiegerecht, hetwelk daarentegen, indien zulks wel het geval is, daarvan kennis moet nemen. Verder worden de zaken, waarin genoemde hoofden betrokken zijn, op de gewone wijze berecht, met andere woorden, zoomin het tweede, als het derde lid van art. 2 van Stbl. 1867 n°. 10 is op hen toepasselijk. De wetgever oordeelde dat hun prestige, in verband tot den volksaard, geene behoefte heeft aan een voorschrift, hetwelk strekt den kleinen man te beletten om de berechting der zaken van zijne vorsten en hoofden

bij te wonen, terwijl de raadpleging van een mohammedaanschen priester en van twee inlandsche hoofden min voegzaam en onnoodig werd geacht, omdat het meerendeel der districtshoofden in de residentie Menado den christelijken godsdienst belijdt en bij ontstentenis van eigen godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken, veelal de algemeene beginselen van het burgerlijk en handelsrecht der Europeanen tot richtsnoer genomen moeten worden [1]).

Even als ten aanzien der districtshoofden in de residentie Menado bij art. 2 al. 2 van Stbl. 1882 n°. 19, is bij art. 2 al. 1 van Stbl. 1896 n°. 41, met opzicht tot de daarbij vermelde regenten en de onder den titel van gezaghebber met een gelijk gezag als deze bekleede inlandsche hoofden in de residentie Amboina voorgeschreven, dat alle burgerlijke rechtsvorderingen tegen hen in eersten aanleg aangebracht moeten worden bij de voor Europeanen en met dezen gelijkgestelden aangewezen rechtbanken en rechters. Bij de berechting echter der zaken, waarin bedoelde regenten en gezaghebbers als gedaagden betrokken zijn, mag, bij gebreke van eenig voorschrift dienaangaande, de opvolging van art. 2 al. 2 en 3 van Stbl. 1867 n°. 10 niet worden nagelaten, tenzij de christelijke godsdienst door hen beleden wordt, in welk geval, volgens Stbl. 1891 n°. 230, de tegenwoordigheid en het advies van een hoofdpriester niet worden vereischt.

Behalve de zaken, welke ingevolge art. 159 Recht. Org. ter beslissing staan van het Hoog-Gerechtshof, zijn, luidens art. 40 Regl. Celebes, aan de kennisneming van den raad van justitie te Makasser ook nog de zaken onttrokken, waarvan de beoordeeling is opgedragen aan de residentiegerechten. Deze gerechten hebben in eersten aanleg kennis te nemen van alle burgerlijke rechtsvorderingen, welke de som of waarde van ƒ 500.— niet te boven gaan en gericht zijn tegen de personen, vermeld onder lett. *a* en lett. *b* van het zooeven aangehaalde art. 40 Regl. Celebes, voor zoover zij zijn gevestigd in het gouvernement Celebes en Onderhoorigheden, zoomede in de residenties Timor en Ternate en in de afdeeling Gorontalo van de residentie Menado [2]). Te Makasser evenwel is geen residentiegerecht en worden de elders ter beslissing van zoodanig gerecht staande zaken berecht door den raad van justitie. De overige residentiegerechten, namelijk die geves-

---

1) Vergl. § LVI der circulaire van Mr. T. H. der Kinderen, dd. 4 April 1882 n°. 502, opgenomen in het Recht in N. I., dl. XXXIX, blz. 47 en vgg., zoomede in n°. 3808 Bijbl. op het Stbl.

2) Zie art. 28 n°. 1 Regl. Celebes, art. 19 n°. 1 Regl. Timor, art. 21 n°. 1 Regl. Ternate en art. 31 n°. 1 Regl. Menado in verband met Stbl. 1891 n°s. 92 en 93.

tigd in de residentie Amboina en in de residentie Menado, met uitzondering van de afdeeling Gorontalo, hebben in eersten aanleg te oordeelen:

1°. over alle burgerlijke rechtsvorderingen, welke de som of waarde van ƒ 1500.— niet te boven gaan, ingesteld tegen Europeanen of met hen gelijkgestelde personen, en tegen Inlanders of met dezen gelijkgestelde personen, wanneer zij, voor zooveel de zaak in geschil betreft, kràchtens wettelijke voorschriften onderworpen zijn of zich vrijwillig onderworpen hebben aan de voor Europeanen vastgestelde wettelijke bepalingen;

2°. over alle burgerlijke rechtsvorderingen, welke de som of waarde van ƒ 1500.— te boven gaan, ingesteld tegen de in het vorige nummer genoemde personen, indien partijen zulks zijn overeengekomen; en

3°. over alle tegen de in de beide voorgaande nummers bedoelde personen ingestelde burgerlijke rechtsvorderingen, indien in den zin van art. 283 Regl. Rechtsv. eene onmiddellijke voorziening wordt vereischt [1]).

Ten aanzien van voormelde residentiegerechten ontbreekt eene bepaling, als die vervat in art. 108 al. 2 Recht. Org. Zoodanige bepaling kon echter veilig achterwege worden gelaten, dewijl bij art. 1 van elk der Reglementen op het rechtswezen in den Grooten-Oost de residentiegerechten uitdrukkelijk in rangorde boven de inlandsche rechtbanken zijn gesteld, zoodat, wanneer in eene tot de kennisneming van het residentiegerecht behoorende zaak, personen zijn betrokken die ten deele aan de rechtsmacht van dat gerecht en ten deele aan die van den landraad onderworpen zijn, van zoodanige zaak, ingevolge art. 6 Recht. Org., kennis moet worden genomen door bedoeld gerecht, als zijnde dit van beiden het hoogste in rang.

Uit het vorenstaande blijkt dat aan de rechtsmacht der residentiegerechten en van den raad van justitie te Makasser dezelfde personen onderworpen zijn, te weten de Europeanen en met hen gelijkgestelden, zoomede de Inlanders en met hen gelijkgestelden, wanneer zij ten aanzien der zaak in geschil, krachtens wettelijke voorschriften onderworpen zijn, of zich vrijwillig onderworpen hebben aan de bepalingen der Europeesche wetgeving. En wat deze onderwerping betreft, dienaangaande valt op te merken, dat art 1 n^os^. I, II*c*, IV en V, zoomede de artt. 2, 4, 5, 6 en 8 al. 1 der ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79,

1) Zie art. 27 n°. 1 Regl. Amboina, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°s. 92 en 94 en art. 31 n°. 1 Regl. Menado, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°s. 92 en 93.

ingevolge art. 1 van Stbl. 1882 n°. 82, op de Vreemde Oosterlingen binnen de gewesten Celebes en Onderhoorigheden, Timor, Amboina, Menado en Ternate toepasselijk zijn, terwijl bij art. 2 van laatstgenoemd Staatsblad is bepaald, dat onder Vreemde Oosterlingen, bij de toepassing der in art. 1 bedoelde bepalingen, in de daar opgenoemde gewesten, alleen de krachtens art. 109 Reg. Regl. met Inlanders gelijkgestelde personen, niet behoorende tot de inheemsche bevolking van Nederlandsch-Indië, worden gerangschikt [1]). Overigens gelden ook voor gezegde gewesten de hiervoren vermelde bepalingen der Europeesche wetgeving, welke op de inlandsche en daarmede gelijkgestelde bevolking in geheel Nederlandsch-Indië of op enkele tot die bevolking behoorende personen toepasselijk zijn verklaard, terwijl al wat gezegd is omtrent de vrijwillige onderwerping aan bepalingen der Europeesche wetgeving hier insgelijks van toepassing is.

Voorts is aan den raad van justitie te Makasser bij art. 41 Regl. Celebes, even als aan de raden van justitie op Java en te Padang bij art. 125 Recht. Org. en bij art. 36 Regl. Sumatra's Westk., opgedragen om in eersten aanleg kennis te nemen van alle geschillen in zaken van prijzen en buit en van alle zee- en strandvonden, onverschillig tot welken landaard partijen behooren.

Van deze, zoomede van de hiervoren vermelde, ter kennisneming van den raad te Makasser staande rechtsvorderingen, is, blijkens art. 42 Regl. Celebes, hooger beroep toegelaten aan het Hoog-Gerechtshof, wanneer de waarde in geschil meer dan *f* 1000.— beloopt en vonnist die raad beneden dit bedrag in het hoogste ressort. Dientengevolge is, hetgeen hiervoren gezegd is omtrent de appellabiliteit van de vonnissen der raden van justitie op Java, in zaken van een onbepaald geldelijk bedrag, ten tijde dat art. 126 Recht. Org. nog niet was gewijzigd, van toepassing op de vonnissen door den raad te Makasser in zoodanige zaken gewezen en moeten dus die zaken geacht worden vatbaar te zijn voor hooger beroep [2]).

In het hoogste ressort wordt door den raad te Makasser recht gedaan in de gevallen, omschreven in de artt. 43 en 44 Regl. Celebes, welke artikelen geheel overeenstemmen met de artt. 127 en 128 Recht. Org.

Nochtans bestaat er eenig verschil. Aan den raad te Makasser namelijk is slechts hooger beroep toegelaten van de door de landraden

1) Zie § CXXXII der hiervoren aangehaalde circulaire van Mr. der Kinderen van den 4den April 1882.

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 27 October 1887, in Het Recht in N. I. dl. L, blz. 1 en vgg. en in n°. 1272 Wkbl. van het Recht.

in het rechtsgebied van dien raad gewezen vonnissen, wanneer de vordering loopt over eene som of waarde van meer dan ƒ 500.— [1]), en van de vonnissen der residentiegerechten in het gouvernement Celebes en Onderhoorigheden, zoomede in de residenties Timor en Ternate en te Gorontalo (residentie Menado), wanneer de gedane vordering het bedrag van ƒ 75.— te boven gaat [2]), terwijl de vonnissen der residentiegerechten in de residentie Amboina en te Menado (residentie Menado), voor zooveel de zaken betreft hierboven onder n°. 1 en n°. 3 vermeld, vatbaar zijn voor hooger beroep aan den raad te Makasser, indien de waarde in geschil meer dan ƒ 250.— beloopt [3]). Dat door genoemde rechtbanken en gerechten beneden de zooeven bekend gestelde bedragen in het hoogste ressort gevonnisd wordt, is echter niet bepaald, en zoo kan hier de redeneering niet worden toegepast, welke, ten tijde dat art. 126 Recht. Org. nog niet gewijzigd was, tot de slotsom leidde, dat de vonnissen der raden van justitie op Java in zaken van een onbepaald geldelijk bedrag vatbaar waren voor appel, met dit gevolg dat tegen zoodanige vonnissen, wanneer zij door bedoelde rechtbanken en gerechten gewezen zijn, het middel van hooger beroep niet openstaat [4]).

Daar, behalve voor de raden van justitie, ook voor het Hoog-Gerechtshof geprocedeerd moet worden overeenkomstig de regelen der burgerlijke rechtsvordering, vastgesteld bij het Reglement van 1848, valt hier ten slotte nog kortelijk de rechtsmacht te bespreken, aan dat college in burgerlijke zaken toegekend.

Het Hoog-Gerechtshof dan, welks rechtsgebied zich uitstrekt over geheel Nederlandsch-Indië, heeft, luidens art. 159 Recht. Org. en art. 98 Reg. Regl., in eersten aanleg te oordeelen:

1°. over alle rechtsvorderingen, waarin de Gouverneur-Generaal als gedaagde wordt aangesproken; en

2°. over alle rechtsvorderingen, ingesteld tegen de Regeering van Nederlandsch-Indië, als vertegenwoordigende den lande, met uitzondering van die, welke de belastingen en pachten betreffen [5]).

---

1) Zie art. 22 n°. 1 Regl. Celebes, art. 23 n°. 1 Regl. Menado, art. 15 n°. 1 Regl. Ternate, art. 22 n°. 1 Regl. Amboina en art. 16 n°. 1 Regl. Timor.

2) Zie art. 29 Regl. Celebes, art. 22 Regl. Timor, art. 22 Regl. Ternate en art. 32 Regl. Menado, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°s. 92 en 93.

3) Zie art. 31 Regl. Amboina, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°s. 92 en 94 en art. 32 Regl. Menado, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°s. 92 en 93.

4) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 13 Augustus 1896 (Wkbl. van het Recht, n°. 1742).

5) Dat met het woord «pachten» naast het woord «belastingen» niet anders kan

Behalve deze laatste vorderingen, moeten ook alle zakelijke rechtsvorderingen voor den gewonen rechter worden gebracht.

Blijkens art. 160 al. 1 Recht. Org. zijn evenbedoelde, door het Hof in eersten aanleg gewezen arresten tevens in het hoogste ressort in zaken, gelijkstaande met die, welke in eersten aanleg gebracht zijnde bij de raden van justitie, door deze in het hoogste ressort zouden zijn beslist. De hier bedoelde raden zijn ongetwijfeld die, gevestigd op Java, wier uitspraken volgens art. 126 Recht. Org., gewijzigd bij art. 3 van Stbl. 1887 n°. 153, wanneer niet blijkt dat de waarde in geschil *f* 500.— of minder bedraagt, voor hooger beroep vatbaar, doch buiten dit geval in het hoogste ressort gewezen zijn.

Verder neemt het Hof, ingevolge de artt. 162, 164 en 177 Recht. Org., in eersten aanleg en tevens in het hoogste ressort, kennis:

1°. van alle jurisdictie-geschillen:

a. tusschen inlandsche rechterlijke autoriteiten, welke niet onder denzelfden raad van justitie behooren;

b. tusschen de raden van justitie onderling;

c. tusschen een raad van justitie en eene lagere rechterlijke autoriteit; en

d. tusschen den burgerlijken en den militairen rechter, behalve wanneer het geschil is ontstaan tusschen het Hoog-Gerechtshof en het Hoog-Militair-Gerechtshof, in welk geval de Gouverneur-Generaal uitspraak doet omtrent de competentie;

2°. van alle voor hooger beroep aan het Hoog-Gerechtshof vatbare burgerlijke geschillen, welke, ingevolge overeenkomst van partijen, met voorbijgang van den bevoegden lageren rechter, dadelijk onderworpen worden aan de beslissing van het Hof; en

3°. van alle burgerlijke zaken, waarin door de raden van justitie of wel door Europeesche ambtenaren alleen rechtsprekende, recht wordt geweigerd, of welker afdoening door dezelve op eene onbehoorlijke wijze wordt vertraagd [1]).

Met betrekking tot de bij n°. 1 lett. *d* bedoelde jurisdictie-geschillen tusschen den burgerlijken en militairen rechter ontstaan, is bij art. 83, in verband met art. 82 Reg. Regl. bepaald, dat zij door den Gouverneur-Generaal, in overeenstemming met den Raad van

---

worden bedoeld, dan de heffing van belastingen door tusschenkomst van pachters, besliste de Hooge Raad bij arrest, dd. 10 November 1892, uit n°. 6266 Ned. Wkbl. van het Recht overgenomen in Het Recht in N. I., dl. LX, blz. 66 en vgg. en in n°. 1548 Ind. Wkbl. van het Recht. Zie voorts mijne *Regterlijke Organisatie van N. I.*, blz. 358.

1) Zie art. 859 en vgg. Regl. Rechtsv.

Nederlandsch-Indië, worden beslist volgens regels bij algemeene verordening te stellen. Bedoelde bepaling echter is, bij gebreke eener zoodanige verordening, welke nog niet in het leven is geroepen, voor alsnog niet vatbaar voor toepassing, en zoo moet het Hoog-Gerechtshof, overeenkomstig art. 162 n°. 4 Recht. Org., bij voortduring bevoegd worden geacht om jurisdictie-geschillen tusschen den burgerlijken en den militairen rechter te beslissen, wanneer het geschil niet is ontstaan tusschen het Hoog-Gerechtshof en het Hoog-Militair-Gerechtshof [1]).

Wat verder de onder n°. 2 bedoelde burgerlijke geschillen betreft, deze kunnen bij wege van prorogatie, ingevolge art. 164 Recht. Org., aan de kennisneming van het Hoog-Gerechtshof onderworpen worden, indien van de vonnissen des rechters, geroepen om die geschillen in eersten aanleg te berechten, hooger beroep is toegelaten aan het Hof. Dit nu is, blijkens art. 163 n°. 1 Recht. Org., het geval met de vonnissen der raden van justitie, waarvan, voor zooveel de raden van justitie op Java aangaat, in hooger beroep kan worden gekomen bij het Hoog-Gerechtshof, wanneer niet blijkt, dat het geschil loopt over eene som of waarde van *f* 500.— of minder, terwijl de vonnissen der raden van justitie te Padang en te Makasser eerst dan, wanneer de waarde in geschil meer dan *f* 1000.— bedraagt, vatbaar zijn voor appel bij het Hof, wordende beneden dat bedrag door die raden in het hoogste ressort gevonnisd. Ook staat, ingevolge art. 289 in verband met art. 287 Regl. Rechtsv., appel aan het Hoog-Gerechtshof open tegen de daarvoor vatbare beslissingen, door de presidenten der raden van justitie in kort geding genomen. Bovendien is hooger beroep aan het Hoog-Gerechtshof toegelaten van de vonnissen der residentiegerechten ter Oostkust van Sumatra, in het gewest Amboina en te Menado gewezen in zaken, welke over eene som of waarde van meer dan *f* 1500.— loopen [2]). Daarentegen is het hooger beroep aan het Hof, bedoeld bij het slot van art. 150 Recht. Org., gelijk hiervoren reeds is opgemerkt, vervallen.

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 11 December 1890 (Het Recht in N. I., dl. LVI, blz. 120 en vgg.). Zie echter het opstel: ***Jurisdictiegeschillen tusschen den burgerlijken en den militairen rechter***, in Het Recht in N. I., dl. XLIV, blz. 199 en vgg. door Mr. A Stibbe en diens ***Naschrift*** in dl. LVI, blz. 130 en vgg. van genoemd tijdschrift.

2) Zie art. 26 n°. 2 Regl. Sumatra's Oostk., art. 31 Regl. Amboina, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°s. 92 en 94, en art. 32 Regl. Menado, gewijzigd bij Stbl. 1891, n°s. 92 en 93. — Van de beschikkingen echter, genomen door de rechters die bovenvermelde residentiegerechten houden, is geen hooger beroep toegelaten. Zie de beschikking van het Hoog-Gerechtshof, dd. 3 November 1898 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXXI, blz. 362 en 363).

Verder oordeelt het Hof nog, naar luid van art. 163 n°. 2 Recht. Org., zooals het gewijzigd is bij art. 5 van Stbl. 1887 n°. 153, in hooger beroep „over de arbitrale vonnissen, in eersten aanleg gewezen op Java en Madura, wanneer niet blijkt dat de waarde der vordering *f* 500.— of minder bedraagt," alsmede over zoodanige, in de bezittingen buiten Java en Madura gewezen vonnissen, zijnde toch in al de Reglementen op het rechtswezen in die bezittingen uitdrukkelijk bepaald, dat de aldaar gewezen arbitrale vonnissen begrepen zijn onder die in art. 163 n°. 2 Recht. Org. vermeld [1]).

De procedure voor evenbedoelde, aan de uitspraak van scheidsmannen onderworpen zaken, bij art. 615 en vgg. Regl. Rechtsv. voor Europeanen en met hen gelijkgestelde personen vastgesteld, moet, ingevolge art. 416 Inl. Regl., ook in acht worden genomen, wanneer Inlanders en met hen gelijkgestelden op Java en Madura, gebruik maken van de hun bij dat artikel toegekende bevoegdheid om hunne geschillen aan de beslissing van scheidsmannen te onderwerpen. Een voorschrift als dat, vervat in art. 416 Inl. Regl. wordt ook aangetroffen in elk der sedert 1874 tot regeling van het rechtswezen in de Buitenbezittingen vastgestelde Reglementen [2]).

Luidens art. 160 al. 2 Recht. Org., gewijzigd bij art. 4 van Stbl. 1887 n°. 153, kan voorts bij het Hoog-Gerechtshof in de zaken, waarvan dit collegie in eersten aanleg kennis te nemen heeft, in revisie worden gekomen, wanneer de zaak niet vatbaar is voor appel aan den Hoogen Raad en niet blijkt, dat de vordering in geschil *f* 500.— of minder bedraagt.

Verder kan in de bij art. 385 Regl. Rechtsv. vermelde gevallen tegen de arresten van het Opperrechterlijk Collegie, wanneer dit in het hoogste ressort uitspraak heeft gedaan, het middel van requestciviel worden aangewend.

---

1) Zie art. 2 n°. 2 Regl. Banka, art. 2 n°. 2 Regl. Billiton, art. 2 n°. 2 Regl. Riouw, art. 2 n°. 2 Regl. Lampongsche distr., art. 2 n°. 2 Regl. Palembang, art. 2 n°. 3 Regl. Sumatra's Oostk., art. 2 n°. 2 Regl. Westerafd. Borneo, art. 2 n°. 2 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 2 n°. 2 Regl. Bali en Lombok, art. 2 n°. 1 Regl. Sumatra's Westk., art. 2 n°. 1 Regl. Benkoelen, art. 2 n°. 1 Regl. Atjeh, art. 2 n°. 1 Regl. Celebes, art. 2, n°. 1 Regl. Menado, art. 2 n°. 1 Regl. Ternate, art. 2 n°. 1 Regl. Amboina en art. 2 n°. 1 Regl. Timor.

2) Zie art. 483 Regl. Banka, art. 462 Regl. Billiton, art. 429 Regl. Riouw, art. 435 Regl. Lampongsche distr., art. 447 Regl. Palembang, art. 462 Regl. Sumatra's Oostk., art. 412 Regl. Westerafd. Borneo, art. 462 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 453 Regl. Bali en Lombok, art. 544 Regl. Sumatra's Westk., van toepassing verklaard voor Benkoelen bij art. 48 Regl. Benkoelen, art. 464 Regl. Atjeh, art. 526 Regl. Celebes, art. 474 Regl. Menado, art. 402 Regl. Ternate, art. 467 Regl. Amboina en art. 433 Regl. Timor.

En eindelijk heeft het Hof, blijkens art. 170 Recht. Org., kennis te nemen van den eisch tot cassatie in burgerlijke zaken, ingesteld hetzij door partijen, hetzij ambtshalve door den procureur-generaal, dit laatste echter alleen *in het belang der wet*, na verloop der termijnen aan partijen toegestaan en zonder dat het te wijzen arrest eenig nadeel kan toebrengen aan de rechten door partijen verkregen.

Zoodanige eisch kan, ingevolge art. 102 al. 2 Reg. Regl., art. 171 al. 1 en art. 172 Recht. Org. en de artt. 30 en 76 en vgg. van Stbl. 1872 n°. 207 worden ingesteld:

1°. van de handelingen, beschikkingen en vonnissen van de raden van justitie op Java in het hoogste ressort, ook in zake van jurisdictie-geschillen;

2°. van de beschikkingen en vonnissen der inlandsche rechtbanken op Java en Madura in eersten aanleg en tevens in het hoogste ressort [1]); en

3°. van de uitspraken der consulaire rechtbanken, in het hoogste ressort, in landen aan gene zijde van Kaap de Goede Hoop en Kaap Hoorn gewezen.

Welke handelingen bij art. 171 al. 1 Recht. Org. zijn bedoeld, kan blijken uit het antwoord door de Regeering op de dienaangaande gedane vraag gegeven bij de beraadslaging over art. 95 Ned. Recht. Org., waaraan gezegd wettelijk voorschrift is ontleend. De Minister verklaarde namelijk bij die gelegenheid, dat met het woord *handelingen* onder anderen bedoeld werden „de verzegelingen en ontzegelingen der kanton-regters; de bepaling van de zekerheid, die de voogd of de curator moet stellen; de in zekere gevallen vereischte toestemming van den kanton-regter in het huwelijk; de benoeming van deskundigen en vele andere onderwerpen, waaromtrent voor cassatie vatbare misslagen kunnen plaats hebben, en zeer denkbaar zijn" [2]). Onder *handelingen* zijn dus geene eenvoudige beschikkingen te verstaan, wat trouwens nog nader blijkt uit art. 102 al. 2 Reg. Regl., waarbij uitdrukkelijk is bepaald, dat ook ten aanzien van dergelijke beschikkingen een eisch tot cassatie kan worden gedaan. Bovendien zijn de vonnissen der raden van justitie in het hoogste ressort vatbaar voor cassatie. Tot deze vonnissen behooren niet alleen die in eersten aanleg en tevens in het hoogste ressort, maar ook die in hooger beroep van

---

1) Vergl. blz. 235 en vgg. van het opstel: *Het middel van cassatie volgens de Nederlandsch-Indische wetgeving*, in dl. II van Het Recht in N. I.

2) Zie blz. 101 van het *Handboek voor de burgerlijke regtsvordering in het Koninkrijk der Nederlanden*, van J. van den Honert.

vonnissen van inlandsche rechtbanken en residentiegerechten gewezen, zoomede wat den raad van justitie te Batavia aangaat, de vonnissen, waarbij in hooger beroep kennis is genomen van door consulaire rechtbanken gedane uitspraken.

De vroeger betwiste vraag of ook voorziening in cassatie is toegelaten tegen de vonnissen van den raad van justitie te Samarang in hooger beroep van door de residentieraden in de Vorstenlanden van Java gewezen vonnissen [1]), werd bij art. II van Stbl. 1888 n°. 138 bevestigend beantwoord, zoodat alle twijfel dienaangaande thans is weggenomen.

In onderscheiding van hetgeen bepaald is omtrent de vonnissen der raden van justitie, kunnen de landraadvonnissen slechts dan in cassatie worden vernietigd, wanneer zij „in eersten aanleg en tevens in het hoogste ressort" gewezen zijn. Hiertegen doet niet af, dat èn in art. 432 al. 1 Regl. Rechtsv. én in art. 198 al. 1 Inl. Regl. [2]), met weglating der woorden: „in eersten aanleg en tevens", gesproken wordt van landraadvonnissen *in het hoogste ressort*. Want waar strijd bestaat tusschen wettelijke voorschriften, zooals de hier vermelde, spreekt het wel van zelf, dat de voorrang toekomt aan het voorschrift, opgenomen in een reglement, hetwelk bepaaldelijk strekt om de rechtsmacht en de rechtsbevoegdheid der onderscheidene rechtbanken en rechters vast te stellen en te omschrijven. Met het oog op art. 172 Recht. Org. moet dus worden aangenomen, dat voor cassatie niet vatbaar zijn de landraadvonnissen, waarbij in hooger beroep van een door een regentschapsgerecht gewezen vonnis recht is gedaan [3]). De juistheid dezer opvatting kan ten allen overvloede blijken uit de nota van toelichting betreffende het Reglement op de rechterlijke organisatie van 1842, waarin door Mr. Scholten van Oud Haarlem ten aanzien van het bepaalde bij art. 172, waaraan het tegenwoordige art. 172 Recht. Org. is ontleend, werd opgemerkt, dat het hoogst ondoelmatig en zelfs schadelijk zou zijn geweest om het middel van cassatie uit te strekken tot gewijsden der landraden, gewezen in appel van uitspraken van lagere inlandsche rechtbanken, welke alleen zeer geringe rechtsvorderingen tot onderwerp konden hebben [4]).

1) Zie onder anderen het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 20 Januari 1880 (Het Recht in N. I., dl. XXXIV, blz. 68 en vgg.).

2) Zoowel volgens de oorspronkelijke lezing, als volgens die van art. 7 van Stbl. 1872 n°. 13.

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 3 September 1874 (Het Recht in N. I., dl. XXIV, bl. 169 en 170) en dat, dd. 4 September 1879 (Het Recht in N. I., dl. XXXIII, blz. 175).

4) Zie blz. 401 mijner *Regterlijke Organisatie van Ned. Indië.*

Voorts zijn, ingevolge het laatste lid van art. 109 Recht. Org., de in eersten aanleg en tevens in het hoogste ressort gewezen vonnissen der residentiegerechten op Java en Madura aan geene nadere voorziening onderworpen en dus niet voor cassatie vatbaar [1]), terwijl, gelijk uit de hiervoren aangehaalde wettelijke bepalingen van zelf voortvloeit, zoomin cassatie is toegelaten van de beschikkingen, genomen door de presidenten der residentieraden in de Vorstenlanden [2]), als van die der landraadpresidenten op Java en Madura [3]). Daarentegen zijn, wat vroeger meermalen is betwijfeld [4]), blijkens art. II van Stbl. 1888 n°. 138, de vonnissen in eersten aanleg en tevens in het hoogste ressort gewezen door de residentieraden in de Vorstenlanden van Java, wel voor cassatie vatbaar.

Bij art. 170 al. 1 Recht. Org. behield de wetgever zich de bevoegdheid voor tot uitbreiding van het middel van cassatie. Van die bevoegdheid werd reeds dadelijk bij de invoering der wetgeving van 1848 gebruik gemaakt, onder anderen bij art. 430 Regl. Rechtsv., waarbij bepaald is, dat men zich in cassatie kan voorzien, indien door verschillende rechterlijke collegiën in het hoogste ressort tusschen dezelfde partijen, en op dezelfde gronden door partijen aangevoerd, tegenstrijdige vonnissen zijn gewezen. In dit geval kan, blijkens art. 385 Regl. Rechtsv., geen gebruik worden gemaakt van het middel van request-civiel, dat, ingevolge het bepaalde bij n°. 5 van gezegd artikel, wel openstaat, indien *door denzelfden rechter* tusschen dezelfde partijen, op dezelfde gronden, tegenstrijdige vonnissen in het hoogste ressort gewezen zijn, doch niet voorziet in het geval, omschreven in art. 430 Regl. Rechtsv. Ware zulks wel het geval, dan zou het middel van cassatie te dien aanzien zijn uitgesloten. Immers art. 176 Recht. Org. schrijft uitdrukkelijk voor, dat het beroep in cassatie niet wordt toegelaten, wanneer eenig ander middel van voorziening aanwezig is. Op grond van dit artikel, hetwelk het rechtsmiddel van cassatie blijkbaar beschouwt als een *ultimum remedium*, mag alzoo van dat middel geen gebruik worden gemaakt, wanneer partijen

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 5 December 1878 (Het Recht in N. I., dl. XXXI, blz. 383 en 384).

2) Zie 's Hofs beslissing in cassatie, dd. 9 Februari 1882 (Het Recht in N. I., dl. XXXVIII, blz. 311 en 312).

3) Zie 's Hofs beslissing in cassatie, dd. 22 Juli 1886 (Het Recht in N. I., dl. XLVIII, blz. 195 en vgg.).

4) Zie onder anderen 's Hofs arresten van den 3den Augustus 1882 (Het Recht in N. I., dl. XXXIX, blz. 98 en vgg.) en van den 21sten September 1882 (Wkbl. van het Recht, n°. 1011).

eenig ander middel, als dat van verzet, hooger beroep of request-civiel, te harer beschikking hebben.

Op welke gronden een eisch tot cassatie kan worden ingesteld, leert art. 171 Recht. Org., volgens hetwelk zoodanige eisch kan worden gedaan:

1°. wegens verzuim der vormen, voorgeschreven op straf van nietigheid;

2°. wegens verkeerde toepassing of schending van wettelijke bepalingen;

3°. wegens overschrijding van rechtsmacht; en

4°. wegens onbevoegdheid.

Bij de invoering der wetgeving van 1848 bleven de voorschriften omtrent de cassatie beperkt tot Java en Madura, zooals uitdrukkelijk bepaald werd bij art. 145 Recht. Org., volgens hetwelk die voorschriften vooralsnog niet van toepassing zouden zijn voor de Buitenbezittingen. Thans echter is genoemd rechtsmiddel daar ook ingevoerd. Bij al de tot regeling van het rechtswezen in de Buitenbezittingen sedert 1874 vastgestelde Reglementen zijn namelijk de in het vijfde hoofdstuk van het Reglement op de rechterlijke organisatie voorkomende bepalingen aangaande het middel van cassatie toepasselijk verklaard op de vonnissen door de raden van justitie te Padang en te Makasser in het hoogste ressort en op die door de inlandsche rechtbanken in het eerste en tevens in het hoogste ressort gewezen [1]). Dat echter het middel van cassatie, hoe men overigens daarover ook moge denken, al een zeer ongeschikt middel van voorziening is tegen uitspraken van inlandsche rechtbanken, berustende op godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken, wier schending of verkeerde toepassing uit den aard der zaak geen grond kan opleveren tot cassatie, valt, vooral na al hetgeen dienaangaande eenige jaren geleden in het midden is gebracht [2]), wel niet meer te betwijfelen.

1) Zie art. 2 n°. 4 Regl. Banka, art. 2 n°. 4 Regl. Billiton, art. 2 n°. 4 Regl. Riouw, art. 2 n°. 4 Regl. Lampongsche distr., art. 2 n°. 4 Regl. Palembang, art. 2 n°. 5 Regl. Sumatra's Oostk., art. 2 n°. 4 Regl. Westerafd. Borneo, art. 2 n°. 4 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 2 n°. 4 Regl. Bali en Lombok, art. 2 n°. 3 Regl. Sumatra's Westk., art. 2 n°. 2 Regl. Benkoelen, art. 2 n°. 2 Regl. Atjeh, art. 2 n°. 3 Regl. Celebes, art. 2 n°. 2 Regl. Timor, art. 2 n°. 2 Regl. Menado, art. 2 n°. 2 Regl. Amboina en art. 2 n°. 2 Regl. Ternate.

2) Zie de praeadviesen van Mr. J. Hulshoff Pol en van Mr. G. J. Keizer in de Handelingen der Ned.-Indische Juristen-Vereeniging van 1885 en de daarover gevoerde beraadslagingen in de Handelingen van dat en het volgende jaar.

REGLEMENT

OP DE

BURGERLIJKE REGTSVORDERING VOOR DE RADEN VAN JUSTITIE OP JAVA

EN

HET HOOG-GEREGTSHOF VAN NEDERLANDSCH-INDIE [1].

EERSTE BOEK.

Van de wijze van procederen voor de raden van justitie en het hoog-geregtshof.

EERSTE TITEL.

Algemeene bepalingen.

EERSTE AFDEELING.

Van exploiten van dagvaarding, aanzegging en beteekening.

ARTIKEL 1.

Elke regtsingang, welke daarvan niet bepaaldelijk is uitgezonderd, vangt aan met eene dagvaarding, door eenen deurwaarder, die tot het exploiteren in de plaats bevoegd is; hij is verpligt afschrift van het exploit te laten aan den persoon, of aan de woonplaats van den gedaagde.

Het afschrift zal bij dengene die het ontvangen heeft, als oorspronkelijke dagvaarding gelden.

Dit artikel stemt woordelijk overeen met art. 1 Wetb. Rechtsv., behalve dat in het eerste lid van laatstgezegd artikel de woorden: „welke daarvan niet bepaaldelijk is uitgezonderd", ontbreken.

---

1) Ten aanzien van dit Reglement is de officieele uitgave van 1847 in allen deele gevolgd, terwijl, zoo vaak bepalingen van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering zijn aangehaald, de tekst der officieele uitgaven van 1838 en 1896 onveranderd is overgenomen.

Omtrent de reden dezer inlassching kan, al geven de officieele bescheiden dienaangaande geen licht, wel niet de minste twijfel bestaan. De bepaling toch van art. 1 Wetb. Rechtsv., dat elke rechtsingang aanvangt met eene dagvaarding, is niet geheel juist, dewijl verscheidene rechtsgedingen op eene andere wijze aanhangig worden gemaakt, bij voorbeeld bij verzoekschrift, zooals die vermeld in de artt. 490 en 1122 Ned. Burg. Wetb. (art. 436 en 1076 [1]) Ind. Burg. Wetb.), of uit kracht der verwijzing van een rechter-commissaris, gelijk onder anderen die, bedoeld bij de artt. 486, 558 en 581 Wetb. Rechtsv. (artt. 488, 554 en 576 Regl. Rechtsv.) enz. [2]). Die onjuistheid weg te nemen, is blijkbaar het doel geweest van gezegde bijvoeging.

Met opzicht tot de gedingvoerende partijen geldt ook voor Indië de onderscheiding in eigenlijk gezegde of natuurlijke personen en in zoogenaamde rechtspersonen [3]).

Tot de laatsten behooren onder anderen ook de vereenigingen, bedoeld bij Stbl. 1870 n°. 64, welks voorschriften ontleend zijn aan Ned. Stbl. 1855 n°. 32 [4]). Luidens art. 1 al. 1 van eerstgezegd Staatsblad kan geene vereeniging van personen, buiten die bij algemeene verordening ingesteld, als rechtspersoon optreden, dan na bij eene algemeene verordening of door den Gouverneur-Generaal te zijn erkend, terwijl volgens art. 5 al. 1 van Ned. Stbl. 1855 n°. 32 die erkenning moet plaats hebben bij eene wet of bij een Koninklijk besluit. Naar aanleiding van laatstbedoelde bepaling deed zich indertijd de vraag voor, of eene in Nederland bij Koninklijk besluit erkende vereeniging wel geacht kan worden in Nederlandsch-Indië rechtspersoonlijkheid te

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 23 Februari 1899 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXXII, blz. 155 en vgg. en n°. 1864 Wkbl. van het Recht).

2) Zie onder anderen de *Handleiding tot het Wetboek van burgerlijke regtsvordering*, door Mr. A. de Pinto, 2de gedeelte, blz. 34 (2de druk) en *Het Nederlandsche burgerlijke procesrecht*, door Mr. R. van Boneval Faure, dl. II, blz. 2 en 3 (2de druk).

3) Zie Mr. J. van Hall: *Handleiding tot de beoefening van het burgerlijk regt in Nederland*, blz. 83 en vgg.

4) Zie het opstel van Mr. Th. W. Margadant: *Bijdrage tot de leer der rechtspersoonlijkheid*, in deel XLI, blz. 379 en vgg., dl. XLII, blz. 79 en vgg., 153 en vgg., 221 en vgg., 289 en vgg. en 353 en vgg., dl. XLIII, blz. 1 en vgg., 203 en vgg., 275 en vgg. en 347 en vgg. en dl. XLVI, blz. 69 en vgg., 139 en vgg. en 211 en vgg. van Het Recht in N. I., en over de vroegere regeling van bedoeld onderwerp het opstel van Mr. A. van der Does de Bije: *Iets over rechtspersonen en de regeling van de burgerlijke rechtsbevoegdheid der zoogenaamde zedelijke lichamen, volgens de Nederlandsch-Indische wetgeving*, in dl. XXIII, blz. 15 en vgg. van genoemd tijdschrift.

bezitten, wanneer dat Koninklijk besluit in Indië niet is afgekondigd. Die vraag werd toen ontkennend beantwoord, op grond dat zoodanig besluit, zonder die afkondiging, blijkens art. 31 Reg. Regl., in Indië geene bindende kracht zou hebben [1]). Ter bestrijding dezer zienswijze kan echter worden aangevoerd, dat het beroep op art. 31 Reg. Regl. weinig afdoende is, vermits een Koninklijk besluit, strekkende tot erkenning eener vereeniging in Nederland, bezwaarlijk eene algemeene verordening in den zin van dat wetsartikel kan heeten, terwijl daarentegen de leer van het *statutum personale* pleit voor eene oplossing in bevestigenden zin van de zoo even gestelde vraag. Wel is waar heeft art. 6 Ned. Alg. bep. van wetg. ongetwijfeld slechts natuurlijke personen op het oog, maar dit neemt niet weg, dat het geheel in den geest onzer wetgeving ligt het bij dat artikel uitgesproken beginsel ook uit te strekken tot rechtspersonen [2]).

Dat het weduwen- en weezenfonds van burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch-Indië een afzonderlijk rechtspersoon is, en dat dus een eisch tot voldoening van een uit de kas van dat fonds te betalen pensioen niet tegen den Staat, maar tegen gezegd fonds zelf moet worden ingesteld, werd door den Hoogen Raad der Nederlanden bij arrest van den 9den Mei 1890 beslist [3]).

Wat verder de natuurlijke personen betreft en wel bepaaldelijk degenen, die de bekwaamheid missen om zelf hunne rechten uit te oefenen, te hunnen aanzien heeft men in Indië eenige afwijkingen van het Nederlandsche recht, waarop hier de aandacht dient gevestigd te worden.

In de eerste plaats valt zoodanige afwijking te vermelden met opzicht tot de minderjarigen.

Even als hier te lande zijn in Indië minderjarig al degenen, die den vollen ouderdom van 23 jaren niet hebben bereikt, en niet vroeger in den echt zijn getreden, en hebben zij wel de bevoegdheid om hun recht te handhaven, maar zijn zij onbevoegd om zelf hunne rechten uit te

---

1) Zie de beschikking van den rechter-commissaris uit den raad van justitie te Padang, dd. 3 Mei 1886, in n°. 1214 Wkbl. van het Recht en het opstel van Mr. J. H. Carpentier Alting: *Regtspersonen en het statutum personale*, in n°. 1281 van dat Weekblad.

2) Zie de opstellen van Mr. J. Beelaerts van Blokland: *De rechtstoestand in Nederlandsch-Indië van vereenigingen in Nederland als Rechtspersoon erkend*, en *Rechtspersonen en het statutum personale*, overgenomen uit het Hollandsch Weekblad in n°s. 1275 en 1329 Ind. Wkbl. van het Recht, zoomede de dissertatie van Mr. A. Lens: *De rechtstoestand in Nederlandsch-Indië van vereenigingen in Nederland als rechtspersoon erkend* (Leiden, 1889).

3) Wkbl. van het Recht, n°. 1426.

oefenen [1]). Hun vader, moeder of voogd moet alzoo voor hen in rechten optreden. Ingeval van voogdij is echter in Indië niet een enkel persoon, gelijk in Nederland, maar een college, namelijk de weeskamer, met de toeziende voogdij belast [2]).

Dit collegie, aan hetwelk uit den aard der zaak meer macht kon worden verleend dan aan den toezienden voogd hier te lande, bezit onder anderen, luidens art. 403 en vgg. Burg. Wetb., het recht den voogd te machtigen om eene rechtsvordering voor den minderjarige in te stellen, dan wel zich op eene tegen dezen ingestelde vordering te verdedigen of daarin te berusten, zoomede om eene scheiding of verdeeling te vragen, of in naam van den minderjarige eene dading aan te gaan, dan wel de beslissing eener zaak aan scheidsmannen op te dragen.

Voorts wordt gezegd collegie met het beheer der goederen van den minderjarige belast, wanneer dat beheer aan den voogd, overeenkomstig

---

1) Vergl. *Het Nederlandsche burgerlijke procesrecht* van Mr. van Boneval Faure, dl. I, blz. 152 en vgg. — In een opstel, opgenomen in n°. 12 Wkbl. van het Recht: *De dagvaarding van minderjarigen en onder curateele gestelden in persoon*, werd echter door Mr. A. van der Does de Bije betoogd, dat die personen wel degelijk gedagvaard kunnen worden in persoon, als zijnde zij rechtssubjecten met eene eigene rechtspersoonlijkheid en dus vatbaar voor rechten en verplichtingen.

2) Zie over den werkkring van bovengenoemd collegie de dissertatie van Mr. A. A. Buijskes: *Over de weeskamer en het collegie van boedelmeesteren te Batavia* (Leiden 1861); *De voogdij en de toeziende voogdij der weeskamers in Nederlandsch-Indië*, door W. de Gelder (Zalt-Bommel 1864); blz. 138 en vgg. (*Voogdij en toeziende voogdij*) van Mr. J. H. Abendanon's *Publiek- en privaatrechtelijke verhoudingen tusschen Nederland en de Nederlandsche Koloniën*; zoomede blz. 107 en vgg. der dissertatie van Mr. E. Zorab: *De publiekrechtelijke toestand der Vreemde Oosterlingen in Nederlandsch Oost-Indië* (Leiden, 1890).

Voorts zijn enkele der vragen, waartoe het verschil tusschen de Nederlandsche en de Nederlandsch-Indische wetgeving op het stuk van voogdij en toeziende voogdij aanleiding geeft, o. a. besproken in de opstellen: *Blijft de weeskamer belast met de toeziende voogdij, wanneer de voogd met den pupil in Nederland gevestigd is?* en *Iets over de bevoegdheid van den rechter in voogdijzaken en die van de weeskamer als toeziende voogdes*, opgenomen het eerste in dl. XI, blz. 354 en vgg. en het tweede in dl. XXXVIII, blz. 147 en vgg. van Het Recht in N. I.; zoomede in het opstel van Mr. L. J. Godefroy: *De toeziende voogdij der Indische weeskamer*, in n°. 883 Ind. Wkbl. van het Recht overgedrukt uit n°. 4477 Holl. Wkbl. Over datzelfde onderwerp handelt ook de dissertatie van Mr. A. J. E. A. Bik: *Iets over het conflict tusschen de Nederlandsche en de Nederlandsch-Indische wetgeving in zake van voogdij en toeziende voogdij* (Utrecht, 1879) en het in die dissertatie aangehaalde opstel van Mr. L. G. Greeve in de Themis van 1873. Zie verder de beschikking van het Hoog-Gerechtshof, dd. 7 Augustus 1883 (Het Recht in N. I., dl. XLI, blz. 286 en vgg. en n°. 1062 Wkbl. van het Recht), zoomede die van den 11den Juni 1885 en van den 4den November 1886 (Het Recht in N. I., dl. XLV, blz. 38 en vgg. en dl. XLVIII, blz. 48 en vgg.).

het bepaalde bij art. 338 Burg. Wetb., is ontnomen. In dit geval wordt de minderjarige, voor zooveel zijn vermogen aangaat, niet door zijn voogd, maar door de weeskamer in rechten vertegenwoordigd [1]). En eveneens vertegenwoordigt deze kamer den minderjarige, wiens belangen met die van zijn voogd in strijd zijn, in hoedanig geval trouwens ook hier te lande, blijkens art. 427 Ned. Burg. Wetb., de toeziende voogd gehouden is voor den minderjarige op te treden.

Een en ander is almede van toepassing voor zooveel de toeziende curateele aangaat, welke ook steeds aan de weeskamer moet worden opgedragen.

Intusschen zijn het niet slechts minderjarigen en onder curateele gestelden, die de weeskamer in sommige gevallen moet vertegenwoordigen; ook voor anderen kan zij geroepen worden in rechten op te komen.

De weeskamer toch is, luidens art. 463 en vgg. Burg. Wetb., met het beheer der goederen van afwezigen en met hunne vertegenwoordiging in rechten belast [2]), terwijl haar bij art. 1126 en vgg. van dat Wetboek is opgedragen alle onbeheerde nalatenschappen te beheeren, in rechten op te treden ten aanzien der rechtsvorderingen, welke tegen zoodanige nalatenschap zijn aangevangen en alle rechten, welke den overledene toekwamen, uit te oefenen en voort te zetten.

Hetzelfde geldt, blijkens de artt. 6 en 7 van Stbl. 1870 n°. 64, met opzicht tot de van hare rechtspersoonlijkheid vervallen verklaarde vereenigingen, wier roerende en onroerende goederen van rechtswege onder het beheer komen der weeskamer.

En ook kan tegen dit collegie in het geval, omschreven bij art. 17 van Stbl. 1864 n°. 6, wanneer namelijk de eigenaar buiten Nederlandsch-Indië woont of zijne woonplaats onbekend is, het geding tot onteigening ten algemeenen nutte worden gevoerd.

Voorts is de weeskamer in geval van faillissement, na, overeenkomstig het bepaalde bij art. 799 Wetb. van Kooph., door den rechter-

1) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 30 Juni 1854 (Het Recht in N. I., dl. IX, blz. 340 en vgg.), zoomede het arrest van het Hoog-Gerechtshof dd. 4 Augustus 1881 (Het Recht in N. I., dl. XXXVII, blz. 116 en vgg. en n°. 947 Wkbl. van het Recht).

2) Wanneer door de erfgenamen van den afwezige eene vordering tot het doen van rekening en verantwoording wordt ingesteld, behoort zulks te geschieden tegen de weeskamer, en niet tegen de weeskamer in hare qualiteit, namelijk als belast met het beheer der goederen van den afwezige, kunnende alleen derden tegen haar in die hoedanigheid optreden. Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 15 November 1889 (Wkbl. van het Recht, n°. 1394).

commissaris daartoe te zijn gemachtigd, bevoegd om rechtsvorderingen, waarbij de belangen van den faillieten boedel betrokken zijn, aan te vangen of aanhangige vorderingen van dien aard voort te zetten, dan wel zich daartegen te verdedigen. In zaken echter, welke eene louter persoonlijke verplichting betreffen, zonder dat daarmede eenig geldelijk belang gemoeid is, moet de gefailleerde geacht worden zijn *jus standi in judicio* niet te hebben verloren [1]).

Hetzelfde geldt zoowel ten aanzien van dengene, die een vonnis tot boedelafstand heeft verkregen, als ten aanzien van hem, die verklaard is in staat van kennelijk onvermogen te zijn. Ook zij moeten, blijkens de artt. 713 en 909 Regl. Rechtsv., in alle zaken, waarin de belangen van den boedel betrokken zijn, vertegenwoordigd worden door de weeskamer, doch zijn overigens bevoegd zelf in rechten op te treden [2]).

Hoewel de weeskamers bepaaldelijk ten behoeve van de Europeanen en met hen gelijkgestelden in het leven geroepen en werkzaam zijn, kunnen zij niettemin, ingevolge art. 1 lett. *n* n°. 2 van Stbl. 1855 n°. 79, in verband met Stbl. 1875 n°. 221, ook geroepen worden om voor Vreemde Oosterlingen op te treden, in geval dezen namelijk verklaard zijn in staat van faillissement of van kennelijk onvermogen te verkeeren. Overigens is alle bemoeienis met die Oosterlingen en met hunne boedels opgedragen aan het collegie van boedelmeesters [3]), met welks functiën, blijkens art. 1 van Stbl. 1873 n°. 148 en van Stbl. 1885 n°. 15, thans alle weeskamers in Nederlandsch-Indië zijn belast.

Met de boedels van Inlanders heeft de weeskamer zich slechts in te laten krachtens het voorschrift van art. 1 van Stbl. 1819 n°. 24, waarbij de administratie en beheering van alle desolate boedels, welke ook de nationaliteit moge zijn van hem, aan wien zij toebehooren, wordt toevertrouwd „aan de Weeskamers, zooals die, bij Publicatie van 23 October 1818, zijn ingesteld, om ook, elk voor derzelver ressort, de plaatselijke Desolate-boedelkamer te wezen." Blijkens dit, bij art. 72 Overgangsbep. in stand gehouden voorschrift, treedt echter de

1) Zie onder anderen het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 20 Januari 1881, in Het Recht in N. I., dl. XXXVI, blz. 298 en vgg. en in n°. 922 Wkbl. van het Recht, zoomede dat van den 14den Juli 1881 in Het Recht in N. I., dl. XXXVII, blz. 261 en vgg. en in n°. 944 van gezegd Weekblad.

2) Zie voor zooveel den in staat van kennelijk onvermogen verklaarde betreft, het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 10 October 1889 (Het Recht in N. I., dl. LV, blz. 77 en vgg.).

3) Vergl. de beschikking van het Hoog-Gerechtshof, dd. 11 December 1883 (Het Recht in N. I., dl. XLII, blz. 193 en vgg. en n°. 1074 Wkbl. van het Recht).

weeskamer in de hier bedoelde gevallen eigenlijk niet op als weeskamer, doch als desolate boedelkamer, dus als een geheel ander collegie, en zoo vloeit uit het feit dat de instructie voor de weeskamers, afgekondigd in Stbl. 1818 n°. 72, is ingetrokken bij de nieuwe instructie, opgenomen in Stbl. 1872 n°. 166, geenszins voort, dat de instructie voor de desolate boedelkamers van 1819 vervallen is [1]). De bij Stbl. 1828 n°. 40, met wijziging van Stbl. 1819 n°. 24, vastgestelde regeling van het sequestraat, werd bij Stbl. 1840 n°. 6 weder ingetrokken, in zoover namelijk dat bij dit Staatsblad de werkzaamheden aan het ambt van sequester verbonden, bij de weeskamer te Batavia werden overgebracht.

Volgens Mr. Engelbrecht is het antwoord op de vraag, wanneer Inlanders hunne meerderjarigheid bereiken en alzoo zonder vertegenwoordiging in rechten kunnen optreden, te vinden in Stbl. 1819 n°. 60 en in Stbl. 1839 n°. 22. Deze Staatsbladen zouden namelijk oorspronkelijk van kracht zijn geweest voor alle ingezetenen van Indië, met inbegrip der Inlanders, en vóor deze laatsten ook thans nog gelden [2]).

Die meening komt mij echter minder juist voor. Want daargelaten nog de onwaarschijnlijkheid, dat het de bedoeling zou geweest zijn om de Nederlandsche bepalingen omtrent de meerderjarigheid toepasselijk te verklaren op alle ingezetenen van Nederlandsch-Indië zonder onderscheid, valt uit het slot van eerstgenoemd Staatsblad, waarvan dat van 1839 n°. 22 slechts eene verklaring behelsde, met voldoende zekerheid op te maken, dat de daarin vervatte bepaling uitsluitend betrekking had op het Europeesche deel der bevolking. Immers, terwijl destijds de in het Staatsblad geplaatste publicaties, resoluties, enz., welke voor de geheele bevolking golden, de formule inhielden: „En opdat .... zal deze in de Nederlandsche, Inlandsche en Chinesche talen worden gepubliceerd en geaffigeerd, waar zulks gebruikelijk is" [3]), leest men aan het slot van Stbl. 1819 n°. 60: „En opdat niemand hiervan onwetendheid zoude kunnen voorwenden, zal deze worden gepubliceerd en geaffigeerd op alle plaatsen in Nederlandsch Indië,

1) Zie 's Hofs beschikking van den 25sten September 1879 (Het Recht in N. I., dl. XXXIII, blz. 244 en vgg.) en de beschikking van den raad van justitie te Samarang van den 8sten November 1879 (Wkbl. van het Recht, n°. 859).

2) Zie de voorrede van de door Mr. W. A. Engelbrecht bezorgde en te Batavia in 1890 verschenen uitgave van *De Ned.-Indische Wetboeken.*

3) De vertaling is als vast formulier voor het eerst voorgeschreven bij de artt. 32 en 33 Reg. Regl.

waar zulks gebruikelijk is." Bij arrest van den 8sten Maart 1860 [1]) besliste het Hoog-Gerechtshof dan ook, dat volgens de in 1842 geldende wetten de Chineezen in Nederlandsch-Indië reeds op zeventienjarigen leeftijd hunne meerderjarigheid bereikten [2]), terwijl de wetgever zelf in 1855 heeft erkend, dat hij Stbl. 1819 n°. 60 en Stbl. 1839 n°. 22 niet verbindend achtte voor alle ingezetenen, daar toch anders het voorschrift van art. 1 § I lett. *n* n°. 1 der ordonnantie, afgekondigd in Stbl. 1855 n°. 79, hetwelk geheel overeenkomt met art. 385 al. 1 Ned. Burg. Wetb., als volkomen overbodig, ongetwijfeld achterwege zou zijn gebleven.

En dat Mr. Wichers, door wien de eerste ontwerpen der ordonnantie van 1855 werden samengesteld, de toepassing van vaakgenoemde Staatsbladen van 1819 en 1839 op Inlanders en met hen gelijkgestelden zelfs als eene volslagen onmogelijkheid beschouwde, blijkt genoegzaam uit de missive, gevoegd bij het derde zijner evenbedoelde ontwerpen, waarin hij onder anderen opmerkte:

dat, naar het hem voorkwam, de Inlanders en Vreemde Oosterlingen geen helder begrip hadden van den staat van minderjarigheid, zooals die door onze wetgeving is omschreven en gekenmerkt;

dat er bij hen zelven onzekerheid bestond omtrent het tijdstip, waarop de rechtstoestand een aanvang neemt, welken zij als dien van den minderjarige beschouwen; en

dat hij, Mr. Wichers, niet besefte hoe men immer den juisten ouderdom van de niet tot de Europeesche bevolking behoorende personen wettiglijk zou kunnen constateeren, tenzij men (hetgeen ondoenlijk was), het houden van registers van den burgerlijken stand onder hen invoerde [3]).

De gronden eindelijk door Mr. Engelbrecht voor zijne stelling ontleend aan art. 225 Inl. Regl. en aan de artt. 252, 271 en 330 Strafwetb. Inl. zijn, dunkt mij, al zeer weinig zwaarwichtig. Het eerste artikel spreekt wel van „een meerderjarige", maar zegt niet wie als zoodanig te beschouwen is. Uit het tweede artikel blijkt, dat jongelieden beneden de 18 jaar onder het toezicht van hunne ouders of voogden kunnen staan, doch niet wanneer zij meerderjarig worden. Verder leert art. 271 niets meer, dan dat een meisje van minder dan 16 jaar

---

1) Het Recht in N. I., dl. XVIII, blz. 112 en 113.

2) Vergl. art. 8 der Verzameling van Pieter Haksteen in Het Recht in N. I., dl. II, blz. 311 en vgg.

3) Het Recht in N. I., dl. XXVII, blz. 77 en vgg.

minderjarig kan zijn, terwijl in art. 330 weder alle aanwijzing wordt gemist omtrent het tijdstip, waarop de daar bedoelde personen hunne meerderjarigheid bereiken [1]).

Ik meen alzoo dat de vraag, wanneer Inlanders meerderjarig zijn, beoordeeld moet worden naar hunne godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken, welke voor de Mohammedanen in het algemeen medebrengen, dat men meerderjarig is op zijn 15de jaar, tenzij zich vroeger teekenen van geslachtsrijpheid hebben vertoond, waarop echter geen acht wordt geslagen voor het 9de jaar. Op Java en Madura wordt nochtans een jongen, zoowel als een meisje gerekend meerderjarig te zijn op hun 15de jaar, hoewel de teekenen der geslachtsrijpheid zich in den regel veel vroeger voordoen [2]), terwijl onder anderen een Lamponger geacht wordt den mannelijken leeftijd te hebben bereikt en als weerbaar man wordt ingeschreven, wanneer de afstand van den eenen borsttepel naar den anderen, gemeten om den nek, gelijk is aan den grootsten omtrek van het hoofd [3]).

Intusschen is de leeftijd van een Inlander in den regel volstrekt niet bekend. Slechts bij uitzondering bestaan dienaangaande eenigszins vertrouwbare gegevens, daar toch de registers, bedoeld bij art. 27 Inl. Regl., naar het schijnt, veelal niet behoorlijk worden aangehouden, en de Inlander zelf, vooral de gewone dessa-man, die van onze tijdsbepalingen zelden eenig begrip heeft, meestal volstrekt niet weet hoe oud hij is. De leeftijd van Inlanders moet zoodoende in den regel naar hun uiterlijk voorkomen, bij benadering, worden bepaald [4]).

Inlanders nu, die minderjarig zijn en den mohammedaanschen godsdienst belijden, worden in rechten vertegenwoordigd door hun vader en, bij ontstentenis van dezen, door hun voogd.

---

1) Vergl. blz. 496 en vgg. der, ook afzonderlijk uitgegeven verhandeling van Mr. L. W. C. van den Berg over *De afwijkingen van het mohammedaansche familie- en erfrecht op Java en Madoera*, in dl. VII (5de volgreeks) der Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van N. I. Zie ook het opstel van Mr. R. H. Kleyn: *Meerderjarigheid van den Inlander en de Staatsbladen van* 1819 *n°.* 60 *en* 1839 *n°.* 22, in dl. LXVI, blz. 317 en vgg. van Het Recht in N. I.; het opstel van Mr. M. G. Smalt: *Minderjarigheid van den Inlander*, in dl. LXVII, blz. 263 en vgg. van gezegd tijdschrift; en dat van Mr. R. H. Kleyn: *Meerderjarigheid van den Inlander. Een woord van repliek*, in dl. LXVIII, blz. 69 en vgg. van datzelfde tijdschrift, alsmede diens *Naschrift* op blz. 201 en vgg.

2) Zie blz. 495 en 496 van de in de vorige noot aangehaalde verhandeling van Mr. van den Berg.

3) Zie n°. 1420 Wkbl. van het Recht.

4) Vergl. Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXX, blz. 393 en vgg. — Voor inlandsche Christenen kunnen, onverminderd hun recht om zich aan de voorschriften omtrent den burgerlijken stand voor Europeanen te onderwerpen, afzonderlijke personen worden aangewezen tot het houden der registers van den burgerlijken stand. Zie Stbl. 1864 n°. 142 en Stbl. 1885 n°. 185.

De vader, die reeds tijdens het leven der moeder beschouwd wordt als voogd over de uit hun wettig huwelijk voortgesproten minderjarige kinderen, blijft na het overlijden der moeder van rechtswege met de voogdij belast [1]). Deze legitieme voogdij kan, bij ontstentenis van den vader, door den grootvader van vaderskant worden uitgeoefend. Voorts kan de langstlevende legitieme voogd een voogd benoemen of wel eene voogdes, zijnde toch vrouwen van zoodanige benoeming niet uitgesloten, terwijl eindelijk, wanneer èn een legitieme èn een testamentaire voogd ontbreekt, in de voogdij moet worden voorzien door den priesterraad [2]), een en ander behoudens de bemoeienissen met de voogdij, opgedragen aan het collegie van boedelmeesteren te Batavia bij het in Stbl. 1828 n°. 46 afgekondigde Reglement [3]). Ter verklaring van dit Reglement werd bij besluit, dd. 2 September 1828 n°. 41, aan de residenten op Java beoosten Buitenzorg, voor zooveel noodig, te kennen gegeven „dat de daarbij vervatte bepalingen alleen van toepassing zijn op de vreemde Indische natien als Maleijers, Mooren, Arabieren enz. en dus niet op de Javanen of eigendommelijke inlandsche bevolking" [4]). Hoewel gezegd Reglement voor geheel Indië van toepassing is verklaard [5]), hebben derhalve de elders dan te Batavia gevestigde boedelkamers [6]) slechts bemoeienis met de Vreemde Oosterlingen.

Luidens art. 1 § I lett. *n* n°. 1 van Stbl. 1855 n°. 79 zijn deze Oosterlingen minderjarig, zoolang zij den vollen ouderdom van 23 jaren niet hebben bereikt en niet vroeger in den echt zijn getreden.

Uit deze bepaling, bij welker vaststelling blijkbaar niet aan de zoogenaamde kinderhuwelijken [7]) is gedacht, schijnt noodzakelijker-

---

1) Zie het Rapport van deskundigen, in n°. 221 Wkbl. van het Recht. — Vergl. voorts blz. 498 en 499 van *De afwijkingen van het mohammedaansche familie- en erfrecht* van Mr. van den Berg, zoomede het *Bericht van deskundigen*, in n°. 1616 Wkbl. van het Recht.

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 16 Mei 1867, in n°. 208 Wkbl. van het Recht, en het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 1 November 1867, in n°. 240 van gezegd Weekblad, zoomede het vonnis van genoemden raad van 7 April 1888 en 's Hofs arrest van den 13den December daaraanvolgende, in n°. 1333 van datzelfde Weekblad.

3) Zie hierover het opstel van Mr. J. H. Carpentier Alting: *Het Reglement op het collegie van boedelmeesteren* in Het Recht in N.-I., dl. LX, blz. 85 en vgg. en blz. 151 en vgg.

4) Zie n°. 3946 Bijbl. op het Stbl.

5) Zie Stbl. 1828 n°. 46, *Ten Tweede.*

6) Zie Stbl. 1873 n°. 148.

7) Zie over deze huwelijken onder anderen blz. 465 van de verhandeling van Mr. van den Berg over: *De afwijkingen van het mohammedaansche familie- en erfrecht.*

wijze te volgen, dat zoodanig huwelijk ook meerderjarigheid te weeg brengt.

Ten aanzien van een in Nederlandsch-Indië woonachtigen minderjarigen Chinees, werd eenige jaren geleden beslist, dat hij niet meerderjarig wordt door een in China gesloten huwelijk, wanneer daarvoor het consent van boedelmeesteren niet verkregen is, bedoeld bij art. 64 van het in Stbl. 1828 n°. 46 afgekondigde Reglement, op grond dat gezegd artikel, behalve dat daarbij de heffing eener belasting is voorgeschreven, ook eene bepaling behelst van materieel huwelijksrecht [1]).

Intusschen is het, volgens den heer W. P. Groeneveldt [2]), bij de Chineezen, behalve misschien in de hoofdplaatsen van Java, volstrekt geene gewoonte om zich bij hun huwelijk een consent, als hier bedoeld, te doen afgeven.

Wat verder de vraag betreft, of een Vreemde Oosterling zijn 23ste jaar heeft bereikt, die vraag is meestal moeilijk met zekerheid te beantwoorden. Voor hem toch bestaan geene registers van den burgerlijken stand, terwijl de omtrent het houden van geboorte-registers vastgestelde voorschriften niet meer gelden, welke worden aangetroffen in art. 33 der *Instructie voor den Kapitein en Luitenants der Chinezen, in en buiten Soerabaija, zoomede in art.* 21 *der Instructie voor het Hoofd der Maleijers, Arabieren, Mooren, Bengalezen en andere Kustvolken, welke zich met der woon te Soerabaija hebben nedergezet.* Deze instructies namelijk, afgekondigd in Stbl. 1829 n°. 10 en bij Stbl. 1857 n°. 108 van toepassing verklaard voor de residentie Samarang, zijn bij art. 1 van Stbl. 1882 n°. 232 ingetrokken. De leeftijd van Vreemde Oosterlingen kan zoodoende in den regel op geene andere wijze worden bewezen dan door getuigen [3]).

Met opzicht tot de voogdij over minderjarige Vreemde Oosterlingen geldt, voor zoover de mohammedaansche godsdienst door hen wordt beleden, wat hiervoren ten aanzien der inlandsche belijders van dien

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 22 October 1896 (Wkbl. van het Recht, n°. 1748).

2) Zie diens, onder anderen in n°. 1823 Wkbl. van het Recht opgenomen advies over de *Nieuwe regeling van den privaatrechtelijken toestand der Chineezen*, *ontworpen op last der Regeering van Nederlandsch-Indië* (1897).

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van den 31sten Januari 1889 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LII, blz. 277 en vgg.). Vergl. ook 's Hofs arrest van den 17den December 1891 (Wkbl. van het Recht, n°. 1493), alsmede dat van den 28sten October 1897 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXIX, blz. 246 en vgg. en n°. 1796 Wkbl. van het Recht).

godsdienst is gezegd. En wat de Chineezen aangaat, vroeger werd algemeen aangenomen dat, volgens hun recht, de vrouw niet slechts in het algemeen is uitgesloten van de voogdij, maar zelfs wanneer zij weduwe is, geene voogdesse kan zijn over hare eigene minderjarige kinderen, die, wanneer zij meerderjarige broeders hebben, van rechtswege onder de voogdij van den oudsten dier broeders zouden staan [1]). Die leer schijnt echter ten eenenmale onjuist en ook in strijd te zijn met de praktijk, en zoo is in de *Nieuwe regeling van den privaatrechtelijken toestand der Chineezen, ontworpen op last der Regeering van Nederlandsch-Indië*, de bepaling opgenomen [2]), dat de moeder door den vader en ook door de weeskamer tot voogdesse over hare kinderen kan worden benoemd. Dr. J. J. M. de Groot [3]) acht ook deze bepaling nog niet geheel in overeenstemming met de Chineesche zeden en instellingen en zou, aangezien in China de weduwe van rechtswege voogdes is van hare minderjarige kinderen, eenvoudig de artt. 345 en 346 Burg. Wetb. toepasselijk willen verklaren op de Chineezen in Indië.

Onbekwaam voorts om zelven in rechten op te treden zijn zij, die onder curateele zijn gesteld, welke curateele ten aanzien van Europeanen en van de Vreemde Oosterlingen, op wie art. 433 en vgg. Burg. Wetb. toepasselijk zijn verklaard, overeenkomstig die artikelen plaats heeft, met dien verstande dat de toeziende curateele, welke over de Europeanen wordt uitgeoefend door de weeskamer, voor zooveel bedoelde Vreemde Oosterlingen aangaat, moet worden opgedragen aan de boeldelkamers. Voor hen die aan de Europeesche wetgeving niet onderworpen zijn, is de curateele geregeld bij art. 225 en vgg. Inl. Regl. en bij de daarmede overeenkomende bepalingen der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen [4]). Ten aanzien der

---

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 8 Augustus 1879, bekrachtigd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest, dd. 25 Februari 1880, in n°s. 847 en 871 Wkbl. van het Recht. — Vergl. verder het opstel van den heer P. Meeter: *Mr. J. W. T. Cohen Stuart over den regtstoestand der Chinesche vrouw*, in Het Recht in N. I., dl. XXXIX, blz. 316 en vgg, zoomede het arrest van het Hoog-Gerechtshof van den 19^{den} Mei 1870 en de vonnissen van den raad van justitie te Batavia, dd. 11 Augustus 1871 en dd. 2 April 1886, in n°s. 362, 426 en 1236 Wkbl. van het Recht.

2) Zie blz. 25 en 115.

3) Zie diens, onder anderen in n°. 1822 Wkbl. van het Recht opgenomen advies over *De nieuwe Regeling van het Privaatrecht der Chineezen in onze Koloniën.*

4) Zie art. 155 en vgg. Regl. Banka, art. 156 en vgg. Regl. Billiton, art. 142 en vgg. Regl. Riouw, art. 144 en vgg. Regl. Lampongsche distr., art. 145 en vgg. Regl. Palembang, art. 149 en vgg. Regl. Sumatra's Oostkust, art. 145 en vgg. Regl. Westerafd. Borneo, art. 143 en vgg. Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 143 en vgg. Regl. Bali en Lombok,

onder curateele stelling van verpleegden in een krankzinnigengesticht gelden de voorschriften, vervat in art. 37 en vgg. van het Reglement op het krankzinnigenwezen in Nederlandsch-Indië (Stbl. 1897 n°. 54).

Het beheer der goederen van afwezigen, die niet onderworpen zijn aan art. 463 en vgg. Burg. Wetb., wordt naar omstandigheden door den landraad of andere daarmede gelijkstaande inlandsche rechtbank opgedragen aan boedelmeesteren, dan wel aan de geestelijkheid [1]).

De laatste personen, van wie hier met het oog op het *jus standi in judicio*, melding moet worden gemaakt, zijn de gehuwde vrouwen.

Terwijl ten aanzien der vrouw, behoorende tot de Europeesche of daarmede gelijkgestelde bevolking, bij art. 110 Burg. Wetb., in overeenstemming met hetgeen dienaangaande hier te lande geldt, is voorgeschreven dat zij niet in rechten kan verschijnen zonder den bijstand van haren man [2]), wordt, voor zooveel de gehuwde inlandsche vrouw aangaat, thans algemeen aangenomen, dat zij alleszins bevoegd is om zonder dien bijstand, zoo eischende als verwerende, in rechten op te treden [3]).

Ingevolge art. 64 lett. *f* van het Reglement, afgekondigd in Stbl. 1828 n°. 46, hebben „de Inlanders, Arabieren en Mooren, binnen de

---

art. 178 en vgg. Regl. Sumatra's Westk., toepasselijk verklaard voor Benkoelen bij art 30 Regl. Benkoelen, art. 148 en vgg. Regl. Atjeh, art. 184 en vgg. Regl. Celebes, art. 142 en vgg. Regl. Timor, art. 157 en vgg. Regl. Menado, art. 148 en vgg. Regl. Amboina en art. 141 en vgg. Regl. Ternate.

1) Zie art. 231 Inl. Regl., art. 161 Regl. Banka, art. 162 Regl. Billiton, art. 148 Regl. Riouw, art. 150 Regl. Lampongsche distr., art. 151 Regl. Palembang, art. 156 Regl. Sumatra's Oostk., art. 151 Regl. Westerafd. Borneo, art. 149 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 149 Regl. Bali en Lombok, art. 184 Regl. Sumatra's Westk., toepasselijk verklaard voor Benkoelen bij art. 30 Regl. Benkoelen, art. 154 Regl. Atjeh, art. 190 Regl. Celebes, art. 149 Regl. Timor, art. 163 Regl. Menado, art. 154 Regl. Amboina en art. 147 Regl. Ternate.

2) De gemeenschappelijk met haar man in rechten verschijnende vrouw wordt echter geacht behoorlijk gemachtigd en bijgestaan te zijn. Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 26 November 1885 (Het Recht in N. I., dl. XLVI, blz. 50 en vgg.).

3) Zie blz. 469 en vgg. der verhandeling van Mr. van den Berg over: *De afwijkingen van het mohammedaansche familie- en erfrecht*; het arrest van het Hoog-Gerechtshof van den 30sten Augustus 1877, het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 25 Februari 1880, en dat van den raad van justitie te Makasser, dd. 26 November 1884, in nos. 745, 873 en 1125 Wkbl. van het Recht; zoomede het opstel: *Regt der Mahomedaansche vrouw om zonder bijstand van haren man in regten op te treden en te handelen*, in n°. 940 van genoemd Weekblad.

Vergl. voorts het *Extract uit de generale resolutiën des casteels Batavia, genomen in Rade van Indië op den 23sten Mei, A°.* 1766, in Het Recht in N. I., dl. II, blz. 336 en vgg.

limiten der stad en voorsteden van Batavia woonachtig", om te trouwen een permissie-biljet noodig van boedelmeesteren. „En zal", aldus luidt het laatste lid van die bepaling, „zonder dit permissie-biljet geen huwelijk voor echt gehouden worden" [1]). Dit voorschrift is echter op genoemde personen, voor zoover zij den mohammedaanschen godsdienst belijden en op Java en Madura, buiten de Vorstenlanden, een huwelijk sluiten, niet meer van toepassing, sedert Stbl. 1895 n°. 198 in werking getreden is.

Blijkens art. 3 van dit Staatsblad, gewijzigd bij Stbl. 1898 n°. 149, kan op verzoek van partijen of van eene van haar, een bewijs worden afgegeven, dat het huwelijk voltrokken of eene verstooting herroepen is, doch is de afgifte van zoodanig bewijs niet verplichtend, en daar nu bij gezegde Staatsbladen ook niet is bepaald, dat van het sluiten van elk huwelijk en van de herroeping van elke verstooting schriftelijk aanteekening moet worden gehouden, zal in de gevallen, waarin de afgifte van een schriftelijk bewijs als zoo even bedoeld, niet heeft plaats gehad, zoodanig bewijs later niet meer kunnen worden overgelegd. Naar het schijnt zal dus, voor zooveel hen aangaat, op wie Stbl. 1895 n°. 198 van toepassing is, de voltrekking van het huwelijk en de herroeping eener verstooting, zoo noodig, zelfs door getuigen bewezen kunnen worden [2]); immers ten bewijze van die voltrekking wordt ook volgens het mohammedaansche recht geene schriftelijke acte vereischt [3]).

Daarentegen moet art. 64 lett. *f* van voormeld Reglement geacht worden te gelden voor de Arabieren, Mooren en andere Vreemde Oosterlingen (met uitzondering van de Chineezen), ook al belijden zij den mohammedaanschen godsdienst, wanneer zij een huwelijk aangaan in de Vorstenlanden van Java of in de bezittingen buiten Java en Madura, met dit gevolg dat die huwelijken slechts bewezen kunnen worden door het bij gezegd artikel bedoelde schriftelijke bewijs [4]), terwijl,

1) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 29 Januari 1868 (Wkbl. van het Recht n°. 254).

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 11 Augustus 1859 in Het Recht in N. I. dl. XVII, blz. 460 en 461, zoomede het vonnis van den landraad te Batavia van 15 Februari 1849, bevestigd door den raad van justitie aldaar bij vonnis, dd. 21 December van datzelfde jaar, in dl. II, blz. 421 en vgg. van genoemd tijdschrift.

3) Zie blz. 149 der *Principes du droit musulman selon les rites d'Abou Ḥanifah et de Châfi'i* van Mr. L. W. C. van den Berg uit het Hollandsch vertaald door R. de France de Tersant, met medewerking van M. Damiens (Algiers 1896).

4) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 18 Augustus 1882 (Het Recht in N. I., dl. XL, blz. 157 en vgg. en n°. 1024 Wkbl. van het Recht), zoomede de

voor zooveel de Chineezen aangaat, bij lett. *b* van evengemeld art. 64 is voorgeschreven, dat ten bewijze van de wettigheid der door hen gesloten huwelijken een consent van boedelmeesteren wordt vereischt [1]).

Wat nu verder de vraag betreft of bij de Vreemde Oosterlingen de gehuwde vrouw, zonder den bijstand van haren man, in rechten vermag op te treden, die vraag werd indertijd bevestigend beantwoord door Mr. F. Alting Mees, die het voorstel deed om in het ontwerp der later in Stbl. 1855 n°. 79 afgekondigde ordonnantie de volgende bepaling op te nemen: „Ten opzigte van handelingen of verbindtenissen door de vrouw aangegaan, alsmede bij het verschijnen, heeft zij niet noodig den bijstand van haren man." Aan dit voorstel werd echter geen gevolg gegeven, waaruit Mr. Trip afleidde, dat de wetgever zich òf niet heeft kunnen vereenigen met de bewering, dat de vrouw van een Vreemden Oosterling *sui juris* zoude zijn, òf wel bij den bestaanden twijfel dienaangaande — met het oog ook op de verklaringen der hoofden van de Arabieren en Chineezen te Soerabaja, door wie stellig ontkend werd, dat de getrouwde vrouw daden van beheer, zonder toestemming of machtiging van haar man, zoude mogen verrichten, — zich van eene verklaring omtrent dat punt heeft willen onthouden en het onderwerp heeft willen doen beheerschen door de voor de Vreemde Oosterlingen bestaande verordeningen, godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken, voor zoover zij niet in strijd zijn met algemeen erkende beginselen van billijkheid en rechtvaardigheid [2]). Overeenkomstig laatstgezegde gissing en met toepassing van art. 75 Reg. Regl. besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest, dd. 26 Juni 1879 [3]), dat de gehuwde Chineesche vrouw, om in rechten te kunnen optreden, de machtiging van haar man behoeft. In dezen zin werden meerdere

beschikking van het Hoog-Gerechtshof van 18 Juni 1889 (Het Recht in N. I., dl. LIII, blz. 422 en vgg. en n°. 1359 Wkbl. van het Recht). Eene bestrijding van laatstgenoemde beschikking door Mr. J. H. Carpentier Alting wordt gevonden in n°. 1389 Wkbl. van het Recht, onder het opschrift: *Huwelijken van Vreemde Oosterlingen.*

1) Zie de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 26 Juni 1879 (Het Recht in N. I., dl. XXXIII, blz. 90 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 837) en van 7 April 1887 (Het Recht in N. I., dl. XLVIII, blz. 387 en vgg. en n°. 1250 Wkbl. van het Recht).

Dat echter de overlegging van het huwelijksconsent niet wordt vereischt, indien door schriftelijke bescheiden bewezen wordt, dat zoodanig consent verleend en het huwelijk voltrokken is, besliste het Hof bij arrest van 6 November 1894 (Wkbl. van het Recht, n°. 1641).

2) Zie Het Recht in N. I., dl. XXVII, blz. 89 en 90.

3) Het Recht in N. I., dl. XXXIII, blz. 90 en vgg. en n°. 837 Wkbl. van het Recht. Vergl. ook het opstel van den heer P. Meeter: *De regtstoestand der chinesche vrouw*, in Het Recht in N. I., dl. XXXII, blz. 345 en vgg.

beslissingen genomen [1]). Naar de meening van Mr. J. R. Voûte behoort echter, blijkens de geschiedenis van art. 10 van Stbl. 1855 n°. 79, tot de verordeningen, waarvan bij dit artikel sprake is, onder anderen de resolutie des casteels Batavia van 23 Mei 1766, volgens welke de Chineesche vrouw gerechtigd was „haar persoon in rechten of daar buijten te representeeren", zoodat dus daar, waar gezegd art. 10 van kracht is, de Chineesche vrouw *sui juris* zou wezen [2]). Het Hoog-Gerechtshof verwierp nochtans die meening bij zijn arrest van den 11den Januari 1892 [3]), op grond dat de resolutie van den 23sten Mei 1766 niet als eene rechtskracht bezittende en den rechter bindende verordening in den zin van art. 10 van Stbl. 1855 n°. 79 kan worden beschouwd. Dat van de toepasselijkheid van gezegde resolutie [4]) geen sprake kan zijn voor zooveel de Chineezen buiten Java en Madura aangaat, behoeft wel te nauwernood te worden gezegd. Daar toch is het voorschrift van art. 10 van Stbl. 1855 n°. 79 nooit van kracht geweest [5]).

De vraag eindelijk of de Arabische vrouw *sui juris* is en alzoo de vrije beschikking en het beheer over hare goederen heeft, kan blijkbaar niet anders dan bevestigend worden beantwoord [6]).

Luidens art. 1 al. 1 Regl. Rechtsv. moet, evenals hier te lande, elke dagvaarding plaats hebben „door eenen deurwaarder". In Indië worden de deurwaarders, blijkens art. 193 Recht. Org., welks tweede en vierde lid gewijzigd zijn bij het Koninklijk besluit van 1 Maart 1895 n°. 22 (Stbl. n°. 106), onderscheiden in gewone en in buitengewone,

---

1) Zie de vonnissen van den raád van justitie te Batavia, dd. 14 October 1857 en dd. 24 Maart en 1 September 1858, in Het Recht in N. I., dl. XVII, blz. 84 en vgg. en de vonnissen, dd. 29 October 1863 en dd. 4 April 1890, in nos. 19 en 1446 Wkbl. van het Recht, zoomede het vonnis van den raad van justitie te Samarang van den 17den Juni 1868, in n°. 258 van dat Weekblad.

2) Zie het pleidooi van Mr. Voûte in zake Tan Pagi Nio ca Liem Tiang Keng, in Het Recht in N. I., dl. LVIII, blz. 231 en vgg.

3) Het Recht in N. I., dl. LVIII, blz. 252 en vgg. en n°. 1497 Wkbl. van het Recht.

4) Zie nog over deze resolutie blz. 157 en vgg. van het opstel van Mr. P. H. Fromberg: ***Mag een Chinees bij uitersten wil over zijn vermogen onbeperkt beschikken?*** in dl. LXVI van Het Recht in N. I. en de naar aanleiding daarvan door Mr. J. A. Nederburgh gemaakte opmerkingen, op blz. 184 en vgg. van zijne in den 1sten jaargang van Wet en Adat geplaatste verhandeling over: ***De Klassen der bevolking in Nederlandsch-Indië.***

Vergl. voorts blz. 216 en vgg. van de ***Nieuwe regeling van den privaatrechtelijken toestand der Chineezen*** (1897).

5) Zie Stbl. 1874 n°. 94c, Stbl. 1880 n°. 34 en Stbl. 1882 n°. 82.

6) Zie het opstel van Mr. L. W. C. van den Berg: ***De zaak van Napiesa contra het collegie van boedelmeesteren, nader bekeken,*** in n°. 758 Wkbl. van het Recht.

van wie de eersten thans door den Directeur van justitie worden benoemd en de buitengewone door de residenten naarmate der behoefte, welke daaraan in elke residentie bestaat. Voor het geval dat een aldus aangestelde deurwaarder om de eene of andere reden zijne functiën niet kan of mag waarnemen, schrijft art. 20 Regl. Rechtsv. voor, dat door den voorzitter van het collegie, wanneer het een gewonen, of door den resident wanneer het een buitengewonen deurwaarder geldt, een geschikte persoon tot het doen der vereischte exploiten zal worden aangewezen.

Dit artikel voorziet echter niet in het geval, dat „zich ter plaatse, waar eenig exploit moet worden gedaan, noch gewone, noch buitengewone deurwaarder bevindt", voor welk geval bij art. 226 n°. 2 Regl. Sumatra's Westk. is bepaald, dat het exploit geschiedt „door tusschenkomst van het hoofd van plaatselijk bestuur door een daartoe door dit aangewezen persoon" [1]). Hoe groot de kring is met „ter plaatse" bedoeld, wordt evenwel niet gezegd, terwijl ook van de beëediging van gezegden persoon niet wordt gesproken [2]). Maar wel is bij n°. 3 van evengenoemd art. 226 bepaaldelijk voor Sumatra's Westkust vastgesteld, wie als hoofd van plaatselijk bestuur is te beschouwen. In afwijking van art. 103 Overgangsbep., volgens hetwelk onder de benamingen van *resident* en *hoofd van het plaatselijk bestuur* in de nieuwe wetgeving voor Indië mede zijn te verstaan de aan geen resident ondergeschikte assistent-residenten en andere met een gelijk gezag als de residenten bekleede Europeesche gezaghebbers, is namelijk bij gezegd art. 226 n°. 3 voorgeschreven, dat onder hoofden van plaatselijk bestuur ter Sumatra's Westkust al die ambtenaren worden begrepen, „welke het dagelijksch beheer over eenige afdeeling voeren", een voorschrift, hetwelk niet kon worden gemist, omdat de residenten aldaar eigenlijk geene hoofden van gewestelijk bestuur zijn, maar in eene ondergeschikte verhouding staan tot den gouverneur [3]). Daarentegen zijn in het gouvernement Atjeh en Onderhoorigheden, luidens Stbl. 1881 n°. 81 § II, onder de hoofden van plaatselijk bestuur begrepen die, „welke het dagelijksch bestuur voeren over eene onderafdeeling of het Gouvernement in de onderhoorigheden vertegenwoordigen." Bepalingen als die, vervat in art. 226 n°s. 2 en 3 Regl.

1) Zie de Toelichting van Mr. der Kinderen, dl. II, blz. 211.

2) Zie het *Formulierboek van burgerlijke regtsvordering in Nederlandsch Indië*, door Mr. C. P. K. Winckel, blz. 655.

3) Zie de Toelichting van Mr. der Kinderen, dl. II, blz. 211 en 212.

Sumatra's Westk., worden ook aangetroffen in art. 232 nos. 2 en 3 Regl. Celebes en gelden dus ook in het rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser.

Sedert is, blijkbaar naar aanleiding der beschikking van het Hoog-Gerechtshof van den 18den October 1883 [1]), een gelijk voorschrift als gevonden wordt in laatstbedoelde bepaling, voor geheel Nederlandsch-Indië uitgevaardigd in art. 1 van Stbl. 1884 n°. 76, volgens hetwelk de uitdrukking *hoofd van het plaatselijk bestuur* zoowel beteekent de Europeesche ambtenaar, die aan het hoofd staat van een gewest, als die het dagelijksch bestuur voert over een gedeelte van een gewest. Of als een gedeelte van een gewest ook eene onderafdeeling is aan te merken, en of dus de ambtenaar, die aan het hoofd eener onderafdeeling staat, wel gezegd kan worden hoofd van het plaatselijk bestuur te zijn, zou intusschen nog betwijfeld kunnen worden, daar eene onderafdeeling strikt genomen niet een gedeelte van een gewest, maar een gedeelte van eene afdeeling is.

Met opzicht tot art. 1 al. 1 Regl. Rechtsv. valt hier eindelijk nog op te merken, dat het woord *woonplaats* daar zonder eenigen twijfel gebezigd is in den zin van het *huis* of de *woning*, waarin de gedaagde zijn verblijf gevestigd heeft. Diezelfde beteekenis heeft het woord *woonplaats*, volgens de meest gezaghebbende schrijvers, ook in de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek, welke voorschrijven waar iemand zijne woonplaats heeft, en gevonden worden, voor zooveel Nederland betreft, in art. 74 tot en met art. 82 Ned. Burg. Wetb. en, wat Nederlandsch-Indië aangaat, in de aan die artikelen ontleende en hiermede, behoudens enkele afwijkingen, overeenstemmende artt. 17 tot en met 25 Ind. Burg. Wetb.

Eene eerste, weinig belangrijke afwijking is, dat de verklaringen, volgens art. 76 Ned. Burg. Wetb. te doen bij „het bestuur der gemeente", luidens art. 19 Ind. Burg. Wetb., gedaan moeten worden bij „het hoofd van het bestuur der plaats" [2]). Een ander verschil van meer gewicht is, dat hij, die tot openbare bedieningen geroepen wordt, ingevolge art. 20 van laatstgenoemd Wetboek, geacht wordt zijne woonplaats te hebben daar, waar hij die bediening uitoefent,

1) Het Recht in N. I., dl. XLI, blz. 353 en vgg. en n°. 1073 Wkbl. van het Recht.

2) Met de bij art. 19 Burg. Wetb. bedoelde verklaring kan de verklaring, door een Chinees aan zijn wijkmeester gedaan, niet worden gelijkgesteld. Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 20 September 1866 (Het Recht in N. I., dl. XXIII, blz. 349 en vgg. en n°. 171 Wkbl. van het Recht). — Dat hij, die alvorens naar Indië te vertrekken, zijne woonplaats had in Nederland, geacht moet worden aldaar zijne woonplaats te hebben

terwijl hij, naar luid van art. 77 Ned. Burg. Wetb., bij gebreke eener verklaring van het tegendeel, gerekend wordt zijne vroegere woonplaats te hebben behouden. Dientengevolge is ook het voorschrift, vervat in art. 126 al. 6 Wetb. Rechtsv., niet overgenomen in art. 99 Regl. Rechtsv. Op grond van evengezegde bepaling besliste de raad van justitie te Samarang bij vonnis, dd. 1 Maart 1860 [1]), dat een ambtenaar, die tengevolge van een verkregen verlof Nederlandsch-Indië heeft verlaten, geacht moet worden op zijne standplaats woonachtig te zijn gebleven, wanneer niet blijkt, dat hij zich elders met der woon gevestigd heeft.

Dat minderjarigen moeten gerekend worden hunne woonplaats te hebben ten sterfhuize van hun overleden voogd, zoolang de vervanger van dezen niet is opgetreden, en niet ter plaatse, waar de weeskamer met de toeziende voogdij over hen belast, gevestigd is, werd indertijd beslist door het Hoog-Gerechtshof [2]), hetwelk bij zijne beschikking van den 22sten Maart 1888 [3]) uitmaakte dat, wanneer een ingezetene van Nederlandsch-Indië derwaarts terug keert met achterlating van zijne vrouw in Nederland, deze vrouw haar domicilie bij haar echtgenoot blijft behouden. Voorts besliste het hof bij arrest, dd. 17 April 1890 [4]), dat onder *woonplaats* in art. 1 Regl. Rechtsv. ook de gekozen woonplaats is te verstaan.

Artikel 2.

Behoudens de bijzondere voorschriften van dit reglement aangaande het doen van exploiten aan de door partijen, bij de dagvaarding, of in den loop van het geding en van de tenuitvoerlegging gekozen woonplaats, kunnen de dagvaardingen en andere exploiten, overeenkomstig artikel 24 van het Burgerlijk Wetboek, met inachtneming der aldaar gemaakte onder-

---

behouden, wanneer niet blijkt dat hij de verklaring heeft afgelegd, bedoeld bij art 19 Burg. Wetb., noch uit de omstandigheden is op te maken, dat hij het voornemen had van woonplaats te veranderen, besliste het Hoog-Gerechtshof bij zijne beschikking van 3 Februari 1898 (Wkbl. van het Recht, n°. 1808).

1) Het Recht in N. I., dl. XVIII, blz. 246 en vgg.

2) Bij de beschikking, opgenomen in n°. 50 Wkbl. van het Recht. Vergl. voorts de beschikking van den 11den Juli 1889 (Het Recht in N. I., dl. LIII, blz. 184 en vgg.).

3) Het Recht in N. I., dl. L, blz. 262 en vgg.

4) Het Recht in N. I., dl. LV, blz. 13 en vgg.

scheidingen, mede geschieden aan de gekozen woonplaats, bij dat artikel bedoeld.

Over dit artikel, hetwelk niet voorkomt in het Nederlandsche wetboek van burgerlijke rechtsvordering en ook niet wordt aangetroffen in het ontwerp der commissie van 1839, geven de officieele bescheiden geen licht, zoodat niet blijkt, waarom het in het Reglement is opgenomen. Wellicht echter is de reden hiervan te zoeken in de wel eens geuite bewering, dat het voorschrift van art. 24 Burg. Wetb. inbreuk maakt op dat van art. 23 Alg. bep. van wetg., dewijl bij het eerste artikel aan partijen vergund wordt af te wijken van de voorschriften omtrent het rechtsgebied der verschillende rechterlijke autoriteiten, welke van openbare orde zijn, waaruit dan verder de volstrekte onbevoegdheid van den rechter der gekozene woonplaats zou voortvloeien. Is dit zoo, dan zou de strekking van art. 2 Regl. Rechtsv. geene andere zijn, dan om de bevoegdheid van dien rechter, welke trouwens in allen gevalle slechts van betrekkelijken aard zoude wezen, boven allen twijfel te stellen.

Het voorbehoud in den aanhef van gezegd art. 2 gemaakt, heeft blijkbaar betrekking op voorschriften als die, vermeld in art. 8 n°. 2, in art. 13, in art. 106 al. 2, in art. 443 al. 4 en 5 en dergelijke meer van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering.

Dat de termijnen van dagvaarding, wanneer voor den rechter der gekozen woonplaats wordt gedagvaard, ook naar deze beoordeeld moeten worden, werd meer dan eens uitgemaakt [1]). Door het Hoog-Gerechtshof werd voorts bij arrest van 8 Augustus 1895 [2]) nog beslist, dat wanneer in eene notarieele acte de bepaling voorkomt, dat eene der contracteerende partijen wordt geacht, ter zake in de overeenkomst vermeld, woonplaats te hebben gekozen op eene bepaaldelijk aangewezen plaats, en wanneer die partij, na voorlezing der acte, deze mede onderteekend heeft, zij gerekend moet worden aan die keuze van woonplaats hare goedkeuring gehecht en dus te bedoelder plaatse woonplaats gekozen te hebben, al blijkt uit de acte niet, dat zij uitdrukkelijk verklaard heeft zulks te doen.

1) Zie onder anderen de beschikking van den raad van justitie te Samarang, dd. 24 Dec. 1874, in n°. 605 Wkbl. van het Recht. Zoo ook Mr. van Boneval Faure (*Het Nederlandsch burgerlijke procesrecht*, dl. II, blz. 34) en Mr. Diephuis (*Het Nederlandsch burgerlijk regt*, dl. I, blz. 154 en 155).

2) Het Recht in N. I., dl. LXV, blz. 210 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1681.

ARTIKEL 3.

In geval de deurwaarder noch den gedaagde, noch iemand van diens huisgenooten aan zijne woonplaats vindt, zal hij het afschrift onverwijld ter hand stellen, of, in geval van eene verwijdering van meer dan tien palen van het residentie-kantoor, zoo spoedig mogelijk doen toekomen aan het hoofd van het plaatselijk bestuur, of aan dengene die dezen vervangt, en van die terhandstelling of inzending melding maken op de oorspronkelijke dagvaarding en op het afschrift van dezelve. Het hoofd van het plaatselijk bestuur, of diens plaatsvervanger, zal op het oorspronkelijk stuk kosteloos eene door hem onderteekende verklaring stellen, houdende vermelding van den dag der overgave of ontvangst van dat exploit, welks oorspronkelijk hij, behoudens het bepaalde bij het voorlaatste lid van artikel 5, dadelijk aan den deurwaarder teruggeeft, of zoodra mogelijk aan dezen terugzendt.

Hij moet het afschrift zoo mogelijk aan den gedaagde doen toekomen, zonder dat van dit laatste echter in regten zal behoeven te blijken.

Bij eene vergelijking van bovenstaand artikel met art. 2 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, blijkt dat de tusschen beiden bestaande punten van verschil hoofdzakelijk hierop neerkomen:

1°. dat in laatstgenoemd artikel een voorschrift wordt gemist als dat van art. 3 Regl. Rechtsv., waarbij bepaald is, dat bijaldien gedaagdes woonplaats meer dan tien palen verwijderd is van het residentie-kantoor, de deurwaarder het afschrift zoo spoedig mogelijk moet doen toekomen aan het hoofd van plaatselijk bestuur of aan dengene, die hem vervangt, en van die inzending melding moet maken op de oorspronkelijke dagvaarding, zoomede op het afschrift; en

2°. dat, terwijl volgens art. 2 Wetb. Rechtsv. het hoofd van het plaatselijk bestuur of degene, die hem vervangt, het oorspronkelijk stuk kosteloos slechts met *gezien* heeft te teekenen, bij art. 3 Regl. Rechtsv. is bepaald, dat het hoofd van het plaatselijk bestuur of diens vervanger op het oorspronkelijk stuk kosteloos eene door hem onderteekende verklaring moet stellen, houdende vermelding van den dag der overgave of ontvangst van het exploit, welks oorspronkelijk

hij dadelijk aan den deurwaarder moet teruggeven of zoodra mogelijk terugzenden.

De aldus vermelde dag van terhandstelling of ontvangst geldt, blijkens art. 15 al. 2 Regl. Rechtsv., voor dag van exploit.

Eerst bij de laatste herziening van het Ontwerp-Reglement werden in art. 3 al. 1 de woorden: „behoudens het bepaalde bij het voorlaatste lid van artikel 5", opgenomen.

Op welke wijze de deurwaarder, indien gedaagdes woonplaats meer dan tien palen van het residentie-kantoor verwijderd is, het afschrift der dagvaarding aan het hoofd van plaatselijk bestuur of diens vervanger moet doen toekomen, is niet voorgeschreven. Gevoegelijk echter kan zulks, gelijk bij art. 9 der Instructie voor de Deurwaarders en Exploiteurs, afgekondigd in Stbl. 1819 n°. 20, was bepaald, geschieden „per missive", welke missive dan door tusschenkomst van het postkantoor of van een bijzonderen bode moet worden bezorgd.

Dat de beteekenis der benamingen van *resident* en *hoofd van het plaatselijk bestuur*, aanvankelijk bij art. 103 Overgangsbep. vastgesteld, voor het gouvernement Sumatra's Westkust en Atjeh, zoomede voor het rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser bij art. 226 n°. 3 Regl. Sumatra's Westk., bij Stbl. 1881 n°. 81 § II en bij art. 232 n°. 3 Regl. Celebes is gewijzigd, terwijl eindelijk bij art. 1 van Stbl. 1884 n°. 76 voor geheel Indië is bepaald, dat de uitdrukking *hoofd van het plaatselijk bestuur* zoowel de Europeesche ambtenaar beteekent, die aan het hoofd staat van een gewest, als die het dagelijksch bestuur voert over een gedeelte van een gewest, is hiervoren reeds gezegd.

Niet onwaarschijnlijk is bepaaldelijk aan laatstbedoelden ambtenaar bij de vaststelling van art. 3 Regl. Rechtsv., voor het geval dat de resident afwezig of verhinderd mocht zijn, reeds gedacht. Dat toch met de woorden: „of aan dengene die dezen vervangt", de ambtenaar zou zijn aangeduid, die, in geval van ontstentenis of wettige verhindering van den resident, in diens plaats moet optreden, komt mij niet zeer aannemelijk voor; want dat de deurwaarder het afschrift der dagvaarding, bij ontstentenis of verhindering van den resident, aan diens vervanger moet overhandigen of toezenden, ligt, dunkt mij, zoozeer in den aard der zaak, dat het wel niet uitdrukkelijk behoefde te worden bepaald. Daarbij komt dat ook overal elders, waar in het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering de rede is van den resident of het hoofd van het plaatselijk bestuur, met geen enkel woord van diens vervanger wordt gerept. Maar wel wordt in art. 455 en in

art. 754 Regl. Rechtsv. gesproken van den resident of den ambtenaar, die dezen *in de residentie-afdeeling* vervangt, en zoo schijnt de gissing niet gewaagd, dat eveneens in art. 3 van genoemd Reglement met de woorden: „of aan dengene die dezen vervangt", de ambtenaar wordt bedoeld, die het dagelijksch bestuur over eene residentie-afdeeling voert.

Het antwoord overigens op de vraag, wie het hoofd van gewestelijk bestuur vervangen moet, wordt gevonden in het eerste lid van art. 6 der Instructie voor de hoofden van gewestelijk bestuur (Stbl. 1867 n°. 114), hetwelk bepaalt, dat bij overlijden, ziekte of andere wettige verhindering van den resident, zijn ambt tijdelijk wordt waargenomen „door den assistent-resident of door den sekretaris, indien op de hoofdplaats geen assistent-resident bescheiden is, en zulks totdat door den Gouverneur-Generaal daarin zal zijn voorzien." Die Instructie moet, ingevolge art. II van gezegd Staatsblad, zooveel mogelijk worden inachtgenomen door de gezaghebbers en residenten in de Buitenbezittingen, behalve daar, waar bijzondere voorschriften gelden, wat bij voorbeeld het geval is in het gewest Billiton, waar, luidens Stbl. 1883 n°. 238, het ambt van assistent-resident tijdelijk moet worden waargenomen door den commies op diens bureau, en in het gouvernement Celebes en Onderhoorigheden, waar bij Stbl. 1889 n°. 196 de oudste in benoeming der te Makasser bescheiden en beschikbare assistent-residenten is aangewezen als tijdelijk vervanger van den gouverneur.

Alleszins terecht dus besliste de raad van justitie te Samarang bij zijn vonnis van den 11den Juli 1873 [1]), dat, aangezien ter hoofdplaats Samarang een assistent-resident is bescheiden, de secretaris onbevoegd is om de verklaring op het exploit van dagvaarding, dat dit ontvangen is door het hoofd van het plaatselijk bestuur of diens vervanger, te onderteekenen. Minder juist echter werd, mijns inziens, bij datzelfde vonnis aangenomen dat, zal het exploit van dagvaarding wettiglijk aan het hoofd van het plaatselijk bestuur of diens vervanger ter hand gesteld of gezonden kunnen worden, in dat exploit, ten blijke dat moeite is gedaan om den gedaagde ten zijnent te ontmoeten, melding behoort te worden gemaakt „van het soort van woonstede en van straat of plein of weg, alwaar die woonstede was gelegen." Want moge het ook al wenschelijk zijn, dat de woonplaats van den gedaagde

---

1) Wkbl. van het Recht, n°. 618.

in het exploit van dagvaarding op evengezegde wijze worde aangeduid, de wet vordert zulks zeer zeker niet.

Daarentegen is het voor de toepasselijkheid van art. 3 al. 1 Regl. Rechtsv. wel noodig, dat door den deurwaarder exploit zij gedaan aan de woonplaats van den gedaagde. En zoo is, wanneer de deurwaarder, na getracht te hebben aan een vroeger door den gedaagde bewoond huis zijn exploit van dagvaarding te doen, dit exploit ter hand stelt aan het hoofd van plaatselijk bestuur, de dagvaarding nietig [1]).

Eveneens is het, met het oog op art. 6 n°. 5 Regl. Rechtsv., waarbij uitdrukkelijk is voorgeschreven, dat de dagvaarding eener vennootschap van koophandel, bij gebreke van een gemeenschappelijk kantoor, moet geschieden aan den persoon of de woonplaats van een der besturende vennooten, in strijd met evenvermeld wettelijk voorschrift om, wanneer het gemeenschappelijk kantoor van zoodanige vennootschap gesloten is, het afschrift der dagvaarding ter hand te stellen of te doen toekomen aan het hoofd van het plaatselijk bestuur of diens vervanger [2]).

Ten slotte valt hier nog op te merken, dat in de residenties Banka en Palembang „al die verrigtingen, waarvoor bij het reglement de hoofden van gewestelijk of plaatselijk bestuur zijn aangewezen", bij art. 477 n°. 1 Regl. Banka en bij art. 441 n°. 1 Regl. Palembang opgedragen zijn aan den president van den landraad, eene opdracht, welke, mijns inziens, ook geldt met opzicht tot art. 3 Regl. Rechtsv. Immers kan het in ontvangst nemen van het afschrift van een deurwaarders-exploit ook al geene „verrigting" heeten, zoo is dan toch het stellen der vereischte verklaring op een dergelijk stuk zeer zeker als zoodanig aan te merken. Voor genoemde residenties is het dientengevolge niet de vraag hoe ver zich de woonplaats van den gedaagde van het residentie-kantoor of van het kantoor van den assistent-resident bevindt, maar of die woonplaats op meer of minder dan tien palen afstands is gelegen van het gebouw, waar de landraad zitting houdt, dan wel de griffie gevestigd is. Intusschen komt het mij voor, dat in al die gevallen, waarin de woonplaats van den gedaagde zich op zeer grooten afstand van dat gebouw bevindt, evenbedoelde opdracht aan den landraadpresident allicht tot meer moeite en ongelegen-

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 8 December 1898 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXXI, blz. 429 en vgg. en n°. 1852 Wkbl. van het Recht).

2) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 6 November 1874 (Wkbl. van het Recht, n°. 605).

heden aanleiding kan geven, dan de bij art. 3 Regl. Rechtsv. vastgestelde regeling.

Artikel 4.

Aan elk der gedaagden moet een afschrift van het exploit gelaten worden.

Echter zal aan echtgenooten, niet van tafel en bed, of van goederen gescheiden zijnde, slechts één afschrift worden gelaten.

Dit artikel is woordelijk gelijkluidend aan art. 3 Wetb. Rechtsv.

Artikel 5.

De dagvaardingen zullen gedaan worden:

wanneer de gedaagde woont binnen de hoofdplaats waar het regterlijk collegie zitting houdt, voor hetwelk hij wordt gedagvaard, onmiddellijk en zonder eenige tusschenkomst, door eenen deurwaarder, ter keuze van den belanghebbende;

wanneer de gedaagde woont buiten de hoofdplaats, doch binnen het gebied van den regter, voor welken de vordering gebragt wordt, òf onmiddellijk en zonder bemoeijenis van dien regter, door eenen deurwaarder, daarmede namens den eischer belast, òf, ter keuze van laatstgenoemde en op het daartoe strekkend verzoekschrift van zijnen procureur, door tusschenkomst van gemelden regter, die de acte van dagvaarding zal toezenden aan het hoofd van het plaatselijk bestuur der residentie waar de gedaagde woont, ten einde dezelve, op last van dat hoofd, door een daartoe bevoegd beambte worde beteekend;

wanneer de gedaagde woont buiten het gebied van den regter, voor welken de vordering gebragt wordt, òf onmiddellijk, in voege als boven is omschreven, òf, ter keuze van den eischer en op het daartoe strekkend verzoekschrift van zijnen procureur, door middel van letteren requisitoriaal aan den regter der woonplaats van den gedaagde, welke regter de acte van dagvaarding door eenen door hem aan te wijzen deurwaarder zal doen beteekenen, bijaldien de gedaagde woont binnen de residentie in welke hij zitting houdt, en anders daartoe de noodige aanschrij-

ving zal doen afgaan aan het hoofd van het bestuur der residentie waar de gedaagde woonachtig is.

De vorenstaande bepalingen zijn mede toepasselijk op alle andere exploiten, en zullen de regterlijke collegien en hoofden van plaatselijk bestuur gehouden zijn, de hun toegezonden wordende dagvaardingen en andere exploiten onverwijld te doen beteekenen en bewerkstelligen, en daarvan behoorlijk relaas aan den regter, van wien zij dezelve tot dat einde hebben ontvangen, ten dienste der daarbij belanghebbenden in te zenden.

Indien het uit te brengen exploit gerigt mogt zijn tegen een hoofd van plaatselijk bestuur, zal de toezending geschieden aan den secretaris der residentie, of aan den omgaanden regter, binnen wiens ressort zoodanig hoofd van plaatselijk bestuur gevestigd is.

Bij de eerste lezing van dit artikel, hetwelk geheel nieuw is, werd ten aanzien van dagvaardingen, binnen het gebied van den betrokken rechter uitgebracht, onderscheiden, of de gedaagde woonde binnen de residentie waar het rechterlijk collegie zitting hield, dan wel daar buiten, en was voor dit laatste geval, zoomede ten aanzien van buiten het gebied des rechters woonachtige gedaagden, de tusschenkomst van den rechter bij de dagvaarding verplichtend gesteld.

Hiertegen werd echter bezwaar gemaakt door het Hoog-Gerechtshof, hetwelk in zijn advies van den 19den Juli 1847 dienaangaande het volgende in het midden bracht: „De bepalingen in dit artikel voorkomende hebben tot vele discussien aanleiding gegeven. Van den eenen kant wenschte men alle bemoeijenis der regtbanken met het doen bewerkstelligen van dagvaardingen, door middel van het verleenen van letteren requisitoriaal, uit te sluiten, en aan de gedingvoerende partijen de verpligting op te leggen om zelve, of door hunne procureurs, zich tot dat einde in aanraking te stellen met de betrokkene buitengewone deurwaarders buiten de hoofdplaatsen, waar de regtbanken zitting houden, gevestigd; zijnde men van oordeel dat zulks niet alleen leiden zoude om regters en plaatselijke autoriteiten veel moeite te besparen, maar ook tot bespoediging in de afdoening der zaken; — van den anderen kant meende men juist in de letteren requisitoriaal den grootsten waarborg te vinden voor het rigtig geschieden der dagvaardingen, terwijl men niet konde inzien, dat daardoor de afdoening van zaken in het minst zoude worden vertraagd;

vreezende men integendeel de grootste moeijelijkheden bij het achterwege laten daarvan, vooral uit aanmerking van de personen, welke over het algemeen als buitengewone deurwaarders zullen moeten gebruikt worden, en waarvan slechts een zeer klein getal in staat zal zijn, zonder contrôle der plaatselijke autoriteiten, een behoorlijk exploit te doen en dienaangaande in den vereischten vorm te relateren.

„De uitslag dezer beraadslagingen is geweest, dat de meerderheid het wenschelijk heeft geacht, dat het facultatief zoude worden gesteld voor partijen om of letteren requisitoriaal te vragen of zich regtstreeks tot de betrokkene deurwaarders te wenden."

Overeenkomstig deze zienswijze gaf Mr. Wichers bij zijn schrijven, dd. 28 Augustus 1847, den Gouverneur-Generaal in overweging het artikel te wijzigen, terwijl hij tevens voorstelde om ten aanzien der dagvaardingen binnen het gebied der betrokken rechters uitgebracht, te onderscheiden tusschen het geval, dat de gedaagde woont binnen- en dat hij woont buiten de hoofdplaats, waar het rechterlijk collegie zitting houdt. Met inachtneming dezer voorstellen werd het artikel, hetwelk verder ook nog enkele wijzigingen van ondergeschikt belang onderging, vastgesteld.

Hoewel de officieele bescheiden zich omtrent het doel en de strekking van art. 5 Regl. Rechtsv. niet met zoovele woorden uitlaten, valt toch uit het zooeven aangehaalde advies van het Hoog-Gerechtshof met voldoende zekerheid op te maken, dat gezegd artikel ontworpen is met het oog op de, vooral in 1847 zeker niet ongegronde vrees, dat de personen, die buiten „de hoofdplaats waar het regterlijk collegie zitting houdt", belast zouden moeten worden met de beteekening van dagvaardingen en andere exploiten, hiervoor vaak niet de noodige geschiktheid zouden bezitten en dus wel eenig toezicht zouden behoeven. De beoordeeling der noodzakelijkheid of wenschelijkheid van dat toezicht is echter, gelijk uit het vorenstaande blijkt, met wijziging van den oorspronkelijken tekst van het artikel, geheel overgelaten aan belanghebbenden, die, desverkiezende, ook zonder tusschenkomst van den rechter hunne dagvaardingen en andere exploiten kunnen doen beteekenen.

Met opzicht tot de bemoeingen bij het laatste lid van art. 5 Regl. Rechtsv. opgedragen aan de omgaande rechters op Java en Madura valt op te merken, dat het ambt van omgaande rechter niet meer bestaat, zijnde, ingevolge art. 1 van Stbl. 1879 n°. 106, de functiën van die rechters bij Stbl. 1879 n°s. 141 en 299, bij Stbl. 1890 n°. 47 en bij Stbl. 1891 n°. 60 overgedragen op de rechtsgeleerde landraadpresidenten, zonder dat voor eenige van die functiën eene

uitzondering wordt gemaakt. Dientengevolge meen ik, dat de rechtsgeleerde landraadpresidenten thans verplicht zijn ook datgene te verrichten en te bewerkstelligen, wat bij art. 5 al. 3 Regl. Rechtsv. is opgedragen aan de omgaande rechters.

Overigens geeft gezegd art. 5, mijns inziens, geene aanleiding tot eenigerlei opmerkingen. Voor zooveel toch de beteekenis betreft der in dat artikel meermalen gebruikte uitdrukking *hoofd van het plaatselijk bestuur*, geldt de hiervoren aangehaalde bepaling van art. 1 van Stbl. 1884 n°. 76, welke ook elders, waar in het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering die uitdrukking gebezigd wordt, van toepassing is. Die bepaling behoeft dus wel niet telkens op nieuw te worden vermeld, terwijl het ook onnoodig mag worden geacht telken male te herhalen, dat in de residenties Banka en Palembang „al die verrigtingen, waarvoor bij het reglement de hoofden van gewestelijk of plaatselijk bestuur zijn aangewezen," blijkens art. 477 n°. 1 Regl. Banka en art. 441 n°. 1 Regl. Palembang, opgedragen zijn aan den president van den landraad.

Artikel 6.

De dagvaardingen en alle andere exploiten zullen gedaan worden op de wijze als volgt:

1°. ten aanzien van den Gouverneur-generaal, in zaken hem bijzonder aangaande, aan den persoon of ten kantore van den resident van Batavia;

2°. ten aanzien van de regering van Nederlandsch-Indie, als vertegenwoordigende den lande, aan den persoon of ter woonplaats van het hoofd van het betrokken departement;

3°. ten aanzien van residentie- of plaatselijke besturen, openbare instellingen of stichtingen en zedelijke ligchamen, aan den persoon of ter woonplaats van het hoofd des bestuurs, of ter plaatse waar het bestuur deszelfs zitting of kantoor houdt;

4°. ten aanzien van de personen bedoeld bij artikel 9, aan het hoofd van het plaatselijk bestuur, of aan dengene die hem vervangt.

De ambtenaar aan wien het exploit wordt gedaan, zal het oorspronkelijke kosteloos met *gezien* teekenen, en het afschrift, bij besloten brief, aan den belanghebbende toezenden;

5°. ten aanzien van vennootschappen van koophandel, aan haar gemeenschappelijk kantoor, en, zoo er geen is, aan den persoon of de woonplaats van een der besturende vennooten; en na de ontbinding, aan den persoon of de woonplaats van een der vereffenaars;

6°. ten aanzien van den boedel eens gefailleerden, of van iemand die in staat van kennelijk onvermogen is verklaard, aan de weeskamer, of aan den persoon of de woonplaats van derzelver met de curatele over den boedel belasten agent;

7°. ten aanzien van hen die geene bekende woonplaats in Nederlandsch-Indie hebben, ter plaatse van hun werkelijk verblijf.

Indien deze plaats niet bekend is, gelijk mede in geval in regten worden opgeroepen onbekenden, of wel houders van aandeelen in geldleeningen of maatschappijen, welke niet op naam staan, zal het exploit worden aangeplakt aan de hoofddeur van de gehoorzaal des regters voor wien de vordering gebragt wordt; en zal een tweede afschrift moeten worden overgegeven aan den ambtenaar van het openbaar ministerie bij dat regterlijk collegie, die het oorspronkelijke met *gezien* zal teekenen.

Daarenboven moet het gedaan exploit worden aangekondigd in het officieel nieuwsblad;

8°. ten aanzien van hen die niet in Nederlandsch-Indie wonen, voor zooverre zij aldaar geen bekend verblijf hebben, aan den ambtenaar van het openbaar ministerie bij het regterlijk collegie, voor hetwelk de vordering moet gebragt worden, welke ambtenaar het oorspronkelijke met *gezien* zal teekenen, en het afschrift van het exploit, ten behoeve der belanghebbenden, zal toezenden aan de regering van Nederlandsch-Indie, ter verdere verzending aan het departement van kolonien.

Met betrekking tot de voorschriften vervat in bovenstaand artikel, hetwelk met eenige wijzigingen is overgenomen uit art. 4 Wetb. Rechtsv. zoo als dit oorspronkelijk luidde, werd door Mr. Wichers in zijne nota van toelichting het volgende aangeteekend:

„De bij nummer 1 en 2 van dit artikel gemaakte onderscheiding tusschen de exploiten welke gedaan worden ten aanzien van den

Gouverneur-Generaal in zaken Hem bijzonder aangaande, en die, welke ten aanzien van de Regering, als vertegenwoordigende den lande, geschieden, staat in verband met artikel 159 van het reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie.

„Verder wordt bij n°. 1 van dit artikel aangemerkt, dat het mij verkieslijk is voorgekomen, de aan den Gouverneur-Generaal gerigte exploiten aan den resident te Batavia, en niet aan den procureur-generaal bij het hoog-geregtshof, te doen beteekenen, omdat, indien het laatste wierd bevolen, daaruit het dwaalbegrip zoude kunnen ontstaan als of de procureur-generaal ambtshalve voor den Gouverneur-Generaal in regten zoude moeten optreden, ook dan wanneer het diens bijzondere belangen geldt."

Uit deze toelichting blijkt duidelijk, dat het volstrekt niet de bedoeling is geweest om den aan het Fransche recht ontleenden, in art. 6 Wetb. Rechtsv. [1]) gehuldigden regel: *Le roi ne plaide que par procureur*, toe te passen op den Gouverneur-Generaal. Hiertegen doet niet af, dat art. 6 n°. 1 Regl. Rechtsv. in hoofdzaak ontleend is aan art. 4 n°. 1 van evengezegd Wetboek, volgens hetwelk, zooals het oorspronkelijk luidde [2]), de dagvaardingen en andere exploiten moesten geschieden: „Ten aanzien van den Koning, de leden van het koninklijk huis en den Staat, aan den persoon, of in het parket van den procureur-generaal bij den hoogen raad, in regtsvorderingen welke voor dat collegie moeten gebragt worden; en aan den persoon, of het huis van den gouverneur der provincie, waarin het goed gelegen is, wanneer het zakelijke regtsvorderingen geldt." Immers moge bij art. 6 n°. 1 Regl. Rechtsv. ten aanzien van den Gouverneur-Generaal — in navolging van het bepaalde bij art. 4 n°. 1 Wetb. Rechtsv., voor zooveel den Koning betreft — ook al zijn voorgeschreven, dat de dagvaardingen en andere exploiten in zaken hem bijzonder aangaande, moeten geschieden aan den persoon of ten kantore van den resident van Batavia, zoo kan nochtans uit dit voorschrift, bij gebreke eener bepaling, als die vervat in art. 6 Wetb. Rechtsv., niet worden afgeleid, dat het geding ook ten name van dien resident zou moeten worden gevoerd. En dit is dan ook niet het geval. Slechts de dagvaardingen en andere exploiten geschieden aan den persoon of

1) Gewijzigd bij art. 3 der wet van 22 Juni 1893 (Ned. Stbl. n°. 93).

2) In verband met de intrekking van art. 87 Ned. Recht. Org. zijn, blijkens art. 2 der wet van 22 Juni 1893 (Ned. Stbl. n°. 93) de in art. 4 n°. 1 Wetb. Rechtsv. voorkomende woorden: « in regtsvorderingen welke enz. » vervallen.

ten kantore van den resident van Batavia, doch het geding wordt daarna op de gewone wijze, ten name van den landvoogd, en niet ten name van den resident voortgezet. Die resident treedt niet voor den Gouverneur-Generaal op, gelijk bij voorbeeld de voogd voor den minderjarige, de weeskamer voor den gefailleerde, de gevolmachtigde of bewindvoerder voor den bij art. 17 van Stbl. 1864 n°. 6 bedoelden eigenaar in het geding over onteigening ten algemeenen nutte, enz.

In n°. 2 van art. 6 Regl. Rechtsv. wordt afzonderlijk melding gemaakt van dagvaardingen en andere exploiten, uitgebracht tegen de Regeering van Nederlandsch-Indië, als vertegenwoordigende den lande, welke Regeering eene eigene rechtspersoonlijkheid heeft, geheel afgescheiden van die van den Nederlandschen Staat, en dus zelve in rechten moet worden aangesproken.

Dat in evengezegde wettelijke bepaling, even als elders in de Indische wetgeving, gesproken wordt van den *lande* en niet van den *staat*, is blijkbaar een gevolg van eene indertijd door den Raad van State gemaakte opmerking, waarmede door Mr. Scholten van Oud Haarlem werd ingestemd. In zijn advies van 5 Mei 1845 betreffende een ontwerp van Algemeene bepalingen van wetgeving en van een Burgerlijk Wetboek, beiden voor Nederlandsch-Indië, teekende namelijk dat hooge Staatscollegie op art. 575 (thans art. 519 Ind. Burg. Wetb.) het volgende aan: „Hier en elders in het ontwerp, met name ook in art. 879 en 1991 wordt van de regten van den *staat* gehandeld, waaronder men wel niets anders dan het Koningrijk der Nederlanden zal kunnen verstaan. De Raad zoude van oordeel zijn, dat het Burgerlijk Wetboek voor N. I. zijne werking in alle opzigten tot dat land behoort te bepalen en dat daarbij de regten van den Nederlandschen staat in geenerhand opzigt kunnen geregeld worden. Het woord *staat* zoude, in die beschouwing overal waar hetzelve in dit ontwerp voorkomt door *lande*, ter aanduiding van N. I. moeten vervangen worden, gelijk zulks reeds in art. 1175 is geschied."

De dagvaardingen en andere exploiten nu, uitgebracht ten aanzien van de Nederlandsch-Indische Regeering, als vertegenwoordigende den lande, moeten ingevolge art. 6 n°. 2 Regl. Rechtsv. gedaan worden aan den persoon of ter woonplaats van het hoofd van het betrokken departement [1]); daarna worden zij evenwel tegen die Regeering zelve

---

1) Vergl. art. 4 der wet van 22 Juni 1893 (Ned. Stbl. n°. 93), hetwelk deze bepaling bevat: « Indien de Staat eischer of gedaagde is, wordt als zijne woonplaats beschouwd de plaats waar de Regeering haren zetel heeft ».

voortgezet. Met opzicht tot bedoelde departementshoofden is bij art. 64 Reg. Regl. voorgeschreven, dat hun getal, werkkring en bevoegdheid worden bepaald door den Koning, terwijl vervolgens bij de Koninklijke besluiten, afgekondigd in Stbl. 1866 n°. 127 en in Stbl. 1870 n°. 42, is vastgesteld, dat er zal zijn een Directeur voor het binnenlandsch bestuur, een voor het onderwijs, de eeredienst en nijverheid, een voor de burgerlijke openbare werken, een voor de financiën en een voor de justitie, van al welke departementen de werkkring bij die, later eenigszins gewijzigde besluiten is omschreven.

In art. 6 n°. 3 Regl. Rechtsv. zijn de voorschriften samengevat van art. 4 nos. 2 en 3 Wetb. Rechtsv., waarbij bepaald is, dat de dagvaardingen en alle andere exploiten moeten gedaan worden:

„2°. Ten aanzien van openbare instellingen of stichtingen en zedelijke ligchamen, aan den persoon of ter woonplaats van het hoofd des bestuurs, of ter plaatse waar het bestuur deszelfs zitting of kantoor houdt;

„3°. Ten aanzien van gemeenten, aan den persoon of ter woonplaats van het hoofd van het plaatselijk bestuur, of aan den persoon of de woonplaats van den geen die hem vervangt."

Bij eene vergelijking dezer bepalingen met die van art. 6 n°. 3 Regl. Rechtsv. blijkt het verschil tusschen beiden hierop neer te komen, dat het woord *gemeenten* vervangen is door: „residentie- of plaatselijke besturen", en dat van den plaatsvervanger van het hoofd van het residentie- of plaatselijk bestuur niet uitdrukkelijk gewag wordt gemaakt. Welke beteekenis aan deze wijzigingen en bepaaldelijk aan de uitdrukking: „residentie- of plaatselijke besturen" moet gehecht worden, is, bij gebreke van eenige toelichting, moeilijk na te gaan. Want ongerekend de inlandsche gemeenten, waarvan hier de rede niet is, kunnen de steden en dorpen in Indië, evenmin als de residenties, gezegd worden afzonderlijke lichamen uit te maken, met eene eigen rechtspersoonlijkheid en hebben zij dus als zoodanig geen bestuur. Degenen, die eene Indische residentie of een deel daarvan besturen, zijn eenvoudig ambtenaren, aan wie de Regeering een gedeelte der op haar rustende taak heeft overgedragen; zij zijn gewone staatsdienaren en niets anders. Het schijnt derhalve niet wel mogelijk, dat residentie- of plaatselijke besturen gedagvaard of dat te hunnen aanzien andere exploiten uitgebracht zouden kunnen worden. Overigens kan het wel aan geen redelijken twijfel onderhevig zijn dat, waar het tegendeel niet uitdrukkelijk bepaald is, de plaatsvervanger van het hoofd van eenig bestuur, wat rechten, bevoegdheden en verplichtingen betreft, in allen deele met dat hoofd zelf gelijk staat.

Wat voorts de openbare instellingen of stichtingen aangaat, waarvan sprake is bij art. 6 n°. 3 Regl. Rechtsv., daartoe behooren onder anderen de wees- en boedelkamers, zoomede de armeninrichtingen en kerkgenootschappen, alsook de gods- en gasthuizen vermeld in art. 890 van gezegd Reglement, terwijl alle zedelijke lichamen, welke niet bij algemeene verordening zijn ingesteld, om wettiglijk als rechtspersoon te kunnen optreden, de erkenning behoeven, vereischt bij Stbl. 1870 n°. 64, welks bepalingen echter, blijkens art. 10, niet van toepassing zijn op de burgerlijke maatschappen of vennootschappen, noch op de vennootschappen van koophandel, wederkeerige verzekerings- of waarborgmaatschappijen en scheepsreederijen.

Omtrent het bepaaldelijk voor Indië in het leven geroepen voorschrift van art. 6 n°. 4 Regl. Rechtsv. valt verder op te merken, dat in het ontwerp van dat Reglement gesproken werd van de personen „bedoeld bij artikel 4 van het reglement op de regterlijke organisatie en het beleid van justitie", en dat de tegenwoordige lezing door Mr. Wichers, zonder opgave van redenen, werd voorgesteld bij zijn schrijven aan den Gouverneur-Generaal, dd. 2 November 1847.

Tusschen art. 4 n°. 4 Wetb. Rechtsv. en art. 6 n°. 5 Regl. Rechtsv. bestaat geen noemenswaardig verschil.

Naar aanleiding van laatstbedoelde bepaling heeft zich de vraag voorgedaan, of agenten van eene in het buitenland aangegane naamlooze vennootschap van koophandel in Nederland en in zijne Koloniën kunnen werken en in rechten optreden, indien de acte van oprichting dier vennootschap niet, overeenkomstig art. 36 Ned. Wetb. van Kooph., door den Koning is goedgekeurd [1]). Ten aanzien van die vraag schaarde de Indische Regeering zich, blijkens haar besluit van den 29sten Augustus 1854 n°. 3 [2]), aan de zijde van hen, die eene zoodanige goedkeuring noodzakelijk achten, onverschillig of de vennootschap in het land harer oorspronkelijke vestiging en oprichting al, of niet eene erkenning der hooge regeering behoeft, onder opmerking dat ook, volgens de door het Hof van cassatie in België gewezen arresten van 8 Februari 1849 en van 30 Januari 1851, eene buitenlandsche naamlooze vennootschap het *jus standi in judicio* niet heeft, ten ware zij erkend zij door den souverein van het vreemde land, alwaar zij in rechten wil optreden. Daar echter dit besluit geene kracht van wet

1) Vergl. de *Beginselen van handelsregt volgens de Nederlandsche wet*, door Mr. J. G. Kist, dl. III, blz. 314 en vgg.

2) Bijbl. op het Stbl. n°. 330.

heeft, behoeft wel te nauwernood te worden gezegd, dat het den Indischen rechter niet bindt.

Verder valt met betrekking tot art. 6 n°. 5 Regl. Rechtsv. nog op te merken, dat op eene lijn met de vennootschappen van koophandel de zoogenaamde *kongsie's* staan, vermeld bij art. 6 van Stbl. 1855 n°. 79, hetwelk in het leven werd geroepen, ten einde de bedriegelijke handelingen tegen te gaan van sommige Chineezen, die onder een verdichten naam (kongsie) zich verbonden, en waarvan de deelgenooten dan onbekend bleven, zoodat men later moeielijk de werkelijke schuldenaars konde uitvinden [1]).

Bij gezegd art. 6 nu is bepaald:

dat de wet nog, voor zooveel de Chineezen betreft, de bij dezen ook tot het uitoefenen van daden van koophandel in zwang zijnde vereenigingen, onder de benaming van *kongsie*, erkent;

dat de rechten en verplichtingen van de vennooten van die *kongsie's*, zoowel onderling, als ten aanzien van derden, zich regelen naar de voorwaarden en bedingen, welke in de openbare acte van vennootschap zijn vervat, mits deze ingeschreven zijn op de wijze, bepaald bij art. 23 Wetb. van Kooph.; en

dat de vennooten, bij nalating van die inschrijving, ook wanneer anders mocht zijn overeengekomen, wegens alle verbintenissen, hoofdelijk voor het geheel aansprakelijk zijn.

Met opzicht tot den aard en het wezen der hierbedoelde kongsie's besliste de raad van justitie te Batavia bij vonnis van den 29sten Augustus 1884 [2]):

dat aan de kongsie's hetzelfde beginsel ten grondslag moet liggen als aan de handelsvennootschappen, welke op hare beurt uit de maatschappen verklaard moeten worden;

dat eene handelskongsie dus ook dan eerst geacht mag worden tot stand te zijn gekomen, wanneer twee of meer personen iets in gemeenschap brengen met het oogmerk om het voordeel, daaruit door het drijven van handel ontstaan, met elkander te deelen; en

dat art. 6 al. 3 van Stbl. 1855 n°. 79 de vennooten hoofdelijk verbonden verklarende, blijkbaar uitgaat van de veronderstelling, dat derden op het oogenblik, waarop zij met een der vennooten als zoo-

---

1) Zie blz. 91 van het hiervoren aangehaalde opstel van Mr. Trip: *De ordonnancie van 8 December 1855, Staatsblad n°. 79*, opgenomen in dl. XXVII van Het Recht in Ned.-Indië.

2) Het Recht in Ned.-Indië, dl. XLIV, blz. 21 en vgg. en n°. 1126 Wkbl. van het Recht. Vergl. ook de vonnissen van den raad van justitie te Samarang van 22 Augustus 1894 (Wkbl. van het Recht, n°. 1629) en van 7 November 1894 (Wkbl. van het Recht, n°. 1641).

danig handelen, bekend zijn met het bestaan van de handelskongsie en de bedoeling hebben deze aan zich te verbinden.

Ten aanzien van gezegde hoofdelijkheid werd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 14 November 1895 [1]) nog beslist, dat, indien de acte van vennootschap op de wijze bij art. 23 Wetb. van Kooph. bepaald, is ingeschreven, de leden eener Chineesche kongsie — hoedanige kongsie in geenen deele vereenzelvigd kan worden met eene gewone vennootschap van koophandel — niet hoofdelijk aansprakelijk zijn voor de verbintenissen door een of meerderen van hen jegens derden aangegaan, wanneer althans geene hoofdelijke aansprakelijkheid bij de acte van vennootschap is aangenomen, zijnde toch art. 18 van evengezegd Wetboek ten deze niet toepasselijk.

Art. 6 n°. 6 Regl. Rechtsv. verschilt in zoover van art. 4 n°. 5 Wetb. Rechtsv., dat de daarbij bedoelde dagvaardingen en andere exploiten volgens laatstgezegde wettelijke bepaling moeten geschieden „aan den persoon of de woonplaats van een der bewindvoerders", en niet aan de weeskamer of haar agent, een verschil dat, naar wel te nauwernood behoeft te worden opgemerkt, zijn grond heeft in de omstandigheid, dat de weeskamer in Indië moet worden belast met de curateele over den boedel van hem, die gefailleerd of in staat van kennelijk onvermogen verklaard is.

Welke personen zijn aan te merken als de met de curateele over den boedel belaste agenten, van wie bij art. 6 n°. 6 Regl. Rechtv. sprake is, kan wel niet twijfelachtig wezen. Daaronder waren in 1848 blijkbaar te verstaan de als agenten optredende gecommitteerden, bedoeld bij art. 56 van Stbl. 1818 n°. 72, in wier plaats zijn gekomen de agenten, van wie art. 40 van Stbl. 1872 n°. 166 melding maakt.

Dat, waar de functiën der boedelkamers, ingevolge art. 1 van Stbl. 1873 n°. 148, zijn opgedragen aan de weeskamers, de wees- en boedelkamer wordt gedagvaard als curatrice in een faillissement, welke functie bij de wet enkel aan de wees- en niet aan de boedelkamers is opgedragen, zulks aan de ontvankelijkheid der vordering niet in den weg staat, daar het dan niet twijfelachtig is dat de wees-en boedelkamer gedagvaard is in hare hoedanigheid van weeskamer, werd door den raad van justitie te Soerabaja bij vonnis van 15 Augustus 1894 beslist [2]).

Na de uitvaardiging der ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 werd,

---

1) Wkbl. van het Recht, n°. 1692.
2) Wkbl. van het Recht, n°. 1642.

overeenkomstig de destijds vrij algemeen heerschende zienswijze de weeskamer in den regel belast met de curateele over de failliete boedels van Vreemde Oosterlingen. Bij zijne beschikking echter van den 27sten Mei 1875 [1]) besliste het Hoog-Gerechtshof, dat ingevolge gezegde ordonnantie het collegie van boedelmeesteren te Batavia, met welks functiën thans ook de weeskamer aldaar is belast, en elders de gewestelijke wees- en boedelkamers, de werkzaamheden behoorden te verrichten, welke bij de op de Vreemde Oosterlingen toepasselijk verklaarde Europeesche wetgeving in het algemeen aan de weeskamers waren opgedragen, en overeenkomstig die beslissing werd door den raad van justitie te Batavia, in strijd met zijn vroeger gevoelen, het collegie van boedelmeesteren aldaar ter plaatse bij zijn vonnis van den 13den Augustus 1875 [2]), met de curateele over den faillieten boedel van zekeren Vreemden Oosterling belast. Dit vonnis werd, ondanks de daartegen aangevoerde bezwaren [3]), door het Hoog-Gerechtshof bij arrest, dd. 16 September 1875, bekrachtigd, waarop echter al spoedig de in Stbl. 1875 n°. 221 afgekondigde ordonnantie werd uitgevaardigd, welke, gelijk hiervoren reeds is opgemerkt, aan alle onzekerheid dienaangaande een einde maakte, zoodat het thans buiten twijfel is, dat de weeskamers belast moeten worden met de curateele over de boedels van Vreemde Oosterlingen, die in staat van faillissement of van kennelijk onvermogen zijn verklaard.

Ingevolge de oorspronkelijke lezing van art. 4 n°. 7 Wetb. Rechtsv., waaraan art. 6 n°. 7 Regl. Rechtsv. is ontleend, moesten de dagvaardingen en alle andere exploiten geschieden:

„Ten aanzien van hen die geene bekende woonplaats in het koningrijk hebben, ter plaatse van hun werkelijk verblijf;

„Indien deze plaats niet bekend is, gelijk mede in geval in regten worden opgeroepen houders van aandeelen in geldleeningen of maat-

---

1) Het Recht in N. I., dl. XXIV, blz. 434 en vgg. en n°. 634 Wkbl. van het Recht.

Met opzicht tot de hier bedoelde beschikking valt op te merken, dat daarbij ter verklaring der ordonnantie van 1855 een beroep werd gedaan op zich in 's lands archieven bevindende stukken en alzoo ten aanzien van die ordonnantie de wijze van wetsverklaring is gevolgd, welke later in zake Radio toegepast, Mr. P. A. van der Lith zijn, uit het Ned. Weekblad, in n°. 880 Ind. Wkbl. van het Recht overgenomen opstel: *Een gevaarlijk vonnis*, in de pen gaf.

2) Het Recht in N. I., dl. XXV, blz. 310 en vgg. en n°. 635 Wkbl. van het Recht.

3) Zie het opstel van V. O. in n°. 634 Wkbl. van het Recht onder het opschrift: *Bevoegdheid van het collegie van boedelmeesteren om als curator in faillissementen van Vreemde Oosterlingen op te treden*, zoomede het request van Mr. F. H. Gerritzen in Het Recht in Ned.-Indië, dl. XXV, blz. 312 en vgg. en in n°. 642 Wkbl. van het Recht.

schappijen, welke niet op naam staan, en waarvan de eigenaars uit dien hoofde onbekend zijn, zal het exploit worden aangeplakt aan de hoofddeur van de gehoorzaal des regters voor wien de vordering gebragt wordt; en zal een tweede afschrift moeten worden overgegeven aan den ambtenaar van het openbaar ministerie bij dat regterlijk collegie, die het oorspronkelijke met *gezien* zal teekenen.

„Daarenboven moet het gedaan exploit worden aangekondigd in een der dagbladen van de plaats waar de regtbank zitting houdt, of bij gebreke daarvan, van eene naburige plaats."

Bij eene vergelijking van deze bepalingen met die van art 6 n°. 7 Regl. Rechtsv. blijkt, dat het verschil tusschen beiden eigenlijk hierop neder komt:

1°. dat art. 6 n°. 7 Regl. Rechtsv. voorziet in een geval, waarover het Nederlandsche artikel zwijgt, dat namelijk *onbekenden* worden opgeroepen in rechten;

2°. dat uit dat wettelijk voorschrift zijn weggelaten de woorden: „en waarvan de eigenaars uit dien hoofde onbekend zijn"; en

3°. dat bij datzelfde voorschrift *het officieel nieuwsblad* bepaaldelijk is aangewezen als het blad, waarin het gedane exploit moet worden aangekondigd.

De houders van aandeelen in geldleeningen of maatschappijen, welke niet op naam staan, zijn uit den aard der zaak onbekend en zoo was het zeker onnoodig van die onbekendheid uitdrukkelijk gewag te maken. Om deze reden zijn dan ook waarschijnlijk de woorden: „en waarvan de eigenaars uit dien hoofde onbekend zijn", niet overgenomen in art. 6 n°. 7 Regl. Rechtsv., dat daarentegen, behalve van die onbekende houders, ook melding maakt van alle onbekenden zonder onderscheid, tot wie derhalve het bij die wettelijke bepaling gegeven voorschrift is uitgebreid. Dat deze uitbreiding trouwens geheel in den geest is van de Nederlandsche wet, kan onder anderen blijken uit art. 784 Wetb. Rechtsv.

In welke gevallen de dagvaarding van onbekenden kan plaats hebben, bepaalt art. 6 n°. 7 niet. Op grond echter dat dit voorschrift niet is ontleend aan den Code de procédure civile, doch aan de in de oud-Hollandsche praktijk menigvuldig gebruikelijke citatie *ad valvas curiae*, nam het Hoog-Gerechtshof bij arrest van den 26sten Mei 1898 [1]) aan, dat die dagvaarding daar mag geschieden, waar zij in de oud-

---

1) Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXX, blz. 378 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1824.

Hollandsche praktijk werd toegestaan, en dat het dus onder anderen aan hem, die een eisch tot scheiding en deeling van een onroerend goed wenscht in te stellen, geoorloofd is om, langs dien weg, de onbekende rechthebbenden op een deel van dat goed, in de gelegenheid te stellen hunne rechten daarop te doen gelden.

Wanneer overeenkomstig evenbedoeld voorschrift onbekenden worden gedagvaard, kan het intusschen, gelijk wel van zelf spreekt, gebeuren dat enkel Inlanders in rechten verschijnen, een geval dat zich indertijd voordeed naar aanleiding eener dagvaarding, strekkende om een erf, als bedoeld bij art. 520 Burg. Wetb., te doen verklaren tot eigendom van den lande. Daarop namelijk stelde zich slechts één Inlander partij, die alstoen zich beriep op de onbevoegdheid van den Europeeschen rechter. Deze echter verwierp die exceptie en wel op grond: „dat de toepassing van den regtsregel: *actor sequitur forum rei*, noodwendig daar eene wijziging ondervindt, waar de oproeping bij edicte geschiedt en tegen onbekende personen gerigt is, ten aanzien van welke niet vooraf consteert of kan consteren, of zij in den regel naar hun landaard voor den inlandschen, dan wel voor den Europeschen regter zouden moeten teregtstaan, doch de regtsvordering in dat geval steeds, in den zin van het voorschrift van art. 6 van het reglement op de regterlijke organisatie, voor den laatsten, als de hoogere regterlijke autoriteit, behoort gebragt te worden" [1]).

Dat op de wijze, bepaald bij art. 6 n°. 7 Regl. Rechtsv., de verweerder in zake van echtscheiding kan worden opgeroepen, wanneer hem wegens onbekendheid met zijne woonplaats geen afschrift van het bij art. 832 van gezegd Reglement bedoelde bevel kan worden toegezonden, besliste het Hoog-Gerechtshof bij beschikking, dd. 3 November 1887 [2]).

Met opzicht voorts tot exploiten, bestemd voor een niet in Nederlandsch-Indië woonachtigen Chinees, verzocht de procureur-generaal bij het Hoog-Gerechtshof, bij circulaire van den 8sten November 1875, aan de officieren van justitie om bij ontvangst van zoodanig, ingevolge art. 6 n°. 7 of art. 435 al. 3 Regl. Rechtsv., aan hen beteekend exploit te trachten den naam en de juiste woonplaats in China van dien persoon in Chineesche karakters op het papier te verkrijgen en dit geschrift aan het gerechtelijke stuk te hechten en daarmede op

---

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 16 Juni 1854 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. IX, blz. 382 en vgg.).

2) Het Recht in Ned.-Indië, dl. XLIX, blz. 413 en vgg.

te zenden, onder opmerking dat de niet-voldoening aan het verzoek om opgave van naam en woonplaats in Chineesche karakters, nimmer zou mogen leiden tot eene weigering om het exploit aan te nemen, moetende dit in elk geval met, of zonder, Chineesch geschrift verder opgezonden worden. Aanleiding tot deze circulaire gaf de door den toenmaligen consul-generaal en zaakgelastigde der Nederlanden in China gemaakte opmerking, dat het, om gerechtelijke stukken aan in China woonachtige Chineezen te kunnen uitreiken, noodzakelijk was met hun naam en juiste woonplaats, geschreven in Chineesche karakters, bekend te zijn, daar het toch anders niet wel mogelijk was de namen en verblijfplaatsen van die personen uit te vinden [1]).

Wat verder het officieel nieuwsblad aangaat, waarvan in het laatste lid van art. 6 n°. 7 Regl. Rechtsv. sprake is, daarmede wordt, blijkens art. 105 Overgangsbep., de Javasche Courant bedoeld [2]).

Voor zooveel echter het gouvernement Sumatra's Westkust betreft, wordt de aankondiging, waarvan in art. 6 n°. 7 Regl. Rechtsv. de rede is, luidens art. 226 n°. 19 Regl. Sumatra's Westk., vervangen door eene aankondiging in een der te Padang verschijnende nieuwsbladen.

Daarentegen is met opzicht tot de gewesten Benkoelen en Atjeh en Onderhoorigheden het voorschrift, dat bedoelde aankondiging in de Javasche Courant moet plaats hebben, onveranderd gebleven. Wat eerstbedoeld gewest aangaat, is zulks uitdrukkelijk te kennen gegeven bij art. 3 n°. 3 van Stbl. 1880 n°. 33.

In het geheele rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser wordt, blijkens art. 232 n°. 21 Regl. Celebes, de bij art. 6 n°. 7 Regl. Rechtsv. voorgeschreven aankondiging in het officieel nieuwsblad vervangen door eene aankondiging in een der te Makasser verschijnende nieuwsbladen.

Met betrekking tot voormeld art. 4 n°. 7 Wetb. Rechtsv. valt hier nog mede te deelen, dat bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) in het tweede lid van dat wettelijk voorschrift achter de woorden: „voor wien de vordering gebragt wordt", de woorden: „of aanhangig is", zijn geplaatst en dat daaraan verder de twee volgende nieuwe leden zijn toegevoegd:

„Gelijkelijk zal worden gehandeld ten aanzien van naamlooze ven-

1) Zie Bijbl. op het Stbl. n°. 3170.

2) Uitvoerige mededeelingen betreffende deze courant worden aangetroffen in den Regeerings almanak voor Nederlandsch-Indië.

nootschappen, bestaande of ontbonden, bij gebreke van gemeenschappelijk kantoor, bestuurder of vereffenaar, of wanneer de bestuurder of vereffenaar geen bekende woonplaats en geen bekend werkelijk verblijf binnen het koningrijk heeft.

„Indien het exploit niet een te voeren of aanhangig regtsgeding betreft, moet het worden aangeplakt aan de hoofddeur van de gehoorzaal der Regtbank, binnen wier ressort de verzoeker zijne woonplaats heeft, het tweede afschrift aan den ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij die Regtbank worden overgegeven en de aankondiging in een der dagbladen van die woonplaats of, bij gebreke daarvan, van eene naburige plaats, geschieden."

Laatstgezegd lid werd in het leven geroepen, omdat, hoewel volgens den aanhef van art. 4 Wetb. Rechtsv. dit artikel niet alleen op dagvaardingen, maar ook op alle andere exploiten van toepassing is, in n°. 7 alleen gesproken werd van vorderingen die voor den rechter gebracht worden, zoodat men in het onzekere bleef op welke wijze de beteekening van acten en exploiten, geene rechtsvordering inhoudende, moest plaats hebben. In deze leemte voorziet de hier bedoelde nieuwe bepaling, welke het noodig maakte ook in het tweede lid bovenvermelde woorden: „of aanhangig is", in te lasschen.

En wat het nieuwe vierde lid van art. 4 n°. 7 Wetb. Rechtsv. aangaat, dit schrijft voor hoe gehandeld moet worden, indien de bestaande of ontbonden naamlooze vennootschap geen gemeenschappelijk kantoor, geen directeur of vereffenaar heeft, of wel laatstgenoemden geene bekende woonplaats of bekend werkelijk verblijf binnen het koningrijk hebben. In deze gevallen toch is niet voorzien bij art. 4 n°. 4 van evengezegd Wetboek (art. 6 n°. 5 Regl. Rechtsv.), zijnde hierbij slechts bepaald op welke wijze de beteekening van exploiten moet geschieden aan bestaande en ontbonden vennootschappen van koophandel [1]).

Art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv. eindelijk is met de voor Indië noodige wijzigingen overgenomen uit art. 4 n°. 8 al. 1 Wetb. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk luidde. Hierbij namelijk was bepaald, dat de dagvaardingen en alle andere exploiten moeten geschieden:

„Ten aanzien van hen die in de kolonien van den Staat of buiten 's lands wonen, voor zooverre zij binnen het koningrijk geen bekend

---

1) Zie blz. 2 en 3 van *De wet van 7 Juli 1896 (Stbl. n°. 103), tot wijziging van het Wetboek van burgerlijke regtsvordering*, toegelicht door Mr. A. F. K. Hartogh en Mr. C. A. Cosman.

verblijf hebben, aan den ambtenaar van het openbaar ministerie bij het regterlijk collegie, voor hetwelk de vordering moet gebragt worden, en die het oorspronkelijke met *gezien* zal teekenen, en het afschrift van het exploit, ten behoeve der eerstgemelden, aan het departement der kolonien, en van laatstgemelden aan dat van buitenlandsche zaken zal toezenden."

Dit voorschrift echter is bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) in zoover gewijzigd, dat achter de woorden: „voor hetwelk de vordering moet gebragt worden", nog de woorden: „of aanhangig is", zijn geplaatst, terwijl bij diezelfde wet aan dat voorschrift de volgende nieuwe bepaling is toegevoegd:

„Indien het exploit niet een te voeren of aanhangig regtsgeding betreft, zal het gedaan worden aan den ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij de Regtbank, binnen wier ressort de verzoeker zijne woonplaats heeft, welke ambtenaar daarmede zal handelen als in het eerste lid is omschreven."

Deze bepaling werd in het leven geroepen om dezelfde reden, welke leidde tot de vaststelling van het hiervoren reeds vermelde voorschrift, dat thans gevonden wordt in art. 4 n°. 7 al. 5 Wetboek Rechtsv. Ten gevolge van die nieuwe bepaling was het ook noodig de woorden „of aanhangig is", in te lasschen in art. 4 n°. 8 al. 1 van gezegd Wetboek. In verband met een en ander werd almede de aanhef van het thans derde lid van dat n°. 8, hetwelk voorziet in het geval dat de zaak ter berechting van den kantonrechter staat, bij de wet van 7 Juli 1896 eenigszins gewijzigd.

Bij deze wet is voorts aan art. 4 Wetb. Rechtsv. nog een nieuw nummer toegevoegd, namelijk n°. 9, luidende als volgt:

„Ten aanzien van de getrouwde, niet van tafel en bed gescheiden vrouw, wat betreft de dagvaardingen en alle andere exploiten, die haar ten verzoeke van haren echtgenoot worden uitgebragt, aan haar in persoon of aan haar werkelijk verblijf, en, wanneer dit is ter woonplaats van haren echtgenoot, alsdan aan haar in persoon, of, zoo de deurwaarder haar aldaar niet vindt, aan het hoofd van het plaatselijk bestuur van die woonplaats, of aan dengene, die hem vervangt, in voege als in art. 2 van dit wetboek is voorgeschreven, terwijl bovendien in dat geval het exploit zal moeten worden aangekondigd in een dagblad der woonplaats van den man, of bij gebreke daarvan, van eene naburige plaats en een afschrift van die aankondiging zal moeten worden aangeplakt aan de buitenzijde der hoofddeur van het door hen bewoonde huis.

„Deze aankondiging zal alleen bevatten de dagteekening van het exploit, de aanwijzing van den persoon ten wiens verzoeke, en van de persoon aan wie het exploit is gedaan, de vermelding van den deurwaarder, die het gedaan heeft en van den persoon aan wien afschrift van het exploit gelaten is; voorts, indien de aankondiging eene dagvaarding betreft, de aanwijzing van den regter voor wien, en van dag en uur der teregtzitting, tegen welke gedagvaard is, en indien de aankondiging de beteekening van eene regterlijke uitspraak of beschikking betreft, de aanwijzing van den regter door wien, en van den dag waarop die uitspraak gewezen of die beschikking genomen is.

„Het aangeplakte afschrift der aankondiging zal op het verzoek van de vrouw door den deurwaarder onmiddellijk moeten verwijderd worden.

„Indien de vrouw haar werkelijk verblijf niet heeft ter woonplaats van den man en de deurwaarder aan dat werkelijk verblijf niemand aantreft, zal artikel 2 moeten worden toegepast.

„Indien de vrouw geen bekend verblijf binnen het koningrijk heeft, zal het exploit moeten geschieden op de wijze, bij n°. 7 van dit artikel omschreven."

Aanleiding tot de vaststelling dezer bepalingen werd gevonden in de omstandigheid dat het, wanneer de man tegen zijne niet van tafel en bed gescheiden vrouw optreedt en exploiten tegen haar doet uitbrengen, herhaaldelijk aanleiding gaf tot kwade praktijken, dat die vrouw, volgens ons Burgerlijk Wetboek, geene andere woonplaats heeft dan die van haar man, terwijl het almede wenschelijk werd geacht voor den vervolge de mogelijkheid af te snijden, dat een bij verstek tegen de vrouw gewezen en aan haar beteekend vonnis niet te harer kennis komt en aldus buiten haar om in kracht van gewijsde kan overgaan [1]).

Sedert bij art. 1 lett. *l* van Stbl. 1870 n°. 42 de buitenlandsche dagvaardingen in Indië tot den werkkring van den Directeur van justitie zijn gebracht, moet de ambtenaar van het openbaar ministerie het afschrift van het bij art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv. bedoelde exploit, ten behoeve van belanghebbenden, doen toekomen aan gezegden Directeur, die het ter verdere verzending doorzendt aan den Gouverneur-Generaal. Luidens den oorspronkelijken tekst van het artikel moest die verdere verzending plaats hebben „aan het departement van

---

1) Zie blz. 2 en vgg. en blz. 5 en vgg. van de toelichting der wet van 7 Juli 1896 door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

koloniën", wat echter thans niet meer is voorgeschreven, zijnde die woorden toch bij de nieuwe lezing van het artikel, welke gevonden wordt in art. 1 van het Koninklijk besluit, afgekondigd in Stbl. 1872 n°. 12, achterwege gelaten.

Dat Koninklijk besluit werd in Indië ontworpen, nadat der Regeering aldaar bij ministerieele dépêche van 28 Augustus 1869 onder anderen was gevraagd, haar gevoelen kenbaar te maken omtrent de noodzakelijkheid tot wijziging van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering in den zin der Nederlandsche wet van 7 April 1869 (Ned. Stbl. n°. 54), met verzoek tevens om, des noodig, de vereischte voorstellen te doen tot zoodanige wijziging, alsmede tot wegneming van den omslag en het oponthoud, in vele gevallen veroorzaakt door het voorschrift van art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv. Naar aanleiding van die dépêche werd den Directeur van het destijds nog op te richten Departement van justitie, Mr. T. H. der Kinderen, opgedragen omtrent een en ander te dienen van consideratie en advies, waarop genoemde Directeur bij missive, dd. 19 Januari 1870, een ontwerp indiende van een Koninklijk besluit betreffende gezegde onderwerpen, vergezeld van eene nota van toelichting.

Bij art. 1 van dat ontwerp werd de volgende lezing van art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv. voorgesteld: „ten aanzien van hen, die niet in *Nederlandsch Indie* wonen, voor zooverre zij aldaar geen bekend verblijf hebben, aan den ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij het regterlijk Collegie, voor hetwelk de vordering moet gebragt worden, welke ambtenaar het oorspronkelijke met *gezien* zal teekenen en het afschrift van het exploit ten behoeve der belanghebbenden zal toezenden aan de Regering van *Nederlandsch Indie* ter verdere verzending voor zooveel betreft *Achter Indie*, *Voor Indie*, het *Chinesche Rijk*, *Japan*, de *Oost Indische* eilanden, die niet behooren tot de Nederlandsche bezittingen, *Egypte* en *Australië*, aan den diplomatieken of consulairen agent van *Nederland*, gevestigd in de plaats die het digtst gelegen is bij de woonplaats van den gedaagden, en in alle andere gevallen aan het Departement van koloniën."

Tot toelichting dezer lezing van art. 6 n°. 8 werd het volgende aangevoerd:

dat bij de Nederlandsche wet van 7 April 1869 de termijnen van dagvaarding, voorgeschreven bij art. 10 Wetb. Rechtsv., waren verkort, bij welke verkorting, blijkens de toelichting, te rade was gegaan met de Pruissische, in het ressort van het Hof van appel te Keulen ingevoerde wet van 11 Mei 1855 en met de Fransche wet van 3 Mei 1862

(Bulletin des lois n°. 1025), terwijl het motief voor die verkorting was geweest de versnelde en vergemakkelijkte gemeenschap tusschen de verschillende deelen van Europa en tusschen verscheidene gedeelten der overige werelddeelen met Nederland;

dat hetzelfde motief, nog versterkt door het beginsel, vervat in art. 75 Reg. Regl., behoorde te leiden tot verkorting der termijnen, welke in Nederlandsch-Indië bij dagvaarding voor de Europeesche rechterlijke collegien van niet in Nederlandsch-Indië woonachtige gedaagden golden;

dat dit onmiddellijk in het oog viel, wanneer men den duur der termijnen, vermeld in art. 12 Regl. Rechtsv., in verband bracht met de middelen van versnelde gemeenschap, welke tusschen Nederlandsch-Indië en vele landen bestonden;

dat echter evenbedoelde, onnoodig lange termijnen voor vele, door stoomgemeenschap met Nederlandsch-Indië verbondene landen niet veel verkort zouden kunnen worden, indien het slot van art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv. niet gewijzigd werd;

dat toch krachtens die bepaling elke dagvaarding voor eene Europeesche rechtbank in Nederlandsch-Indië van iemand, die buiten Nederlandsch-Indië, waar ook, eene bekende woonplaats had en geen wettig domicilie in Nederlandsch-Indië bezat, door tusschenkomst van het Departement van koloniën, dat daartoe weder de tusschenkomst bezigde van het Departement van buitenlandsche zaken, aan den belanghebbende moest worden uitgereikt;

dat het verzuim dezer uitreiking wel niet de nietigheid der dagvaarding met zich bracht, maar dat het toch rationeel en billijk was den gedaagde genoegzamen tijd te laten, om zich met de dagvaarding bekend te maken en hem in de gelegenheid te stellen zijne procuratie aan een procureur bij de rechtbank, voor welke hij geroepen was, te zenden en zijne middelen en gronden van verdediging gereed te maken;

dat dus, zoolang de dagvaarding moest worden uitgereikt door tusschenkomst van de Departementen van koloniën en van buitenlandsche zaken, aan eene belangrijke verkorting der termijnen niet te denken viel, en het onvermijdelijk was, dat bij voorbeeld eene dagvaarding voor den raad van justitie te Batavia van iemand, die te Singapore woonde, werd gezonden naar 's Gravenhage om daar door den Minister van koloniën te worden gesteld in handen van zijn ambtgenoot voor buitenlandsche zaken, die dan het exploit weder naar Singapore moest zenden aan den Nederlandschen consul, ter uitreiking aan den belanghebbende, en zulks terwijl er maandelijks drie, soms

viermalen eene stoombootgelegenheid was tusschen Batavia en Singapore;

dat daarom aan eene verkorting der termijnen eene wijziging van art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv. diende vooraf te gaan, in dier voege dat het exploit van Batavia rechtstreeks kon worden gezonden naar die landen buiten Europa, waarmede Batavia in geregelde stoombootgemeenschap verkeerde;

dat die wijziging kon worden daargesteld door te bepalen, dat voor bedoelde landen de exploiten niet meer naar Nederland gezonden zouden behoeven te worden, maar dat de Gouverneur-Generaal zou kunnen doen wat de Minister van buitenlandsche zaken deed, dat hij namelijk het exploit rechtstreeks zou kunnen zenden aan den diplomatieken of consulairen agent van Nederland ter plaatse in de bedoelde landen het dichtst gelegen bij de plaats, waar de gedaagde woonde of verblijf hield;

dat tegen deze regeling wel geene gegronde bedenkingen konden bestaan, indien de diplomatieke of consulaire agenten door den Minister van buitenlandsche zaken van de noodige instructien werden voorzien, zoodat zij aan het verzoek van den Gouverneur-Generaal gevolg gaven en het bewijs der uitreiking van het exploit aan dezen zonden;

dat het zelfs de vraag zoude zijn, of zoodanige rechtstreeksche toezending aan de diplomatieke of consulaire agenten door den Gouverneur-Generaal niet overal zou kunnen geschieden, dus ook bij voorbeeld voor de landen van Europa, ware het niet dat, uit een oogpunt van ambtelijke hierarchie, wellicht als regel verworpen zou moeten worden, wat als uitzondering in het dringend belang van het algemeen kon worden toegelaten; en

dat mitsdien de voorgestelde wijziging slechts die landstreken betrof, welke buiten Europa door maandelijksche of veelvuldigere stoomgemeenschap met Batavia verbonden waren.

Met opzicht tot bedoelde wijziging, voorgesteld bij art. 1 van het ontwerp, werd door het Hoog-Gerechtshof in zijn advies van den 30sten Augustus 1870 de volgende opmerking gemaakt: „De vraag is gerezen, of het noodig is in het artikel te bepalen, langs welken weg de Regering van *Nederlandsch Indie* de exploiten naar de plaats hunner bestemming moet verzenden; het is eene administratieve regeling en het is niet te betwijfelen, dat de Regering den kortsten en zekersten weg volgen zal, al staat die niet in de wet aangegeven.

„Er kunnen nieuwe middelen van communicatie ontstaan, nieuwe consulaire agenten gevestigd worden, bij voorbeeld op de Westkust

van *Amerika*. De Regering zal dan steeds den langeren weg langs het Ministerie van Kolonien en Departement van Buitenlandsche zaken moeten gebruiken, omdat het in de wet staat".

Met deze opmerking vereenigde zich ook de Raad van Nederlandsch-Indië, blijkens zijn advies van 30 September 1870, waarop de Directeur door de Regeering werd uitgenoodigd om in art. 1 van zijn ontwerp na de woorden „ter verdere verzending" het overige te doen wegvallen.

Nadat aan deze uitnoodiging gevolg was gegeven en nadat verder nog, naar aanleiding van enkele opmerkingen, eenige veranderingen waren gebracht in voormeld ontwerp van een Koninklijk besluit, houdende wijziging van de termijnen van dagvaarding bij de Europeesche rechterlijke collegiën in Nederlandsch-Indië, bood de Directeur bij zijne missive van 10 December 1870 dat ontwerp den Gouverneur-Generaal weder aan, waarop deze het met de daarbij behoorende bescheiden den Minister van koloniën deed toekomen bij zijn schrijven van den 12den April 1871, waarbij hij in overweging gaf, den Koning voor te stellen om gezegd ontwerp-algemeene verordening te arresteeren, terwijl hij den Minister ten slotte verzocht, dat deze zijn ambtgenoot voor buitenlandsche zaken zoude uitnoodigen, alles te verrichten wat noodig was om de behoorlijke uitreiking te verzekeren van de exploiten, door de Regeering van Nederlandsch-Indië rechtstreeks te zenden aan de diplomatieke en consulaire agenten in de bij art. 1 van het ontwerp bedoelde landstreken.

Vervolgens bood de Minister van koloniën bij zijn rapport van den 28sten September 1871 den Koning vaak genoemd ontwerp ter bekrachtiging aan, onder opmerking, dat door den Minister van buitenlandsche zaken aan evenvermeld verzoek gevolg zou worden gegeven, wanneer het ontwerp zou zijn gearresteerd. Dit laatste geschiedde daarop bij het Koninklijk besluit van den 6den November 1871 n°. 21, hetwelk, gelijk reeds gezegd is, werd afgekondigd in Stbl. 1872 n°. 12.

Wat nu verder het voorschrift betreft, vervat in het bij dat Koninklijk besluit gewijzigd art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv., bedoeld voorschrift is, gelijk wel van zelf spreekt, slechts dan toepasselijk, wanneer de op te roepen persoon niet in Nederlandsch-Indië woont en aldaar geen bekend verblijf heeft. Dit geval kan echter niet gezegd worden aanwezig te zijn, wanneer iemand, die buiten Nederlandsch-Indië woonachtig is, voor eene bepaalde zaak domicilie heeft gekozen binnen Nederlandsch-Indië. Alsdan moeten namelijk alle die zaak betreffende

exploiten gedaan worden aan dat gekozen domicilie, daar dit zonder twijfel een aan partijen bekend verblijf is, en niet is aan te nemen, dat, wanneer partijen of eene van haar voor eene bepaalde zaak domicilie hebben gekozen, deze wilsuiting geene rechtskracht zoude hebben, wanneer de partij, tegen wie geëxploiteerd wordt, buiten Nederlandsch-Indië vertoeft. Bovendien zou eene andere opvatting van art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv. niet wel overeen te brengen zijn met art. 13 van dat Reglement, hetwelk juist voorziet in het geval, dat geëxploiteerd wordt aan het domicilie, gekozen in Nederlandsch-Indië door een buiten Nederlandsch-Indië woonachtig persoon [1]). Intusschen spreekt het wel van zelf, dat op grond van de door een deurwaarder bij brief gedane mededeeling, dat de op te roepen persoon zich in Europa bevindt, niet kan worden aangenomen, dat die persoon niet in Nederlandsch-Indië woont en aldaar geen bekend verblijf heeft [2]).

Indertijd deed zich de vraag voor, of de Nederlandsch-Indische Regeering bevoegd is het haar ter verdere verzending toegezonden afschrift eener dagvaarding van een in Nederland woonachtigen gedaagde af te geven aan diens zich in Nederlandsch-Indië bevindenden gemachtigde. Die vraag werd toen door de Regeering bij besluit, dd. 7 Februari 1865 n°. 5, ontkennend beantwoord, op grond dat zij de bevoegdheid miste om af te wijken van de voorschriften, vervat in art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv. [3]).

Eene uitzondering op die voorschriften is evenwel gemaakt bij art. 17 der in Stbl. 1864 n°. 6 afgekondigde ordonnantie, regelende de onteigening ten algemeenen nutte [4]). Bij dat artikel is namelijk bepaald dat, wanneer de eigenaar buiten Nederlandsch-Indië woont of zijne woonplaats onbekend is, het geding wordt gevoerd tegen den gevolmachtigde of bewindvoerder, indien een zoodanige binnen Nederlandsch-

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 20 September 1894 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXIII, blz. 610 en vgg. en n°. 1632 Wkbl. van het Recht), waarbij vernietigd werd het vonnis van den raad van justitie te Samarang van 25 October 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1594).

2) Zie 's Hofs beschikking van 3 November 1885 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. XLVI, blz. 134 en 135).

3) Zie n°. 1661 Bijbl. op het Stbl. en n°. 89 Wkbl. van het Recht, zoomede hetgeen hieronder op art. 340 is aangeteekend.

4) De verbindbaarheid dezer ordonnantie door den Koning, blijkens Stbl. 1864 n°. 185, goedgekeurd, werd eenigszins in twijfel getrokken door den schrijver van het opstel: *Eenige opmerkingen ten aanzien der algemeene verordening regelende de onteigening ten algemeenen nutte*, opgenomen in n°s 38, 42, 43 en 45 Wkbl. van het Recht.

Indië bekend is, en zoo ook deze onbekend is, tegen de wees- of boedelkamer, nadat haar door den bevoegden rechter is opgedragen de goederen en belangen van den eigenaar geheel of gedeeltelijk te beheeren en waar te nemen, voor zijne rechten op te komen, en hem daarbij te vertegenwoordigen.

Wie als eigenaar is te beschouwen van het te onteigenen goed wordt uitgemaakt door het bij art. 11 van evengezegde verordening bedoelde onteigeningsbesluit. De daarbij als eigenaar aangewezen persoon moet — aldus besliste het Hoog-Gerechtshof bij zijne beschikking van den 16den Mei 1871 [1]) — als zoodanig worden aangemerkt, met dit gevolg dat het onteigeningsproces tegen hem behoort te worden gevoerd, onverschillig of hij aanwezig zij of niet, zonder dat de onteigenende partij daarin kan worden belemmerd door derden, op wie zijne rechten inmiddels geheel of gedeeltelijk mochten zijn overgegaan, terwijl in alle gevallen, waarin het geding niet tegen hem kan worden gevoerd, om welke reden ook, zelfs om reden dat hij overleden is, behoort te worden geprocedeerd tegen de wees- of boedelkamer, nadat aan deze door den bevoegden rechter de bij art. 17 gevorderde opdracht is gedaan.

Wat ten slotte de gerechtelijke acten betreft door den Gouverneur-Generaal, uit het buitenland, ter uitreiking aan personen in Nederlandsch-Indië ontvangen, die acten worden door tusschenkomst van den Directeur van justitie aan degenen, voor wie zij bestemd zijn, ter hand gesteld op de wijze, omschreven bij het besluit van 25 October 1851 n°. 2 (Stbl. n°. 57), waarbij bepaald is, dat de uitreiking van zoodanige acten, welke uit Nederland, naar aanleiding van art. 4 n°. 8 Wetb. Rechtsv., aan het Indische Gouvernement zijn toegezonden geworden, op alle plaatsen waar gewone, door de Regeering bezoldigde deurwaarders aanwezig zijn, door dezen kosteloos zal geschieden, doch op alle andere plaatsen in Nederlandsch-Indië, door tusschenkomst van het hoofd des bestuurs, alwaar de betrokken persoon gevestigd is of zijn verblijf houdt, met last om die acten door een daartoe geschikten beambte, aan wien alsdan door dat hoofd kosteloos middelen van vervoer zullen moeten worden verstrekt en door wien geen salaris berekend zal mogen worden, te doen uitreiken aan den belanghebbende; zullende alle, zoo deurwaarders, als andere beambten, behoorlijk schriftelijk op den eed bij de aanvaarding hunner bediening afgelegd,

1) Wkbl. van het Recht, n°. 417.

moeten verklaren of, en zoo ja, waar, wanneer, en hoe, de uitreiking heeft plaats gehad.

Bij besluit van 1 November 1895 n°. 7 (Stbl. n°. 231) werd nog ten vervolge van bovenstaand besluit bepaald, dat, voor het geval de daarbij bedoelde middelen van vervoer door plaatselijke omstandigheden niet kosteloos kunnen worden verstrekt, het vervoer op de minst kostbare wijze moet geschieden en de kosten daarvan ten laste komen van den lande.

Artikel 7.

Ten aanzien van overledenen kunnen de dagvaardingen worden gedaan aan de gezamenlijke erfgenamen en in ééns, zonder uitdrukking van namen of woonplaatsen, ter laatste woonplaats van den overledene; edoch niet langer dan gedurende zes maanden na het overlijden.

Dit artikel is ontleend aan art. 4 n°. 6 Wetb. Rechtsv., hetwelk voorschrijft dat de dagvaardingen en alle andere exploiten zullen gedaan worden: „Ten aanzien van overledenen, aan de gezamenlijke erfgenamen en in ééns, zonder uitdrukking van namen of woonplaatsen, ter laatste woonplaats van den overledene; edoch niet langer dan gedurende een jaar na het overlijden."

In drie opzichten wijkt art. 7 Regl. Rechtsv. van deze bepaling af.

Vooreerst is bij die bepaling gebiedend voorgeschreven, dat de dagvaardingen en andere exploiten ten aanzien van een overledene, ter laatste woonplaats van dezen, aan zijne gezamenlijke erfgenamen moeten gedaan worden, zoodat het ongeoorloofd is om die erfgenamen afzonderlijk op te roepen [1]), terwijl daarentegen art. 7 Regl. Rechtsv. facultatief is gesteld, zoodat de eischer, naar verkiezing, de erfgenamen hetzij elk afzonderlijk, hetzij gezamenlijk kan dagvaarden.

Verder is bij gezegd art. 7 uitsluitend sprake van dagvaardingen en niet ook van andere exploiten, gelijk bij art. 4 n°. 6 Wetb. Rechtsv., zoodat in Indië geene andere exploiten dan dagvaardingen ter laatste woonplaats van den overledene aan de gezamenlijke erfgenamen beteekend kunnen worden.

---

1) Vergl. Mr. A. de Pinto: *Handleiding tot het Wetboek van burgerlijke regtsvordering*, 2de ged.te, blz. 27 (§ 3 n°. 6).

En eindelijk is de bij laatstgemelde wettelijke bepaling gestelde termijn, bij art. 7 Regl. Rechtsv. met de helft verkort.

Waarom in al die opzichten is afgeweken van het Nederlandsche artikel, blijkt niet.

Artikel 8.

Het exploit van dagvaarding zal moeten behelzen:

1°. den dag, de maand en het jaar; den voornaam, den naam en de woonplaats des eischers, met opgave van de door hem gekozen woonplaats binnen tien palen afstands van het gebouw waar de regter, voor welken gedagvaard wordt, zitting houdt;

2°. den voornaam, den naam en de woonplaats van den deurwaarder, den naam en de woonplaats van den gedaagde, en de vermelding van den persoon, aan wien afschrift van het exploit van dagvaarding gelaten is.

Indien de eischende of verwerende partij eene corporatie, maatschap of handelsvereeniging is, zal hare benaming in de plaats van naam en voornaam moeten worden uitgedrukt;

3°. de middelen en het onderwerp van den eisch, met eene duidelijke en bepaalde conclusie;

4°. de aanwijzing van den regter die van de zaak moet kennis nemen;

5°. den dag en het uur waarop de gedaagde in regten moet verschijnen.

Het exploit en het afschrift daarvan zullen door den deurwaarder moeten worden geteekend.

Tusschen dit artikel en art. 5 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat geen ander noemenswaardig verschil, dan dat in n°. 1 van laatstgenoemd artikel op de woorden „gekozene woonplaats" volgt: „in de gemeente waar de regter zitting houdt".

In plaats van deze woorden las men in het ontwerp van Mr. Wichers: „binnen tien palen afstands van het gebouw waar de regter, voor welken hij gedagvaard wordt, zitting houdt". Toen echter het Hoog-Gerechtshof in zijn advies van den 19den Juni 1847 er op wees, dat het woord „hij" uit die zinsnede moest wegvallen, werd dat woord geschrapt en alzoo de gemaakte schrijffout verbeterd.

Ingevolge bovenstaand artikel moet het exploit van dagvaarding

onder anderen den naam, dat wil zeggen, den geslachts- of familienaam, en den voornaam van den eischer en van den gedaagde behelzen. Dat bij de vaststelling van dit voorschrift voor Nederlandsch-Indië slechts gedacht is aan de Europeanen aldaar, die zeker zonder uitzondering een geslachtsnaam en een of meer voornamen hebben, is duidelijk. Niet altijd echter zijn het Europeanen, die voor de raden van justitie en het Hoog-Gerechtshof procedeeren, en zoo doet zich de vraag voor, hoe het gesteld is met de namen van Inlanders en Vreemde Oosterlingen, die ook als eischer of als gedaagde voor die rechtbanken kunnen doen dagvaarden of gedagvaard kunnen worden.

Wat dan eerstgenoemden betreft, namelijk de Inlanders en wel bepaaldelijk die op Java en Madura [1]), valt op te merken, dat zij geen geslachtsnaam voeren, maar dat de ouders aan hun kind al spoedig na de geboorte een zoogenaamden *kindernaam* geven, welke bij de inlandsche aristocratie na het erlangen eener waardigheid verwisseld wordt tegen een anderen naam, die verband houdt met de betrekking of den rang door den drager bekleed. Zij, die tot den deftigen stand behooren en geene bepaalde waardigheid bekleeden, veranderen soms hun naam bij hun eerste huwelijk, terwijl personen van minderen stand veelal na de geboorte van hun eerste kind, den aan dit kind gegeven naam aannemen met het voorvoegsel *Pak*, aldus aanduidende dat zij de vader zijn van dat kind. De moeder neemt dan eveneens dien naam aan met het voorvoegsel *Mak*. Bij de aanstelling of bevordering van een inlandschen ambtenaar wordt, volgens art. 2 van Stbl. 1824 n°. 13 in verband met § V van Stbl. 1867 n°. 168 en met Stbl. 1887 n°. 88, de naam, dien de benoemde of bevorderde zal mogen voeren, bepaald door den Gouverneur-Generaal, zonder wiens goedkeuring die naam niet mag worden veranderd [2]).

Door de Arabieren daarentegen wordt in den regel een geslachtsnaam gevoerd en wel de naam van de familie of van den stam, waartoe zij behooren (*nasab*). Dit geldt bepaaldelijk van de Arabieren uit Hadramaut. Zij, die van elders afkomstig zijn en geen familienaam hebben, nemen,

---

1) Zie wat de Padangsche Bovenlanden betreft het opstel van G. Mansveld: *Iets over namen en galars onder de Maleijers in de Padangsche Bovenlanden, bepaaldelijk in noordelijk Agam*, in het Tijdschrift voor Indische taal-, land- en volkenkunde van het Bataviaansch Genootschap van Kunsten en wetenschappen, dl. XXIII, blz. 442 en vgg. (1876).

2) Zie *De afwijkingen van het mohammedaansche familie- en erfrecht op Java en Madoera* van Mr. L. W. C. van den Berg, in dl. VII (5de volgreeks) der Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van Ned.-Indië, blz. 493 en vgg.

wanneer zij zich in Nederlandsch-Indië vestigen, den naam aan van het land of de stad, waar zij geboren zijn. Zoo vindt men familienamen als al-Baghdâdi, al-Miçri, enz. Daarenboven wordt aan de kinderen bij hunne geboorte een voornaam gegeven (*ism*), door den vader als het een jongen, door de moeder als het een meisje is, terwijl ook de voornaam van den vader door de kinderen bij dien naam wordt gevoegd. zoodat bij voorbeeld Mohammad de zoon van Ahmad al Haddad, genoemd wordt Mohammad bin Ahmad al Haddad. Ook is het onder de Arabieren geene zeldzaamheid, dat zij een bijnaam hebben en daarbij zelfs meer nog bekend zijn, dan bij hun eigenlijken naam [1]).

Dit laatste komt eveneens veel voor bij de Chineezen, onder wie het ook algemeen gebruikelijk is een geslachtsnaam (*seh*) te voeren. Bovendien krijgt de Chinees bij zijne geboorte van zijne ouders den zoogenaamden *melknaam* en, wanneer hij op school komt, van zijn schoolmeester een *schoolnaam*, terwijl hij, als hij gepromoveerd is, zijn *geleerden naam* aanneemt, en als hij huwt, zijn *meerderjarigheidsnaam*. Van deze namen vervangt de tweede den eersten, en de derde den tweeden, en soms de vierde den derden, hoewel het ook wel voorkomt, dat de twee laatstbedoelde namen beiden behouden worden. Die namen, welke ongeveer de beteekenis hebben van onze voornamen, worden achter den geslachtsnaam geplaatst. Even als bij ons nemen de vrouwen bij haar huwelijk den geslachtsnaam van haar echtgenoot aan, terwijl achter haar naam — in China alleen wanneer zij getrouwd, doch in Indië ook wanneer zij ongetrouwd zijn — het woord *nio* wordt gevoegd, hetwelk zooveel als *mevrouw* of *juffrouw* beteekent [2]).

Ten aanzien van de namen van Inlanders en Vreemde Oosterlingen bestaat alzoo niet dezelfde vastheid en zekerheid als bij ons. Daarbij komt, dat de spelling hunner namen geheel willekeurig is, en dat het vooral ten aanzien van Inlanders niet zelden voorkomt, dat op dezelfde plaats meerdere personen worden aangetroffen, die volkomen denzelfden naam dragen. Oppervlakkig beschouwd zou men meenen, dat een en ander lichtelijk aanleiding zou kunnen geven tot verwarring en onzekerheid. Die meening wordt echter niet bevestigd door de ondervinding. Trouwens uit eene omschrijving van den persoon, uit den inhoud der dagvaarding of uit eenige andere omstandigheid kan elke der partijen

1) Zie Mr. L. W. C. van den Berg: *Le Hadramaut et les Colonies Arabes dans l'Archipel Indien*, blz. 48 en 49, zoomede blz. 160 en 161 zijner *Principes du droit musulman etc.*

2) De hier gedane mededeelingen omtrent de namen van Chineezen, dank ik aan de welwillendheid van Dr. G. Schlegel.

in den regel spoedig met voldoende zekerheid opmaken, wie hare tegenpartij is, wat stellig voldoende mag heeten. Heeft die partij eenmaal de noodige blijken gegeven van zeer goed te weten met welken Inlander of Vreemden Oosterling zij te doen heeft, gelijk bij voorbeeld het geval is, indien zij in twee instanties met hem heeft geprocedeerd, dan kan zij daarop later niet meer terugkomen en met vrucht beweren zulks niet te hebben geweten [1]).

Wanneer het openbaar ministerie ambtshalve eene vordering instelt is het niet noodig, dat in het exploit van dagvaarding de voornaam, de naam en de woonplaats des eischers worden vermeld [2]). En ook is het voor de ontvankelijkheid der vordering geen volstrekt vereischte, dat de naam van den gedaagde, die een openbaar ambt bekleedt, in het exploit van dagvaarding genoemd wordt, wanneer voldoende vaststaat, welke persoon in rechten wordt aangesproken [3]), terwijl het wel bijna van zelf spreekt, dat, aangezien eene kongsie, zooals bij de bespreking van art. 6 n°. 5 Regl. Rechtsv. reeds werd opgemerkt, te beschouwen is als eene handelsvennootschap, ingevolge art. 8 n°. 2 al. 2 van dat Reglement, in het exploit van dagvaarding slechts de naam der kongsie behoeft te worden uitgedrukt, zonder dat het noodig is daarin ook de namen harer leden te vermelden [4]).

Artikel 9.

Indien de dagvaarding gerigt is tegen een vorst of anderen inlander van aanzienlijken rang of geboorte, tegen wien, volgens de wettelijke bepalingen, zonder vooraf bekomen vergunning geene regtsvervolging mag worden ingesteld, zal het exploit de vermelding behelzen van het verlof, krachtens hetwelk zoodanig persoon in regten wordt betrokken.

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 13 October 1881 (Wkbl. van het Recht, n°. 960).

2) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 3 Januari 1868, bekrachtigd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 4 Juni daaraanvolgende (Wkbl. van het Recht, n°. 269).

3) Zie het vonnis van den raad van justitie te Makasser van 23 Maart 1892 (Wkbl. van het Recht, n°. 1513) en het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 4 Mei 1893 (Het Recht in N. I., dl. LX, blz. 303 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1563).

4) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Samarang van 7 December 1894 (Wkbl. van het Recht, n°. 1654).

Oorspronkelijk luidde de nieuwe, niet uit de Nederlandsche wetgeving overgenomen bepaling van dit artikel als volgt: „Indien de dagvaarding gerigt is tegen eenen der personen, bedoeld bij artikel 4 van het reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, moet dezelve de vermelding behelzen van het verlof, krachtens hetwelk zoodanige persoon in regten wordt betrokken." Bij zijne missive aan den Gouverneur-Generaal van den 2[den] November 1847 werd echter door Mr. Wichers de tegenwoordige lezing van het artikel voorgesteld, waarbij in het algemeen wordt verwezen naar de wettelijke bepalingen betreffende de rechtsvervolging van inlandsche vorsten en hoofden.

Volgens die, hiervoren reeds besproken bepalingen [1]) behooren tot hen, tegen wie zonder verlof geene rechtsvervolging mag worden ingesteld, onder anderen de inlandsche vorsten, rijksbestierders, regenten en onderregenten, zoolang zij niet als zoodanig afgetreden of uit hun ambt ontslagen zijn. Van deze personen zijn echter, gelijk reeds werd opgemerkt, de vorsten en rijksbestierders niet onderworpen aan de rechtsmacht onzer rechtbanken, terwijl de titel van onderregent of ronggo niet meer voorkomt. En zoo zijn van evengenoemde vorsten en hoofden de regenten de eenigen, op wie art. 9 Regl. Rechtsv. van toepassing kan zijn.

Artikel 10.

De gewone termijn van dagvaarding voor de raden van justitie en het hoog-geregtshof zal zijn:

van ten minste acht dagen voor den gedaagde die woonachtig is, of, bij gebreke van eene bekende woonplaats binnen Nederlandsch-Indie, verblijf houdt ter plaatse waar het regterlijk collegie, voor hetwelk hij gedagvaard wordt, gevestigd is;

van ten minste veertien dagen voor den gedaagde die woonachtig is, of, als voren, verblijf houdt buiten de bij het vorige lid aangeduide plaats, doch in de residentie, binnen welke het regterlijk collegie gevestigd is;

van ten minste drie weken voor den gedaagde die woonachtig is, of, als voren, verblijf houdt in eene andere residentie op Java, met de eerstbedoelde binnen het ressort van denzelfden raad van justitie gelegen;

1) Zie blz. LI en vgg. LXV en LXVIII en vgg.

en van ten minste eene maand voor den gedaagde, die woonachtig is, of, als voren, verblijf houdt in eene andere residentie op Java, welke niet met de eerstbedoelde onder denzelfden raad van justitie behoort.

In gevallen die spoed vereischen zal de president van het regterlijk collegie, bij een op het daartoe strekkend request verleend bevelschrift, kunnen vergunnen om op eenen korteren termijn te dagvaarden.

Wanneer de te dagvaarden persoon woonachtig is, of, als voren, verblijf houdt op een eiland van Nederlandsch-Indie, niet behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java is gevestigd, zal het regterlijk collegie, op het daartoe strekkend verzoekschrift van den eischer, den regtdag bepalen, tegen welken de gedaagde zal worden opgeroepen, en den termijn vaststellen, die tusschen de dagvaarding en den dag van verschijning in regten zal moeten verloopen.

Dit artikel is ontleend aan art. 7 Wetb. Rechtsv. en wel zoo als het oorspronkelijk gelezen werd, toen het aldus luidde: „De gewone termijn van dagvaarding voor den kanton-regter is voor degenen die in het koningrijk wonen of hun verblijf houden, van ten minste *vijf dagen*, echter zal hij in spoed vereischende zaken, op mondeling verzoek van den eischer, kunnen toestaan om dien termijn te verkorten; zullende hij, in dat geval, zijne bewilliging aan het hoofd van het exploit moeten stellen.

„De gewone termijn van dagvaarding voor de arrondissements-regtbanken en voor de hoven, is voor degenen die in het koningrijk woonachtig zijn of verblijf houden, van ten minste *acht* dagen.

„In gevallen die spoed vereischen, zal de president van het hof of de regtbank, bij een op het request gegeven bevelschrift, kunnen vergunnen om op een korteren termijn te dagvaarden."

Met betrekking tot de bepalingen van dit artikel, waarin van den Hoogen Raad geene melding werd gemaakt, leest men in de memorie van toelichting, dat eens voor altijd werd opgemerkt, dat waar gesproken werd van *Hoven*, zonder bijvoeging van *provinciale*, onder die algemeene benaming ook de *Hooge Raad* begrepen was [1]). Dergelijke

1) Zie het *Handboek voor de burgerlijke regtsvordering* van J. van den Honert, § 7, blz. 166.

verklaringen echter, waarvan wegens hare algemeenheid niet dan met de grootste omzichtigheid gebruik behoort te worden gemaakt, blijken in de toepassing niet zelden te falen [1]), en zoo is het dan ook als eene verbetering te beschouwen, dat bij de nieuwe lezing van het artikel, vastgesteld bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), in het algemeen van „de regterlijke collegiën" en van „het regterlijk collegie" gesproken wordt.

Bij dat artikel, zooals het nu luidt, is bovendien aan de presidenten van de rechterlijke collegiën de bevoegdheid toegekend om, behalve op schriftelijk, ook op mondeling verzoek van den eischer, den termijn van dagvaarding te verkorten, wordende in het laatste geval gehandeld, zooals ten aanzien van den kantonrechter is bepaald, terwijl, indien het verzoek schriftelijk wordt gedaan, de president zijne beschikking op het request moet plaatsen.

Daarentegen is het voorbeeld van art. 7 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, bij de vaststelling van art. 10 Regl. Rechtsv. in zoover gevolgd, dat in dit artikel al de rechterlijke collegies, waarvoor de daarbij vermelde termijnen van dagvaarding gelden, met name zijn opgenoemd.

In het ontwerp der commissie van 1839 luidde het eerste lid van het tegenwoordige art. 10 aldus: „De gewone termijn van dagvaarding voor de raden van justitie en voor het hoog-geregtshof is voor degenen die in Nederlandsch Indie woonachtig zijn of verblijf houden, van ten minste *acht* dagen, wanneer de gedaagden woonachtig zijn of verblijf houden binnen tien palen afstands van het gebouw der teregtzittingen van het regterlijk kollegie, waarvoor zij worden gedagvaard. Indien de gedaagde woont of verblijf houdt op eenen meer verwijderden afstand, doch in de residentie, binnen welke het regterlijke kollegie zitting houdt, wordt die termijn op ten minste veertien dagen gesteld."

Het bij dit voorschrift aangenomen beginsel om de termijnen van dagvaarding afhankelijk te stellen van den afstand in palen, waarop de woon- of verblijfplaats van den gedaagde gelegen is van het gebouw, waar de rechter, voor wien hij verschijnen moet, zitting houdt, werd echter minder doelmatig geacht door Mr. Wichers, die in zijne nota van toelichting op het door hem vervaardigde ontwerp, ten aanzien van het hier besproken artikel aanteekende, dat hij bij het bepalen der

---

1) Aldus Mr. de Pinto in zijne *Handleiding tot het Wetboek van burgerlijke regtsvordering*, 2de ged.te, blz. 52 en 53 (§ 12 n°. 2).

termijnen van dagvaarding gemeend had de berekening der afstanden bij palen te moeten laten varen, daar die berekening onoverkomelijke zwarigheden zoude opleveren, zoo dikwijls het personen betrof, die in van de groote wegen afgelegene streken of buiten Java woonden.

Volgens de eerste lezing van het eerste lid van het daarop door Mr. Wichers ontworpen artikel kwam de verblijfplaats van den gedaagde slechts „bij gebreke van vaste woonplaats", in aanmerking ter berekening der termijnen van dagvaarding, terwijl de laatste der daar vermelde termijnen op „dertig dagen" was gesteld. Overigens stemde bedoelde bepaling met die, welke thans gevonden wordt in art. 10 al. 1, overeen. Dat de aanleiding, waarom de woorden: „dertig dagen", later vervangen zijn door „eene maand", gezocht moet worden in de nieuwe bepaling van art. 17 al. 2 Regl. Rechtsv., ligt voor de hand.

Wat verder het voorschrift van art. 10 al. 2 aangaat, dat voorschrift, hetwelk ook in het ontwerp der commissie van 1839 gevonden wordt, heeft enkel en alleen betrekking op de gevallen, vermeld in het eerste lid van dat artikel, zoodat de vergunning om op kortere, dan de daar gestelde termijnen te dagvaarden, slechts dan kan worden verleend, wanneer de gedaagde in een der residentiën van Java woonachtig is of verblijf houdt. Tot die residentiën behoorde in 1848 ook het eiland Madura, hetwelk destijds een onderdeel uitmaakte van de residentie Soerabaja en eerst bij Stbl. 1857 n°. 44 tot eene afzonderlijke residentie verheven werd.

Bij het laatste lid van art. 10 is bepaald, hoe zij gedagvaard moeten worden, die woonachtig zijn of verblijf houden op een eiland van Nederlandsch-Indië, niet behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java gevestigd is. Aanvankelijk gold die bepaling, om de zooeven vermelde reden, niet voor het eiland Madura. Sedert Madura echter eene afzonderlijke residentie geworden is, valt het onder de omschrijving van gezegde bepaling en moet dus de rechter den rechtdag bepalen, tegen welken de aldaar woonachtige of verblijfhoudende gedaagde zal worden opgeroepen, met vaststelling tevens van den termijn, welke tusschen de dagvaarding en den dag van verschijning in rechten moet verloopen.

Voor het hier bedoelde geval, namelijk wanneer de gedaagde woont op een ander eiland, niet behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java gevestigd is, was bij het ontwerp der commissie van 1839 bepaald, dat de termijn van dagvaarding zou zijn van ten minste zes maanden. Waarom Mr. Wichers, in plaats van deze bepaling,

die, welke thans gevonden wordt in art. 10 al. 3 Regl. Rechtsv., heeft voorgesteld, blijkt niet; in het oog loopend echter is de gelijkenis van dit voorschrift met dat van het oud-Hollandsch recht betreffende de appointementen van dagvaarding welke de rechter, door wien dan bij zijn appointement tevens de rechtdag bepaald werd, op het daartoe strekkend verzoekschrift van den eischer verleende [1]).

Of art. 10 al. 3 Regl. Rechtsv. ook toepasselijk is, wanneer bij eenig artikel van dit Reglement uitdrukkelijk een zekere termijn is voorgeschreven, is eene vraag welke, naar het mij voorkomt, ontkennend beantwoord moet worden. Bij art. 10 toch wordt de termijn van dagvaarding, behalve in zaken van koophandel, geregeld naar gelang de gedaagden 1°. hunne woon- of verblijfplaats hebben op Java, dan wel op een eiland behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java gelegen is; of 2°. elders in Nederlandsch-Indië woonachtig zijn of verblijf houden. Ten aanzien van de onder n°. 1 bedoelde gedaagden is, ongerekend in spoed eischende gevallen, de termijn van dagvaarding afhankelijk gesteld van de ligging der woon- of verblijfplaats van den gedaagde met opzicht tot de plaats waar het rechterlijk collegie, waarvoor hij gedagvaard wordt, zijn zetel heeft, terwijl wat de gedaagden aangaat van wie onder n°. 2 sprake is, de termijn van dagvaarding in elk bijzonder geval door den rechter, voor wien gedagvaard is, moet worden vastgesteld. Maar bovendien is bij sommige artikelen van het Reglement, overeenkomstig het in de Nederlandsche wet gevolgde stelsel, de duur van den termijn van dagvaarding eenvoudig in dagen of weken uitgedrukt, zonder meer. Dit is onder anderen geschied bij de artt. 83, 289, 489, 515, 530, 539, 554 en 818. Dergelijke gevallen nu, waarbij geheel wordt afgeweken van de algemeene regels bij art. 10 gesteld, moeten als zoovele uitzonderingen op die regels worden beschouwd, en zoo gaat het, dunkt mij, niet aan daarop bedoelde regels toe te passen. De aldus bepaalde termijnen moeten derhalve, mijns inziens, in acht worden genomen, ook al heeft de gedaagde zijne woon- of verblijfplaats op een eiland, niet behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java gevestigd is. Voor de juistheid dezer opvatting pleiten art. 334 al. 1, art. 366, art. 388 al. 1 en art. 402 al. 1 Regl. Rechtsv., in verband met art. 339 al. 2 en 3 van dit Reglement. Daar toch bij die bepalingen, met opzicht

---

1) Zie onder anderen de *Verhandeling over de judicieele practijcq*, van Mr. Joannes van der Linden (2de druk), dl. I, blz. 113 en vgg., zoomede art. 1 en vgg. van het *Provisioneel Reglement op de Manier van procederen in civile zaken enz.* (Stbl. 1819 n°. 20).

tot de daarbij vermelde termijnen, de toepasselijkheid van art. 10 al. 3 uitdrukkelijk is voorgeschreven, ligt de gevolgtrekking voor de hand, dat, waar in het Reglement een zekere termijn is vastgesteld, zonder dat tevens art. 10 al. 3 toepasselijk is verklaard, deze bepaling ook niet mag worden toegepast.

Wat verder de raden van justitie in de Buitenbezittingen, en in de eerste plaats dien te Padang aangaat, valt op de merken, dat het, wegens de uitgestrektheid van het gouvernement Sumatra's Westkust, voor dat gouvernement noodig werd geacht om de termijnen bij dagvaarding binnen het gewest eenigszins anders te regelen dan bij art. 10 Regl. Rechtsv. was geschied, en dat alzoo bij art. 226 n°. 1 Regl. Sumatra's Westk. het volgende bepaald is:

„De gewone termijn van dagvaarding voor den raad van justitie zal zijn:

van ten minste acht dagen voor den gedaagde, die woonachtig is, of, bij gebreke van eene bekende woonplaats binnen *Nederlandsch Indië*, verblijf houdt ter hoofdplaats *Padang en Ommelanden*;

van ten minste veertien dagen voor den gedaagde, die woonachtig is, of, als voren, verblijf houdt in de residentie Padangsche benedenlanden buiten de hoofdplaats *Padang en Ommelanden*;

van ten minste een maand voor den gedaagde die woonachtig is, of, als voren, verblijf houdt in de residentiën *Padangsche Bovenlanden* of Tapanoli.

„Deze termijnsbepalingen zijn niet toepasselijk op de eilanden, welke tot het gebied *Sumatra's Westkust* behooren; wanneer de te dagvaarden persoon woonachtig is, of, als voren, verblijf houdt op een zoodanig eiland, wordt gevolgd het voorschrift van de tweede hieronder volgende alinea.

„In gevallen, die spoed vereischen, kan de president van het regterlijk collegie, bij een op het daartoe strekkend rekest verleend bevelschrift, vergunnen om op een korteren termijn te dagvaarden.

„Wanneer de te dagvaarden persoon woonachtig is of, als voren, verblijf houdt buiten het gebied van den raad van justitie, bepaalt dit regterlijk collegie, op het daartoe strekkend verzoekschrift van den eischer, den regtsdag, tegen welken de gedaagde zal worden opgeroepen; het stelt tevens den termijn vast, die tusschen de dagvaarding en den dag der verschijning in regten zal moeten verloopen."

Op dit artikel werd door Mr. der Kinderen aangeteekend:

dat onder de uitdrukking „hoofdplaats *Padang en Ommelanden*" werden verstaan de hoofdplaats Padang en omstreken, mitsgaders de districten,

uitmakende de mede onder het rechtstreeksch bestuur van den gouverneur, bijgestaan door een controleur, staande onderafdeeling, van welke Pau de hoofdplaats is; en

dat de laatste alinea van art. 10 Regl. Rechtsv. noodwendig de gemaakte wijziging moest ondergaan, omdat zelfs met de overige gewesten van Sumatra de gemeenschap steeds over zee plaats heeft [1]).

Voorts gelden, ingevolge art. 3 n°. 1 van Stbl. 1880 n°. 33, de bij art. 226 n°. 1 Regl. Sumatra's Westk. voor de residentie Tapanoli gestelde termijnen ook voor het gewest Benkoelen, terwijl bij art. 3 n°. I van Stbl. 1881 n°. 81 voor Atjeh en Onderhoorigheden de bij dat art. 226 n°. 1 bedoelde termijnen zijn gesteld als volgt:

„voor de afdeeling *Groot-Atjeh* en de *Onderhoorigheden*, gelegen aan de *Westkust* van *Sumatra*, ter plaatse waar een Europeesch ambtenaar van het Binnenlandsch Bestuur is gevestigd, op ten minste eene maand;

voor de *Onderhoorigheden* gelegen aan de *Noord-* en de *Oostkust* van *Sumatra*, ter plaatse waar een Europeesch ambtenaar van het Binnenlandsch Bestuur gevestigd is, op ten minste zes weken;

voor de overige gedeelten van het gewest *Atjeh en Onderhoorigheden* wordt gehandeld, zooals bij n°. 1 van gezegd art. 226 is voorgeschreven voor de eilanden behoorende tot het Gouvernement *Sumatra's Westkust.*"

En eindelijk is, voor zooveel de gewesten aangaat, over welke het rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser zich uitstrekt, bij art. 232 n°. 1 Regl. Celebes de volgende lezing van art. 10 Regl. Rechtsv. vastgesteld:

„De gewone termijn van dagvaarding voor den raad van justitie zal zijn:

van ten minste acht dagen voor den gedaagde, die woonachtig is, of, bij gebreke van eene bekende woonplaats binnen *Nederlandsch-Indië*, verblijf houdt binnen de afdeeling *Makassar*;

van ten minste drie weken voor den gedaagde, die woonachtig is of, als voren, verblijf houdt binnen de afdeelingen *Noorder-distrikten*, *Ooster-distrikten* en *Zuider-distrikten*;

van ten minste een maand voor den gedaagde, die woonachtig is of, als voren, verblijf houdt binnen het gewest *Celebes en Onderhoorigheden* in eene der in de beide vorige alinea's niet genoemde afdeelingen;

van ten minste zes weken voor den gedaagde, die woonachtig is

---

1) Zie blz. 211 der hiervoren aangehaalde Toelichting.

of [1]) verblijf houdt binnen het regtsgebied van den raad van Justitie buiten het gewest *Celebes en Onderhoorigheden.*

„In gevallen, die spoed vereischen, kan de president van het regterlijk collegie, bij een op het daartoe strekkend rekest verleend bevelschrift, vergunnen om op een korteren termijn te dagvaarden.

„Wanneer de te dagvaarden persoon woonachtig is of, als voren, verblijf houdt buiten het gebied van den raad van justitie, bepaalt dit regterlijk collegie, op het daartoe strekkend verzoekschrift van den eischer, den regtdag, tegen welken de gedaagde zal worden opgeroepen; het stelt tevens den termijn vast, die tusschen de dagvaarding en den dag der verschijning in regten zal moeten verloopen".

Dat met opzicht tot de bij art. 226 n°. 1 Regl. Sumatra's Westk. en bij art. 232 n°. 1 Regl. Celebes vastgestelde lezing van art. 10 Regl. Rechtsv. het hiervoren omtrent dit artikel gezegde in zoover ook geldt, dat het laatste lid van bedoelde artikelen niet geacht kan worden van toepassing te zijn indien bij de wet voor eenig bijzonder geval uitdrukkelijk een termijn van dagvaarding is bepaald, behoeft wel te nauwernood te worden gezegd [2]).

Artikel 11.

In de gevallen bij artikel 6, in het tweede lid van nommer 7, uitgedrukt, zal de termijn van dagvaarding zijn van ten minste vier maanden.

Dit artikel is ontleend aan en stemt, behalve wat den duur betreft van den daarbij vastgestelden termijn, bijna geheel overeen met art. 9 Wetb. Rechtsv., hetwelk deze bepaling inhoudt: „In het geval in het tweede lid van art. 4, n°. 7 uitgedrukt, zal de termijn van dagvaarding zijn ten minste *twee maanden*".

---

1) Volgens eene, achter het Reglement op het rechtswezen voor Celebes en Onderhoorigheden, geplaatste lijst van drukfeilen moeten hier de woorden: «als voren» worden ingelascht. Dat aan op die wijze, in plaats van bij wettelijke verordening, bewerkstelligde verbeteringen geene kracht van wet kan worden toegekend, schijnt echter wel niet twijfelachtig.

2) Zie betreffende de bij art. 232 Regl. Celebes vastgestelde termijnen het opstel van Mr. v. O. in n°. 1759 Wkbl. van het Recht: *Over de termijnsbepalingen in burgerlijke zaken bij den Raad van Justitie te Makassar.*

Artikel 12.

Wanneer de gedaagde niet in Nederlandsch-Indie woont, zal de termijn zijn van ten minste acht maanden, indien hij woont beoosten de Kaap de Goede Hoop of bewesten Kaap Hoorn, en van ten minste één jaar, indien hij aan gene zijde van dezelve woonachtig is.

Dit artikel werd ontleend aan art. 10 Wetb. Rechtsv., luidende als volgt: „Wanneer de gedaagde niet in het koningrijk woont, zal de termijn zijn van ten minste *vier maanden*, indien hij woont in Europa;

Van ten minste *zes maanden*, indien hij woont buiten Europa, maar aan deze zijde van de Kaap de Goede Hoop of van Kaap Hoorn;

En van ten minste *een jaar*, indien hij aan gene zijde van dezelve woonachtig is."

Van laatstgezegd artikel werd echter eene nieuwe lezing vastgesteld bij de wet van 7 April 1869 (Ned. Stbl. n°. 54), ten gevolge waarvan het thans aldus luidt:

„Wanneer de gedaagde niet in het koningrijk woont, is de termijn:

van ten minste een maand, zoo hij woont in Groot-Brittannie en Ierland, Frankrijk, Belgie, Luxemburg, Duitschland met uitzondering van Oostenrijk, of Zwitserland;

van ten minste twee maanden, zoo hij woont elders in Europa;

van ten minste drie maanden, zoo hij woont in de niet-Europesche kustlanden der Middellandsche of der Zwarte zee;

van ten minste drie maanden, zoo hij woont in eene der koloniën Suriname of Curaçao;

van ten minste zes maanden, zoo hij woont op Java, Sumatra of Madura;

van ten minste vijf maanden, zoo hij woont buiten Europa in een der hierboven niet vermelde landen aan deze zijde van de straat van Malakka, de straat Sunda en de Kaap Hoorn;

van ten minste acht maanden, zoo hij woont in een der hierboven niet vermelde landen aan gene zijde van de straat van Malakka, de straat Sunda en de Kaap Hoorn, deze daaronder begrepen."

Met deze bepalingen werd art. 12 Regl. Rechtsv. zooveel mogelijk in overeenstemming gebracht bij art. 2 van het hiervoren [1]) reeds besproken Koninklijk besluit van den 6den November 1871 n°. 21

1) Zie blz. 43 en vgg.

(Stbl. 1872 n°. 12), blijkens hetwelk evengezegd art. 12 thans gelezen wordt als volgt:

„Wanneer de gedaagde niet in *Nederlandsch-Indie* woont, is de termijn:

van ten minste zes weken, zoo hij woont op het eiland *Singapore*;

van ten minste vijf maanden, zoo hij woont elders in *Achter-Indie*, in *Voor-Indie*, het *Chinesche rijk*, *Japan*, de *Oost-Indische eilanden*, die niet behooren tot de Nederlandsche bezittingen, *Perzie* of *Egypte*;

van ten minste zes maanden, zoo hij woont in *Nederland*, *Groot-Brittanië* en *Ierland*, *Frankrijk*, *België*, *Luxemburg*, het *Duitsche rijk*, *Zwitserland* of *Australië*;

van ten minste zeven maanden, zoo hij woont elders in *Europa*;

van ten minste acht maanden, zoo hij woont in de niet-Europesche kustlanden der *Zwarte-* of *Middellandsche zee* (*Egypte* uitgezonderd), of in de kolonien *Suriname* of *Curaçao*;

van ten minste negen maanden, zoo hij woont in een der boven niet vermelde landen, van *Nederland* uitgaande gelegen aan deze zijde van de *Straat Malakka*, de *Straat Sunda* en de *Kaap Hoorn*;

van ten minste tien maanden, zoo hij woont in een der boven niet vermelde landen, van *Nederland* uitgaande gelegen aan gene zijde van de *Straat Malakka*, de *Straat Sunda* en de *Kaap Hoorn*, dezen daaronder begrepen".

De van dit artikel door den Directeur van justitie in zijn eerste ontwerp voorgestelde lezing kwam met de tegenwoordige geheel overeen, behalve:

1°. dat onder de in de tweede plaats vermelde landstreken *Perzië* niet werd genoemd;

2°. dat in de daarop volgende opsomming van landen gelezen werd: „*Duitschland* (met uitzondering van *Oostenrijk*)" in stede van: „het *Duitsche rijk*"; en

3°. dat in elk der twee laatste zinsneden van het artikel de woorden: „van *Nederland* uitgaande gelegen" ontbraken.

Tot toelichting van het hier bedoelde art. 2 van het ontwerp werd in de daarbij gevoegde nota van toelichting het volgende gezegd: „Bij het ontwerp der in art. 2 van het ontwerp voorgestelde termijnen heeft de ondergeteekende voor die streken, waarhenen het exploit door tusschenkomst van het departement van kolonien wordt uitgereikt en het dus alleen over '*s Gravenhage* den belanghebbende bereiken kan [1]), tot maatstaf genomen de cijfers voorkomende in de Nederlandsche wet.

1) Gelijk hiervoren, bij de bespreking van art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv., reeds is medegedeeld, werd ten aanzien van dagvaardingen in Europa te doen, bij het eerste ontwerp voorgesteld de tusschenkomst van het Ministerie van koloniën te behouden.

„In de eerste plaats komt daarbij in aanmerking de termijn van dagvaarding wanneer de gedaagde woont in *Nederland*.

„De Nederlandsche wet stelt den termijn van dagvaarding voor eene Nederlandsche regtbank, wanneer de gedaagde woont op *Java*. *Sumatra* of *Madura* op zes maanden; die termijn, welke met het oog op den zoogenaamden overlandweg ruim voldoende is, kan dus ook worden aangenomen wanneer de gedaagde, die geroepen wordt voor eene Europesche regtbank op *Java* of *Sumatra*, in *Nederland* woonachtig is.

„Zij is het ook wanneer hij moet verschijnen voor een der raden van justitie te *Makassar*, te *Amboina*, te *Banda* of te *Ternate* (deze beide laatsten zullen bij de reorganisatie van het regtswezen in de buitenbezittingen ongetwijfeld worden ingetrokken). Want wanneer men rekent dat een exploit te *Amboina* gedaan in drie weken tijds te *Batavia* kan wezen, er alsdan een week noodig is voor de verzending door den Gouverneur-Generaal naar het departement van Kolonien. de verzending per overlandmail duurt zes weken, een week verstrijkt met de uitreiking aan den belanghebbende en de door deze ter zijner verdediging in regten te nemen maatregelen of te geven bevelen tien weken noodig hebben om langs den overlandweg *Amboina* te bereiken. dan houdt de gedaagde vijf weken over om zich te beraden over de te voeren verdediging en daartoe het noodige te verrigten.

„De ondergeteekende heeft er daarom geen bezwaar in gezien den minimum termijn van dagvaarding met opzigt tot gedaagden, die in *Nederland* woonachtig zijn, te stellen op zes maanden, onverschillig waar in *Nederlandsch Indië* de dagvaarding is gedaan.

„Dezen termijn tot uitgangspunt nemende voor de bepaling van den duur der termijnen van dagvaarding van alle overige gedaagden buiten *Nederlandsch Indië* voor zooverre het exploit moet worden uitgereikt door tusschenkomst van de departementen van Koloniën en van Buitenlandsche zaken, zal men zeer zeker veilig gaan door bij die zes maanden eenvoudig te tellen den duur der termijnen, welke bij de Nederlandsche wet gesteld zijn voor de aldaar gedaan wordende dagvaardingen van personen in die landen, verminderd met één maand, omdat in den termijn van zes maanden reeds begrepen is de tijd benoodigd tot beraad over de te voeren verdediging.

„Tengevolge van deze regeling wordt de nu bij art. 12 van het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering gestelde minimum termijn van één jaar gereduceerd voor *Nederland*, *Groot-Brittanie* en *Ierland*, *Frankrijk*, *Belgie*, *Luxemburg* en *Duitschland* (met uitzondering van

Oostenrijk) of *Zwitserland* tot zes maanden, voor de overige gedeelten van *Europa* tot zeven maanden en voor de met Europesche kustlanden der Middellandsche (*Egypte* uitgezonderd) of Zwarte zee, alsmede de kolonien *Suriname* en *Curaçao* tot acht maanden.

„Voor die streken waarhenen, indien de bij art. 1 van dit ontwerp voorgestelde wijziging wordt aangenomen, de Gouverneur Generaal de exploiten regtstreeks ter uitreiking zal toezenden, is den ondergeteekende een termijn van vijf maanden ruim voldoende toegeschenen, behalve voor *Australie*, omdat zoolang de reis daarhenen niet regtstreeks met stoombooten van *Java* geschiedt, er slechts eenmaal 's maands gelegenheid tot verzending is over *Ceijlon*.

„Alleen voor het eiland *Singapore* is deze termijn veel te lang en is met het oog op den duur der termijnen, gesteld in art. 10 van het Reglement, een termijn van zes weken ruim voldoende.

„Voor alle overige landen zijn de termijnen verminderd met zooveel maanden als in *Nederland* voor dezelfde afstanden is geschied.

„Ook wordt op het voetspoor van de Nederlandsche wet niet meer gesproken van „landen gelegen beoosten de *Kaap de Goede Hoop* en bewesten *Kaap Hoorn*" of van „landen aan gene zijde van die Kapen", maar van „landen aan deze of gene zijde van de straat van *Malakka*, straat *Sunda* en de *Kaap Hoorn*."

„Tot toelichting hiervan diene wat in de memorie van toelichting op het wetsontwerp daarover voorkomt „dat de onderscheiding thans gemaakt tusschen landen gelegen aan deze of aan gene zijde van de *Kaap de Goede Hoop* of van *Kaap Hoorn*, met het oog op de tegenwoordige rigting der middelen van vervoer en gemeenschap, minder bruikbaar moet worden geacht.""

Ten aanzien van het aldus toegelichte art. 2 van het ontwerp teekende het Hoog-Gerechtshof in zijn advies van den 30sten Augustus 1870 het volgende aan:

dat bij gezegd artikel geene melding was gemaakt van Perzië, ofschoon er een belangrijke handel tusschen Nederlandsch-Indië en Perzië werd gedreven en daar consulaire agenten gevestigd waren;

dat hetzelfde ten deele van Arabië gold;

dat een termijn van vijf maanden voor exploiten naar die landen bestemd, voldoende scheen;

dat in de beide laatste zinsneden gesproken werd van aan *deze* en *gene zijde van straat Malakka*, *straat Sunda en Kaap Hoorn;*

dat het tot onzekerheid kon leiden wat hiermede bedoeld werd, of men namelijk moest uitgaan van de plaats van waar het exploit werd

verzonden of van de plaats waar het artikel, voorkomende in eene Nederlandsch-Indische verordening, werken moest [1]); en

dat daarenboven de vraag kon worden gedaan of bij voorbeeld de bepaling oostelijk of westelijk van Kaap Hoorn zoo algemeen gesteld, wel juist was, daar, indien er geene consulaire agenten op het westelijk kustland van Noord-Amerika gevestigd waren, dit even dicht bij Indië als bij Europa zoude liggen.

Met betrekking tot de eerste dezer opmerkingen gaf de Raad van Indië bij advies van 30 September 1870 als zijn gevoelen te kennen, dat, zoo als art. 2 van het ontwerp geredigeerd was, Perzië en Arabië te rangschikken waren onder de landen bij de voorlaatste zinsnede van het artikel bedoeld, waarvoor een termijn van ten minste negen maanden gesteld was, en dat de vraag of met een termijn van vijf maanden kon worden volstaan, afhing van de communicatiemiddelen. Overigens vreesde de Raad niet, dat de uitdrukking *aan deze* of *aan gene zijde van straat Malakka enz.* aanleiding zou geven tot onzekerheid, omdat de bepaling in Indië zou worden afgekondigd, en in Indië werken moest.

Nochtans verduidelijkte de Directeur van justitie het hier bedoelde voorschrift in zijn tweede ontwerp, waarbij hij de tegenwoordige lezing der laatste zinsneden van het artikel voorstelde, terwijl hij verder Perzië rangschikte onder de landen, waarvoor een termijn van vijf maanden was gesteld.

Vervolgens werd het artikel, nadat nog door den Minister van koloniën de woorden: „*Duitschland* (met uitzondering van *Oostenrijk*)" [2]) vervangen waren door „het *Duitsche rijk*", onveranderd gearresteerd.

Intusschen valt niet te ontkennen, dat de bij bedoeld artikel voorgeschreven termijnen, vastgesteld in een tijd toen de overzeesche stoomvaart zich nog betrekkelijk weinig ontwikkeld had, met het oog op de thans bestaande middelen van gemeenschap, meerendeels noodeloos lang zijn. In allen gevalle zijn vele van die termijnen langer geworden dan oorspronkelijk in de bedoeling lag, daar toch ten aanzien van dagvaardingen in Europa bij het eerste ontwerp van het Koninklijk besluit van 6 November 1871 n°. 21, gerekend werd op het oponthoud, verbonden aan de tusschenkomst van het Departement

1) Zie over het onbruikbare der uitdrukkingen: «aan deze zijde» en «aan gene zijde», Mr. T. M. C. Asser in zijn *Wet en Practijk* van October 1894, blz. 25 en 26.

2) Op de onjuistheid dezer uitdrukking werd door Mr. Asser de aandacht gevestigd op blz. 26 der in de vorige noot vermelde aflevering van *Wet en Practijk*.

van koloniën, en de bij dat ontwerp voorgestelde termijnen, niettegenstaande bepaald werd dat die tusschenkomst niet zou worden vereischt, onveranderd zijn gelaten. Daarbij komt dat er geen middel bestaat om te voorzien in de bezwaren, welke kunnen voortvloeien uit den langen duur der hier bedoelde termijnen, aangezien deze termijnen, evenmin als die van art. 11 Regl. Rechtsv., verkort kunnen worden op de wijze, voorgeschreven bij het voorlaatste lid van art. 10 van gezegd Reglement [1]).

Artikel 13.

Indien een exploit aan iemand, buiten Nederlandsch-Indie woonachtig, aan zijnen persoon binnen Nederlandsch-Indie gedaan wordt, of indien deze, in eene bepaalde zaak, woonplaats binnen Nederlandsch-Indie heeft gekozen, gelden de termijnen voor ingezetenen vastgesteld, naar gelang van den afstand der plaats waar het exploit aan hem gedaan wordt.

Dit artikel stemt geheel overeen met art. 11 Wetb. Rechtsv., behalve dat daar in plaats van de woorden: „Nederlandsch-Indie" de twee eerste keeren „het koningrijk", en den derden keer „hetzelve" gelezen wordt.

Artikel 14.

Wanneer meer personen wegens dezelfde vordering op verschillende termijnen moeten gedagvaard worden, zullen allen gedagvaard worden tegen den dag van verschijning, voor den verst verwijderd wonenden bepaald.

Dit artikel stemt met art. 12 Wetb. Rechtsv. volkomen overeen.

Artikel 15.

De dag van het exploit en de dag van verschijning worden niet medegerekend onder den algemeenen termijn, bepaald voor dagvaardingen, aanzeggingen en beteekeningen.

---

1) Vergl. de beschikking van den president van den raad van justitie te Batavia, onder het opschrift *Termijnen,* in n°. 950 Wkbl. van het Recht.

In de gevallen voorzien bij artikel 3, geldt de door het hoofd van het plaatselijk bestuur vermelde dag van terhandstelling of ontvangst, voor dag van exploit.

Het eerste lid van dit artikel is geheel gelijkluidend aan art. 8 al. 1 Wetb. Rechtsv., terwijl de nieuwe bepaling, vervat in het tweede lid van dat artikel, blijkbaar in het leven is geroepen met het oog op het nieuwe, hiervoren besproken voorschrift van art. 3 Regl. Rechtsv.

Artikel 16.

De dagvaardingen, aanzeggingen of oproepingen om tegenwoordig te zijn bij deze of gene acte van procedure of van instructie, zullen alleen de plaats, den dag en het uur van de eerste teregtzitting of rol moeten uitdrukken; zij zullen niet behoeven herhaald te worden, ofschoon de teregtzitting op eenen anderen dag verlegd of voortgezet worde.

Tusschen dit artikel en art. 13 Wetb. Rechtsv. bestaat geen noemenswaardig verschil.

Artikel 17.

Geenerlei exploit zal op eenen Zondag mogen gedaan worden, ten ware uit kracht van de vergunning van den voorzitter van het collegie. Indien de laatste dag van den termijn, binnen welken het exploit geschieden kan, op eenen Zondag invalt, zal hetzelve den volgenden dag kunnen gedaan worden.

De termijn van eene maand wordt gesteld op dertig dagen.

Van dit artikel stemt het eerste lid overeen met art. 14 Wetb. Rechtsv., behalve dat bij laatstgezegd voorschrift ook sprake is van de vergunning van den kantonrechter, en dat men daar „des anderen daags", in plaats van: „den volgenden dag", leest.

De bepaling, vervat in art. 17 al. 2, is nieuw en werd door Mr, Wichers voorgesteld; in het ontwerp der commissie van 1839 kwam zij niet voor.

Artikel 18.

Geenerlei exploit of tenuitvoerlegging van vonnissen zal

kunnen geschieden vóór zes uren des morgens, en na zes uren des namiddags, ten ware de voorzitter van het collegie, in zaken welke buitengewonen spoed vereischen, daartoe verlof mogt hebben verleend.

Dit artikel is eenigszins gewijzigd overgenomen uit art. 15 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk gelezen werd, toen het aldus luidde: „Geenerlei exploit of tenuitvoerlegging van vonnissen zal kunnen geschieden in de maanden October, November, December, Januarij, Februarij en Maart, vóór acht uren des morgens, en na vijf uren des namiddags, en in de overige maanden van het jaar, vóór zes uren des morgens, en na acht uren des avonds, ten ware de kanton-regter of voorzitter van het collegie, in zaken welke buitengewonen spoed vereischen, daartoe verlof mogt hebben verleend".

Waarom dit artikel voor Indië gewijzigd en daarvan de lezing vastgesteld is, welke gevonden wordt in art. 18 Regl. Rechtsv., is duidelijk.

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) heeft art. 15 Wetb. Rechtsv. eene belangrijke wijziging ondergaan, ten gevolge waarvan het nu vrij wel overeenstemt met evengezegd art. 18. Het luidt namelijk thans aldus: „Geenerlei exploit of tenuitvoerlegging van vonnissen zal kunnen geschieden vóór zeven uren des morgens, en na acht uren des avonds, ten ware de kantonregter of voorzitter van het collegie, in zaken welke buitengewonen spoed vereischen, daartoe verlof mogt hebben verleend".

Artikel 19.

De getuigen wier tegenwoordigheid bij sommige exploiten wordt vereischt, moeten zijn manspersonen, ingezetenen van Nederlandsch-Indie, van bevoegden ouderdom om in regten getuigenis te kunnen afleggen, en aan den deurwaarder, die het exploit verrigt, als geloofwaardige personen bekend, of door het hoofd van plaatselijk bestuur hem als zoodanig opgegeven.

Blijkens het advies van het Hoog-Gerechtshof, dd. 19 Juli 1847, werd dit artikel, hetwelk geheel nieuw is, op voorstel van dat collegie in het Reglement opgenomen. Het Hof namelijk wees bij de bespreking

van het voorschrift, thans vervat in art. 444 Regl. Rechtsv., op de wenschelijkheid om de vereischten der daar bedoelde getuigen in de wet te omschrijven, waarop Mr. Wichers, die zulks beaamde, de meening uitte, dat het ordelijker ware een dergelijk voorschrift omtrent de getuigen, als zijnde van algemeene strekking, op te nemen in den 1sten titel van het 1ste boek. Nadat het Hof zich met die meening vereenigd had, werd bovenstaand artikel ontworpen en onveranderd vastgesteld.

Luidens dat artikel moeten de daarbij bedoelde getuigen van bevoegden ouderdom zijn om in rechten getuigenis te kunnen afleggen en dus, blijkens art. 1912 Burg. Wetb., den vollen ouderdom van 15 jaren hebben bereikt. Overigens echter zijn de voorschriften van art. 1912, zoomede die van art. 1910 Burg. Wetb. hier niet toepasselijk verklaard en gelden zij dus ook niet voor de getuigen, die, ingevolge art. 444 al. 3 Regl. Rechtsv., den deurwaarder bij de inbeslagneming van roerend goed moeten bijstaan. Voor zooveel het Nederlandsche procesrecht betreft bestaat te dien aanzien, bij gebreke eener bepaling als die van art. 19 Regl. Rechtsv., reden tot twijfel en zoo is dan ook door Mr. de Pinto [1]) de meening geuit, dat de artt. 1947 en 1949 Ned. Burg. Wetb. (artt. 1910 en 1912 Ind. Burg. Wetb.) van toepassing zijn op de getuigen, door wie de deurwaarder bij de inbeslagneming van roerend goed moet worden bijgestaan, terwijl het tegendeel is beweerd door Mr. Oudeman [2]), op grond dat laatstbedoelde getuigen den rechter niet hebben in te lichten omtrent de waarheid van eenig feit, zooals het geval is met die, van wie in gezegde wetsartikelen de rede is.

Blijkens het zooeven vermelde derde lid van art. 444 Regl. Rechtsv. moeten de getuigen, die den deurwaarder bijstaan, het proces-verbaal van beslag en de afschriften daarvan teekenen, waaruit volgt dat zij behooren te kunnen schrijven. Nochtans is bij art. 19 van dat Reglement onder de vereischten, gesteld voor de getuigen, wier tegenwoordigheid bij sommige exploiten gevorderd wordt, niet opgenoemd, dat zij de schrijfkunst machtig moeten zijn.

Artikel 20.

Geen exploit mag door eenen deurwaarder worden gedaan

---

1) *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de ged.te, § 312, blz. 594.

2) *Het Ned. Wetb. van burg. regtsv.*, dl. II, § 54, blz. 111.

voor zijne bloedverwanten of aangehuwden in de regte linie onbepaaldelijk, en in de zijdlinie tot den graad van broeders- en zusterskinderen ingesloten.

In geval van beletsel uit dien hoofde of om andere redenen, zal de voorzitter van het collegie, wanneer het eenen gewonen, of de resident, wanneer het eenen buitengewonen deurwaarder geldt, eenen geschikten persoon tot het doen der vereischte exploiten aanwijzen.

De aangewezen persoon zal vooraf beëedigd worden, ten ware hij reeds onder eenen ambtseed mogt staan.

Van de gedane aanwijzing zal in de exploiten worden melding gemaakt.

In dit artikel worden, doch niet dan belangrijk gewijzigd, de bepalingen terug gevonden van art. 16 Wetb. Rechtsv., hetwelk aldus luidt: „Geen exploit mag door eenen deurwaarder worden gedaan voor zijne bloedverwanten of aangehuwden in de regte linie onbepaaldelijk, en in de zijdlinie tot den graad van broeders- en zusterskinderen ingesloten. In geval van beletsel uit dien hoofde, zal het exploit worden gedaan door eenen deurwaarder daartoe door den regter aan te wijzen. De kanton-regter zal, in geval er geen ander deurwaarder in het kanton aanwezig is, eenen bepaalden persoon tot het doen van het exploit aanwijzen."

Bij eene vergelijking van dit artikel met art. 20 Regl. Rechtsv. blijkt, dat bij het laatste niet slechts voorzien is in het geval van beletsel uit hoofde van bloed- of aanverwantschap, maar ook in geval van beletsel „om andere redenen". Op welke redenen hier wordt gedoeld, zeggen de officieele bescheiden niet. Waarschijnlijk echter heeft de wetgever het oog gehad op ongesteldheid, afwezigheid en dergelijke gevallen van verhindering van zeer voorbijgaanden aard, welke den gewonen deurwaarder beletten het eene of andere exploit te doen. Want is de verhindering van dien aard, dat de deurwaarder zijne bediening voor langeren of korteren tijd niet kan uitoefenen, dan geldt art. 197 al. 1 Recht. Org. en moet niet door den voorzitter, maar door het geheele collegie voorloopig een gewone deurwaarder worden aangesteld.

Voorts gaat art. 16 Wetb. Rechtsv. van de stelling uit dat, in geval van verhindering van den deurwaarder, in plaats van dezen, zoo mogelijk een ander deurwaarder, en eerst dan, wanneer die er

niet is, een *bepaalde persoon* tot het doen van het exploit moet worden aangewezen, terwijl volgens art. 20 Regl. Rechtsv., in geval de deurwaarder verhinderd is, altijd een *geschikte persoon* met het doen der vereischte exploiten belast dient te worden. Bij rechterlijke collegies evenwel, waarbij meerdere gewone deurwaarders bescheiden zijn, zou het zeker aanbeveling verdienen om, bij verhindering van een hunner, aan een ander op te dragen het vereischte exploit te doen. Of dit geoorloofd is en of zoodanige opdracht ook in dat geval niet gedaan behoort te worden aan een geschikten persoon, die geen deurwaarder is, zou nochtans, met het oog op het zeker niet toevallige verschil tusschen de beide hier besproken artikelen, betwijfeld kunnen worden.

Is het een buitengewoon deurwaarder, die verhinderd is, om een der in art. 20 Regl. Rechtsv. bedoelde redenen, een exploit te doen, dan moet, ingevolge dat artikel, de aanwijzing van een geschikten persoon geschieden door den resident, aan wien bij art. 193 al. 4 Recht. Org. (hetwelk gewijzigd werd bij art. 1 van Stbl. 1895 n°. 106) ook de benoeming der buitengewone deurwaarders is opgedragen.

In zoover eindelijk is art. 20 Regl. Rechtsv. vollediger dan art. 16 Wetb. Rechtsv., dat daarbij nog bepaald is, dat de aangewezen persoon vooraf zal beëedigd worden, ten ware hij reeds onder één ambtseed mocht staan, en dat van de gedane aanwijzing melding moet worden gemaakt in de exploiten. De vraag of bedoelde personen een register of repertoire moeten houden, is nochtans bij eerstgezegd artikel niet opgelost.

Artikel 21.

Indien een exploit door toedoen van den deurwaarder nietig verklaard wordt, zal hij kunnen verwezen worden in de kosten van het exploit en van de vernietigde procedure, gelijk mede tot vergoeding der schaden en interessen van de partij, naar de omstandigheden; alles onverminderd het bepaalde bij artikel 60.

Met de kosten en schadevergoeding, waarvan in bovenstaand artikel sprake is, worden, naar het schijnt, dezelfde kosten en schadevergoeding bedoeld, waarover gehandeld wordt in art. 98 Regl. Rechtsv. Dit laatste artikel echter houdt ten aanzien van een en ander een gebiedend voorschrift in, terwijl art. 21 bepaalt, dat de deurwaarder zal *kunnen* verwezen worden in de kosten enz.

Eveneens facultatief gesteld is art. 17 Wetb. Rechtsv., waaraan

art. 21 is ontleend, en hetwelk aldus luidt: „Indien een exploit door toedoen van den deurwaarder nietig verklaard wordt, zal hij in de kosten van het exploit en van de vernietigde procedure verwezen kunnen worden, onverminderd de schaden en interessen van de partij, naar de omstandigheden."

TWEEDE AFDEELING.

Van de teregtzittingen.

Artikel 22.

De teregtzittingen worden in het openbaar gehouden, op den voet der voorschriften van artikel 29 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie.

De bepalingen van den twaalfden titel van het Reglement op de strafvordering voor de raden van justitie op Java enz., zijn te dezen toepasselijk.

Van dit artikel stemt het eerste lid geheel overeen met art. 18 Wetb. Rechtsv., behalve dat bij eerstbedoelde bepaling verwezen wordt naar „de voorschriften van artikel 29 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie", en bij art. 18, naar „de voorschriften van artikel 20 der Wet op de zamenstelling der regterlijke magt en het beleid der justitie."

Op den bij evengezegd art. 29 gestelden regel, dat de terechtzittingen openbaar zijn, is, behalve bij de artt. 209 al. 1, 837 en 841 Regl. Rechtsv., onder anderen ook bij art. 2 al. 2 van Stbl. 1867 n°. 10, ten behoeve der daar bedoelde vorsten en hoofden, eene uitzondering gemaakt.

Wat verder het voorschrift, vervat in het tweede lid van bovenstaand artikel, betreft, dienaangaande teekende Mr. Wichers in zijne nota van toelichting het volgende aan:

„In het reglement op de strafvordering voor de raden van justitie op Java en het hoog-geregtshof van Nederlandsch-Indie is een afzonderlijke titel toegewijd aan de handhaving van den eerbied aan de openbare magt verschuldigd.

„Het is mij onnoodig voorgekomen hierop in dit reglement terug te komen, en ik heb dus gemeend te kunnen volstaan met eene verwijzing naar de bedoelde bepalingen.

„Voor het overige valt bij dit en de volgende artikelen betreffende de teregtzittingen, op te merken, dat dezelve meerendeels zijn overgenomen uit het Nederlandsch reglement op de eedsaflegging en de inwendige dienst bij de regterlijke collegien".

Het bovenstaande verklaart, waarom in het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering de inhoud van art. 23 en vgg. Wetb. Rechtsv. niet is overgenomen.

Artikel 23.

De procureur van den eischer draagt zorg, dat de inschrijving op de rol plaats hebbe niet later dan twee dagen vóór dat de zaak moet dienen; in zaken waarin op korten termijn is gedagvaard, doet hij zulks zoo spoedig mogelijk.

Alle zaken, die van koophandel daaronder begrepen, worden op de rol geplaatst in den rang waarin zij worden aangebragt, met de namen van partijen en van hare procureurs.

Het eerste lid van dit artikel is met eene geringe wijziging overgenomen uit art. 37 van het Ned. Reglement op de eedsaflegging enz., waar men leest: „De Procureur van den eischer draagt zorg, dat de inschrijving op de rol plaats hebbe, niet later dan den dag vóór dat de zaak moet dienen, en in de zaken, waarin de dagvaarding op korte termijnen gedaan is, zoo spoedig mogelijk". Wanneer de eischer eene zaak niet op de rol heeft gebracht, kan echter de gedaagde haar ten dienenden dage alsnog daarop brengen en vervolgens, na verleend verstek tegen den niet verschenen eischer, ontslagen worden van de instantie. Aldus besliste de raad van justitie te Batavia bij vonnis van den 18den Mei 1866 [1]).

Het tweede lid van art. 23 is ontleend aan de eerste zinsnede van art. 35 Ned. Regl. op de eedsaflegging, waarbij het volgende bepaald is: „Er wordt ter Griffie van den Hoogen Raad, alsmede van ieder Geregtshof en Arrondissements-Regtbank, een register of algemeene rol gehouden voor burgerlijke zaken, die van koophandel daaronder

1) Wkbl. van het Recht, n°. 154.

begrepen, waarop worden ingeschreven alle zaken in den rang waarin zij worden aangebragt, met de namen der partijen en van hare Procureurs".

Wat in dit art. 35 gezegd wordt omtrent het houden van eene rol en van hetgeen daarin vermeld moet worden, is niet overgenomen in art. 23 al. 2 Regl. Rechtsv.; een en ander wordt aangetroffen in art. 65 Recht. Org., hetwelk den inhoud van gezegd art. 35 in hoofdzaak teruggeeft.

Een voorschrift als dat van art. 23 al. 1 Regl. Rechtsv., hetwelk in het Ned. Wetboek van burgerlijke rechtsvordering van 1838 ontbrak, is bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) ook in dat Wetboek opgenomen en wel in art. 135, hetwelk thans aldus luidt:

„De procureur van den eischer doet de zaak op de rol inschrijven niet later dan daags vóór den in de dagvaarding uitgedrukten of overeenkomstig het volgend artikel vervroegden regtsdag.

„Indien hij in zaken, waarin de dagvaarding op korte termijnen gedaan is, dientengevolge niet in staat is aan dit voorschrift te voldoen, doet hij de zaak zoo spoedig mogelijk inschrijven."

In verband met en in aansluiting aan deze voorschriften is voorts bij het nieuwe, eveneens bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) in het leven geroepen art. 139 Wetb. Rechtsv. nog bepaald:

dat, indien de bij art. 135 van dat Wetboek bedoelde inschrijving niet heeft plaats gehad, de procureur van den verweerder bevoegd is, onder overlegging van de dagvaarding en van de oproeping bij anticipatie, zoo die geschied is, de zaak ter terechtzitting op de rol te laten inschrijven; en

dat tegen den niet verschenen eischer verstek wordt verleend en verder gehandeld, zooals in de zesde afdeeling van den eersten titel is bepaald, ten zij in geval van anticipatie de voorschriften van art. 136 niet zijn in acht genomen.

Artikel 24.

Ten dage dienende roept de deurwaarder de zaken op in den rang van hare plaatsing op de rol.

De griffier zorgt, dat voor iedere zitting een uittreksel uit de rol, houdende vermelding der zaken, welke moeten worden opgeroepen, aan den deurwaarder worden ter hand gesteld.

Een gelijk uittreksel wordt des daags vóór de teregtzitting

aan den president bezorgd; daarenboven zullen zoodanige uittreksels in genoegzamen getale, ten dienste der leden en van het openbaar ministerie, vóór de opening der teregtzitting in de vergaderzaal voorhanden zijn.

Van dit artikel zijn de twee eerste leden met eenige geringe wijzigingen overgenomen uit art. 38 Ned. Regl. op de eedsaflegging enz., waarbij het volgende bepaald is:

„Ten dage dienende roept de Deurwaarder de zaken op, een voor een, in den rang harer plaatsing op de rol. — De griffier zorgt, dat er voor iedere zitting een uittreksel uit de rol gereed zij, houdende vermelding der zaken, welke moeten worden opgeroepen".

Wat verder het derde lid van art. 24 Regl. Rechtsv. betreft, dit is blijkbaar ontleend aan art. 124 der *Instructie voor het Hooge Geregtshof van Nederlandsch Indië* (Stbl. 1819 n°. 20), hetwelk luidde: „Zij" — te weten: de griffier en de adjunct-griffier — „zijn verpligt, tegen alle roldagen te zorgen, dat voor President en Raden behoorlijke afschriften der rollen in gereedheid zijn." Eene gelijke bepaling werd ook aangetroffen in art. 86 der eveneens in Stbl. 1819 n°. 20 afgekondigde *Instructie voor de Raden van justitie in Nederlandsch Indië.*

Artikel 25.

Indien eene zaak niet dadelijk op de eerste teregtzitting wordt afgedaan, zal de voortzetting of afdoening tot eenen naderen dag worden verschoven. De griffier draagt zorg, dat daarvan aanteekening worde gehouden, en de uitgestelde zaken worden op den bepaalden dag in haren oorspronkelijken rang opgeroepen.

Dit artikel stemt zoo goed als geheel overeen met art. 40 Ned. Regl. op de eedsaflegging enz.

Artikel 26.

Wanneer tegen een vonnis, bij verstek gewezen, in verzet wordt gekomen, herneemt de zaak haren ouden rang op de rol, ten zij de voorzitter een bepaalden dag stelle om op het verzet regt te doen.

In dit artikel wordt het voorschrift van art. 41 Ned. Regl. op de eedsaflegging enz. zoo goed als onveranderd teruggevonden.

Artikel 27.

Wanneer op den dag, tot voortzetting van het geding bepaald, geene der partijen ter teregtzitting verschijnt, wordt de zaak op de rol doorgehaald.

De zaak zal desniettemin op het eenstemmig verzoek van partijen, zonder eene nieuwe vooraf gaande dagvaarding, weder op de rol worden gebragt en voortgezet, even als of geene doorhaling had plaats gehad.

Het eerste lid van bovenstaand artikel is ontleend aan art. 42 Ned. Regl. op de eedsaflegging enz., met deze wijziging nochtans dat dit artikel slechts voorziet in het geval dat de praktizijns niet verschenen zijn. Bij dat art. 42 namelijk is voorgeschreven: „Wanneer op den dag, tot voortzetting van de zaak bepaald, de Praktizijns van beide partijen afwezig zijn, wordt de zaak op de rol doorgehaald."

De reden waarom van dit voorschrift de lezing is vastgesteld, welke gevonden wordt in art. 27 al. 1 Regl. Rechtsv., moet wellicht eensdeels gezocht worden in de omstandigheid, dat het min of meer onjuist scheen van de niet-verschijning der praktizijns te spreken, en anderdeels hieraan, dat het wenschelijk werd geacht de toepassing van gezegd voorschrift niet uit te sluiten bij de procedure in kleine zaken, waarin geene procureurstelling plaats heeft.

Volgens art. 27 al. 1 moet de zaak op de rol worden doorgehaald, wanneer beide partijen op den dag tot hare voortzetting bepaald, niet verschenen zijn. Hetzelfde moet plaats hebben in geval van beider afwezigheid, wanneer de zaak voor de eerste maal dient. Alsdan toch kan de rechter geen verstek verleenen, zijnde hij hiertoe niet ambtshalve, doch slechts op verzoek van de ter terechtzitting verschenen partij bevoegd [1]).

De roija op de rol echter bij de hier besproken bepaling bedoeld, wordt door den rechter ambtshalve verleend. Nochtans is het zeer zeker niet ongeoorloofd, dat ook op verzoek van partijen de doorhaling eener zaak worde bevolen. Zoodanig verzoek toch is bij het Reglement op de rechtsvordering niet verboden, noch met de daarbij gestelde regelen van procedure in strijd [2]). Eveneens kan de doorhaling

---

1) Zie *Het Nederlandsche burgerlijke procesrecht* van Mr. van Boneval Faure, dl. II, blz. 157.

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 15 November 1888 (Het Recht in N. I., dl. LII, blz. 231 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1329). — Vergl. blz. 104 en vgg. van dl. LXVIII van Het Recht in Ned.-Indië.

worden verleend, wanneer eene schorsing van het geding is gevraag en daarin door beide partijen bewilligd is [1]).

Ingevolge het voorschrift, vervat in art. 27 al. 2 Regl. Rechtsv. hetwelk niet voorkomt in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering wordt ook eenstemmigheid van partijen vereischt om de zaak, waarvan roija verleend is, zonder nieuwe dagvaarding weder op de rol te brengen Eene op verzoek van den eischer op de rol doorgehaalde zaak kan mitsdien, zonder nieuwe dagvaarding, niet meer aanhangig worden gemaakt, wanneer de wederpartij zich daartegen verzet [2]).

Artikel 28.

De procureurs der partijen zijn verpligt aan den griffier ter hand te stellen een door hen geteekend afschrift der conclusien, welke zij hebben genomen.

De griffier is verpligt naauwkeurig aanteekening te houden van de conclusien, mondeling door partijen ter teregtzitting genomen in de gevallen, waarin geene schriftelijke conclusien vereischt worden.

Behalve dat de slotwoorden van art. 44 Ned. Regl. op de eedsaflegging enz.: „ten einde aan het audientie-blad te worden gehecht", niet zijn overgenomen in art. 28 al. 1 Regl. Rechtsv., stemt laatstbedoeld voorschrift overeen met dat van gezegd art. 44.

Waarom evenvermelde woorden, welke wel voorkwamen in art. 24*f* van het ontwerp der commissie van 1839, zijn weggelaten, blijkt niet.

Het voorschrift, voorkomende in het tweede lid van bovenstaand art. 28, is nieuw. Oorspronkelijk luidde het eenigszins anders dan nu; in plaats namelijk van de laatste woorden: „in de gevallen, enz.", las men aanvankelijk in het ontwerp van Mr. Wichers: „in zaken, waarin het geoorloofd is zonder bijstand van eenen procureur in regten te verschijnen." Volgens deze lezing zou het voorschrift uitsluitend gegolden hebben voor zaken het bedrag van *f* 200.— niet te boven gaande, als bedoeld bij art. 788 en vgg. Regl. Rechtsv., terwijl het thans eene vrij wat ruimere strekking heeft, als zijnde

1) Zie het arrest van het Hof van den 22sten November 1888 (Wkbl. van het Recht, n°. 1332).

2) Vergl. 's Hofs arrest, dd. 3 September 1891 (Het Recht in N. I., dl. LVII, blz. 248 en vgg., zoomede Wkbl. van het Recht, n°. 1477).

het toepasselijk in alle gevallen „waarin geene schriftelijke conclusien vereischt worden" [1]).

Artikel 29.

De practizijns zijn gehouden de zaak voor den regter met bezadigdheid [2]) te bepleiten, en in alles den eerbied in acht te nemen en te bewaren, dien men aan de justitie schuldig is. Wanneer zij dit uit het oog verliezen, zal de regter hen daaraan herinneren, en in geval van herhaald vergrijp, zal hij hen tot eene boete verwijzen, die de som van honderd gulden niet zal mogen te boven gaan; alles onverminderd de toepassing van art. 192 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, wanneer daartoe termen zijn.

In dit artikel wordt eenigszins gewijzigd het voorschrift teruggevonden van art. 22 Wetb. Rechtsv., luidende als volgt: „De partijen en hare praktizijns zullen gehouden zijn de zaak voor den regter met bezadigdheid te bepleiten, en in alles den eerbied in acht te nemen en te bewaren, dien men aan de justitie schuldig is. Wanneer zij zich daarin te buiten gaan, zal de regter hen dit herinneren; in geval dit andermaal gebeurt zal hij hen tot eene boete kunnen verwijzen, die de som van vijftig gulden niet zal mogen te boven gaan [3]).

In onderscheiding van het bepaalde bij dit artikel, staat art. 29 Regl. Rechtsv. aan partijen niet toe zelve te pleiten; „het scheen verkieslijk" — aldus schreef Mr. Wichers in zijne nota van toelichting — „dit hier te lande alleen aan de praktizijns over te laten".

Een gevolg hiervan was, gelijk wel van zelf spreekt, dat art. 20 Wetb. Rechtsv., waarbij het recht van partijen om zelve haar zaak te bepleiten, nader is omschreven, door den Indischen wetgever niet kon worden overgenomen.

Dat het echter in zaken het bedrag van *f* 200.— niet te boven gaande, aan partijen niet veroorloofd zoude zijn zelve hare zaak toe te lichten en te verdedigen, kan wel niet de bedoeling van den wetgever zijn geweest. Trouwens bij art. 795 Regl. Rechtsv. is uitdrukkelijk

---

1) Vergl. de aanteekening op art. 78.

2) In de officieele uitgave staat «bezadigheid».

3) De laatste woorden van dit artikel: «in geval dit andermaal gebeurt enz.» werden ingetrokken bij art. 1 der wet van 26 April 1884 (Ned. Stbl. n°. 94).

bepaald, dat de voorschriften van dat Reglement slechts *hoofdzakelijk* behoeven te worden opgevolgd.

ARTIKEL 30.

Wanneer de regters eenparig oordeelen, dat eene zaak tot genoegzame klaarheid is gebragt, zal de president de pleidooijen doen ophouden.

Dit artikel stemt woordelijk overeen met art. 47 Ned. Regl. op de eedsaflegging enz.

ARTIKEL 31.

De regter kan in alle gevallen, en in elken stand der zaak, wanneer dezelve hem voor minnelijke schikking vatbaar schijnt, het zij op verzoek van partijen of van ééne derzelve, het zij ambtshalve, partijen gelasten om in persoon of door of met derzelver practizijns, voor hem of voor één of meer regters-commissarissen te verschijnen, ten einde eene vereeniging te beproeven.

Indien eene minnelijke schikking tot stand komt, wordt, wanneer partijen zulks verlangen, een proces-verbaal opgemaakt en geteekend door partijen, of derzelver tot dat einde bijzonderlijk gemagtigden, in welk proces-verbaal de verbindtenissen, die partijen ten gevolge dier schikking op zich nemen, worden uitgedrukt.

De uitgifte van dit proces-verbaal geschiedt in executorialen vorm.

Tusschen art. 19 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk luidde, en bovenstaand artikel, dat daaraan ontleend is, bestaan eigenlijk geene andere punten van verschil dan dat in het eerste lid van laatstgezegd artikel in plaats van: „voor zich of enz.," gelezen wordt: „voor hem of enz.," zoomede dat in het tweede lid het woord: „waarin", vervangen is door: „in welk proces-verbaal".

Het derde lid, hetwelk in het ontwerp van Mr. Wichers ontbrak, is bij de laatste herziening van dat ontwerp aan het artikel toegevoegd.

Met opzicht tot het bepaalde bij het Nederlandsche artikel valt nog

op te merken, dat het bij de wet van 6 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) vermeerderd is met het volgend voorschrift:

„Indien geen minnelijke schikking tot stand komt, bepaalt de regter den dag, waarop de zaak weder ter rolle zal worden opgeroepen".

Dit nieuwe voorschrift, hetwelk verband houdt met de bij evengezegde wet plaats gehad hebbende opheffing van het verschil in procedure tusschen zaken van gewone en van summiere behandeling, is eene toepassing van het beginsel der summiere procesorde, dat bij uitwijzing eener exceptie of van een incident, de zaak niet van de rol gaat, doch de rechter bij zijn vonnis tevens den dag bepaalt, waarop zij weder ter rolle zal worden opgeroepen [1]).

Artikel 32.

De advijseurs, welke in de bij artikel 7 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie omschreven gevallen moeten geraadpleegd worden, zullen, nadat de behandeling der zaak op de teregtzitting is afgeloopen, hun gevoelen in raadkamer uiten en zich daarna kunnen verwijderen, ten zij de voorzitter hen verzoeke om bij de beraadslagingen tegenwoordig te zijn. Zij zullen in allen gevalle worden uitgenoodigd om, des verkiezende, de uitspraak van het vonnis bij te wonen.

Volgens art. 7 Recht. Org., hetwelk in bovenstaand, niet aan de Nederlandsche wetgeving ontleend artikel wordt aangehaald, heeft de aanwijzing van adviseurs bij de rechterlijke collegiën plaats door den president. Of deze die aanwijzing ambtshalve moet doen, dan wel op verzoek van de eischende partij, is een punt waarover verschillend gedacht is [2]). Naar het mij voorkomt, is het die partij, door welke ten deze de eerste stappen gedaan dienen te worden. Want

1) Zie blz. 11 en vgg. van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

2) Zie het opstel: *Moet de regter ambtshalve de bij art. 7 van het reglement op de regterlijke organisatie enz. bedoelde advijseurs in zich voordoende gevallen doen aanwijzen, of rust de verpligting daartoe in burgerlijke zaken op de gedingvoerende partijen, en in strafzaken op het openbaar ministerie?* in Het Recht in N. I., dl. XI, blz. 366 en vgg. — Vergl. verder het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 8 Juni 1860, in dl. XVIII, blz. 416 van genoemd tijdschrift en het vonnis van den raad van justitie te Padang, dd. 22 November 1877, in n°. 773 Wkbl. van het Recht.

moge de wet ook al niet vorderen, dat de aanlegger aan den voorzitter der rechtbank, zoo noodig, moet vragen adviseurs aan te wijzen, zoo spreekt het toch wel van zelf, dat de voorzitter om tot die aanwijzing te kunnen overgaan, dient te weten dat zij vereischt wordt, eene wetenschap, welke de aanlegger van het proces hem slechts kan verschaffen. Overigens is het, behalve voor partijen, ook voor de rechtbank van veel belang, dat de adviseurs, zoo vaak hunne tegenwoordigheid ter terechtzitting wordt gevorderd, aanwezig zijn, daar anders hare beslissingen, als genomen door een niet wettig samengesteld collegie, nietig zouden wezen [1]).

Meer dan eens is de vraag ter sprake gekomen, of de adviseurs ook gehoord moeten worden omtrent het verleenen van verstek, de beslissing of eene zaak van gewone, dan wel van summiere behandeling is, en dergelijke meer. Die vraag is nu eens bevestigend beantwoord [2]), en dan weer ontkennend [3]). Met eene beantwoording echter in laatstbedoelden zin kan ik mij het best vereenigen. Het gevoelen toch der adviseurs moet, blijkens art. 7 Recht. Org., worden ingewonnen „bepaaldelijk ten aanzien van de ter zake betrekkelijke godsdienstige of andere wetten of gebruiken" van den gedaagde, en met die wetten en gebruiken hebben onze procesvormen niets gemeen. Daarenboven vordert gezegd art. 7 hun advies slechts „ten einde daarop bij het doen der uitspraak worde gelet." En nu ligt het voor de hand, dat hier met *uitspraak* de *einduitspraak* wordt bedoeld. Immers in strafzaken, waarin dat art. 7 ook van toepassing is, worden de adviseurs niet over de incidenten gehoord, maar wordt hun gevoelen, blijkens art. 166 al. 2 Regl. Strafv., eerst bij de eindbeslissing ingewonnen en wel uitsluitend „over het al of niet bewezene van het feit en over deszelfs strafbaarheid, volgens hunne godsdienstige of andere wetten of gebruiken." Over de qualificatie en de schuld hebben zij zich niet uit te laten.

Voorts spreekt het wel van zelf, dat de tegenwoordigheid van adviseurs slechts dan te pas komt, wanneer de gedaagde niet rechtens

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 30 Juli 1868 (Wkbl. van het Recht, n°. 266). Vergl. ook 's Hofs arrest van 6 Mei 1858 (Het Recht in N. I., dl. XVI, blz. 198 en vgg.).

2) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 8 Juni 1860 (Het Recht in N. I., dl. XVIII, blz. 416) en dat van den raad te Padang van 22 November 1877 (Wkbl. van het Recht, n°. 773).

3) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 26 Augustus 1853 (Het Recht in N. I., dl. IX, blz. 169 en vgg.) en dat van den raad te Soërabaja van 6 Februari 1861 (Het Recht in N. I., dl. XX, blz. 225).

is, of zich niet vrijwillig heeft onderworpen aan de Europeesche wetgeving [1]). Art. 7 Recht. Org. schrijft zulks trouwens uitdrukkelijk voor. In zaken van Vreemde Oosterlingen, op wie een deel der Europeesche wetgeving toepasselijk is verklaard, wordt dus de tegenwoordigheid van adviseurs niet vereischt, wanneer de vordering, als berustende op die wetgeving, ter kennisneming staat van den Europeeschen rechter.

En evenmin wordt, luidens art. 1 van Stbl. 1891 n°. 230, de tegenwoordigheid van adviseurs ter terechtzitting en hunne raadpleging vereischt, wanneer de gedaagde den christelijken godsdienst belijdt [2]), wat evenwel, blijkens art. 2 van gezegd Staatsblad, niet wegneemt, dat in processen tegen de inlandsche vorsten en hoofden, bedoeld bij Stbl. 1867 n°. 10, overeenkomstig het bepaalde bij art. 2 van dit Staatsblad, twee inlandsche hoofden geraadpleegd moeten worden. Wanneer echter de inlandsche vorst of het hoofd den christelijken godsdienst niet belijdt, moet bovendien het gevoelen van den hoofdpriester worden ingenomen, gelijk bij gezegd art. 2 is voorgeschreven.

Verder dient, ingevolge art. 7 Recht. Org., ook een mohammedaansche priester te worden geraadpleegd, wanneer de raad van justitie te Padang kennis neemt van vorderingen tegen Oosterlingen in het gouvernement Sumatra's Westkust en in het gewest Benkoelen, niet behoorende tot de eigenlijk gezegde inlandsche bevolking van Sumatra, welke Oosterlingen, ook al zijn zij niet rechtens, of al hebben zij zich niet vrijwillig onderworpen aan de Europeesche wettelijke bepalingen, voor genoemden raad moeten worden gedagvaard.

Dat eindelijk de adviseurs verplicht zijn om het geheim te bewaren opzichtelijk de gevoelens, welke in raadkamer over aanhangige rechtsgedingen zijn geuit, is bij art. 41 al. 2 Recht. Org. uitdrukkelijk voorgeschreven.

Artikel 33.

Wanneer in den loop van een regtsgeding de bijstand van eenen tolk vereischt wordt, zal deze door partijen, of, in geval van verschil, door den president gekozen worden. Indien de

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 6 September 1860 (Het Recht in N. I., dl. XVIII, blz. 419 en vgg.).

2) Eene kritiek over bovenstaand voorschrift wordt gegeven in een opstel: *Het Koninklijk besluit van 11 Augustus 1891 n°. 20, afgekondigd bij Staatsblad 1891 n°. 230, houdende afschaffing van adviseurs in zaken tegen Christen-Inlanders*, in Het Recht in N. I., dl. LXI, blz. 9 en vgg.

gekozene geen door de regering aangesteld, beëedigd translateur is, moet hij, alvorens zijne werkzaamheden aan te vangen, op de teregtzitting, in handen van den president, den eed afleggen, dat hij de van hem als tolk gevorderde diensten met getrouwheid en naar zijn geweten zal verrigten.

Wanneer een tolk vereischt wordt bij verrigtingen van eenen regter-commissaris of van eenen gedelegeerden ambtenaar, zullen de bemoeijenissen van den president op hen overgaan.

Dit artikel, hetwelk in de Nederlandsche rechtsvordering niet gevonden wordt, zegt alleen hoe gehandeld moet worden „wanneer in den loop van een regtsgeding de bijstand van eenen tolk vereischt wordt", doch laat geheel in het midden, wanneer dat geval zich voordoet. Blijkbaar staat zulks ter beoordeeling van den rechter. Meent deze, dat hij zelf en dat ook partijen voldoende vertrouwd zijn met de vreemde taal, waarvan bij voorbeeld een getuige of deskundige zich bedient; is die taal algemeen bekend zooals de Maleische in Indië, dan kan het wel onnoodig worden geacht van den bijstand van een tolk gebruik te maken [1]). Volgens Mr. Winckel [2]) evenwel is het een misbruik om een verhoor af te nemen in het Maleisch, dewijl de meeste Indische rechters die taal niet genoegzaam kennen. Dan hoe dit zijn moge, zooveel, dunkt mij, is zeker dat, waar men met eene, niet algemeen bekende, vreemde taal te doen heeft, waar dus zelfs maar eenige vrees kan bestaan, dat eene van partijen of een van de rechters niet volkomen goed begrijpt, wat in die taal verhandeld wordt, in geen geval mag worden verzuimd de hulp van een tolk in te roepen.

Wanneer degeen, die als tolk optreedt, geen beëedigd translateur is en dus voor den aanvang zijner werkzaamheden moet worden beëedigd, geldt de door hem gedane eed voor de geheele verrichting, waarvoor zijne hulp wordt vereischt, zoodat het, bij voorbeeld in geval van een getuigenverhoor, onnoodig is, dat hij op elken nieuwen zittingdag telkens weder beëedigd wordt [3]).

Bepalingen omtrent de benoeming van translateurs worden gevonden in Stbl. 1819 n°. 79 en in Stbl. 1894 n°. 169. De ingevolge laatst-

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 29 December 1892 (Het Recht in N. I., dl. LX, blz. 104 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1545).

2) Zie blz. 121 van zijn *Formulierboek van burgerlijke regtsvordering in Nederlandsch Indië.*

3) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 23 Juli 1896 (Wkbl. van het Recht, n°. 1731).

genoemd Staatsblad door den Directeur van justitie benoemde translateurs, kunnen echter wel niet gezegd worden door de Regeering te zijn aangesteld en mogen dus, mijns inziens, in een rechtsgeding als zoodanig geene diensten verrichten, wanneer zij niet vooraf, overeenkomstig het bepaalde bij het slot van art. 33 al. 1 Regl. Rechtsv., beëedigd zijn.

De door de translateurs af te leggen eed is omschreven in Stbl. 1859 n°. 69 [1]).

DERDE AFDEELING.

Van de regters en van het wraken derzelve.

Artikel 34.

De regters, de ambtenaren van het openbaar ministerie, de griffiers en de substituut-griffiers, zullen zich niet mogen belasten met het verdedigen van de zaken der partijen, het zij mondeling, het zij schriftelijk, het zij onder den naam van consultatie, zelfs niet voor andere regterlijke collegien, dan die bij welke zij hunne functien waarnemen.

Echter zullen zij bij alle regterlijke collegien hunne eigene zaken en die hunner vrouwen, bloedverwanten of aangehuwden in de regte linie, en hunner pupillen mogen bepleiten.

Zij zullen ook geene scheidslieden mogen zijn.

Dit artikel. ontleend aan art. 29 Wetb. Rechtsv., stemt daarmede ook geheel overeen, behalve dat de aanhef van het laatste luidt: „De regters in werkelijken dienst, de procureurs-generaal, de advokaten-generaal, de officieren van justitie of hunne substituten, de griffiers en substituut-griffiers, zullen zich niet mogen belasten enz.", terwijl de daar voorkomende woorden: „hoven of regtbanken" en „hoven en regtbanken", in art. 34 Regl. Rechtsv. vervangen zijn door: „regterlijke collegien".

Het bepaalde bij dat artikel is blijkbaar een uitvloeisel van het bij art. 37 Recht. Org. (art. 24 Ned. Recht. Org.) uitgesproken beginsel,

---

1) Zie over het salaris van de translateurs, behalve Stbl. 1819 n°. 79, ook nog Stbl. 1882 n°. 35; 1892 n°. 102; en 1896 n°. 163.

volgens hetwelk het den rechter verboden is om in eenig voor hem aanhangig geschil of dat hij weet of vermoedt voor hem aanhangig te zullen worden, rechtstreeks of zijdelings aan partijen of aan hare advocaten of procureurs raad te geven of hulp te bieden.

Verder houdt art. 35 Recht. Org. (art. 23 Ned. Recht. Org.) nog het verbod in om een lid van eenig rechterlijk collegie te benoemen tot commissaris of tot rapporteur in eene zaak, in welke een zijner bloed- of aanverwanten, tot den derden graad ingesloten, als advocaat of procureur werkzaam is of geweest is.

Artikel 35.

Geen regter zal mogen gewraakt worden, dan om de navolgende redenen:

1°. indien hij persoonlijk belang bij het geschil heeft;

2°. indien hij aan eene der partijen in bloedverwantschap of in zwagerschap bestaat tot in den vierden graad ingesloten;

3°. indien er, binnen het jaar vóór de wraking, tegen eene der partijen of derzelver echtgenoot of nabestaanden en aangehuwden in de regte linie, een strafgeding op zijne klagte of door zijn toedoen is gevoerd;

4°. indien hij een schriftelijk advijs in de zaak gegeven heeft;

5°. indien hij, hangende het geding, van iemand, die bij de zaak belang heeft, geschenken heeft ontvangen, of dezelve aan hem zijn beloofd, en hij deze belofte heeft aangenomen;

6°. indien de regter, zijne vrouw, hunne bloedverwanten of aangehuwden in de regte linie, een verschil over een gelijksoortig onderwerp hebben, als hetwelk tusschen partijen in geschil is;

7°. indien er een burgerlijk regtsgeding tusschen den regter, zijne vrouw, hunne bloedverwanten of aangehuwden in de regte linie, en eene der partijen hangende is;

8°. indien de regter voogd, curator, vermoedelijke erfgenaam of begiftigde is van eene der partijen, of indien eene der partijen zijn vermoedelijke erfgenaam is;

9°. indien hij is bewindvoerder van eenige, als partij in de zaak betrokken zijnde stichting, maatschappij of ligchaam van bestuur;

10°. indien er een hooge graad van vijandschap bestaat tusschen hem en eene der partijen;

11°. indien er tusschen den regter en eene der partijen sedert den aanleg van het regtsgeding, of binnen zes maanden vóór de wraking, hebben plaats gehad beleedigingen of bedreigingen.

Bovenstaand artikel is ontleend aan art. 30 Wetb. Rechtsv. en stemt daarmede zoo goed als geheel overeen, behalve:

1°. dat in stede van de laatste woorden van art. 35 n°. 3: „een strafgeding .... is gevoerd," in art. 30 n°. 3 oorspronkelijk gelezen werd: „een crimineel of een correctioneel regtsgeding op zijne klagte of door zijn toedoen heeft plaats gehad", welke woorden, ingevolge art. 3 der wet van 26 April 1884 (Ned. Stbl. n°. 94), vervangen zijn door: „eene vervolging wegens misdrijf op zijn beklag of door zijn toedoen heeft plaats gehad;"

2°. dat, gelijk wel van zelf spreekt, in art. 35 n°. 8 als reden van wraking niet, even als in art. 30 n°. 8, vermeld is, dat de rechter is „toeziende voogd of toeziende curator" van eene der partijen, zijnde toch in Indië de weeskamer steeds met de toeziende voogdij en met de toeziende curateele belast; en

3°. dat in bovenstaand art. 35 n°. 9 eenigszins is afgeweken van de in art. 30 n°. 9 gevolgde redactie, waar gesproken wordt van „eenige stichting, maatschappij of ligchaam van bestuur, welke partij in de zaak is".

Van deze punten van verschil kan alleen het eerste gezegd worden eenigszins belangrijk te wezen. Immers terwijl, volgens art. 30 n°. 3 Wetb. Rechtsv., zal de daarbij bedoelde reden tot wraking aanwezig zijn. eene vervolging wegens misdrijf moet hebben plaats gehad, — volgens de oorspronkelijke lezing werd een crimineel of een correctioneel rechtsgeding vereischt, — en terwijl dus volgens de Nederlandsche wet de overtredingen zijn uitgesloten, spreekt art. 35 n°. 3 Regl. Rechtsv. zoo algemeen mogelijk van een *strafgeding*, waaronder niet slechts alle misdrijven, maar ook alle overtredingen zonder onderscheid begrepen zijn.

Naar aanleiding van art. 35 n°. 8 Regl. Rechtsv. valt verder op te merken, dat aan alle rechterlijke ambtenaren bij art. 9 Recht. Org. verboden is om voogd of curator te zijn van personen, die hun verder dan in den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap bestaan, tenzij de Gouverneur-Generaal daartoe, om bijzondere redenen, vergunning hebbe gegeven.

Blijkens het advies van het Hoog-Gerechtshof, dd. 19 Juli 1847,

werd bij de bespreking van het voorschrift, vervat in art. 35 n°. 10 Regl. Rechtsv., door twee leden van dat collegie de wensch geuit, dat op het voetspoor van art. 27 der toenmalige Instructie van het Hoog-Gerechtshof [1]), even als een hooge graad van vijandschap, zoo ook, vooral met het oog op den toestand der Indische maatschappij, uit hoofde van bijzondere vriendschap, wraking zou worden toegelaten. Mr. Wichers echter verzette zich tegen dat denkbeeld, voornamelijk op grond dat vijandschap een hartstocht is, doch niet de vriendschap, om welke reden de laatste dan ook niet in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering onder de redenen van wraking was opgenomen. Tegen deze, mijns inziens, niet zeer afdoende redeneering, welker slot bovendien, naar het schijnt, louter op eene veronderstelling berustte [2]), werden geene bedenkingen geopperd en zoo werd evenbedoelde bepaling onveranderd vastgesteld.

Ten slotte zij hier nog aangeteekend, dat om de redenen in art. 35 Regl. Rechtsv. vermeld, ook de rechtsprekende ambtenaar bij de residentiegerechten in Nederlandsch-Indië door partijen kan worden gewraakt [3]).

Artikel 36.

Ieder regter die weet, dat er eenige reden van wraking tegen hem bestaat, zal gehouden zijn dezelve op te geven aan het collegie waarin hij zitting heeft, hetwelk beslissen zal of hij zich van de zaak onthouden moet.

---

1) Dit artikel luidde als volgt: «Wanneer de President of eenig ander Lid, zich tot eene of meer der partijen in eenige betrekking bevindt, hiervoren wel niet uitgedrukt, doch om welke hij echter zoude verlangen, van de behandeling van derzelver zaken te wezen ontslagen, als, uit hoofde van bijzondere vriendschap, vijandschap, groote gemeenschappelijke belangen, aanmerkelijke betoonde of genotene weldaden, van, met, of aan de partijen, of derzelver ouders, huisvrouw, kinderen of broeders en zusters, of om diergelijke redenen, zal zoodanig Lid daarvan aan het Hof kennis geven, en in zijne afwezendheid, over het gewigt dier redenen worden geraadpleegd en beslist".

2) Dienaangaande blijkt althans niets uit hetgeen in het *Handboek voor de burgerlijke regtsvordering* van J. van den Honert op blz. 188 (§ 30 n°. 10) wordt gezegd.

3) Zie art. 240 Inl. Regl., art. 205 Regl. Banka, art. 203 Regl. Billiton, art. 192 Regl. Riouw, art. 191 Regl. Lampongsche distr., art. 195 Regl. Palembang, art. 197 Regl. Sumatra's Oostk., art. 195 Regl. Westerafd. Borneo, art. 193 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 193 Regl. Bali en Lombok, art. 225 Regl. Sumatra's Westk., art. 30 Regl. Benkoelen, art. 194 n°. 5 Regl. Atjeh, art. 231 Regl. Celebes, art. 188 Regl. Ternate, art. 204 Regl. Menado, art. 194 Regl. Amboina en art. 192 Regl. Timor.

Behalve dat daarin de voor den kantonrechter gemaakte uitzondering natuurlijk niet is opgenomen, stemt bovenstaand artikel bijna woordelijk overeen met art. 31 Wetb. Rechtsv.

Artikel 37.

De redenen om welke een regter kan gewraakt worden zijn toepasselijk op het openbaar ministerie, mitsgaders op de griffiers en substituut-griffiers; zulks evenwel met dien verstande, dat geen ambtenaar van het openbaar ministerie gewraakt kan worden, wanneer hij ambtshalve als partij in het geschil betrokken is; gelijk ook zoodanige wraking niet zal kunnen plaats hebben ter zake van strafgedingen, door de ambtenaren van het openbaar ministerie ambtshalve gevoerd tegen de bij artikel 35, onder nommer 3, gemelde personen.

De wraking geschiedt op dezelfde wijze als die der regters.

Dit artikel is ontleend aan art. 32 Wetb. Rechtsv., hetwelk aldus luidt: „De redenen om welke een regter kan gewraakt worden zijn toepasselijk op het openbaar ministerie, wanneer hetzelve geen hoofdpartij in het geschil is, mitsgaders op de griffiers en substituut-griffiers.

„De wraking dezer ambtenaren geschiedt op dezelfde wijze als die der regters."

Tusschen de twee bovenstaande wetsartikelen bestaat in de eerste plaats dit verschil, dat, volgens art. 32 Wetb. Rechtsv., de redenen, waarom een rechter gewraakt kan worden, toepasselijk zijn op het openbaar ministerie, „wanneer hetzelve geen hoofdpartij in het geschil is", terwijl bij art. 37 Regl. Rechtsv. is bepaald, dat geen ambtenaar van het openbaar ministerie kan worden gewraakt, „wanneer hij ambtshalve als partij in het geschil betrokken is." De oorzaak van dit verschil moet waarschijnlijk gezocht worden in het voorschrift van het later ingetrokken art. 317 Regl. Rechtsv., krachtens hetwelk de ambtenaren van het openbaar ministerie — afgescheiden van hunne, met die der ambtenaren van het openbaar ministerie hier te lande overeenkomende verplichtingen, — ook nog gehouden waren om in alle burgerlijke zaken, waarin de Regeering van Nederlandsch-Indië als vertegenwoordigende den lande, hetzij eischender, hetzij verwerender wijze, als hoofdpartij, dan wel als gevoegde of tusschenkomende

partij optrad, op daartoe van of namens den Gouverneur-Generaal bekomen last, het geheele geding te voeren. Immers door den Nederlandschen tekst onveranderd over te nemen, zou wraking van het openbaar ministerie in alle gevallen, waarin het niet als hoofdpartij optrad, zijn toegelaten, dus ook dan, wanneer het door de Indische Regeering op evengezegde wijze met het voeren van een proces was belast. En daar nu de reden, waarom geene wraking van het openbaar ministerie is toegelaten, wanneer dit als hoofdpartij optreedt [1]), ook geacht kon worden te gelden in de gevallen, waarin door dat ministerie als praktizijn voor de Regeering een proces werd gevoerd, ligt de gissing voor de hand, dat de Indische wetgever, met geen ander doel dan om ook in laatstgezegde gevallen de mogelijkheid tot wraking van het openbaar ministerie uit te sluiten, in het bepaalde bij art. 32 Wetb. Rechtsv. bovenvermelde wijziging heeft gebracht. Van deze wijziging, ten gevolge waarvan wraking van het openbaar ministerie in Indië, even als hier te lande, slechts is toegelaten, wanneer het in zijne conclusiën moet worden gehoord, kan intusschen niet gezegd worden, dat zij bijzonder gelukkig is geformuleerd. Hij toch die, krachtens zijn ambt, de opdracht ontvangt om als praktizijn in een proces voor de Regeering op te treden, wordt dien ten gevolge geene partij in dat proces, — partij is en blijft in zoodanig geval enkel en alleen de Regeering, — en kan derhalve strikt genomen niet gezegd worden *ambtshalve als partij* in het geschil betrokken te zijn.

Een tweede punt van verschil tusschen voormelde wetsartikelen is, dat art. 37 Regl. Rechtsv. de in art. 32 Wetb. Rechtsv. niet voorkomende bepaling bevat, dat geene wraking kan plaats hebben ter zake van strafgedingen door de ambtenaren van het openbaar ministerie ambtshalve gevoerd tegen de bij art. 35 n°. 3 gemelde personen. Deze wijziging, overgenomen uit het ontwerp der commissie van 1839 — de zoo even besproken wijziging werd voorgesteld door Mr. Wichers — heeft blijkbaar ten doel het aantal gevallen, waarin het openbaar ministerie gewraakt kan worden, te beperken, kunnende dien ten gevolge een ambtenaar van dat ministerie, wanneer dit gehoord moet worden in zijne conclusiën, niet worden gewraakt ter zake van een strafgeding, wanneer ook, ambtshalve, door hem gevoerd tegen de in art. 35 n°. 3 gemelde personen. Daar echter het openbaar ministerie in Indië sedert 1864, behalve in het geval bedoeld bij art. 73 al. 2

---

1) Zie dl. III, blz. 232 en 233 van *Het Nederlandsche burgerlijke procesrecht*, door Mr. van Boneval Faure.

der Comptabiliteitswet, alleen bij een beroep in cassatie in zijne conclusiën wordt gehoord [1]), kan gezegde beperking thans nog slechts in die gevallen toepassing vinden.

Artikel 38.

De partij die een regter wraken wil, moet de wraking met redenen bekleed voorstellen, op straffe van verlies van het regt daartoe, uiterlijk vóór den aanvang der pleidooijen, of, indien de zaak in geschrifte wordt behandeld, vóór den afloop der termijnen, ten ware de redenen of aanleiding tot de wraking later mogten zijn ontstaan.

Met uitzondering van het laatste geval, moet de wraking van eenen regter-commissaris geschieden vóór dat hij zijne werkzaamheden als zoodanig aanvangt.

De acte van wraking zal moeten geteekend zijn door de partij, of derzelver bijzonderen en bij authentieke acte daartoe gevolmagtigde, en zal aan den griffier worden ter hand gesteld, die, na een bewijs van ontvangst daarvan gegeven te hebben, dezelve onmiddellijk aan den gewraakten regter zal mededeelen.

Met art. 33 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel zoo goed als volkomen overeen.

Artikel 39.

De regter zal gehouden zijn, binnen den termijn van twee dagen, zijne bedenkingen aangaande de wraking in geschrifte te brengen, en in een besloten omslag aan den president te doen toekomen.

Indien de wraking tegen den president is gerigt, zal de toezending geschieden aan den vice-president, of, bij ontstentenis van dezen, aan het op den president in rang volgend lid.

Artikel 40.

Het regterlijk collegie zal de redenen van wraking onderzoeken, en dezelve bewezen en gegrond bevindende, de wraking toestaan.

In de artt. 39 en 40 Regl. Rechtsv. worden, doch belangrijk ge-

[1]) Zie de aanteekening op art. 320.

wijzigd, de voorschriften teruggevonden, vervat in de artt. 34, 35 en 36 Wetb. Rechtsv., waarbij het volgende bepaald is:

dat de rechter gehouden zal zijn om, binnen twee dagen, onder de acte van wraking eene schriftelijke verklaring te stellen, houdende òf berusting in de wraking, òf weigering om zich van de kennisneming der zaak te onthouden, met zijn antwoord op de middelen in de acte uitgedrukt;

dat, indien de gewraakte rechter in de wraking berust, hij zich van de kennisneming der zaak moet onthouden;

dat, indien hij niet in de wraking berust, het hof of de rechtbank de redenen van wraking zal onderzoeken; en

dat, in geval die redenen bewezen en gegrond worden bevonden, de wraking wordt toegestaan.

Bij eene vergelijking dezer bepalingen met die van de artt. 39 en 40 Regl. Rechtsv. blijkt, dat, volgens eerstbedoelde, de gewraakte rechter onder de acte van wraking eene verklaring moet stellen, strekkende ter bestrijding van-, of ter berusting in de aangevoerde redenen van wraking, zonder dat verder is voorgeschreven, hoe die verklaring ter kennis van het rechterlijk collegie moet worden gebracht, terwijl bij art. 39 Regl. Rechtsv. den gewraakten rechter de verplichting is opgelegd „zijne bedenkingen aangaande de wraking in geschrifte te brengen," met bepaling tevens, dat dit schriftuur aan den president, of, indien de wraking tegen dezen gericht is, aan den vice-president of aan het oudste lid zal worden gezonden. Deze bepaling is geheel in overeenstemming met art. 49 Recht. Org., volgens hetwelk alle voor de rechterlijke collegiën bestemde brieven en stukken ontvangen moeten worden door den president, die daarvan dan mededeeling moet doen aan het collegie.

Het belangrijkste verschil echter tusschen de hier besproken Indische en Nederlandsche wettelijke bepalingen is, dat, volgens de eerste, het rechterlijk collegie altijd verplicht is de aangevoerde redenen van wraking te onderzoeken en daarop te beslissen, terwijl zoodanig onderzoek en zoodanige beslissing, volgens de Nederlandsche wet, niet plaats hebben, indien de gewraakte rechter in de wraking berust, in welk geval hij zich eenvoudig van de kennisneming der zaak heeft te onthouden, zonder dat verder de tusschenkomst van het rechterlijk collegie wordt vereischt.

Van deze twee stelsels nu verdient, naar het mij voorkomt, het Indische de voorkeur, en wel omdat de vraag, of een rechter, al dan niet, in staat is om in eene bepaalde zaak een onbevangen en onpar-

tijdig oordeel uit te brengen, is eene vraag van openbare orde, welke niet mag worden overgelaten aan de beslissing der daarbij betrokken personen, gelijk feitelijk geschiedt, wanneer de gewraakte rechter het in zijne macht heeft om, door in de wraking te berusten, het onderzoek daarover aan het rechterlijk collegie te onttrekken. Tegen het Indische stelsel bestaat dat bezwaar niet. Volgens dat stelsel toch moet altijd, dus ook dan, wanneer de gewraakte rechter zich niet tegen de wraking verzet, dienaangaande eene beslissing worden genomen door het rechterlijk collegie, hetwelk — naar vrij algemeen en. mijns inziens ook terecht, wordt aangenomen, — buiten de tegenwoordigheid van den gewraakten rechter, wiens plaats door een ander dient te worden vervuld, van de zaak kennis moet nemen.

Artikel 41.

Indien de wrakende partij vermeent meer dan ééne reden van wraking tegen denzelfden regter te hebben, moet zij allen te gelijk voordragen.

Tusschen dit artikel en art. 37 Wetb. Rechtsv. bestaat geen verschil.

Artikel 42.

Indien eene partij meer dan één lid van hetzelfde regterlijk collegie wil wraken, kan zij de tweede of verdere wraking niet voordragen vóór dat over de voorafgaande beslist is.

Dit art. is gelijkluidend aan art. 38 Wetb. Rechtsv.

Artikel 43.

Geen der leden van het regterlijk collegie mag zich verschoonen van aan de raadplegingen over, en de beslissing van de wraking deel te nemen.

Met art. 39 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel volkomen overeen, behalve dat daar gelezen wordt: „verschoonen om enz."

Artikel 44.

De uitspraak in zake van wraking is in geen geval aan hooger beroep, revisie of cassatie onderworpen.

Dit artikel is weder volkomen gelijk aan art. 42 Wetb. Rechtsv.

Artikel 45.

De eischer die in zake van wraking in het ongelijk gesteld wordt, zal verwezen worden in eene boete, die geen honderd gulden te boven zal mogen gaan.

Dit artikel is ontleend aan art. 43 Wetb. Rechtsv., luidende als volgt: „De eischer die in zake van wraking in het ongelijk gesteld wordt, zal verwezen worden in eene boete, die geen vijftig gulden te boven zal mogen gaan, onverminderd de actie van den regter tot herstel van eer en vergoeding van schaden en interessen, zoo daartoe gronden zijn. In geval de gewraakte regter zoodanige actie wil instellen, moet hij zich onthouden van de kennisneming der zaak waarin hij gewraakt is geworden".

Laatstgezegd artikel werd echter ingetrokken bij art. 4 der wet van 7 April 1869 (Ned. Stbl. n°. 55), waarna art. 45 Regl. Rechtsv. eveneens ingetrokken werd, en wel bij art. 5 van het Koninklijk besluit van 6 November 1871 n°. 22.

Aanleiding tot dat besluit gaf de ministerieele dépêche van 28 Augustus 1869, waarbij aan de Indische Regeering onder anderen gevraagd werd haar gevoelen kenbaar te maken omtrent de noodzakelijkheid tot wijziging van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering in den zin der Nederlandsche wet van 7 April 1869 (Ned. Stbl. n°. 55), met verzoek tevens om, des noodig, de vereischte voorstellen te doen tot zoodanige wijziging. Ingevolge die dépêche ontwierp de Directeur van het destijds nog op te richten Departement van justitie eene algemeene verordening (Koninklijk besluit), houdende afschaffing van eenige bepalingen, handelende over judicieele boeten en schadeloosstellingen, waarna hij bij missive, dd. 19 Januari 1870, dat ontwerp, vergezeld van eene nota van toelichting, den Gouverneur-Generaal aanbood.

Die nota bevatte hoofdzakelijk de volgende opmerkingen en beschouwingen:

dat, luidens art. 75 Reg. Regl., de verordeningen betreffende de rechtspraak over Europeanen in burgerlijke en handelszaken zooveel mogelijk moesten overeenkomen met de in Nederland bestaande wetten;

dat bij de Nederlandsche wet van 7 April 1869 de voorschriften van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering betreffende de judicieele boeten en schadeloosstellingen, voorkomende in de artt. 178, 196, 197, 198, 43, 227, 381, 391, 393, 394, 406, 407, 428, 429

en 853 zoodanig gewijzigd waren, dat zij uit het Wetboek waren verdwenen;

dat nagenoeg gelijkluidende bepalingen (voornamelijk verschillende met opzicht tot het bedrag der boeten) gevonden werden in de artt. 150, 168, 169, 170, 45, 220, 383, 395, 397, 398, 411, 412, 431 en 866 Regl. Rechtsv.;

dat dezelfde motieven, welke tot de afschaffing der judicieele boeten en schadeloosstellingen in Nederland hadden geleid, daartoe ook behoorden te leiden in Nederlandsch-Indië, ten ware er bijzondere redenen bestonden, welke haar behoud aldaar wenschelijk mochten doen zijn;

dat echter zulke redenen niet aanwezig waren, en dat, wat in de memorie van toelichting op het bij Koninklijke boodschap van 28 Februari 1868 n°. 1 aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden ontwerp, in het voorloopig verslag van 20 Maart daaraanvolgende, in de memorie van beantwoording en in de memorie van toelichting, bij de wederaanbieding van het ontwerp in het zittingjaar 1868/1869, tot ondersteuning der voorgestelde afschaffing was gezegd, in Nederlandsch-Indië even waar en even toepasselijk was, als in Nederland;

dat die stukken, waarnaar kortheidshalve werd verwezen, dan ook in allen deele konden strekken tot toelichting van het aangeboden ontwerp;

dat dit ontwerp, behoudens de noodige veranderingen in de nummers der aangehaalde bepalingen, wat de artt. 1, 3, 4 en 5 betrof, geheel gelijk was aan art. 1 tot en met art. 4 der Nederlandsche wet; en

dat art. 2 nieuw was ingevoegd, omdat, ten gevolge van de afschaffing der judicieele boeten, ook eene wijziging noodig was van art. 319, welks voorschrift het Nederlandsche Wetboek niet kende.

Evenbedoeld ontwerp werd in handen gesteld van het Hoog-Gerechtshof en van den Raad van Nederlandsch-Indië, die daarop bij hunne adviezen van den 30sten Augustus en van den 30sten September 1870 enkele aanmerkingen maakten, welke den Directeur aanleiding gaven om bij zijn schrijven van 10 December daaraanvolgende een eenigszins gewijzigd ontwerp aan te bieden aan den Gouverneur-Generaal, die dit met de daarbij behoorende bescheiden, bij missive van den 12den April 1871, den Minister van koloniën deed toekomen, met verzoek den Koning voor te stellen om gezegd ontwerp-algemeene verordening te arresteeren.

Ten slotte maakte de Minister van justitie, ter zake geraadpleegd, nog enkele bedenkingen tegen vaak gezegd ontwerp, dat vervolgens door den Minister van koloniën den Koning ter bekrachtiging werd aangeboden bij zijn rapport van den 28sten September 1871 en gearresteerd werd bij voormeld Koninklijk besluit van 6 November 1871 n°. 22. Dit besluit werd in Indië afgekondigd in Stbl. 1872 n°. 13.

VIERDE AFDEELING.

Van vonnissen in het algemeen.

ARTIKEL 46.

Indien de eischer of de gedaagde ten beteekenden dage niet verschijnt, wordt gehandeld zoo als bij de zesde afdeeling van dezen titel is bepaald.

Met art. 44 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel volkomen overeen.

ARTIKEL 47.

Indien partijen verschijnen, worden zij over en weder in hunne belangen gehoord, met inachtneming van de voorschriften van dit reglement.

De regter zal, na het voldingen en bepleiten of schriftelijk behandelen der zaak, zich de stukken doen overgeven en, het zij dadelijk, het zij op eenen naderen door hem te bepalen regtdag, uitspraak doen.

Het slot van het eerste lid van dit, aan art. 45 Wetb. Rechtsv. ontleende artikel verschilt in zoover van het slot van het eerste lid van dat art. 45, dat hier gelezen wordt: „met in-achtneming van de voorschriften der volgende titels van dit boek". In beide wettelijke bepalingen wordt gesproken van het hooren van partijen in *hunne*, in stede van in *hare* belangen.

Wat verder het tweede lid van art. 45 betreft, daaraan ontbreken de in art. 47 Regl. Rechtsv. achter het woord „bepleiten" gevoegde woorden: „of schriftelijk behandelen".

Deze bijvoeging houdt ongetwijfeld verband met de voorschriften van art. 138 en vgg. van genoemd Reglement, welke, eenigszins gewijzigd, uit het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering zijn overgenomen, en blijkbaar ten doel hebben om, met behoud overigens van den regel dat alle zaken worden bepleit, de behandeling bij geschrifte toe te laten, zoo vaak dit geraden mocht voorkomen.

Artikel 48.

De regter kan, alvorens de zaak bij eindvonnis te beslissen, eene praeparatoire of eene interlocutoire uitspraak doen.

Voor praeparatoir worden gehouden vonnissen en bevelschriften, welke gegeven zijn tot instructie der zaak, en welke strekken om het proces in staat van wijzen te brengen, zonder dat zulks op de zaak ten principale van eenigen invloed kan zijn.

Voor interlocutoir worden gehouden vonnissen en bevelschriften, waarbij de regter, alvorens regt te doen, een bewijs, een onderzoek of eene instructie beveelt, waarvan de beslissing der zaak zelve kan afhankelijk zijn.

Tusschen dit artikel en art. 46 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat geen ander verschil, dan dat het in laatstgenoemd artikel gebezigde woord „definitief", in art. 48 al. 1 vervangen is door de woorden: „bij eindvonnis".

Artikel 49.

Indien de regter den dag heeft bepaald waarop de uitspraak zal plaats hebben, en partijen met elkander in onderhandeling tot een minnelijk vergelijk zijn getreden, kunnen zij den regter verzoeken de uitspraak gedurende eenen bepaalden tijd uit te stellen.

Zoo goed als woordelijk stemt bovenstaand artikel overeen met het tweede lid van art. 47 Wetb. Rechtsv.

Het voorschrift, vervat in het eerste lid van dit artikel, waarbij aan partijen of eene van haar het recht is toegekend om, indien uiterlijk drie maanden na het eindigen der pleidooien geene uitspraak is gedaan, te vorderen dat de zaak op nieuw worde bepleit, is niet overgenomen in het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering. Wellicht heeft Mr. Wichers, door wien dat voorschrift werd geschrapt,

dit achterwege gelaten, omdat hij, die, gelijk uit de aanteekening op art. 138 en vgg. Regl. Rechtsv. nader blijken zal, het veel en langdurig spreken in het openbaar, nog al bezwaarlijk achtte in een tropisch klimaat, in geen geval de gelegenheid wilde openstellen om in dezelfde zaak twee malen te pleiten.

Artikel 50.

De regters moeten bij hunne beraadslagingen van ambtswege de regtsgronden aanvullen, welke niet door de partijen mogten zijn aangevoerd.

Zij zijn verpligt regt te doen op alle gedeelten van den eisch.

Het is hun verboden uitspraak te doen omtrent zaken, welke niet zijn geëischt, of meer toe te wijzen dan geëischt is geworden.

Zoo goed als onveranderd wordt het voorschrift van art. 48 Wetb. Rechtsv. teruggevonden in het eerste lid van bovenstaand artikel.

Wat de bepalingen betreft, voorkomende in het tweede en derde lid van dat artikel, die bepalingen zijn wel is waar niet uitdrukkelijk opgenomen in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, doch moeten niettemin door den Nederlandschen rechter evenzeer in acht worden genomen, als door den Indischen. Immers de veronachtzaming van die bepalingen door den Nederlandschen rechter kan, ingevolge art. 382 nos. 2, 3 en 4 Wetb. Rechtsv., grond opleveren tot request civiel, terwijl ook zelfs de beslissing van scheidsmannen, wanneer zij niet vatbaar is voor beroep, om die redenen, blijkens art. 649 nos. 4 en 6 van dat Wetboek, als nietig kan worden bestreden.

Over de vraag, of de rechter ambtshalve over de proceskosten uitspraak moet doen, dan wel of hij dienaangaande eene beslissing nemende, zonder dat partijen zulks vorderen, meer toewijst dan geëischt is, heeft steeds veel verschil van gevoelen bestaan [1]). Met opzicht nu tot die vraag heeft het Hoog-Gerechtshof, na eenige jaren te voren eene beslissing te hebben genomen in tegenovergestelden zin [2]), bij arrest van den 20sten October 1887 [3]) uitgemaakt, dat de rechter ambtshalve

1) Zie onder anderen Mr. van Boneval Faure: *Het Nederlandsche burgerlijke procesrecht*, dl. II, blz. 194 en vgg.

2) Bij arrest van 13 April 1882 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. XXXIX, blz. 24 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 993).

3) Het Recht in Ned.-Indië, dl. XLIX, blz. 328 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1274. Zie ook 's Hofs arrest van 31 December 1896 (Wkbl. van het Recht, n°. 1750).

omtrent de proceskosten uitspraak behoort te doen, en wel voornamelijk op grond, dat de regel van art. 50 al. 3 Regl. Rechtsv. alleen kracht heeft voor de burgerlijke rechtsvordering, dat wil zeggen, daar, waar het geldt het met 's rechters hulp door vonnis en executie handhaven van burgerlijke rechten, en dat de rechterlijke bemoeienis met de kosten der procedure niet strekt tot handhaving van eenig burgerlijk recht, terwijl aan den wil des wetgevers, dat de rechter de aan zijne beslissing onderworpen zaak geheel moet beeindigen, niet zou worden voldaan, wanneer eene uitspraak omtrent de proceskosten achterwege werd gelaten, en dat derhalve zoodanige uitspraak, onafhankelijk van het verlangen van partijen, steeds dient plaats te hebben.

Verder werd door het Hoog-Gerechtshof nog uitgemaakt [1]), dat de rechter niet geacht kan worden meer toe te wijzen dan geëischt is, wanneer hij, indien de eisch tot schorsing eener executie den termijn niet inhoudt, waarvoor de schorsing wordt verlangd, deze verleent tot tijd en wijle, dat op de hoofdvordering uitspraak zal zijn gedaan, doch dat daarentegen de rechter in hooger beroep wel *ultra petita* zou gaan, zoo hij kennis nam van grieven tegen een vonnis, uiteengezet in het toelichtend gedeelte der conclusie van eisch in appel, zonder dat tot herstel van die grieven uitdrukkelijk is geconcludeerd [2]).

Artikel 51.

Indien de regter eene verschijning van partijen beveelt, zal hij den dag en het uur daartoe bij het vonnis bepalen.

Met art. 49 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel overeen.

Artikel 52.

Elk vonnis waarbij een eed wordt opgelegd, zal de daadzaken uitdrukken waarop de eed gedaan moet worden, en de eedsaflegging zal geschieden in tegenwoordigheid van de tegenpartij, of deze behoorlijk opgeroepen.

Indien eene partij aan welke een eed is opgelegd, door hare wederpartij is opgeroepen om dien af te leggen, en zij niet verschijnt, zal zij geacht worden den eed te hebben geweigerd,

1) Bij arrest van 9 Augustus 1888 (Wkbl. van het Recht, n°. 1324).

2) Zie 's Hofs arrest van 27 November 1884 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. XLV, blz. 10 en vgg.), zoomede dat van 29 Juni 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1569). Zie voorts de aanteekening op art. 385.

behoudens haar verzet, in geval zij bewijst uit hoofde van een wettig beletsel te zijn verhinderd geweest.

Dit artikel, hetwelk volkomen gelijkluidend is aan art. 50 Wetb. Rechtsv., handelt over den gerechtelijken eed, terwijl bij art. 177 Regl. Rechtsv. sprake is van den eed, welke door de getuigen, alvorens zij hunne verklaring afleggen, moet worden gedaan. In beide gevallen wordt het woord *eed* in eene tweeledige beteekenis gebruikt, en is daaronder te verstaan zoowel datgene, wat beëedigd moet worden, als de plechtige bevestiging daarvan, dat is: de eigenlijke eed. Bij den gerechtelijken eed nu is datgene, wat beëedigd moet worden, de daadzaak waarover partijen het oneens zijn, terwijl de getuigen, blijkens evengezegd art. 177, moeten beëedigen: „de geheele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen".

Ten aanzien der getuigen is bij dat art. 177 bepaald, dat zij den eed of de belofte, welke van hen gevorderd wordt, moeten doen „elk op de wijze zijner godsdienstige gezindheid". [1]) Met opzicht tot den gerechtelijken eed bestaat geene afzonderlijke bepaling van gelijke strekking, doch uit het algemeene voorschrift van art. 14 al. 1 Alg. bep. van wetg. blijkt, dat hetzelfde geldt voor zooveel den gerechtelijken eed aangaat en dat dus ook deze door ieder, overeenkomstig zijne godsdienstige gezindheid, behoort te worden gedaan.

Hoe echter de belijders der verschillende godsdienstige gezindheden den eed moeten afleggen, is nergens bepaald, terwijl het, met het oog op art. 119 Reg. Regl., ook niet wenschelijk schijnt, dat dienaangaande eene wettelijke regeling worde gemaakt.

De Europeanen niet medegerekend, zijn degenen, door wie in Nederlandsch-Indië een eed wordt gedaan, voor verreweg het grootste deel belijders van den Mohammedaanschen godsdienst of wel Chineezen. [2])

---

1) Zie het opstel van Mr. G. J. Keiser in Het Recht in N. I., dl. XXXI, blz. 1 en vgg.: *De vrijheid der godsdienstige belijdenis en het vereischte der godsdienstige gezindheid in de artt. 177 en 139 onzer burgerlijke regts- en strafvordering. Eene vlugtige opmerking naar aanleiding der behandeling van art. 3 van het wetsontwerp op de beëedigde vertalers in de 2de Kamer der Staten-Generaal.* [De hier bedoelde bepalingen op de beëedigde vertalers werden vastgesteld bij de wet van 6 Mei 1878 (Ned. Stbl. n°. 30)].

Vergl. voorts de *Bijdrage tot de eedskwestie,* in n°. 1098 Wkbl. van het Recht.

2) Zie over de eedsaflegging in Nederlandsch-Indië de dissertatie van Mr. J. H. W. B. Visser: *Eenige opmerkingen over eeden in den N. I. archipel* (Leiden 1893); over de eedsaflegging van een Moor, de mededeeling van D. op blz. 381 en 382 van dl. LXIV van Het

Wat de Mohammedanen betreft valt op te merken, dat de gerechtelijke eed volgens hun recht, evenzeer als volgens het onze, een wettig bewijsmiddel is, doch slechts kan worden opgedragen, wanneer de gedaagde ontkent en de eischer in het leveren van bewijs te kort schiet [1]). Geheel in overeenstemming hiermede leert art. 17 van het Wetboek Angger Sepoeloeh [2]): „Een Javaan door een Europeaan, wegens schuld van geld of goederen, aangeklaagd wordende, zal in geval van ontkenning, en bij ontstentenis van bewijzen of getuigen, beëedigd en de zaak alzoo als afgedaan beschouwd worden". Daarentegen kent de Islam den getuigeneed niet. De getuige heeft eenvoudig bij het doen zijner verklaring de uitdrukking *asjhado*, dat is: „ik getuig", te gebruiken, doch wordt niet beëedigd [3]). Bij de instellingen en gebruiken van den Inlander is evenwel van die leer afgeweken; volgens die instellingen en gebruiken toch moet een getuige, zal zijne verklaring bewijs opleveren, haar beëedigen, gelijk onder anderen blijken kan uit art. 7 al. 2 van het Wetboek Angger Pradoto [4]), waar men leest: „Een getuige in eene zaak is niet aannemelijk alvorens hij zijne gegevene verklaring door eenen eed bekrachtigd heeft". En uitvoeriger nog wordt over den getuigeneed gehandeld in de *Manier van procedeeren te Cheribon, tot narigt van de seeven Jaksa's der gezamentlijke Sultans* van 1768, waarin het volgende gezegd wordt [5]): „Bijaldien de getuijgen bevonden werden niet aanneemelijk te zijn, volgens de wet bij de Papakkum, of gebrekkige kennis van de saak hebben, so werd het proces verlooren. Maar wettig zijnde, brengen de Jaksa's dezelve in den tempel bij de priesters, om haar een eed ter bevestiging van hun getuijgenis te laten afneemen, namelijk een

---

Recht in Ned. Indië, onder het opschrift: *Eedsaflegging van een Bengalees?;* over *De Alfoersche eed in de Minahassa,* de mededeelingen van Mr. J. H. Carpentier Alting, in dl. LXIX, blz. 73 en vgg. van evengenoemd tijdschrift; en over *De adat-eed bij de Menangkabausche Maleiers,* het opstel van D. G. Stibbe, in den 2den jaargang van Wet en Adat, blz. 222 en vgg.

Vergl. verder over eeden blz. 315 en vgg. van het opstel van C. J. Leendertz: *Godsoordeelen en eeden,* in het Tijdschrift van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap, 2de serie, dl. V, afd.: Meer uitgebreide artikelen (1888).

1) Zie Mr. van den Berg: *Principes du droit musulman etc.* blz. 218 en 219.

2) Zie Het Recht in N. I., dl. I, blz. 351.

3) Zie Mr. van den Berg: *Principes du droit musulman etc.* blz. 216 en vgg.

4) Zie Het Recht in N. I., dl. I, blz. 335.

5) Zie Het Recht in N. I., dl. III, blz. 86 en 87. — Vergl. voorts nog blz. 147 van datzelfde deel van genoemd tijdschrift, waar eenige artikelen worden medegedeeld *Uijt de Papakkums Jaja Lankara en Adilloela* en waar in art. 3 n°. 3 omtrent de getuigen wordt gezegd: «Zij moeten haer getuijgenis met een eed, *ipat-ipat* genaemd, bevestigen bij de priesters.»

groote eed met den Alcoran boven 't hoofd, waarin zij sweeren, dat bijaldien zij de waarheid niet getuijgen, zij nooit geen seegen mogen hebben in dit en het toekoomende leven, en dat de vloek van *God* haar mag treffen, alsmeede de vloek van *Kandjieng Sinoehoen* van *Goenoeng Djati*, en de vorsten, zijn successeurs, mitsgaders hunne (der getuijgen) voorouders". Thans is de gewone wijze, waarop de Mohammedanen, die ter terechtzitting beëedigd worden, een gerechtelijken eed of den eed als getuige afleggen, deze, dat zij na met hun gelaat naar het westen te zijn gekeerd, het eedsformulier uitspreken, hun voorgezegd door den panghoeloe, die hun onderwijl een koran boven het hoofd houdt.

Wat verder de Chineezen aangaat, in wier vaderland zoomin de getuigeneed [1]), als de eigenlijk gezegde gerechtelijke eed [2]) bekend is, door hen wordt gewoonlijk ter terechtzitting de eed afgelegd door eene kip den kop af te slaan. Wanneer deze verrichting, welke ten overstaan van den Chineeschen adviseur dient te geschieden, buiten de gerechtszaal plaats heeft, behoort een lid der rechtbank, bijgestaan door den griffier, daarbij tegenwoordig te wezen. Evengezegde, volgens de Sinologen, in China ten eenenmale onbekende wijze van eedsaflegging, begint echter in de laatste jaren blijkbaar meer en meer in onbruik te geraken. Terwijl te Makasser, nu reeds 25 jaren geleden, de gewoonte bestond, dat de Chineezen den eed deden door voor eene, in de gerechtszaal geplaatste, offertafel, onder het maken van buigingen en het branden van offerstokjes, ten overstaan van den Chineeschen adviseur, zekere formulieren uit te spreken [3]), worden zij thans ook voor het Hoog-Gerechtshof op eene dergelijke wijze beëedigd [4]).

Dat voor de inlandsche Christenen geene bijzondere wijze van eedsaflegging bestaat, moetende zij eenvoudig beëedigd worden op de wijze, welke hunne godsdienstige gezindheid medebrengt, behoeft wel te nauwernood te worden opgemerkt.

Behalve den hiervoren bedoelden gewonen eed, kennen de Mohamme-

---

1) Zie het opstel van Dr. G. Schlegel: *De Chinesche eed*, in Het Recht in N. I., dl. XXI, bl. 247 en vgg. — Vergl. het rapport van den Chineeschen raad over de eedsaflegging der Chineezen, dd. 25 Juni 1867, opgenomen in dl. XV, blz. 169 en vgg. van datzelfde tijdschrift.

2) Zie het rapport van Dr. G. Schlegel van 27 Februari 1869, in n°. 314 Wkbl. van het Recht.

3) Vergl. het in de voorlaatste noot aangehaalde opstel van Dr. Schlegel en *Eenige aanteekeningen omtrent Chineesche gerechtelijke eeden in de Nederlandsche Koloniën* van Dr. J. J. M. de Groot.

4) Deze bijzonderheid werd mij medegedeeld door Mr. W. A. P. F. L. Winckel.

danen en Chineezen in Nederlandsch-Indië ook nog een zoogenaamden grooten eed. Dezen eed, welken zij in hun tempel, *masdjid* of *klenteng*, of ook wel, wat de Inlanders aangaat, op een als heilig beschouwd graf of andere plaats afleggen, heeft art. 14 Alg. bep. van wetg. op het oog, hetwelk voorschrijft dat, wanneer de godsdienstige wetten of gebruiken meer dan eene wijze van eedsaflegging als verbindend erkennen, het, voor zooveel den gerechtelijken eed betreft, ter beslissing staat van den rechter, op welke dier wijzen dezelve zal worden afgenomen.

Ofschoon dus de vraag, of de eed op de eene, of op de andere wijze zal worden gedaan, geheel ter beslissing staat van den rechter [1]), mag deze van die bevoegdheid geen willekeurig gebruik maken, en behoort hij het afleggen van den zoogenaamden grooten eed, met het oog op het daaraan toegekende gewicht, slechts te bevelen, wanneer zulks geboden wordt door het belang van het onderwerp in geschil, of wanneer er gegrond vermoeden bestaat, dat de partij die den eed moet afleggen, aan den gewonen eed geene waarde hecht [2]).

Verder kan, omdat ten deze alles afhangt van het *arbitrium judicis*, een gerechtelijke eed ook niet worden opgedragen onder voorwaarde, dat de aflegging daarvan in den Chineeschen tempel zal plaats hebben [3]).

Maar staat het ook al uitsluitend ter beoordeeling van den rechter om te bepalen, of de gerechtelijke eed op de gewone wijze zal worden afgelegd, dan wel, of de zoogenaamde groote eed zal worden gedaan, de bij de uitzweering van den eed in acht te nemen formaliteiten te regelen, ligt buiten zijne bevoegdheid [4]).

Dat het niet altijd gemakkelijk is uit te maken, welke formaliteiten bij de eedsaflegging van Mohammedanen en Chineezen moeten worden nageleefd, en dat dienaangaande soms vrij wat verschil van gevoelen bestaat, is licht te begrijpen. Zoo is onder anderen een heftige strijd gevoerd over de vraag, of hij, die in den Chineeschen tempel beëedigd

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 4 Januari 1886, in dl. XLVI, blz. 192 en vgg. van Het Recht in N. I en in n°. 1186 Wkbl. van het Recht, zoomede het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 11 Juni 1880, in n°. 906 van genoemd Weekblad.

2) Zie 's Hofs arrest van 7 October 1897 (Wkbl. van het Recht, n°. 1792 en dl. LXIX, blz. 242 en vgg. van Het Recht in Ned.-Indië).

3) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Soerabaja, dd. 12 December 1860 (Het Recht in N. I., dl. XIX, blz. 251 en 252).

4) Zie het arrest van Het Hoog-Gerechtshof van 26 Maart 1868 (Wkbl. van het Recht, n°. 258) en het vonnis van den raad van justitie te Makasser, dd. 10 Maart 1875 (Het Recht in N. I., dl. XXV, blz. 18 en vgg).

wordt, al, dan niet, gehouden is zijne haarvlecht los te maken [1]). In den regel kan de beslissing van dergelijke vragen veilig worden overgelaten aan de priesters of hoofden van hem, die den eed moet afleggen. Zij toch zijn meestal de aangewezen personen om daarover te oordeelen. In enkele gevallen zijn zij dit evenwel niet. Voor zooveel bij voorbeeld de eedsaflegging in den Chineeschen tempel te Batavia betreft, is, naar in der tijd werd beslist [2]), het gedelegeerde lid uit den Chineeschen raad [3]), bijgestaan door den secretaris, de bevoegde persoon om te bepalen, op welke wijze de eed moet worden gedaan.

Hoewel, wanneer in Indië gewetensbezwaren worden geopperd tegen het afleggen van den eed, die bezwaren bijna uitsluitend den zoogenaamden grooten eed betreffen, waartoe vooral door Chineezen niet gaarne wordt overgegaan, zoo gebeurt het toch ook somwijlen dat bezwaar wordt gemaakt tegen het afleggen van den gewonen eed, getuige onder anderen het vonnis van den raad van justitie te Soerabaja van 30 Mei 1861 [4]), waarbij werd beslist, dat eene Chineesche vrouw, vermits het bepaalde bij art. 1930 Burg. Wetb., ingevolge de ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79, op haar van toepassing is, den aan haar opgedragen decisoiren eed niet kan weigeren uit hoofde van godsdienstige bezwaren [5]).

Behalve den decisoiren en suppletoiren eed bij evengenoemd Wetboek bedoeld, kent de ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 nog eene soort van eed, welke in aard en strekking vrij wel overeenstemt met dien van art. 11 Wetb. van Kooph. Ingevolge art. 5 namelijk van

---

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 3 Januari 1867, in n°. 243 Wkbl. van het Recht. — Vergl. voorts het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 26 Maart 1868, in n°. 275 van dat Weekblad en het in n°. 223 geplaatste opstel: *Chinesche eed,* zoomede de daarover gevoerde polemiek in n°s. 226 en 232 van genoemd Weekblad.

2) Zie de beschikking van den raadsheer-commissaris Jhr. Mr. C. J. van Beresteijn van 27 April 1868, in n°. 258 Wkbl. van het Recht, en het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 30 October 1868, in n°. 287 van dat Weekblad.

3) Zie over de samenstelling van den Chineeschen raad Stbl. 1868 n°. 24 en Stbl. 1871 n°. 70.

4) Het Recht in N. I., dl. XIX, blz. 248 en 249. — Vergl. het besluit van den Gouverneur-Generaal van 10 Juni 1851 n°. 53, opgenomen in dl. XVI, blz. 471 en vgg. van genoemd tijdschrift en in n°. 420 Bijbl. op het Stbl.

5) Dat volgens Chineesche begrippen de eedsaflegging hem, wiens vrouw zwanger is, blootstelt aan ongeluk, blijkt uit eene mededeeling, voorkomende in n°. 1242 Wkbl. van het Recht, onder het opschrift: *Chinezen-Eed.*

gezegde ordonnantie [1]), kunnen niet geheel regelmatig gehouden koopmansboeken van Vreemde Oosterlingen, ten einde daaraan meerdere bewijskracht te geven, met eede worden gesterkt. Of die eed zal worden opgelegd, is echter geheel overgelaten aan het oordeel des rechters en niet afhankelijk gesteld van het verzoek en het goedvinden van partijen [2]).

De vraag, of de gerechtelijke eed bij interlocutoir, dan wel bij eindvonnis moet worden opgelegd, is reeds sedert tal van jaren door het Hoog-Gerechtshof, mijns inziens terecht, in eerstgezegden zin beslist [3]), voornamelijk op grond dat, indien een eed bij eindbeslissing wordt opgedragen, die beslissing niet anders dan voorwaardelijk kan zijn, hoedanige voorwaardelijke beslissing met den aard en het wezen van een vonnis ten eenenmale in strijd is en tot de grootste moeilijkheden aanleiding kan geven, in geval hij, aan wien de eed is opgedragen, in de onmogelijkheid geraakt dien uit te zweren; dat bovendien degene, aan wien een beslissende eed bij eindvonnis wordt opgedragen, van het hem bij art. 1932 Burg. Wetb. toegekende recht om den eed aan zijne tegenpartij terug te wijzen wordt verstoken, vermits het proces, nadat daarin bij eindvonnis is beslist, voor heropening niet meer vatbaar is; en dat eindelijk de eed een bewijsmiddel is en het leveren van bewijsmiddelen, ingevolge art. 48 al. 3 Regl. Rechtsv., bij interlocutoir vonnis behoort te worden bevolen.

Wanneer de eedsaflegging ter terechtzitting plaats heeft, wordt daarvan op mondelinge aanvraag acte verleend, dat wil zeggen: van de eedsaflegging wordt aanteekening gehouden in het audientie-blad. Hetzelfde geschiedt in geval van weigering om te zweren, of in geval eene der partijen niet verschijnt. Is dit laatste het gevolg van het verzuim van partij om hare tegenpartij behoorlijk te doen oproepen, dan kan ter herstelling van dat verzuim door den rechter geen nadere dag worden bepaald, waarop de eedsaflegging alsnog zou kunnen plaats hebben [4]). Wordt een der leden van de rechtbank, overeenkomstig

1) Zie blz. 90 en 91 van de geschiedenis dier ordonnantie, door Mr. Sibenius Trip medegedeeld in dl. XXVII van Het Recht in N. I.

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 27 December 1877, in Het Recht in N. I., dl. XXX, blz. 47 en vgg. en in n°. 770 Wkbl. van het Recht. — Vergl. ook het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 9 Januari 1891, in n°. 1456 van gezegd Weekblad.

3) Zie onder anderen het arrest, dd. 10 April 1873, in n°. 522 Wkbl. van het Recht, dat van 6 September 1883, in Het Recht in N. I., dl. XLI, blz. 250 en vgg. en in n°. 1057 Wkbl. van het Recht, en dat van 18 December 1890, in n°. 1545 van datzelfde Weekblad.

4) Zie 's Hofs arrest van 30 September 1897 (Wkbl. van het Recht, n°. 1792 en Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXIX, blz. 189 en vgg).

art. 1944 al. 2 Burg. Wetb., gemachtigd tot het afnemen van den eed, gelijk steeds het geval is, wanneer de zoogenaamde groote eed moet worden gedaan [1]), dan wordt door dat lid en den griffier van de eedsaflegging een proces-verbaal opgemaakt, waarnaar in eene, vervolgens op het vonnis te stellen, aanteekening moet worden verwezen.

Ten slotte zij hier nog vermeld, dat de eed in het vonnis steeds gesteld moet worden in de Nederlandsche taal [2]).

Artikel 53.

Indien er een provisionele eisch gedaan is, en de zaak, zoo ten principale als op de provisie, in staat van wijzen is, zal de regter op beide bij één en hetzelfde vonnis uitspraak kunnen doen.

Met art. 51 Wetb. Rechtsv. komt bovenstaand artikel overeen.

Artikel 54.

De voorloopige tenuitvoerlegging der vonnissen niettegenstaande hooger beroep of verzet zal bevolen worden, indien er is een authentieke titel, een erkend handschrift, of eene voorafgegane veroordeeling bij een vonnis, hetwelk voor geen verzet of hooger beroep vatbaar is.

Het wordt aan het oordeel van den regter overgelaten dit bevel te geven met of zonder borgtogt.

Dit artikel is in allen deele gelijkluidend aan art. 52 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk gelezen werd. Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stb. n°. 103) is echter het eerste lid van laatstgenoemd artikel in dier voege gewijzigd, dat de daarbij bedoelde voorloopige tenuitvoerlegging thans is voorgeschreven:

„1°. indien de uitspraak berust op een authentieken titel;

2°. indien zij berust op een onderhandsch geschrift, hetwelk erkend

1) Dat voor het afleggen van den zoogenaamden grooten eed door een Vreemden Oosterling de bijstand van een tolk niet wordt vereischt, besliste het Hoog-Gerechtshof bij het hiervoren reeds aangehaalde arrest van 29 December 1892 (Het Recht in N. I., dl. LX, blz. 104 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1545).

2) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Makasser van 7 Juni 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1568).

is door dengene, tegen wien men zich daarop beroept, of hetwelk regtens voor erkend wordt gehouden, welke erkenning mede aangenomen wordt, in geval regt wordt gedaan bij verstek;

3°. indien er is een voorafgegane veroordeeling bij een vonnis, hetwelk voor geen verzet of hooger beroep vatbaar is".

Deze nieuwe lezing strekt in de eerste plaats om uit te maken, dat het niet genoeg is, wat door sommige rechtsgeleerden wel voldoende werd geacht, wanneer de vordering haar oorsprong middellijk of onmiddellijk ontleent aan een authentieken titel of een onderhandsch geschrift, maar dat het vonnis op zoodanigen titel of geschrift moet berusten, terwijl zij in de tweede plaats de oplossing der twistvraag beoogt, of de voorloopige tenuitvoerlegging moet worden bevolen, wanneer het vonnis berust op een onderhandsch geschrift bij niet-verschijning van den gedaagde [1]).

Wat eerstbedoelde vraag betreft, in Indië werd meer dan eens beslist, dat voor de toepasselijkheid van het bepaalde bij art. 54 al. 1 Regl. Rechtsv. wordt vereischt, dat de authentieke titel of het onderhandsch geschrift, waarop beroep wordt gedaan, volledig bewijs oplevere, en dat dus de uitspraak op zoodanigen titel of geschrift moet berusten [2]).

In handelszaken echter kan, blijkens art. 311 Regl. Rechtsv., ook buiten de gevallen vermeld in art. 54 al. 1 van dat Reglement, de voorloopige tenuitvoerlegging worden gelast onder borgtocht of aanwijzing van voldoende zekerheid.

Dat de bij art. 54 al. 2 Regl. Rechtsv. bedoelde borgtocht juist niet door de partij zelve behoeft te worden gesteld en dat die borgtocht dus ook te haren behoeve door haar praktizijn kan worden verleend, spreekt wel van zelf [3]).

Artikel 55.

De voorloopige teruitvoerlegging der vonnissen niettegenstaande hooger beroep of verzet kan bevolen worden, met of zonder borgtogt, in gevallen betreffende:

---

1) Zie blz. 15 en 16 van *De Wet van 7 Juli* 1896 *enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 17 Januari 1889, in n°. 1347 Wkbl. van het Recht, en het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 14 December 1888, in n°. 1353 van dat Weekblad.

3) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 21 Juli 1882 (Wkbl. van het Recht, n°. 999).

1°. verzegeling en ontzegeling of boedelbeschrijving;

2°. dringende reparatien;

3°. ontruiming van het gehuurde, wanneer er geen schriftelijk bewijs van bestaande, vernieuwde of verlengde huur aanwezig is, of wanneer de huur geëindigd is;

4°. de benoeming van sequesters, commissarissen en bewaarders;

5°. het aannemen van borgen en achterborgen;

6°. de benoeming van voogden, curators en andere bewindvoerders en het doen van derzelver rekening;

7°. jaargelden of uitkeeringen tot levensonderhoud;

8°. alle provisionele toewijzingen;

9°. bezitregt;

en verder in alle die bijzondere gevallen, in welke de wettelijke bepalingen zulks toelaten of voorschrijven.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 53 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, en dat sedert bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), in zoover is gewijzigd, dat aan het bepaalde bij n°. 7 de woorden: „en in het algemeen voldoening eener bepaalde geldsom" zijn toegevoegd, bestaat geen ander noemenswaardig verschil, dan dat de laatste zinsnede van art. 53 Wetb. Rechtsv., luidende: „En verder in alle die bijzondere gevallen in welke de wet zulks heeft toegelaten of voorgeschreven," vervangen is door: „en verder in alle die bijzondere gevallen, in welke de wettelijke bepalingen zulks toelaten of voorschrijven."

Wettelijke bepalingen, als hier bedoeld, worden onder anderen gevonden in art. 136 Recht. Org., volgens hetwelk de vonnissen in de gevallen bij de twee voorafgaande artikelen voorzien, uitvoerbaar zijn bij voorraad, en in het derde lid van art. 160 Recht. Org., hetwelk thans, blijkens art. 4 van Stbl. 1887 n°. 153, gelezen wordt als volgt: „In de gevallen waarin hooger beroep aan den Hoogen Raad der Nederlanden is toegelaten, is het Hooggerechtshof steeds bevoegd om de voorloopige tenuitvoerlegging zijner arresten met of zonder borgtocht te bevelen." Eveneens is aan de presidenten der raden van justitie, rechtsprekende in kort geding, bij art. 287 Regl. Rechtsv. de bevoegdheid verleend om al hunne uitspraken,

zonder onderscheid, uitvoerbaar te verklaren bij voorraad, met of zonder borgtocht.

Overigens worden de bijzondere gevallen, bij het slot van art. 55 Regl. Rechtsv. bedoeld, in verschillende bepalingen van dat Reglement aangetroffen.

ARTIKEL 56.

Indien de regter de voorloopige tenuitvoerlegging niet bevolen heeft, kan hij zulks niet bij nader vonnis doen, onverminderd nogtans het regt van partijen om in hooger beroep dit te vorderen.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 54 Wetb. Rechtsv.

ARTIKEL 57.

De voorloopige tenuitvoerlegging kan geene plaats hebben ten aanzien der kosten, al waren die ook in de plaats van schaden en interessen toegewezen.

Met art. 55 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel in allen deele overeen.

Ten aanzien der artt. 54, 55, 56 en 57 Regl. Rechtsv. valt nog op te merken, dat de daarbij gegeven voorschriften van toepassing zijn op de bevoegdheid der residentierechters in de Buitenbezittingen om de voorloopige tenuitvoerlegging hunner vonnissen te bevelen [1]).

ARTIKEL 58.

Al wie bij vonnis in het ongelijk gesteld wordt, zal in de kosten verwezen worden. Echter zullen de kosten in het geheel of ten deele gecompenseerd mogen worden tusschen echtgenooten, bloedverwanten in de regte linie, broeders en zusters of aangehuwden in denzelfden graad, mitsgaders indien de partijen

---

1) Zie art. 201 n°. 7 Regl. Banka, art. 202 n°. 7 Regl. Billiton, art. 188 n°. 7 Regl. Riouw, art. 190 n°. 6 Regl. Lampongsche distr., art. 191 n°. 7 Regl. Palembang, art. 196 n°. 6 Regl. Sumatra's Oostk., art. 191 n°. 7 Regl. Westerafd. Borneo, art. 189 n°. 7 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 189 n°. 7 Regl. Bali en Lombok, art. 224 n°. 6 Regl. Sumatra's Westk., art. 30 Regl. Benkoelen, art. 194 n°. 5 Regl. Atjeh, art. 230 n°. 7 Regl. Celebes, art. 188 n°. 7 Regl. Timor, art. 203 n°. 6 Regl. Menado, art. 193 n°. 6 Regl. Amboina en art. 187 n°. 6 Regl. Ternate.

over en weder op eenige punten in het ongelijk zijn gesteld.

Bij provisionele, praeparatoire en interlocutoire vonnissen kan de uitspraak over de kosten tot het eindvonnis worden voorbehouden.

Dit artikel stemt volkomen overeen met art. 56 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, dus vóór dat daarin de wijzigingen waren gebracht, gemaakt bij art. 2 der wet van 23 April 1879, — de zoogenaamde procureurswet, — opgenomen in Ned. Stbl. n°. 75. Deze wijzigingen, welke wellicht daarom niet in de Indische rechtsvordering zijn overgenomen, omdat zij ten nauwste samenhingen met de opheffing hier te lande van de in Indië niet bestaande verplichting tot dubbelen rechtsbijstand, doch niettemin geacht mogen worden ook voor Indië volstrekt noodig te zijn [1]), bestonden hierin, dat aan het eerste lid van art. 56 de volgende zinsnede werd toegevoegd: „Ook zal de regter de kosten, die noodeloos werden aangewend of veroorzaakt, kunnen laten voor rekening der partij, die ze aanwendde of veroorzaakte;" terwijl verder de voorschriften van dat art. 56 vermeerderd werden met die, vervat in de volgende bepalingen: „Het bedrag der kosten, waarin de verliezende partij wordt verwezen, wordt, voor zooveel die kosten vóór de uitspraak en niet door haar zelve zijn gemaakt, bij het vonnis bepaald.

„In zaken, waarin de wet de verrigtingen van advocaten of procureurs vereischt of toelaat, worden onmiddellijk na het voldingen of bepleiten der zaak of na het nemen der conclusie door het openbaar ministerie, door de procureurs en in cassatie door de advocaten, de rekeningen der kosten aan den regter overgelegd. Bij gebreke daarvan geschiedt de bepaling van het bedrag der kosten uitsluitend volgens de begrooting des regters".

Van de bevoegdheid om de proceskosten te compenseeren, bij art. 58 al. 1 Regl. Rechtsv. aan den rechter verleend, behoeft deze, gelijk wel bijna van zelf spreekt, geen gebruik te maken [2]); aangezien echter bij die wettelijke bepaling de gevallen, waarin compensatie van kosten is toegelaten, uitdrukkelijk zijn vermeld, mag, mijns inziens, buiten die gevallen geene compensatie plaats hebben, en zoo

1) Zie blz. 132 en vgg. van het opstel van Mr. P. H. Fromberg: *Het wetsvoorstel Hartogh tot wijziging van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering met betrekking tot Nederlandsch-Indië*, in dl. LXV van Het Recht in N. I.

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 12 Maart 1896 (Wkbl. van het Recht, n°. 1711).

kan ik mij dan ook niet vereenigen met de door het Hoog-Gerechtshof [1]) indertijd genomen beslissing, dat de kosten billijkheidswege gecompenseerd dienen te worden, wanneer in hooger beroep het vonnis des eersten rechters wordt vernietigd, uit hoofde van het verzuim om het gevoelen van de, ingevolge de wettelijke bepalingen, te raadplegen adviseurs in te winnen. Juister is het, mijns inziens, in zoodanig geval te bepalen, dat de kosten zullen komen ten laste van de partij, welke bij eindvonnis in het ongelijk zal worden gesteld [2]).

Dat art. 58 Regl. Rechtsv. ook toepasselijk is bij de rechtspraak in kort geding, met dit gevolg dat, na eene veroordeeling in de kosten, ook over de vereffening daarvan in kort geding moet worden geprocedeerd, ingevolge het beginsel, dat in geval van geschil over de kosten van een gevoerd rechtsgeding, daarvan kennis moet worden genomen door den rechter, die de verwijzing in de kosten heeft uitgesproken, besliste de president van den raad van justitie te Batavia bij vonnis van 4 Februari 1888 [3]).

Daarentegen gelden de bepalingen van art. 58 Regl. Rechtsv. niet in de gevallen, omschreven in de artt. 18 en 47 der ordonnantie betreffende de onteigening ten algemeenen nutte (Stbl. 1864 n°. 6). Art. 18 namelijk bepaalt, dat de onteigening van al de binnen dezelfde afdeeling of hetzelfde regentschap gelegene eigendommen, voor zooveel de eigenaars aan de rechtsmacht derzelfde rechtbank onderworpen zijn, te gelijker tijd moet worden gevraagd, „op straffe van veroordeeling van den eischer in al de kosten van de gedingen, over later aangevraagde onteigeningen gevoerd,” terwijl art. 47 voorschrijft, dat wanneer de bij het vonnis bepaalde schadeloosstelling meer bedraagt dan het gedane aanbod, de onteigenende partij, en in de overige gevallen de verweerder, veroordeeld wordt in de kosten.

De vraag eindelijk, of, ingevolge het voorschrift van art. 58 Regl. Rechtsv., de rechter ambtshalve, dus ook dan, wanneer zulks niet is geëischt, eene veroordeeling in de kosten moet uitspreken, werd, gelijk bij de bespreking van art. 50 al. 3 Regl. Rechtsv. reeds is medegedeeld, door het Hoog-Gerechtshof, onder anderen bij een breed gemotiveerd arrest van den 20sten October 1887, bevestigend beantwoord.

---

1) Bij arrest van den 30sten Augustus 1860 (Het Recht in N. I., dl. XIX, blz. 180 en vgg.).

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 6 Mei 1858 (Het Recht in N. I., dl. XVI, blz. 198 en vgg).

3) Het Recht in N. I., dl. LI, blz. 125 en vgg.

Artikel 59.

In zaken waarin de wettelijke bepalingen de verrigtingen van practizijns vereischen of toelaten, zijn de aan deze verschuldigde salarissen en verschotten, volgens de bestaande of later vast te stellen tarieven, in de uitspraak over de kosten begrepen, behoudens het bepaalde bij artikel 788.

Hetzelfde geldt ten aanzien der kosten, verbonden aan het gebruik van tolken en het doen maken van vertalingen. Dezelve worden voorgeschoten door de partij, op wier verzoek de tolken gebezigd of de vertalingen vervaardigd zijn, of door den eischer, indien het een of ander door den regter ambtshalve is bevolen.

Van dit artikel is het eerste lid ontleend aan art. 57 Wetb. Rechtsv., hetwelk oorspronkelijk luidde als volgt: „In zaken waarin de wet de verrigtingen van advokaten en procureurs vereischt of toelaat, zijn de salarissen en verschotten van beide in de uitspraak over de kosten begrepen, volgens de tarieven welke daarvan zullen worden gemaakt." Dit voorschrift is echter gewijzigd bij art. 3 der wet van 23 April 1879 (Ned. Stbl. n°. 75), waarbij daarvan deze lezing is vastgesteld: „Van de kosten der tegenpartij kunnen in de zaken, bij de voorlaatste zinsnede van het vorig artikel bedoeld, geene andere bij de uitspraak ten laste van de in het ongelijk gestelde partij worden gebragt, dan de salarissen en verschotten van den procureur dier tegenpartij, indien alléén een procureur voor haar werkzaam was.

„Werd hare zaak mede door een advocaat behandeld, dan wordt zijn salaris onder de bij het eerste lid bedoelde kosten begrepen, met dien verstande dat in geen geval, wegens het behandelen der zaak door een advocaat, aan de in het ongelijk gestelde partij door de tegenpartij meer kosten in rekening kunnen worden gebragt, dan indien alleen een procureur met de behandeling ware belast geweest.

„Ten aanzien van de zaken in cassatie komen in plaats van de salarissen en verschotten van den procureur, die ten laste van de in het ongelijk gestelde partij kunnen gebragt worden, de salarissen en verschotten van één advocaat, onverminderd de bepaling van het tweede lid van art. 418.

„Voor het overige betaalt elke partij haar eigene kosten.

„De salarissen worden berekend overeenkomstig bij de wet vastgestelde tarieven".

Blijkens den aanhef van art. 59 al. 1 Regl. Rechtsv. geldt het

daar gegeven voorschrift uitsluitend voor de zaken, waarin de wettelijke bepalingen de verrichtingen van praktizijns vereischen of toelaten.

Ten aanzien der hier gebezigde benaming *praktizijn* valt op te merken, dat de dubbele rechtsbijstand, welke hier te lande thans niet meer verplichtend is, zulks in Indië nooit is geweest. De advocaten zijn daar tevens procureur, met dien verstande evenwel, dat zij, die den graad van doctor in de rechten niet bezitten, slechts tot procureur benoemd kunnen worden, terwijl, zoowel de advocaten en procureurs, als de procureurs, zijn begrepen onder de algemeene benaming van *practizijn* [1]). Beiden hebben ook volkomen dezelfde rechten en plichten; alleen bestaat tusschen hen een klein verschil met opzicht tot het kostuum; de procureurs namelijk mogen geene bef dragen.

Tot de zaken nu, waarin de wettelijke bepalingen de verrichtingen van praktizijns vereischen of toelaten, moeten, mijns inziens, gerekend worden te behooren alle zaken, welke ter kennisneming staan van het Hoog-Gerechtshof en van de raden van justitie, behalve:

1°. wanneer deze rechtbanken in cassatie of in hooger beroep hebben te oordeelen over beslissingen van inlandsche rechtbanken of residentie-gerechten; en

2°. wanneer de raden van justitie zaken hebben te berechten, welke het bedrag van *f* 200.— niet te boven gaan.

In de onder eerstvermelde uitzondering bedoelde cassatie- en appelzaken wordt, gelijk nader blijken zal, eenvoudig recht gedaan op de stukken, en ofschoon het nu zeker wel niet ongeoorloofd is dat een praktizijn die stukken opmaakt, zoo mag deze zulks nochtans niet doen als zoodanig, maar is hij, daartoe zijne diensten verleenende, eenvoudig gemachtigde [2]). In die zaken kunnen de wettelijke bepalingen dus niet gezegd worden de verrichtingen van praktizijns in deze hunne hoedanigheid te vereischen of toe te laten.

Wat verder de zaken betreft, welke het bedrag van *f* 200.— niet te boven gaan, ten aanzien van die zaken is bij art. 788 Regl. Rechtsv. uitdrukkelijk bepaald, dat daarin geene procureur-stelling plaats heeft, maar dat partijen in persoon of bij gevolmachtigde voor den rechter moeten verschijnen. Ook in die zaken zijn derhalve de verrichtingen van praktizijns niet toegelaten.

De vraag heeft zich voorgedaan, of, voor zooveel de zaken behan-

---

1) Vergl. art. 22 Wetb. Rechtsv. (art. 29 Regl. Rechtsv.) en J. van den Honert's *Handboek voor de burgerlijke regtsvordering*, blz. 182.

2) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia (Het Recht in N. I., dl. III. blz. 273 en vgg.), zoomede Stbl. 1828 n°. 64 en Stbl. 1832 n°. 36.

deld in kort geding voor den president van den raad van justitie betreft, het salaris, verschuldigd wegens de verrichtingen van praktizijns, begrepen is in de uitspraak over de kosten. Deze vraag is ontkennend beantwoord op grond dat, aangezien in evenbedoelde zaken het ministerie van procureurs niet verplichtend is, partijen in persoon of bij gemachtigde kunnen verschijnen, en dat derhalve de partij, die zich van een procureur, hetzij als gemachtigde, hetzij als bijstand heeft bediend, uit eigen beurs diens salaris moet betalen, terwijl zij aan hare tegenpartij niets anders en niets meer in rekening vermag te brengen, dan hetgeen in art. 798 Regl. Rechtsv. in een geheel analoog geval is aangegeven [1]).

Deze redeneering gaat echter, mijns inziens, niet op, dewijl daarbij wordt uitgegaan van de stelling, dat in kort geding het ministerie van procureurs niet verplichtend is en deze stelling, gelijk hieronder bij de bespreking van art. 283 Regl. Rechtsv. nader zal worden uiteengezet, mij voorkomt onjuist te zijn. Wat de praktijk betreft, deze brengt mede, dat partijen in de zaken, waarvan hier de rede is, nu eens in persoon verschijnen, dan weder bij gemachtigde, zijnde een praktizijn, of wel bijgestaan door een praktizijn, doch in den regel bij procureur [2]).

Mocht dus ook al de meening, dat in kort geding het ministerie van procureurs verplichtend is, met grond tegengesproken kunnen worden, in geen geval kan worden ontkend, dat volgens de praktijk, welke hier zeker niet in strijd is met de wet, de zaken, die in kort geding behandeld worden, behooren tot de zoodanige, waarin de wettelijke bepalingen de verrichtingen van praktizijns toelaten, waaruit dan verder volgt, dat de in bedoelde zaken aan de praktizijns verschuldigde salarissen in allen gevalle in de omschrijving vallen van art. 59 al. 1 Regl. Rechtsv.

In laatstgenoemd voorschrift wordt ten aanzien der aan de praktizijns verschuldigde salarissen en verschotten verwezen naar „de bestaande of later vast te stellen tarieven". Voor zooveel de salarissen der praktizijns betreft wordt dat tarief thans gevonden in art. 22 tot en met art. 37 van Stbl. 1851 n°. 27, gewijzigd bij Stbl. 1873 n°. 92

---

1) Zie het vonnis van den president van den raad van justitie te Batavia, dd. 25 April 1888 (Het Recht in N. I., dl. LI, blz. 132 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1307), alsmede het vonnis van den president van den raad van justitie te Soerabaja van 10 Juni 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1658).

2) Zie het vonnis van den president van den raad van justitie te Batavia van 17 Maart 1888 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LI, blz. 129 en vgg.).

en bij § I van Stbl. 1885 n°. 73, terwijl hunne verschotten meestal grootendeels bestaan in kosten, verschuldigd aan den griffier en deurwaarder, wier salarissen eveneens zijn vastgesteld bij gezegd Stbl. 1851 n°. 27.

Van de zooeven aangehaalde artikelen van dit Staatsblad verdient het laatste, namelijk art. 37, hier nog bijzondere vermelding, zijnde bij dat artikel voorgeschreven:

dat het bedrag van het salaris der praktizijns, hetwelk, naar luid van art. 59 Regl. Rechtsv., in de uitspraak over de kosten, waarin eene partij is verwezen, begrepen is, door den rechter bij de vereffening van kosten wordt bepaald;

dat deze daaronder alleen zoodanig salaris begrijpt, als door hem geoordeeld wordt te behooren tot de noodwendig gemaakte kosten;

dat de praktizijns niettemin het bedrag der kosten, welke door den rechter als niet noodwendig gemaakt zijn aangemerkt, ten laste hunner eigene principalen in berekening mogen brengen, waar deze kosten met medeweten of toedoen van laatstgenoemden mochten veroorzaakt zijn;

dat ten einde zooveel mogelijk te voldoen aan het voorschrift van art. 59 Regl. Rechtsv., dat het beloop der proceskosten, waarin eene der partijen wordt verwezen, bij het vonnis wordt bepaald, de rechter, wanneer de zaak in staat van wijzen is gebracht, aan beide partijen zal kunnen gelasten, om een staat der kosten bij de stukken te voegen;

dat de rechter evenwel *ambtshalve* alleen dien staat van kosten zal taxeeren, waaruit het bedrag der proceskosten, in welke eene der partijen wordt verwezen, moet worden opgemaakt; en

dat de kosten, vóór het indienen van den staat gemaakt, doch daarop niet vermeld, niet meer in rekening zullen worden geleden.

Buiten en behalve bovenbedoelde salarissen konden de praktizijns, luidens het laatste lid van art. 31 van Stbl. 1851 n°. 27, ook nog een honorarium in berekening brengen; dit voorschrift is echter vervallen, blijkens Stbl. 1873 n°. 92, waarbij art. 22 van evengenoemd Staatsblad tevens is aangevuld met de bepaling, dat de praktizijns voor de voorbereiding tot de pleidooien, voor elk uur of gedeelte daarvan, *f* 2.— berekenen mogen.

Ingevolge het nieuwe, door Mr. Wichers ontworpen voorschrift, vervat in art. 59 al 2 Regl. Rechtsv., zijn ook de kosten, volgens de bestaande of later vast te stellen tarieven, verschuldigd aan tolken voor hun bijstand en voor het maken van vertalingen, in de uitspraak over de kosten begrepen. Verder is bij gezegde bepaling duidelijk

omschreven, door wien die kosten moeten worden voorgeschoten.

In Stbl. 1819 n°. 79 wordt eene salarislijst gevonden voor de translateurs, welke onder anderen gewijzigd is bij Stbl. 1882 n°. 35 en bij Stbl. 1892 n°. 102.

Artikel 60.

Onverminderd het bepaalde bij artikel 192 en 203 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, zullen de practizijns en deurwaarders, die zich in hunne bedieningen te buiten mogten gaan, en alle diegenen, welke de belangen van het beheer dat hun is toevertrouwd verwaarloozen, persoonlijk en uit hunne eigene beurs geheel of gedeeltelijk in de kosten verwezen mogen worden, en zelfs tot vergoeding van schaden en interessen, zoo daartoe gronden zijn, zonder die op hunne principalen te kunnen verhalen.

Even als bij de artt. 21, 29, en 98 Regl. Rechtsv., wordt naar het bepaalde bij de artt. 192 en 203 Recht. Org. ook uitdrukkelijk verwezen bij bovenstaand artikel, hetwelk ontleend is aan- en geheel overeenstemt met art. 58 Wetb. Rechtsv., behalve dat de aanhef van dit laatste aldus luidt; „De advocaten, procureurs en deurwaarders, die enz."

Tot hen, die als vertegenwoordigers van anderen in een proces optreden, worden gerekend te behooren allen, die als beheerders van eens anders vermogen een proces voeren. Ten aanzien van den voogd is bij art. 403 Burg. Wetb. nog uitdrukkelijk bepaald, dat hij, indien hij, zonder de vereischte machtiging, voor den minderjarige eene vordering instelt of zich op eene tegen dezen ingestelde vordering verdedigt, tot de betaling der proceskosten uit eigene beurs kan worden verwezen, wanneer bevonden wordt dat hij zonder redelijken grond het rechtsgeding aangevangen of volgehouden heeft. Dit voorschrift geldt, blijkens art. 452 Burg. Wetb., ook ten aanzien van den curator.

Wat de vraag betreft, of een praktizijn gezegd kan worden zich in zijne bediening te hebben te buiten gegaan, indien hij, door eene rechtsquaestie minder juist op te lossen, aanleiding heeft gegeven tot de nietigverklaring eener op zijne vordering uitgebrachte dagvaarding, die vraag is ontkennend beantwoord door het Hoog-Gerechtshof, hetwelk tevens besliste, dat in zoodanig geval de praktizijn niet behoort verwezen te worden in al de kosten van het geding, doch slechts in

die der nietig verklaarde dagvaarding, overeenkomstig het bepaalde bij de eerste zinsnede van art. 98 Regl. Rechtsv. [1]).

ARTIKEL 61.

Het vonnis, zoodanig als hetzelve door den regter wordt uitgesproken, moet behelzen:

1°. de namen en de woonplaats der partijen, en de namen der procureurs, indien partijen die gehad hebben;

2°. de slotsom der conclusie van het openbaar ministerie in de gevallen waarin hetzelve is gehoord;

3°. de opgave, dat de bij artikel 7 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie vermelde adviseurs, in de gevallen waarin zulks is voorgeschreven, zijn geraadpleegd geworden;

4°. de gronden der uitspraak, zoo wat de daadzaken als het regtspunt, ieder afzonderlijk, betreft; de vermelding der wettelijke bepalingen, voor zoo ver de uitspraak op stellige wettelijke voorschriften rust, en de beslissing.

Aan het slot van hetzelve worden vermeld de namen der regters, welke over de zaak hebben geoordeeld, en die van den ambtenaar van het openbaar ministerie, welke daarbij is tegenwoordig geweest.

Bovenstaand artikel is ontleend aan en stemt overeen met art. 59 Wetb. Rechtsv., behalve:

dat in dit laatste artikel aan het slot van n°. 2, achter het woord „gehoord", nog staat: „geworden";

dat het voorschrift van art. 61 n°. 3 Regl. Rechtsv. natuurlijk ontbreekt aan art. 59 Wetb. Rechtsv.; en

dat in n°. 3 van laatstgezegd artikel, waaraan n°. 4 van art. 61 is ontleend, de woorden: „de vermelding der wettelijke bepalingen, voor zoover de uitspraak op stellige wettelijke voorschriften rust," niet worden aangetroffen.

Voorts is de laatste bepaling zoowel van het Nederlandsche, als van het Indische artikel als tweede lid aan het laatste nommer toegevoegd, ofschoon zij, naar haar inhoud te oordeelen, als tweede lid van het artikel moet worden beschouwd.

---

1) Zie 's Hofs arrest van 16 Januari 1896 (Wkbl. van het Recht, n°. 1703.)

Het voorschrift van art. 61 n°. 3 Regl. Rechtsv., hetwelk in het ontwerp der commissie van 1839 luidde: „Den hoofdinhoud der advijzen der inlandsche of chinesche advijseurs, wanneer deze zijn geraadpleegd," werd in het ontwerp van Mr. Wichers gewijzigd als volgt: „de opgave van het gevoelen van de bij artikel 7 van het reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie vermelde advijseurs, in de gevallen waarin deze zijn geraadpleegd geworden."

Met opzicht tot deze bepaling merkte het Hoog-Gerechtshof in zijn advies van 19 Juli 1847 op:

dat, daar gevreesd werd, dat eene opgave van het gevoelen der adviseurs in het vonnis, hen huiverig zou kunnen doen zijn om in deze of gene zaak een advies naar hunne overtuiging uit te brengen, het beter werd geacht eenvoudig bekend te stellen, dat zij waren *gehoord*, wat ook in den geest scheen te liggen van art. 7, in verband met art. 41 Recht. Org.; en

dat deze wijziging te meer werd gewenscht, omdat men verwachtte dat in het reglement op de rechtspleging voor de inlandsche rechtbanken zou worden bepaald, dat het gevoelen der adviseurs omstandig in het proces-verbaal der zitting moet worden opgenomen, in den geest van het voorschrift van het tweede lid der publicatie van 13 December 1825 (Stbl. n°. 42) [1]).

Met deze zienswijze vereenigde zich Mr. Wichers, waarop de tegenwoordige redactie der hier besproken bepaling ontworpen, en onveranderd aangenomen werd. Die bepaling komt overeen met het voorschrift, vervat in het derde lid van art. 7 Recht. Org.

Aan dit laatste artikel werd, gelijk uit de geschiedenis daarvan blijkt, door Mr. Wichers in der tijd voorgesteld nog een vierde lid toe te voegen, waarbij de naleving der voorafgaande bepalingen op straffe van nietigheid zou worden bedreigd; aan dat voorstel werd echter geen gevolg gegeven [2]). En zoo kan het verzuim om het voorschrift van art. 61 n°. 3 Regl. Rechtsv. in acht te nemen, zeer zeker ook niet geacht worden de nietigheid van het vonnis mede te brengen.

Dat voorschrift is intusschen niet van toepassing, indien de gedaagde den christelijken godsdienst belijdt. In dit geval namelijk moet, luidens art. 1 van Stbl. 1891 n°. 230, in plaats van de vermelding dat de

---

1) Zie art. 190 Inl. Regl.

2) Zie blz. 54 en vgg. mijner *Regterlijke Organisatie van Ned.-Indië.*

adviseerende leden zijn gehoord, van gezegde belijdenis in het vonnis melding worden gemaakt.

Daar, ingevolge art. 7 Recht. Org., voor zooveel de daar bedoelde zaken betreft, alleen in eersten aanleg wordt vereischt, dat adviseurs de terechtzitting bijwonen en hun gevoelen uitbrengen, is het duidelijk, dat zij in hooger beroep niet behoeven gehoord te worden [1]). Nochtans kan er wel geen bezwaar tegen bestaan, dat zij ook door den rechter in appel worden geraadpleegd [2]).

Met opzicht tot art. 61 n°. 4 Regl. Rechtsv. besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 14 Juni 1888 [3]), dat het daarbij gegeven voorschrift niet toepasselijk is op eenvoudige beslissingen ter rolle en dat zoodanige beslissingen dus niet gemotiveerd behoeven te worden.

Het voorschrift, dat voor zooveel de uitspraak op stellige wettelijke bepalingen berust, deze bepalingen in het vonnis behooren te worden vermeld, is uit art. 30 al. 2 Recht. Org. overgenomen in art. 61 n°. 4 Regl. Rechtsv. Dat voorschrift moet echter geacht worden vervallen te zijn, sedert bij art. 91 al. 1 Reg. Regl. alleen ten aanzien van strafzaken de vermelding in de vonnissen van de stellige wetsbepalingen, waarop de uitspraak gegrond is, verplichtend is gesteld. Hieruit toch volgt, gelijk ook meermalen door het Hoog-Gerechtshof werd beslist [4]), dat die vermelding voor zooveel burgerlijke zaken betreft, thans niet meer wordt vereischt.

Artikel 62.

Het vonnis wordt door den griffier op het audientie-blad gebragt, en door den president en den griffier uiterlijk binnen twee maal vier en twintig uren onderteekend.

Met art. 60 al. 1 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel woordelijk overeen.

Op het audientie-blad, waarvan daarbij sprake is, en hetwelk dient

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 23 Augustus 1882 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. XLI, blz. 280 en vgg.).

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 24 Mei 1860 (Het Recht in N. I., dl. XIX, blz. 46 en vgg.).

3) Het Recht in Ned.-Indië, dl. LI, blz. 100 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1307.

4) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 15 Juni 1871 (Wkbl. van het Recht, n°. 421), dat van 20 Juli 1876 (Het Recht in N. I., dl. XXVII, blz. 103 en vgg.), dat van 19 April 1888 (Het Recht in N. I., dl. LI, blz. 179 en vgg.), en dat van 2 Januari 1890 (Het Recht in N. I., dl. LV, blz. 100 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1416).

om op te nemen al wat ter terechtzitting voorvalt, moet ook aanteekening worden gehouden van deze of gene door eene van partijen gedane verklaring, wanneer haar daarvan, op haar verzoek, acte wordt verleend. Trouwens het verleenen van acte komt hierop neer, dat zoodanige verklaring aangeteekend wordt op het audientie-blad, wat ongetwijfeld steeds zonder bezwaar kan worden toegelaten, daar dien ten gevolge het recht der tegenpartij in geen geval kan worden benadeeld of verkort [1]).

Artikel 63.

Indien de president zich in de onmogelijkheid bevindt om op het audientie-blad te teekenen, wordt zulks verrigt door het oudste lid, hetwelk over de zaak gezeten heeft. Indien de griffier zich in die onmogelijkheid bevindt, wordt daarvan uitdrukkelijk op het audientie-blad melding gemaakt.

Dit artikel komt overeen met art. 61 Wetb. Rechtsv., behalve dat in de tweede zinsnede van bovenstaand artikel, in stede van „de onmogelijkheid", „die onmogelijkheid" wordt gelezen, terwijl de derde zinsnede van art. 61 Wetb. Rechtsv., welke voorziet in het geval dat de kantonrechter niet kan teekenen, natuurlijk achterwege is gelaten.

Artikel 64.

De expeditie of uitgifte van het vonnis wordt zonder medewerking der partijen opgemaakt, en behelst, behalve hetgeen bij artikel 61 is vermeld:

1°. de conclusien der partijen, of wanneer die niet schriftelijk zijn genomen, de daarvan door den griffier gehouden aanteekeningen;

2°. de vermelding dat het vonnis in het openbaar is uitgesproken;

3°. den dag der uitspraak.

Met art. 62 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, stemt bovenstaand artikel zoo goed als volkomen overeen, behalve dat het eerste nummer van art. 62 aldus luidt: „De conclusien der partijen, en

1) Vergl. de beschikking van het Hoog-Gerechtshof van 9 Maart 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1563).

wanneer die bij den kanton-regter niet schriftelijk zijn genomen, alsdan de daarvan door den griffier gehoudene aanteekeningen; te dien einde wordt een afschrift van de schriftelijke conclusien, of, wanneer die niet schriftelijk zijn genomen, van de gehoudene aanteekeningen, door den griffier aan het audientie-blad gehecht."

Van dit laatste voorschrift is, blijkbaar in verband met het bepaalde bij art. 28 al. 2 Regl. Rechtsv., de lezing vastgesteld, welke gevonden wordt in n°. 1 van bovenstaand artikel. Ook hierbij toch is niet voorgeschreven, dat de conclusiën van partijen, of wanneer deze mondeling genomen zijn, de daarvan door den griffier gehouden aanteekeningen, gehecht moeten worden aan het audientie-blad.

De in de expeditie of uitgifte van het vonnis te vermelden dag der uitspraak wordt door den president op de laatste, in de zaak gehoudene terechtzitting vastgesteld en bekend gemaakt. Die dag wordt in Indië veelal bepaald op *over zes weken*, tenzij het belang van partijen medebrengt, dat voor de uitspraak een kortere termijn wordt gesteld, dan wel zulks gevorderd wordt door eenig wettelijk voorschrift, gelijk bij voorbeeld het geval is in zaken van onteigening ten algemeenen nutte, waarin, luidens art. 21 al. 8, art. 34 al. 4 en art. 50 al. 12 van Stbl. 1864 n°. 6, zoowel door den raad van justitie, als door het Hoog-Gerechtshof in cassatie, uiterlijk binnen veertien dagen na de terechtzitting uitspraak moet worden gedaan.

Artikel 65.

De griffiers welke eene expeditie van een vonnis uitgeven vóór dat hetzelve is geteekend, kunnen in hunne bediening geschorst of daarvan ontzet worden, behoudens de vervolging tot straf ter zake van valschheid, zoo daartoe gronden zijn.

Aan art. 63 Wetb. Rechtsv., dat, met het oog op art. 462 Ned. Wetb. van Strafrecht, bij art. 4 der wet van 26 April 1884 (Ned. Stbl. n°. 94) werd ingetrokken, is bovenstaand artikel ontleend.

Artikel 66.

De griffiers zijn verpligt om op aanvraag der partijen aan haar zoodra mogelijk expeditie van het vonnis uit te reiken, op straffe van vergoeding van kosten, schaden en interessen, indien daartoe gronden zijn.

Artikel 67.

Alle vonnissen, welke wederkeerige verpligtingen aan beide partijen opleggen, of waaruit regten en verpligtingen ten behoeve of ten laste van beide partijen voortvloeijen, kunnen door elke van dezelve in haar belang worden ten uitvoer gelegd.

Dit artikel en het voorafgaande stemmen onderscheidenlijk in allen deele overeen met de artt. 64 en 65 Wetb. Rechtsv.

Artikel 68.

Indien er een procureur in de zaak is, zal het vonnis niet ten uitvoer kunnen worden gelegd dan nadat hetzelve aan hem is beteekend, op straffe van nietigheid.

De vonnissen bij voorraad, en de eindvonnissen die veroordeelingen inhouden, zullen bovendien aan den persoon of aan de woonplaats van de partij beteekend worden, en daarbij zal van de beteekening aan procureur melding worden gemaakt.

Tusschen dit art. en art. 66 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, bestaat geen ander verschil dan dat de woorden: „den procureur", welke in het eerste lid van laatstgenoemd artikel voor de woorden: „is beteekend," stonden, in bovenstaand artikel vervangen zijn door: „hem".

Thans echter luidt evengezegd art. 66 Wetb. Rechtsv. aldus: „De vonnissen en bevelschriften, in artikel 46 bedoeld, behoeven niet beteekend te worden, tenzij dit ingevolge de bepalingen van het tweede boek van dit wetboek tot verhaal van geldelijke verpligtingen, welke de wederpartij krachtens dezelve te vervullen heeft, noodig mogt zijn".

Deze nieuwe lezing werd vastgesteld bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) en was een uitvloeisel van het bij die wet aangenomen beginsel der zelfwerkende kracht van het vonnis. Dien ten gevolge toch diende gebroken te worden met het stelsel, volgens hetwelk elk vonnis bij voorraad en elk, eene veroordeeling inhoudend eindvonnis, voor de tenuitvoerlegging tegen eene partij, aan deze en aan haar procureur moet worden beteekend, en elk vonnis van anderen aard aan den procureur alleen. Daarentegen bleef de beteekening aan de partij, niet echter aan haar procureur, noodig, waar het aankomt op de tenuitvoerlegging van het eindvonnis, zijnde zij bij praeparatoire.

incidenteele en interlocutoire uitspraken slechts vereischt gebleven tot verhaal van geldelijke verplichtingen, welke de wederpartij krachtens haar te vervullen heeft, omdat, zoodra executie tegen de wederpartij in den eigenlijken zin des woords moet plaats hebben, het laatste lid van art. 430 Wetb. Rechtsv. van toepassing is [1]).

Artikel 69.

Indien de procureur overleden is of zijne bediening heeft nedergelegd, zal de beteekening aan de partij genoegzaam zijn, maar zal daarbij melding moeten worden gemaakt van den dood des procureurs, of van het nederleggen van deszelfs bediening.

Dit artikel is woordelijk overgenomen uit art. 67 Wetb. Rechtsv. Laatstgezegd artikel is echter ingetrokken bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n⁰. 103), welke intrekking een noodzakelijk gevolg was van de bij diezelfde wet plaats gehad hebbende, en zoo even vermelde wijziging van art. 66 Wetb. Rechtsv. [2]).

VIJFDE AFDEELING.

Van vrijwaring.

Artikel 70.

Indien de verweerder vermeent gronden te hebben om iemand tot vrijwaring op te roepen, en hij die oproeping niet reeds heeft gedaan vóór den dag waarop de zaak heeft moeten dienen, zal hij daartoe vóór of op den dag, op welken hij ten principale moet antwoorden, verzoek moeten doen.

Dit incident zal summierlijk beslist worden, en indien het verzoek toegewezen wordt, zal de regter eenen voldoenden termijn

---

1) Zie blz. 19 en vgg. van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman, alsmede blz. XXIII en vgg. der Inleiding van datzelfde werk.

2) Zie blz. 19 van het in de vorige noot aangehaalde werk.

verleenen, naar mate van den afstand van des waarborgs woonplaats. Gedurende dezen termijn zal de oorspronkelijke zaak geschorst worden.

Het vonnis, waarbij de dagvaarding in geval van vrijwaring is toegestaan, zal aan den waarborg niet behoeven beteekend te worden. De dagvaarding zal den inhoud van hetzelve moeten behelzen, en daarbij zal moeten worden overgegeven kopij der stukken, welke aan den oorspronkelijken gedaagde beteekend zijn.

Met art. 68 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk luidde, stemt bovenstaand artikel in allen deele overeen.

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) is echter van dat art. 68 de volgende gewijzigde lezing vastgesteld:

„Indien de verweerder vermeent gronden te hebben, om iemand in vrijwaring op te roepen en hij die oproeping niet heeft gedaan vóór den dag, waarop de zaak heeft moeten dienen, zal hij zijne daartoe strekkende, met redenen omkleede conclusie vóór alle weren moeten nemen op den dag, voor het voordragen der verwering bepaald.

„In die conclusie zal het, met afwijking van het bepaalde in het tweede lid van artikel 141, geoorloofd zijn de exceptie van onbevoegdheid op te nemen, en zal deze, zoo dit niet geschied is, voor gedekt gehouden worden, tenzij de regter onbevoegd is uit hoofde van het onderwerp des geschils.

„Indien de eischer vermeent gronden te hebben om iemand in vrijwaring op te roepen, zal hij het verzoek daartoe bij met redenen omkleede conclusie moeten doen ten dage bepaald voor het dienen van repliek.

„Indien het verzoek toegewezen wordt, zal de regter eenen voldoenden termijn verleenen, naarmate van den afstand van des waarborgs woonplaats en den dag bepalen, waarop zoowel de oorspronkelijke zaak, als die in vrijwaring weder ter rolle zal worden opgeroepen.

„Het vonnis, waarbij de dagvaarding in vrijwaring is toegestaan, zal aan den waarborg niet behoeven beteekend te worden. De dagvaarding zal den inhoud van hetzelve moeten behelzen, en daarbij zal moeten worden overgegeven kopij der stukken, welke aan of door den eischer in vrijwaring beteekend zijn.

„Indien het verzoek afgewezen wordt, bepaalt de regter bij die beslissing den dag, waarop de zaak weder ter rolle zal worden opgeroepen."

Bij het eerste lid van het Nederlandsche artikel is dus thans, — ter besparing van tijd en kosten, — bepaald, dat het verzoek om een derde in vrijwaring op te roepen bij gewone conclusie moet worden gedaan en wel vóór alle weren van rechten, omdat bedoeld verzoek niet behoort tot de verweermiddelen tegen de ingestelde vordering, maar veeleer is aan te merken als een kortere weg, den verweerder geopend, om hare gevolgen over te brengen op een ander, op wien de verantwoordelijkheid daarvoor tegenover den verweerder rust.

De uitzondering bij het tweede lid van het Nederlandsche artikel gemaakt op het thans bij art. 141 Wetb. Rechtsv. vastgestelde beginsel, vindt haar grond in de overweging, dat het niet aangaat toe te laten, dat een gedaagde zelf iemand roept voor een rechter, wiens onbevoegdheid te beweren zijne eerste daad zal zijn in het, na opkomst van den in vrijwaring geroepene, te voeren geding, en dat hij dus, indien hij de exceptie van onbevoegdheid wil voorstellen, zulks, op straffe van verval, te gelijk met zijn verzoek tot vrijwaring moet doen.

De bepaling voorts van het derde lid, welke in het Nederlandsche artikel is gelascht, strekt om een einde te maken aan de strijdvraag, of ook de eischer het recht heeft tot oproeping in vrijwaring, terwijl in verband daarmede aan het slot van het vijfde, eertijds derde lid van het artikel, ook melding wordt gemaakt van de, door den eischer in vrijwaring, beteekende stukken [1]).

De reden eindelijk, waarom bij de wet van 7 Juli 1896 aan art. 68 Wetb. Rechtsv. een zesde lid is toegevoegd, is dezelfde, waarom de slotbepaling van art. 19 van gezegd Wetboek bij die wet in het leven geroepen is [2]).

Artikel 71.

Indien het verzoek tot vrijwaring op den bovengemelden regtdag niet gedaan is, of indien de dagvaarding tot vrijwaring niet gedaan is binnen den bepaalden tijd, zal er zonder uitstel in de oorspronkelijke zaak worden voortgeprocedeerd.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 69 Wetb. Rechtsv.

Artikel 72.

In geval van vrijwaring wegens onderzetting of andere

1) Zie blz. 21 en vgg. van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.
2) Zie de aanteekening op art. 31 hiervoren.

zakelijke regten, zal de waarborg altijd de zaak van den gewaarborgde mogen overnemen, welke buiten proces zal gesteld worden, indien hij zulks vordert voor dat er eenig vonnis tusschen hem en den eischer is gewezen.

Echter zal de gewaarborgde, wanneer hij zulks verkiest, in het proces kunnen blijven tot bewaring van zijn regt; ook zal de oorspronkelijke eischer tot bewaring van het zijne mogen vorderen dat de gewaarborgde in de zaak blijve.

Tusschen dit artikel en art. 70 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, bestaat geen noemenswaardig verschil.

Van laatstgenoemd artikel zijn echter bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) in het eerste lid de woorden: „den eischer", vervangen door: „zijn oorspronkelijke wederpartij", terwijl in het tweede lid, in plaats van de woorden: „oorspronkelijke eischer", is gesteld: „wederpartij van den gewaarborgde".

Deze wijzigingen zijn een gevolg hiervan, dat thans aan den oorspronkelijken eischer bij art. 68 al. 3 Wetb. Rechtsv. het recht tot oproeping in vrijwaring uitdrukkelijk is toegekend [1]).

Artikel 73.

De vonnissen tegen de waarborgen gewezen, bij het vorige artikel vermeld, zullen tegen den gewaarborgde worden ten uitvoer gelegd.

Het zal voldoende zijn het vonnis aan de gewaarborgden te beteekenen, het zij dezelve buiten proces gesteld zijn geworden, of dat zij in het proces gebleven zijn, zonder dat er eenige andere eisch of regtsvordering noodig is.

Wat de kosten, schaden en interessen betreft, zal de vereffening daarvan en de tenuitvoerlegging niet dan tegen den waarborg geschieden kunnen.

Echter zal, in geval van kennelijk onvermogen van den waarborg, de gewaarborgde de kosten moeten dragen, indien hij niet buiten proces gesteld is geworden, gelijk ook de schaden en interessen, indien de regter oordeelt dat daartoe gronden zijn.

---

1) Zie blz. 24 van *De wet van 7 Juli 1896 enz*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

Met art. 71 Wetb. Rechtsv., waaraan het is ontleend, stemt bovenstaand artikel in allen deele overeen.

Artikel 74.

In zaken van eenvoudige vrijwaring, zal de waarborg zich slechts mogen voegen, zonder de zaak van den gewaarborgde over te nemen.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 72 Wetb. Rechtsv.

Artikel 75.

In geval de oorspronkelijke eisch en die ter vrijwaring te gelijk in staat van wijzen zijn, zal daarop gezamenlijk regt gedaan worden; zoo niet, zal de oorspronkelijke eischer zijne vordering afzonderlijk mogen doen uitwijzen.

Tusschen dit artikel en art. 73 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, bestaat geen verschil.

Thans echter zijn bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) in laatstgezegd artikel de woorden: „zoo niet, enz.". vervangen door: „is dit het geval niet, dan wordt de hoofdzaak, wanneer de oorspronkelijke eischer of verweerder dit vordert, afzonderlijk beslist".

Deze wijziging vindt, even als die van art. 70 Wetb. Rechtsv., haar grond in de omstandigheid, dat bij art. 68 al. 3 van dat Wetboek ook aan den eischer het recht tot oproeping in vrijwaring uitdrukkelijk is toegekend [1]).

Artikel 76.

Die ter zake van vrijwaring gedagvaard zijn, zullen gehouden zijn, voor den regter, voor wien de oorspronkelijke zaak aanhangig is, te procederen, zelfs wanneer zij ontkennen mogten waarborgen te zijn; doch indien duidelijk blijkt dat de oorspronkelijke eisch alleen gedaan is om hen van hunnen eigenen regter af te trekken, zullen zij derwaarts verwezen worden.

Behalve dat het in art. 74 Wetb. Rechtsv. gebezigde woord „bleek", in bovenstaand artikel is vervangen door: „blijkt", bestaat er tusschen die artikelen geen noemenswaardig verschil.

---

1) Zie blz. 24 van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

Ten slotte zij hier nog aangeteekend, dat in zaken aangaande onteigening ten algemeenen nutte, blijkens art. 21 al. 6 van Stbl. 1864 n°. 6, geene oproeping tot vrijwaring wordt toegelaten.

ZESDE AFDEELING.

Van vonnissen bij verstek en van verzet.

ARTIKEL 77.

Indien de eischer ten beteekenden regtdage niet verschijnt, zal er verstek tegen hem verleend worden, en de verweerder zal van de instantie worden ontslagen, met verwijzing van den eischer in de kosten. In dit geval zal er geen verzet mogen plaats hebben, maar zal de eischer den aanleg op nieuw kunnen beginnen, na voorafgaande betaling dier kosten van het verstek.

Dit artikel is volkomen gelijkluidend aan art. 75 Wetb. Rechtsv.

Dat, wanneer eene zaak door den eischer niet op de rol is gebracht, zij ten dienenden dage daarop alsnog gebracht kan worden op verzoek van den gedaagde, en dat daarna tegen den niet verschenen eischer verstek verleend en de gedaagde ontslagen kan worden van de instantie, met veroordeeling van den eischer in de kosten, werd in der tijd, terecht naar ik meen, beslist door den raad van justitie te Batavia [1]).

ARTIKEL 78.

Indien de gedaagde niet verschijnt, en de voorgeschreven termijnen en formaliteiten in acht genomen zijn, zal er tegen hem verstek verleend worden, en de conclusien van den eischer zullen toegewezen worden, ten ware zij den regter onregtmatig of ongegrond voorkomen.

Met art. 76 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel in allen deele overeen.

Dat artikel is meermalen opgevat in dezen zin, dat de rechter, in

1) Bij vonnis van 18 Mei 1866 (Wkbl. van het Recht, n°. 154).

geval de gedaagde niet is verschenen, de bevoegdheid mist om den eischer het leveren van eenig bewijs op te leggen, en dus verplicht is hem zijne vordering toe te wijzen, wanneer niet aanstonds valt uit te maken, of deze, al dan niet, onrechtmatig of ongegrond is. Die opvatting werd echter door den Hoogen Raad, in overeenstemming met de conclusie van den advocaat-generaal Mr. Gregory, verworpen bij arrest van den 30sten November 1893 [1]), waarbij beslist werd, dat art. 76 Wetb. Rechtsv. den rechter niet onvoorwaardelijk beveelt om tegen een gedaagde, tegen wien verstek is verleend, dadelijk de conclusiën van den eischer toe te wijzen, daar toch zoowel uit de bewoordingen van het slot van dat artikel, als uit de geschiedenis daarvan volgt, dat hij steeds zal overwegen of de vordering hem, al of niet, onrechtmatig of ongegrond voorkomt, zoodat hij, oordeelende dat uit de niet-verschijning van den gedaagde geene erkenning van de gestelde feiten of berusting in den eisch kan worden afgeleid, volkomen bevoegd is het bewijs der bij dagvaarding gestelde feiten te gelasten. Daarentegen werd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest, dd. 4 Juli 1895 [2]), mijns inziens minder juist, aangenomen, dat art. 78 Regl. Rechtsv. onmiskenbaar strekt om na verstekverleening het vorderen van bewijs van den eischer uit te sluiten, uitgezonderd in de gevallen, waarin met het schriftelijk bewijs het recht zelf staat of valt, en dat dan ook gezegd voorschrift het ontzeggen van den eisch als ongegrond alleen toestaat, indien de aangevoerde feiten in zich zelven geheel onaannemelijk zijn, of indien niet alle of niet zoodanige feiten zijn aangevoerd, welke de eischer tot staving van zijn eisch had behooren aan te voeren.

Verder valt met opzicht tot bovenstaand artikel en tot art. 77 nog op te merken, dat in onderscheiding van hetgeen hier te lande gebruikelijk is, in Indië steeds mondeling verstek wordt gevraagd en geconcludeerd, terwijl, wanneer de gedaagde niet is verschenen, de eischer gemeenlijk verzoekt, dat nog ten zelfden dage vonnis zal worden geveld, hetgeen in den regel wordt toegestaan.

Bij art. 232 n°. 4 Regl. Celebes is aan art. 78 Regl. Rechtsv. nog

---

1) Uit n°. 6443 Holl. Wkbl. van het Recht overgenomen in dl. LXII, blz. 129 en vgg. van Het Recht in N. I. — Zie ook het opstel van A. in n°. 614 Wkbl. van het Recht, onder het opschrift: *Echtscheiding — Verstek.*

2) Het Recht in N. I., dl. LXV, blz. 74 en vgg. en Wkbl. van het Recht n°. 1680. Vergl. 's Hofs arrest van 11 Februari 1892 in Wkbl. van het Recht n°. 1497 en dat van 7 December 1893 in dl. LXII, blz. 97 en vgg. van Het Recht in N. I.

de volgende, in het rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser geldende bepaling toegevoegd: „Zoo dikwijls het den regter, na daartoe summierlijk gedaan onderzoek is gebleken, dat de gedaagde, die woont, of bij gebreke van eene bekende woonplaats in *Nederlandsch-Indië*, verblijf houdt buiten de afdeelingen *Makassar*, *Noorder-*, *Ooster-* of *Zuider-distrikten* van het gewest *Celebes en Onderhoorigheden*, niet is verschenen ten gevolge van ontstentenis, van vertraging of van stremming in de gemeenschap met de plaats, waar de raad van justitie gevestigd is, zal hij het in dit artikel bedoeld verstek niet verleenen; maar den eischer magtigen, om den gedaagde op nieuw op eenen door den raad van justitie te bepalen termijn in voege als bij het laatste lid van art. 10 is bepaald te dagvaarden."

Betreffende dit voorschrift werd door Mr. der Kinderen in zijne nota van toelichting opgemerkt, dat, hoewel de termijnen in n°. 1 van art. 232 Regl. Celebes natuurlijkerwijze eenigszins anders waren dan in het Sumatrasche Reglement, met het oog op de omstandigheid, dat sommige streken, over welke de Makassaarsche raad van justitie zijne rechtsmacht zou uitstrekken, veel verder van den zetel dier rechtbank gelegen waren dan de verste grenzen van het rechtsgebied van den Padangschen raad, en hoewel, naar vertrouwd werd, in verband met de bestaande middelen van gemeenschap, de aldus gestelde termijnen steeds zouden blijken voldoende te zijn, niettemin het voorschrift, vervat in n°. 4, gelascht was in art. 232, ten einde te voorkomen, dat in buitengewone gevallen de belanghebbende, zonder dat zulks aan nalatigheid zijnerzijds te wijten was, door het termijnsverloop van zijn recht verstoken mocht geraken.

Naar het schijnt heeft bedoeld voorschrift alzoo de strekking om te voorzien in het geval, dat de gedaagde ten gevolge der omstandigheid, dat er geene reisgelegenheid bestaat, dan wel in de bestaande zich vertraging of stremming heeft voorgedaan, de behandeling zijner zaak noch persoonlijk, noch schriftelijk aan een praktizijn te Makasser heeft kunnen opdragen [1]).

Artikel 79.

Elk verstek zal bij het uitroepen van de zaak op de teregtzitting verleend worden; echter zal de regter de stukken ter

---

1) Zie echter het in Wkbl. van het Recht n°. 1759 voorkomende opstel van Mr. v. O. *Over de termijnsbepalingen in burgerlijke zaken bij den raad van justitie te Makassar.*

tafel kunnen doen nederleggen, om op de conclusien van den eischer op eene volgende teregtzitting uitspraak te doen.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 77 Wetb. Rechtsv.

ARTIKEL 80.

Alle uitgeroepene en niet verschijnende partijen zullen in één en hetzelfde vonnis van verstek begrepen moeten zijn.

Met art. 78 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel in allen deele overeen.

ARTIKEL 81.

Indien van twee of meerdere gedaagden de een verschijnt, de andere niet, wordt de zaak, ten opzigte des verschijnenden aangehouden, en tegen den niet verschijnenden verstek verleend. Dit verstek wordt aan laatstgenoemden beteekend, met dagvaarding tegen den dag, waarop de eischer de zaak op nieuw ter rolle wil doen oproepen.

Tusschen alle de partijen wordt uitspraak gedaan bij één en hetzelfde vonnis, hetwelk als een vonnis op tegenspraak gewezen wordt beschouwd, en waartegen geen verzet wordt toegelaten.

Oorspronkelijk bestond tusschen dit artikel en art. 79 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, geen noemenswaardig verschil.

Van het eerste lid echter van laatstgezegd artikel werd bij art. 1 der wet van 23 December 1886 (Ned. Stbl. n°. 230) de volgende gewijzigde lezing vastgesteld: „Indien van meerdere gedaagden één of meer niet verschijnen, wordt de zaak ten opzigte van de verschijnenden aangehouden en tegen de niet-verschijnenden verstek verleend. Ieder der verschenen partijen heeft het regt om dit verstek aan de niet-verschenen partijen te doen beteekenen, met oproeping van alle partijen tegen den dag waarop zij de zaak op nieuw ter rolle wil doen dienen. Voor deze oproeping moeten in acht genomen worden de voor dagvaardingen voorgeschreven termijnen."

Naar aanleiding van evenvermelde wet van 23 December 1886 werd der Indische Regeering bij ministeriëele dépêche, dd. 29 Maart 1887, verzocht te doen nagaan in hoeverre, in navolging van die wet, wijzigingen behoorden te worden gebracht in de betrekkelijke bepalingen der Indische verordeningen en te dier zake een uit-

gewerkt voorstel te doen, waarop de Directeur van justitie, dienaangaande gehoord, een Koninklijk besluit ontwierp, door hem ingediend bij zijn schrijven van den 18den Juli 1887, waarin hij de verschillende artikelen van dat ontwerp toelichtte, onder opmerking dat hij zijne beschouwingen hoofdzakelijk had ontleend aan de over de Nederlandsche wet gewisselde stukken en gevoerde beraadslagingen. Ingevolge enkele opmerkingen door het Hoog-Gerechtshof bij zijn advies van den 19den Augustus 1887 en door den Raad van Nederlandsch-Indië bij zijn advies van den 2den September daaraanvolgende gemaakt, werd gezegd ontwerp eenigszins gewijzigd, en daarna door den Gouverneur-Generaal, met de bijlagen, bij zijn schrijven, dd. 24 Augustus 1888, toegezonden aan den Minister van koloniën, die het, na goedkeuring door den Ministerraad, bij rapport van den 3den November van dat jaar, den Koning ter bekrachtiging aanbood. Hierop werd het ontwerp gearresteerd bij Koninklijk besluit van den 27sten November 1888, welks afkondiging plaats had in Stbl. 1889 n°. 31.

Bij art. 1 nu van dat besluit is van art. 81 al. 1 Regl. Rechtsv. eene nieuwe lezing vastgesteld, welke geheel overeenstemt met bovenstaande nieuwe lezing van art. 79 al. 1 Wetb. Rechtsv., en waaromtrent de Directeur van justitie in zijn bovenaangehaald schrijven van 18 Juli 1887 het volgende opmerkte:

dat de bepaling van art. 79 al. 1 Wetb. Rechtsv. in de praktijk groote moeilijkheden had veroorzaakt;

dat toch de omstandigheid, dat de eischer de nadere oproeping in zijne hand had, er toe had geleid dat hem, die naar den vorm van het proces als gedaagde optrad, maar met het oog op het rechtsgeschil als eischer te beschouwen was, de uitoefening van zijn recht onmogelijk werd gemaakt, daar, wanneer bij voorbeeld van meerdere gedaagden, die in eersten aanleg waren veroordeeld, er één hooger beroep instelde en de andere, mede in eersten aanleg veroordeelde, niet op de dagvaarding in appel verscheen, ten gevolge van samenspanning met eerstgenoemde, de voortzetting der zaak in appel geheel afhing van den appellant, zoodat, indien deze verkoos stil te zitten, de eischer in eersten aanleg daartegen machteloos was;

dat art. 79 Wetb. Rechtsv. het ook onmogelijk maakte om een vonnis tot betaling te executeeren, wanneer de veroordeelde slechts een handlanger had, die den inbeslagnemer en den beslagene dagvaardde om te hooren verklaren, dat de in beslag genomen goederen hem toebehoorden, vermits, indien de beslagene alsdan niet verscheen, en er verstek tegen hem werd verleend, met aanhouding der zaak ten opzichte

van den inbeslagnemer, de handlanger, door de zaak te laten rusten en niet op te roepen, de executie van het vonnis zou kunnen verhinderen;

dat men, ten einde praktijken, als de hier vermelde, onmogelijk te maken, te kiezen had tusschen drie stelsels;

dat men namelijk de bevoegdheid om de zaak op nieuw ter rolle aan te brengen kon toekennen, òf aan de meest gereede partij, òf aan ieder der verschenen partijen, òf wel den rechter kon opdragen den dag te bepalen, waarop de zaak op nieuw ter rolle zou worden aangebracht;

dat het laatste stelsel verwerpelijk geacht werd, omdat het niet strookte met het Nederlandsche procesrecht, dat de bepaling van een termijn tot voortzetting eener zaak in onderscheidene gevallen, onder anderen in die, bedoeld bij de artt. 179, 192, 218 en 234 Wetb. Rechtsv., opdroeg aan de meest gereede partij, terwijl dat stelsel bovendien tot onnoodige vertraging zoude leiden, aangezien de rechter den dag, waarop de zaak op nieuw zou dienen, zoo laat zou moeten stellen, dat ook de langste termijn van dagvaarding in acht genomen zou kunnen worden, zijnde het toch op den dag, waarop het vonnis van verstek werd gewezen, geheel onzeker, waar de niet-verschenen gedaagde zich zou bevinden ten tijde der beteekening van dat vonnis;

dat van de beide andere stelsels het tweede werd gekozen, omdat het bij het eerste stelsel, met het oog op de woorden: „meest gereede partij", twijfelachtig zoude zijn of, wanneer hij, die van zijn recht tot oproeping gebruik maakte, op zekeren termijn had gedagvaard, de andere verschenen partij het recht had om op korteren termijn te dagvaarden;

dat om die redenen bij art. 1 der wet van 23 December 1886 aan ieder der verschenen partijen het recht was gegeven om het verstek tegen de niet verschenen partijen aan deze te doen beteekenen, met oproeping van alle partijen tegen den dag, waarop zij de zaak op nieuw ter rolle zou willen doen dienen, moetende voor die oproeping de voor dagvaardingen vastgestelde termijnen in acht worden genomen;

dat het nagenoeg met de oude lezing van art. 79 al. 1 Wetb. Rechtsv. overeenstemmende eerste lid van art. 81 Regl. Rechtsv., zich tot dezelfde praktijken leende, als hiervoren waren geschetst;

dat men een voorbeeld daarvan waarschijnlijk aantrof in het geval, waaromtrent door den raad van justitie te Batavia uitspraak werd gedaan bij zijn, in n°. 731 Ind. Weekblad van het Recht opgenomen vonnis van 15 Juni 1877, waarbij die raad besliste, dat de verschenen

gedaagde van den rechter een termijn kan verzoeken, binnen welken de eischer den niet verschenen gedaagde op nieuw zou moeten dagvaarden, dewijl het met eene goede rechtsbedeeling onbestaanbaar, en met den geest der wet in strijd zoude zijn, dat de eischer de voortzetting van het geding uitsluitend in zijne hand zoude hebben;

dat echter de Hooge Raad der Nederlanden, die bij zijn arrest van 12 December 1873 (Ned. Wkbl. van het Recht, n°. 3666) in gelijken zin had beslist, van die leer was teruggekomen bij zijn arrest van 25 Januari 1878 (Ned. Wkbl. van het Recht, n°. 4211), daarbij overwegende, dat uit de duidelijke en ondubbelzinnige bewoordingen van art. 79 Wetb. Rechtsv. voortvloeide, dat de bevoegdheid tot oproeping van den defaillant en voortzetting der aangehoudene zaak alleen en uitsluitend was toegekend aan den eischer, en dat alzoo aan ieder ander die bevoegdheid was onthouden;

dat de juistheid dezer laatste leer ook voor Indië bezwaarlijk kon worden ontkend;

dat hoewel hem, Directeur, geene beslissing van het Hoog-Gerechtshof omtrent evenbedoelde rechtsvraag bekend was, hij toch in geen geval kon aannemen, dat op den duur de zienswijze van den raad van justitie te Batavia gehandhaafd zou kunnen worden, zijnde de bewoordingen van art. 81 Regl. Rechtsv. daartoe te duidelijk;

dat het hem derhalve aanbevelenswaardig voorkwam ook voor Indië de praktijken, waartoe gezegd art. 81 aanleiding konde geven, onmogelijk te maken, en te dien einde dat artikel te herzien in den trant van art. 79 Wetb. Rechtsv.; en

dat het eindelijk, met het oog op de door de Tweede Kamer der Staten-Generaal in dit artikel gebrachte wijziging, de voorkeur verdiende om den meervoudsvorm „de niet-verschijnenden" te bezigen.

Intusschen is ook na de vaststelling der nieuwe lezing van art. 81 Regl. Rechtsv. ten aanzien van zaken betreffende de onteigening ten algemeene nutte het voorschrift blijven bestaan, vervat in het voorlaatste lid van art. 21 van Stbl. 1864 n°. 6, waarbij bepaald is, dat, indien van twee of meer gedaagden de een verschijnt, de ander niet, met den verschijnende onmiddellijk wordt voortgeprocedeerd, geschiedende de uitspraak tusschen al de partijen bij één en hetzelfde vonnis, hetwelk als een vonnis op tegenspraak gewezen wordt beschouwd en waartegen geen verzet wordt toegelaten.

Op grond dat art. 81 al. 1 Regl. Rechtsv. de beteekening voorschrijft van het verstek en niet van het vonnis, waarbij verstek is verleend, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van den 18den Februari

1897 [1]), dat door de beteekening van een extract-audientie-blad, waaruit evengezegd feit blijkt, aan den eisch der wet is voldaan.

ARTIKEL 82.

De vonnissen bij verstek gewezen, zullen niet ten uitvoer gelegd kunnen worden, dan na verloop van veertien dagen na de beteekening aan de partij in persoon of te harer woonplaats, of op de wijze als bij artikel 3 en 6 voor de dagvaarding is bepaald.

In alle gevallen van dringende noodzakelijkheid, zal de tenuitvoerlegging vóór den afloop van dezen termijn bij het vonnis mogen bevolen worden.

Dit artikel stemt overeen met art. 80 Wetb. Rechtsv., behalve dat bij het eerste lid van art. 80 de daar vermelde termijn gesteld is op 8 dagen, en dat in plaats van: „of te harer woonplaats enz.", gelezen wordt: „of ter harer woonplaats; op de wijze als bij artikel 2 en 4 voor de dagvaarding is bepaald."

ARTIKEL 83.

De gedaagde die bij verstek veroordeeld is, zal daartegen verzet mogen doen. Dit verzet zal ontvankelijk zijn tot dat het vonnis zal zijn ten uitvoer gelegd.

ARTIKEL 84.

Het vonnis wordt gerekend ten uitvoer gelegd te zijn, wanneer de in beslag genomen roerende goederen verkocht zijn geworden, of wanneer de veroordeelde in hechtenis gesteld of aanbevolen geworden is, of dertig dagen nadat de eerste aankondiging tot verkoop van in beslag genomen onroerende goederen, vermeld bij artikel 516, zal hebben plaats gehad, of wanneer de kosten betaald zijn, of eindelijk, wanneer er eenige daad is gepleegd, waaruit noodzakelijk voortvloeit dat de uitvoering van het vonnis bij den defaillant bekend was.

Het verzet binnen de bovengezegde termijnen, en in de hierna voorgeschreven vormen gedaan zijnde, stuit de tenuit-

---

1) Wkbl. van het Recht, n°. 1762 en dl. LXVIII, blz. 98 en vgg. van Het Recht in N. I.

voerlegging, indien dezelve niet bevolen is niettegenstaande het verzet.

Van de twee bovenstaande artikelen stemde het eerste woordelijk overeen met art. 81 Wetb. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk luidde, terwijl het tweede, namelijk art. 84, eigenlijk slechts op een enkel punt afweek van art. 82 Wetb. Rechtsv., gelijk dit vroeger gelezen werd. Die afwijking bestond hierin, dat de bij het Nederlandsche artikel op veertien dagen bepaalde termijn, was verlengd tot dertig dagen.

Bij de artt. 2 en 3 der wet van 23 December 1886 (Ned. Stbl. n°. 230) werden echter de artt. 81 en 82 Wetb. Rechtsv. aanmerkelijk gewijzigd, welke wijzigingen zijn overgenomen in de artt. 2 en 3 van het hiervoren besproken Koninklijk besluit van 27 November 1888 n°. 26 (Stbl. 1889 n°. 31). Deze artikelen luiden als volgt:

Art. 2. „De tweede zinsnede van art. 83 van genoemd reglement wordt vervangen door de volgende bepalingen:

Het verzet moet worden gedaan binnen dertig dagen na de beteekening van het vonnis of van eenige uit kracht daarvan opgemaakte of ter uitvoering daarvan strekkende akte aan den veroordeelde in persoon, of na het plegen door dezen van eenige daad, waaruit noodzakelijk voortvloeit, dat het vonnis of de aangevangen tenuitvoerlegging hem bekend is.

Buiten de gevallen, in het vorig lid voorzien, is het verzet ontvankelijk tot dat het vonnis is tenuitvoergelegd.

De veroordeelde, die in het vonnis heeft berust, kan daartegen niet meer in verzet komen".

Art. 3. „Het eerste lid van art. 84 van genoemd reglement wordt vervangen door de volgende bepalingen:

Het vonnis wordt gerekend tenuitvoergelegd te zijn:

in geval van gerechtelijke tenuitvoerlegging op de roerende goederen, na den verkoop;

in geval van arrest onder derden op uit te keeren gelden, na de uitbetaling van deze aan den arrestant;

in geval van gerechtelijke uitwinning van onroerende goederen, op den dertigsten dag na de eerste der in art. 516 voorgeschreven aankondigingen in het officiëel nieuwsblad".

De door deze bepalingen in de artt. 83 en 84 Regl. Rechtsv. gebrachte wijzigingen stemmen overeen met die, bij de artt. 2 en 3 der wet

van 23 December 1886 in de artt. 81 en 82 Wetb. Rechtsv. gemaakt, behalve dat de bij de nieuwe lezing van art. 81 vermelde termijn, op veertien dagen is gesteld, en dat, volgens het slot van het eerste lid van art. 82, zooals dit thans luidt, het vonnis, in geval van gerechtelijke uitwinning van onroerende goederen, gerekend wordt ten uitvoer gelegd te zijn „op den veertienden dag na den aanslag of de aanplakking der in de artikelen 515 en 517 vermelde billetten".

Bovenvermelde artt. 2 en 3 van het Koninklijk besluit van 27 November 1888 n°. 26 zijn geheel overeenkomstig het door den Directeur van justitie vervaardigde ontwerp vastgesteld, behalve dat in gezegd ontwerp het slot van art. 3 aldus gelezen werd: „op den dertigsten dag na de eerste aankondiging tot verkoop van de in beslag genomen goederen, vermeld bij artikel 516". De Raad van Nederlandsch-Indië echter meende, blijkens zijn advies van den 2den September 1887, dat die redactie aanleiding zou kunnen geven tot de opvatting dat de slotwoorden: „vermeld bij artikel 516", sloegen op „goederen," en stelde alzoo voor het artikel te lezen, gelijk het thans luidt.

Tot toelichting der artt. 2 en 3 van zijn ontwerp werd door den Directeur van justitie in zijn schrijven van 18 Juli 1887 het navolgende in het midden gebracht:

dat volgens art. 81 Wetb. Rechtsv. verzet tegen een bij verstek gewezen vonnis eerst was uitgesloten, nadat het vonnis ten uitvoer was gelegd;

dat er evenwel, wanneer uit het exploit bleek, dat de defaillant kennis droeg van de tegen hem uitgesproken veroordeeling of van de aangevangen tenuitvoerlegging, — behoudens de wenschelijkheid om hem, defaillant, een termijn van beraad te laten, — hoegenaamd geene reden bestond, waarom men den eischer zoude verplichten zijn vonnis te executeeren, terwijl het hem onbekend was of die executie niet zou worden gestuit of, in geval van voorloopige uitvoerbaarheid, alleen *periculo petentis* zou kunnen worden voortgezet ten gevolge van een verzet, waarvan gronden en middelen hem ten eenenmale onbekend waren;

dat uit het stelsel, dat het verzet eerst is uitgesloten, wanneer het verstekvonnis ten uitvoer is gelegd, vooral dan voor den eischer nadeelige gevolgen konden voortvloeien, wanneer het vonnis niet onmiddellijk kon worden ten uitvoer gelegd, of wanneer de waarde van het vonnis niet in de tenuitvoerlegging, maar in het vonnis zelf gelegen was;

dat, ten einde dergelijke bezwaren in het licht te stellen, door den

Minister du Tour gewezen was op het geval, dat een eisch tot ontbinding eener overeenkomst met schadevergoeding was toegewezen, terwijl de defaillant geene goederen bezat, waarop de schadevergoeding verhaalbaar was, of wel op het geval dat een eisch, alleen strekkende tot ontbinding eener overeenkomst, was toegewezen;

dat, in overeenstemming met deze beschouwingen, men er in Nederland toe was overgegaan het verzet reeds uit te sluiten vóór de executie, en wel zoodra een bepaalde termijn verstreken was sinds het tijdstip, waarop vaststond dat het vonnis ter kennis van den defaillant was gekomen;

dat men namelijk bepaald had, dat geen verzet gedaan zou kunnen worden na verloop van veertien dagen, nadat het vonnis ter kennis van den defaillant gekomen was door beteekening van het vonnis of van eenige, uit kracht daarvan opgemaakte, of ter uitvoering daarvan strekkende acte aan den veroordeelde in persoon, of nadat door den defaillant eene daad was gepleegd, waaruit noodzakelijk voortvloeide, dat het vonnis of de aangevangen tenuitvoerlegging hem bekend was;

dat buiten die gevallen evenwel het oude stelsel gehandhaafd en het verzet dus ontvankelijk bleef tot dat het vonnis was ten uitvoer gelegd;

dat de gevallen, waarin het vonnis gerekend werd ten uitvoer te zijn gelegd, volgens het ongewijzigde art. 82 Wetb. Rechtsv., de volgende waren:

a. wanneer de in beslag genomen roerende goederen waren verkocht geworden;

b. wanneer de veroordeelde in hechtenis gesteld of aanbevolen geworden was;

c. wanneer veertien dagen waren verloopen, nadat de aanplakking der aanslagbiljetten tot verkoop van in beslag genomen onroerende goederen, vermeld bij de artt. 515 en 517 van het Wetboek, had plaats gehad;

d. wanneer de kosten betaald waren;

e. wanneer eenige daad was gepleegd, waaruit noodzakelijk voortvloeide, dat de uitvoering van het vonnis bij den defaillant bekend was;

dat bij de herziening de gevallen *a* en *c* behouden, doch de gevallen *b* en *e* weggevallen waren, omdat zij geacht werden onvereenigbaar te zijn met het aangenomen beginsel, dat den defaillant na de beteekening of na het verrichten van eenige daad, waaruit voortvloeide dat de aangevangen executie hem bekend was, nog eenige tijd van beraad moest worden gelaten ter beslissing of hij, al dan niet, in verzet zou

willen komen, terwijl het geval *d* overbodig werd, omdat men uit de betaling der kosten in verreweg de meeste gevallen tot stilzwijgende berusting in het vonnis konde besluiten, in welk geval het verzet, volgens het gewijzigde art. 81, van zelf verviel;

dat daarentegen het vonnis thans ook gerekend werd te zijn ten uitvoer gelegd „in geval van arrest onder derden op uit te keeren gelden, na de uitbetaling van deze aan den arrestant", een voorschrift in het stelsel der wet noodig, ten einde te kunnen bepalen, hoe lang het verzet ontvankelijk was, in geval van arrest onder derden op aan den schuldenaar uit te keeren gelden;

dat vorenstaande, aan het stelsel der vroegere artt. 81 en 82 Wetb. Rechtsv. vastgeknoopte beschouwingen ook golden voor de daarmede overeenkomende artt. 83 en 84 Regl. Rechtsv.;

dat het derhalve, in verband met het beginsel, ten grondslag liggend aan art. 75 al. 1 Reg. Regl., aanbeveling verdiende om ook de Indische artikelen in voormelden zin te wijzigen; en

dat er bij die wijziging op gelet diende te worden, dat de termijn van het nieuwe art. 81 Wetb. Rechtsv. voor Indië behoorde te worden verdubbeld, zoomede dat in art. 84 Regl. Rechtsv. de uitdrukking „de eerste aankondiging" moest worden behouden.

Nadat aldus de artt. 83 en 84 Regl. Rechtsv. in overeenstemming waren gebracht met de artt. 81 en 82 Wetb. Rechtsv., is laatstgenoemd artikel bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) nog weder in zoover gewijzigd, dat aan het eerste lid daarvan de volgende zinsnede is toegevoegd:

„in geval van echtscheiding of scheiding van tafel en bed, nadat het aan den gedaagde beteekend is en openbaar gemaakt op de wijze, bij artikel 828 van dit wetboek voorgeschreven, en zoowel negentig dagen na de beteekening, als dertig dagen na de laatste aankondiging, bedoeld in artikel 811 3°., zijn verloopen."

Deze nieuwe bepaling is, blijkens de memorie van toelichting van evengezegde wet, in het leven geroepen met het doel om een einde te maken aan „de rechtsonzekerheid, waarin de partij verkeert, die een echtscheiding-vonnis bij verstek verkregen heeft, dat niet aan den defaillant in persoon kan worden beteekend, noch ten uitvoer kan worden gelegd op het vermogen van deze", eene rechtsonzekerheid, welke evenzeer bestond in geval van scheiding van tafel en bed. Met het oog op de omstandigheid, dat in Nederland „een aantal echtgenooten zich in den minder verkwikkelijken toestand bevinden van een nieuw huwelijk te hebben aangegaan, terwijl de lang vergeten

wederhelften nog ontvankelijk zijn in hun verzet tegen de ontbinding van het vroegere huwelijk", werd zelfs ten slotte bij de overgangsbepaling, voorkomende in art. 126 van voormelde wet van 7 Juli 1896, op het daarbij gegeven voorschrift, luidens hetwelk die wet niet van toepassing is op gedingen, ten aanzien waarvan bij hare inwerkingtreding geen uiterlijk gewijsde bestond, eene uitzondering gemaakt voor de bepaling, vervat in bovenbedoelde, aan het eerste lid van art. 82 Wetb. Rechtsv. toegevoegde zinsnede [1]).

Naar aanleiding van art. 83 Regl. Rechtsv. valt hier verder nog op te merken, dat ingevolge dat artikel ieder veroordeelde bij verstek het recht heeft om bij de rechtbank, welke het verstekvonnis heeft gewezen, hiertegen in verzet te komen, onverschillig of de eischer overigens, al dan niet, aan de rechtsmacht van die rechtbank onderworpen zij. Wanneer dus een Europeaan op de vordering van een Inlander bij verstek veroordeeld is, moet hij, in geval van verzet, dien Inlander voor den Europeeschen rechter, die bedoeld vonnis gewezen heeft, dagvaarden [2]).

Daar, blijkens de nieuwe lezing van evengezegd art. 83, de termijn van verzet onder anderen geopend wordt door de beteekening van het verstekvonnis aan den veroordeelde in persoon, kan de beteekening van zoodanig vonnis aan een huisgenoot van den veroordeelde niet geacht worden dien termijn te doen loopen [3]).

Dat binnen voormelden termijn van dertig dagen de dagvaarding, waarbij het verzet wordt ingesteld, moet uitgebracht worden, ook al woont de geopposeerde op een eiland, niet behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java gelegen is, vermits de bepaling van art. 10 al. 3 Regl. Rechtsv., tenzij het tegendeel uitdrukkelijk is voorgeschreven, niet toepasselijk is in de gevallen, waarin bij de vaststelling van een termijn met de woon- of verblijfplaats van den te dagvaarden persoon geene rekening wordt gehouden, is hiervoren bij de bespreking van art. 10 reeds betoogd [4]).

Artikel 85.

Het exploit van verzet zal summierlijk behelzen de middelen

1) Zie *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman, blz. 24 en vgg.

2) Zie het vonnis van den raad van justitie te Samarang van 14 Mei 1879 (Wkbl. van het Recht, n°. 836).

3) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 24 October 1890 (Het Recht in N. I., dl. LVIII, blz. 305 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1443).

4) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 14 December 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1592).

van de partij, en dagvaarding aan den persoon of ter gekozen woonplaats van den oorspronkelijken eischer, tegen de eerstkomende teregtzitting, behoudens inachtneming van de termijnen en formaliteiten ten aanzien der dagvaardingen voorgeschreven.

Dit artikel stemt zoo goed als volkomen overeen met art. 83 Wetb. Rechtsv., gelijk het oorspronkelijk gelezen werd.

Met opzicht tot de in dat artikel gebezigde woorden *eerstkomende teregtzitting* werd bij vonnis van den raad van justitie te Batavia van 21 Juni 1895 [1]) beslist, dat daaronder te verstaan is de eerste terechtzitting na den dag, waarop het exploit van verzet is uitgebracht, waartegen met inachtneming der termijnen ten aanzien van de dagvaardingen voorgeschreven, kan worden gedagvaard. Bij datzelfde vonnis werd uitgemaakt dat, indien in het exploit van verzet niet alle middelen zijn vermeld, zulks het verzet niet niet-ontvankelijk maakt.

De vraag, of de bij art. 85 Regl. Rechtsv. voorgeschreven termijn te beschouwen is als fataal, met dit gevolg, dat eene dagvaarding tegen eene latere terechtzitting steeds de niet-ontvankelijkheid van het verzet zou medebrengen, werd in der tijd door het Hoog-Gerechtshof ontkennend beantwoord, op grond dat de wet nergens de niet-opvolging van het in gezegd artikel opgenomen gebod met niet-ontvankelijkheid van het verzet heeft bedreigd en ook geene wetsbepaling bestaat, waaruit kan worden afgeleid, dat het de bedoeling des wetgevers is geweest den bij verstek veroordeelde, bij overtreding van bedoeld gebod, te versteken van het middel van verzet, moetende veeleer uit het bepaalde bij het tweede lid van art. 84 Regl. Rechtsv. worden opgemaakt, dat het eenige gevolg van de niet-naleving van gezegd voorschrift is, dat de tenuitvoerlegging van het verstekvonnis door het gedaan verzet niet wordt gestuit, terwijl eindelijk het bezwaar, dat de opposant, indien hij niet op straffe van niet-ontvankelijkheid verplicht is tegen de eerstkomende terechtzitting te dagvaarden, den geopposeerde zou kunnen benadeelen door daarvoor een langeren termijn te nemen, gemakkelijk is te ondervangen door gebruikmaking van het middel van vervroeging, bedoeld bij art. 340 Regl. Rechtsv., waartoe de geopposeerde,

1) Wkbl. van het Recht, nº. 1675.

met het oog op de geschiedenis van dat artikel, geacht moet worden alleszins bevoegd te zijn [1]).

Dat de geopposeerde die bevoegdheid inderdaad bezit, valt echter wel eenigszins te betwijfelen. In art. 83 Wetb. Rechtsv. althans zijn de woorden: „tegen de eerstkomende teregtzitting enz." tot en met het woord: „voorgeschreven", bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) vervangen door een nieuw, aan dat artikel toegevoegd lid, luidende aldus: „De oorspronkelijke eischer heeft de bevoegdheid om, overeenkomstig artikel 136 van dit wetboek, tegen een vroegeren dan den in het exploit van verzet uitgedrukten regtsdag op te roepen." En tot toelichting van die wijziging werd gezegd, dat zij een noodzakelijk gevolg was van de bepaling van art. 136 Wetb. Rechtsv., zooals deze ingevolge de wet van 7 Juli 1896 gelezen werd. Nu toch bij dat art. 136 het recht van den gedaagde om ook in eersten aanleg te anticipeeren werd erkend, was het, naar gemeend werd, noodig in de verzet-procedure dat recht eveneens uitdrukkelijk toe te kennen aan den oorspronkelijken eischer [2]).

Artikel 86.

Het verzet zal ook kunnen gedaan worden, het zij bij buitengeregtelijke authentieke acte, het zij ter gelegenheid van de beteekening van het vonnis, of van elke andere acte, dienende om dat vonnis ten uitvoer te leggen, onder verpligting van den opposant om zijn verzet, overeenkomstig het vorige artikel, te herhalen, binnen eenen gelijken termijn als waarop hij bij de tegen hem uitgebragte dagvaarding gedagvaard is, of, volgens de bepalingen van de eerste afdeeling van dezen titel, had moeten gedagvaard worden.

De deurwaarder die met de beteekening of de tenuitvoerlegging belast is, zal, op straffe van kosten, schaden en interessen, gehouden zijn van het verzet melding te maken op zijn relaas of proces-verbaal.

Bij eene vergelijking van dit artikel met art. 84 Wetb. Rechtsv.

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 28 Juli 1881 (Wkbl. van het Recht, n°. 946).

2) Zie blz. 27 van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

blijkt, dat die artikelen in de volgende opzichten van elkander verschillen:

1°. dat volgens art. 86 alleen bij buitengerechtelijke *authentieke* acte verzet kan worden gedaan, terwijl blijkens art. 84 Wetb. Rechtsv. daarvoor slechts eene buitengerechtelijke acte wordt vereischt en dus volstaan kan worden met eene onderhandsche acte;

2°. dat de uitzondering, gemaakt bij art. 84, volgens hetwelk het verzet niet gedaan kan worden bij de beteekening der aanslag-billetten tot verkoop van in beslag genomen onroerende goederen, niet is overgenomen in art. 86 Regl. Rechtsv.;

3°. dat bij dit laatste artikel den opposant de verplichting is opgelegd om zijn verzet, in stede van binnen drie dagen, gelijk art. 84 Wetb. Rechtsv. bepaalt, te herhalen binnen een gelijken termijn als waarop hij bij de tegen hem uitgebrachte dagvaarding gedagvaard is, of gedagvaard had moeten worden; en

4°. dat, terwijl, volgens art. 84 de deurwaarder, die met de tenuitvoerlegging belast is, van het verzet melding moet maken op zijn proces-verbaal, art. 86 bovendien voorschrijft, dat het verzet, ter gelegenheid van de beteekening van het vonnis gedaan, door den deurwaarder op zijn relaas moet worden vermeld.

Van deze verschillen tusschen het Indische en het Nederlandsche artikel, waaromtrent de officiëele bescheiden geen licht verschaffen, behoeven, naar ik meen, slechts die onder n°. 2 en n°. 3 vermeld, hier met een enkel woord te worden besproken.

Naar aanleiding van het eerste dier twee punten van verschil doet zich de vraag voor, of, nu de uitzondering bij art. 84 Wetb. Rechtsv. ten aanzien der daar bedoelde aanslag-billetten gemaakt, niet is overgenomen in art. 86 Regl. Rechtsv., verzet kan worden gedaan tegen een verstekvonnis, ter gelegenheid dat zoodanig billet, overeenkomstig het bepaalde bij art. 519 al. 2 van dat Reglement, beteekend wordt. Het antwoord op die vraag kan, dunkt mij, niet twijfelachtig wezen. Immers een aanslag-billet tot verkoop van, krachtens een vonnis in beslag genomen onroerend goed, kan wel niet anders worden beschouwd dan als eene acte, dienende om dat vonnis ten uitvoer te leggen, en dus moet, bij gebreke van eenige uitzondering op het voorschrift van art. 86 Regl. Rechtsv., volgens hetwelk zoowel bij de beteekening van het vonnis, als bij de beteekening van eene andere acte, dienende om dat vonnis ten uitvoer te leggen, verzet kan worden gedaan, noodzakelijker wijze worden aangenomen, dat het verzet ook kan geschieden ter gelegenheid van de beteekening van meerbedoeld biljet.

Niet wel doenlijk daarentegen schijnt het eene aannemelijke reden te vinden voor de bij het slot van art. 86 al. 1 Regl. Rechtsv. in art. 84 al. 1 Wetb. Rechtsv. gemaakte wijziging. Ingevolge laatstgenoemde bepaling is de opposant verplicht om binnen drie dagen, overeenkomstig het vorige artikel, zijn verzet te herhalen en moet hij dus binnen dien tijd bij deurwaarders-exploit nogmaals verzet doen en den oorspronkelijken eischer tevens dagvaarden. Met welk doel dit voorschrift in het leven is geroepen, is duidelijk. Krachtens het bepaalde namelijk bij art. 82 al. 2 Wetb. Rechtsv. (art. 84 al. 2 Regl. Rechtsv.) stuit het in den wettelijken vorm gedaan verzet de tenuitvoerlegging van het vonnis, en zoo zoude de opposant, na verzet te hebben gedaan, overeenkomstig art. 84 van gezegd Wetboek (art. 86 Regl. Rechtsv.), de uitvoering van het tegen hem gewezen vonnis onmogelijk kunnen maken door eenvoudig stil te zitten. Door de bepaling, dat hij binnen een korten termijn den oorspronkelijken eischer moet dagvaarden, wordt hem zulks belet en is daarenboven gezorgd, dat het verzet dien eischer zoo min mogelijk oponthoud veroorzaakt en alzoo benadeelt. Diezelfde zorg nu voor de belangen van den oorspronkelijken eischer heeft de Indische wetgever niet gedragen. Wel is ook bij art. 86 al. 1 Regl. Rechtsv. aan den opposant de verplichting opgelegd om zijn verzet te herhalen en tevens zijne tegenpartij te dagvaarden, maar in stede van hiervoor een korten termijn te stellen, is bij gezegd wettelijk voorschrift bepaald, dat de opposant zijn verzet herhalen moet „binnen eenen gelijken termijn als waarop hij bij de tegen hem uitgebragte dagvaarding gedagvaard is, of, volgens de bepalingen van de eerste afdeeling van dezen titel, had moeten gedagvaard worden". De opposant, die gedagvaard is op een termijn van ééne maand, — om van langere, zeldzamer voorkomende termijnen niet te spreken, — heeft derhalve ééne maand den tijd, alvorens hij op nieuw verzet behoeft te doen en te dagvaarden, terwijl dan, aangezien deze dagvaarding, blijkens art. 85 Regl. Rechtsv., geschieden moet tegen de eerstkomende terechtzitting, volgende op den dag waarop de wettelijke termijn van dagvaarding verstreken is, in den regel nogmaals ruim eene maand moet verloopen, voordat de zaak kan dienen. Zoodoende wordt de tenuitvoerlegging van het vonnis, vrij wat langer dan noodig is, opgehouden; want daar de opposant verondersteld mag worden zich vóór zijn eerste verzet behoorlijk te hebben voorbereid, de gronden van zijn verzet te hebben overwogen en zijne stukken in gereedheid te hebben gebracht, zou voor de herhaling van zijn verzet een termijn van

enkele dagen ongetwijfeld geacht kunnen worden voldoende te zijn. Waarom hem, in plaats van een dergelijken, korten termijn, voor de herhaling van zijn verzet, een termijn is toegestaan, welke in de meeste gevallen noodeloos lang en in allen gevalle voor verschillende afstanden verschillend is, laat zich moeilijk gissen.

De laatste woorden van art. 86 al. 1 Regl. Rechtsv., waarbij den opposant voor de herhaling van zijn verzet een gelijke termijn wordt gegeven, als waarop hij, „volgens de bepalingen van de eerste afdeeling van dezen titel, had moeten gedagvaard worden", hebben blijkbaar betrekking op het geval, dat bij de dagvaarding van den opposant de wettelijke termijnen niet zijn in acht genomen. Wel is waar mag in zoodanig geval, ingevolge art. 94 van gezegd Reglement, geen verstek worden verleend, maar dat zulks niettemin gebeuren kan, is duidelijk. Men denke bij voorbeeld slechts aan het geval, dat de termijnen volgens de oorspronkelijke, door den eischer overgelegde dagvaarding behoorlijk zijn nageleefd, terwijl zij zulks niet zijn volgens het afschrift, hetwelk, luidens art. 1 al. 2 Regl. Rechtsv., bij den gedaagde geldt als oorspronkelijke dagvaarding. Op dergelijke gevallen heeft ook de slotbepaling van art. 91 van dat Reglement zonder twijfel het oog.

Ten slotte zij hier nog opgemerkt, dat bij de vaststelling van den termijn, bij art. 86 Regl. Rechtsv. voor de herhaling van het verzet bepaald, blijkbaar is uitgegaan van het denkbeeld, dat de opposant, sedert hij bij verstek veroordeeld werd, niet van woonplaats is veranderd. In het geval dat hij zich intusschen elders met der woon gevestigd heeft, voorziet gezegd artikel niet, hetwelk, gelijk trouwens wel van zelf spreekt, ook niet van toepassing is, wanneer de inmiddels naar Nederland vertrokken opposant tegen het door den Indischen rechter ten zijnen laste bij verstek gewezen vonnis, ter gelegenheid der tenuitvoerlegging daarvan, in verzet komt. Volgens eene in der tijd door den raad van justitie te Samarang genomen beslissing [1]), is de opposant in zoodanig geval met zijn verzet ontvankelijk, wanneer hij dit binnen eenen, ter beoordeeling van den rechter, behoorlijken termijn, met gelijktijdige dagvaarding, heeft vervolgd.

Artikel 87.

De partij welke verzet heeft gedaan, heeft de bevoegdheid om daarvan ter griffie op een daartoe bestemd register te doen

1) Bij vonnis van den 27sten December 1870 (Wkbl. van het Recht, n°. 466).

aanteekening houden, met vermelding der namen van de partijen, de dagteekening van het vonnis bij verstek gewezen, en die van het gedaan verzet.

Met art. 85 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel volkomen overeen.

Artikel 88.

Geen vonnis bij verstek kan tegen eenen derde worden ten uitvoer gelegd, dan veertien dagen na deszelfs beteekening aan den defaillant ingevolge artikel 82, en met overlegging van de verklaring des griffiers, dat er op zijne registers geen verzet tegen het vonnis is aangeteekend.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 86 Wetb. Rechtsv., behalve dat laatstgezegd artikel den daarbij gestelden termijn op acht dagen bepaalt, en dat de beteekening van het vonnis moet geschieden aan den defaillant „in persoon of te zijner woonplaats". Waarschijnlijk met het doel om het artikel meer in verband te brengen met art. 82 Regl. Rechtsv., heeft Mr. Wichers de aangehaalde woorden door eene verwijzing naar dit artikel vervangen.

Artikel 89.

De opposant die zich voor de tweede maal bij verstek laat vonnissen, zal niet meer ontvangen worden tot het doen van een nieuw verzet.

In dit artikel is het voorschrift van art. 87 Wetb. Rechtsv., waarbij de regel gehuldigd wordt: *Opposition sur opposition ne vaut*, onveranderd overgenomen.

Artikel 90.

De vonnissen bij verstek, waarvan de tenuitvoerlegging niet begonnen is binnen één jaar na derzelver uitspraak, zullen als niet gewezen gehouden worden.

Behalve dat bij dit artikel de bij art. 88 Wetb. Rechtsv. op zes maanden gestelde termijn, tot één jaar was verlengd, stemden beide artikelen in allen deele met elkander overeen.

Art. 90 echter is, nadat art. 88 was ingetrokken bij art. 4 der wet van 23 December 1886 (Ned. Stbl. n°. 230), eveneens ingetrokken, en wel bij art. 4 van het hiervoren reeds besproken Koninklijk besluit van 27 November 1888 (Stbl. 1889 n°. 31).

Tot toelichting van die intrekking werd door den Directeur van justitie bij zijn schrijven aan den Gouverneur-Generaal van 18 Juli 1887 het volgende in het midden gebracht:

dat art. 88 Wetb. Rechtsv., waaraan art. 90 Regl. Rechtsv. was ontleend, berustte op het vermoeden, dat de defaillant van het verstekvonnis geene kennis had bekomen, en op de meening, dat het in verband daarmede, onbillijk zoude zijn hem na jaren nog te kunnen vervolgen met het hem onbekend gebleven vonnis;

dat deze bezwaren echter, met het oog op de artt. 81 en 82 Wetb. Rechtsv., na hunne herziening, ongegrond waren, daar toch in die artikelen een voldoende waarborg lag, dat het middel van verzet niet verloren zou gaan voor den defaillant door onbekendheid met het verstekvonnis;

dat art. 88 daarentegen eene onbillijkheid bevatte jegens den eischer, die zich door dat artikel geplaatst zag voor het dilemma om òf door daden van executie binnen den fatalen termijn het bedrag der onverhaalbare kosten nog te vermeerderen, al had hij met het vonnis alleen zonder executie zijn hoofddoel bereikt, zooals bij voorbeeld in geval van ontbinding eener nog onuitgevoerde overeenkomst, òf wel de rechterlijke uitspraak alle kracht te zien verliezen;

dat de eischer voor dit dilemma geplaatst, dikwijls zou overgaan tot eene, ook voor den gedaagde, nadeelige tenuitvoerlegging, welke anders achterwege zou zijn gebleven, zoodat de onbillijkheid der wet jegens den eischer in de meeste gevallen evenmin in het voordeel van den gedaagde zou zijn; en

dat op grond dezer beschouwingen, welke tot de intrekking van art. 88 Wetb. Rechtsv. hadden geleid, ook art. 90 Regl. Rechtsv. kon vervallen.

Artikel 91.

De kosten van het verstek, die van het vonnis daaronder begrepen, mitsgaders die, welke als het gevolg der nietverschijning van den defaillant kunnen worden beschouwd, komen ten laste van den defaillant, ten ware het verstek verleend ware op eene dagvaarding, die nietig verklaard wordt.

Dit artikel is zoo goed als gelijkluidend aan art. 89 Wetb. Rechtsv.

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) is nog een nieuw, op evengezegd art. 89 volgend voorschrift in het leven geroepen, hetwelk gevonden wordt in art. 89*a* en aldus luidt: „De gedaagde, tegen wien verstek verleend is, heeft, zoolang ten profijte daarvan het vonnis nog niet gewezen is, de bevoegdheid om ten dienenden dage alsnog in regten te verschijnen, waardoor de gevolgen van het tegen hem verleend verstek vervallen, behalve ten aanzien van de daardoor veroorzaakte kosten, waarop artikel 89 van dit wetboek toepasselijk is".

Dit nieuwe voorschrift heeft ten doel den gedaagde de bevoegdheid te geven om, indien tegen hem verstek is verleend, maar het veroordeelend vonnis nog niet is uitgesproken, zich van het verzet te purgeeren, waaromtrent door den voorsteller het volgende werd opgemerkt: „Door dit voorschrift wordt een einde gemaakt aan een misstand, waartegen de thans bestaande wetsbepalingen geen middel geven. Wanneer de veroordeelde gedaagde in appel is gekomen en de oorspronkelijke eischer alsdan verzuimd heeft te verschijnen, dan heeft de appellant het in zijne macht de zaak *in infinitum* op te houden, door nimmer arrest te doen uitspreken" [1]).

ZEVENDE AFDEELING.

Van nietigheid.

Artikel 92.

Geenerlei exploit of acte van regtspleging kan nietig verklaard worden, indien de wettelijke bepalingen de nietigheid van dezelve niet uitdrukkelijk bevolen hebben.

Tusschen dit artikel en art. 90 Wetb. Rechtsv. bestaat eigenlijk geen ander verschil, dan dat in laatstgezegd artikel, in plaats van „wettelijke bepalingen", gelezen wordt: „wet" en, in plaats van „hebben": „heeft".

1) Zie blz. 28 van de toelichting der wet van 7 Juli 1896, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

Artikel 93.

In de gevallen waarin de wettelijke bepalingen geene nietigheid bevolen hebben, zal de procureur of deurwaarder, zoo wel wegens verzuim, als wegens overtreding, tot eene boete kunnen veroordeeld worden, welke niet minder dan twee gulden zal zijn, en geen honderd gulden te boven zal gaan.

Dit artikel is ontleend aan art. 91 Wetb. Rechtsv., hetwelk thans echter vervallen is, ingevolge art. 4 der wet van 26 April 1884 (Ned. Stbl. n°. 94).

In dat artikel werd gelezen „wet", in stede van: „wettelijke bepalingen", en „heeft", in stede van: „hebben", terwijl het bedrag der daarbij bedreigde boete op hoogstens *f* 50.— was gesteld; overigens stemden dat artikel en art. 93 Regl. Rechtsv. geheel met elkander overeen.

Artikel 94.

Al hetgeen in de artikelen 1, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18 en 20 is voorgeschreven, moet op straffe van nietigheid worden in acht genomen.

Bij niet-verschijning van den gedaagde, kan geen verstek tegen denzelven verleend worden, en zal de regter, de nietigheid uitsprekende, den eischer veroordeelen in de kosten.

Behalve dat in het tweede lid van art. 92 Wetb. Rechtsv., in stede van: „kan geen verstek tegen denzelven verleend worden", gelezen wordt: „kan de regter geen verstek tegen denzelven verleenen", bestaat er tusschen dat artikel en het bovenstaande geen noemenswaardig verschil.

Artikel 95.

Indien de gedaagde op de dagvaarding verschijnt en de nietigheid van het exploit niet inroept vóór alle weren en exceptien, behalve die van onbevoegdheid des regters, wordt dezelve voor gedekt gehouden.

Dit artikel is woordelijk gelijkluidend aan art. 93 Wetb. Rechtsv., hetwelk echter werd ingetrokken bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned.

Stbl. n°. 103) met het oog op het bij die wet aangenomen beginsel: de geheele verwering in één [1]).

ARTIKEL 96.

Indien hij daarentegen bij zijne verschijning de nietigheid inroept, kan de regter die exceptie verwerpen, wanneer het verzuim of de overtreding van dien aard wordt bevonden, dat de gedaagde daardoor in zijne verdediging niet is benadeeld, en alzoo geen belang heeft zich van de nietigheid te bedienen.

De regter zal echter in die gevallen, zoo daartoe gronden zijn, de aanvulling van het verzuim of de verbetering der onregelmatigheden ten koste van den aanlegger bevelen, of aan den gedaagde tot zijne verdediging uitstel verleenen.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 94 Wetb. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk gelezen werd, bestaat geen ander verschil, dan dat uit den aanhef van laatstgenoemd artikel, luidende: „Indien hij daarentegen bij zijne verschijning de nietigheid van het exploit inroept", de woorden: „van het exploit", zijn weggelaten.

Thans luidt de aanhef van evengezegd art. 94 aldus: „Indien de gedaagde op de dagvaarding verschijnt en de nietigheid van het exploit inroept enz.", terwijl de slotwoorden: „of aan den gedaagde tot zijne verdediging uitstel verleenen", zijn geschrapt. Dit laatste is bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) geschiedt, omdat die slotwoorden niet pasten in het stelsel van gezegde wet, terwijl de wijziging in den aanhef van het artikel enkel duidelijkheidshalve bij diezelfde wet is aangebracht [2]).

ARTIKEL 97.

Indien echter het exploit door eenen tot het doen van exploiten niet bevoegden persoon is beteekend, is de regter verpligt de nietigheid daarvan in alle gevallen uit te spreken.

Het eenige verschil, hetwelk bestaat tusschen bovenstaand artikel en art. 95 Wetb. Rechtsv., is, dat de aanhef van laatstgenoemd artikel aldus luidt: „Indien echter het exploit niet door eenen bevoegden deurwaarder is beteekend, enz." Dat deze woorden niet onveranderd overge-

1) Zie blz. 31 der toelichting van Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

2) Zie blz. 32 der in de vorige noot bedoelde toelichting.

nomen zijn, vindt ongetwijfeld zijn grond in de omstandigheid, dat in Indië niet zelden personen, die geen deurwaarder zijn, met het doen van exploiten moeten worden belast [1]). Nochtans wordt in vele wettelijke bepalingen, onder anderen in de in deze afdeeling voorkomende artt. 93 en 98 gesproken van *deurwaarders*, en niet van *tot het doen van exploiten bevoegde personen*.

ARTIKEL 98.

De kosten der acten van regtspleging die nietig of overbodig zijn, zullen ten laste komen van de procureurs of de deurwaarders, die zich het opmaken of uitbrengen van zoodanige acten veroorloofd hebben. Zij zullen bovendien, naar vereisch van zaken, deswege tot vergoeding van schaden en interessen aansprakelijk zijn, en zelfs naar gelang van omstandigheden kunnen verwezen worden tot de straffen, vermeld bij artikel 192 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie.

Dit artikel is ontleend aan art. 96 Wetb. Rechtsv., en wijkt daarvan in geen enkel opzicht belangrijk af [2]).

TWEEDE TITEL.

Van de manier van procederen bij de raden van justitie en het hoog-geregtshof, in eersten aanleg.

EERSTE AFDEELING.

Van de dagvaardingen.

ARTIKEL 99.

De verweerder zal in zuiver persoonlijke zaken, en in die welke roerend goed betreffen, worden gedagvaard voor den regter van zijne woonplaats.

---

1) Vergl. art. 20 Regl. Rechtsv. en voorts art. 226 n°. 2 Regl. Sumatra's Westk. en art. 232 n°. 2 Regl. Celebes.

2) Zie verder het aangeteekende op art. 60 hiervoren.

Indien hij geene bekende woonplaats in Nederlandsch-Indie heeft, voor den regter van zijn werkelijk verblijf.

Indien hij mede geen erkend verblijf in Nederlandsch-Indie heeft, voor den regter van de woonplaats des eischers.

Indien worden opgeroepen houders van aandeelen in geldleeningen of maatschappijen, welke niet op naam staan en waarvan de eigenaren uit dien hoofde onbekend zijn, zullen zij insgelijks voor den regter van de woonplaats des eischers worden gedagvaard.

Indien er in de bovengemelde gevallen meer eischers zijn, voor den regter van de woonplaats van één hunner, te hunner keuze.

Bijaldien er meerdere verweerders zijn, voor den regter van de woonplaats van één hunner, ter keuze van den aanlegger.

In zaken van aanspraak op een onroerend goed zelf, voor den regter onder wiens regtsgebied het goed waarover het verschil loopt gelegen is.

Indien de onroerende goederen onder het ressort van meer dan eenen raad van justitie gelegen zijn, geschiedt de dagvaarding voor den regter onder wiens gebied de hoofdplaats der bebouwing behoort, en bij gebreke van zulk eene hoofdplaats, voor een der regterlijke collegien binnen welker regtsgebied een of ander gedeelte der goederen gelegen is, ter keuze van den aanlegger.

In zaken van gemengden aard, behoudens hetgeen in dit artikel volgt ten aanzien van zaken van erfenis, voor den regter onder wiens regtsgebied het onroerend goed gelegen is, of voor dien alwaar de verweerder zijne woonplaats heeft, ter keuze van den aanlegger.

In zaken van maatschap of vennootschap, zoo lang zij duurt, voor den regter der plaats alwaar zij gevestigd is, en na de ontbinding, het zij voor denzelfden regter, het zij voor dien van de woonplaats van een der vereffenaars.

In zaken van erfenis:

1°. wegens onderlinge vorderingen der erfgenamen tot aan de boedelscheiding ingesloten en wegens vernietiging eener gemaakte boedelscheiding;

2°. wegens vorderingen die door des overledenen schuldeischers vóór de boedelscheiding gedaan zouden mogen worden; en
3°. wegens vorderingen betrekkelijk tot de uitvoering van beschikkingen ter zake van overlijden, tot aan het eindvonnis toe;

voor den regter binnen wiens regtsgebied de erfenis is opengevallen.

In zaken van faillissement of verklaard kennelijk onvermogen, voor den regter in wiens regtsgebied de woonplaats van den gefailleerde of onvermogende zich bevindt.

In zaken van vrijwaring, voor den regter voor wien de oorspronkelijke vordering aanhangig is.

In zaken van het doen van rekening, ten aanzien der van regtswege aangestelde rekenpligtigen, voor de regters welke dezelve hebben benoemd, en ten aanzien van voogden en curators, voor den raad van justitie binnen welks regtsgebied de voogdij of curatele is opgedragen; of in beide gevallen, voor den raad van justitie van de woonplaats der verweerders, ter keuze van den aanlegger.

Indien er woonplaats is gekozen, voor den regter dier gekozen woonplaats, of voor den regter van de werkelijke woonplaats des verweerders, ter keuze van den aanlegger.

In zaken wegens kosten en verdiensten door practizijns of deurwaarders gevorderd wordende, voor de regtbank waar de kosten gemaakt zijn.

Aan art. 126 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, is bovenstaand artikel ontleend.

Onveranderd daaruit overgenomen is het eerste lid van dat artikel, terwijl in het tweede en derde lid de woorden: „het koningrijk", vervangen zijn door: „Nederlandsch-Indie".

Ingevolge art. 3 Alg. bep. van wetg., waarbij bepaald is dat, zoo lang de wet het tegendeel niet vaststelt, het burgerlijk en het handelsrecht hetzelfde is voor hen, die geene ingezetenen zijn, als voor de ingezetenen van Nederlandsch-Indië, geldt het voorschrift van art. 99 al. 2 Regl. Rechtsv. zoowel voor den Nederlander, als voor den vreemdeling, die zich aldaar ophoudt. En daar nu bij dat voorschrift niet, evenals bij art. 100 van gezegd Reglement, gevorderd wordt, dat de eischer een ingezetene zij van Nederlandsch-Indië, kan bedoelde

Nederlander of vreemdeling door een ieder, dus ook door een vreemdeling, in alle zuiver persoonlijke zaken en in die, welke roerend goed betreffen, gedagvaard worden voor den rechter van zijn werkelijk verblijf [1]).

Op grond van het bepaalde bij art. 126 al. 3 Wetb. Rechtsv. hetwelk, behoudens de zoo even vermelde wijziging, geheel overeenstemt met art. 99 al. 3 Regl. Rechtsv., is bij herhaling beslist, dat de in Nederlandsch-Indië woonachtige Nederlander in zuiver persoonlijke zaken en in die, welke roerend goed betreffen, kan worden gedagvaard voor de rechtbank van de woonplaats des eischers in Nederland [2]). Is deze beslissing juist, dan kan ook omgekeerd de in Nederland woonachtige Nederlander in bedoelde zaken, krachtens art. 99 al. 3 Regl., Rechtsv., gedagvaard worden voor den rechter van de woonplaats des eischers in Nederlandsch-Indië.

Daartegen is aangevoerd, dat, waar voor ieder in de kolonie gevestigden persoon een eigen *forum* in het leven is geroepen, krachtens hetzelfde staatsgezag, hetwelk dat onderwerp in het moederland regelde, het niet aangaat den regel *actor sequitur forum rei* in omgekeerden zin te lezen, niet alleen tot groot ongerief van den gedaagde, zoowel in het moederland, als in de kolonie, maar met miskenning bovendien van de in een ander deel van het rechtsgebied van denzelfden staat geldende voorschriften, terwijl verder is opgemerkt, dat art. 127 Wetb. Rechtsv. en het daaraan ontleende art. 100 Regl. Rechtsv. nimmer op Nederlanders kan worden toegepast, aangezien een Nederlander, al is hij ingezetene van Nederlandsch-Indië, dien ten gevolge geen vreemdeling wordt, en dat dus *a fortiori* het tweede en derde lid van het voorafgaande artikel, welke uit den aard der zaak eene minder verre strekking hebben, niet op hem toepasselijk kunnen worden geacht, zijnde er eindelijk ook nog op gewezen, dat de Nederlandsche en de koloniale rechter, die hunne rechtsmacht aan dezelfde bron ontleenen, niet in elkanders werkkring mogen treden, vermits er afscheiding bestaat tusschen den rechter in het moederland en dien in de koloniën, krachtens wettelijke bepalingen, welke af-

---

1) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Samarang, dd. 5 December 1855 (Het Recht in N. I., dl. XII, blz. 180 en vgg.) en dat van den raad van justitie te Batavia, dd. 3 Januari 1879 (Wkbl. van het Recht, n°. 823).

2) Zie het arrest van het provinciaal gerechtshof van Noord-Holland van 31 Januari 1851, onder anderen te vinden in Het Recht in N. I., dl. V, blz. 499 en vgg., en het vonnis der arrondissements-rechtbank te Amsterdam van 14 Februari 1878, uit n°. 4279 Holl. Wkbl. van het Recht, overgenomen in Het Recht in N. I., dl. XXXII, blz. 58 en vgg.

komstig zijn van dezelfde staatsmacht, en dat dien ten gevolge de afscheiding niet verder mag gaan, dan met die bepalingen is overeen te brengen [1]).

Deze bedenkingen komen mij nochtans minder juist voor. Want al heeft de ingezetene van Nederland en die van Nederlandsch-Indië, krachtens hetzelfde staatsgezag, ook al een eigen *forum*, overeenkomstig den regel *actor sequitur forum rei*, zoo kan aan datzelfde staatsgezag de bevoegdheid toch wel niet worden betwist om op dien regel èn voor het moederland, èn voor de kolonie, bij wettelijk voorschrift, eene uitzondering te maken, welke, moge zij den gedaagde ook al tot groot ongerief strekken, zeker van veel gerief is voor den eischer, terwijl de Nederlandsche en de Indische rechter zeer zeker niet gezegd kunnen worden in elkanders werkkring te treden, wanneer zij, op grond van eenig wettelijk voorschrift, waarbij eene uitzondering wordt gemaakt op gezegden regel, kennis nemen van aan hunne beslissing onderworpen zaken. En wat het voorschrift van art. 127 Wetb. Rechtsv. en van het daaraan ontleende art. 100 Regl. Rechtsv. betreft, daarop kan wel niet met vrucht een beroep worden gedaan ten betooge, dat een Nederlander in Indië niet voor den Nederlandschen rechter, en een Nederlander in Nederland niet voor den Indischen rechter, gedagvaard zou kunnen worden. Immers een Nederlander is, gelijk terecht werd opgemerkt, in geen geval, hetzij in Nederland, hetzij in Indië, als een vreemdeling te beschouwen, en zoo spreekt het wel van zelf, dat gezegd voorschrift, hetwelk overigens „slechts in schijn eene uitzondering ten nadeele van den vreemdeling bevat" [2]), nimmer op hem van toepassing kan zijn. Maar hieruit volgt, mijns inziens, in geenen deele, dat nu ook art. 126 al. 2 en 3 Wetb. Rechtsv. en art. 99 al. 2 en 3 Regl. Rechtsv. in evenvermelde gevallen geene toepassing zouden kunnen vinden, daar deze gevolgtrekking noodzakelijkerwijze tot de slotsom zoude leiden, dat een Nederlander, die noch in Nederland, noch in Indië woonachtig is of verblijf houdt, zoomin voor den Nederlandschen, als voor den Indischen rechter kan worden getrokken, en voor zoodanige bevoorrechting van dien Nederlander, ten koste van hen, die eene vordering tegen hem hebben in te stellen, moeielijk een redelijke grond zou zijn aan te voeren.

Ik meen dan ook dat volgens het algemeene voorschrift, vervat in

---

1) Zie blz. 224 en vgg. van het hiervoren aangehaalde werk van Mr. J. H. Abendanon: *Publiek- en privaatrechtelijke verhoudingen enz.*

2) Aldus Mr. T. M. C. Asser op blz. 29 zijner *Schets van het internationaal privaatregt.*

evengezegde wettelijke bepalingen, ieder, die geene bekende woonplaats en geen erkend verblijf in het koninkrijk heeft, dus ook de Nederlander die ingezetene is van Nederlandsch-Indië, voor den rechter van de woonplaats des eischers in Nederland, en omgekeerd ieder, die geene bekende woonplaats en geen erkend verblijf in Nederlandsch-Indië heeft, dus ook de Nederlander, die ingezetene is van Nederland, voor den rechter van de woonplaats des eischers in Nederlandsch-Indië kan worden gedagvaard.

Dat eene in Nederland gevestigde vennootschap, die in Nederlandsch-Indië een generalen agent heeft, niet gezegd kan worden aldaar geene bekende woonplaats en geen erkend verblijf te hebben, moetende zij geacht worden haar domicilie te hebben ter plaatse, alwaar die agent gevestigd is, en dat daaruit volgt, dat zij moet worden gedagvaard voor den rechter van diens woonplaats, besliste het Hoog-Gerechtshof bij beschikking, dd. 16 September 1897 [1]).

Tusschen het vierde en vijfde lid van art. 99 Regl. Rechtsv. en van art. 126 Wetb. Rechtsv. bestaat geen noemenswaardig verschil.

Niet overgenomen in art. 99 is de bepaling van art. 126 al. 6 Wetb. Rechtsv., welke aldus luidt: „Indien de verweerder openbaar ambtenaar is, doch zijne vorige woonplaats heeft behouden, voor den regter van die woonplaats of voor dien van de plaats waarin hij zijne ambtsverrigtingen uitoefent, ter keuze van den aanlegger."

Dit voorschrift is, blijkens de door Mr. Wichers bij zijn ontwerp gevoegde nota van toelichting, achterwege gelaten, „omdat bij het Burgerlijk Wetboek voor Nederlandsch Indie is bepaald, dat de ambtenaren steeds dáár hunne woonplaats hebben waar zij hunne functiën uitoefenen." De hier bedoelde bepaling wordt gevonden in art. 20 Burg. Wetb. Daarentegen behouden, volgens art. 77 Ned. Burg. Wetb., zij, die tot openbare bedieningen worden geroepen, hunne woonplaats, indien zij het tegenovergestelde voornemen niet aan den dag hebben gelegd.

Het zesde lid van art. 99 Regl. Rechtsv. verschilt eigenlijk niet van het zevende lid van art. 126 Wetb. Rechtsv., terwijl art. 99 al. 7 Regl. Rechtsv. woordelijk gelijkluidend is aan art. 126 al. 8 Wetb. Rechtsv.

Op grond van laatstbedoeld wettelijk voorschrift, dat geheel in overeenstemming is met art. 17 Alg. bep. van wetg., volgens hetwelk

---

1) Wkbl. van het Recht, nº. 1790 en Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXIX, blz. 196 en vgg.

ten opzichte van onroerende goederen de wet geldt van het land of de plaats, alwaar de goederen gelegen zijn, moet de Indische rechter bevoegd worden geacht om kennis te nemen van eene zakelijke rechtsvordering betreffende een binnen zijn rechtsgebied gelegen onroerend goed, al is ook geene der partijen aan zijne rechtsmacht onderworpen [1]).

Het negende lid van art. 126 Wetb. Rechtsv. houdt de volgende bepaling in: „Indien de onroerende goederen in verscheidene arrondissementen gelegen zijn, zullen de voorschriften worden gevolgd van de laatste zinsnede van artikel 98."

Deze bepaling is, met inlassching van de zinsnede waarnaar daarbij verwezen wordt, en met verandering van de benaming der rechterlijke autoriteit welke van de zaak kennis moet nemen, overgenomen in vorenstaand art. 99 Regl. Rechtsv., en wel in het achtste lid.

Welke beteekenis aan de daar voorkomende uitdrukking: „hoofdplaats der bebouwing", moet worden gehecht, is eene vraag welke, voor zoover mij bekend is, nog nooit onderworpen is geweest aan de beslissing van den Indischen rechter. Hier te lande schijnt onder die uitdrukking verstaan te moeten worden de plaats, waar het vee wordt gestald en bewaard, waar de voortbrengselen van het land worden ingezameld of verwerkt, kortom de plaats, welke als het middelpunt van de bebouwing of bewerking is aan te merken [2]). Voor Indië echter voldoet die verklaring van de uitdrukking „hoofdplaats der bebouwing" in menig geval niet. Zeer zeker niet toepasselijk is zij op de in Indië niet zeldzaam voorkomende uitgestrekte landerijen, wier oppervlakte meermalen duizende bouws beloopt en wier bevolking soms het getal van dertig of veertig duizend zielen te boven gaat. Op dergelijke landerijen toch worden de voortbrengselen, welke vaak van verschillenden aard zijn, op meer dan ééne plaats ingezameld, opgeslagen of verwerkt en zouden dus, volgens evengezegde verklaring, meerdere hoofdplaatsen van bebouwing te vinden zijn. Wellicht zou ten aanzien van landerijen, als waarvan hier sprake is, en van landelijke ondernemingen, de plaats, waar hij woonachtig of gevestigd is die het land beheert en bestuurt of aan het hoofd der onderneming staat, als hoofdplaats der bebouwing beschouwd kunnen worden,

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 10 Mei 1883 (Het Recht in N. I., dl. XL, blz. 287 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1039), zoomede het bij dat arrest bekrachtigde vonnis van den raad van justitie te Batavia van 4 Augustus 1882 (Wkbl. van het Recht, n°. 1004).

2) Zie o. a. het opstel: *Wat is eene hoofdplaats der bebouwing?*, in dl. III, blz. 111 en vgg. der Opmerkingen en mededeelingen van Mr. A. Oudeman en Mr. G. Diephuis.

omdat daar de regeling van de verschillende werkzaamheden geschiedt, en alle bevelen gegeven en meestal ook ontvangen worden, zoodat het middelpunt der bebouwing gezegd zou kunnen worden daar gelegen te zijn.

Wat verder het negende en tiende lid van art. 99 Regl. Rechtsv. betreft, die leden stemmen onderscheidenlijk in allen deele overeen met het tiende en elfde lid van art. 126 Wetb. Rechtsv., terwijl het elfde lid van eerstgenoemd artikel niet noemenswaardig verschilt van art. 126 al. 12 van evengezegd Wetboek.

Het twaalfde en dertiende lid van art. 99 Regl. Rechtsv. stemmen weder woordelijk met het dertiende en veertiende lid van art. 126 Wetb. Rechtsv., zooals zij oorspronkelijk luidden, overeen, terwijl eindelijk tusschen de drie laatste leden van elk dier twee artikelen eigenlijk geen ander verschil bestaat, dan dat in art. 99 al. 14 de in art. 126 al. 15 gebezigde woorden: „de regtbank binnen welker enz." en „de regtbank van de woonplaats enz.", vervangen zijn door: „den raad van justitie binnen welks enz." en „den raad van justitie van de woonplaats enz.", en dat in art. 99 al. 16, in stede van: „den regter", gelijk in art. 126 al. 17, wordt gelezen: „de regtbank".

Dat het tarief der bij art. 99 al. 16 bedoelde kosten gevonden wordt in Stbl. 1851 n°. 27, is hiervoren reeds gezegd.

Met opzicht tot art. 126 Wetb. Rechtsv. zij hier eindelijk nog opgemerkt, dat het dertiende lid daarvan thans, ingevolge art. 5 van de wet ter invoering van de Faillissementswet van 20 Januari 1896 (Ned. Stbl. n°. 9), aldus luidt: „In zaken van faillissement of van kennelijk onvermogen, voor de regtbank die den schuldenaar in staat van faillissement of van kennelijk onvermogen heeft verklaard, en wier uitspraak tevens regtsgevolgen heeft; indien de faillietverklaring door eenen hoogeren regter is uitgesproken, voor de regtbank uit wier leden de regter-commissaris is benoemd."

Daarenboven is aan art. 126 Wetb. Rechtsv. bij art. 4 der wet van 22 Juni 1893 (Ned. Stbl. n°. 93) nog het volgende nieuwe lid toegevoegd: „Indien de Staat eischer of gedaagde is, wordt als zijne woonplaats beschouwd de plaats waar de Regeering haren zetel heeft".

Artikel 100.

Een vreemdeling kan, zelfs wanneer hij in Nederlandsch-Indie zijn verblijf niet houdt, voor den regter aldaar worden gedag-

vaard ter zake van verbindtenissen door hem jegens een ingezeten van Nederlandsch-Indie, aldaar of elders aangegaan.

Dit artikel is ontleend aan art. 127 al. 1 Wetb. Rechtsv., hetwelk aldus luidt: „Een vreemdeling kan, zelfs wanneer hij in Nederland zijn verblijf niet houdt, voor den Nederlandschen regter worden gedagvaard ter zake van verbindtenissen door hem jegens eenen Nederlander, het zij in Nederland, of in een vreemd land aangegaan."

Gelijk bij laatstgenoemd artikel vreemdelingen tegenover Nederlanders, zoo worden bij art. 100 Regl. Rechtsv. vreemdelingen tegenover ingezetenen van Nederlandsch-Indië gesteld, en worden dezen boven genen, zij het ook meer schijnbaar dan in werkelijkheid, eenigszins bevoorrecht. Dat, voor zooveel het procesrecht betreft, vreemdelingen ook nog in enkele andere gevallen, dan in dat bij bovenstaand artikel vermeld, in een min of meer slechteren toestand verkeeren dan de ingezetenen, blijkt uit de artt. 128, 580 n°. 10, 704 n°. 1, 761 en 872 al. 2 Regl. Rechtsv. Daarentegen bestaat ten aanzien van het burgerlijk recht geen verschil meer tusschen vreemdelingen en ingezetenen sedert de wijzigingen, welke de artt. 837 en 910 Burg. Wetb. bij art. 1 van Stbl. 1872 n°. 11 hebben ondergaan.

In het algemeen kan aangenomen worden, dat het ingezetenschap het begrip van domicilie in zich sluit, terwijl èn aan het begrip van ingezetenschap, èn aan dat van domicilie, — waartusschen overigens dit verschil bestaat, dat het eerste van staatsrechtelijken, het laatste van privaatrechtelijken aard is, — het denkbeeld van feitelijke vestiging ten grondslag ligt. De vraag, wie ingezetenen zijn van Nederlandsch-Indië, moet dan ook naar feitelijke gegevens worden beoordeeld, al kan zij in zoover geacht worden van juridischen aard te zijn [1]), dat hare oplossing te vinden is in de wet, namelijk in de artt. 105 en 106 Reg. Regl. [2]), waardoor art. 4 Alg. bep. van wetg. is vervangen [3]).

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 8 September 1887 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. L, blz. 54 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1283).

2) Zie blz. 127 en vgg. van de verhandeling van Mr. J. A. Nederburgh: *De klassen der bevolking van Nederlandsch-Indië*, in den 1sten jaargang van Wet en Adat, blz. 79 en vgg., en de dissertatie van Mr. H. A. Blume: *Algemeene beschouwingen naar aanleiding van art.* 105, 106, 107 *en* 109 *van het Reglement op het beleid der regering in Neêrlandsch-Indie* (Leiden, 1857), zoomede de hiervoren reeds aangehaalde dissertaties van Mr. A. J. E. A. Bik en van Mr. A. Lens.

3) Waar eene bepaling uit de eene of andere algemeene verordening in het Regeerings

Volgens die artikelen zijn als ingezetenen van Nederlandsch-Indië aan te merken:

1°. de inboorlingen des lands, onder wie zoowel de eigenlijk gezegde landzaten zijn te verstaan, als alle andere personen in Indië geboren uit aldaar gevestigde ouders;

2°. degenen, die van rijkswege naar Indië gezonden, zich aldaar hebben gevestigd; en

3°. degenen, die, krachtens eene schriftelijke vergunning, op Java en Madura te verleenen door den Gouverneur-generaal, en elders door den hoogsten gewestelijken gezaghebber, hun verblijf binnen Nederlandsch-Indië hebben gevestigd.

Ten tijde dat het tegenwoordige Regeerings Reglement in werking trad, golden omtrent de toelating in Nederlandsch-Indië de voorschriften van Stbl. 1818 n°. 60, gewijzigd bij Stbl. 1834 n°. 3, hetwelk acten van vaste en tijdelijke inwoning onderscheidde. Of zij, aan wie eene acte van laatstgenoemde soort was verleend, al dan niet, als vreemdelingen te beschouwen waren, was destijds eene betwiste vraag [1]).

Vervolgens zijn nog verschillende bepalingen omtrent de toelating van Europeanen en Vreemde Oosterlingen in het leven geroepen, welke echter ingetrokken zijn bij de algemeene verordeningen, waarbij het hier besproken onderwerp thans geregeld is, namelijk bij het Koninklijk besluit, afgekondigd in Stbl. 1872 n°. 38, en bij de ordonnantie, afgekondigd in Stbl. 1872 n°. 40. Instructies voor de hoofden van gewestelijk en plaatselijk bestuur ter uitvoering van dat Koninklijk besluit en van die ordonnantie worden aangetroffen in n°s. 39 en 41 van Stbl. 1872 [2]).

Bij evenbedoelde algemeene verordeningen is evenwel het voorschrift niet ingetrokken, vervat in Stbl. 1862 n°. 17, waarbij art. 2 al. 2 en 3

Reglement meer of minder gewijzigd is overgenomen, moet de vroegere bepaling geacht worden geheel en al vervangen te zijn door die van het Regeerings Reglement. — Zie Mr. L. W. C. Keuchenius: *Handelingen enz.*, dl. II, blz. 270.

1) Zie het opstel: *Ingezetenen en Vreemdelingen*, in Het Recht in Ned.-Indië, dl. XI, blz. 359 en vgg.

Dat in burgerrechtelijken zin een geboren Franschman, die zich, blijkens het semi-officieele naamregister en officieele missives, met toestemming der Regeering in Nederlandsch-Indië had gevestigd, aldaar als ingezetene te beschouwen was, werd door den raad van justitie te Samarang beslist bij vonnis, dd. 6 Juni 1855, te vinden in dl. XI, blz. 190 van Het Recht in N. I.

2) Wijzigingen in bovenbedoelde instructies en in de daarbij gevoegde modellen zijn gemaakt bij Stbl. 1873 n°. 167; 1888 n°. 141; en 1890 n°. 188.

der ordonnantie op het recht van successie en van overgang werd vervangen door de volgende bepaling: „Voor een *ingezetene* wordt, voor de toepassing dezer ordonnancie, gehouden ieder, die binnen *Nederlandsch Indië* zijne woonplaats heeft". Trouwens deze bepaling heeft eenvoudig de strekking om uit te maken, wie aan de bij gezegde ordonnantie geregelde belasting onderworpen zijn; wijziging in de voorschriften omtrent het ingezetenschap wordt daarbij niet gemaakt.

Wat nu evenvermeld Stbl. 1872 n°. 38 [1]) betreft, daarbij is in hoofdzaak bepaald:

dat ieder Europeaan of met dezen gelijkgestelde binnen drie dagen na zijne aankomst zich, op straffe eener geldboete, moet aanmelden bij het hoofd van plaatselijk bestuur, die hem eene toelatingskaart doet uitreiken, welke hem het recht geeft om zich gedurende den daarin bepaalden tijd op te houden in de voor den algemeenen handel geopende havens, alsmede op de plaatsen of in de streken op de toelatingskaart vermeld;

dat de schriftelijke vergunning tot vestiging of inwoning in Nederlandsch-Indië op Java en Madura wordt verleend door den Gouverneur-Generaal, en elders door den hoogsten gewestelijken gezaghebber, op aanvrage van den belanghebbende, die moet doen blijken genoegzame middelen van bestaan te bezitten of door werkzaamheid te kunnen verkrijgen;

dat van deze laatste verplichting zijn vrijgesteld de vrouwen, die hare ouders, zonen of broeders vergezellen [2]).

dat eene benoeming in 's lands dienst door den Gouverneur-Generaal, of in de Buitenbezittingen door den hoogsten gewestelijken gezaghebber gedaan, geacht wordt de schriftelijke vergunning tot vestiging of inwoning in te houden; en

dat zonder zoodanige vergunning worden toegelaten:

a. personen van 's rijkswege naar Nederlandsch-Indië gezonden;

b. personen in Nederlandsch-Indië geboren;

c. vrouwen, die hare echtgenooten vergezellen of zich naar hare in Nederlandsch-Indië gevestigde echtgenooten begeven; en

d. minderjarigen, die hunne ouders of voogden vergezellen, of wier ouders of voogden in Nederlandsch-Indië verblijf houden.

---

1) Gewijzigd bij Stbl. 1881 n°. 226 en bij Stbl. 1890 n°. 186.

2) Uit de verwijzing bij het laatste lid van art. 7 van Stbl. 1872 n°. 38 (officieele uitgave) naar het slot der eerste alinea van art. 4 valt op te maken, dat de bepaling, voorkomende in art. 4 al. 2, als laatste zinsnede toegevoegd had moeten worden aan het eerste lid van art. 4; anders toch zou die verwijzing geen zin hebben.

De bepaling dat de onder letter *a* aangeduide personen geene schriftelijke vergunning tot vestiging of inwoning behoeven, is eene herhaling van hetgeen in den aanhef van art. 105 Reg. Regl. wordt gezegd, terwijl bij lett. *b* blijkbaar worden bedoeld de in Nederlandsch-Indië geboren personen uit ouders, die Europeanen of met Europeanen gelijkgesteld zijn. De onder lett. *c* en *d* vermelde personen eindelijk hebben, volgens het Burgerlijk Wetboek, geene andere woonplaats dan die hunner echtgenooten, ouders of voogden.

Bovenbedoeld, in Stbl. 1872 n°. 38 afgekondigd Koninklijk besluit is, blijkens art. 8 van Stbl. 1872 n°. 40, ook toepasselijk op de Vreemde Oosterlingen, die ingevolge de traktaten op den voet der meest begunstigde natie in Nederlandsch-Indië worden toegelaten. Voorts zijn bij de in laatstgenoemd Staatsblad afgekondigde ordonnantie [1]) de bepalingen omtrent de toelating van Vreemde Oosterlingen in Nederlandsch-Indië met de voorschriften, vastgesteld bij evengezegd Koninklijk besluit in overeenstemming gebracht.

Die ordonnantie geldt echter niet voor geheel Nederlandsch-Indië. Zij is namelijk, blijkens § I van Stbl. 1875 n°. 59, niet toepasselijk op de Oostkust van Sumatra, terwijl zij, luidens Stbl. 1892 n°. 31 [2]), slechts van toepassing is op dat gedeelte van de residentie Riouw en Onderhoorigheden, hetwelk aan den vasten wal van Sumatra gelegen is. Ingevolge die voorschriften kunnen dus de Vreemde Oosterlingen aldaar geene ingezetenen van Nederlandsch-Indië worden [3]). Voor zooveel echter de Chineezen in de residentie Oostkust van Sumatra betreft, is op dien maatregel teruggekomen bij Stbl. 1892 n°. 138 [4]), volgens hetwelk hun, onder de daar vermelde voorwaarden, eene schriftelijke vergunning kan worden verleend tot vestiging of inwoning in Nederlandsch-Indië.

Zoodanige vergunning is voor de Vreemde Oosterlingen ook daar, waar Stbl. 1872 n°. 40 zonder eenige beperking toepasselijk is, een onmisbaar vereischte om ingezetene te worden van Nederlandsch-Indië.

Een Chinees dus, die bedoelde vergunning niet heeft verkregen, moet als vreemdeling worden aangemerkt, ook al heeft hij sedert

---

1) Gewijzigd bij Stbl. 1890 n°. 187, bij art. 2 van Stbl. 1891 n°. 214 en bij Stbl. 1896 n°. 161.

2) Vergl. Stbl. 1866 n°. 101.

3) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 14 Augustus 1884 (Het Recht in N. I., dl. XLIII, blz. 225 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1123).

4) Gewijzigd bij Stbl. 1893 n°. 36.

meer dan twintig jaren in Indië gewoond [1]). Nochtans is eene schriftelijke vergunning tot inwoning of vestiging voor een vreemdeling niet voldoende om ingezetene te worden van Nederlandsch-Indië. Daarenboven toch wordt, luidens art. 106 Reg. Regl., vereischt dat hij krachtens die vergunning inderdaad zijn verblijf in Nederlandsch-Indië hebbe gevestigd [2]).

In geen geval kan het bezit eener toelatingskaart, afgegeven door het hoofd van gewestelijk bestuur, te weeg brengen dat een vreemdeling als ingezetene moet worden aangemerkt [3]).

Wat eindelijk de Vreemde Oosterlingen betreft, die als huurlingen ten behoeve van eenige onderneming van landbouw, handel of nijverheid in Nederlandsch-Indië worden aangebracht, te hunnen aanzien is bij art. 1 van Stbl. 1868 n°. 8, verbeterd bij Stbl. n°. 107 van datzelfde jaar, aan dengene, die hen in dienst neemt, de verplichting opgelegd om, overeenkomstig het voorschrift, vervat in art. 2 van Stbl. 1866 n°. 56, hetwelk vervangen is door art. 1 van Stbl. 1872 n°. 40, voor de uitreiking eener toelatingskaart te zorgen [4]). Thans echter geldt, ingevolge het bepaalde bij Stbl. 1896 n°. 161, voor de Vreemde Oosterlingen, die in gewesten, waar ter regeling van de onderlinge rechten en verplichtingen der werkgevers en der van elders afkomstige werklieden op ondernemingen van land- of mijnbouw of nijverheid bijzondere bepalingen zijn vastgesteld, ten behoeve van eene zoodanige onderneming als werklieden zijn aangebracht, de met den eigenaar of den administrateur gesloten overeenkomst als toelating op de onderneming voor den tijd, gedurende welken de overeenkomst wordt nageleefd. Voor zooveel de Vreemde Oosterlingen aangaat, die op ondernemingen van land- of mijnbouw in de assistent-residentie Billiton werkzaam zijn, is evengezegde bepaling bij art. 15 van Stbl. 1896 n°. 233 nog eens herhaald.

Ten aanzien van het verlies van het ingezetenschap valt op

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 3 Februari 1876 (Het Recht in N. I., dl. XXVI, blz. 181 en vgg.). Vergl. ook 's Hofs arrest van 8 September 1864 (Wkbl. van het Recht, n°. 66).

2) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 2 Mei 1879 (Wkbl. van het Recht, n°. 835) en het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 19 Augustus 1880 (Het Recht in N. I., dl. XXXV, blz. 209 en vgg.).

3) Zie de beschikking van den raad van justitie te Batavia, dd. 24 Februari 1892 (Wkbl. van het Recht, n°. 1497).

4) Zie blz. 13 en vgg. der dissertatie van Mr. E. Zorab: *De publiekrechtelijke toestand der Vreemde Oosterlingen in Nederlandsch Oost-Indië* (Leiden, 1890).

te merken, dat dit kan plaats hebben op tweederlei wijze, namelijk vrijwillig en onvrijwillig.

Vrijwillig verliest iemand zijn ingezetenschap door vertrek uit Indië, gevolgd door de vestiging elders, met het voornemen daar te blijven en niet naar Indië terug te keeren. Of dat voornemen, al dan niet, bestaat, moet niet zelden uit de omstandigheden worden opgemaakt. Daarbij dient dan wel rekening te worden gehouden met het feit, dat voor de meeste Europeanen het ingezetenschap van geheel tijdelijken aard is, daar zij, reeds bij hun vertrek naar Indië, het plan hebben later naar hun vaderland terug te keeren. Zoo kan dan ook veilig worden aangenomen, dat een Oost-Indisch ambtenaar, die met verlof in Nederland zijnde, gepensioneerd is en zich daar toen gevestigd heeft, het voornemen heeft gehad in Nederland te blijven en dus heeft opgehouden ingezetene van Nederlandsch-Indië te zijn [1]). Daarentegen moet een Oost-Indisch ambtenaar met verlof, die in Nederland sterft, geacht worden bij zijn vertrek uit Nederlandsch-Indië het voornemen te hebben gehad derwaarts terug te keeren en alzoo, ingevolge art. 16 Alg. bep. van wetg., Nederlandsch-Indisch ingezetene te zijn gebleven [2]). Met opzicht echter tot de minderjarige kinderen van een in Nederland overleden Oost-Indisch ambtenaar met verlof besliste de Hooge Raad in der tijd [3]), dat zij, de woonplaats volgende van hun in Nederland woonachtigen voogd, ophielden ingezetenen van Nederlandsch-Indië te zijn.

Onvrijwillig wordt het ingezetenschap verloren door de ontzegging van het verblijf in Nederlandsch-Indië, overeenkomstig art. 45 Reg. Regl. [4]), welke maatregel alleen op niet in Nederlandsch-Indië geboren personen kan worden toegepast. Tijdelijk, dat wil zeggen, voor den duur van 5 tot 10 jaar, wordt het ingezetenschap verloren door Europeanen en met hen gelijkgestelden, aan wie de straf van ver-

---

1) Zie de beschikking van het Hoog-Gerechtshof van 7 Augustus 1883 (Het Recht in N. I., dl. XLI, blz. 286 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1062). Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Samarang, dd. 2 December 1873 (Wkbl. van het Recht, n°. 554).

2) Zie het in n°. 870 Wkbl. van het Recht vermelde vonnis van de arrondissements-rechtbank te Haarlem. Vergl. voorts de beschikking van het Hoog-Gerechtshof van 2 Februari 1882 (Het Recht in N. I., dl. XXXVIII, blz. 138 en vgg.).

3) Bij arrest, dd. 6 April 1882, uit n°. 4758 Holl. Wkbl. overgenomen in n°. 992 Ind. Wkbl. van het Recht.

4) Zie hierover het opstel van Mr. Ch. W. Margadant: *De «exorbitante» rechten van den Gouverneur-Generaal*, in Het Recht in N. I., dl. LIV, blz. 1 en vgg., 77 en vgg. en 147 en vgg., en dl. I, blz. 299 en vgg. van zijn werk: *Het Regeeringsreglement van Nederlandsch-Indië.*

banning uit Nederlandsch-Indië, vermeld in art. 5 n°. 5 Strafwetb. Eur., wordt opgelegd.

Terwijl thans bij de artt. 105 en 106 Reg. Regl., in stede van bij art. 4 Alg. bep. van wetg., is voorgeschreven, wie onder de benaming van ingezetenen zijn te verstaan, wordt de beantwoording der vraag, wie als vreemdelingen zijn aan te merken, nog steeds gevonden in art. 5 Alg. bep. van wetg. Luidens dit artikel zijn vreemdelingen al degenen, die geene ingezetenen zijn van Nederlandsch-Indië, uitgezonderd de Nederlanders en zij die, volgens de Nederlandsche wetten, als zoodanig te beschouwen zijn [1]). „Onder Nederlanders" — aldus bepaalt voorts art. 107 Reg. Regl., — „worden in dit reglement verstaan, die het zijn volgens de wetten van het koningrijk".

Bedoelde wetten zijn thans tot eene enkele teruggebracht, namelijk tot de wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap van 12 December 1892 (Ned. Stbl. n°. 268), waarbij dat onderwerp in zijn geheel is geregeld.

Volgens die wet zijn Nederlanders:

a. het wettig, gewettigd of door den vader erkend natuurlijk kind, waarvan, tijdens de geboorte, de vader den staat van Nederlander bezit;

b. het wettig kind van een Nederlander, die binnen drie honderd dagen voor de geboorte van het kind overleed;

c. het alleen door de moeder erkend natuurlijk kind, waarvan, tijdens de geboorte, de moeder den staat van Nederlander bezit;

d. het noch door den vader, noch door de moeder erkend natuurlijk kind, in Nederland geboren;

e. het kind van een ingezetene van Nederland, — hetzij vader, hetzij moeder, naar bovenstaande onderscheidingen, — die zelf geboren is uit eene in Nederland wonende moeder, tenzij blijke dat het kind als vreemdeling tot een ander land behoort; en

f. het in Nederland te vondeling gelegd of verlaten kind, zoolang van zijne afstamming, hetzij als wettig of gewettigd kind, hetzij door erkenning, niet blijkt.

Voorts wordt, blijkens bovengenoemde wet, het Nederlanderschap verkregen:

a. door naturalisatie; en

b. door of ten gevolge van haar huwelijk, voor zooveel de vrouw

---

1) Zie over het Nederlanderschap blz. 81 en vgg. der hiervoren aangehaalde verhandeling van Mr. J. A. Nederburgh: *De klassen der bevolking van Nederlandsch-Indië.*

betreft, die staande huwelijk den staat volgt van haar man [1]).

Geheel in overeenstemming met het voorschrift van art. 5 Alg. bep. van wetg., volgens hetwelk Nederlanders in geen geval beschouwd kunnen worden als vreemdelingen, worden bij art. 105 al. 2 Reg. Regl. Nederlanders ook tegenover vreemdelingen gesteld. Al is dus een Nederlander geen ingezetene van Nederlandsch-Indië, zoo kan hij daar toch niet op eene lijn worden gesteld met een vreemdeling. Veeleer staat hij in den regel gelijk met hen, die wel ingezetenen zijn. Zoo bij voorbeeld behoeft hij de *cautio judicatum solvi* niet te stellen [2]). Bedoelde regel lijdt echter uitzondering, wanneer bepaaldelijk aan ingezetenen tegenover vreemdelingen zekere rechten worden toegekend, gelijk het geval is bij art. 100 Regl. Rechtsv. Ingevolge dit artikel kan derhalve een vreemdeling, „zelfs wanneer hij in Nederlandsch-Indie zijn verblijf niet houdt", door een Nederlander, die geen ingezetene is, niet gedagvaard worden voor den Nederlandsch-Indischen rechter.

Dat een ingezetene van Nederlandsch-Indië met een vreemdeling buiten 's lands eene overeenkomst aangaande, zich ten aanzien der uit die overeenkomst voortvloeiende rechten en verplichtingen vermag te onderwerpen aan het vreemde recht, daar toch het in art. 6 Ned. Alg. bep. van wetg. gebezigde woord „regten" niet is overgenomen in art. 16 Ind. Alg. bep. van wetg., en dat dien ten gevolge de Nederlandsch-Indische rechter gehouden is bij de beoordeeling van- en de beslissing over die overeenkomst met dat vreemde recht te rade te gaan, in stede van met het Nederlandsch-Indische recht, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 21 September 1871 [3]).

Artikel 101.

In zakelijke regtsvorderingen of in regtsvorderingen van eenen gemengden aard, zal het vaste goed in de dagvaarding bij deszelfs ligging, en, zooveel mogelijk, bij deszelfs naam en aard worden omschreven.

---

1) Vergl. Stbl. 1898 nº. 158. — Met opzicht echter tot de uitlevering van vreemdelingen zijn, blijkens Stbl. 1895 nº. 62, als Nederlanders niet slechts te beschouwen zij, die het zijn volgens de Nederlandsche wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap, maar ook degenen, die in de Nederlandsche koloniën of bezittingen in andere werelddeelen uit aldaar gevestigde ouders zijn geboren.

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 14 Augustus 1884 (Het Recht in N. I., dl. XLIII, blz. 225 en vgg. en Wkbl. van het Recht, nº. 1123).

3) Wkbl. van het Recht, nº. 437.

De omschrijving, welke volgens dit artikel, hetwelk woordelijk overeenstemt met art. 128 Wetb. Rechtsv., gegeven moet worden van het vaste goed, waarover de vordering loopt, is nog minder bepaald dan die, bij de artt. 506 n°. 3 en 517 n°. 2 Regl. Rechtsv. vereischt. Het spreekt echter wel van zelf, dat bij elke vordering betreffende een vast goed, de ligging daarvan zoo duidelijk en nauwkeurig moet zijn aangewezen, dat het, alleen met behulp van die aanwijzing, op het terrein kan worden gevonden en uitgebakend. In de praktijk is het gebruikelijk om de ligging, volgens de kadastrale indeeling, indien deze heeft plaats gehad, zoomede het verpondingsnommer bekend te stellen [1]).

Artikel 102.

De persoonlijke regtsvordering is de zoodanige, welke tot onderwerp heeft de vervulling eener persoonlijke verbindtenis, uit overeenkomst of uit de wet voortvloeijende.

De zakelijke regtsvordering is de zoodanige, waarbij de eigendom van eene zekere en bepaalde zaak, of wel eenig ander zakelijk regt geeischt wordt.

De gemengde regtsvordering is de zoodanige, welke te gelijk persoonlijk en zakelijk is, te weten:

de vordering tot verkrijging eener erfenis;
die tot boedelscheiding;
die tot deeling van gemeenschap;
die tot afpaling van bij elkander gelegen erven.

Naar aanleiding van het tweede lid van bovenstaand artikel, hetwelk zoo goed als geheel overeenstemt met art. 129 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, valt op te merken, dat volgens een algemeen aangenomen beginsel iemand slechts die zakelijke rechten kan uitoefenen, welke het voor hem geldende recht als zoodanig erkent en dat alzoo zakelijke rechten aan een vreemd recht ontleend, geen grond opleveren tot eene zakelijke actie. Dien ten gevolge kan hier te lande, waar allen aan dezelfde wetgeving onderworpen zijn, de een geene andere soort van zakelijke rechten uitoefenen dan de ander, terwijl zulks daarentegen in Indië, waar voor de verschillende categoriën van ingezetenen een verschillend recht geldt, zeer wel mogelijk is.

1) Vergl. het eerste lid van art. 800 Regl. Rechtsv., zoo als dit thans, ingevolge Stbl. 1894 n°. 262, gelezen wordt.

Met opzicht tot het meest omvangrijke van alle zakelijke rechten, namelijk het eigendomsrecht, bestaat onder anderen dit verschil dat, terwijl hier te lande de staat slechts bij uitzondering eigenaar is van den grond, voor Java en Madura, blijkens art. 1 van Stbl. 1870 n°. 118, het beginsel geldt, dat alle grond, waarop niet door anderen recht van eigendom wordt bewezen [1]), domein is van den staat [2]), welk beginsel bij Stbl. 1875 n°. 199*a* ook is uitgestrekt tot de gouvernementslanden in de bezittingen buiten Java en Madura [3]).

Tot de zakelijke rechten, welke op een groot deel van dat staatsdomein, voor zooveel Java en Madura betreft, rusten, behoort het erfelijk bezit- of gebruiksrecht van den Inlander, dat op zijn verzoek vervangen kan worden door het zoogenaamde agrarische of beperkte eigendomsrecht [4]).

Vrij veel overeenkomst met evengezegd bezit- of gebruiksrecht op gouvernementsgrond heeft het recht, dat op de particuliere landerijen bewesten de Tjimanok door de opgezetenen van die landerijen, ingevolge de voorschriften van het Reglement, afgekondigd in Stbl. 1836 n°. 19, onder de benaming van erfpachtsrecht wordt uitgeoefend. Dat Reglement behoort blijkbaar tot de verordeningen, bedoeld bij art. 624 Burg. Wetb., waarbij de rechten der opgezetenen van de door de Regeering aan bijzondere personen afgestane landgoederen of gronden, bepaaldelijk ten aanzien van bezit en eigendom, zoodanig als zij in 1848, hetzij volgens de oude herkomsten en gewoonten, hetzij volgens bijzondere verordeningen, bestonden, zijn gehandhaafd.

Evengezegd Reglement, hetwelk tot tal van twistvragen aanleiding heeft gegeven, is in menig opzicht niet zeer duidelijk [5]). Zoo bij voorbeeld heeft er steeds verschil van gevoelen bestaan over de vraag,

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 7 Februari 1895 (Wkbl. van het Recht, n°. 1659 en Het Recht in N. I., dl. LXIV, blz. 40 en vgg.).

2) Vergl. de verhandeling van Mr. L. W. C. van den Berg: *Het eigendomsrecht van den staat op den grond op Java en Madoera*, in dl. VI (5de volgreeks), blz. 1 en vgg. der Bijdragen van het Koninklijk Instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië.

3) Dat een tot het grondgebied van Nederlandsch-Indië behoorend landschap, gelegen buiten Java en Madura, hetwelk in erfelijk leen is afgestaan, niet te beschouwen is als gouvernementsland, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 20 April 1893 (Het Recht in N. I., dl. LX, blz. 231 en vgg.).

4) Zie over bovenvermelde zakelijke rechten onder anderen *De agrarische verordeningen in Nederlandsch-Indië*, door A. Mijer, en de dissertatie van Mr. J. Barlagen Bussemaker: *Iets over het landbezit van den Inlander in Nederlandsch-Indië* (Leiden, 1887).

5) Zie over het in Stbl. 1836 n°. 19 afgekondigde Reglement het rapport van van

of slechts eigenlijk gezegde Inlanders opgezetenen kunnen zijn van de landerijen bewesten de Tjimanok, dan wel of het erfpachtsrecht op die landerijen ook kan worden uitgeoefend door personen, niet behoorende tot de eigenlijke inheemsche bevolking [1]). Dit echter mag als vaststaande worden aangenomen, dat bedoeld erfpachtsrecht is een zakelijk recht [2]), doch van geheel anderen aard dan dat, waarover gehandeld wordt in art. 720 en vgg. Burg. Wetb. [3])

Eigenaardig inlandsch is voorts het recht om eigenaar te zijn van zaken op eens anders grond. Volgens inlandsche — en ook volgens mohammedaansche — rechtsbegrippen namelijk kan de eigendom van den grond en de eigendom van beplantingen, gebouwen en andere zaken op dien grond, bij verschillende personen berusten [4]). Eenigermate

---

Beusichem en Pietermaat, in dl. XIV (nieuwe serie dl. IX), blz. 201 en vgg. van het Tijdschrift voor nijverheid en landbouw in Nederlandsch-Indië.

Een Reglement betreffende de particuliere landerijen beoosten de Tjimanok bestaat niet. Eenige bepalingen ten aanzien der verhoudingen van den landeigenaar en de opgezetenen van die landerijen tot het gouvernement, worden gevonden in Stbl. 1880 n°. 150.

1) In eerstgezegden zin werd bovenstaande vraag door het Hoog-Gerechtshof beantwoord bij arrest van 24 Januari 1878 (Het Recht in N. I., dl. XXX, blz. 142 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 765), bij dat van 28 November 1878 (Het Recht in N. I., dl. XXXI, blz. 378 en vgg.) en bij dat van 27 Februari 1879 (Het Recht in N. I., dl. XXXII, blz. 313 en vgg.). Met de bij deze arresten aangenomen leer vereenigde zich ook de schrijver van *De particuliere landerijen en de Geschiedenis*, C. H. F. Riesz, blijkens zijne opstellen over *Het erfpachtsrecht* in n°s. 1176 tot en met 1182 Wkbl. van het Recht en in dl. XLVII, blz. 143 en vgg. van Het Recht in N. I.

Daarentegen werd bovenvermelde vraag in laatstgezegden zin beslist bij vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 13 September 1872 (Wkbl. van het Recht, n°. 499), en door het Hoog-Gerechtshof bij arresten van 24 December 1874 (Wkbl. van het Recht, n°. 604) en van 15 October 1885 (Het Recht in N. I., dl. XLV, blz. 318 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1169). — Vergl. voorts het opstel: *De opgezetenen der particuliere landerijen bewesten de Tjimanok*, in n°. 786 Wkbl. van het Recht, en het request van eenige Chineezen aan den Gouverneur-Generaal, in n°. 801 van dat Weekblad, zoomede de opstellen van Mr. J. Sibenius Trip: *Het erfpachtsregt op de particuliere landerijen bewesten de Tjimanok*, in dl. XXX, blz. 97 en vgg. en in dl. XXXII, blz. 8 en vgg. van Het Recht in N. I. Zie ook de dissertatie van Mr. H. C. Pennink over *Het Reglement van 28 Februari* 1836 *n°*. 19 *voor de particuliere landerijen gelegen ten westen der rivier Tjimanoek op Java*, en de beoordeeling van deze dissertatie door Mr. Trip in dl. XLVI, blz. 1 en vgg. van gezegd tijdschrift.

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 30 Augustus 1888 (Wkbl. van het Recht, n°. 1324).

3) Vergl. de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 18 Januari 1872 en van 5 Maart 1874 (Wkbl. van het Recht, n°s. 454 en 563).

4) Vergl. art. 20 van het Reglement, afgekondigd in Stbl. 1836 n°. 19, en het desbetreffende vonnis van den raad van justitie te Batavia van 23 Juni 1893, zoomede het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 14 Maart 1894 (Wkbl. van het Recht, n°s. 1574 en 1659).

onder den invloed van die rechtsbegrippen wellicht is in vroeger jaren in Indië het ook door de Europeanen aldaar erkende recht ontstaan om op eens anders grond, zonder zakelijk recht, doch met voorkennis en goedvinden van den eigenaar, opstallen te hebben.

Vrij algemeen, naar het schijnt, hebben ten aanzien van die opstallen steeds de volgende regels gegolden:

1°. dat de grondeigenaar de bevoegdheid niet heeft den opstalhouder zijn genot te ontnemen, zoo lang deze aan zijne verplichting tot betaling van de grondrente of grondhuur voldoet;

2°. dat de opstalhouder de vrije beschikking heeft over zijn opstal en het, onder de daarop ten behoeve des grondeigenaars rustende verplichting, aan derden, zonder andere formaliteiten dan voor de vervreemding van roerend goed zijn voorgeschreven, kan overdragen, kunnende het almede door zijne schuldeischers, te zijnen laste en als zijn eigendom, als roerend goed worden geëxecuteerd [1]).

Met betrekking tot de opstallen, waarvan hier de rede is, deed zich al spoedig nadat de *Ordonnantie op de overschrijving van den eigendom van vaste goederen, enz.* (Stbl. 1834 n°. 27) was uitgevaardigd, de vraag voor, of daarvan ook eene eigendomsacte moest worden opgemaakt overeenkomstig de voorschriften van gezegde ordonnantie. Die vraag werd toen bij Stbl. 1834 n°. 41, en eenige jaren later nogmaals bij Stbl. 1838 n°. 46 ontkennend beantwoord. Bij laatstgenoemd Staatsblad, uitvoeriger dan dat van 1834, werd verklaard, dat door de vastigheden in art. 1 der ordonnantie van Stbl. 1834 n°. 27, „*niet* zijn bedoeld houten of steenen huizen, gebouwen, loodsen, pedakken [2]) of andere opstallen, van welke grootte, gedaante of constructie die ook zijn mogen, of tot welk nut, gebruik of doeleinde die ook gebezigd mogen worden, van welke de grond of het erf het eigendom

1) Zie het opstel: *Opstallen*, in n°. 18 Wkbl. van het Recht en de naar aanleiding daarvan in een ingezonden stuk in n°. 19 van dat Weekblad gemaakte opmerkingen, welke echter blijkbaar meer bepaaldelijk het *recht* van opstal betreffen. Vergl. voorts nog het opstel over *Opstallen* van Mr. J. van Gennep in n°. 99 van gezegd Weekblad, alsmede het opstel van Mr. J. H. Abendanon, in Het Recht in N. I., dl. LXIX, blz. 77 en vgg.: *Huizen op den grond van anderen.*

2) Van « petacquen » wordt reeds gesproken in eene Regeling van de contributie aan de schutterijkas van 8/10 Maart 1633, vermeld in dl. I, blz. 289 van het *Nederlandsch Indisch Plakaatboek* van Mr. J. A. van der Chijs, en verder nog in tal van andere plakaten, onder anderen in dat van 4 November 1746, medegedeeld op blz. 417 van dl. V van evengezegd *Plakaatboek*, welk plakaat een verbod inhield tegen « het exstrueeren van bamboese en adappe huysjes of pedacken, met atap, stroo of andere ruygte gedekt, in de voorsteeden van Batavia ».

van het Gouvernement of van eenen ander zijnde, mitsdien met dezelve niet kan worden verkocht, en dat dientengevolge, zoodanige huizen, gebouwen of opstallen, zonder eigendom van grond, niet onderworpen zullen zijn aan de formaliteiten en de belasting op de overschrijving van vastigheden bepaald, en daarvoor ook geene eigendomsbewijzen, bedoeld bij voorschreven ordonnantie, zullen kunnen verleend worden, terwijl dezelve ook niet zullen onderhevig zijn aan de betaling der verponding."

Ingevolge dit voorschrift, hetwelk geheel in overeenstemming was met de destijds ten aanzien der hier bedoelde opstallen geldende begrippen, bleven dus die opstallen, wat hunne levering betreft, gelijkgesteld met roerend goed en werden zij ook als zoodanig op de openbare verkoopingen verkocht. In dien toestand werd echter met opzicht tot de Europeanen en met hen gelijkgestelden verandering gebracht door de invoering der wetgeving van 1848. Volgens deze wetgeving toch moet al wat op den grond is gebouwd en daarmede een geheel uitmaakt, als onroerend goed worden beschouwd en kan de levering daarvan niet anders plaats hebben, dan op de wijze voor alle andere onroerende zaken bepaald. Wel is waar is meermalen de meening verkondigd dat, aangezien bij art. 24 al. 2 Overgangsbep. de, aangaande de wijze van levering van vast goed in 1848 bestaande verordeningen in stand waren gehouden, het bepaalde bij Stbl. 1838 n°. 46 nog steeds van kracht was, en dat derhalve van de bij dit Staatsblad bedoelde opstallen geene eigendomsacte behoefde te worden opgemaakt [1]), doch die meening is zonder twijfel minder juist. Immers, krachtens art. 26 Overgangsbep., moet de levering of opdracht van onroerende zaken, in stede van door het openbaar maken der acte op de wijze in art. 620 Burg. Wetb. bepaald, geschieden door de opmaking eener gerechtelijke acte in den vorm, omschreven bij de ordonnantie van Stbl. 1834 n°. 27, en daar nu dat art. 26 geldt voor alle onroerende zaken zonder onderscheid en dus ook voor de opstallen, welke op eens anders grond gebouwd en daarmede vereenigd zijn, is, mijns inziens, Stbl. 1838 n°. 46 als vervallen te beschouwen voor zooveel hen betreft, op wie de Europeesche wetgeving van toepassing is, en kunnen derhalve de aan die wetgeving onderworpen eigenaren van bedoelde opstallen hun eigendomsrecht daarop

---

1) Zie de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 15 Januari 1857, van 25 November 1858 en van 18 April 1861 in dl. XIV, blz. 151 en vgg., in dl. XVII, blz. 51 en vgg. en in dl. XX, blz. 31 en vgg. van Het Recht in N. I.

niet anders bewijzen, dan door eene eigendomsacte, opgemaakt overeenkomstig de voorschriften van evengezegde ordonnantie [1]).

Eene andere vraag is het, of volgens het burgerlijk recht, dat sedert 1848 voor de Europeanen en met hen gelijkgestelden in Indië geldt, iemand, zonder zakelijk recht, eigenaar kan zijn van opstallen op eens anders grond. Die vraag, welker oplossing afhangt van den zin, welke gehecht wordt aan het met art. 626 al. 1 Ned. Burg. Wetb. letterlijk overeenstemmende voorschrift van art. 571 al. 1 Ind. Burg. Wetb., volgens hetwelk de eigendom van den grond den eigendom in zich bevat van hetgeen op en in den grond is, wordt bevestigend beantwoord door sommigen, die meenen, dat evengezegde wettelijke bepaling geen stellig voorschrift behelst, doch slechts een vermoeden oplevert in het voordeel van den grondeigenaar, dat door tegenbewijs kan worden ontzenuwd [2]). Is deze zienswijze juist, dan zouden volgens hen, die oordeelen dat het recht van opstal ook door verjaring kan ontstaan [3]), zonder twijfel de meeste van vorenbedoelde opstalhouders dat recht hebben verkregen en derhalve een zakelijk recht hebben op den grond, waarop hunne opstallen gebouwd zijn. Mij echter komt de meening juister voor van hen, volgens wie de bepaling van art. 571 al. 1 Ind. Burg. Wetb. een stellig wetsvoorschrift en geen vermoeden bevat. Behalve de overige voor die meening aangevoerde gronden, pleit daarvoor, mijns inziens, ook nog de omstandigheid dat de Nederlandsche wetgever, voor zooveel blijkt, niet heeft willen afwijken van het oud-Hollandsche recht, hetwelk te dezen aanzien met het Romeinsche geheel overeenstemde. „Alles wat geboud word op iemands grond" — aldus schreef Hugo de Groot in zijne *Inleiding tot de Hollandsche rechtsgeleerdheid* [4]) — „komt den grondeigenaar toe" [5]). Niettemin was ook in het oud-Hollandsch recht het recht van opstal, door de Groot het „huisgebourecht" genoemd [6]), niet onbekend. Evengezegde meening nu, dat namelijk art. 571 al. 1 een stellig wetsvoorschrift behelst, is in Indië, voor zoover mij bekend is, steeds algemeen als

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 18 November 1880 (Het Recht in N. I., dl. XXXV, blz. 347 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 915).

2) Zie onder anderen het arrest van den Hoogen Raad van 13 Februari 1891, uit n°. 5993 Holl. Wkbl. overgenomen in n°. 1466 Ind. Wkbl. van het Recht.

3) Zie Mr. G. Diephuis: *Het Nederlandsch burgerlijk regt*, dl. III, n°. 913.

4) Boek II, dl. 10, § 6.

5) Zie onder anderen ook blz. 56 van het *Regtsgeleerd, practicaal en koopmanshandboek* van Mr. Joannes van der Linden. Vergl. voorts art. 1072 van het Ontwerp van het Burgerlijk Wetboek van 1820.

6) *Inleiding tot de Hollandsche rechtsgeleerdheid*, boek II, dl. 46, § 10.

juist gehuldigd [1]), terwijl het wel van zelf spreekt dat, volgens die meening, het in strijd is met het Europeesche burgerlijke recht om op eens anders grond, zonder zakelijk recht, opstallen in eigendom te hebben.

Daarentegen is het voor de Inlanders en met hen gelijkgestelden, volgens hun recht, alleszins geoorloofd om eigenaar te zijn van op eens anders grond gebouwde opstallen. Aan het bestaan van dergelijke opstallen, voor zooveel zij gebouwd waren op gouvernementsgronden en dienden voor particuliere nederzettingen als anderszins, trachtte echter de Regeering in 1861 een einde te maken, toen bij Stbl. n°. 45 van dat jaar werd bepaald, dat die gronden door hen, bij wie zij in gebruik waren, vóór den laatsten Maart 1862 verlaten moesten worden, ten ware zij voor dien tijd den eigendom daarvan of een recht van opstal daarop verkregen, of althans aangevraagd mochten hebben. Die poging is echter blijkbaar mislukt. Dat toch evengezegde, in enkele deelen der Buitenbezittingen toepasselijk verklaarde verordening, hoewel de daarbij gestelde termijn bij Stbl. 1862 n°. 72 werd verlengd tot den laatsten December van dat jaar, en er vervolgens meerdere besluiten werden genomen, ten einde hare goede werking te verzekeren [2]), tot geene voldoende uitkomsten heeft geleid, wordt bewezen door het feit, dat er nog altijd opstallen, als hier bedoeld, op gouvernementsgrond worden gevonden.

Ten aanzien van opstallen op particulieren grond kon natuurlijk een maatregel, als de zoo evenvermelde, niet worden genomen. Nochtans werd van Regeeringswege getracht om ook aan het bestaan van die opstallen een einde te maken. Door den Directeur der middelen en domeinen werd namelijk aan de hoofden van gewestelijk bestuur bij rondschrijven van 11 Februari 1863 [3]) medegedeeld, dat de vendu-

1) Vergl. onder anderen het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 18 November 1880 (Het Recht in N. I., dl. XXXV, blz. 347 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 915), zoomede dat van 19 Januari 1882 (Het Recht in N. I., dl. XXXVIII, blz. 130 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 990.

2) Zie blz. 271 en vgg. van *De agrarische verordeningen in Nederlandsch-Indië*, door A. Mijer (3de druk). — Met intrekking van het daar in de eerste plaats vermelde art. 3 van het besluit van 11 Februari 1872 n°. 19, is thans, blijkens art. 2 van het besluit van 26 April 1893 n°. 1 (Bijbl. op het Stbl. n°. 4871), als beginsel aangenomen om gouvernementsgronden, welke onwettig worden geoccupeerd, niet beneden den taxatieprijs in eigendom af te staan, zullende evenwel die afstand aan occupanten, die niet in staat worden geacht den taxatieprijs in eens te betalen, kunnen geschieden onder voorwaarde, dat de koopsom zal worden voldaan bij termijnen, welke alsdan in elk speciaal geval door de hoofden van gewestelijk bestuur moeten worden opgegeven.

3) Bijbl. op het Stbl. n°. 1330.

kantoren, ingevolge art. 19 van Stbl. 1819 n°. 81, den verkoop van bedoelde opstallen behoorden te weigeren, tenzij de verkoop, namens den eigenaar van den grond, voor afbraak plaats had, een maatregel, welke, naar het mij voorkomt, niet geheel van onbillijkheid was vrij te pleiten, dewijl hij personen betrof voor wie het Europeesche recht niet gold en met wier rechtsbegrippen het volkomen in overeenstemming was om, zonder recht van opstal, opstallen te hebben op eens anders grond, zijnde toch aan die personen de onbelemmerde uitoefening hunner wetten, instellingen en gebruiken toegestaan.

Overigens moet erkend worden, dat de hardheid der maatregelen, strekkende om een einde te maken aan het bestaan van opstallen op gouvernementsgrond, zonder recht van opstal, wel eenigszins verzacht is door de bepaling, dat onder de particuliere nederzettingen, bedoeld bij Stbl. 1861 n°. 45, niet werden gerangschikt die van de inheemsche bevolking in dessa's of kampongs, daartoe oorspronkelijk bestemd, al waren zij dan ook gelegen binnen hoofdplaatsen of steden [1]).

Met betrekking tot meerbedoelde, op eens anders grond gebouwde en daarmede vereenigde opstallen zij hier voorts nog opgemerkt, dat zij, volgens de Europeesche wetgeving te beschouwen zijnde als onroerend goed, zonder twijfel ook op de ten aanzien van zoodanig goed voorgeschreven wijze in beslag genomen moeten worden [2]), met dien verstande evenwel, dat de formaliteiten, welke onmogelijk kunnen worden vervuld, achterwege gelaten mogen worden, zijnde toch niemand tot het onmogelijke gehouden. Met dat al worden bedoelde opstallen in den regel, naar ik meen, nog steeds als roerend goed in beslag genomen en voor afbraak verkocht [3]); de omstandigheid, dat daarvan geene eigendomsbewijzen kunnen worden overgelegd, maakt het ook nu nog onmogelijk, dat zij verkocht worden als onroerend goed. Want wel is waar geldt het voorschrift niet meer van art. 19 van Stbl. 1819 n°. 81, waarbij uitdrukkelijk bepaald was, dat geen onroerend goed mocht worden verkocht zonder overlegging van het desbetreffende eigendomsbewijs, en behoeft de vendumeester, blijkens art. 20 al. 4 van het tegenwoordige Reglement op de openbare ver-

---

1) Zie Bijbl. op het Stbl. n°. 1092.

2) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 18 Februari 1870 (Wkbl. van het Recht, n°. 354).

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 15 September 1898 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXXI, blz. 245 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1839). Vergl. ook het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 8 April 1853 in dl. VIII, blz. 416 en vgg. van Het Recht in Ned.-Indië.

koopingen (Stbl. 1889 n°. 190), zich thans slechts te overtuigen, „dat de verkooper tot den verkoop gerechtigd is", maar niettemin valt, met het oog op art. 37 lett. *a* n°. 5 van gezegd Reglement, wel niet te betwijfelen, dat, om die overtuiging te verkrijgen, de overlegging van een eigendomsbewijs wordt vereischt.

Behalve de zakelijke rechten, zoo als die hiervoren vermeld, van wier uitoefening Europeanen en met hen gelijkgestelden zijn uitgesloten, zijn er weder andere zakelijke rechten, welke, krachtens de desbetreffende algemeene verordeningen, zoowel door Europeanen en met hen gelijkgestelden, als door Inlanders en met hen gelijkgestelden verkregen kunnen worden. Tot die zakelijke rechten behooren onder anderen het erfpachtsrecht, geregeld bij Stbl. 1870 n°. 118 en bij Stbl. 1872 n°. 116 [1]), het recht van opstal, omschreven in Stbl. 1872 n°. 124, en het recht tot mijnontginning, bedoeld bij de wet van 23 Mei 1899 (Ned. Stbl. n°. 124).

De zakelijke rechten eindelijk, welke krachtens het Burgerlijk Wetboek uitgeoefend kunnen worden door Europeanen en met hen gelijkgestelden, alsmede door de Vreemde Oosterlingen, op wie de desbetreffende voorschriften van dat Wetboek toepasselijk zijn verklaard, zijn dezelfde als die, omschreven in het Nederlandsch Burgerlijk Wetboek.

Alle zakelijke rechten nu zonder onderscheid, ook die ontleend aan het inlandsch recht, kunnen grond opleveren tot eene zakelijke rechtsvordering, welke ter kennisneming staat van den Europeeschen rechter. Want wel is waar heeft deze rechter, aan wiens rechtsmacht, behoudens eene enkele uitzondering, alleen degenen zijn onderworpen, voor wie het Europeesche recht geldt, in den regel slechts dit recht toe te passen, maar die regel gaat niet altijd door. Immers wanneer bij voorbeeld aan een Inlander de grond, waarop hij een erfelijk gebruiksrecht heeft, wordt ontnomen door een Europeaan, zal de Inlander uit dien hoofde tegen dezen eene zakelijke rechtsvordering kunnen instellen bij den betrokken raad van justitie, die alsdan gezegde vordering zal hebben te beoordeelen niet naar het Europeesche, doch naar het voor den Inlander geldende recht. Omgekeerd zijn ook de inlandsche rechtbanken verplicht om, bijaldien een Europeaan eene een onroerend goed betreffende zakelijke rechtsvordering, gegrond op eenig voorschrift van het Burgerlijk Wetboek, instelt tegen een Inlander, dat voorschrift toe te passen en dus recht te spreken volgens het Burgerlijk Wetboek [2]).

---

1) Zie voorts Stbl. 1872 n°s. 237*a*, 237*b* en 237*c*, Stbl. 1875 n°. 297 en Stbl. 1893 n°. 151.

2) Vergl. de vonnissen van den raad van justitie te Batavia van 27 Juni 1887 en van 5 Januari 1889 (Wkbl. van het Recht, n°s. 1319 en 1360).

Met opzicht tot de zoogenaamde gemengde rechtsvorderingen valt eindelijk nog op te merken, dat, hoewel in art. 102 al. 3 Regl. Rechtsv. ook de *actio finium regundorum* wordt genoemd, de grondslag voor deze actie werd gemist tot dat, ingevolge het Koninklijk besluit van 1 Februari 1881 n°. 10 (Stbl. n°. 95), in het Burgerlijk Wetboek, naar aanleiding van het daartoe strekkende verzoek door den advocaat Mr. F. H. Gerritzen aan de Regeering gedaan, een nieuw artikel, art. 630*a*, was gelascht, overeenstemmende met art. 678 Ned. Burg. Wetb. [1])

Artikel 103.

De regtsvordering over het bezitregt, en die over het regt tot de zaak *(petitoir)*, zullen nooit vereenigd mogen worden ingesteld.

Met art. 130 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel van woord tot woord overeen.

Artikel 104.

Die eene regtsvordering over het regt tot de zaak zelve heeft ingesteld, is niet meer ontvankelijk tot het instellen eener regtsvordering over het bezitregt.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 131 Wetb. Rechtsv.

Artikel 105.

De verweerder in zaken van het bezitregt zal geene regtsvordering over het regt tot de zaak zelve mogen instellen, zoolang die ten aanzien van het bezitregt niet is afgeloopen.

Wanneer hij in de laatstgemelde is veroordeeld, zal hij niet ontvankelijk zijn ten aanzien van het regt op de zaak zelve, dan na volkomen te hebben voldaan aan de tegen hem uitgesproken veroordeeling; ten ware de uitvoering van het vonnis in gebreke gebleven of vertraagd ware door de schuld van de partij die hetzelve verkregen had; in welk geval de regter voor wien de regtsvordering tot het regt op de zaak zelve behoort, eenen termijn kan bepalen na verloop van welken die regtsvordering kan worden ingesteld.

---

1) Zie Het Recht in N. I., dl. XXXVI, blz. 271 en 272.

Bovenstaand artikel is ontleend aan en stemt in allen deele overeen met art. 132 Wetb. Rechtsv.

Artikel 106.

Het exploit van dagvaarding moet, op straffe van nietigheid, namens den aanlegger worden gedaan op vordering van eenen procureur daartoe bij geschrifte bijzonder gevolmagtigd.

De woonplaats vermeld in het eerste nommer van artikel 8, wordt geacht gekozen te zijn bij dien procureur, ten ware de aanlegger eene andere keuze had uitgedrukt.

Alle acten der procedure tot en met het eindvonnnis, zullen aan die woonplaats worden beteekend, en zal de procureur verpligt zijn de memorien en schrifturen te teekenen, waarvan in dezen titel en in den volgenden wordt melding gemaakt.

Bij het exploit van dagvaarding moet afschrift worden overgelegd van de stukken waarop de eisch gegrond is. Bij gebreke van deze afschriften, zullen diegene welke de aanlegger gehouden is, hangende den loop van het regtsgeding, te geven, niet mogen berekend worden onder de kosten, ten ware die stukken door de verdediging van den gedaagde mogten noodzakelijk worden of daaruit voortvloeijen, of ten ware door den regter mogt bevolen zijn dat de zaken zullen worden geïnstrueerd bij geschrifte.

Tusschen dit artikel en art. 133 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk gelezen werd, bestaan de volgende punten van verschil:

1°. dat het eerste lid van laatstgenoemd artikel aldus luidt: „De aanlegger is gehouden bij het exploit van dagvaarding procureur te stellen, op straffe van nietigheid";

2°. dat het tweede lid van evengezegd art. 133 als volgt begint: „De woonplaats, waarvan in artikel 5, n°. 1 van dit Wetboek gesproken wordt, wordt geacht enz"; en

3°. dat de eerste zinsnede van het vierde lid van datzelfde artikel aldus wordt gelezen: „De aanlegger zal voorts bij het exploit moeten overleggen afschrift van de stukken waarop de eisch gegrond is".

Van deze punten van verschil vereischt, naar ik meen, alleen dat, hetwelk het eerste lid van bovenstaand artikel betreft, eene nadere bespreking. Dat eerste lid, hetwelk in het ontwerp der commissie van 1839 geheel

overeenstemde met art. 133 al. 1 Wetb. Rechtsv., luidde in het ontwerp van Mr. Wichers aldus: „Het exploit van dagvaarding moet namens den aanlegger, op de vordering van eenen schriftelijk gemagtigden procureur worden uitgebragt, op straffe van nietigheid". Met betrekking tot deze bepaling werd in het advies van het Hoog-Gerechtshof van 19 Juli 1847 het volgende aangeteekend: „Men acht het wenschelijk om, in stede van: „het exploit van dagvaarding *moet worden uitgebragt*", te lezen: *moet worden gedaan;* zijnde deze laatste uitdrukking meer gebruikelijk; met welke wijziging de ontwerper genoegen heeft genomen.

„Voorts heeft de ontwerper en met hem de vergadering, ten einde het misbruik voor te komen hetwelk van algemeene procuratien zoude kunnen gemaakt worden, het wenschelijk geacht te bepalen, dat de hier bedoelde procuratie *speciaal* zal moeten zijn. Gevolgelijk zal ook in dien zin eene wijziging worden voorgesteld".

Overeenkomstig die opmerkingen werd de hier bedoelde bepaling daarna gearresteerd.

Waarom voor Indië, in afwijking van de Nederlandsche wet, is bepaald dat, in stede van ten verzoeke des aanleggers, gedagvaard moet worden ten verzoeke van diens procureur, blijkt uit de officiëele bescheiden niet. Intusschen heeft het er zoodoende wel iets van, dat het voorschrift, volgens hetwelk het Hoofd van den Nederlandschen staat de bevoegdheid mist om op eigen naam eene vordering in te stellen, in Indië tot elk en een iegelijk is uitgestrekt.

Ingevolge de slotwoorden van art. 106 al. 1 Regl. Rechtsv. kunnen alzoo de procureurs, die in Indië, waar zij door den Gouverneur-Generaal worden benoemd, het karakter van ambtenaar hebben, geene dagvaarding doen uitbrengen, zonder daartoe door den aanlegger bij geschrifte bijzonder gevolmachtigd te zijn. Terwijl hier te lande de dagvaarding plaats heeft ten verzoeke van de partij zelve, die, op straffe van nietigheid, gehouden is bij het exploit van dagvaarding procureur te stellen, moet dus in Indië, eveneens op straffe van nietigheid, het exploit van dagvaarding ten verzoeke van een, op evengezegde wijze gevolmachtigden procureur, namens den aanlegger, worden gedaan. Volgens het oud-Hollandsch recht mocht geen procureur, hetzij voor den eischer, hetzij voor den gedaagde, ter rolle occupeeren „zonder voorzien te zijn van, en te exhibeeren behoorlijke Procuratie, voor een publicq persoon gepasseert, op een boete van twee honderd Guldens" [1]). Daarentegen behoeft de bij art. 106 al. 1 Regl. Rechtsv.

1) Zie Mr. Joannes van der Linden: *Verhandeling over de judicieele practijcq*, dl. I, blz. 100 (2de druk).

bedoelde machtiging niet authentiek te wezen, maar kan zij ook onder de hand worden verleden, indien namelijk de lastgever in staat is haar te onderteekenen [1]). Zij moet echter bijzonder zijn. Met eene generale procuratie *ad lites* kan dus, gelijk ten allen overvloede uit de geschiedenis van het hier besproken voorschrift duidelijk blijkt, niet worden volstaan [2]), wat evenwel niet wegneemt, dat een generale gemachtigde van den aanlegger alleszins bevoegd is om bij bijzondere schriftelijke machtiging een procureur aan te stellen [3]).

Uit den aard der zaak moet uit de bijzondere schriftelijke machtiging, welke de procureur des eischers behoeft, blijken tot het instellen van welke vordering hij gemachtigd is. Nochtans is het niet noodig, dat die vordering in allen deele nauwkeurig omschreven zij, en mag het bij voorbeeld voldoende worden geacht, wanneer de procureur door den aanlegger gemachtigd wordt een eisch in te stellen tot ontruiming, zonder dat verder wordt bekend gesteld of, ten einde tot die ontruiming te geraken en alzoo het voorgestelde doel te bereiken, eene persoonlijke, dan wel eene zakelijke rechtsvordering moet worden ingesteld [4]).

Van de bijzondere lastgeving tot het voeren van een geding wordt door Mr. C. P. K. Winckel [5]) het volgende, naar zijne mededeeling, door de balie te Samarang in der tijd vastgestelde model gegeven: „De ondergeteekende . . . . , wonende te . . . . , verklaart te magtigen Mr. . . . . advocaat en procureur bij den Raad van Justitie te . . . . , wonende aldaar; speciaal — om namens ondergeteekende eene regtsvordering in te stellen tegen . . . . . , wonende te . . . . . tot . . . . ; ter zake voorschreven voor alle regters en andere autoriteiten te verschijnen, alle conservatoire maatregelen te nemen,

1) Vergl. art. 4 al. 2 van boek I, titel X van het Ontwerp van een Wetboek van burgerlijke regtsvordering van 1865, luidende: «Wanneer de lastgever buiten staat is om de volmagt te onderteekenen, moet deze bij notariële akte worden verleden.»

Volgens gezegd Ontwerp moesten de vertegenwoordigers van beide partijen van een volmacht voorzien zijn.

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 26 Mei 1859 (Het Recht in N. I., dl. XVII, blz. 194 en 195) en dat van 20 Augustus 1863 (Wkbl. van het Recht, n°. 11). Van de bij deze arresten gehuldigde, mijns inziens, juiste leer is echter afgeweken bij 's Hofs arrest van den 2 December 1897 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXIX, blz. 420 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1803).

3) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 11 Maart 1852 (Het Recht in N. I., dl. VII, blz. 121 en vgg.).

4) Zie 's Hofs arrest van 15 December 1887 (Het Recht in N. I., dl. L, blz. 156 en vgg.).

5) Zie blz. 16 en 17 van zijn *Formulierboek van burgerlijke regtsvordering in Nederlandsch Indië.*

en daartoe noodige verzoeken te doen; vonnissen te verkrijgen, de voordeelige door alle middelen regtens, speciaal bij lijfsdwang, ten uitvoer te doen leggen, tegen de nadeelige zich, krachtens alle middelen bij de wet bepaald, te voorzien; afstand te doen van de instantie, bij derde arrest tot van waardeverklaring en aflegging van verklaring te dagvaarden, alle executien te schorsen en op te heffen, alle overeenkomsten en acten aan te gaan en te teekenen, de failliet-verklaring en die in staat van kennelijk onvermogen van den schuldenaar te provoceeren, de vordering te verifieeren, hare deugdelijkheid te beëedigen, de vordering van anderen toe te laten, te bestrijden of de beëediging daarvan te vragen, in- en buiten regten accoorden aan te nemen, of te verwerpen, zich te verzetten tegen de rangregeling dan wel tegen de afgifte van kooppenningen, gelden te ontvangen en daarvoor kwijting te verleenen, voorts ter zake in het algemeen alles te doen, wat, hoezeer in deze acte niet speciaal vermeld, nuttig en noodig zal zijn.

„Geschiedende deze lastgeving om loon en met de magt van substitutie.

„. . . ., den . . . . 18 . . . ."

De onderteekening eener dergelijke lastgeving geschiedt op de wijze, waarop de eischer gewoonlijk zijn naam teekent, en kan dus plaats hebben in Javaansche, Arabische of ook in Chineesche karakters.

Wat verder de bepaling aangaat, dat het exploit van dagvaarding nietig is, hetwelk niet, namens den eischer, is gedaan op vordering van een procureur, daartoe bij geschrifte bijzonder gemachtigd, die bepaling betreft, mijns inziens, zoozeer de openbare orde, de daarbij bedreigde nietigheid is zóó volstrekt, dat zij door den rechter zelfs ambtshalve behoort te worden toegepast [1]). De door het Hoog-Gerechtshof bij enkele arresten gehuldigde leer [2]), dat, wanneer op grond van evenbedoeld verzuim de exceptie van nietigheid van dagvaarding is voorgesteld, deze met het oog op art. 96 Regl. Rechtsv. moet worden verworpen, indien de gedaagde door dat verzuim in zijne verdediging niet is benadeeld, komt mij dan ook minder juist

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 20 November 1853 en dat van 26 Mei 1859 in dl. IX, blz. 187 en vgg. en in dl. XVII, blz. 194 en 195 van Het Recht in N. I., zoomede het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 8 Februari 1884 (Wkbl. van het Recht, n°. 1092).

2) Zie het arrest van 3 April 1849 en dat van 15 November 1861, in dl. I, blz. 397 en vgg. en in dl. XIX, blz. 171 en 172 van Het Recht in N. I. Vergl. ook het arrest, opgenomen in dl. III, blz. 335 en vgg. van gezegd tijdschrift.

voor, even als de beslissing van genoemd collegie [1]), dat, bijaldien in het exploit van dagvaarding is gesteld, dat het namens den aanlegger wordt gedaan op de vordering van een procureur, daartoe bij geschrifte bijzonder gemachtigd, de rechter niet mag onderzoeken of de machtiging, waarop beroep wordt gedaan, inderdaad bestaat, in geval de gedaagde niet is verschenen en dus de bij dagvaarding gestelde feiten niet tegenspreekt. Immers waar de wet voorschrijft, dat de eischer zijne tegenpartij niet zelf kan doen dagvaarden en dat hij niet zelf in rechte kan verschijnen, maar zich steeds, van den aanvang van het proces af, moet doen vertegenwoordigen door een, bij eene bijzondere schriftelijke volmacht aangestelden procureur, daar is de dagvaarding, uitgebracht ten verzoeke van een niet op die wijze gemachtigden procureur, dus ten verzoeke van een onbevoegden persoon, zoo volslagen nietig, dat zij in rechte onbestaanbaar is, terwijl de eischer, wanneer zoodanige, niet gemachtigde procureur voor hem optreedt, niet wettiglijk vertegenwoordigd is en derhalve niet geacht kan worden in rechte te zijn verschenen [2]). Even onbestaanbaar als het exploit, welks beteekening heeft plaats gehad door een tot het doen van exploiten onbevoegden persoon, even onbestaanbaar is dan ook, naar ik meen, het exploit, uitgebracht ten verzoeke van een daartoe niet bevoegden procureur. Wel is waar wordt ten aanzien van laatstbedoeld exploit eene bepaling gemist als die, voorkomende in art. 97 Regl. Rechtsv., doch daaruit volgt zeker niet, dat de rechter zou mogen nalaten in het hier bedoelde geval eene nietigverklaring uit te spreken. In waarheid toch mag gezegd voorschrift volkomen overbodig heeten, daar het wel van zelf spreekt, dat eene acte opgemaakt, of eene handeling verricht, door een daartoe niet bevoegden persoon, in rechte volstrekt nietig is. Dit beginsel, bij art. 97 toegepast op het daar bedoelde geval, geldt altijd en onder alle omstandigheden. Eene op een besloten testament gestelde acte van superscriptie, opgemaakt door iemand, die onbevoegd is om notaris te zijn, een vonnis, gewezen door personen, onbevoegd tot de uitoefening van het rechterambt, en alle dergelijke acten meer zijn van nul en geener waarde, al schrijft de wet zulks ook al niet uitdrukkelijk voor. En hetzelfde geldt, waar iemand als gemachtigde

1) Zie het arrest van 22 December 1892 (Het Recht in N. I., dl. LX, blz. 26 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1545).

2) Vergl. dl. I, blz. 162 van *Het Nederlandsche burgerlijke procesrecht*, door Mr. van Boneval Faure.

voor den eischer optreedt, die niet wettiglijk door hem gemachtigd is. Al wat die zoogenaamde gemachtigde heeft verricht, is, te beginnen met de te zijnen verzoeke gedane dagvaarding, als volstrekt nietig aan te merken. En wat het beroep op art. 96 Regl. Rechtsv. betreft, ten betooge dat de rechter zoodanige dagvaarding niet nietig behoort te verklaren, dat beroep komt mij weinig afdoende voor, omdat gezegd artikel blijkbaar uitsluitend betrekking heeft op de nietigheden, waarvan sprake is bij art. 94 van genoemd Reglement, hetwelk omtrent art. 106 van datzelfde Reglement het stilzwijgen bewaart. Daarenboven bestaat de mogelijkheid dat de eischer, bij gebreke eener behoorlijke machtiging, overeenkomstig art. 256 en vgg. Regl. Rechtsv., de verrichtingen van den voor hem opgetreden procureur zal ontkennen en, met het oog op die mogelijkheid, is de stelling, dat de gedaagde bij zoodanige machtiging geen belang heeft, in allen gevalle minstens gewaagd te achten. Ik meen derhalve dat de rechter wel degelijk ambtshalve verplicht is zich te overtuigen of de eischer, op de wijze bij de wet bepaald, een procureur heeft gemachtigd om voor hem in rechte op te treden. Dat echter van deze machtiging, op straffe van nietigheid, melding moet worden gemaakt in het exploit van dagvaarding, dan wel dat bij dit exploit het bewijs van die machtiging moet worden overgereikt, is zoo min bij art. 106 en bij art. 8 Regl. Rechtsv., als bij eenige andere wettelijke bepaling voorgeschreven [1]).

Afgescheiden van de nietigverklaring van het exploit van dagvaarding, uitgebracht ten verzoeke van een procureur, die daartoe niet bij geschrifte bijzonder gemachtigd is, kan die procureur, overeenkomstig het bepaalde bij art. 60 Regl. Rechtsv., veroordeeld worden in de kosten van het geding [2]).

Behoudens de bijzondere voorschriften van art. 106 Regl. Rechtsv. gelden voorts met opzicht tot de aanstelling van den procureur des eischers, de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek omtrent lastgeving, zoodat dan ook, overeenkomstig art. 1818 van dat Wetboek, van waarde is, wat een behoorlijk aangestelde procureur, onbewust van

---

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Padang van 23 Augustus 1884 (Wkbl. van het Recht, nº. 1162) en het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 23 October 1890 (Het Recht in N. I., dl. LV, blz. 363 en vgg. en Wkbl. van het Recht, nº. 1430).

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 26 Mei 1859 (Het Recht in N. I., dl. XVII, blz. 194 en 195). — Dat de procureur, die zich heeft doen machtigen door een minderjarige, zonder dat dezen daartoe de noodige bijstand is verleend, verwezen moet worden in de kosten, besliste het Hof bij arrest van 26 Februari 1874 (Het Recht in N. I., dl. XXVI, blz. 113 en vgg.).

den dood zijns lastgevers, heeft verricht [1]). Zoo ook is, indien de door den eischer aangestelde procureur Nederlandsch-Indië heeft verlaten, de op hem verstrekte machtiging als herroepen te beschouwen, wanneer een andere procureur met de verdere behandeling van het proces is belast [2]).

Uit het hier gezegde, namelijk dat, behoudens de bijzondere bepalingen van art. 106 Regl. Rechtsv., de voorschriften van het Burgerlijk Wetboek omtrent lastgeving van toepassing zijn voor zooveel de procureurstelling betreft, vloeit, mijns inziens, voort, dat deze procureurstelling, waar de wet niet uitdrukkelijk eene bijzondere schriftelijke volmacht vereischt, kan geschieden op de wijze, bepaald bij art. 1793 van gezegd Wetboek, dus zelfs bij monde. Terwijl alzoo eene bijzondere schriftelijke volmacht, blijkens de artt. 349 en 366 Regl. Rechtsv., bij voorbeeld gevorderd wordt voor de procedure in hooger beroep en in revisie, is zij onder anderen niet noodig bij voeging en tusschenkomst en bij het beroep in cassatie, omdat bij de artt. 280 en 411 van evengezegd Reglement geene sprake is van eene bijzondere schriftelijke volmacht. Zoodanige volmacht heeft de procureur ook niet noodig, die het bij art. 873 Regl. Rechtsv. bedoelde request onderteekent of die, ingevolge art. 881 van dat Reglement, in eene *pro deo* zaak aan den eischer is toegevoegd [3]). Op grond van het bepaalde bij dit laatste artikel werd in der tijd gepoogd een procureur te doen optreden in eene zaak, waarmede geen enkel praktizijn te Soerabaja zich wilde belasten, eene poging, welke toen wel is waar schipbreuk leed [4]), doch leidde tot de uitvaardiging van Stbl. 1866 n°. 103*b*, waarbij bepaald is, dat de praktizijns hun dienst als *procureurs* niet mogen weigeren bij de collegiën, bij welke zij benoemd zijn [5]).

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 18 Januari 1877 (Het Recht in N. I., dl. XXVIII, blz. 139 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 711).

2) Zie 's Hofs arrest van 2 Maart 1876 (Het Recht in N. I., dl. XXVII, blz. 150 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 665).

3) Vergl. 's Hofs arrest van 28 Augustus 1862 (Het Recht in N. I., dl. XXI, blz. 281 en 282).

4) Zie de beschikking van den raad van justitie te Soerabaja van 13 Juni 1866, bekrachtigd door het Hoog-Gerechtshof bij beschikking van 3 Juli 1866 (Het Recht in N. I., dl. XXIII, blz. 325 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 159).

5) Zie daarover het opstel van Mr. J. van Gennep: *Verpligte procureursdiensten*, in n°. 171 Wkbl. van het Recht, en blz. 429 en vgg. mijner *Regterlijke Organisatie van Ned.-Indië*.

De vraag heeft zich voorgedaan of, wanneer in den loop van een proces, en wel nadat de conclusiën ter terechtzitting reeds genomen zijn, doch voor dat nog gepleit is, de persoonlijke staat van eene der partijen ten gevolge harer faillietverklaring verandert, — in hoedanig geval, blijkens het bepaalde bij art. 249 Regl. Rechtsv., van eene schorsing van het rechtsgeding geene sprake kan zijn, als verkeerende dit dan reeds in staat van wijzen, — de procureur van den gefailleerde de uitdrukkelijke machtiging der weeskamer behoeft om het proces voort te zetten, te pleiten en vonnis te vragen. Die vraag is toen bevestigend beantwoord [1]), op grond dat bedoelde partij door hare faillietverklaring de beschikking over haar goed verloren heeft en dus *a fortiori* daarover niet kan doen pleiten. Hiertegen is echter aangevoerd [2]), dat in gezegd geval geene nieuwe partijen in het geding zijn opgetreden, doch dat dit door de vroegere nog wordt gevoerd en dat dus de eens aangestelde procureur, zonder nieuwe machtiging, bevoegd is te pleiten en vonnis te vragen. Deze zienswijze nu komt mij niet onjuist voor. Wanneer de partij, die procedeert, in den loop van het proces, ophoudt *sui juris* te zijn en het proces dien ten gevolge door een ander wordt voortgezet, geschiedt deze voortzetting toch voor en ten name van dengene, die bij den aanvang van het proces partij was; de vertegenwoordiger van dien persoon wordt nimmer partij.

Wat verder het openbaar ministerie betreft, dit is, wanneer het ambtshalve als partij optreedt, bij art. 319 Regl. Rechtsv. vrijgesteld van de verplichting om de voorschriften aangaande het stellen van procureur op te volgen. En ook behoeft een procureur, bij geschrifte bijzonder gemachtigd tot het voeren van een proces, voor het daarop gevolgde proces tot schadevereffening niet op nieuw te worden gemachtigd. Dit laatste proces toch is te beschouwen als de voortzetting van het eerste en wordt dan ook door de wet als zoodanig beschouwd, gelijk blijkt uit art. 607 Regl. Rechtsv., volgens hetwelk de schadestaat ter *gekozen* woonplaats moet worden beteekend [3]). Hetzelfde geldt met opzicht tot het stellen van zekerheid.

Wanneer praktizijns voor elkander ter rolle wenschen te occupeeren,

---

1) Door den raad van justitie te Soerabaja, bij vonnis van 1 December 1897 (Wkbl. van het Recht, n°. 1803).

2) Zie het opstel van X in n°. 804 Wkbl. van het Recht.

3) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof in zake Na Hap Soey c^a de Regeering van Nederlandsch-Indië, in n°. 581 Wkbl. van het Recht. Zie ook het vonnis van den raad van justitie te Batavia in dl. III, blz. 265 en vgg. van Het Recht in N. I.

wordt ook geene machtiging vereischt en kan hun zulks op hun mondeling verzoek worden toegestaan, doch slechts voor zooveel betreft het houden van termijnen van rechtsvordering. Om toegelaten te kunnen worden om voor een ander te pleiten, is eene machtiging noodig [1]).

Ten slotte zij hier nog opgemerkt, dat de aanhef van art. 133 al. 3 Wetb. Rechtsv. thans, ingevolge de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), aldus gelezen wordt: „Alle akten der procedure tot aan het eindvonnis enz.", welke nieuwe lezing een uitvloeisel is van de bij diezelfde wet in art. 66 Wetb. Rechtsv. gemaakte wijziging [2]).

TWEEDE AFDEELING.

Van de verwering en het voldingen der zaak.

Artikel 107.

De verweerder is verpligt binnen het tijdsverloop tusschen de dagvaarding en den dag op welken hij verschijnen moet, procureur te stellen. Dit geschiedt bij eene eenvoudige acte van wege den gestelden procureur aan dien des eischers beteekend.

De verweerder wordt geacht zijne woonplaats te hebben gekozen bij dien procureur, aan welken de aan eerstgemelde beteekende dagvaarding tot volmagt strekt.

De bepalingen van het derde lid van artikel 106 zijn te dezen toepasselijk.

Tegen den verweerder die verzuimd heeft procureur te stellen, of wiens gestelde procureur ten bij het exploit van dagvaarding beteekenden regtdage niet verschijnt, wordt verstek verleend en verder gehandeld zoo als in de zesde afdeeling van den eersten titel is bepaald.

---

1) Vergl. de beschikking van den raad van justitie te Batavia van 4 Mei 1866 (Wkbl. van het Recht, n°. 149).

2) Zie blz. 44 der toelichting van de wet van 7 Juli 1896, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

De tusschen art. 135 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, en bovenstaand artikel, hetwelk daaraan ontleend is, bestaande punten van verschil komen hierop neêr:

1°. dat de woorden: „aan welken de aan eerstgemelde beteekende dagvaarding tot volmagt strekt", in het tweede lid van art. 135 niet werden aangetroffen, terwijl het derde lid van art. 107 Regl. Rechtsv. aan evengezegd art. 135 ontbrak; en

2°. dat in het laatste lid van dit art. 135 gelezen werd: „ten dage dienende", in plaats van: „ten bij het exploit van dagvaarding beteekenden regtdage", gelijk in art. 107 voormeld.

Omtrent deze punten van verschil geven de officiëele bescheiden geen licht. Niet onwaarschijnlijk echter is het, dat de nieuwe, in het tweede lid van art. 107 voorkomende bepaling, dat de, aan den verweerder beteekende dagvaarding, diens procureur tot volmacht strekt, slechts ten doel heeft goed te doen uitkomen, dat de procureur van den gedaagde niet, even als die van den eischer, van eene bijzondere schriftelijke volmacht voorzien behoeft te zijn om in rechte voor hem te kunnen optreden, terwijl het voorschrift van art. 107 al. 3 blijkbaar duidelijkheidshalve in het artikel is gelascht. En wat de reden betreft van het in de tweede plaats vermelde verschil, dienaangaande kan wel niet de minste twijfel bestaan. Reeds zeer spoedig namelijk na de invoering hier te lande van de wetgeving van 1838 deed zich de vraag voor, in welken zin de in art. 135 al. 3 Wetb. Rechtsv. voorkomende woorden: „ten dage dienende", moesten worden opgevat [1]). Volgens sommigen beteekenden die woorden den bij het exploit van dagvaarding beteekenden rechtdag, volgens anderen daarentegen was daaronder te verstaan elke dag, waarop de zaak op de rol was gebracht. Die strijd nu is ongetwijfeld de oorzaak geweest, dat de woorden: „ten dage dienende", in art. 107 al. 4 Regl. Rechtsv. vervangen zijn door: „ten bij het exploit van dagvaarding beteekenden regtdage", ten gevolge waarvan bedoelde strijd voor Indië is beslist ten gunste van hen, die eerstgezegd gevoelen zijn toegedaan. Zoodoende kan in die zaken, waarin het aan partijen niet geoorloofd is in persoon voor den rechter te verschijnen, slechts dan verstek tegen den verweerder worden verleend, indien van zijnentwege geen procu-

---

1) Zie onder anderen *Het Nederlandsch Wetboek van burgerlijke regtsvordering* van Mr. Oudeman, dl. I, § 67, blz. 201 en vgg.; de *Handleiding tot het Wetboek van burgerlijke regtsvordering* van Mr. de Pinto, 2de gedeelte, blz. 263 en vgg. en *Het Nederlandsche burgerlijke procesrecht* van Mr. van Boneval Faure, dl. II, blz. 159 en vgg.

reur verschenen is op den bij het exploit van dagvaarding beteekenden rechtdag, waaruit volgt dat, wanneer de door den verweerder gestelde procureur op eene latere, tot de voortzetting van het geding bepaalde terechtzitting niet verschijnt, geen verstek tegen hem kan worden verleend. Te allen overvloede is zulks ook nog uitdrukkelijk bepaald bij art. 109 Regl. Rechtsv., hetwelk dus blijkbaar een uitvloeisel is van de hier besproken, in art. 135 al. 3 Wetb. Rechtsv. gemaakte wijziging.

Zoo even is reeds opgemerkt, dat, ingevolge art. 107 al. 1 en 2 Regl. Rechtsv., de procureur van den verweerder door dezen niet behoeft gemachtigd te worden, maar dat de behoorlijk aan diens woning beteekende dagvaarding hem tot volmacht strekt. Wanneer dus een praktizijn zich procureur heeft gesteld voor den verweerder en op den beteekenden rechtdag is verschenen, moet hij geacht worden behoorlijk gemachtigd te zijn en kan hij zulks daarna niet meer met vrucht ontkennen, zoodat bij voorbeeld zijne, op eene latere terechtzitting gedane bewering, dat hij niet voor den verweerder kan optreden, omdat deze reeds vóór de beteekening der dagvaarding overleden zou zijn, als in strijd met de stukken, buiten welke de rechter niet mag gaan, hem niet zou kunnen volgen [1]).

Wanneer echter, overeenkomstig het bepaalde bij art. 6 n°. 7 Regl. Rechtsv., personen worden gedagvaard, wier woon- en verblijfplaats niet bekend is, dan wel onbekenden of houders van aandeelen in geldleeningen of maatschappijen, welke niet op naam staan, en wanneer aldus den verweerder geene dagvaarding beteekend wordt, kan de beteekende dagvaarding den procureur des verweerders niet tot volmacht strekken, en is derhalve evengezegd voorschrift van art. 107 Regl. Rechtsv. voor toepassing niet vatbaar [2]). Op welke wijze die procureur alsdan gemachtigd moet worden, zegt de wet niet, en zoo gelden in dat geval de algemeene regelen omtrent lastgeving, zoodat de verweerder zijn procureur, overeenkomstig het bepaalde bij art. 1793 Burg. Wetb., dus zelfs bij monde, kan machtigen.

Of de procureurstelling nog op den dag zelven, waarop de verweerder verschijnen moet, mits vóór de opening der terechtzitting, kan plaats hebben, is eene betwiste vraag, voor welker bevestigende

---

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 16 September 1892 (Wkbl. van het Recht, n°. 1530).

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 11 Maart 1852 (Het Recht in N. I., dl. VII, blz. 121 en vgg.).

beantwoording echter pleit, dat de dag van verschijning in werkelijkheid is de rechtdag, welke eerst begint met het uur voor den aanvang der terechtzitting bepaald [1]).

Dat een praktizijn zich niet mondeling ter terechtzitting procureur mag stellen, werd door het Hoog-Gerechtshof uitgemaakt bij zijne beslissing van 2 Maart 1882 [2]).

De acte van procureurstelling, in de praktijk *constitutie* genaamd, geschiedt, gelijk reeds gezegd is, bij eene eenvoudige acte, van wege den gestelden procureur aan dien des eischers beteekend. Die acte houdt de verklaring in, dat de onderteekenaar zich procureur stelt voor den gedaagde en in rechte verschijnen zal op de dagvaarding, uitgebracht ten verzoeke van zijn ambtgenoot, handelende voor en namens den eischer, wiens naam en hoedanigheden, zoo als zij in de dagvaarding voorkomen, dan worden herhaald. Deze herhaling kan echter, gelijk wel van zelf spreekt, niet beschouwd worden als eene erkenning, met dit gevolg dat de verweerder later de door den eischer bij dagvaarding gestelde hoedanigheid niet meer zou mogen betwisten [3]).

Met het stelsel van art. 135 Wetb. Rechtsv., zoo als dit oorspronkelijk gelezen werd, is gebroken bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103). Volgens deze wet behoeft namelijk de verweerder geen procureur te stellen bij acte van procureur tot procureur, behalve in het geval dat hij gebruik maakt van het recht van anticipatie, dat hem thans ook in eersten aanleg is toegekend, en uitvoerig geregeld wordt bij het nieuwe art. 136 Wetb. Rechtsv., hetwelk aldus luidt:

„De verweerder kan den termijn, waarop hij gedagvaard is, verkorten door bij een aan den procureur des eischers beteekende akte, tevens inhoudende procureurstelling, dezen tegen een vroegeren dan den in de dagvaarding opgegeven regtsdag op te roepen.

„Die oproeping moet op straffe van nietigheid geschieden op een termijn van ten minste vijf dagen vóór den in die akte uitgedrukten dag.

„Zijn er medegedaagden, dan moet de oproeping, voor zooveel zij niet mede van hen uitgaat, bij deurwaarders-exploit ook aan hen gedaan worden, met inachtneming van zoodanigen termijn tusschen

---

1) Zie *Het Nederlandsche burgerlijke procesrecht* van Mr. van Boneval Faure, dl. II, blz. 69. — Anders evenwel besliste de raad van justitie te Batavia bij zijne uitspraak van 23 Juni 1882 (Wkbl. van het Recht, n°. 1021).

2) Het Recht in Ned.-Indië, dl. XL, blz. 55 en 56.

3) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 16 September 1892 (Wkbl. van het Recht, n°. 1537).

dat exploit en den vervroegden dag van verschijning, als waarop ieder hunner, als gedaagde, volgens de wet zou kunnen aanspraak maken.

„Wordt door meer dan één gedaagde, niet gezamenlijk optredende, van het regt van anticipatie gebruik gemaakt, dan geldt, met inachtneming van het tweede en het derde lid van dit artikel, de oproeping tegen den vroegsten regtsdag."

Behalve in het geval van anticipatie, is echter de verweerder niet meer verplicht bij beteekende acte procureur te stellen. Immers volgens het nieuwe art. 137 Wetb. Rechtsv. verklaart, behoudens het in het vorige artikel bedoelde geval, de procureur, die voor den verweerder optreedt, dit bij de oproeping der zaak ter terechtziting, en geschiedt van deze verklaring aanteekening in het audientie-blad. In het derde lid van dat art. 137 is voorts het tweede lid overgenomen van het oude art. 135 Wetb. Rechtsv., luidende: „De verweerder wordt geacht zijne woonplaats te hebben gekozen bij dien procureur."

Het derde lid eindelijk van evengezegd art. 135 wordt, eenigszins gewijzigd met het oog op het bij het nieuwe art. 137 Wetb. Rechtsv. aangenomen stelsel [1]), teruggevonden in het eveneens bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) in het leven geroepen art. 138 Wetb. Rechtsv., luidens hetwelk tegen den verweerder, voor wien zich geen procureur stelt, verstek wordt verleend en verder gehandeld wordt, zoo als in de zesde afdeeling van den eersten titel is bepaald.

Artikel 108.

Echter zal aan inlanders en met deze gelijkgestelde personen, die zonder procureur te hebben gesteld in persoon op de dagvaarding verschijnen, op hun verzoek een korte termijn worden toegestaan om alsnog procureur te stellen. Die termijn verstreken zijnde, zonder dat er procureur-stelling heeft plaats gehad, zal tegen den gedaagde zonder eenig verder uitstel verstek worden verleend.

Dit voorschrift, hetwelk natuurlijk niet gevonden wordt in het Nederlandsche Wetboek, werd ontworpen door de commissie van 1839, die het in haar ontwerp deed volgen op de bepaling, welke thans

1) Zie blz. 50 van de toelichting der wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

wordt aangetroffen in art. 78 Regl. Rechtsv. Gezegd voorschrift, hetwelk in dat ontwerp voorkwam als art. 76*a*, luidde daar als volgt:

„Echter zal wanneer een Inlander of daarmede gelijkgesteld persoon, als verweerder in eersten aanleg geroepen, in persoon op de dagvaarding verschijnt, zonder door eenen procureur te zijn bijgestaan geen verstek tegen hem verleend worden, indien hij zijn verlangen te kennen geeft, dat hem alsnog een termijn tot het stellen van procureur worde toegestaan".

Verder hield art. 76*b* de volgende bepalingen in:

„De, krachtens het voorgaande artikel, te verleenen termijn is peremptoir en, verstreken zijnde, voor geene verlenging vatbaar.

„Indien de verweerder van de hem verleende vergunning geen gebruik maakt, wordt, ten dage dienende, verstek tegen hem verleend."

In verband eindelijk met die voorschriften ving art. 135 al. 4 van gezegd ontwerp (art. 107 al. 4 Regl. Rechtsv.) aldus aan:

„Behoudens het geval voorzien bij artikel 76*a*, wordt tegen den verweerder die enz."

In het ontwerp van Mr. Wichers werd dit voorbehoud niet gemaakt, doch in stede hiervan werd aan de artt. 76*a* en 76*b*, samengesmolten tot één enkel artikel, hetwelk onveranderd als art. 108 Regl. Rechtsv. is vastgesteld, de plaats gegeven waar het thans gevonden wordt.

Tegen dat artikel werd bij een aan den Gouverneur-Generaal gericht request van 5 October 1869 bezwaar gemaakt door eenige advocaten en procureurs bij het Hoog-Gerechtshof, die verzochten dat het daarbij gegeven voorschrift in zoover gewijzigd mocht worden, dat het niet meer toepasselijk zou zijn op de Vreemde Oosterlingen, bedoeld bij de ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79, en wel op grond:

dat gezegd voorschrift dagteekende uit den tijd, toen Vreemde Oosterlingen, evenmin als Inlanders, aan de Europeesche wetgeving onderworpen waren;

dat vermits zij dus geacht moesten worden met de bepalingen van de Europeesche procesorde onbekend te zijn, de wetgever van 1848 in de gevallen, waarin zij niettemin voor de Europeesche rechtbanken konden gedagvaard worden, de bepaling van art. 107 Regl. Rechtsv. niet in hare volle gestrengheid op hen heeft willen toepassen;

dat echter bij de ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 een aanzienlijk gedeelte van de Europeesche wetgeving op de Vreemde Oosterlingen op Java en Madura van toepassing was verklaard en, ingevolge art. 8 van die ordonnantie, de Vreemde Oosterlingen in burgerlijke en handelszaken onderworpen waren aan de rechtsmacht van de Europeesche

rechtbanken, voor zooveel de tegen hen ingestelde rechtsvorderingen gegrond waren op de op hen toepasselijk verklaarde Europeesche wetgeving;

dat met deze verandering in den rechtstoestand der Vreemde Oosterlingen op Java en Madura de *ratio* van het voorschrift van art. 108 Regl. Rechtsv., voor zooveel hen betrof, mocht geacht worden vervallen te zijn;

dat dit artikel niettemin te hunnen aanzien niet was ingetrokken;

dat het daarbij gegeven voorschrift dien ten gevolge voor eene uitgebreide klasse van litiganten, die alleszins geacht kon worden door haar handel en de menigvuldige daaruit voortspruitende en door de Europeesche rechtbanken berechte geschillen volkomen, en zelfs beter dan menig Europeaan, met het voorschrift van art. 107 Regl. Rechtsv. bekend te zijn, slechts diende als middel om de toewijzing van tegen haar ingestelde, en eene spoedige behandeling vereischende rechtsvorderingen, tegen welke geenerlei op het recht gegronde verwering denkbaar was, eenigen tijd tegen te houden, en de ondervinding dan ook leerde, dat, een enkel geval uitgezonderd, het voorrecht van art. 108 Regl. Rechtsv. door de Vreemde Oosterlingen uitsluitend tegenover die dagvaardingen ingeroepen werd, op welke, niettegenstaande het verleende uitstel, geene procureurstelling, althans geene ernstige verwering volgde; en

dat dus het bedoelde voorrecht, voor zoover het aan de Vreemde Oosterlingen op Java en Madura was toegekend, alle utiliteit had verloren en ten prejudice eener doelmatige rechtsbedeeling op bedenkelijke wijze werd misbruikt.

Dit request werd in de eerste plaats in handen gesteld van den procureur-generaal bij het Hoog-Gerechtshof, die, na in zijn advies aan den Gouverneur-Generaal van 11 Januari 1870 verklaard te hebben, dat hij zich met de strekking daarvan in allen deele konde vereenigen, het volgende schreef:

„Volgens art. 7 van het Koninklijk besluit van 16 Maart 1846 n°. 1 (Indiesch Staatsblad 1847 n°. 23) herhaald in het 2de lid van art. 75 van het Regerings Reglement, is Uwe Excellentie bevoegd de voor Europeanen vastgestelde verordeningen waarop de regtspraak berust, wanneer zij daarvoor vatbaar bevonden worden, in overeenstemming met den Raad van Indie, ook op inlanders toepasselijk te verklaren.

„Artikel 108 van het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering is nu wel geene bepaling voor Europeanen en daarmede gelijkgestelden

vastgesteld, maar is eene wijziging of beperking van het bij art. 107 bepaalde. De bovenvermelde bevoegdheid om artikel 107 van genoemd wetboek onvoorwaardelijk van toepassing te verklaren, brengt dus mijns inziens ook die mede om art. 108 ten opzigte van vreemde Oosterlingen in te trekken.

„Ten overvloede vermeen ik nog te mogen bekend stellen dat door het Hoog Geregtshof van *Nederlandsch Indie* is uitgemaakt, dat uit het bepaalde bij art. 8, hoofdstuk III van de ordonnancie van 18 December 1855 (Staatsblad n°. 79) niet volgt dat het bepaalde bij art. 108 niet op vreemde Oosterlingen van toepassing is, wanneer zij tengevolge van de toepasselijkverklaring op hen van bepalingen der Europesche wetgeving aan de regtsmagt van de Europesche regtbanken onderworpen zijn."

Op grond van een en ander gaf de procureur-generaal den Gouverneur-Generaal in overweging om, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch-Indië, te bepalen, dat het voorschrift van art. 108 Regl. Rechtsv. niet meer toepasselijk zou zijn op de Vreemde Oosterlingen, wanneer zij, ten gevolge van de op hen bij de ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 toepasselijk verklaarde bepalingen der Europeesche wetgeving, aan de rechtspraak der Europeesche rechtbanken onderworpen waren.

Blijkens zijn advies van 10 Februari 1870 meende daarentegen de Directeur van het destijds nog op te richten Departement van justitie, die overigens ook volkomen instemde met het denkbeeld om art. 108 Regl. Rechtsv. te doen vervallen voor hen, op wie de ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 toepasselijk was, dat hiertoe een Koninklijk besluit werd vereischt. De Directeur toch was van oordeel, dat de bevoegdheid, welke de Gouverneur-Generaal kon ontleenen aan art. 75 al. 2 Reg. Regl. om art. 107 Regl. Rechtsv. op Vreemde Oosterlingen toepasselijk te maken, de bevoegdheid nog niet in zich sloot om bij zoodanige toepasselijkverklaring ook art. 108 van gezegd Reglement in te trekken, terwijl hij opmerkte dat zulks alleen toegegeven zou kunnen worden, wanneer de beide artikelen niet gelijktijdig bestaanbaar waren, zoodat van de toepasselijkverklaring van het eene, de intrekking van het andere het noodwendig gevolg moest wezen, wat echter het geval niet was, zijnde art. 108 juist in het leven geroepen voor die Inlanders en Vreemde Oosterlingen, op wie art. 107 toepasselijk was. Dit advies ging vergezeld van een ontwerp-Koninklijk besluit, dat deze bepaling inhield: „Het voorschrift van artikel 108 van het Reglement op de Burgerlijke regtsvordering voor

het Hoog-Geregtshof van *Nederlandsch-Indië* en de raden van Justitie op Java wordt ingetrokken voor hen, op welken de bepalingen der ordonnantie van 8 December 1855 (Indisch Staatsblad N°. 79) van toepassing zijn."

Met dit advies verklaarde het Hoog-Gerechtshof bij zijn schrijven van 22 Maart 1870 zich geheel te vereenigen, terwijl ook de Raad van Indië, blijkens zijn advies van 8 April 1870, daarmede instemde, behalve dat hij het duidelijkheidshalve wenschelijk achtte de woorden: „voor hen", te vervangen door: *met betrekking tot hen*, dewijl art. 108 Regl. Rechtsv. meer een voorschrift was voor den rechter, dan voor de justiciabelen.

Vergezeld van de daarbij behoorende bescheiden werd het aldus gewijzigd ontwerp vervolgens door den Gouverneur-Generaal bij brief van den 2den Mei 1870 aan den Minister van koloniën aangeboden, met verzoek het den Koning ter bekrachtiging voor te dragen.

Aan dit verzoek voldeed de Minister in zoover, dat hij bij zijn rapport van 29 Juli 1870 den Koning in overweging gaf te bepalen als volgt: „Het voorschrift van artikel 108 van het *Reglement op de burgerlijke regtsvordering voor de raden van Justitie op Java en het Hoog-geregtshof van Nederlandsch-Indie*, waarbij aan inlanders en met deze gelijkgestelde personen, die zonder procureur te hebben gesteld, in persoon op de dagvaarding verschijnen, op hun verzoek een korte termijn wordt toegestaan om alsnog procureur te stellen, wordt ingetrokken met betrekking tot de met Inlanders gelijkgestelde personen (vreemde Oosterlingen)."

Dit ontwerp werd daarop door den Koning vastgesteld en bekrachtigd bij besluit van 1 September 1870 n°. 11, welk besluit vervolgens werd afgekondigd in Stbl. n°. 174.

Dat Koninklijk besluit wijkt intusschen in belangrijke mate van de Indische voorstellen af. Terwijl deze voorstellen toch slechts de intrekking beoogden van art. 108 Regl. Rechtsv., voor zooveel de Vreemde Oosterlingen betrof, op wie de ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 van toepassing was, geldt het bepaalde bij evengezegd besluit voor al die Oosterlingen zonder onderscheid, onverschillig of bedoelde ordonnantie, al of niet, op hen toepasselijk is, met dit gevolg dat art. 108 Regl. Rechtsv. voor alle Vreemde Oosterlingen in Nederlandsch-Indië, dus ook voor zooveel hen aangaat, die niet onderworpen zijn aan de rechtsmacht der Europeesche rechtbanken, is ingetrokken en nog slechts van kracht is met betrekking tot de Inlanders.

Gezegd artikel nu kan, mijns inziens, weinig of geene aanleiding

geven tot moeielijkheden, wanneer slechts een of meer Inlanders gedagvaard en, zonder procureur te hebben gesteld, verschenen zijn. Immers verklaart de aldus verschenen gedaagde niet te wenschen, dat hem een termijn worde verstrekt, ten einde alsnog procureur te stellen, zoo moet terstond tegen hem verstek worden verleend en met de behandeling der zaak voortgegaan worden. Verlangt hij daarentegen, dat hem tot evengezegd einde een korte termijn worde gegeven, dan moet de rechter dat verzoek toestaan en den dag bepalen, waarop de zaak weder zal dienen, terwijl met dat uitstel genoegen moet worden genomen door den eischer, die blijkbaar, evenzeer als de gedaagde, op straffe dat tegen hem verstek zal worden verleend, verplicht is ten bepaalden dage bij zijn procureur te verschijnen.

Minder eenvoudig is echter de zaak, wanneer een Inlander, die verschenen is zonder procureur te hebben gesteld en een termijn wenscht te hebben, ten einde zulks alsnog te doen, is gedagvaard met meerdere Europeanen of Vreemde Oosterlingen, van wie er een of meer afwezig gebleven zijn. Tegen deze laatsten dient dan namelijk, ingevolge art. 81 al. 1 Regl. Rechtsv., gewijzigd bij art. 1 van Stbl. 1889 n°. 31, verstek te worden verleend, terwijl de zaak moet worden aangehouden ten opzichte van de verschenen partijen, onder wie, blijkens art. 108 van gezegd Reglement, bedoelde Inlander in zoover ook te rangschikken is, dat de rechter vooralsnog geen verstek tegen hem mag verleenen. Overigens echter schijnt die Inlander niet gerekend te kunnen worden tot de verschenen partijen, zoodat hij niet gerechtigd is om, overeenkomstig eerstvermelde wettelijke bepaling, het verleende verstek aan de niet verschenen partijen te doen beteekenen, met oproeping van alle partijen tegen den dag, waarop de zaak op nieuw ter rolle zal dienen. Die oproeping toch kan alleen geschieden door eene der behoorlijk bij procureur verschenen partijen. Wanneer deze nu evenwel mocht goedvinden partijen op te roepen tegen een rechtdag, vallende in den loop van den termijn, aan meerbedoelden Inlander verleend, ten einde alsnog procureur te stellen, zou die oproeping allicht aanleiding kunnen geven tot moeilijkheden. Ter vermijding hiervan is het ongetwijfeld wenschelijk, dat de termijn om procureur te stellen nimmer langer worde gesteld, dan tot den aanvang van den eerstvolgenden rechtdag, daar zoodoende de dag, waarop, krachtens bedoelde oproeping, de zaak op nieuw ter rolle moet dienen, noodzakelijkerwijze invalt op een tijdstip, waarop het vaststaat, of vaakgezegde Inlander procureur heeft gesteld en of dus, al dan niet, verstek tegen hem is verleend.

Artikel 109.

Wanneer de gestelde procureur, na op den beteekenden regtdag verschenen te zijn, op eene latere tot de voortzetting van het geding bepaalde teregtzitting niet verschijnt, zal zulks geenen grond opleveren tot het verleenen van verstek, maar zal de uitspraak steeds geacht worden op tegenspraak te hebben plaats gehad.

De bij dit artikel vastgestelde, geheel nieuwe bepaling, is, gelijk bij de bespreking van het voorschrift, vervat in art. 107 al. 4 Regl. Rechtsv., reeds werd opgemerkt, blijkbaar een uitvloeisel van de wijziging bij dat voorschrift in het derde lid van art. 135 Wetb. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk luidde, gemaakt, en hierin bestaande, dat de in deze laatste bepaling voorkomende woorden: „ten dage dienende", vervangen zijn door: „ten bij het exploit van dagvaarding beteekenden regtdage". Dat verband tusschen art. 107 en art. 109 Regl. Rechtsv. leidt noodzakelijkerwijze tot de gevolgtrekking, dat laatstgenoemd artikel, moge dit ook al in het algemeen spreken van *den gestelden procureur*, geene betrekking heeft op den procureur des eischers, maar uitsluitend voorziet in het geval dat de procureur des verweerders, na op den beteekenden rechtdag verschenen te zijn, op eene latere, tot de voortzetting van het geding bepaalde, terechtzitting niet verschijnt.

Voor de juistheid dezer gevolgtrekking pleiten ook de slotwoorden van art. 109, volgens welke in evengezegd geval de uitspraak steeds geacht moet worden op tegenspraak te zijn geschied, daar toch van eene *uitspraak* alleen dan de rede kan zijn, wanneer de procureur van den gedaagde niet verschenen is, wordende, in geval die des eischers niet verschijnt, de gedaagde eenvoudig van de instantie ontslagen.

De beteekenis overigens der woorden, dat de uitspraak steeds gerekend zal worden op tegenspraak te hebben plaats gehad, is klaarblijkelijk deze, dat in het bij het artikel vermelde geval geen verzet is toegelaten.

Voorts kan dit geval, dat namelijk de procureur van den gedaagde op den bepaalden rechtdag niet verschijnt en dus feitelijk den hem gegeven last opzegt, geacht worden gelijk te staan met dat, waarin de partij den door haar verstrekten last herroept, in welk geval, luidens art. 110 Regl. Rechtsv., zoo lang er geen andere procureur

is gesteld, het rechtsgeding blijft voortgaan op naam van den praktizijn, die zich eerst procureur heeft gesteld [1]).

Artikel 110.

Partijen kunnen hunnen gestelden procureur niet herroepen zonder tevens eenen anderen te stellen; zoo lang zulks niet geschied is, blijft het regtsgeding voortgaan op naam des eerstgestelden.

Ingevolge dit voorschrift, hetwelk woordelijk overeenstemt met dat, hetwelk vroeger in art. 136 Wetb. Rechtsv. en thans, na de vaststelling der wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), in art. 146 van dat Wetboek gevonden wordt, moeten aan den gestelden procureur, al is de volmacht op dezen herroepen, zoolang geen ander is aangesteld, alle oproepingen en beteekeningen geschieden, terwijl het ter zake niet afdoet, of de tegenpartij met het vervallen der lastgeving, al dan niet, bekend of bekend gemaakt is [2]).

Artikel 111.

Indien de eisch overeenkomstig het voorlaatste lid van artikel 10 is ingesteld op korten termijn, volstaat de verweerder met ten dienenden dage zijnen procureur ter audientie te stellen.

Ten zelfden dage wordt door den procureur des eischers de met redenen omkleede conclusie van den eisch voorgedragen, en afschrift daarvan aan dien des gedaagden overgegeven.

Deze draagt terstond en met gelijke overgifte van afschrift, zijne verwering voor, bij met redenen omkleede conclusie van antwoord, en partijen worden daarna dadelijk tot de pleidooijen toegelaten. De regter kan tot het nemen der conclusien of tot de pleidooijen, op verzoek van eene der partijen in derzelver belang of ook ambtshalve, eenig uitstel bevelen.

Tusschen de voorschriften van dit artikel en die welke vroeger, dat wil zeggen, vóór de uitvaardiging der wet van 7 Juli 1896 (Ned.

---

1) Vergl. *Het Nederlandsche burgerlijke procesrecht* van Mr. van Boneval Faure, dl. III, blz. 193.

2) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, van 9 Juni 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1576).

Stbl. n°. 103), gevonden werden in art. 137 Wetb. Rechtsv., bestaat geen noemenswaardig verschil.

Dat ten gevolge eener schrijf- of drukfout in dat art. 137 verkeerdelijk naar het tweede, in plaats van naar het derde lid van art. 7 verwezen werd, is duidelijk. Diezelfde fout is nu echter ook gemaakt in het nieuwe art. 145 Wetb. Rechtsv., hetwelk aldus luidt:

„Indien de eisch overeenkomstig het tweede lid van artikel 7 van dit wetboek is ingesteld op korten termijn, wordt ten dienenden dage door den procureur des eischers de met redenen omkleede conclusie van eisch voorgedragen en gelijktijdig ter teregtzitting afschrift daarvan aan dien des gedaagden overgegeven.

„Deze draagt terstond en met gelijke overgifte van afschrift zijne verwering voor, bij met redenen omkleede conclusie van antwoord, en partijen worden des verlangd daarna dadelijk tot de pleidooijen toegelaten.

„De regter kan tot het nemen der conclusiën of tot de pleidooijen, op verzoek van eene der partijen in haar belang of ook ambtshalve, eenig uitstel bevelen".

Dit artikel geeft, zooals eene vergelijking daarvan met het oude art. 137 aantoont, den inhoud van het laatstgenoemde bijna woordelijk terug met eenige redactie-wijzigingen, waarvan de voornaamste wel deze is, dat uitdrukkelijk is voorgeschreven, dat bij het dienen van conclusie, „gelijktijdig ter teregtzitting", aan den procureur der wederpartij, daarvan afschrift moet worden overgegeven [1]).

Artikel 112.

De eischer is bevoegd tot den afloop der zaak zijnen eisch te wijzigen of te verminderen, zonder nogtans het onderwerp van den eisch te mogen veranderen of vermeerderen.

Met art. 134 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel zoo goed als woordelijk overeen.

Als eene vermeerdering van den eisch, gelijk daarbij wordt bedoeld, is onder anderen zeker niet te beschouwen de vordering, dat een opgedragen decisoire eed zal worden afgelegd in den Chineeschen tempel, dewijl die vordering de wijze van eedsaflegging betreft, welke bij art. 14 Alg. bep. van wetg. is overgelaten aan den rechter [2]).

---

1) Zie blz. 75 van de toelichting der wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 18 Juli 1861 (Het Recht in N. I., dl. XIX blz. 410).

Daarentegen moet de eischer, naar indertijd door den raad van justitie te Batavia werd beslist [1]), geacht worden het onderwerp van zijne vordering te hebben veranderd, wanneer hij, na eerst gesteld te hebben opgezetene te zijn van een stuk grond, behoorende tot een der particuliere landerijen bewesten de Tjimanok, later als grondslag voor zijne vordering aanvoert, dat hij op dat stuk grond het zoogenaamde erfpachtsrecht heeft.

Artikel 113.

In zaken welke vatbaar zijn om summierlijk te worden behandeld, wordt mede ten dienenden dage, door den procureur des eischers zijne met redenen omkleede conclusie van eisch voorgedragen, en bij afschrift aan den procureur des verweerders medegedeeld.

Het voorschrift van dit artikel stemt volkomen overeen met dat, hetwelk vóór de uitvaardiging der wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n⁰. 103) gevonden werd in art. 138 Wetb. Rechtsv., behalve dat hierin op de woorden: „ten dienenden dage", nog deze woorden volgden: „of op eenen nader te bepalen dag."

Waarom laatstgezegde woorden, welke in het volgende artikel wel zijn overgenomen, uit het oude art. 139 van genoemd Wetboek hier zijn weggelaten, blijkt niet uit de officiëele bescheiden; ongetwijfeld echter heeft die weglating de strekking om den rechter te verbieden aan den procureur des eischers een termijn te verleenen tot het voordragen zijner conclusie van eisch, terwijl ook de omstandigheid, dat, in zaken op korten termijn, aan den rechter uitdrukkelijk de bevoegdheid is toegekend om aan partijen, dus ook aan den procureur des eischers, eenig uitstel te geven tot het nemen van conclusie, aantoont, dat de rechter die bevoegdheid, nu zij hem in summiere zaken niet is verleend, inderdaad ook niet heeft.

Verder valt op te merken, dat het woordje: „mede", hetwelk volkomen op zijne plaats was in het oude art. 138 Wetb. Rechtsv., waar het diende om te wijzen op het verband met het onmiddellijk voorafgaande artikel, dat handelde over eene procedure, welke *ten dienenden dage* behoorde af te loopen, geen goeden zin heeft in art. 113 Regl. Rechtsv., dewijl het verband tusschen de bepaling van dit artikel en

---

1) Bij vonnis van 29 September 1882 (Wkbl. van het Recht, n⁰. 1038).

die van art. 111 van dat Reglement, verbroken is door het tusschen beiden ingeschoven art. 112.

Wat eindelijk het voorschrift betreft van het oude art. 138 Wetb. Rechtsv., dat voorschrift, hetwelk eenigszins gewijzigd is bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. 103), wordt thans aangetroffen in art. 140 Wetb. Rechtsv. (Ned. Stbl. 1896 n°. 156), waar het aldus luidt: „Ten dienenden dage of op eenen naderen te bepalen dag wordt door den procureur des eischers zijne met redenen omkleede conclusie van eisch voorgedragen en bij afschrift aan den procureur des verweerders gelijktijdig ter teregtzitting overgegeven."

In dit artikel wordt van summiere zaken niet meer gesproken, zijnde bij evengezegde wet van 7 Juli 1896 het verschil in procedure tusschen zaken van summiere en gewone behandeling opgeheven. De reden hiervan was, dat in de praktijk hier te lande de gewone behandeling zoozeer in onbruik was geraakt, dat zij uitermate ongewoon was, en bijna alle zaken alzoo summierlijk behandeld werden, terwijl de gewone behandeling bovendien aan het invoeren van gewenschte vereenvoudigingen in den weg stond [1]).

In art. 140 tot en met art. 144 van het tegenwoordige Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, wordt nu de wijze van procedeeren voorgeschreven, welke gevolgd moet worden in alle zaken, waarin geene behandeling bij geschrifte plaats vindt, zijnde het onderscheid tusschen zaken van summiere en gewone behandeling hier te lande geheel vervallen.

Artikel 114.

Daarna draagt deze, ten ware hij in den eisch mogt berusten, ten zelfden dage of op eenen nader daartoe te bepalen dag zijne verwering voor, bij met redenen omkleede conclusie, waarvan, alsmede van de stukken van welke hij zich te zijner verwering wil bedienen, hij een afschrift overgeeft; vervolgens worden partijen toegelaten tot de pleidooijen of daartoe een nadere dag bepaald.

Tusschen het oude artikel 139 Wetb. Rechtsv. en bovenstaand artikel, hetwelk daaraan ontleend is, bestaat eigenlijk geen ander verschil, dan dat de woorden: „ten ware hij in den eisch mogt berusten", in eerstgenoemd artikel niet voorkwamen.

1) Zie blz. XIV en XV van de *Inleiding* tot *De wet van 7 Juli* 1896 (*Stbl. n°.* 103) *enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

Waarom die woorden in art. 114 zijn gelascht, blijkt niet. Voor zoover is na te gaan, dienen zij niet ter beslissing eener strijdvraag, gelijk de bij art. 608 Regl. Rechtsv. aan het voorschrift van art. 613 Wetb. Rechtsv. toegevoegde zinsnede: „Bij gebreke hiervan zal hij geacht worden in de gedane vordering te hebben berust." Onduidelijk overigens zijn evenbedoelde woorden niet. Daaraan kan wel geene andere beteekenis worden gehecht dan deze, dat hij, die op een tegen hem ingestelden eisch het stilzwijgen bewaart, geacht moet worden daarin te hebben berust.

Dat hetgeen omtrent de berusting in den eisch bij art. 114 is voorgeschreven, moge daarbij ook al bepaaldelijk sprake zijn van den eisch ten principale, algemeen is en dus ook geldt met opzicht tot elken anderen eisch, dan dien ten principale gedaan, zoodat, wanneer op eene, bij incidenteele conclusie van eisch gedane vordering niet wordt geantwoord, de gedaagde incidenteel geacht moet worden in die vordering berust te hebben, kan wel niet worden betwijfeld [1]).

Wat verder den eisch van art. 114 betreft, dat de conclusie van antwoord met redenen omkleed moet zijn, aan dien eisch wordt niet voldaan, wanneer de gedaagde in het algemeen ontkent aan den eischer iets, uit welken hoofde ook, schuldig te zijn, en op grond hiervan tot afwijzing van den eisch concludeert [2]).

De conclusie van antwoord behoeft niet op den beteekenden rechtdag te worden voorgedragen, kunnende de procureur des verweerders zulks ook nog doen op een *naderen* daartoe te bepalen dag. Dit toch is ongetwijfeld de beteekenis van de in art. 114, even als in het oude art. 139 Wetb. Rechtsv., gebezigde uitdrukking: „op eenen nader daartoe te bepalen dag."

Over de vraag, of door den rechter een uitstel mag worden verleend tot het nemen van conclusie of ook om te pleiten, wanneer de tegenpartij zich daartegen verzet, heeft in der tijd veel verschil van gevoelen bestaan. Vooral op grond der bepaling van art. 127 Regl. Rechtsv. werd die vraag door sommigen ontkennend beantwoord, waartegen echter door anderen, mijns inziens terecht, werd aangevoerd, dat laatstgezegde bepaling, blijkens hare geschiedenis, niet zoozeer

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 5 April 1888 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. L, blz. 371 en vgg.).

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 22 December 1892 (Wkbl. van het Recht, nº. 1553) en dat van 21 Februari 1895 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXIV, blz. 46 en vgg.), zoomede het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 23 Februari 1894 (Wkbl. van het Recht, nº. 1614).

doelt op een uitstel van conclusie of pleidooi, hoedanig uitstel bij de bepalingen, vervat in art. 111 en art. 114, uitdrukkelijk wordt toegelaten, als wel op een uitstel der termijnen voor de schrifturen van het geding, en dat het bepaalde bij art. 127 overigens eenvoudig strekt om in buitengewone omstandigheden de stateering van het geding toe te laten [1]).

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. nº 103) is het voorschrift, dat omtrent de voordracht der verwering gevonden werd in het hierboven vermelde art. 139 Wetb. Rechtsv., vervangen door het bepaalde bij art. 141 van dat Wetboek, hetwelk geldt voor alle zaken, behalve voor die, behandeld bij geschrifte, en aldus luidt: „Daarna draagt tenzelfden dage of op eenen naderen te bepalen dag de procureur van den verweerder zijne verwering voor, bij met redenen omkleede conclusie, waarvan hij een afschrift aan den procureur des eischers gelijktijdig ter teregtzitting overgeeft.

„Hij is gehouden alle exceptiën en zijn antwoord ten principale tegelijk voor te dragen, op straffe van verval der niet voorgedragene exceptiën, en, indien niet ten principale geantwoord is, van het regt om zulks te doen.

„Echter zullen erfgenamen, weduwen en vrouwen, hetzij uit den echt, hetzij van tafel en bed of van goederen gescheiden, die in termen van beraad zijn, hunne verwering tot een beroep daarop kunnen bepalen".

Het tweede lid van dit artikel behelst het belangrijke beginsel, dat de geheele verwering in eens moet worden voorgedragen. Aanvankelijk was voorgesteld slechts te bepalen, dat na de conclusie van eisch de procureur van den verweerder „zijne gansche verwering" voordraagt. Later echter werd die lezing gewijzigd, zooals zij nu luidt, met eene tweeledige bedoeling. „Eensdeels om te doen uitkomen, dat, indien een gedaagde zich tot het voordragen van een of meer exceptiën heeft bepaald, niet aanhouding of voeging bij de hoofdzaak, maar verval van het recht om ten principale te antwoorden, daarvan het gevolg is. Anderdeels om uit te drukken, dat dit gevolg alléén verbonden is aan het achterwege laten van alle antwoord ten principale, zoodat indien slechts ten principale geantwoord is, aanvulling bij dupliek niet is uitgesloten" [2]).

1) Zie onder anderen de *Handleiding tot het Wetboek van burgerlijke regtsvordering* van Mr. de Pinto, 2de ged.te, blz. 275 en 276 (§ 124, nº. 5), en *Het Nederlandsch Wetboek van burgerlijke regtsvordering* van Mr. Oudeman, dl. I, blz. 206 en 207.

2) Zie blz. 57 van *De Wet van 7 Juli* 1896 (*Stbl. nº*. 103) *enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

Hoewel bij de artt. 138 en 139 Wetb. Rechtsv., vóór de herziening van dit Wetboek in 1896, evenals thans het geval is bij de artt. 113 en 114 Regl. Rechtsv., slechts gesproken werd van eene conclusie van eisch en eene conclusie van antwoord, was het hier te lande algemeen de gewoonte om, desverkiezende, in summiere zaken ook te dienen van repliek en dupliek. Die gewoonte, door Mr. A. de Pinto in der tijd *een misbruik van de praktijk* genoemd [1]), heeft in Indië eigenlijk nooit ingang gevonden, niettegenstaande daar, even als vroeger hier te lande, in bijna alle zaken, zonder onderscheid, de summiere behandeling gevolgd wordt. Wel is waar werd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest van den 29sten December 1892 [2]) beslist, dat in de artt. 113 en 114 Regl. Rechtsv. niet ligt opgesloten een verbod tot het nemen van nadere conclusien, „gelijk dan ook in de praktijk usance is", doch die beslissing was, zooals reeds door Mr. Fromberg is opgemerkt [3]), geheel in strijd met de vroegere rechtspraak [4]), terwijl ook het daarbij gedane beroep op de praktijk minder juist was. Terecht toch kon een bekend Indisch praktizijn [5]) verklaren: „Het verleenen van termijnen voor conclusiën van re- en dupliek in summiere zaken, een Hollandsch misbruik, is in Indië niet ingeslopen". Als eene bijzondere verdienste is dit echter der Indische rechtspraktijk niet toe te rekenen. Immers in Nederland kon, wanneer bij den aanvang van een proces de summiere behandeling was gekozen, op die keuze niet worden terug gekomen, al bleek ook in den loop van het proces, dat het dringend noodig was voor den eischer om nog van repliek te dienen, terwijl daarentegen in Indië in zoodanig geval, overeenkomstig het bepaalde bij art. 116 al. 2 Regl. Rechtsv., aan den rechter kan worden verzocht de zaak alsnog van gewone behandeling te verklaren, hoedanig verzoek, wanneer partijen het daarover eens zijn, natuurlijk steeds wordt ingewilligd. Bestond er dus in Nederland, wanneer in den loop van een als eene summiere zaak aangevangen proces bleek, dat meerdere conclusies noodig waren dan

---

1) Zie diens *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de ged.te, blz. 280.

2) Het Recht in N. I., dl. LX, blz. 104 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1545.

3) Zie blz. 279 en 280 van diens opstel over *Het wetsvoorstel Hartogh tot wijziging van het wetboek van burgerlijke rechtsvordering met betrekking tot Nederlandsch-Indië*, in dl. LXV van Het Recht in N. I.

4) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van den 19den Januari 1877 (Wkbl. van het Recht, n°. 713) en dat van den raad van justitie te Samarang van den 14den Augustus 1878 (Wkbl. van het Recht, n°. 804), alsmede het arrest van het Hoog-Gerechtshof van den 24sten Maart 1881 (Het Recht in N. I., dl. XXXVI, blz. 353 en vgg.).

5) Mr. C. P. K. Winckel. Zie blz. 68 van diens *Formulierboek*.

eene conclusie van eisch en eene van antwoord, geen andere uitweg dan inbreuk te maken op de wettelijke bepalingen, welke in summiere zaken slechts de twee genoemde conclusies toelieten, in Indië bestaat zoodanige uitweg wel, en zou het derhalve volkomen onnoodig zijn om van de wettelijke voorschriften betreffende de wijze van procedeeren af te wijken.

Dat de bewering, als zoude de voor summiere zaken voorgeschreven procedure geene gelegenheid openlaten tot betwisting der, door den gedaagde, bij zijn antwoord aangevoerde feiten, onjuist is, dewijl deze feiten, aangenomen dat eene incidenteele conclusie mocht zijn uitgesloten, dan toch bij procureursacte ontkend, dan wel bij pleidooi bestreden kunnen worden, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van den 25sten Mei 1893.[1]).

Ingevolge de wet van 7 Juli 1896 mag thans in Nederland ook in summiere zaken van re- en dupliek worden gediend. Bij die wet namelijk is art. 142 Wetb. Rechtsv. in het leven geroepen, hetwelk zoowel geldt in de vroeger summiere zaken, als in die, welke van gewone behandeling waren, en aldus luidt: „Nadat de conclusie van antwoord ter teregtzitting is voorgedragen, wordt aan den procureur van den eischer op zijn verlangen gelegenheid gegeven tot het nemen eener conclusie van repliek, welke de procureur van den verweerder des verkiezende kan beantwoorden met eene conclusie van dupliek.

„De regter kan op eenparig verzoek van partijen het nemen van nog meer conclusiën toestaan".

Artikel 115.

Voor summiere behandeling zijn vatbaar:

1°. zuiver personele zaken, indien de eisch berust op eenen titel waarvan het bestaan niet betwist wordt;

2°. voorloopige vorderingen en alle vorderingen welke spoed vereischen;

3°. de vorderingen van huur- en pachtpenningen, mitsgaders die wegens koopschat van vruchten te velde;

4°. de vorderingen in zake van bezitregt; en

5°. in het algemeen de zoodanige welke om derzelver gering belang en eenvoudigheid door beide partijen, of, bij verschil, door den regter voor summiere behandeling worden vatbaar geacht, of bij de wet als summier zijn aangewezen.

1) Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXI, blz. 16 en vgg.

Dit artikel, hetwelk overeenstemt met het oude art. 140 Wetb. Rechtsv., heeft blijkbaar geene andere strekking dan om in het algemeen aan te duiden, welke zaken summierlijk behandeld kunnen worden. Daarmede in strijd is dus zeker niet de in Indië gevolgde gewoonte, welke vroeger ook hier te lande bestond, om in bijna alle zaken, zonder onderscheid, summierlijk te procedeeren. Nochtans moet natuurlijk de gewone behandeling worden in acht genomen, waar deze uitdrukkelijk is voorgeschreven, zooals voor het geval dat een belanghebbende, op grond dat hij eigenaar is van een onroerend goed, zich verzet tegen de toewijzing van een verzoek tot uitwijzing van het eigendomsrecht op dat goed, in welk geval, naar luid van art. 805 Regl. Rechtsv., geprocedeerd moet worden „als in zaken van gewone behandeling".

Dat art. 140 Wetb. Rechtsv., toen hier te lande bij de wet van 7 Juli 1896 het verschil in procedure tusschen zaken van summiere en gewone behandeling werd opgeheven, moest vervallen, spreekt wel van zelf.

Artikel 116.

De beslissing dat eene zaak is van gewone of wel van summiere behandeling, wordt op het audientie-blad aangeteekend.

De regter kan, het zij ambtshalve, het zij op verzoek van partijen, op deze beslissing terugkomen; dezelve is overigens voor geen hooger beroep noch andere voorziening vatbaar.

Van dit artikel, hetwelk, gelijk hiervoren reeds werd opgemerkt, niet ontleend is aan de Nederlandsche rechtsvordering, werd het eerste lid ontworpen door de commissie van 1839, terwijl de bepaling, vervat in het tweede lid, daaraan werd toegevoegd door Mr. Wichers, wien wellicht het voorschrift voor den geest zweefde van art. 323 van het *Provisioneel Reglement op de Manier van procederen in civile zaken enz.* (Stbl. 1819 n°. 20), hetwelk aldus luidde:

„De gedaagde, vermeenende dat zijne zaak verkeerdelijk ter rolle van summiere zaken was opgebragt, zal mondeling zijne bedenkingen daaromtrent mogen proponeren, en verzoeken renvooi naar de rol van ordinaire zaken, waarop na des eischers wederspraak te hebben gehoord, daaromtrent, alsmede (omtrent) de kosten, door den regter zal worden beslist, zooals blijken zal te behooren".

Aangezien bij art. 116 Regl. Rechtsv. den rechter de bevoegdheid is verleend om op zijne eigene beslissing terug te komen, zoo diende

tevens wel te worden bepaald, dat geen hooger beroep, noch andere voorziening tegen die beslissing is toegelaten. Want gelegenheid te geven tot voorziening tegen eene rechterlijke beslissing, zoowel bij den rechter, die deze beslissing genomen heeft, als bij den hoogeren rechter, zou, gelijk wel van zelf spreekt, niet aangaan.

Met betrekking tot bovenstaand artikel valt hier verder nog melding te maken van het door het Hoog-Gerechtshof gewezen arrest van den 14den Juli 1888 [1]), waarbij werd aangenomen, dat eene eenvoudige beslissing ter rolle, zooals bij dat artikel wordt bedoeld, niet op eene lijn kan worden gesteld met een vonnis, en dat zij dan ook niet, overeenkomstig art. 61 n°. 4 Regl. Rechtsv., de gronden behoeft te behelzen, waarop de uitspraak berust, terwijl voorts uit het feit, dat de Indische wetgever, in afwijking van den Nederlandschen, ten aanzien van sommige beslissingen ter rolle, zooals die vermeld in art. 116, alsmede in de artt. 127, 139 en 174 Regl. Rechtsv., uitdrukkelijk heeft voorgeschreven, dat zij aan geene voorziening bij den hoogeren rechter onderworpen zijn, de gevolgtrekking werd gemaakt, dat de Indische wetgever van dergelijke beslissingen, in de gevallen, waarin zulks niet met zoovele woorden verboden is, appel heeft willen toelaten.

Artikel 117.

Incidentele vorderingen, tusschenkomst en voegingen, worden in summiere zaken ten dienenden dage ter audientie ingesteld bij gemotiveerde conclusien.

Met art. 141 Wetb. Rechtsv., zoo als dit oorspronkelijk, dat wil zeggen vóór de uitvaardiging der wet van 7 Juli 1896, luidde, stemt bovenstaand artikel woordelijk overeen.

Artikel 118.

In zaken van gewone behandeling kan de verweerder volstaan met door zijnen procureur op de oproeping der zaak ten dienenden dage, te doen aankondigen, dat laatstgemelde zich procureur gesteld heeft.

Bovenstaand artikel is gelijkluidend aan art. 142 Wetb. Rechtsv., zoo als dit oorspronkelijk werd vastgesteld.

---

1) Het Recht in Ned.-Indië, dl. LI, blz. 100 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1307.

Artikel 119.

Binnen veertien dagen na den dag op welken de procureur des verweerders is gesteld, doet de verweerder zijn antwoord of verwering, door zijnen procureur onderteekend, door eenen deurwaarder beteekenen aan den procureur des eischers.

Hij doet daarbij aanbod van een afschrift der stukken, waarop hij zijne verwering grondt, en welke hij aan den voet van zijn antwoord opgeeft.

Met art. 143 Wetb. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk luidde, stemt bovenstaand artikel in allen deele overeen.

Artikel 120.

Binnen de volgende acht dagen doet de eischer op gelijke wijze zijn repliek aan des gedaagden procureur beteekenen, indien hij zulks in zijn belang noodig acht, en de verweerder heeft alsdan gelijken termijn en gelijke bevoegdheid tot het beteekenen van zijn dupliek; insgelijks met aanbod van afschrift der stukken, welke hij nader zoude willen overleggen.

Tusschen art. 144 Wetb. Rechtsv., zoo als dit oorspronkelijk luidde. en het bovenstaande artikel bestaat geen noemenswaardig verschil.

Artikel 121.

Indien de verweerder zijn antwoord of verwering binnen de veertien dagen niet heeft beteekend, kan de eischer de zaak onmiddellijk vervolgen bij eene eenvoudige acte van procureur tot procureur, met oproeping tegen een bepaalden regtdag om conclusien te nemen ter audientie.

Bij eene vergelijking van dit artikel met het oude, thans vervallen art. 145 Wetb. Rechtsv., blijkt, dat tusschen die beide artikelen zoo goed als geen verschil bestaat.

Artikel 122.

Na verloop der hiervoren bepaalde termijnen, of wanneer binnen dezelve geen repliek of dupliek respectievelijk is beteekend, kan de meest gereede partij de zaak vervolgen, in voege als bij het voorgaande artikel is bepaald.

Dit artikel is geheel gelijkluidend aan art. 146 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk werd vastgesteld. Hoewel de daarbij bedoelde, in de artt. 119 en 120 vermelde termijnen zijn van 14, 8 en 8, dus te zamen van 30 dagen, behoeft met de oproeping om de zaak te vervolgen, niet gewacht te worden tot dat sedert de procureurstelling 30 dagen verloopen zijn, vermits toch in gezegde artikelen uitdrukkelijk gewag wordt gemaakt van eene beteekening binnen het daarbij genoemde aantal dagen, zoodat, na de beteekening binnen het gestelde aantal dagen, de termijn voor de beteekening der volgende acte dadelijk begint te loopen [1]).

Artikel 123.

Ten dage dienende worden conclusien genomen, even als ten aanzien van zaken van summiere behandeling bij de artikelen 113 en 114 is bepaald, en de regter bepaalt eenen dag van pleidooi, ten zij partijen, daarvan afziende, op de dingtalen en de overgelegde stukken regt verzoeken.

Dit artikel verschilt slechts in zoover van art. 147 Wetb. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk luidde, dat de daar gebezigde woorden: „de regtbank of het hof", in art. 123 Regl. Rechtsv. vervangen zijn door: „regter", en dat in laatstgezegd artikel de woorden: „de dingtalen", zijn gesteld in plaats van de woorden: „het geding", voorkomende in art. 147. Deze laatste verandering geschiedde, blijkens het advies van het Hoog-Gerechtshof van 19 Juli 1847, op voorstel van dat collegie.

Luidens art. 123 wordt in eene zaak van gewone behandeling, even als in eene summiere zaak geprocedeerd, wanneer zoodanige zaak, na het beteekenen der conclusies of het verstrijken van de daarvoor gestelde termijnen, weder op de rol is gebracht. Om dan het proces te kunnen voeren, gelijk voor summiere zaken is bepaald, en bij voorbeeld, overeenkomstig art. 117 Regl. Rechtsv., eene incidenteele vordering bij gemotiveerde conclusie ter audientie te kunnen instellen, moet echter de zaak eerst verklaard worden van summiere behandeling te zijn. Immers de beslissing dat eene zaak van gewone behandeling is, hoedanige beslissing, ingevolge art. 116 Regl. Rechtsv., op het audientie-blad moet worden aangeteekend, blijft van kracht tot dat daarop is teruggekomen, en dus kan, zoolang dit niet is geschied, eene vordering als zoo even bedoeld, in eene zaak welke verklaard

---

1) Zie de beschikking van het Hoog-Gerechtshof van 3 September 1896 (Wkbl. van het Recht, n°. 1736).

is van gewone behandeling te zijn, in weerwil van het bepaalde bij art. 123 Regl. Rechtsv., niet anders worden ingesteld dan op de wijze, voorgeschreven bij art. 241 van dat Reglement [1]).

Wat eindelijk de bepalingen betreft, welke oorspronkelijk werden aangetroffen in art. 147 Wetb. Rechtsv., die bepalingen worden thans gevonden in art. 144 van dat Wetboek, hetwelk aldus luidt:

„Na het wisselen der conclusiën worden partijen toegelaten tot de pleidooijen of wordt daarvoor een nadere dag bepaald, tenzij partijen op de stukken regt verlangen.

„De regter is bevoegd bij de pleidooijen aan de partijen of hare praktizijns ophelderingen te vragen omtrent den inhoud van hunne schriftelijke of mondelinge voordragten."

Artikel 124.

De partijen kunnen in alle soort van zaken, het zij op korte termijnen, het zij summiere, het zij van gewone behandeling, gedurende den loop van het geding, wederkeerig vragen de mededeeling of de overlegging ter griffie van de oorspronkelijke stukken, welke tegen haar worden gebruikt.

In zaken op korte termijnen en in summiere zaken wordt deze mededeeling gevraagd, bij eene schriftelijke conclusie ten dage dienende; in zaken van gewone behandeling bij acte van procureur tot procureur.

Met art. 148 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk werd vastgesteld, stemt bovenstaand artikel zoo goed als geheel overeen.

Wat de beteekenis der in art. 124 al. 1 Regl. Rechtsv. gebezigde woorden: „gedurende den loop van het geding", betreft, te dien aanzien besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 5 April 1888 [2]), dat een geding eerst dan geacht kan worden geëindigd te zijn, wanneer partijen recht gevraagd en alzoo te kennen gegeven hebben, dat de gevoerde rechtstrijd tusschen haar is voldongen, en dat dus eene incidenteele vordering tot mededeeling of overlegging ter griffie van een oorspronkelijk stuk, vóór dat nog door partijen is gepleit, alleszins ontvankelijk is.

Bij evengezegd arrest werd verder nog uitgemaakt, dat de uitdruk-

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 9 December 1897 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXX, blz. 17 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1801).

2) Het Recht in N. I., dl. L, blz. 371 en vgg.

king: „ten dage dienende", in art. 124 al. 2 Regl. Rechtsv. niet juist beteekent, een door de rechtbank bepaalden rechtdag, maar elken dag, waarop de zaak door eene der partijen, nadat de tegenpartij behoorlijk is opgeroepen, op de rol gebracht is, ten einde eenig verzoek te doen of eenige conclusie te nemen.

Artikel 125.

De stukken moeten worden teruggegeven binnen den tijd bepaald bij het recepis, of bij de uitspraak waarbij de mededeeling bevolen is. Indien de termijn niet bepaald is, zal dezelve zijn van drie dagen.

Tusschen dit artikel en art. 149 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk gelezen werd, bestaat geen noemenswaardig verschil.

Artikel 126.

Indien de stukken niet zijn teruggegeven binnen den termijn, zal de gebrekige partij of deszelfs procureur, bij een bevelschrift van den president, daartoe worden genoodzaakt, zelfs bij lijfsdwang, en op straffe van vergoeding van kosten, schaden en interessen, zoo daartoe gronden zijn.

Met art. 150 Wetb. Rechtsv., zoo als dit oorspronkelijk werd vastgesteld, stemt bovenstaand artikel in allen deele overeen.

De bepalingen, vervat in dat art. 150 en in de twee daaraan voorafgaande artikelen, zijn echter bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) geheel gewijzigd, zoo als blijkt uit de artt. 147, 148 en 149 Wetb. Rechtsv., waarin de thans hier te lande geldende voorschriften omtrent de overlegging van stukken worden aangetroffen. Die artikelen luiden aldus:

Art. 147. „De partij, die zich bij conclusie op eenig stuk beroept, is verpligt daarvan, tegelijk met het afschrift harer conclusie, afschrift te geven, tenzij zulks reeds bij de dagvaarding geschied is, of de procureur der wederpartij verklaart geen afschrift te verlangen. Bovendien is zij verpligt, indien de wederpartij bij akte van procureur tot procureur verklaart inzage te verlangen van het stuk zelf, dit hetzij ter griffie neder te leggen, hetzij tegen recepis aan den procureur der wederpartij over te geven.

„Indien eene partij, nadat de dag voor het houden der pleidooijen bepaald is, nog eenig stuk in het geding wenscht te brengen, geschiedt

dit door mededeeling van afschrift aan den procureur der wederpartij met gelijktijdige nederlegging van het stuk ter griffie, of overgifte daarvan tegen recepis.

„Indien ten aanzien van eenig stuk aan eenig voorschrift van dit artikel niet is voldaan, of zóó laat, dat de wederpartij dientengevolge buiten staat is, daarop voldoende te antwoorden, zal zij alleen bij de pleidooijen zich op die omstandigheid kunnen beroepen. De regter zal alsdan zoodanig stuk ter zijde kunnen leggen en daarmede bij zijne beslissing geen rekening behoeven te houden.

„De stukken zullen ongezegeld en ongeregistreerd ter griffie nedergelegd kunnen worden."

Art. 148. „De stukken moeten worden teruggegeven binnen acht dagen na dagteekening van het recepis of van de kennisgeving aan de wederpartij, dat de stukken ter griffie zijn nedergelegd."

Art. 149. „Indien de stukken niet zijn teruggegeven binnen dien termijn, zal de gebrekige bij een bevelschrift van den president daartoe worden genoodzaakt, zelfs bij lijfsdwang, onverminderd vergoeding van kosten, schaden en interessen, zoo daartoe gronden zijn."

Artikel 127.

De termijnen voorgeschreven bij, of bepaald ingevolge de artikelen 111, 114, 119 en 120 moeten stiptelijk worden nagekomen, ten zij de belanghebbende partij aantoone dat zij te harer verdediging bewijsstukken behoeft, en buiten de mogelijkheid is dezelve binnen den gewonen termijn voor te brengen. In dat geval kan de regter op verzoek van de belanghebbende partij statering van het geding verleenen gedurende eenen bepaalden tijd.

Deze uitspraak en die waarbij de statering geweigerd wordt, zijn niet aan hooger beroep onderworpen.

De tusschen dit artikel en het oude art. 151 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaande punten van verschil, komen hierop neêr:

1°. dat de aanhef van dat artikel aldus luidde: „De termijnen voorgeschreven bij de artikelen 137, 139, 143 en 144 moeten enz.";

2°. dat daar verder, in plaats van: „aantoone dat zij te harer verdediging enz.", gelezen werd: „aantoont dat zij ter harer verdediging enz."; en

3°. dat het tweede lid van art. 151 luidde als volgt: „De uitspraak daarop is aan hooger beroep onderworpen".

Laatstgezegde bepaling blijkt gewijzigd te zijn op voorstel van het Hoog-Gerechtshof, in welks advies van 19 Juli 1847, met opzicht tot de reden van die wijziging, het volgende gezegd wordt: „Men vermeent het hierbedoeld appel niet te moeten behouden. Wanneer de zaak ten principale niet appellabel is, schijnt ook de beslissing omtrent het incident der verzochte statering aan den minderen regter te kunnen worden overgelaten: is de zaak ten principale wel voor hooger beroep vatbaar, dan kan men de eindbeslissing afwachten."

Deze redeneering is evenwel, naar het mij voorkomt, minder juist. Blijkens de daarvan gegeven toelichting [1]) werd het voorschrift betreffende de stateering van het geding, vervat in art. 151 al. 1 Wetb. Rechtsv., in het leven geroepen ter voorziening in het geval, „dat men bewijsstukken van buiten 's lands noodig heeft, en daartoe langer tijd behoeft", terwijl het tweede lid van dat artikel daaraan werd toegevoegd naar aanleiding van de, door eene der afdeelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gedane vraag, of, indien bij de uitspraak de stateering geweigerd werd, men daarvan ook in hooger beroep kon komen. Blijkbaar werd het dus, bepaaldelijk met het oog op het geval, dat de stateering werd geweigerd, billijk geacht om de gelegenheid te geven tot het instellen van hooger beroep. En zoo werd, in afwijking van den regel, volgens welken de appellabiliteit van de uitspraak op een incident, afhangt van de appellabiliteit van het eindvonnis, ten gevolge van evenbedoelde bepaling, hooger beroep van de uitspraak op een verzoek tot stateering toegelaten, onverschillig of het eindvonnis, al dan niet, aan appel onderworpen is. Daar nu evenwel voor Indië bij art. 127 al. 2 Regl. Rechtsv. uitdrukkelijk is bepaald, dat de uitspraak, waarbij de stateering van het geding wordt verleend of geweigerd, niet vatbaar is voor hooger beroep, kan van die uitspraak, al mocht ook het eindvonnis in de zaak, waarin zich dat incident heeft voorgedaan, aan appel onderworpen wezen, niet in hooger beroep worden gekomen. Het verbod, voorkomende in evengezegde wettelijke bepaling, sluit toch de mogelijkheid om dat incident door den appelrechter te doen beslissen, geheel uit. Maar daarom gaat dan ook de redeneering van het Hof dat, wanneer de zaak ten principale voor appel vatbaar is, voor zooveel de uitspraak

---

1) Zie het *Handboek voor de burgerlijke regtsvordering* van Joan van den Honert, blz. 273.

aangaande de stateering betreft, de eindbeslissing kan worden afgewacht, naar het mij voorkomt, niet op. Immers die redeneering berust blijkbaar op de meening, dat, indien de stateering van het geding wordt gevraagd in eene zaak, welke vatbaar is voor hooger beroep, gelijktijdig met het beroep van het eindvonnis ook in appel kan worden gekomen van de uitspraak omtrent de stateering, in weerwil van de bepaling, dat zoodanige uitspraak niet aan hooger beroep onderworpen is. Deze meening echter kan wel niet worden geacht juist te zijn, daar toch alleen dan, wanneer omtrent het appel van de uitspraken op een verzoek tot stateering niets was bepaald, dat incident het lot van de hoofdzaak zou deelen, terwijl het in dat geval ook niet noodig zoude zijn om met het appel van dat incident te wachten op het eindvonnis, omdat de uitspraken betreffende de stateering van het geding in Indië ongetwijfeld beschouwd moeten worden als rechterlijke bevelen tot uitstel der zaak ter rolle gegeven, en dus niet te rangschikken zijn onder de preparatoire vonnissen [1]), de eenige, waarvan niet in hooger beroep kan worden gekomen, dan binnen denzelfden termijn en gelijktijdig met het beroep van het eindvonnis. In Indië namelijk wordt, althans in zaken van summiere behandeling, welke behandeling, gelijk hiervoren reeds werd opgemerkt, in bijna alle zaken wordt gevolgd, het verzoek tot stateering mondeling gedaan en niet, zooals hier te lande gebruikelijk was, bij schriftelijke conclusie, terwijl de op zoodanig verzoek genomen beslissing eenvoudig op het audientie-blad wordt aangeteekend.

Intusschen leidt de omstandigheid, dat bij art. 127 al. 2. Regl. Rechtsv. slechts het hooger beroep van de uitspraken, waarbij de stateering van het geding verleend of geweigerd wordt, is uitgesloten, mijns inziens, noodzakelijkerwijze tot de gevolgtrekking, dat elk ander middel van voorziening, zooals bij voorbeeld het middel van cassatie, indien daarvoor overigens termen aanwezig zijn, is toegelaten. Tot staving van de juistheid dezer gevolgtrekking kan worden aangevoerd, dat de wetgever, waar hij niet alleen het hooger beroep, maar ook elk ander middel van voorziening heeft willen uitsluiten, niet in gebreke gebleven is zijne bedoeling duidelijk en klaar uit te drukken, gelijk onder anderen blijken kan uit de artt. 116 al. 2, 139, 174 en 892 Regl. Rechtsv.

Ten slotte zij hier nog aangeteekend, dat het voorschrift van het

---

1) Vergl. *Het Nederlandsche burgerlijke procesrecht*, van Mr. van Boneval Faure, dl. II, blz. 129.

oude art. 151 Wetb. Rechtsv. bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) is vervangen door de volgende, thans in art. 143 van dat Wetboek voorkomende, bepaling: „De termijnen voor het nemen der conclusiën worden door den regter bepaald in overeenstemming met hetgeen de partijen verlangen. In geval van verschil tusschen partijen beslist de regter, daarbij ook lettende op den tijd, welken de belanghebbende partij mogt aantoonen te behoeven, ten einde zich de noodige bewijsstukken te verschaffen."

DERDE AFDEELING.

Van voorloopige verzoeken en van exceptien.

ARTIKEL 128.

Alle vreemdelingen, eischers zijnde, of in een aangelegde regtzaak zich voegende, of tusschenkomende, zijn gehouden ten verzoeke van de wederpartij, alvorens deze eenige weren van regten of tegenzegging behoeft te doen, zekerheid te stellen voor de betaling der kosten en der schaden en interessen, in welke zij zouden kunnen verwezen worden.

De partij welke het stellen van zekerheid verzoekt, wordt niet geacht daardoor de competentie van den regter te hebben erkend.

Bovenstaand artikel — hetwelk eene uitzondering bevat op den bij art. 3 Alg. bep. van wetg. gestelden regel, dat het burgerlijk- en handelsrecht hetzelfde is voor hen, die geene ingezetenen zijn, als voor de ingezetenen van Nederlandsch-Indië, — is ontleend aan art. 152 Wetb. Rechtsv. en stemt hiermede ook zoo goed als in allen deele overeen.

De vraag, wie in Nederlandsch-Indië als vreemdelingen zijn aan te merken, is hiervoren bij de bespreking van art. 100 Regl. Rechtsv. reeds behandeld, terwijl daar ook is opgemerkt, dat Nederlanders nimmer de *cautio judicatum solvi* behoeven te stellen, omdat zij in geen geval als vreemdelingen kunnen worden beschouwd.

Artikel 129.

Het vonnis waarbij het stellen van zekerheid bevolen wordt, zal de som uitdrukken, tot beloop waarvan de zekerheid moet worden verstrekt en de wijze waarop die zal worden gegeven.

Van dit artikel, hetwelk overigens overeenstemt met art. 153 Wetb. Rechtsv., zijn de laatste acht woorden in de plaats gekomen van de volgende zinsnede: „De eischer of tusschenkomende partij welke deze som zal geconsigneerd hebben, of welke zal bewezen hebben dat zijne onroerende goederen, gelegen in de Nederlanden, voldoende zijn om de vastgestelde som daaraan te kunnen verhalen, zal worden ontslagen van het stellen van zekerheid, mits hij, in het laatste geval, op die goederen eene hypothekaire inschrijving toesta".

Art. 153 Wetb. Rechtv. houdt alzoo niet, gelijk art. 129 Regl. Rechtsv., het voorschrift in, dat bij het vonnis, waarbij de zekerheid wordt bevolen, ook moet worden bepaald op welke wijze zij zal worden gegeven, hoedanige bepaling trouwens eenigszins in strijd schijnt te zijn met de voorschriften van art. 611 en vgg. Regl. Rechtsv., volgens welke de wijze van zekerheidstelling blijkbaar is overgelaten aan partijen, kunnende 's rechters tusschenkomst alleen worden ingeroepen ten einde over de, al dan niet, genoegzaamheid eener aangeboden zekerheid te beslissen, en niet om te bepalen op welke wijze de zekerheid moet worden gegeven.

Artikel 130.

Die voor eenen regter geroepen is, welke onbevoegd is om van het geschil kennis te nemen, zal mogen vorderen dat de regter zich onbevoegd verklare.

Artikel 131.

In geval de regter onbevoegd is uit hoofde van den persoon des verweerders, is deze gehouden deze zijne exceptie en de conclusie daartoe strekkende voor te stellen, alvorens eenige andere weren van regten of eenige andere verdediging voor te dragen.

Artikel 132.

In geval echter de regter onbevoegd mogt zijn uit hoofde van het onderwerp des geschils, zal de exceptie van onbevoegdheid in elken stand des gedings mogen worden voorgesteld, en indien zij niet wordt voorgesteld, is de regter ambtshalve gehouden zich onbevoegd te verklaren.

Vorenstaande drie artikelen zijn ontleend aan- en stemmen overeen met de artt. 154, 155 en 156 Wetb. Rechtsv., zooals zij in 1838 werden vastgesteld.

Van evengenoemde artikelen is echter art. 155, naar aanleiding van en in verband met het bij de wet van 7 Juli 1896 aangenomen beginsel, dat de geheele verwering in eens moet worden voorgedragen, vervallen, terwijl van art. 156 Wetb. Rechtsv. de volgende lezing is vastgesteld: „Ingeval de regter onbevoegd mogt zijn uit hoofde van het onderwerp des geschils, is hij, ook al is de exceptie van onbevoegdheid niet voorgesteld, ambtshalve gehouden zich onbevoegd te verklaren".

Wat nu bovenstaande artikelen betreft, bij het eerste daarvan, namelijk bij art 130, is het beginsel vastgesteld dat hij, die geroepen is voor een rechter, welke onbevoegd is om van het geschil kennis te nemen, zal mogen vorderen, dat de rechter zich onbevoegd verklare.

Deze vordering kan worden ingesteld, op grond dat een andere rechter dan degene, wiens beslissing is ingeroepen, van het geschil kennis moet nemen, maar ook kan zij hierop gegrond zijn, dat het geschil bij de wet aan de kennisneming der rechterlijke macht onttrokken en aan die eener andere staatsmacht opgedragen is.

Welke zaken ter beslissing staan van de Indische rechterlijke macht leert art. 78 al. 1 Reg. Regl., waarbij bepaald is, dat alle twistgedingen over eigendom of daaruit voortspruitende rechten, over schuldvorderingen of andere burgerlijke rechten, bij uitsluiting behooren tot de kennisneming van de rechterlijke macht. Deze bepaling, welke nagenoeg den inhoud teruggeeft van art. 2 al. 1 Recht. Org., doch waarbij, op het voorbeeld van art. 148 Grondw. van 1848, geen gewag wordt gemaakt van de toepassing der strafwetten [1]), terwijl zij reeds voorkwam in de Grondwet van 1815 en thans wordt aangetroffen in art. 153 der tegenwoordige Grondwet, heeft eigenlijk geene andere

1) Zie Mr. L. W. C. Keuchenius: *Handelingen enz.*, dl. II, blz. 17.

strekking dan om de grenzen tusschen de rechterlijke en administratieve macht af te bakenen [1]).

Aan laatstgenoemde macht is bij de meeste belastingwetten de beslissing opgedragen van alle vragen aangaande de wettigheid en de hoegrootheid der belasting, gelijk bij voorbeeld bij de ordonnanties betreffende de personeele belasting (Stbl. 1878 n°. 349), het patentrecht (Stbl. 1878 n°. 350), de verponding (Stbl. 1886 n°. 78) enz. Hetzelfde was, voor zooveel laatstgenoemde belasting aangaat, blijkens art. 57 en vgg. van Stbl. 1823 n°. 5, het geval, toen de vroegere ordonnantie betreffende het middel der verponding, afgekondigd in evengezegd Staatsblad, nog van kracht was. En zoo besliste de raad van justitie te Batavia dan ook meer dan eens, dat de rechterlijke macht onbevoegd is om kennis te nemen van een eisch tegen de Regeering tot terugbetaling van wat onverschuldigd zou zijn betaald, wanneer die eisch berust op de bewering, dat de aanslag in de verponding niet overeenkomstig de wet is geschied [2]).

Eveneens heeft de Algemeene Rekenkamer, blijkens hare Instructie (Stbl: 1898 n°. 164) [3]), met uitsluiting der rechterlijke macht, te beslissen over de invordering der schulden van comptabele ambtenaren, ontstaan door en ter zake van het door hen over 's lands gelden en goederen gevoerde beheer [4]), terwijl, bij het Koninklijk besluit van 27 Augustus 1880 n°. 19 (Stbl. n°. 198 van dat jaar), uitgevaardigd ter voldoening aan art. 82 der Comptabiliteitswet, — hetwelk gewijzigd werd bij de wet, afgekondigd in Stbl. 1895 n°. 225 (Ned. Stbl. n°. 126), — is bepaald, dat, indien door een ambtenaar aan den lande

1) Zie *De Grondwet* van Mr. J. T. Buijs, dl. II, blz. 291 en vgg. en dl. III, blz. 277 en vgg.

2) Zie het vonnis van 19 Maart 1875, bekrachtigd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 2 September 1875 (Het Recht in N. I., dl. XXV blz. 285 en vgg.), zoomede dat van 21 October 1881 (Wkbl. van het Recht, n°. 962). — In de laatste jaren is echter met die leer gebroken, hoofdzakelijk op grond, dat de Staat, zoodra hij heffingen doet of gelden ontvangt, welke niet bij eene algemeene verordening zijn aangewezen, zich niet meer op publiekrechtelijk terrein beweegt, en de ingezetene, die stelt onverschuldigd te hebben betaald, alsdan het recht heeft om van den Staat voor den gewonen burgerlijken rechter het onverschuldigd betaalde terug te vorderen. Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 8 Augustus 1895 (Het Recht in N. I., dl. LXV, blz. 154 en vgg.). Vergl. ook 's Hofs arrest van 4 October 1894 (Het Recht in N. I., dl. LXIII, blz. 615 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1637).

3) Zie ook art. 65 van Stbl. 1864 n°. 106, aangevuld bij Stbl. 1895 n°. 225.

4) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 7 April 1882 (Wkbl. van het Recht, n°. 992).

schade is toegebracht ten gevolge van plichtverzuim [1]), ten aanzien der hem deswege op te leggen vergoeding door den Gouverneur-Generaal bij een met redenen omkleed besluit eene beslissing moet worden genomen.

Voorts zijn nog de geschillen van de Europeesche landhuurders in de Vorstenlanden betreffende de opvolging van Javaansche instellingen en gewoonten omtrent de rechten en verplichtingen uit het gebruik der gehuurde gronden voortvloeiende, bij art. 25 van Stbl. 1884 n°. 9 onttrokken aan de kennisneming der rechterlijke macht. Ingevolge dat artikel namelijk worden die geschillen, zonder hooger beroep, in gemeenschappelijk overleg tusschen den betrokken Javaanschen vorst of zijn rijksbestuurder en het hoofd van gewestelijk bestuur, beslist [2]).

Daarentegen behoort van eene vordering tot afgifte van eene landmeterskennis, blijkens art. 13 van Stbl. 1834 n°. 27, vereischt voor de overdracht van onroerend goed, kennis te worden genomen door de rechterlijke macht en niet door den resident, niettegenstaande de landmeters, wier werkzaamheden bij § II n°. 3 van Stbl. 1889 n°. 164 werden opgedragen aan de ambtenaren van het kadaster, luidens art. 3 der Instructie, afgekondigd in Stbl. 1837 n°. 3, onmiddellijk ondergeschikt zijn aan den resident, onder wiens bevelen zij zijn geplaatst, terwijl alle geschillen over hunne werkzaamheden ter beslissing staan van dien resident [3]). Dat ook eene vordering tegen de Regeering tot uitbetaling van zijn pensioen door een gewezen ambtenaar ingesteld, eene zuiver burgerlijke schuldvordering is, tot welker kennisneming de rechterlijke macht, ingevolge art. 78 Reg. Regl. en art. 2 Recht. Org., alleszins bevoegd moet worden geacht, besliste het Hoog-Gerechtshof onder anderen bij zijne arresten van 8 September 1887 en van

---

1) In de gevallen, waarin den betrokken ambtenaar noch opzet, noch verzuim kan worden verweten en de schade, tengevolge van omstandigheden, van hem onafhankelijk en buiten zijn toedoen, is ontstaan, bestaat er geene verplichting tot schadevergoeding. Zie de aanschrijving van den 1sten Gouvernements secretaris aan de chefs der Departementen van algemeen bestuur, dd. 1 November 1880 (Bijbl. op het Stbl. n°. 3795).

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 7 Januari 1886 (Het Recht in N. I., dl. XLVI, blz. 359 en vgg. — Bij zijne verklaring van den 25sten Maart 1893 verbond de Soesoehoenan van Soerakarta, Pakoe Boewono X, zich bovendien om de geschillen, voortvloeiende uit de vordering van verplichte diensten van de bevolking der, aan Europeanen en daaarmede gelijkgestelden verhuurde, gronden door de landhuurders, geheel aan de beslissing van het gouvernement te zullen onderwerpen.

3) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 22 Juli 1887 (Wkbl. van het Recht, n°. 1278).

23 Augustus 1888 [1]). Desgelijks verklaarde het Hof bij arrest van 30 Augustus 1894 [2]) de rechterlijke macht bevoegd om kennis te nemen van eene vordering tot schadevergoeding, ingesteld tegen een controleur bij het binnenlandsch bestuur, op grond van door dezen aan een assistent-wedono gegeven bevelen, welke zijne ambtelijke bevoegdheid te buiten gingen.

Moet nu ten aanzien van eenig geschil als vaststaande worden aangenomen, dat de rechterlijke macht in het algemeen tot de kennisneming daarvan bevoegd is, zoo doet zich verder nog de vraag voor, welke rechter bevoegd is daarin eene beslissing te nemen. De oplossing dezer, in Indië vaak zeer moeilijk te beantwoorden, vraag moet gezocht worden in de verschillende bepalingen betreffende de rechterlijke organisatie, waarbij rechtsmacht wordt opgedragen en welke daarom *attributief van jurisdictie* heeten, zoomede in de voorschriften aangaande de burgerlijke rechtsvordering, waarbij de rechtsmacht wordt verdeeld, en welke uit dien hoofde *distributief van jurisdictie* worden genoemd.

Op grond van eerstbedoelde bepalingen moet in den regel ieder ander dan de daarbij aangewezen rechter volstrekt onbevoegd worden geacht om van de zaak kennis te nemen; laatstbedoelde voorschriften daarentegen brengen in den regel slechts te weeg, dat de rechter betrekkelijk, of, zoo als het nog veelal en ook in art. 131 Regl. Rechtsv. heet, „uit hoofde van den persoon des verweerders", onbevoegd is tot de kennisneming der zaak. Zoo bij voorbeeld heeft de gewone rechter, ingevolge art. 159 n°. 2 Recht. Org. (art. 98 n°. 2 Reg. Regl.), behalve over alle zakelijke rechtsvorderingen, te oordeelen over alle vorderingen de belastingen en pachten betreffende, ingesteld tegen de Regeering van Nederlandsch-Indië, terwijl, luidens art. 99 al. 1 Regl. Rechtsv., de verweerder in zuiver persoonlijke zaken en in die, welke roerend goed betreffen, moet worden gedagvaard voor den rechter zijner woonplaats. Dien ten gevolge moet hij, die ter zake eener belasting of pacht eene vordering heeft tegen de Regeering van Nederlandsch-Indië, als vertegenwoordigende den lande, die Regeering dagvaarden voor den raad van justitie te Batavia, omdat de met der woon te Batavia gevestigde Directeuren, door wie, volgens art. 64 Reg. Regl., zij het ook al onder de bevelen en het oppertoezicht van den Gouverneur-Generaal, het beheer over de verschillende takken

1) Het Recht in N. I., dl. XLIX, blz. 289 en vgg. en dl. LI, blz. 229 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°s. 1333 en 1332.

2) Het Recht in N. I., dl. LXIII, blz. 516 en vgg.

van het algemeen bestuur wordt uitgeoefend, ieder in den hem aangewezen werkkring, het land vertegenwoordigen, terwijl ook, luidens art. 6 n°. 2 Regl. Rechtsv., de dagvaardingen en alle andere exploiten ten aanzien van de Regeering van Nederlandsch-Indië, als vertegenwoordigende den lande, gedaan moeten worden aan den persoon of ter woonplaats van het hoofd van het betrokken departement. Wordt dus eene vordering, als zoo even bedoeld, gebracht voor een anderen raad van justitie, dan dien te Batavia, dan is die raad (tenzij de Regeering binnen zijn rechtsgebied woonplaats hebbe gekozen), hoewel in het algemeen bevoegd, niet de bij art. 99 al. 1 Regl. Rechtsv. aangewezen rechter en dus betrekkelijk onbevoegd om van de zaak kennis te nemen, zoodat hij, indien de exceptie van onbevoegdheid, overeenkomstig art. 131 Regl. Rechtsv., door de gedaagde Regeering vóór alle andere weren van rechten of vóór eenige andere verdediging wordt voorgesteld, die exceptie moet toewijzen [1]).

Volstrekt onbevoegd echter is elke raad van justitie, waar het vorderingen betreft, waarvan de kennisneming bij de rechterlijke organisatie aan een anderen rechter is opgedragen, zooals onder anderen het geval is bij het zooeven aangehaalde voorschrift van art. 159 n°. 2 Recht. Org. (art. 98 n°. 2 Reg. Regl.), volgens hetwelk het Hoog-Gerechtshof in eersten aanleg heeft te oordeelen over alle vorderingen tegen de Regeering van Nederlandsch-Indië, met uitzondering van die, welke de belastingen en pachten betreffen, zoomede van alle zakelijke vorderingen. Krachtens dat voorschrift is het Hof uitsluitend bevoegd om bij voorbeeld kennis te nemen van de vordering van een Indisch ambtenaar tot uitbetaling zijner bezoldiging, welke, aangezien zij den Nederlandsch-Indischen staatsdienst en de koloniale schatkist betreft, moet worden ingesteld tegen de Nederlandsch-Indische Regeering [2]). Hetzelfde geldt ten aanzien eener vordering tot schadevergoeding tegen de Regeering van Nederlandsch-Indië, welke alzoo in eersten aanleg ter beslissing staat van het Hoog-Gerechtshof [3]). Heeft echter

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 24 October 1895 (Wkbl. van het Recht, n°. 1690 en Het Recht in N. I., dl. LXV, blz. 224 en vgg.), alsmede het vonnis van den raad van justitie te Padang in n°. 621 Wkbl. van het Recht.

2) Zie het arrest van den Hoogen Raad van 27 Januari 1871 (Wkbl. van het Recht, n°. 409).

Dat daarentegen eene vordering tot uitbetaling van een pensioen, ten laste van het weduwen- en weezenfonds van burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch-Indië, niet tegen den Staat, maar tegen dat fonds moet worden ingesteld, besliste de Hooge Raad bij zijn in n°. 1426 Wkbl. van het Recht opgenomen arrest van 9 Mei 1890.

3) Zie het vonnis van den raad van justitie te Padang (Wkbl. van het Recht, n°. 187).

zoodanige vordering haar grondslag in eene met de Indische Regeering geslotene pachtovereenkomst, dan staat zij, aangezien zaken betreffende belastingen en pachten aan de gewone regelen omtrent de rechterlijke bevoegdheid onderworpen zijn, in eersten aanleg ter kennisneming van den raad van justitie [1]).

Met opzicht tot de bevoegdheid van den Indischen rechter is er wel bijna geene vraag, welke zoo herhaaldelijk ter sprake is gekomen als deze, of de Europeesche, dan wel de inlandsche rechter heeft te oordeelen over de tegen boedelmeesteren ingestelde vorderingen. Volgens sommigen is het de raad van justitie, welke bevoegd is in eersten aanleg van die vorderingen kennis te nemen, dewijl het collegie van boedelmeesteren een rechtspersoon is, welke gerekend moet worden te behooren tot de Europeanen, en dus, volgens de voorschriften van het Reglement op de rechterlijke organisatie, in eersten aanleg onderworpen is aan de rechtsmacht van den Europeeschen rechter.

Die zienswijze, welke echter moeilijk is te rijmen met het feit, dat de boedelkamers ook uit andere, dan tot de Europeesche bevolking behoorende personen, zijn samengesteld, is een enkelen keer omhelsd door het Hoog-Gerechtshof [2]), dat daarentegen bij tal van arresten heeft beslist, dat niet de Europeesche, maar de inlandsche rechter bevoegd is kennis te nemen van tegen boedelmeesters ingestelde vorderingen [3]), en wel op grond, dat bij art. 72 Overgangsbep. de bestaande verordeningen betreffende het beheer van het collegie van boedelmeesteren voorloopig in stand zijn gehouden en, in verband daarmede, ook art. 6 van het in Stbl. 1828 n°. 46 afgekondigde Reglement, waarbij bepaald is, dat in geval van verschil over de beslissing op het onderzoek of het collegie tot het beheer van een boedel gerechtigd

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 5 Februari 1891 (Het Recht in N. I., dl. LVI, blz. 177 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1446).

Vergl. echter het vonnis van den raad van justitie te Soerabaja, dd. 27 September 1876, door het Hof bekrachtigd bij arrest van 22 Februari 1877 (Het Recht in N. I., dl. XXVIII, blz. 86 en vgg. en blz 232 en vgg.).

2) Bij arrest, dd. 25 April 1872 (Het Recht in N. I., dl. XXIV, blz. 191 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 468).

3) Zie onder anderen het arrest van 20 Januari 1850 (Het Recht in N. I., dl. IV, blz. 30 en vgg.); van 19 Juni 1859 (Het Recht in N I., dl. XVIII, blz. 46 en vgg.); van 17 December 1874 (Het Recht in N. I., dl. XXIV, blz. 188 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 603; van 10 Februari 1876 (Wkbl. van het Recht, n°. 661); van 30 Augustus 1883 (Het Recht in N. I., dl. XLI, blz. 245 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1057); van 17 December 1885 (Wkbl. van het Recht, n°. 1176); en van 18 September 1890 (Het Recht in N. I., dl. LV, blz. 289 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1426).

is, de landraad daarover heeft te oordeelen, welke bepaling, luidens art. 58 van dat Reglement, geldt voor alle door dat collegie te voeren processen.

Deze leer nu is, mijns inziens, volkomen juist, voor zooveel die vorderingen aangaat, welke gericht zijn tegen het collegie van boedelmeesteren als zoodanig. Maar geheel anders wordt, dunkt mij, de zaak, wanneer dat collegie wordt aangesproken, als vertegenwoordigende den persoon, tegen wien de vordering is gericht. Alsdan toch is deze persoon eigenlijk de gedaagde partij en moet het geding dus aanhangig worden gemaakt bij diens bevoegden rechter. Vroeger was dit uitsluitend de landraad, vermits toen alle personen, die door gezegd collegie vertegenwoordigd konden worden, ter zake van alle vorderingen, zonder onderscheid, onderworpen waren aan de rechtsmacht van genoemde rechtbank, zijnde deze bij de publicatie, afgekondigd in Stbl. 1824 n°. 4, als de dagelijksche rechter in civiele zaken, zoowel voor de Inlanders als voor de Vreemde Oosterlingen, aangewezen. Sedert 1855 geldt echter voor de Vreemde Oosterlingen op Java en Madura, alsmede in een gedeelte der Buitenbezittingen, een groot deel van de Europeesche wetgeving [1]) en zijn die Oosterlingen, wanneer de vordering berust op bepalingen van genoemde wetgeving, onderworpen aan de rechtsmacht van den Europeeschen rechter. Met het oog hierop meen ik, dat, wanneer thans het collegie van boedelmeesteren als vertegenwoordigende een Vreemden Oosterling, in rechten wordt aangesproken, zich vóór alles de vraag ter beantwoording voordoet, of die Vreemde Oosterling behoort tot degenen, op wie een deel der Europeesche wetgeving toepasselijk is verklaard, en zoo ja, of de vordering berust op die wetgeving. Moet ook deze laatste vraag bevestigend worden beantwoord, dan is ongetwijfeld de Europeesche rechter bevoegd van de zaak kennis te nemen, terwijl, in het tegenovergestelde geval, de vordering ter beslissing staat van den landraad [2]).

De Vreemde Oosterlingen in het gouvernement Sumatra's Westkust en in het gewest Benkoelen zijn evenwel, gelijk hiervoren is opgemerkt,

---

1) De oorspronkelijk alleen voor Java en Madura toepasselijke ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 is in hoofdzaak toepasselijk verklaard op de Vreemde Oosterlingen ter Sumatra's Westkust bij art. 1 van Stbl. 1874 n°. 94c en op die in Benkoelen bij art. 1 van Stbl. 1880 n°. 34, terwijl zij op de Vreemde Oosterlingen in het rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser toepasselijk is verklaard bij art. 1 van Stbl. 1882 n°. 82.

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 10 October 1889 (Het Recht in N.I., dl. LIII, blz. 403 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1379).

in alle burgerlijke zaken zonder onderscheid, onderworpen aan de rechtsmacht van den raad van justitie te Padang en dus moet, wanneer tegen het collegie van boedelmeesteren aldaar, als vertegenwoordigende een der bedoelde Vreemde Oosterlingen, eene rechtsvordering wordt ingesteld, dat collegie voor genoemden raad worden gedagvaard, onverschillig of de vordering, al dan niet, berust op de op die Vreemde Oosterlingen toepasselijk verklaarde Europeesche wetgeving.

Meermalen is de meening geuit, dat, wanneer een aan de rechtsmacht van den inlandschen rechter onderworpen persoon gedagvaard wordt voor een raad van justitie, er slechts sprake zou kunnen zijn van eene onbevoegdheid uit hoofde van den persoon, dus van eene betrekkelijke onbevoegdheid. Die meening echter moet, zonder eenigen twijfel, geacht worden onjuist te zijn. Ten gevolge toch der verdeeling van alle ingezetenen in Europeanen en met hen gelijkgestelden en in Inlanders en met hen gelijkgestelden, van wie elke categorie haar eigen recht heeft, zijn er twee soorten van rechtbanken ingesteld, namelijk de Europeesche, die in den regel het Europeesche, en de inlandsche, die in den regel het inlandsche recht hebben toe te passen. Wordt nu, buiten de gevallen bij de wet voorzien, aan de beslissing van eene van de twee genoemde soorten van rechtbanken een geschil onderworpen, hetwelk beoordeeld moet worden naar een ander recht dan dat, hetwelk die rechtbank geroepen is toe te passen, dan is deze inderdaad, uit hoofde van het onderwerp des geschils, onbevoegd van de zaak kennis te nemen en dus gehouden zich ambtshalve onbevoegd te verklaren [1]) Trouwens uit de omstandigheid, dat in het hier bedoelde geval 's rechters onbevoegdheid haar grond heeft in wettelijke voorschriften, waarbij rechtsmacht is opgedragen, volgt alleen reeds zijne volstrekte onbevoegdheid om kennis te nemen van de zaken, welke volgens die voorschriften niet te zijner beslissing staan.

Ter oplossing van de moeilijkheden, voortvloeiende uit het feit, hetwelk zich in Indië zoo veelvuldig voordoet, dat personen, onderworpen aan de rechtsmacht van onderling in rang verschillende rechtbanken of gerechten, in ééne en dezelfde zaak betrokken zijn, is bij art. 6 Recht. Org. bepaald, dat alsdan de hoogste dier rechterlijke

1) Zie, in nº. 610 Wkbl. van het Recht, het opstel van Mr. J. W. S. van der Aa: *Indien een gedaagde uit hoofde van zijn landaard niet is onderworpen aan de regtsmagt van de regtbank, waarvoor hij is gedagvaard, maar hij geene exceptie van onbevoegdheid opwerpt, is de regter dan bevoegd zich ambtshalve onbevoegd te verklaren?*

autoriteiten van de zaak kennis moet nemen. Dat artikel werd vroeger geacht ook dan te gelden, wanneer de gehuwde man slechts in het geding was geroepen tot bijstand zijner vrouw, zoodat, wanneer bij voorbeeld de vrouw aan de rechtsmacht van den inlandschen, en de man aan die van den Europeeschen rechter onderworpen was, beiden voor laatstgenoemden rechter gedagvaard moesten worden, ofschoon ook al de man niet verder in de zaak betrokken was, dan dat hij zijne vrouw had bij te staan [1]). Thans echter, nu bij gemengde huwelijken de vrouw, ingevolge het bepaalde bij Stbl. 1898 n°. 158, staande huwelijk, den staat van haar man volgt, kunnen rechtsvragen als de zooeven vermelde zich niet meer voordoen.

Hoewel de rechter, bij wien een geding aanhangig is gemaakt, alleszins bevoegd is om daarin uitspraak te doen, kan die rechter nochtans onbevoegd zijn tot de kennisneming van een tusschengeschil, hetwelk van zooveel invloed is op de hoofdzaak, dat van de beslissing daaromtrent, die omtrent de hoofdzaak geheel en al afhangt. Vooral kan dit geval zich voordoen in processen tegen Vreemde Oosterlingen, die naar gelang de vordering, al dan niet, berust op het op hen toepasselijk verklaarde gedeelte der Europeesche wetgeving, aan de rechtsmacht van den Europeeschen, of van den inlandschen rechter onderworpen zijn. Allicht toch kan het gebeuren, dat bij voorbeeld in een, terecht bij den raad van justitie, tegen een Vreemden Oosterling aanhangig gemaakt geding, een geschil ontstaat over de vraag, van wien de gedaagde afstamt, of zeker persoon hem als zoon heeft geadopteerd, enz., hoedanig geschil naar zijn eigen recht moet worden beoordeeld en dus eigenlijk ter beslissing zoude staan van den inlandschen rechter. Ongetwijfeld echter moet alsdan zoodanig geschil ook worden uitgewezen door den Europeeschen rechter, dewijl het een algemeen aangenomen rechtsbeginsel is, dat de rechter, bevoegd, voor zooveel de hoofdzaak betreft, mede bevoegd is om kennis te nemen van alle incidenteele geschillen, van wier beslissing die der hoofdzaak afhankelijk is [2]).

Met opzicht tot de Vreemde Oosterlingen ter Sumatra's Westkust werd door het Hoog-Gerechtshof in der tijd beslist [3]), dat zij ook in

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 30 Juli 1868 (Wkbl. van het Recht, n°. 262.)

2) Zie het arrest van Het Hoog-Gerechtshof van 20 April 1871 (Wkbl. van het Recht, n°. 1042). — Vergl. echter het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 27 April 1866 (Wkbl. van het Recht, n°. 150).

3) Bij arrest van 23 October 1884 (Het Recht in N. I., dl. XLIII, blz. 381 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1118).

handelszaken niet, overeenkomstig art. 310 Regl. Rechtsv., voor een raad van justitie op Java gedagvaard mochten worden, omdat art. 8 van Stbl. 1855 n°. 79 bij Stbl. 1874 n°. 94*c* voor het gouvernement Sumatra's Westkust niet toepasselijk was verklaard. Op die beslissing werd echter eenige jaren later teruggekomen, toen, mijns inziens alleszins terecht, werd aangenomen, dat de raden van justitie op Java wel degelijk bevoegd zijn om kennis te nemen van evenbedoelde vorderingen, ingesteld tegen Vreemde Oosterlingen ter Sumatra's Westkust, omdat deze Oosterlingen, luidens art. 36 lett. *b* Regl. Sumatra's Westkust, voor alle zaken zonder onderscheid onderworpen zijn aan de rechtsmacht van den raad van justitie te Padang, zoodat te hunnen aanzien van eene toepasselijkverklaring van art. 8 van Stbl. 1855 n°. 79 wel geene sprake kon wezen, terwijl art. 310 Regl. Rechtsv. op hen van toepassing is, blijkens art. 226 van evengezegd Reglement [1]). Maar moge de raad van justitie te Padang, krachtens het bepaalde bij art. 36 lett. *b* Regl. Sumatra's Westk., ook al bevoegd zijn om kennis te nemen van alle rechtsvorderingen tegen Vreemde Oosterlingen, onverschillig of zij, al dan niet, berusten op de op hen toepasselijk verklaarde Europeesche wetgeving, die bevoegdheid kan wel niet geacht worden, ook voor zooveel de *jurisdictio voluntaria* betreft, aan genoemden raad onbeperkt toe te komen, daar toch, volgens een algemeen aangenomen rechtsbegingsel, de *jurisdictio voluntaria* slechts mag worden uitgeoefend in de bepaaldelijk bij de wet toegelaten gevallen. Zoo dan ook moet worden aangenomen, dat de raad te Padang onder anderen onbevoegd is om te voorzien in de voogdij over een Vreemden Oosterling, dewijl eene wettelijke bepaling, waarbij hem die voorziening is opgedragen, ontbreekt [2]).

Artikel 133.

Indien een geding, hetwelk, ingevolge het bepaalde bij artikel 108, nommer 1, en artikel 150 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, tot de kennisneming behoort van den resident, bij den raad van justitie is

1) Zie het arrest van 5 April 1888 (Wkbl. van het Recht, n°. 1298). — Vergl. het arrest van den 3den Juni 1897, in n°. 1777 Wkbl. van het Recht, alsmede het vonnis van den raad van justitie te Soerabaja van 5 December 1883, in n°. 1121, en dat van den raad van justitie te Samarang van 6 April 1887, in n°. 1252 van datzelfde Weekblad.

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 13 December 1888 (Het Recht in N. I., dl. LII, blz. 189 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1333). — Zie echter ook 's Hofs arrest van 30 October 1873 (Weekblad van het Recht, n°. 552).

aanhangig gemaakt, en de gedaagde de exceptie van onbevoegdheid niet overeenkomstig artikel 131 heeft voorgesteld, zal de raad van justitie, als gewone regter, de zaak aan zich behouden en daarin in het hoogste ressort regt spreken.

Bovenstaand artikel is ontleend aan art. 157 Wetb. Rechtsv., hetwelk oorspronkelijk aldus luidde: „Indien een geding, hetwelk tot de kennisneming behoort van den kanton-regter, bij de arrondissements-regtbank is aanhangig gemaakt, en de gedaagde de exceptie van onbevoegdheid niet, overeenkomstig artikel 155 hierboven, heeft voorgesteld, zal de arrondissements-regtbank, als gewone regter, de zaak aan zich behouden en daarin in het hoogste ressort regt spreken". De in dit artikel voorkomende woorden: „overeenkomstig artikel 155 hierboven", zijn echter, in verband met de omstandigheid dat art. 155 Wetb. Rechtsv., ingevolge de wet van 7 Juli 1896, is vervallen, doorgehaald.

Bij eene vergelijking van vorenstaande artikelen blijkt, dat het tusschen beiden bestaande verschil eigenlijk slechts de aanhaling der wetsartikelen en de benamingen der rechtbanken en gerechten betreft, waarvan daarbij sprake is.

Van de in art. 133 Regl. Rechtsv. aangehaalde artikelen, is art. 150 Recht. Org. thans feitelijk vervallen, nu de rechtsmacht van den resident of van het residentiegerecht, in de bezittingen buiten Java en Madura, welke tot het rechtsgebied van de raden van justitie op Java behooren, bij elk der Reglementen op het rechtswezen aldaar afzonderlijk omschreven is, te weten: bij art. 27 n°. 1 van Stbl. 1874 n°. 33, voor de residentie Banka; bij art. 27 n°. 1 van Stbl. 1892 n°. 183, voor de assistent-residentie Billiton; bij art. 19 n°. 1 van Stbl. 1882 n°. 84, voor de residentie Riouw; bij art. 20 n°. 1 van Stbl. 1879 n°. 65, voor de residentie Lampongsche districten; bij art. 20 n°. 1 van Stbl. 1878 n°. 14, voor de residentie Palembang; bij art. 25 nos. 1, 2 en 3 van Stbl. 1887 n°. 45, voor de residentie Oostkust van Sumatra; bij art. 19 n°. 1 van Stbl. 1883 n°. 59, voor de residentie Westerafdeeling van Borneo; bij art. 19 n°. 1 van Stbl. 1880 n°. 55, voor de residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo; en bij art. 19 n°. 1 van Stbl. 1882 n°. 142, voor de residentie Bali en Lombok.

Met opzicht tot Sumatra's Oostkust bevat art. 25 van Stbl. 1887 n°. 45 voorts nog eene afwijking van art. 133 Regl. Rechtsv. Bij het laatste lid namelijk van dat art. 25 is bepaald, dat, indien een geding,

hetwelk, ingevolge n°. 1 en n°. 3 van het eerste lid, tot de kennisneming van het residentiegerecht behoort, bij den raad van justitie te Batavia aanhangig is gemaakt, en de gedaagde de exceptie van onbevoegdheid niet, overeenkomstig art. 131 Regl. Rechtsv., heeft voorgesteld, de raad als gewone rechter de zaak aan zich houden en daarin in het hoogste ressort recht spreken zal. Hieruit volgt, dat die raad volstrekt onbevoegd is om te oordeelen over de, ingevolge art. 25 al. 1 n°. 2 Regl. Sumatra's Oostk., ter kennisneming van het residentiegerecht staande vorderingen, dus over vorderingen, welke de som of waarde van *f* 1500.— te boven gaan en waaromtrent partijen overeen zijn gekomen, dat zij onderworpen zullen worden aan de beslissing van genoemd gerecht. De raad van justitie te Batavia moet zich derhalve ambtshalve onbevoegd verklaren, indien bij hem eene zoodanige vordering aanhangig is gemaakt, waarvan ook, blijkens art. 26 n°. 2 van gezegd Reglement, appel aan het Hoog-Gerechtshof en niet aan den raad van justitie is toegelaten. Daarentegen was meergenoemde raad van justitie, blijkens art. 150 Recht. Org., in verband met art. 133 Regl. Rechtsv., slechts betrekkelijk onbevoegd om kennis te nemen van de vorderingen, welke vroeger, „mits met onderling goedvinden van partijen", „onverschillig hoe groot het bedrag der vordering zij", aan de beslissing der residenten in de bezittingen buiten Java en Madura, behoorende tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java, onderworpen konden worden.

Voorts heeft art. 133 Regl. Rechtsv. voor sommige, niet tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java behoorende deelen der Buitenbezittingen, nog eenige wijziging ondergaan, in zooverre namelijk, dat de aanhaling van art. 108 n°. 1 en van art. 150 Recht. Org. in gezegd art. 133, is vervangen:

voor het gouvernement Sumatra's Westkust, blijkens art. 226 n°. 4 Regl. Sumatra's Westk., door die van art. 26 van dit Reglement;

voor het gewest Benkoelen, blijkens art. 3 n°. 2 van Stbl. 1880 n°. 33, door die van art. 19 Regl. Benkoelen;

voor het gewest Atjeh en Onderhoorigheden, blijkens art. 3 § III van Stbl. 1881 n°. 81, door die van art. 19 n°. 1 Regl. Atjeh; en

voor het gouvernement Celebes en Onderhoorigheden, blijkens art. 232 n°. 5 Regl. Celebes, door die van art. 28 van dit Reglement, terwijl daarenboven, ingevolge datzelfde voorschrift, de in art. 133 Regl. Rechtsv. voorkomende woorden: „den resident", zijn vervangen door: „het residentie-geregt".

Art. 133 is echter ongewijzigd gebleven voor zooveel de overige

tot het rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser behoorende gewesten betreft, waar, luidens den aanhef van art. 232 Regl. Celebes, het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voor de raden van justitie op Java en het Hoog-Gerechtshof van Nederlandsch-Indië toch ook toepasselijk is verklaard. Nochtans spreekt het wel van zelf, dat de aanhaling in art. 133 van art. 108 n°. 1 en van art. 150 Recht. Org. voor bedoelde gewesten niet juist is, en dat alzoo de wettelijke bepalingen, waarbij de rechtsmacht der residentiegerechten in burgerlijke zaken aldaar is omschreven, gerekend moeten worden in gezegd art. 133 te zijn aangehaald. Die wettelijke bepalingen worden gevonden:

voor de residentie Timor, in art. 19 n°. 1 Regl. Timor;
voor de residentie Ternate, in art. 21 n°. 1 Regl. Ternate;
voor de residentie Menado, in art. 31 n°. 1 Regl. Menado; en
voor de residentie Amboina, in art. 27 n°. 1 Regl. Amboina.

De rechtsmacht van het residentiegerecht ter hoofdplaats Menado is echter bij Stbl. 1891 nos. 92 en 93, en die van de residentiegerechten ter hoofdplaats Amboina, te Saparoea, te Wahaai en te Neira, bij Stbl. 1891 nos. 92 en 94 zoodanig gewijzigd, dat zij thans geheel overeenstemt met die van het residentiegerecht ter Oostkust van Sumatra. Daarenboven wordt een voorschrift als dat, vastgesteld voor dit laatste gerecht, gevonden in nos. 93 en 94 van Stbl. 1891, waarbij alzoo bepaald is, dat, indien een tot de kennisneming van het residentiegerecht behoorend geding bij den raad van justitie te Makasser aanhangig is gemaakt, en de gedaagde de exceptie van onbevoegdheid niet, overeenkomstig art. 133 Regl. Rechtsv., heeft voorgesteld, die raad als gewone rechter de zaak aan zich houden en daarin in het hoogste ressort recht spreken zal, behalve wanneer de vordering de som of waarde van ƒ 1500.— te boven gaat en partijen overeengekomen zijn haar aan de beslissing van het residentiegerecht te onderwerpen. Dat ook hier deze uitzondering tot de gevolgtrekking leidt, dat de raad van justitie volstrekt onbevoegd is, en zich dus ambtshalve onbevoegd moet verklaren, om kennis te nemen van vorderingen de som of waarde van ƒ 1500.— te boven gaande, waaromtrent partijen overeengekomen zijn de beslissing van het residentiegerecht in te roepen, is duidelijk. Van eene stilzwijgende prorogatie van rechtspraak toch kan wel geene sprake wezen, waar partijen overeengekomen zijn het tusschen haar bestaande geschil juist niet door den raad van justitie, maar door het residentiegerecht te doen uitmaken.

Maar wel zou gezegd kunnen worden, dat bij art. 133 Regl. Rechtsv. de bevoegdheid tot zoodanige prorogatie van rechtspraak wordt verleend, dewijl daarbij aan de raden van justitie, hoewel overigens volstrekt onbevoegd om kennis te nemen van in eersten aanleg tot de competentie van het residentiegerecht behoorende zaken, de verplichting is opgelegd, in die zaken uitspraak te doen in het hoogste ressort, wanneer de gedaagde de exceptie van onbevoegdheid, welke in den regel in elken stand van het geding kan worden voorgesteld, niet vóór alle weren van rechten heeft voorgedragen. Wel is waar wordt bij art. 128 Recht. Org. de bevoegdheid om hunne, voor hooger beroep vatbare, geschillen dadelijk aan de beslissing der raden van justitie te onderwerpen, slechts gegeven aan hen, die in eersten aanleg aan de rechtsmacht der landraden of andere daarmede gelijkstaande inlandsche rechtbanken onderworpen zijn, doch dit voorschrift is bij art. 324 Regl. Rechtsv. — hetwelk alzoo eene uitbreiding behelst van het bepaalde bij art. 128 Recht. Org., — aldus gewijzigd, dat in alle voor hooger beroep aan de raden van justitie vatbare geschillen, derhalve ook in die, welke in eersten aanleg ter kennisneming van de residentiegerechten staan, prorogatie van rechtspraak aan die raden is toegelaten.

Intusschen schijnt de bepaling van art. 133 Regl. Rechtsv. soms aanleiding te geven tot kwade praktijken, namelijk tot deze, dat beweerde of twijfelachtige vorderingen, voor het residentiegerecht te huis behoorende, aan een Chinees of Arabier, woonachtig in de plaats waar de raad van justitie zetelt, worden gecedeerd, waarna dan de, op verren afstand woonachtige, schuldenaar voor den raad gedagvaard en gemakkelijk een verstekvonnis tegen hem verkregen wordt. Dergelijke praktijken zouden echter onmogelijk worden gemaakt, indien in art. 133, inplaats van: „de gedaagde", gelezen werd: *de verschenen gedaagde*, of wel *de gedaagde bij zijne verschijning* [1]).

Artikel 134.

In zaken welke reeds te voren door eene dagvaarding voor eenen anderen regter zijn aanhangig gemaakt tusschen dezelfde personen en over hetzelfde onderwerp, of welke reeds door dezelfde personen en over hetzelfde onderwerp aan scheids-

1) Zie blz. 285 en 286 van het opstel van Mr. P. H. Fromberg, in dl. LXV van het Recht in N. I. over: *Het wetsvoorstel Hartogh tot wijziging van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering met betrekking tot Nederlandsch-Indië.*

mannen zijn opgedragen en voor dezelve aanhangig zijn, of in geval het geschil aan eene zaak verknocht is, die reeds voor eenen anderen regter of voor scheidsmannen aanhangig is, mag de verwijzing gevraagd worden naar dien anderen regter of naar de benoemde scheidsmannen. Dit moet echter geschieden alvorens eenige andere weren van regten, of eenige andere verdediging voor te dragen, met uitzondering alleen van de exceptie vermeld in artikel 131.

Met art. 158 Wetb. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk luidde, stemt bovenstaand artikel geheel overeen, behalve dat in het eerstgenoemde, vóór het woord: „scheidsmannen", waar dit ten tweeden male voorkomt, het woordje: „voor" ontbreekt.

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) is echter het oude art. 158 Wetb. Rechtsv. aanmerkelijk gewijzigd. Dientengevolge luidt de tweede zinsnede van gezegd artikel thans als volgt: „Dit moet geschieden bij met redenen omkleede conclusie vóór alle weren, op den dag voor het voordragen der verwering bepaald." Bovendien is aan dat artikel een tweede lid toegevoegd van dezen inhoud: „Die verwijzing kan ook door den eischer gevorderd worden, maar alleen bij de conclusie van eisch." En voorts is nog bij evengezegde wet een nieuw artikel in het leven geroepen, art. 159, hetwelk aldus luidt: „Ingeval voor denzelfden regter tusschen dezelfde personen en over hetzelfde onderwerp te gelijk zaken aanhangig zijn, of voor denzelfden regter verknochte zaken aanhangig zijn, kan daarvan de voeging worden gevraagd.

„Indien dit gevorderd wordt door den gedaagde, is daarop toepasselijk het voorlaatste lid van het vorig artikel.

„Die voeging kan ook door den eischer gevorderd worden, maar alleen bij de conclusie van eisch."

Aan het beroep op aanhangig geding en verknochtheid zijn derhalve in het nieuwe Wetboek van burgerlijke rechtsvordering twee artikelen gewijd, waarbij in zoover van het vroegere recht wordt afgeweken, dat:

1°. de laatste zinsnede van het oude art. 158 in overeenstemming is gebracht met de beginselen der nieuwe wet;

2°. den eischer thans uitdrukkelijk de bevoegdheid is gegeven om de verwijzing te vragen; en

3°. de wet uitdrukkelijk verklaart, dat samenvoeging, dat is, gelijktijdige behandeling, kan gevraagd worden van zaken, welke tot ver-

wijzing aanleiding zouden kunnen geven, indien zij bij verschillende rechters aanhangig waren [1]).

Wat nu verder art. 134 Regl. Rechtsv. betreft, naar aanleiding daarvan valt op te merken, dat onder de redenen, welke in Indië grond opleveren tot verwerping der exceptie van litispendentie en connexiteit, niet zelden deze voorkomt, dat partijen behooren tot verschillende categoriën van ingezetenen en dientengevolge aan de rechtsmacht van verschillende rechtbanken onderworpen zijn. In zoodanig geval toch kan die exceptie niet worden toegewezen, omdat de verwijzing zou moeten geschieden naar een rechter, die volstrekt onbevoegd is van de zaak kennis te nemen, en art. 134 Regl. Rechtsv. er zeer zeker niet toe mag leiden, dat inbreuk worde gemaakt op de organieke bepalingen betreffende 's rechters bevoegdheid [2]). Onder de, volgens deze bepalingen, volstrekt onbevoegde rechters behoort ook de Nederlandsche rechter, zijnde toch aan dezen bij die bepalingen in het geheel geene rechtsmacht toegekend, en zoo kan eene zaak, op grond van litispendentie of connexiteit, door den Indischen rechter ook niet naar den Nederlandschen worden verwezen [3]).

Artikel 135.

Dilatoire exceptien moeten gezamenlijk, vóór de exceptien waarvan in het volgend artikel wordt gehandeld, en vóór alle antwoorden ten principale worden voorgesteld.

Niettemin zullen erfgenamen, weduwen en vrouwen, het zij uit den echt, het zij van tafel en bed, of goederen gescheiden, aanvankelijk kunnen volstaan met als dilatoire exceptie voor te dragen, dat zij nog zijn in termen van beraad.

Dit artikel stemt geheel overeen met art. 159 Wetb. Rechtsv., zoo als het in 1838 werd vastgesteld, behalve dat in het laatstgezegde gelezen werd: „gezamenlijk, en vóór de exceptien enz." Waarom het voegwoord *en* uit het Indische artikel is weggelaten, blijkt niet.

In Nederland werd vroeger niet zelden de wet, waar deze voor-

1) Zie blz. 88 en 89 van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

2) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, van 2 Juni 1870 (Wkbl. van het Recht, n°. 381).

3) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 2 September 1870 (Wkbl. van het Recht, n°. 382) en dat van 3 Juni 1897 (Het Recht in N. I., dl. LXVIII, blz. 251 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1776).

schreef, dat eene exceptie vóór alle antwoorden ten principale moest worden voorgesteld, opgevat in dezen zin, dat het voldoende was, wanneer de exceptie in de geschreven conclusie vorafging aan de verwering ten principale. Aldus oordeelde ook de raad van justitie te Batavia bij zijn vonnis van 13 Januari 1882 [1]), terwijl het Hoog-Gerechtshof in der tijd zelfs aannam, dat de rechter vooraf uitspraak mag doen over de exceptie van non-appellabiliteit, al is deze door den geïntimeerde ook eerst aan het slot zijner conclusie van antwoord voorgedragen [2]). In later jaren echter besliste het Hof [3]), dat, in geval de wet voorschrijft, dat eene exceptie vóór alle andere weren van rechten moet worden voorgesteld, zulks geschieden moet bij eene afzonderlijke conclusie. Deze meening wordt ook voorgestaan door Mr. van Boneval Faure [4]).

Intusschen is het voorschrift, hetwelk vroeger gevonden werd in art. 159 al. 1 Wetb. Rechtsv., vervallen, nadat bij de wet van 7 Juli 1896 was aangenomen, dat de geheele verdediging in eens moet worden voorgedragen, terwijl de bepaling, vervat in het tweede lid van evengezegd art. 159, zooals hiervoren reeds is medegedeeld, thans wordt aangetroffen in art. 141 al. 3 Wetb. Rechtsv.

Artikel 136.

Alle overige exceptien moeten met het antwoord te gelijk worden voorgesteld, op straffe van verwijzing in de kosten door het niet nakomen van dit voorschrift veroorzaakt.

Hiervan zijn uitgezonderd:

1°. de exceptie van gewijsde zaak, het zij door een regterlijk vonnis, het zij door eene uitspraak van scheidsmannen;

2°. de exceptie van dading;

3°. de exceptie dat de aanlegger de hoedanigheid niet bezit welke hij zich toeschrijft, of dat de verweerder de hoedanigheid niet bezit in welke hij is gedagvaard.

Deze exceptien alleen, kunnen vóór het antwoord ten principale worden voorgesteld.

Indien de verweerder van die bevoegdheid geen gebruik

---

1) Wkbl. van het Recht, n°. 1044.

2) Zie 's Hofs arrest van 12 September 1850 (Het Recht in N. I., dl. IV, blz. 128 en vgg.).

3) Bij arrest, dd. 1 December 1887 (Wkbl. van het Recht, n°. 1281).

4) Zie diens *Nederlandsche burgerlijke procesrecht*, dl. III, blz 131 en vgg.

maakt, maar deze exceptien met zijne verdediging ten principale vereenigt, moet hij alle dezelve gezamenlijk voorstellen.

Bovenstaand artikel is gelijkluidend aan art. 160 Wetb. Rechtsv., zooals dit in 1838 werd vastgesteld.

Naar aanleiding van het voorschrift van dat artikel vindt men in het advies van het Hoog-Gerechtshof van 19 Juli 1847 het volgende aangeteekend: „Ter voorkoming van nutteloozе en somwijlen ten nadeele der tegenpartij gezochte dilaijen, is door de meerderheid de wensch geuit, dat zoude bepaald worden, dat de exceptien, waarvan in de 2de alinea van dit artikel wordt melding gemaakt, niet *afzonderlijk* zullen mogen doch *gezamenlijk* zullen moeten worden voorgesteld, welk voorstel door den ontwerper is beäamd en tot de voordragt eener gewijzigde redactie zoude geleid hebben, ware het niet, dat men bij nadere overweging, de voorkeur had gegeven aan den in het ontwerp voorkomende onveranderden text van het Nederlandsch Wetboek". Met deze nadere overweging vereenigde zich de Raad van Indië, blijkens zijn advies van 5 Augustus 1847, en zoo bleef het artikel ongewijzigd, behalve dat de hoofdletters, waarmede elk der nummers van het tweede lid aanvingen, in gewone letters werden veranderd.

De vraag heeft zich voorgedaan, of de exceptie van gewijsde zaak, waarvan in n°. 1 van dat tweede lid sprake is, kan worden voorgesteld op grond van een priesterraadvonnis. Die vraag nu moet, mijns inziens, ontkennend beantwoord worden. Immers, zonder nog te spreken van het bezwaar, gelegen in de omstandigheid, dat het veelal niet wel mogelijk is te bepalen, wanneer het vonnis van een priesterraad kracht van gewijsde verkrijgt, kan zoodanig vonnis in allen gevalle niet geacht worden een rechterlijk vonnis te wezen. Onder rechterlijke vonnissen toch zijn uitsluitend te verstaan de beslissingen tusschen gedingvoerende partijen genomen door in naam van den Souverein rechtsprekende rechters, aan wie niet slechts rechtspraak *(jurisdictio)* is verleend, maar ook rechtsmacht of rechtsdwang *(imperium)*, ten gevolge waarvan hij, die onwillig is aan die beslissingen te voldoen, hiertoe gedwongen kan worden. Vooral dit laatste maakt het eigenaardige kenmerk uit van een rechterlijk vonnis, zoodat alle beslissingen welke dat kenmerk missen, in den zin der wet niet als rechterlijke vonnissen kunnen worden aangemerkt. Van daar dat de wetgever de uitspraken van scheidsmannen, — welke, blijkens art. 637 Regl. Rechtsv., niet voor tenuitvoerlegging vatbaar zijn, dan krachtens een bevel-

schrift van den president van den raad van justitie binnen wiens rechtsgebied de uitspraak is gedaan, — op eene lijn willende stellen met rechterlijke vonnissen, zulks uitdrukkelijk heeft moeten bepalen. Zoodanige bepaling bestaat echter niet ten aanzien van de vonnissen der priesterraden, welke raden, evenmin als de scheidsmannen, rechtsmacht bezitten, zoodat dan ook, zal een veroordeelde genoodzaakt kunnen worden om aan het, in zijn nadeel gewezen, priesterraadvonnis te voldoen, de tusschenkomst des rechters wordt vereischt, bestaande in de executoir-verklaring door de inlandsche rechtbank. En daar alzoo een priesterraadvonnis niet gelijk kan worden gesteld met een rechterlijk vonnis, kan ook, op grond van zoodanig vonnis, de exceptie van gewijsde zaak niet worden voorgedragen [1]).

Met betrekking tot art. 136 al. 2 n°. 3 Regl. Rechtsv. valt hier verder op te merken, dat in Indië de pachters van 's lands middelen ook in het dagelijksche leven niet zelden *pachters* worden genoemd, met welke benaming dan geene rechtsbetrekking, maar een beroep wordt aangeduid, en dat alzoo van de exceptie van non-qualificatie geene sprake kan wezen, wanneer in een proces eene der partijen, die pachter is, aldus genoemd wordt, zonder dat overigens de vordering of de verdediging berust op een door haar met de Regeering gesloten pachtcontract [2]).

Eene uitzondering eindelijk op de voorschriften, volgens welke sommige exceptiën vóór het antwoord ten principale moeten of mogen worden voorgesteld, wordt gevonden in art. 21 al. 5 van Stbl. 1864 n°. 6, waarbij bepaald is, dat in zaken van onteigening ten algemeenen nutte, alle gronden van verdediging, zoo exceptieve als die, welke de hoofdzaak aangaan, te gelijker tijd voorgedragen moeten worden, op verbeurte van het recht om de overige in te brengen.

Ten slotte zij hier nog aangeteekend, dat het oude art. 160 Wetb. Rechtsv., ten gevolge van het thans in art. 141 al. 2 van dat Wetboek uitgesproken beginsel, dat de geheele verdediging in eens moet worden voorgedragen, is vervallen.

Artikel 137.

Alle exceptien, welke door partijen, in de gevallen waarin

1) Vergl. de beslissing van den raad van justitie te Soerabaja van 14 September 1859 (Het Recht in N. I., dl. XX, blz. 57).

2) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Soerabaja van 18 Januari 1871 (Wkbl. van het Recht, n°. 432), bekrachtigd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 7 September 1871 (Wkbl. van het Recht, n°. 433).

zulks moet of mag geschieden, vóór het antwoord ten principale zijn voorgesteld, zullen snmmierlijk behandeld worden.

Die exceptien moeten op zich zelve worden uitgewezen, en mogen niet aangehouden of gevoegd worden bij de hoofzaak.

Dit artikel is ontleend aan het oude art. 161 Wetb. Rechtsv., welks eerste lid — het tweede werd onveranderd overgenomen, — aldus luidde: „Alle exceptien, welke door partijen, vóór het antwoord ten principale moeten of mogen worden voorgesteld, zullen summierlijk worden behandeld."

Het Hoog-Gerechtshof echter meende, dat dit voorschrift eenige wijziging behoefde en stelde daarvan, blijkens zijn advies van 19 Juli 1847, de lezing voor, welke gevonden wordt in art. 137 al. 1 Regl. Rechtsv., „dewijl de oorspronkelijke text niet volkomen juist is, daar toch exceptien, welke vóór het antwoord ten principale *mogen* voorgesteld worden, met dat antwoord gezamenlijk zijnde geproponeerd, niet *summierlijk* zouden behandeld worden".

Hoewel de hier bedoelde onjuistheid, voor zoover mij bekend is, nooit tot moeielijkheden aanleiding gegeven of zelfs maar de aandacht getrokken heeft, valt niet te ontkennen, dat de bepaling van art. 161 al. 1 Wetb. Rechtsv. aan nauwkeurigheid wel iets te wenschen overliet, en tot de opvatting kon leiden, dat eene exceptie, welke vóór het antwoord ten principale moest of mocht worden voorgesteld, altijd summierlijk behandeld moest worden, dus ook dan, wanneer zij te gelijk met het antwoord was voorgedragen in eene zaak van gewone behandeling. Beter ongetwijfeld is dan ook de lezing van art. 137 al. 1 Regl. Rechtsv., welke alleszins juist en nauwkeurig de bedoeling des wetgevers terug geeft, gelijk die uit de memorie van toelichting blijkt, waar het volgende gezegd wordt: „Het nieuwe artikel behelst de, zoo men vertrouwt, zeer doelmatige bepaling, dat alle exceptiën, zoo wel degenen, welke vóór het antwoord ten principale *moeten* voorgesteld, gelijk de *declinatoire* en *dilatoire*, als die, bij welke een verweerder vóór het antwoord persisteren mag, namelijk de drie in de vorige bepaling genoemd, summierlijk moeten worden behandeld; zij zijn daarvoor ten eenen male vatbaar en behooren dus zoo min mogelijk aanleiding te geven tot vertraging der zaak; heeft de verweerder van het vermogen om, bij zoodanige exceptiën te persisteren, zonder tevens ten principale te antwoorden, gebruik gemaakt, dan moet de regter ook daarop, op zich zelve regt doen en mag dezelve niet voegen bij de hoofdzaak of aanhouden tot de beslissing

van laatstgemelde; dan zoude de regter, buiten de conclusiën van partijen gaan, hetgeen in eene goede regtspleging niet behoort; tot dat einde strekt het tweede gedeelte van dit nieuwe artikel" [1]).

Intusschen komt art. 161 voormeld thans niet meer in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering voor, zijnde het ten gevolge der aanneming van het beginsel, dat de geheele verwering in eens moet worden voorgedragen, vervallen.

VIERDE AFDEELING.

Van de behandeling bij geschrifte.

Artikel 138.

Indien, na het nemen der conclusien ter rolle, eene zaak, het zij die van summieren, het zij van gewonen aard zij, niet vatbaar schijnt voor eene mondelinge voordragt, kan de regter, zoowel op verzoek van eene der partijen als ambtshalve, bevelen, dat zij bij geschrifte worde behandeld.

Bij eene vergelijking van bovenstaand artikel met art. 162 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, blijkt dat de tusschen beiden bestaande punten van verschil hierop nêerkomen, dat bij het Indische artikel uitdrukkelijk is bepaald, dat de behandeling bij geschrifte, zoowel in zaken van summieren, als van gewonen aard, doch eerst na het nemen van de conclusiën ter rolle, kan worden bevolen, — omtrent welk een en ander art. 162 Wetb. Rechtsv. het stilzwijgen bewaart, — terwijl het voorschrift van laatstgezegd artikel, volgens hetwelk, in geval van schriftelijke behandeling, de zaak op het rapport van een daartoe te benoemen rechter moet worden afgedaan, achterwege is gelaten.

Omtrent de redenen, welke er toe geleid hebben evengezegd art. 162 aldus te wijzigen, geven de officiëele bescheiden weinig of geen licht. In zijne nota van toelichting toch wordt door Mr. Wichers op het voorschrift van dat artikel slechts het volgende aangeteekend:

---

1) Zie blz. 282 van het *Handboek voor de burgerlijke regtsvordering* van Joan van den Honert.

„Het heeft een onderwerp van gezette overweging uitgemaakt, of de bij het Nederlandsch wetboek als regel voorgeschrevene mondelijke behandeling van zaken ook hier te lande, waar de praktizijns aan zoodanige behandeling (behalve in zaken van gering aanbelang) niet gewoon zijn, en waar het veel en langdurig spreken in het openbaar niet anders dan hoogst bezwaarlijk kan vallen, met goed gevolg zoude kunnen worden ingevoerd. Deze bezwaren zijn echter uit den weg geruimd door de bepaling van het tegenwoordig artikel, welke het bepleiten der zaken als regel aannemende, de behandeling bij geschrifte toelaat, zoo dikwijls dit geraden voorkomt".

Uit deze opmerking en uit de inlassching in art. 47 al. 2 Regl. Rechtsv. van de in art. 45 al. 2 Wetb. Rechtsv. ontbrekende woorden: „of schriftelijk behandelen", zou wellicht opgemaakt kunnen worden, dat Mr. Wichers zich heeft voorgesteld, dat in Indië de pleidooien door de schriftelijke behandeling geheel, of zoo goed als geheel, zouden worden verdrongen. Dit is echter niet gebeurd; de schriftelijke behandeling kwam steeds hoogst zelden voor. Volgens eene door Mr. C. P. K. Winckel in 1885 gedane mededeeling [1]), had de toenmalige griffier van den raad van justitie te Samarang, sedert 1852 in functie, slechts twee gevallen van die behandeling beleefd.

Intusschen liggen de redenen vrij wel voor de hand, waarom bij art. 138 Regl. Rechtsv. is bepaald, wat in art. 162 Wetb. Rechtsv. ontbreekt, dat namelijk de schriftelijke behandeling eerst na het nemen der conclusiën ter rolle kan worden bevolen en dat zij, zoowel in zaken van summieren als van gewonen aard, geoorloofd is.

Toen namelijk bij de beraadslaging over het voorschrift van art. 162 Wetb. Rechtsv. eene der afdeelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal daarin de bepaling wenschte te voegen, dat de schriftelijke behandeling eerst kon worden gelast, nadat de conclusiën waren genomen, verzette de Regeering zich daartegen op grond, dat de schriftelijke behandeling in elken stand van het geding kon worden bevolen [2]). Dat echter de Regeering zelve wel gevoelde, dat zoodanig bevel moeilijk aan de conclusiën zou kunnen voorafgaan, kan blijken uit de, naar aanleiding van het bepaalde bij art. 164, in hare memorie van toelichting gemaakte opmerking, dat de zaak, welke schriftelijk behandeld wordt, „vooraf bij conclusiën is voldongen" [3]).

1) Zie blz. 87 van zijn *Formulierboek van burgerlijke regtsvordering.*
2) Zie het *Handboek* van Joan van den Honert, blz. 283.
3) Zie blz. 284 van van den Honert's *Handboek.*

En daar nu ook door meerdere schrijvers wordt erkend [1]), dat de rechter meestal eerst in staat is om te beoordeelen, of eene schriftelijke behandeling der zaak, al dan niet, noodzakelijk is, wanneer partijen hare conclusiën hebben genomen, is het, dunkt mij, alleszins waarschijnlijk, dat de Indische wetgever het nuttig en noodig heeft geacht om datgene, wat in de praktijk toch bijna zonder uitzondering het geval moet zijn, als algemeenen regel voor te schrijven en alzoo te bepalen, dat eerst „na het nemen der conclusien ter rolle", de behandeling bij geschrifte kan worden bevolen.

Dat het in 1838 ingevoerde Wetboek van burgerlijke rechtsvordering de schriftelijke behandeling zoowel van zaken van summieren, als van die van gewonen aard toeliet, kan, al wordt zulks ook niet met zoovele woorden gezegd, wel bijna niet worden betwijfeld Art. 162 van dat Wetboek spreekt toch zoo algemeen mogelijk van „eene zaak", — waaronder natuurlijk ook summiere zaken waren begrepen, — welke, indien zij niet vatbaar schijnt voor eene mondelinge voordracht, bij geschrifte kan worden behandeld. Daarbij komt dat het Wetboek van 1830 in art. 154 al. 1 de bepaling inhield, dat er geene schriftelijke behandeling mocht plaats hebben in zaken, waarvan de wet voorschreef, dat zij summier zouden behandeld worden, en dat die bepaling niet overgenomen is in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering van 1838 [2]). Maar hoewel dus zeker veilig kan worden aangenomen, dat, volgens dit Wetboek, de schriftelijke behandeling ook van summiere zaken alleszins geoorloofd was, is zulks nochtans wel eens betwist [3]), en met het oog hierop nu is het volkomen begrijpelijk, dat Mr. Wichers, ten einde de mogelijkheid van verschil van gevoelen dienaangaande af te snijden, de woorden: „het zij die van summieren, het zij van gewonen aard zij", in art. 138 Regl. Rechtsv. heeft opgenomen.

Moeilijk daarentegen is het na te gaan, welke redenen den Indischen wetgever kunnen hebben bewogen om de bepaling van art. 162 Wetb. Rechtsv., dat de zaak, welker schriftelijke behandeling is bevolen, „op het rapport van eenen daartoe te benoemen regter", moet worden afgedaan, niet over te nemen in art. 138 Regl. Rechtsv. Dat rapport

---

1) Zie onder anderen, in de *Handleiding tot de Nederlandsche wetgeving* van Mr. J. S. Jernède, de op blz. 101 voorkomende aanteekening op art. 162 Wetb. Burg. Rechtsv. en *Het Nederlandsch Wetboek van burgerlijke regtsvordering*, door Mr. Oudeman, dl. I, blz. 246.

2) Zie blz. 290 van het *Handboek* van Joan van den Honert.

3) Zie blz. 17 en 18 der dissertatie van Mr. A. M. Blom: *De simplici sive summaria ratione procedendi in causis civilibus* (Gorinchem, 1844).

wordt geacht tweederlei strekking te hebben. Het handhaaft, zooveel dit bij den schriftelijken procesgang mogelijk is, de openbaarheid van het geding, waarvan op de terechtzitting veelal nog niets is gebleken, wanneer aldaar het rapport wordt gedaan. Maar ook heeft het de strekking om de beoordeeling der zaak voor het collegie gemakkelijker te maken, zoodat de andere rechters niet allen de stukken behoeven te lezen. „Die strekking" — aldus schreef Mr. van Boneval Faure [1]), — „heeft evenwel het rapport door velen doen veroordeelen. De rechters waren, dit zeide men, bij ons niet gewoon op een rapporteur af te gaan, en zij moesten zich ook op die wijze niet door den rapporteur laten leiden." Niet onmogelijk zeker is het, dat Mr. Wichers, op grond van dergelijke overwegingen, de instelling van het rapport verkeerd heeft geacht en dat hij daarom, met wijziging van het door de commissie voor de Indische wetgeving van 1839 vervaardigde ontwerp, waarin de desbetreffende bepalingen van het Nederlandsche Wetboek onveranderd waren behouden, die bepalingen heeft geschrapt; meer echter dan bloote gissingen kunnen dienaangaande wel niet worden gemaakt.

Bij art. 138 Regl. Rechtsv. is slechts sprake van eene schriftelijke behandeling door den rechter, op verzoek van eene der partijen of ambtshalve, bevolen. In sommige gevallen echter wordt zoodanige behandeling door de wet uitdrukkelijk voorgeschreven, zooals voor het geding over de wraking van rechters (art. 34 en vgg. Regl. Rechtsv.), voor dat over rechtsweigering (art. 859 en vgg. Regl. Rechtsv.), en voor dat over overtredingen van ambtenaren van den burgerlijken stand, notarissen en andere ambtenaren (art. 867 en vgg. Regl. Rechtsv.).

Artikel 139.

Het regterlijk bevel waarbij de schriftelijke behandeling bevolen wordt, is voor geen hooger beroep, noch andere voorziening vatbaar. Het zal worden ten uitvoer gelegd, zonder dat het noodig zal zijn hetzelve te ligten of te beteekenen.

Dit artikel is ontleend aan- en stemt overeen met het bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) ingetrokken art. 163 Wetb. Rechtsv., behalve dat daaraan de woorden: „is voor geen hooger beroep, noch andere voorziening vatbaar. Het", ontbraken. In afwijking

1) Zie dl. II, blz. 110 van diens *Nederlandsche burgerlijke procesrecht.*

van het bepaalde bij dat art 163 laat art. 139 dus geen hooger beroep of andere voorziening toe van „het regterlijk bevel waarbij de schriftelijke behandeling bevolen wordt".

Maar is alzoo niet slechts het middel van appel, doch ook elk ander middel van voorziening tegen de beslissingen des rechters, houdende bevel dat eene zaak schriftelijk zal worden behandeld, uitgesloten, zoodanige uitsluiting bestaat niet ten aanzien der beslissingen, waarbij het verzoek van eene der partijen, dat de zaak behandeld zal worden bij geschrifte, is geweigerd, en dus moet, mijns inziens, worden aangenomen, dat tegen laatstbedoelde beslissingen wel degelijk kan worden opgekomen, met dien verstande dat zij voor appel of cassatie vatbaar zijn, al naar gelang de zaak, waarin zij zich voordoen, zulks is.

Voorts valt op te merken, dat de beslissingen betreffende het, al of niet, behandelen eener zaak bij geschrifte niet zijn te beschouwen als vonnissen, maar als rechterlijke bevelen ter rolle gegeven [1]).

Wat eindelijk de intrekking van art. 163 Wetb. Rechtsv. betreft, deze had plaats, dewijl dat artikel, nu de beteekening van vonnissen en bevelen in het algemeen was vervallen, overbodig geworden was [2]). In verband met die intrekking had echter de aanhef van het in stand gehouden art. 164 Wetb. Rechtsv. gewijzigd moeten worden; ten gevolge toch van het verzuim om zulks te doen, heeft dat artikel thans geen goeden zin.

Artikel 140.

Binnen veertien dagen na de uitspraak van hetzelve, zal de eischer aan den verweerder eene schriftuur, inhoudende zijne middelen, doen beteekenen en afschrift daarvan doen overgeven; dezelve zal eindigen met eenen staat van stukken tot staving daarvan bijgebragt.

Deze schriftuur en stukken zullen binnen vier en twintig uren na de beteekening ter griffie worden overgelegd.

De acte van overlegging moet worden beteekend.

Met art. 164 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, stemt bovenstaand artikel overeen, behalve dat in art. 164 op het woord: „middelen", in het eerste lid, nog volgt: „en conclusie".

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 14 Juni 1888 (Het Recht in N. I., dl. LI, blz. 100 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1307).

2) Zie blz. 89 van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

Dat deze woorden, welke oorspronkelijk, blijkens het eerste ontwerp, in het voorschrift van art. 164 Wetb. Rechtsv. ook ontbraken [1]), uit art. 140 Regl. Rechtsv. zijn weggelaten, is zonder twijfel geschied met het oog op het reeds besproken voorschrift van art. 138 van dit Reglement, volgens hetwelk, in afwijking van het Nederlandsche artikel, de behandeling eener zaak bij geschrifte eerst kan worden bevolen, nadat de conclusiën ter rolle genomen zijn. Onnoodig namelijk is het zeker geacht den eischer te noodzaken de, door hem ter rolle reeds genomen, conclusie ook nog eens op te nemen in de schriftuur, welke hij, ingevolge art. 140, moet doen beteekenen, en waarvan hij afschrift moet doen overgeven aan den gedaagde.

Artikel 141.

Binnen veertien dagen na de beteekening dier schriftuur, zal de verweerder inzage nemen en afschrift kunnen vragen van de ter griffie overgelegde stukken, en zal hij zijn antwoord, houdende zijne middelen, aan den eischer doen beteekenen; onder hetzelve zal worden gesteld een staat van stukken tot staving daarvan bijgebragt.

Dit antwoord en deze stukken zullen insgelijks, met aanbod van afschrift, door hem worden overgelegd ter griffie, binnen vier en twintig uren na de beteekening, en de acte van overlegging zal worden beteekend.

De tusschen dit artikel en art. 165 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaande punten van verschil komen hierop neer, dat in den aanhef van het eerste lid van laatstgezegd artikel wordt gesproken van: „Binnen de veertien dagen", en niet van: „Binnen veertien dagen"; dat de woorden: „van de ter griffie enz.", in art. 165 luiden: „der ter griffie enz."; dat daar vóór de woorden: „zijn antwoord", het voornaamwoord „hij" ontbreekt; dat daarentegen op het woord: „middelen", nog volgt: „en conclusie"; en dat in art. 165 op het woord: „beteekenen" en door eene komma daarvan gescheiden, volgt: „onder hetwelk zal enz."

Van deze verschillen is het eenige, hetwelk eenigszins belangrijk is, dat de woorden: „en conclusie", welke in art. 165 worden aangetroffen, niet zijn overgenomen in art. 141. Dat die woorden hier om dezelfde reden achterwege zijn gelaten, waarom zulks in het

1) Zie blz. 284 van het *Handboek* van Joan van den Honert.

vorige artikel is geschied, namelijk omdat in art. 138 Regl. Rechtsv. de in art. 162 Wetb. Rechtsv. niet voorkomende woorden: „na het nemen der conclusien ter rolle", zijn gelascht, valt intusschen wel niet te betwijfelen.

ARTIKEL 142.

Binnen gelijke termijnen kunnen de partijen schrifturen van re- en dupliek aan elkander doen beteekenen, welke op gelijke wijze, met de daartoe behoorende stukken, ter griffie moeten worden overgelegd.

Dit artikel is volkomen gelijkluidend aan art. 166 Wetb. Rechtsv.

ARTIKEL 143.

In de gevallen der drie voorgaande artikelen, kunnen de partijen elkander onderling in der minne stukken mededeelen, onder recepis; artikel 126 is hier toepasselijk.

Met art. 167 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, stemt bovenstaand artikel in allen deele overeen, behalve dat de drukfout, welke voorkomt in eerstgezegd artikel, waar gesproken wordt van: „de gevallen der beide", in plaats van: „der drie voorgaande artikelen", verbeterd is.

ARTIKEL 144.

Geene verdere schrifturen of stukken, welke partijen daarna mogten willen overleggen of aan elkander mededeelen, kunnen in de begrooting der kosten worden aangenomen.

Dit artikel komt weêr woordelijk met art. 168 Wetb. Rechtsv. overeen.

ARTIKEL 145.

Bijaldien binnen de hierboven bepaalde termijnen, eene der partijen hare stukken niet overgelegd of medegedeeld, noch ook hare schrifturen heeft doen beteekenen, wordt de zaak beoordeeld op de stukken van de andere partij.

In dat geval, gelijk mede na plaats gehad hebbende overlegging of mededeeling van stukken en beteekening van schrifturen binnen de daartoe gestelde termijnen, zal de griffier die

stukken en schrifturen, ter begeerte der meest gereede partij, aan den president ter hand stellen, die dezelve in de eerstvolgende vergadering ter tafel zal brengen.

Bij eene onderlinge vergelijking van het eerste lid van bovenstaand artikel met art. 169 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, blijkt, dat tusschen beiden, — behalve dat in eerstbedoelde bepaling gesproken wordt van: „de hierboven bepaalde termijnen", en niet van: „den hier boven bepaalden termijn", zooals in art. 169, — geen ander verschil bestaat, dan dat het slot van dit laatste artikel facultatief, en dat van art. 145 al. 1 imperatief is gesteld.

Naar aanleiding van het voorschrift, vervat in evengezegd art. 169, waarin oorspronkelijk, in stede van: „kan-", gelezen werd: „zal de zaak worden beoordeeld enz.", werd bij de beraadslagingen herhaaldelijk gevraagd, of geene uitzondering moest worden gemaakt voor de gevallen, in welke de partij door belet van hooger hand, bij voorbeeld verzegeling of anderszins, verhinderd was geweest de overlegging of mededeeling van stukken te doen. Deze vraag bleef echter onbeantwoord en het artikel onveranderd tot dat, overeenkomstig het voorstel, gedaan bij het eerste ontwerp tot herziening der wet van 29 Maart 1828, het woord: „zal", veranderd werd in: „kan" [1]). Dat deze verandering als een antwoord te beschouwen is op evengezegde vraag en dus de strekking heeft den rechter de gelegenheid te geven om, indien eene der partijen door overmacht, bij voorbeeld door eene verzegeling of anderszins, verhinderd mocht zijn binnen den bepaalden termijn hare stukken over te leggen of mede te deelen, haar alsnog een uitstel te verleenen, in stede van de zaak terstond te beoordeelen, blijkt wel niet, doch mag niettemin zeker alleszins waarschijnlijk worden geacht; in allen gevalle lijdt het geen twijfel dat de tegenwoordige redactie van art. 169 Wetb. Rechtsv. den rechter de bevoegdheid om zoodanig uitstel te geven toekent [2]). Maar dan moet ook de omstandigheid, dat bij art. 145 al. 1 Regl. Rechtsv. gebiedend is voorgeschreven dat, wanneer eene der partijen hare stukken binnen de bepaalde termijnen niet heeft overgelegd of medegedeeld, de zaak op de stukken der andere partij beoordeeld wordt, tot de gevolgtrekking

1) Zie blz. 287 van het *Handboek voor de burgerlijke regtsvordering* van J. van den Honert.

2) Zie dl. I, blz. 249 en 250 van *Het Nederlandsch Wetboek van burgerlijke regtsvordering*, door Mr. Oudeman.

leiden, dat de Indische rechter in geen geval een uitstel mag verleenen, ten einde bedoelde partij tot die overlegging of mededeeling in staat te stellen.

Het tweede lid van art. 145 Regl. Rechtsv., luidens hetwelk de griffier de door eene of door beide partijen ter griffie overgelegde stukken en schrifturen, op verzoek van de meest gereede partij, ter hand moet stellen aan den president, door wien zij daarna in de eerstvolgende vergadering ter tafel gebracht moeten worden, is blijkbaar in het leven geroepen met het oog op de omstandigheid, dat, volgens de Indische rechtsvordering, de zaken, waarvan de behandeling bij geschrifte bevolen is, niet op het rapport van een rechter worden afgedaan. Zoodoende konden de bepalingen van art. 170 en vgg. Wetb. Rechtsv. natuurlijk niet worden overgenomen, en was, in stede daarvan, een voorschrift noodig als het zoo even vermelde, waarbij den griffier wordt opgedragen de ter griffie overgelegde stukken en schrifturen te overhandigen aan den president, die dezelve daarna in de eerstvolgende vergadering ter tafel moet brengen. Dat dit ter tafel brengen niet ter openbare terechtzitting, maar in eene besloten vergadering behoort plaats te hebben, volgt uit het gebruik van het woord *vergadering* in art. 145 al. 2, welk woord steeds in tegenstelling van het woord *terechtzitting* gebezigd wordt, gelijk onder anderen blijken kan uit de artt. 45 en 46 Recht. Org. Bedoelde stukken en schrifturen worden vervolgens, even als met de processtukken in elke andere zaak het geval is, op last van den president, in rondlezing gezonden, terwijl daarna over de zaak beraadslaagd en daarin eene beslissing genomen wordt.

Artikel 146.

Indien de zaak van dien aard is dat het openbaar ministerie moet worden gehoord, beveelt de regter dat aan hetzelve het proces door den griffier zal worden medegedeeld.

Het openbaar ministerie neemt deszelfs conclusie op de teregtzitting, waarvan op eenen voorgaanden regtdag aankondiging zal worden gedaan.

Dit artikel, waarin met eenige wijzigingen de bepalingen zijn overgenomen van de artt. 172, 173 en 174 al. 4 Wetb. Rechtsv., is vervallen door het Koninklijk besluit, afgekondigd in Stbl. 1864 n°. 52. Ingevolge dit, hieronder nader te bespreken besluit, wordt

namelijk het openbaar ministerie — welks bemoeiingen overigens, voor zooveel het in zaken van minderjarigen, curateele, krankzinnigen, faillissement, enz. als hoofdpartij moet optreden, in stand zijn gehouden [1]), — nog slechts bij een beroep in casssatie gehoord, en zoo heeft dat ministerie geene conclusie meer te nemen in de zaken, bedoeld bij art. 146 Regl. Rechtsv.

Artikel 147.

De regter zal uitspraak doen op eene door hem te bepalen teregtzitting.

Aan art. 174 al. 5 Wetb. Rechtsv. is bovenstaand artikel volkomen gelijkluidend.

Langs welken weg partijen moeten vernemen, welke dag voor de uitspraak bepaald is, blijkt niet. Dienaangaande is niets voorgeschreven. De eenvoudigste wijze van handelen is echter zeker wel deze, dat aan partijen of aan hare procureurs door den griffier worde aangezegd, wanneer de uitspraak zal plaats hebben.

VIJFDE AFDEELING.

Van de geschillen over de echtheid of onechtheid van geschriften, en het geregtelijk onderzoek deswege.

Artikel 148.

Er zal een geregtelijk onderzoek plaats kunnen hebben naar de echtheid of onechtheid van geschriften, waarvan partijen zich willen bedienen:

1°. wanneer de partij, welke men beweert een onderhandsch geschrift geschreven of onderteekend te hebben, ontkent hetzelve te hebben geschreven of onderteekend;

2°. wanneer de partij, tegen wie men gebruik maakt van een onderhandsch geschrift door een derde geschreven of geteekend, verklaart het geschrift of de onderteekening

---

1) Zie n°. 1884 Bijbl. op het Stbl.

van dengene, dien men beweert zulks geschreven of geteekend te hebben, niet te erkennen;

3°. wanneer eene der partijen beweert dat een stuk valsch of vervalscht is.

Met art. 176 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, stemt bovenstaand artikel overeen.

Dat iemand, die niet kan lezen, noch schrijven, in den zin der wet geene geschriften kan onderteekenen en dat dus de naamteekening van iemand, wiens hand door een ander wordt bestuurd, omdat hij zelf de schrijfkunst niet verstaat, in rechte niet als eene onderteekening kan worden beschouwd, werd, zeker alleszins terecht, door den raad van justitie te Batavia bij vonnis van 12 Januari 1894 beslist [1]).

De procedure bij art. 148 en vgg. Regl. Rechtsv. voorgeschreven, is voorts niet van toepassing, wanneer er in eene acte eene vergissing heeft plaats gehad, kunnende deze toch, gelijk door het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 28 November 1895 [2]) werd uitgemaakt, eenvoudig door getuigen worden bewezen.

Artikel 149.

In de gevallen bij nommer 1 en 2 van het voorgaande artikel vermeld, zal de partij, welke de echtheid van het door haar overgelegde, doch door hare wederpartij betwiste geschrift staande wil houden en zich daarvan wil bedienen, kunnen vorderen dat zij worde toegelaten om de echtheid van hetzelve, het zij door bescheiden, het zij door deskundigen of door getuigen, te staven.

Tusschen dit artikel en art. 177 Wetb. Rechtsv., bestaat zoo goed als geen verschil.

Artikel 150.

In het geval bij nommer 3 van het voorlaatste artikel vermeld, zal de partij, welke beweert dat een overgelegd stuk valsch of vervalscht is, kunnen vorderen om tot bewijs daarvan

1) Wkbl. van het Recht, n°. 1603.
2) Wkbl. van het Recht, n°. 1697.

te worden toegelaten, het zij door bescheiden, het zij door deskundigen, het zij door getuigen.

Zij zal echter daartoe niet worden toegelaten, dan na alvorens, onder consignatie eener som van twee honderd vijftig gulden, ter griffie te hebben overgelegd eene acte door haar zelve geteekend, of wel door eenen bijzonderen gevolmagtigde, daartoe, bij authentieke acte, bepaaldelijk gemagtigd, en inhoudende de stellige verklaring dat het bewuste stuk door haar voor valsch of vervalscht wordt gehouden, mitsgaders de daadzaken, omstandigheden en bewijsmiddelen door welke zij zich voorstelt die valschheid of vervalsching te zullen bewijzen.

Bovenstaand artikel stemt overeen met art. 178 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, behalve dat in het tweede lid van dat artikel op het woord: „griffie", nog de woorden: „van de regtbank", volgen, terwijl het bedrag der bij art. 1 der wet van 7 April 1869 (Ned. Stbl. n°. 55) afgeschafte consignatie, op de som van „honderd vijftig gulden" was gesteld.

Dat met het oog op het tweede lid van bovenstaand artikel de beweerde valschheid of vervalsching slechts bewezen kan worden door bescheiden, deskundigen of getuigen, en de eed dus als bewijsmiddel is uitgesloten, besliste de raad van justitie te Batavia bij vonnis dd. 28 Juni 1895, bekrachtigd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest dd. 24 September 1896 [1]).

In overeenstemming met het bepaalde bij evengezegd art. 1 der wet van 7 April 1869, werd bij art. 1 van het Koninklijk besluit van 6 November 1871 n°. 22 (Stbl. 1872 n°. 13), dat hiervoren reeds besproken werd [2]), van art. 150 al. 2 Regl. Rechtsv. de volgende lezing vastgesteld: „Zij zal echter daartoe niet worden toegelaten dan na alvorens ter griffie van de regtbank te hebben overgelegd eene akte door haar zelve geteekend of wel door eenen bijzonderen gevolmagtigde, daartoe bij authentieke akte bepaaldelijk gemagtigd, en inhoudende de stellige verklaring, dat het bewuste stuk door haar voor valsch of vervalscht wordt gehouden, mitsgaders de daadzaken, omstandigheden en bewijsmiddelen, door welke zij zich voorstelt die valschheid of vervalsching te zullen bewijzen".

1) Wkbl. van het Recht, n°. 1683 en 1749 en Het Recht in N. I., dl. LXVIII, blz. 11 en vgg.

2) Zie de aanteekening op art. 45 Regl. Rechtsv.

Artikel 151.

In de gevallen bij de twee laatste artikelen vermeld, zal de meest gereede partij het gerezen geschil aan des regters onderzoek en uitspraak onderwerpen, bij eenvoudige acte van procureur tot procureur.

Tusschen dit artikel en art. 179 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat geen noemenswaardig verschil.

Op grond dat in zaken van summiere behandeling, waarin de zaak steeds op de rol blijft, eene acte van procureur tot procureur eene gansch zinledige en tot noodeloozen omslag en kosten leidende formaliteit zou zijn, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 13 Februari 1896 [1]), dat bovenstaand artikel uitsluitend betrekking heeft op zaken van gewone behandeling.

Artikel 152.

Ten dage dienende, zal de partij, welke het stuk heeft overgelegd, moeten verklaren of zij zich daarvan wil bedienen.

Indien zij weigert te antwoorden, of verklaart zich van het stuk niet te willen bedienen, wordt hetzelve buiten het geding gehouden.

Indien zij niet verschijnt, beveelt de regter eene tweede oproeping, te beteekenen op de wijze als bij het vorige artikel is vermeld.

Bij niet-verschijning op die tweede oproeping, bij weigering om te antwoorden, of bij verklaring dat zij zich van het stuk niet wil bedienen, wordt hetzelve buiten het geding gehouden.

Bovenstaand artikel is onveranderd overgenomen uit art. 180 Wetb. Rechtsv.

Artikel 153.

Bijaldien de partij verklaart dat zij zich van het stuk denkt te bedienen, zal de andere partij moeten verklaren, of zij er bij blijft om, het zij het geschrift of de handteekening te ontkennen, het zij dezelve niet te erkennen, het zij het stuk van valschheid [2]) te betichten.

---

1) Wkbl. van het Recht, n°. 1708.

2) In de officiëele uitgave staat « valscheid ».

Indien zij weigert te antwoorden of niet volhardt bij hare eerste verklaring, zal het stuk in het geding worden toegelaten.

Indien zij niet verschijnt, handelt de regter, zoo als bij het derde lid van het vorige artikel is vermeld.

Bij niet-verschijning op de tweede oproeping, bij weigering om te antwoorden, of bij niet-volharding in hare eerste verklaring, wordt het stuk in het geding toegelaten.

Dit artikel is volkomen gelijkluidend aan art. 181 Wetb. Rechtsv. Dat eerst dan, wanneer uit den inhoud der bij dit en het vorige artikel bedoelde verklaringen gebleken is van de noodzakelijkheid om de echtheid van een door de wederpartij betwist geschrift door deskundigen of getuigen te bewijzen, de daartoe strekkende incidenteele conclusie behoeft te worden gediend, gelijk dan ook in de praktijk gebruikelijk is, besliste het Hoog-Gerechtshof bij het hiervoren reeds aangehaalde arrest van 13 Februari 1896.

Artikel 154.

Bij verschijning van beide partijen en volharding bij hare vroegere beweringen, beveelt de regter dat ten dage door hem te bepalen, doch ten minste na veertien dagen, over de echtheid of onechtheid des stuks geregtelijk onderzoek zal plaats hebben, en voor zoo ver hij niet gevoegelijk zelf dat onderzoek kan verrigten, benoemt hij te dien einde eenen regter-commissaris benevens drie deskundigen.

Voor zoo ver echter partijen mogten kunnen overeenkomen in de keus der deskundigen, zal de regter daarin kunnen berusten.

Deze uitspraak zal tevens den last inhouden dat het betwiste stuk, behoorlijk omschreven en door den president en den griffier gewaarmerkt, ter griffie overgebragt en aldaar bewaard worde, behoudens het vermogen van partijen om van hetzelve, mitsgaders van de acte van omschrijving en overbrenging ter griffie, aldaar visie of afschrift te kunnen nemen.

Bovenstaand artikel stemt geheel overeen met art. 182 Wetb. Rechtsv., ongerekend een paar weinig belangrijke veranderingen, welke in het derde lid van dit artikel zijn gemaakt, en waarvan de

voornaamste hierin bestaat, dat het woord: „voorzitter", is vervangen door: „president".

De bepaling van art. 154 al. 3 Regl. Rechtsv., volgens welke het betwiste stuk ter griffie overgebracht en aldaar bewaard moet worden, kan lichtelijk aanleiding geven tot moeilijkheden, indien omtrent zoodanig stuk getuigen moeten worden gehoord, die op meer dan tien palen afstands van het gebouw, waar de rechter zitting houdt, dan wel buiten het rechtsgebied van den rechter wonen, zoodat het verhoor, ingevolge art. 190 of art. 205 Regl. Rechtsv., opgedragen zou moeten worden aan eene andere autoriteit. Immers, luidens art. 163 al. 2 van dat Reglement, moet het betwiste stuk aan de getuigen vertoond, zoomede door hen gewaarmerkt worden, en die vertooning en waarmerking kunnen in gezegd geval niet plaats hebben, dewijl bedoeld stuk, volgens art. 154 al. 3 Regl. Rechtsv., ter griffie moèt worden bewaard [1]). Die bepalingen zijn alzoo niet wel met elkander overeen te brengen, terwijl er vooral strijd bestaat tusschen art. 154 al. 3 en art. 163 al. 2 eenerzijds, en art. 205 al. 2 anderzijds, ten gevolge der omstandigheid dat bij laatstgezegde bepaling den rechter-commissaris gebiedend voorgeschreven wordt om in het daar vermelde geval het verhoor op te dragen aan het hoofd van het bestuur der woonplaats van den getuige. In dezen strijd moet, naar mijne meening, aan de bijzondere bepalingen betreffende de geschillen over de echtheid of onechtheid van geschriften de voorrang worden toegekend boven andere, later in het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voorkomende voorschriften, en wel bepaaldelijk boven die omtrent het getuigenverhoor, vooral ook omdat bij art. 163 al. 2 aan de bepaling, dat de betwiste stukken aan de getuigen vertoond en door hen gewaarmerkt moeten worden, is toegevoegd, dat „verder worden nagekomen de voorschriften op het getuigen-verhoor", gevende de wetgever met die woorden toch blijkbaar te kennen, dat deze voorschriften slechts opgevolgd behooren te worden, voor zoo ver zij vereenigbaar zijn met die, betreffende de geschillen over de echtheid of onechtheid van geschriften. Is deze opvatting juist, dan moeten de in die geschillen te hooren getuigen, hoe groote bezwaren daaraan in menig geval ook verbonden mogen zijn, ter plaatse verschijnen, waar het gerechtelijk onderzoek omtrent de echtheid of onechtheid der geschriften gehouden wordt, en moeten alzoo te hunnen aanzien de artt. 190 en 205 Regl. Rechtsv. buiten toepassing blijven.

1) Vergl. het door Mr. J. van Gennep aan het Hoog-Gerechtshof ingediende request, opgenomen in n°. 118 Wkbl. van het Recht.

ARTIKEL 155.

Ten bepaalden dage moeten de partijen voor den regter of voor den regter-commissaris verschijnen, ten einde overeen te komen wegens de stukken van vergelijking.

Indien eene der partijen niet verschijnt, beveelt de regter eene nadere oproeping tegen eenen te bepalen dag. Wanneer op dien dag de partij, welke van het stuk wil gebruik maken, niet verschijnt, wordt het stuk buiten het geding gehouden.

Bij niet verschijning van de wederpartij, verklaart de regter dat het stuk wordt gehouden voor erkend.

Indien beide partijen voor de eerste reize wegblijven, kan de regter den aanleg in het stuk van valschheid dadelijk vervallen verklaren of eene tweede verschijning bevelen.

Aan art. 183 Wetb. Rechtsv. is bovenstaand artikel in allen deele gelijkluidend.

ARTIKEL 156.

Bijaldien de partijen niet overeenkomen over de stukken van vergelijking, zal de regter geene andere als zoodanige mogen aannemen, dan:

1°. authentieke acten;

2°. onderhandsche geschriften door de partijen erkend;

3°. het overige gedeelte van het overlegde stuk, bijaldien het onderzoek naar de echtheid of de onechtheid alleen een gedeelte daarvan betreft; of,

4°. hetgeen de partij gehouden zal zijn te schrijven, in tegenwoordigheid en achtervolgens mondelinge vóórzegging van den regter of regter-commissaris.

De weigering van schrijven kan de erkenning van het stuk ten gevolge hebben.

Behoudens enkele, weinig belangrijke wijzigingen, is bovenstaand artikel onveranderd overgenomen uit art. 184 Wetb. Rechtsv. Bedoelde wijzigingen komen hierop neêr:

dat in n°. 3, in stede van: „het onderzoek naar de echtheid of de onechtheid", gelezen wordt: „het verifiëren"; en

dat de zinbouw van art. 156 n°. 4 eenigszins anders is dan die van

art. 184 n°. 4, hetwelk luidt als volgt: „Hetgeen de partij gehouden zal zijn te schrijven, achtervolgens mondelinge vóórzegging en in tegenwoordigheid van den regter of regter-commissaris.

„De weigering van schrijven kan ten gevolge hebben de erkenning van het stuk”.

De fout dat deze laatste zinsnede, welke blijkbaar behoort bij n°. 4, gedrukt is, als ware zij te beschouwen als een tweede lid van het artikel, is in art. 156 Regl. Rechtsv. overgenomen.

Artikel 157.

In geval de stukken ter vergelijking dienende in handen van openbare of andere bewaarders zijn, zal de regter of regter-commissaris bevelen dat de houders dier stukken dezelve overbrengen, op den door den regter of regter-commissaris vastgestelden dag en uur, en ter plaatse waar het onderzoek gedaan zal worden, op straffe dat de openbare bewaarders van zoodanige stukken bij lijfsdwang, en de andere langs den gewonen weg van regten, daartoe genoodzaakt zullen worden, behoudens ook het middel van lijfsdwang ten aanzien der laatsten, in geval daartoe termen zijn.

Dit artikel stemt zoo goed als geheel overeen met art. 185 Wetb. Rechtsv.

Artikel 158.

Indien de stukken ter vergelijking niet overgebragt kunnen worden, of de woonplaats der houders te zeer verwijderd is, wordt het aan het doorzigt van den regter overgelaten, op het verslag van den regter-commissaris, wanneer een zoodanige is benoemd, en in allen gevalle na het openbaar ministerie gehoord te hebben, te bevelen dat het onderzoek zal geschieden bij den regter of bij het hoofd van het bestuur ter plaatse alwaar de houder woonachtig is, of wel dat binnen eenen bepaalden termijn de stukken ter griffie ingezonden zullen worden, op zoodanige wijze als de regter zal voorschrijven.

Bovenstaand artikel is ontleend aan art. 186 Wetb. Rechtsv. en verschilt hiervan slechts in zooverre:

dat de in den aanhef van art. 186 gebezigde woorden: „In geval", in art. 158 veranderd zijn in: „Indien";

dat in laatstgezegd artikel achter het woord: „regter-commissaris", zijn ingelascht de woorden: „wanneer een zoodanige is benoemd, en in allen gevalle";

dat in datzelfde artikel achter het woord: „regter", waar dit ten tweeden male gebezigd wordt, is gevoegd: „of bij het hoofd van het bestuur"; en

dat de woorden: „of van de naast daaraan gelegene plaats", niet in art. 186 worden aangetroffen.

Van deze wijzigingen is de in de tweede plaats vermelde, — de eerste is enkel van taalkundigen aard, — in zoover als eene verbetering te beschouwen, dat dien ten gevolge in de Indische rechtsvordering het gebrek aan overeenstemming niet bestaat, hetwelk zich voordoet tusschen de artt. 186 en 182 Wetb. Rechtsv., wordende toch bij het eerste dezer twee artikelen steeds het verslag van den rechter-commissaris gevorderd, niettegenstaande, blijkens art. 182, niet in alle geschillen over de echtheid of onechtheid van geschriften een rechter-commissaris behoeft te worden benoemd.

Daarentegen is de bepaling van art. 186 zeker niet verbeterd door de daarin gemaakte wijziging, dat het openbaar ministerie „in allen gevalle" moet worden gehoord. Wordt het toch terecht door meerdere schrijvers, met het oog op art. 324 n°. 11 Wetb. Rechtsv. overbodig geacht om in art. 186 van dat Wetboek nog eens uitdrukkelijk het hooren van het openbaar ministerie voor te schrijven [1]), zoo verdiende het zeker geene aanbeveling om, terwijl gezegd art. 324 n°. 11 werd overgenomen in art. 320 n°. 11 Regl. Rechtsv., door de inlassching der woorden: „in allen gevalle" in art. 158 van dit Reglement, er nog eens bijzonder den nadruk op te leggen, dat het openbaar ministerie moest worden gehoord. Thans echter heeft de zaak geen praktisch belang meer, dewijl bedoelde bepaling is vervallen door het Koninklijk besluit, afgekondigd in Stbl. 1864 n°. 52, volgens hetwelk het openbaar ministerie nog slechts bij een beroep in cassatie moet worden gehoord, zoodat het in geschillen over de echtheid of onechtheid van geschriften, in geen geval meer conclusie heeft te nemen.

Eindelijk is nog bij art. 186 Wetb. Rechtsv. bepaald, dat het onderzoek van de ter vergelijking dienende stukken zal geschieden

1) Zie onder anderen Mr. de Pinto: *Handleiding tot het Wetboek van burgerlijke regtsvordering*, 2de ged.te, blz. 333 en 334 (§ 144 n°. 10) en *Het Nederlandsch Wetboek van burgerlijke regtsvordering* door Mr. Oudeman, dl. I, blz. 266 (noot 2).

bij den rechter, ter plaatse alwaar de houder woonachtig is, of van de naast daaraan gelegene plaats, terwijl dat onderzoek, ingevolge art. 158 Regl. Rechtsv., moet worden opgedragen aan den rechter of aan het hoofd van bestuur, ter plaatse alwaar de houder woonachtig is.

Welke beteekenis hier aan het woord *rechter* moet worden gehecht, kan wel niet twijfelachtig wezen. Van een dergelijk verschil van gevoelen als zich hier te lande heeft voorgedaan, waar onder dat woord, volgens sommigen, uitsluitend de arrondissements-rechtbank, volgens anderen, almede het kantongerecht is begrepen, kan in Indië moeilijk sprake zijn. Uit de omstandigheid toch dat, ingevolge art. 158, het onderzoek, waarvan daar de rede is, behalve aan den rechter, kan worden opgedragen aan het hoofd van het bestuur, moet, mijns inziens, worden afgeleid, dat daar met het woord *rechter* slechts ééne en dezelfde rechterlijke autoriteit is bedoeld, namelijk de raad van justitie, welke in de geheele afdeeling, waarin de geschillen over de echtheid of onechtheid van geschriften worden behandeld, met dat woord wordt aangeduid, terwijl de uitdrukking *hoofd van het bestuur* ongetwijfeld in de gewone beteekenis moet worden opgevat [1]), zoodat daaronder is te verstaan het hoofd van het bestuur in zijne hoedanigheid van besturend ambtenaar, en niet in die van resident-rechter.

Wanneer evenwel de houder van het stuk, dat ter vergelijking dienen moet, woonachtig is binnen het rechtsgebied van den landraad te Muntok of te Palembang, zal het bij art. 158 Regl. Rechtsv. bedoelde onderzoek, ingevolge art. 477 n°. 1 Regl. Banka en art. 441 Regl. Palembang, opgedragen kunnen worden aan den landraadpresident. Daar echter het rechtsgebied, zoowel van den landraad te Muntok, als van dien te Palembang, zich uitstrekt over de geheele residentie, zou het in menig geval, uit hoofde van den verren afstand of gebrekkige middelen van gemeenschap, ongetwijfeld de voorkeur verdienen, indien daar, even als elders, de hier bedoelde opdracht gedaan kon worden aan de hoofden van het plaatselijk bestuur.

Artikel 159.

Bijaldien, in dit laatste geval, de houder een openbaar persoon is, zal hij vooraf een afschrift van de stukken maken, hetwelk tegen het oorspronkelijke vergeleken en geteekend zal worden door den president van den raad van justitie, onder welks regtsgebied, of door het hoofd van het bestuur ter plaatse

1) Zie blz. 17, 18 en 22 en vgg. hiervoren.

waar hij gevestigd is, waarvan door hen proces-verbaal zal worden opgemaakt. Dat afschrift zal door den bewaarder bij zijne oorspronkelijke stukken of minuten gelegd worden, om in de plaats te treden van het oorspronkelijke stuk of stukken, tot op de terugzending van het laatstgemelde, en hij zal daarvan grossen en uitgiften mogen uitleveren, met vermelding van het hierboven bedoeld proces-verbaal.

De kosten worden door de partij, die het geregtelijk onderzoek naar de echtheid of de onechtheid gevorderd heeft, aan den bewaarder te goed gedaan, volgens de begrooting of waardering daarvan te doen door den ambtenaar die het proces-verbaal heeft opgemaakt, en die deswege een bevel van tenuitvoerlegging (*executorie*) aan den bewaarder zal uitreiken.

Dit artikel is ontleend aan art. 187 Wetb. Rechtsv. en wijkt daarvan, wat het eerste lid betreft, slechts in zoover af, dat de woorden: „door den president van den raad van justitie, onder welks regtsgebied, of door het hoofd van het bestuur ter plaatse waar hij gevestigd is, waarvan door hen proces-verbaal zal worden opgemaakt", gekomen zijn in de plaats van: „door den voorzitter der regtbank van zijn arrondissement, die daarvan proces-verbaal zal opmaken", terwijl de woorden: „met vermelding van het hierboven bedoeld proces-verbaal", in de plaats zijn gesteld van: „met vermelding van het proces-verbaal daarvan opgemaakt".

Met opzicht tot eerstvermelde wijziging valt op te merken, dat hetgeen op het vorige artikel is aangeteekend met betrekking tot de daar eveneens voorkomende uitdrukking: *het hoofd van het bestuur*, ook hier geldt.

Bij eene vergelijking voorts van art. 159 al. 2 Regl. Rechtsv. met art. 187 al. 2 Wetb. Rechtsv. blijkt, dat tusschen beiden de volgende punten van verschil bestaan:

dat de in laatstgezegde bepaling voorkomende woorden: „den eischer van verificatie", in art. 159 al. 2 vervangen zijn door: „de partij, die het geregtelijk onderzoek naar de echtheid of de onechtheid gevorderd heeft";

dat, in plaats van het in de Nederlandsche bepaling gebezigde woord: „regter", in het Indische voorschrift het woord: „ambtenaar", is gesteld; en

dat, in stede van: „naar hetwelk het bevel van ten uitvoerlegging

uitgevaardigd zal worden", in het tweede lid van art. 159 gelezen wordt: „en die deswege een bevel van tenuitvoerlegging (*executorie*) aan den bewaarder zal uitreiken".

De eerste dezer wijzigingen kan geacht worden te strekken tot oplossing der vraag, welke beteekenis aan de uitdrukking: „eischer van verificatie", in art. 187 al. 2 Wetb. Rechtsv. moet worden toegekend.

Over deze vraag namelijk is verschillend gedacht. Volgens sommigen is als *de eischer van verificatie* aan te merken, degene, die de echtheid van het stuk ontkent en derhalve tot de verificatie de eerste aanleiding geeft. Deze zienswijze vindt steun in de geschiedenis van het artikel [1]). „Het was juist om reden, dat deze" (de eischer van verificatie) „steeds als de aanlegger en de oorzaak van het proces tot verificatie moet beschouwd worden", — aldus toch werd van wege de Regeering op eene desbetreffende vraag geantwoord, — „dat de voldoening der kosten van den bewaarder aan hem worden opgelegd en men vond geenen grond om daarmede den verweerder, in cas van verificatie, te belasten, zonder wiens toedoen dit geheele tusschengeding begonnen is" [2]). Volgens eene andere meening daarentegen, welke meer in overeenstemming is met den zin der woorden, is onder de uitdrukking: „eischer van verificatie", te verstaan, in de gevallen, voorzien bij art. 176 nos. 1 en 2, alsmede bij art. 177 Wetb. Rechtsv. (art. 148 n°. 1 en 2 en art. 149 Regl. Rechtsv.), de partij, die gevorderd heeft om de echtheid van het stuk te staven, en in het geval, voorzien bij art. 176 n°. 3 en bij art. 178 Wetb. Rechtsv. (art. 148 n°. 3 en art. 150 Regl. Rechtsv.), de partij, die gevorderd heeft om tot het bewijs der valschheid of vervalsching van het stuk te worden toegelaten [3]).

Deze laatste meening nu schijnt door Mr. Wichers te zijn gedeeld; zij wordt althans, naar het mij voorkomt, vrij nauwkeurig weêrgegeven in de lezing van het hier besproken voorschrift, welke gevonden wordt in art. 159 al. 2 Regl. Rechtsv., volgens welke de daar bedoelde kosten ten laste komen van „de partij, die het geregtelijk onderzoek naar de echtheid of onechtheid gevorderd heeft". Uit de officiëele bescheiden betreffende het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering blijkt evenwel dienaangaande niets.

1) Zie Mr. Oudeman: *Het Nederlandsch Wetboek van burgerlijke regtsvordering*, dl. I, blz. 268 en 269, en de *Handleiding tot het Wetboek van burgerlijke regtsvordering*, van Mr. A. de Pinto, 2de ged.te (§ 144 n°. 12) blz. 335.

2) Vergl. het *Handboek voor de burgerlijke regtsvordering* van Joan van den Honert, blz. 299.

3) Zie *Het Wetboek van burgerlijke regtsvordering* van Mr. J. S. Vernède, blz. 110, aanteekening n°. 2 op art. 187.

Wat verder de verandering aangaat, van het woord „regter", in „ambtenaar", die verandering was, gelijk wel van zelf spreekt, een noodzakelijk gevolg van de omstandigheid, dat ingevolge het eerste lid van art. 159 Regl. Rechtsv. de daar vermelde bemoeienissen, behalve door den president van den raad van justitie, ook verricht kunnen worden door het hoofd van het bestuur.

De reden eindelijk, waaraan het derde der hiervoren vermelde punten van verschil tusschen art. 159 al. 2 Regl. Rechtsv. en art. 187 al. 2 Wetb. Rechtsv. is toe te schrijven, wordt in de officiëele bescheiden vrij uitvoerig bekend gesteld. In de nota van toelichting op het ontwerp van Mr. Wichers wordt namelijk op het voorschrift, vervat in eerstgezegde wettelijke bepaling, het volgende aangeteekend:

„Het laatste lid van het corresponderend artikel van het Nederlandsch wetboek is mij duister voorgekomen, daar het niet duidelijk blijkt, wat bedoeld wordt met het daar genoemde *bevel van tenuitvoerlegging*.

„Daar evenwel hieronder niet anders kan verstaan worden dan het bevel (of executorie) krachtens hetwelk de bewaarder de door hem gemaakte kosten kan verhalen op de partij, die het geregtelijk onderzoek naar de echtheid of onechtheid heeft gevorderd, heb ik de redactie zoodanig veranderd dat deze beteekenis duidelijker uitkome".

Met opzicht tot de bemoeienissen, waarmede het hoofd van het plaatselijk bestuur bij art. 159 al. 1 Regl. Rechtsv. is belast, zij hier ten slotte nog opgemerkt, dat bedoelde bemoeienissen, evenals die, waarvan in het vorige artikel sprake is, voor zooveel de residenties Banka en Palembang betreft, bij art. 477 n°. 1 Regl. Banka en bij art. 441 n°. 1 Regl. Palembang zijn opgedragen aan den landraad-president.

Artikel 160.

De meest gereede partij zal bij exploit doen oproepen de deskundigen, indien er zoodanige benoemd zijn, en de bewaarders wier persoonlijke verschijning is bevolen, om zich te laten vinden ter plaatse, ten dage en ure, bij het bevelschrift van den regter of regter-commissaris bepaald, en wel de deskundigen om den eed af te leggen, eenen aanvang te maken met het onderzoek, en hun berigt op te maken; voorts de bewaarders, ten einde over te leggen de stukken van vergelijking. Van dit alles zal proces-verbaal worden opgemaakt.

De partij zal worden opgeroepen, bij eene acte beteekend ter gekozene woonplaats, ten einde daarbij tegenwoordig te zijn.

Met art. 188 Wetb. Rechtsv., waaraan het is ontleend, stemt bovenstaand artikel overeen, behalve:

dat de woorden: „wier persoonlijke verschijning is bevolen", in art. 188 ontbreken;

dat in dit artikel achter de woorden: „den eed af te leggen", nog volgt: „en om enz.";

dat in datzelfde artikel, in stede van: „en hun berigt op te maken", gelezen wordt: „en om hun berigt op te maken"; en

dat achter het woord: „vergelijking" in art. 188, en door eene komma daarvan gescheiden, volgt: „en van dit alles enz."

Van de hier vermelde veranderingen is de eenige, welke met een enkel woord dient te worden besproken, die te weeg gebracht door de inlassching der woorden: wier persoonlijke verschijning is bevolen", in art. 160 Regl. Rechtsv.

Luidens de artt. 157 en 158 van dit Reglement moet het daar bedoelde bevelschrift van den rechter of van den rechter-commissaris onder anderen den last inhouden, dat de stukken van vergelijking door de bewaarders daarvan zullen worden overgebracht ter plaatse, waar het onderzoek naar de echtheid of onechtheid van het betwiste stuk zal worden gedaan, behalve wanneer de woonplaats van den bewaarder te zeer verwijderd is, in welk geval moet worden bevolen, dat de stukken van vergelijking, binnen een bepaalden termijn, ter griffie ingezonden zullen worden, onder bekendstelling tevens der wijze, waarop zulks moet geschieden. Dit geval nu, het eenige waarin de stukken van vergelijking niet door den bewaarder zelven behoeven te worden overgebracht ter plaatse, waar het onderzoek wordt gedaan, en waarin derhalve zijne persoonlijke verschijning aldaar onnoodig zou wezen, heeft Mr. Wichers ongetwijfeld op het oog gehad, toen hij in het voorschrift, hetwelk thans gevonden wordt in art. 160 Regl. Rechtsv., achter het woord: „bewaarders", voegde; „wier persoonlijke verschijning is bevolen".

Verder spreekt het wel bijna van zelf, dat de meest gereede partij den bewaarder, wiens persoonlijke verschijning niet is bevolen, moet doen sommeeren om de stukken van vergelijking binnen den, bij het bevelschrift bepaalden, termijn en op de daarbij voorgeschreven wijze, ter griffie in te zenden.

Ten slotte zij hier nog opgemerkt dat, mogen de voorschriften

omtrent het bericht van deskundigen, vervat in art. 215 en vgg. Regl. Rechtsv., in het algemeen ook al van toepassing zijn, voor zooveel het onderzoek over de echtheid of onechtheid van geschriften betreft, zulks zeer zeker niet het geval is met het voorschrift van art. 221 van gezegd Reglement, dewijl daaraan is gederogeerd door de, voor evengemeld onderzoek geldende bijzondere bepalingen van bovenstaand art. 160 [1]).

ARTIKEL 161.

Wanneer de stukken door de houders vertoond zijn, wordt het aan het doorzigt van den regter of regter-commissaris overgelaten te bevelen, dat zij ter bewaring van gezegde stukken bij het doen van het onderzoek tegenwoordig zullen blijven, en dezelve bij elke daartoe noodige zitting terugnemen en wederom leveren, of wel te bevelen dat de stukken in handen van den griffier ter bewaring gesteld zullen worden.

In het laatste geval zal de houder, indien hij een openbaar persoon is, afschrift daarvan mogen nemen, zoo als bij artikel 159 gezegd is, en zulks, ofschoon de plaats waar het onderzoek geschiedt, buiten den kring ligt waarin de houder het regt heeft acten te maken.

In dat geval geschiedt de vergelijking bij den president van den raad van justitie onder welks gebied het stuk zich tijdelijk bevindt.

Tusschen dit artikel en art. 189 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, doen zich slechts enkele punten van verschil voor, welke hoofdzakelijk hierin bestaan, dat in het tweede lid van art. 189 gesproken wordt van: „het arrondissement", en niet van: „den kring"; en dat in het laatste lid van dat artikel, in plaats van: „den president van den raad van justitie", gelezen wordt: „voorzitter der arrondissements-regtbank".

ARTIKEL 162.

De deskundigen zullen beëedigd worden.

De stukken zullen hun worden medegedeeld, waarna zij hun berigt schriftelijk en met redenen bekleed uitbrengen.

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 12 Maart 1896 (Wkbl. van het Recht. n°. 1712 en Het Recht in N. I., dl. LXVI, blz. 160 en vgg.).

De bepalingen van artikel 218, 220, 222, 228 en 229 zijn te dezen mede toepasselijk.

Dit artikel stemt zoo goed als volkomen overeen met art. 190 Wetb. Rechtsv.

ARTIKEL 163.

Als getuigen kunnen worden gehoord de zoodanigen, welke het geschrift hebben zien schrijven of teekenen, of die kennis hebben van de daadzaken, welke dienen kunnen om de waarheid te ontdekken.

De ontkende stukken of die welke niet erkend zijn, of beticht zijn van valschheid, worden hun vertoond, door hen gewaarmerkt, en verder worden nagekomen de voorschriften op het getuigen-verhoor.

Met art. 191 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel overeen.

Dat het getuigenverhoor, waarvan bij dat artikel de rede is, mijns inziens, niet kan worden opgedragen aan eene der bij de artt. 190 of 205 Regl. Rechtsv. genoemde autoriteiten, dewijl het betwiste stuk, ingevolge art. 154 al. 3 van dat Reglement, ter griffie overgebracht en aldaar bewaard moet worden, is bij de bespreking van laatstgezegde wettelijke bepaling reeds gezegd.

ARTIKEL 164.

Wanneer het onderzoek is afgeloopen, zal de meest gereede partij de zaak op de teregtzitting brengen, en voortprocederen bij eenvoudige acte van procureur tot procureur, tevens met beteekening van het proces-verbaal van onderzoek.

Bovenstaand artikel stemt overeen met art. 192 Wetb. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk luidde. Bij de herziening van dat Wetboek in 1896 zijn echter de slotwoorden van laatstbedoeld artikel: „tevens met beteekening van het proces-verbaal van onderzoek", vervallen, terwijl, in verband hiermede, in art. 190 Wetb. Rechtsv. thans ook art. 232 van dat Wetboek wordt aangehaald [1]).

ARTIKEL 165.

Indien uit het geding vermoedens van valschheid of van

1) Zie blz. 91 en 92 van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

vervalsching tegen nog levende personen ontstaan, beveelt de regter, het zij ambtshalve, het zij op vordering van den officier van justitie, dat de stukken in handen van het openbaar ministerie worden gesteld, ten einde bij den bevoegden regter in strafzaken te worden onderzocht.

Het burgerlijk geschil blijft geschorst tot na de beslissing van den regter in strafzaken.

Behalve dat de woorden: „het zij ambtshalve, het zij op vordering van den officier van justitie", in het eerste lid van art. 193 Wetb. Rechtsv. ontbreken, stemt met dit artikel het hier bovenstaande in allen deele overeen.

Bij laatstbedoeld artikel is alzoo aan het openbaar ministerie uitdrukkelijk de bevoegdheid verleend om, in geval uit het geding vermoedens van valschheid of vervalsching tegen nog levende personen ontstaan, te vorderen, dat de stukken in zijne handen zullen worden gesteld. Hier te lande wordt die bevoegdheid van het openbaar ministerie afgeleid uit art. 325 Wetb. Rechtsv., hetwelk gelijkluidend is aan art. 321 Regl. Rechtsv., en uit art. 22, thans art. 23, Wetb. Strafv., waarmede art. 9 Regl. Strafv. overeenstemt.

Ingevolge het bepaalde bij bovenstaand artikel kan de rechter slechts ambtshalve, dan wel op vordering van den officier van justitie bevelen, dat de daar bedoelde stukken in handen worden gesteld van het openbaar ministerie. Dat de rechter dit bevel niet kan geven op verzoek van de tegenpartij, spreekt wel van zelf, daar toch de publieke actie alleen in het openbaar belang wordt vervolgd, niet in dat der beleedigde partij [1]). Nochtans kan er, dunkt mij, wel geen bezwaar tegen bestaan, dat die partij den rechter indachtig maakt aan de hem ten deze verleende bevoegdheid.

Artikel 166.

Wanneer de burgerlijke regter, bij het afdoen van de beweerde valschheid, het ter zijde leggen, verscheuren of doorhalen, in het geheel of ten deele, of zelfs het verbeteren en in orde brengen der valsch of vervalscht verklaarde stukken

1) Vergl. Mr. A. de Pinto: *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de ged.te, blz. 337.

beveelt, zal de uitvoering van dit punt van het vonnis opgeschorst blijven, zoo lang de termijn om in hooger beroep te komen, request-civiel of cassatie te verzoeken, voor den veroordeelde loopende is, of hij niet in het vonnis berust heeft.

Tusschen dit artikel en art. 194 Wetb. Rechtsv. bestaat geen noemenswaardig verschil.

Artikel 167.

Het vonnis waarbij uitspraak gedaan wordt over de echtheid of de onechtheid van het betwiste geschrift, zal tevens moeten bevelen den termijn binnen welken, en de wijze waarop de door de partijen, getuigen of bewaarders, overgelegde stukken moeten worden teruggegeven.

Met art. 195 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel zoo goed als volkomen overeen.

Artikel 168.

In geval het bewezen is, dat het stuk geschreven is door dengene die het had ontkend, zal hij bij hetzelfde vonnis in eene boete van twee honderd gulden worden verwezen, onverminderd de vergoeding van kosten, schaden en interessen, zelfs bij lijfsdwang te verhalen.

De lijfsdwang kan zelfs ten aanzien der hoofdzaak worden uitgesproken.

Artikel 169.

In geval, door des regters uitspraak, een stuk door eene der partijen van valschheid beticht, verklaard wordt niet valsch te zijn, zal die partij verwezen worden in eene boete van niet minder dan twee honderd vijftig en niet hooger dan vijf honderd gulden, en bovendien tot vergoeding van kosten, schaden en interessen aan hare wederpartij.

Deze veroordeelingen kunnen zelfs bij lijfsdwang worden ten uitvoer gelegd.

Ten aanzien der hoofdzaak geldt de bepaling van het laatste lid des vorigen artikels.

ARTIKEL 170.

De teruggave van de geconsigneerde boete zal worden bevolen in het geval waarin het stuk zal zijn verklaard valsch of vervalscht, of wanneer hetzelve uit het geding verworpen is.

De drie bovenstaande artikelen zijn ingetrokken bij art. 1 van het hiervoren [1]) besproken Koninklijk besluit van 6 November 1871 n°. 22 (Stbl. 1872 n°. 13), nadat de artt. 196, 197 en 198 Wetb. Rechtsv., welker voorschriften daarin eenigszins gewijzigd werden teruggevonden, ingevolge art. 1 der wet van 7 April 1869 (Ned. Stbl. n°. 55), waren vervallen.

ZESDE AFDEELING.

Van getuigen-verhoor.

ARTIKEL 171.

Indien partijen het over de daadzaken niet eens zijn, en het bewijs door getuigen bij de wet is toegelaten, zal de regter, wanneer de daadzaken tot beslissing der zaak kunnen leiden, op verzoek van eene der partijen, een getuigen-verhoor bevelen.

Hij kan dit, onder de bovengemelde omstandigheden, ook ambtshalve bevelen, indien hij tot de beslissing der zaak zulks dienstig en noodig acht.

Het getuigen-verhoor, mits hetzelve tot de beslissing kunne leiden, zal in alle zaken, geene uitgezonderd, worden toegestaan, wanneer het verlangd wordt door inlanders of met deze gelijkgestelde personen, die ten opzigte der zaak in geschil niet regtens zijn, of zich niet vrijwillig hebben onderworpen aan de wettelijke bepalingen voor de Europeanen.

Het tegenbewijs wordt in alle gevallen van regtswege toegelaten.

Ongerekend het derde lid, hetwelk geheel nieuw is, stemt bovenstaand artikel met art. 199 Wetb. Rechtsv. overeen, behalve:

---

1) Zie de aanteekening op art. 45 Regl. Rechtsv.

dat in art. 199 al. 1 de woorden: „wanneer de daadzaken tot beslissing der zaak kunnen leiden", niet worden aangetroffen;

dat in art. 199 al. 2 de woorden: „onder de bovengemelde omstandigheden", ontbreken; en

dat in het laatste lid van art. 199 de woorden: „in alle gevallen" niet worden gevonden.

Een getuigenverhoor kan slechts dan door den rechter bevolen worden, wanneer 1°. partijen het over de feiten niet eens zijn; 2°. het getuigenbewijs bij de wet is toegelaten; en 3°. de gestelde feiten ter zake dienende en afdoende zijn. Van deze vereischten wordt het laatste, dat namelijk de feiten *pertinent* en *concludent*, gelijk het in de praktijk heet, moeten zijn, in art. 199 Wetb. Rechtsv. niet genoemd, maar wel wordt daarvan melding gemaakt in art.. 103 en in art. 203 van dat Wetboek. Het voorlaatste dezer artikelen was, blijkens art. 200 van gezegd Wetboek, zoo als het oorspronkelijk werd vastgesteld, in summiere zaken, en het laatste, in zaken van gewone behandeling toepasselijk.

Daarentegen zijn alle vereischten tot de toelating van het getuigenbewijs opgenoemd in het voorschrift van art. 171 al. 1 Regl. Rechtsv., hetwelk blijkbaar strekt tot inleiding der wettelijke bepalingen, waarin achtereenvolgens het getuigenverhoor behandeld wordt in summiere zaken en in zaken van gewone behandeling. Maar daarom was het, dunkt mij, dan ook overbodig om, ten aanzien van laatstgenoemde zaken, in art. 193 Regl. Rechtsv. de bepaling over te nemen, welke vóór de vaststelling der wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) gevonden werd in art. 203 Wetb. Rechtsv., luidens hetwelk de daadzaken, welke ontkend worden, ter zake dienende en afdoende moeten zijn.

De inlassching der woorden: „onder de bovengemelde omstandigheden", in art. 171 al. 2 Regl. Rechtsv. heeft ongetwijfeld ten doel goed te doen uitkomen, dat al de vereischten, welke gevorderd worden om, op verzoek van eene der partijen, een getuigenverhoor te kunnen bevelen, aanwezig moeten zijn, zal de rechter bevoegd wezen ambtshalve bevel te geven tot zoodanig verhoor.

De bepaling, welke thans gevonden wordt in art. 171 al. 3 Regl. Rechtsv., werd door Mr. Wichers ontleend aan het ontwerp der commissie van 1839, waar zij aan het tweede lid van het artikel was vastgehecht, hetwelk aldus luidde: „Hij kan dit ook ambtshalve bevelen, indien hij tot de beslissing der zaak zulks dienstig en noodig acht en is daartoe verpligt wanneer het getuigenverhoor, mits hetzelve tot beslissing der zaak kunne leiden, verlangd wordt door eenen Inlander of als zoodanig beschouwd persoon, die ten opzigte

der zaak in geschil niet regtens is of zich niet vrijwillig heeft onderworpen aan de wettelijke bepalingen voor de Europeanen." Dat deze aaneenkoppeling van de bepalingen, thans vervat in art. 171 al. 2 en 3 Regl. Rechtsv., minder juist was en de tegenwoordige redactie ver de voorkeur verdient, is duidelijk.

Luidens art. 171 al. 3 Regl. Rechtsv. moet het getuigenverhoor, mits het tot de beslissing der zaak kunne leiden, „in alle zaken, geene uitgezonderd", worden toegestaan, wanneer het verlangd wordt door de partij of partijen, welke niet onderworpen zijn aan het Europeesche recht. Welke beteekenis aan de hier gebezigde woorden: „alle zaken, geene uitgezonderd", te hechten valt, kan blijken uit art. 172 Inl. Regl., waarbij bepaald is, dat de landraden zich, behoudens de voorschriften in de vier voorgaande artikelen vervat, met opzicht tot de gevallen, waarin het bewijs door getuigen kan worden toegelaten, zullen „blijven regelen naar het thans te dien aanzien voor de inlanders en daarmede gelijkgestelde personen bestaande regt."

Dit recht bracht mede, dat het getuigenbewijs toegelaten was in alle zaken zonder onderscheid. Immers uit het advies van het Hoog-Gerechtshof van 21 Februari 1848 blijkt, dat het de bedoeling was het getuigenbewijs voor Inlanders en met hen gelijkgestelden te behouden op den bestaanden voet, daar men vermeende „het aannemen of verwerpen van zoodanige getuigenissen aan het doorzigt en het geweten des regters te moeten overlaten". Het bij art. 172 Inl. Regl. in stand gehouden recht, was dus blijkbaar het oud-Hollandsch recht, welks gezag ten deze wel niet gezegd kan worden bij art. 1 al. 1 Overgangsbep. te zijn afgeschaft, omdat genoemd recht in het hier bedoelde geval, — en dergelijke gevallen hebben zich wel meer voorgedaan, — inlandsch recht geworden was. Zoo bij voorbeeld werd, toen, volgens het oud-Hollandsch recht, zooals dit vroeger in Indië werd toegepast, de man zijne overspelige vrouw en haar medeplichtige, bij betrapping op heeterdaad, straffeloos kon dooden, dat recht ten slotte inlandsch recht, in die mate, dat, na de invoering van het thans geldende Wetboek van Strafrecht voor Inlanders, de toepassing van art. 242 al. 2 van dit Wetboek aanvankelijk en wellicht nog gedurende langen tijd, door de Inlanders blijkbaar als een groot onrecht werd beschouwd.

Wat nu het inlandsch geworden recht betreft, dat vóór 1848 ten aanzien van het getuigenbewijs voor Inlanders en met hen gelijkgestelden gold, volgens dat recht was gezegd bewijs, voor zoover de waarde

of den aard van het gevorderde betrof, aan geene enkele beperking onderhevig [1]), wat evenwel niet wegnam, dat tegen den inhoud eener notariëele acte, zoolang deze niet van valschheid was beticht, geen bewijs door getuigen was toegelaten [2]). Met het oog op het bepaalde bij art. 172 Inl. Regl. [3]) moet alzoo, mijns inziens, worden aangenomen, dat met de woorden: „alle zaken, geene uitgezonderd", in art. 171 al. 3 Regl. Rechtsv. worden bedoeld *alle zaken*, *onverschillig welke ook de aard of de waarde van het gevorderde moge zijn*, en dat gezegd voorschrift alzoo eenvoudig de strekking heeft om den rechter te verplichten op de Inlanders en met hen gelijk gestelden, die niet aan de Europeesche wetgeving onderworpen zijn, met opzicht tot het getuigenbewijs, het voor hen geldende recht toe te passen.

Dat uit de omstandigheid, dat bij art. 171 al. 3 niet uitdrukkelijk als een der vereischten voor de toelating van het daar bedoelde getuigenverhoor wordt genoemd, dat partijen het over de daadzaken oneens moeten zijn, niet voortvloeit, dat dit vereischte in het bij genoemde bepaling bedoelde geval wel kan worden gemist, is duidelijk.

Voor zooveel de vreemde Oosterlingen op Java en Madura betreft, hield art. 171 al. 3 reeds vrij spoedig op van toepassing te zijn, daar toch gezegde Oosterlingen bij art. 1 n°. I der ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 onderworpen werden aan de voorschriften van het Burgerlijk Wetboek betreffende het getuigenbewijs [4]).

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 17 Augustus 1855, door het Hoog-Gerechtshof bekrachtigd bij arrest van 28 Mei 1857 (Het Recht in N. I., dl. XV, blz. 23 en vgg.).

2) Zie de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 17 September 1849 (Het Recht in N. I., dl. II, blz. 208 en vgg.) en van 23 April 1874 (Het Recht in N. I., dl. XXIV, blz. 182 en vgg.). Vergl. Voet: *Commentarius ad Pandectas*, Lib. XXII, Tit. IV (De testibus), § 1.

3) Zie over dit artikel: *Een merkwaardige toepassing van art.* 75 *alinea* 6 *R. R.*, door Mr. W. F. Haase, in n°. 1829 Wkbl. van het Recht; *Eene merkwaardige recensie!* door Mr. Alph. Ockerse, in n°. 1832 van genoemd Weekblad; *Eene merkwaardige repliek!* door Mr. W. F. Haase, in n°. 1834 van datzelfde Weekblad; *Getuigenbewijs in civiele zaken naar Inlandsch Recht,* door Mr. S. J. Hirsch, in dl. LXXI, blz. 379 en vgg. van Het Recht in Ned.-Indië, met een Naschrift van de redactie van dit tijdschrift; *Getuigenbewijs voor Inlandsche Rechtbanken*, door Mr. M. G. Smalt, in dl. LXXI, blz. 463 en vgg. van genoemd tijdschrift; *Getuigenbewijs in civilibus voor den Landraad*, in n°. 1852 Wkbl. van het Recht; *Nog eens: Getuigenbewijs voor Inlandsche Rechtbanken*, in n°. 1853 van datzelfde Weekblad; *Toelating van getuigenverhoor in burgerlijke gedingen voor den landraad in verband met art.* 75 *al.* 3 *en* 6 *Reg. Regl.*, door Mr. J. A. Nederburgh, in band III, blz. 333 en vgg. van Wet en Adat; en *Toelating van getuigenbewijs in Burgerlijke Gedingen voor den Landraad*, in n°. 1857 Wkbl. van het Recht.

4) Voor zooveel de bewijskracht van onderhandsche geschriften betreft, gold voor de Vreemde Oosterlingen aanvankelijk art. 3 van Stbl. 1855 n°. 79, hetwelk later door de bepalingen van Stbl. 1867 n°. 29 is vervangen.

Op deze voorschriften werden echter tevens enkele uitzonderingen gemaakt bij art. 2 van gezegde ordonnantie. Ingevolge dit artikel is het namelijk aan de vrouw van een Vreemden Oosterling op Java en Madura niet geoorloofd, door getuigen haar eigendomsrecht te bewijzen op de roerende goederen, ten huwelijk door haar aangebracht, of op de zaken haar, staande huwelijk, bij erfenis, legaat of schenking aangekomen, terwijl zij evenmin door getuigen het bewijs mag leveren van de winsten, welke zij in haar huwelijk uit hare eigene zaken of eigenen handel heeft verkregen [1]).

De hier aangehaalde bepalingen der ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 gelden, ingevolge Stbl. 1874 n°. 94*c*, ook in het gouvernement Sumatra's Westkust, zoomede, luidens Stbl. 1880 n°. 34, in het gewest Benkoelen, terwijl zij bij Stbl. 1882 n°. 82 toepasselijk zijn verklaard in de gewesten, waarover het rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser zich uitstrekt.

Met opzicht echter tot den burgerlijken stand heeft de ordonnantie van 1855 de Vreemde Oosterlingen in hun vroegeren toestand gelaten, en zoo kan de afstamming [2]), de leeftijd [3]) en het overlijden [4]) van die Oosterlingen, evenals van Inlanders, in den regel niet anders bewezen worden dan door getuigen, terwijl hetzelfde geldt, voor zooveel de huwelijken van die personen aangaat. Ook deze kunnen, gelijk hiervoren reeds is bekend gesteld [5]), behoudens enkele uitzonderingen, steeds door getuigen worden bewezen.

Dat eindelijk in het laatste lid van art. 171 Regl. Rechtsv. de woorden: „in alle gevallen" zijn gelascht, is blijkbaar geschied, ten einde goed te doen uitkomen, dat die bepaling op al de drie voorafgaande leden van het artikel slaat.

Artikel 172.

In zaken van summiere behandeling wordt het getuigen-

---

1) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 15 November 1872 (Wkbl. van het Recht, n°. 521). Zie voorts over art. 2 van Stbl. 1855 n°. 79 het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 6 (of 22) November 1894 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXIII, blz. 753 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1641).

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 17 Februari 1881 (Het Recht in N.-I., dl. XXXVI, blz. 225 en vgg.).

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 31 Januari 1889 (Het Recht in N.-I., dl. LII, blz. 277 en vgg.) en dat van 17 December 1891 (Wkbl. van het Recht, n°. 1493).

4) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 3 Augustus 1865 (Wkbl. van het Recht, n°. 118).

5) Zie blz. 13 en vgg. hiervoren.

verhoor bevolen en belegd overeenkomstig de bepalingen, vervat in de volgende artikelen.

De bepalingen, waarnaar hier verwezen wordt, zijn hoofdzakelijk ontleend aan de artikelen van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, handelende over het getuigen verhoor voor den kantonrechter, welke artikelen, blijkens art. 200 al. 1 van dat Wetboek, hier te lande, behoudens enkele wijzigingen, ook van toepassing zijn op het getuigenverhoor voor de arrondissements-rechtbanken, de hoven en den Hoogen Raad.

Hoewel, volgens de rechtspraktijk in Indië, het verzoek tot tegenbewijs in summiere zaken gewoonlijk mondeling wordt gedaan, bestaat er zeer zeker volstrekt geen bezwaar tegen om zoodanig verzoek, overeenkomstig art. 117 Regl. Rechtsv., te doen bij incidenteele conclusie [1]).

Artikel 173.

Het vonnis zal vermelden de daadzaken, welke moeten worden bewezen, mitsgaders den dag en het uur waarop de getuigen zullen worden gehoord.

Behalve dat, volgens de bepaling van art. 103 al. 3 Wetb. Rechtsv., in het vonnis de plaats, waar het getuigenverhoor zal gehouden worden, moet worden vermeld, stemt bovenstaand artikel met die bepaling volkomen overeen.

Dit artikel echter kan, voor zooveel daarbij wordt bevolen, dat in het vonnis de dag en het uur, waarop de getuigen zullen worden gehoord, moeten worden bekend gesteld, geene toepassing vinden in de gevallen, waarin het verhoor, overeenkomstig art. 190 al. 2 en 3 Regl. Rechtsv., wordt opgedragen aan het hoofd van het bestuur of aan den raad van justitie van de woonplaats der getuigen. In die gevallen wordt bij het vonnis een termijn bepaald, waarbinnen aan het aangewezen hoofd van het bestuur of aan den aangewezen raad van justitie moet worden verzocht den dag en het uur te bepalen, waarop de getuigen zullen worden gehoord.

In zaken van echtscheiding, zoomede van scheiding van tafel en bed moet het getuigenverhoor, blijkens art. 838 en 841 Regl. Rechtsv., altijd op de terechtzitting, doch met gesloten deuren, plaats hebben.

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 16 Mei 1889 (Wkbl. van het Recht, n°. 1359).

Artikel 174.

Indien eene der partijen verlenging van dien termijn verzoekt zal dit incident dadelijk beslist worden. Tegen deze beslissing kan op geenerhande wijze worden opgekomen.

De eerste zinsnede van bovenstaand artikel stemt overeen met art. 104 Wetb. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk luidde. De tweede zinsnede, welke nieuw is en ook in het ontwerp der commissie van 1839 niet voorkwam, werd door Mr. Wichers aan de eerste toegevoegd. Omtrent de reden echter, die daartoe heeft geleid, blijkt niets.

Bovenstaand artikel handelt bepaaldelijk over het geval, dat verlenging wordt gevraagd van den, voor het getuigenverhoor vastgestelden termijn, en is dus niet van toepassing, wanneer een verzoek is gedaan, hetwelk eene geheel andere strekking heeft, al wordt tengevolge daarvan het getuigenverhoor ook al uitgesteld. De strekking en het gevolg van een verzoek zijn toch twee geheel verschillende zaken, welke niet met elkander mogen worden verward. En zoo kan, wanneer op het verzoek om informaliteiten, als bedoeld bij art. 188 Regl. Rechtsv., te doen herstellen, eene toewijzende beslissing genomen en dientengevolge tevens het te houden getuigenverhoor uitgesteld is, ten betooge, dat van die beslissing geen appel is toegelaten, niet met vrucht een beroep worden gedaan op art. 174 van gezegd Reglement [1]).

Verder valt, met betrekking tot laatstgenoemd artikel, nog op te merken dat, aangezien verlenging van een termijn slechts mogelijk is, zoo lang die termijn nog loopt, verlenging van den bij dat artikel bedoelden termijn niet meer kan worden verleend, wanneer hij eenmaal verstreken is [2]).

Wat eindelijk het oude art. 104 Wetb. Rechtsv. betreft, daarvan is eene nieuwe lezing vastgesteld bij de wet van 7 Juli 1896, waarbij, ten gevolge der opheffing van het onderscheid tusschen de summiere en gewone behandeling, ook het onderscheid in de wijze, waarop het getuigenverhoor in zaken van summiere en van gewone behandeling moest plaats hebben, is komen te vervallen, en waarbij verder als regel is gesteld, dat het verhoor van getuigen, in het openbaar, voor den rechter door wien van de zaak kennis wordt genomen, moet ge-

---

[1]) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 14 Juni 1888 (Het Recht in N. I., dl. LI, 0 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1307).

[2]) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 27 October 1887 (Het Recht in N. I., blz. 1 en vgg.).

schieden. Evenbedoelde nieuwe lezing wordt gevonden in het tweede lid van art. 104 Wetb. Rechtsv., luidende als volgt: „Indien een der partijen verlenging van de in dit of het vorig artikel bedoelde termijnen verzoekt, zal dit incident dadelijk, zonder eenige voorziening daartegen, beslist worden". In zin en strekking komt dit voorschrift alzoo overeen met dat van art. 174 Regl. Rechtsv.

ARTIKEL 175.

De getuigen zullen in persoon of te hunner woonplaats worden gedagvaard, ten minste drie dagen vóór het verhoor. Deze termijn zal met éénen dag voor elke vijftien palen afstands worden vermeerderd.

De dagvaarding zal melding maken van het vonnis, van de plaats, van den dag en van het uur der verschijning, en de daadzaken behelzen, welke bewezen moeten worden.

Bij dagvaarding van als getuigen te hooren lijfeigenen, wordt het exploit gedaan aan den persoon, of ter woonplaats van hunne meesters, of van dier vertegenwoordigers. Deze zijn gehouden de opgeroepene lijfeigenen voor den regter te doen verschijnen, op straffe van de geldboeten en van de vergoeding der kosten, schaden en interessen omschreven bij artikel 184 en 185.

De twee eerste leden van bovenstaand artikel, welks derde lid nieuw is, zijn ontleend aan art. 105 Wetb. Rechtsv. en stemmen daarmede overeen, behalve dat in het eerste lid van laatstgenoemd artikel, in stede van: „vóór het verhoor", gelezen wordt: „vóór den dag van het verhoor", terwijl de termijn van drie dagen daarbij met éénen dag wordt vermeerderd voor „elke zes uren" afstands. Die vermeerdering werd bij het ontwerp van Mr. Wichers voor „elke tien palen afstands" verleend, zijnde eerst bij de laatste herziening van dat ontwerp het getal *tien* in *vijftien* veranderd.

Omtrent de bepaling van art. 175 al. 3 Regl. Rechtsv. teekende Mr. Wichers in zijne nota van toelichting aan, dat zij in verband stond met de voorschriften van art. 24 Alg. bep. van wetg. en van de artt. 1913 en 1914 Burg. Wetb.

Bij art. 115 al. 1 Reg. Regl. is intusschen de afschaffing der slavernij op den 1sten Januari 1860 in geheel Nederlandsch-Indië bevolen, terwijl bij de wet van 7 Mei 1859 (Stbl. n°. 46) bepalingen werden

vastgesteld betreffende die afschaffing en de vergoedingen, welke daarvan het gevolg konden zijn. De ordonnantiën, afgekondigd in Stbl. 1859 nos. 47 en 48 strekten om aan bedoelde bepalingen uitvoering te geven.

Nochtans was de slavernij na den 1sten Januari 1860 nog niet geheel uit Nederlandsch-Indië verdwenen, ten gevolge deels van de omstandigheid, dat de bepalingen der wet van 1859 alleen op de geregistreerde slaven en op de perkhoorigen op Banda werden toegepast, deels van het voorschrift, vervat in art. 27 al. 2 Reg. Regl., volgens hetwelk de algemeene verordeningen op die gedeelten van Nederlandsch-Indië, alwaar het recht van zelfbestuur aan de inlandsche vorsten en volken is gelaten, slechts in zoover toepasselijk zijn, als met dat recht bestaanbaar is. Later is dan ook nog de slavernij ter Sumatra's Westkust afgeschaft bij Stbl. 1876 nos. 35 en 246 en bij Stbl 1880 n°. 172 [1]), zoomede in Djembrana en Boeleleng op Bali bij Stbl. 1877 n°. 90 en Stbl. 1884 n°. 162, terwijl de toestand der slaven in het gouvernement Celebes en Onderhoorigheden is geregeld bij Stbl. 1875 nos. 140 en 287.

Voorts zij hier nog aangeteekend, dat in Stbl. 1818 n°. 36 eenige bepalingen worden aangetroffen betreffende de verplichtingen van militaire personen, opgeroepen tot het geven van getuigenis.

Artikel 176.

De namen en woonplaatsen der getuigen zullen ten minste acht dagen vóór het verhoor, door de partij die dezelve wil voorbrengen, worden beteekend aan den procureur der wederpartij.

Bij art. 106 al. 1 en 2 Wetb. Rechtsv., zooals dit in 1838 werd vastgesteld, was bepaald dat, indien het vonnis, hetwelk het getuigenverhoor beval, niet in tegenwoordigheid van de partij was uitgesproken, het, ten minste drie dagen vóór het verhoor, aan hare woonplaats zou worden beteekend, doch dat, indien partijen bij de uitspraak van het vonnis tegenwoordig waren, die uitspraak voor beteekening gold. Verder hield het derde lid van gezegd art. 106 het volgende voorschrift in: „In allen gevalle, zullen de namen en woonplaatsen der getuigen, binnen den bij het eerste lid bepaalden termijn, aan haar beteekend worden”.

1) Zie echter Stbl. 1880 nos. 21 en 114 en Stbl. 1883 n°. 40.

Aan dit voorschrift is bovenstaand artikel ontleend, hetwelk daarmede in hoofdzaak overeenkomt, behalve dat voor de beteekening der namen en woonplaatsen van de getuigen een langere termijn is gesteld en dat die beteekening niet aan de wederpartij, maar aan haar procureur is bevolen.

De reden van dit verschil ligt voor de hand. Art. 106 Wetb. Rechtsv. komt voor in den titel van dat Wetboek, handelende over de wijze van procedeeren voor den kantonrechter, voor wien partijen in persoon of bij gemachtigde moeten verschijnen, en zoo kon bij dat artikel de beteekening aan den procureur, vóór de inwerkingtreding der wet van 7 Juli 1896 bij art. 66 van gezegd Wetboek voorgeschreven, indien er een procureur in de zaak was, niet worden bevolen. Daarentegen moet in de summiere zaken, welke ter kennisneming van de raden van justitie en het Hoog-Gerechtshof staan, wel procureur worden gesteld en zoo diende bij art. 176 Regl. Rechtsv., overeenkomstig evengemelden, in art. 68 van dat Reglement uitgesproken regel, de beteekening aan den procureur der wederpartij te worden voorgeschreven.

Artikel 177.

De regter zal den getuigen derzelver namen, voornamen, beroep, ouderdom en woonplaats afvragen, mitsgaders of zij aan partijen of eene derzelve in den bloede of door aanhuwelijking bestaan, en, zoo ja, in welken graad, en of zij loon- of huisbedienden van dezelve zijn.

Daarna zullen zij, elk op de wijze zijner godsdienstige gezindheid, den eed of de belofte doen van de geheele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen.

Van dit artikel stemt het eerste lid zoo goed als geheel overeen met art. 107 al. 2 Wetb. Rechtsv., terwijl het verschil tusschen het eerste lid van dit art. 107 en art. 177 al. 2 Regl. Rechtsv. hierop nederkomt, dat bij deze wettelijke bepaling niet, evenals bij gene, de straf van nietigheid is bedreigd tegen het nalaten van hetgeen omtrent het afleggen van den eed is voorgeschreven.

Naar aanleiding der vragen, welke de rechter, ingevolge het eerste lid van art. 177 Regl. Rechtsv., aan de getuigen moet doen, valt, voor zoover de getuigen tot de Europeesche bevolking in Indië behooren, niets bijzonders in het midden te brengen. Daarentegen geven sommige

van die vragen, wanneer de te hooren getuigen Inlanders of met hen gelijkgestelden zijn, aanleiding tot enkele opmerkingen.

Vooreerst is dit het geval, voor zooveel hunne namen betreft, waaromtrent van toepassing is, wat hiervoren aangaande de namen van, tot de inlandsche of daarmede gelijkgestelde bevolking, behoorende partijen bij de bespreking van art. 8 is gezegd.

Wat verder hun leeftijd aangaat, daaromtrent weten Inlanders slechts zelden de noodige inlichtingen te geven; vooral de gewone dessa-man, die van onze tijdsbepalingen in het minst geen begrip heeft, weet meestal volstrekt niet, hoe oud hij is, en zoo moet de leeftijd van inlandsche getuigen in den regel, naar hun uiterlijk voorkomen, bij benadering worden bepaald. Dit is echter niet het geval met de hoofden en aanzienlijken, die, evenals de meeste Vreemde Oosterlingen, veelal wel weten hoe oud zij zijn.

Voorts gelden, ten aanzien van bloedverwantschap en zwagerschap, de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek voor Inlanders en Vreemde Oosterlingen niet. Wat echter de, aan de voorschriften der ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 onderworpen Vreemde Oosterlingen betreft, op hen zijn, blijkens art. 1 dezer ordonnantie, de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek omtrent het getuigenbewijs wel toepasselijk, en daar nu deze bepalingen met gene niet alleen ten nauwste samenhangen, maar daarmede zelfs onafscheidelijk verbonden zijn, ligt het voor de hand, dat de familiebetrekking van Vreemde Oosterlingen op Java en Madura en verder daar, waar de ordonnantie van Stbl. 1855 n°. 79 toepasselijk is verklaard, voor zooveel het getuigenbewijs aangaat, moet berekend worden overeenkomstig art. 290 en vgg. Burg. Wetb. [1]). Deze berekening komt overeen met die van het mohammedaansche recht [2]), en kan derhalve in den regel ook veilig gevolgd worden ten opzichte van Inlanders, behalve dat, volgens hun recht, naar mij meermalen door inlandsche hoofden is medegedeeld, de ontbinding

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 4 September 1890 (Het Recht in N. I., dl. LV, blz. 282 en vgg.).

Bij de Chineezen worden, — volgens mij in der tijd door den bekenden sinoloog J. E. Albrecht gedane mededeeling, — de graden van bloed- en aanverwantschap aangeduid door den rouw te noemen, welken de eene persoon verplicht is voor den ander te dragen, of duidelijker nog, door den rang aan te geven, welken de tabletten van die personen later in den voorouderlijken tempel zullen innemen.

Vergl. verder het opstel van Mr. J. W. T. Cohen Stuart: *Het Chineesch Familierecht in onze wetgeving*, in n°. 1257 Wkbl. van het Recht.

2) Vergl. Mr. van den Berg: *Principes du droit musulman etc.*, blz. 144 en 145.

van het huwelijk de zwagerschap doet ophouden [1]), althans wanneer de ontbinding door echtscheiding, en niet door den dood is te weeg gebracht.

Verder dient hier nog de vraag te worden besproken, in hoeverre geadopteerde kinderen gelijk te stellen zijn met eigene, vleeschelijke kinderen, en in hoeverre dus de adoptie grond kan opleveren tot wraking van getuigen. Die vraag kan zich alleen voordoen met opzicht tot Inlanders en met hen gelijkgestelden, daar gezegde instelling bij de invoering der wetgeving van 1848 voor de Europeanen en met hen gelijkgestelden afgeschaft, doch voor eerstgenoemde categoriën van personen in stand gehouden is [2]).

In het oud-Hollandsch recht was „de aanneminge tot kinderen" onbekend [3]), en zoo lijdt het, dunkt mij, geen twijfel, dat zij in Indië, waar zij veelvuldig voorkwam, is overgenomen uit het Romeinsche recht [4]). In het *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek* van Mr. J. A. van der Chijs wordt van de adoptie voor het eerst melding gemaakt in de *Voorschriften voor de buitenkantoren nopens het doopen van kinderen*, dd. 11 Augustus 1735, en in het als bijlage daarbij gevoegde extract uit de kerkelijke resolutiën van 23 Februari 1722 [5]).

Verder komen in dat werk, behalve de algemeen bekende resolutie van den Gouverneur-Generaal van der Parra van 9 Mei 1769, nog de resoluties voor van 10 December 1737 en van 31 December 1754, wier inhoud, overgenomen in de *Nieuwe Statuten van Batavia*, en wel in § 45 van het hoofdstuk *Notarissen*, hierop neêrkwam, dat de notarissen

---

1) Zie ook Mr. W. A. P. F. L. Winckel: *De rechtsbedeeling onder de Inlanders en daarmede gelijkgestelden op Java en de Buitenbezittingen*, 1ste stuk, § 181. Van eene andere meening echter is Mr. M. C. Piepers, blijkens zijne, op blz. 214, dl. XXXVI van Het Recht in N. I. voorkomende conclusie, n°. 5. In laatstgezegden zin besliste ook het Hoog-Gerechtshof bij arrest, dd. 22 Augustus 1884 (Wkbl. van het Recht, n°. 1110). Vergl. hierbij het advies van Dr. C. Snouck Hurgronje van 22 November 1896, opgenomen in dl. LXXII van Het Recht in N. I., blz. 167 en 168.

Bij de Chineezen wordt, volgens den heer Albrecht, de zwagerschap ook door de ontbinding van het huwelijk opgeheven. Zie echter Het Recht in N. I., dl. XI, blz. 177 en vgg.

2) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 16 Febr. 1855 (Het Recht in N. I., dl. X, blz. 844 en vgg.) en het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 16 October 1862 (Het Recht in N. I., dl. XXI, blz. 84 en vgg.).

3) Zie Boek I, dl. VI, §§ 1 en 3 der *Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid* van Hugo de Groot; blz. 61, n°. 3 van *Het Rooms-Hollandsch-regt* door Mr. Simon van Leeuwen; en Boek I, Afd. IV, § II van het *Regtsgeleerd, practicaal en koopmanshandboek* van Mr. Joannes van der Linden.

4) Zie onder anderen: Justiniani Institutionum Liber I, Tit. XI: *De adoptionibus*.

5) Zie dl. IV, blz. 374 en vgg. van bovengenoemd *Plakaatboek*.

geene acten van adoptie mochten passeeren voor andere personen dan die, „van welkers vrije geboorte zij volkomen verseekert zijn of haar bij acte van Scheepenen mogten komen te blijken", en dat zij aan den adoptant en de getuigen moesten afvragen „van wat religie de ouders van 't geadopteerd werdend kind, mitsgaders den adoptant of getuygen zijn". Van deze resoluties wordt hier gewag gemaakt, omdat vrij algemeen schijnt te worden aangenomen, dat de eenige, ten aanzien der adoptie vastgestelde regeling, gevonden werd in de resolutie van 9 Mei 1769, eene meening, welke wordt gelogenstraft door de zoo even aangehaalde resoluties. Mijns inziens heeft dan ook de resolutie van 1769 geene andere strekking, dan om de bedenkingen en verschillen op het stuk van erfenissen, welke de, omtrent de adoptie geldende, voorschriften hadden doen geboren worden, op te lossen, wordende die instelling overigens geregeerd door de verder daaromtrent vastgestelde bepalingen, aangevuld door het Romeinsche recht [1]). Met het oog op dit recht, waaraan middellijk of onmiddellijk de, ten aanzien der adoptie, in meerdere Europeesche wetgevingen voorkomende bepalingen ongetwijfeld ontleend zijn, in verband met meergenoemde resolutie van 1769, — waarin uitdrukkelijk melding wordt gemaakt van het geval, dat „speciaal anders mogte begrepen of bij d'adopteering niet verder mogte geoogd worden dan de bezorging van een goede opvoeding door den adoptant of d'adoptanten", — moet, mijns inziens, worden aangenomen, dat er in Indië twee soorten van adoptie bekend en gebruikelijk waren, waarvan de eene uitsluitend de bezorging ten doel had van eene goede opvoeding aan het aangenomen kind, eene instelling ongeveer overeenkomende met de *tutelle officieuse* van den Franschen Codè Civil, terwijl de andere eene veel wijdere strekking had en te weeg bracht, dat de geadopteerde in allen deele gelijk stond met het eigen kind van de adoptanten, die zoodoende geheel als zijne vleeschelijke ouders werden aangemerkt. Deze adoptie was, blijkens § 7 van Stbl. 1829 n°. 93, in vroeger tijden de vorm, waarvan de vaders gebruik maakten om aan hunne, buiten huwelijk verwekte kinderen een wettigen staat te verleenen en die kinderen te erkennen, zijnde ten aanzien der erkenning eerst bij de artt. 76, 77 en 78 van Stbl. 1828 n°. 50 de noodige bepalingen in het leven geroepen [2]).

1) Dat het volgens de resolutie van 1769 geen vereischte is, dat de adoptie bij authentieke acte geschiedt, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 26 April 1894 (Het Recht in N. I., dl. LXIV, blz. 53 en vgg.).

2) Zie het hiervoren aangehaalde extract uit de kerkelijke resolutiën van 23 Februari 1722, zoomede de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 10 December 1891 en van

Vooral bij de Chineezen komt evenbedoelde adoptie, ten gevolge waarvan de geadopteerde zoon geheel wordt opgenomen in de familie der adoptanten, veelvuldig voor, aangezien zij leidt tot het door hen meestal daarmede beoogde doel, namelijk het verkrijgen van een stamvoortzetter.

Heeft nu zoodanige adoptie plaats gehad en is de daarbij betrokken persoon een als getuige opgeroepen Vreemde Oosterling, op wien de voorschriften van het Burgerlijk Wetboek aangaande het getuigenbewijs toepasselijk zijn verklaard, dan gelden, mijns inziens, de bepalingen van dat Wetboek betreffende de wraking uit hoofde van bloed- of aanverwantschap, althans wanneer die getuige door eene der partijen als kind is aangenomen of omgekeerd, moetende toch in dat geval de betrekking van kind tot ouder of van ouder tot kind geacht worden tusschen hen te bestaan [1]).

Bovenstaande zienswijze wordt echter niet gedeeld door Mr. van den Berg [2]), volgens wien aan de adoptie geene andere gevolgen verbonden zijn, dan de verplichting tot onderhoud en het recht om te erven, terwijl hij, naar het schijnt, van meening is, dat de eenige, ten aanzien van die instelling geldende regeling, gevonden wordt in de resolutie van 9 Mei 1769.

Met opzicht eindelijk tot de vraag, wie in Indië als loonbedienden zijn aan te merken, valt hier nog melding te maken van het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 24 April 1868 [3]), waarbij beslist werd, dat de opvarenden eener prauw, die door den eigenaar daarvan, telkens bij de reis, worden betaald en tusschentijds de vrije beschikking hebben over hun tijd, welken zij meerendeels ter bewerking hunner sawah's gebruiken, niet als loontrekkende bedienden van dien eigenaar kunnen worden beschouwd.

Bij vonnis van evengenoemden raad van justitie van 13 Januari 1892 [4])

---

25 October 1894, te vinden, het eerste in Het Recht in N. I., dl. LVIII, blz. 55 en vgg., het laatste in dl. LXIII, blz. 634 en vgg. van dat tijdschrift, zoomede in n°. 1639 Wkbl. van het Recht.

1) Volgens de meeste schrijvers over Fransch recht kan de geadopteerde als getuige worden gewraakt, althans tot den graad van ouders, en dien van broeder en zuster. Zie bij voorbeeld Carré: *Lois de la procédure civile et administrative*, T. III, p. 23, Q. 1106.

2) Zie diens *Afwijkingen van het mohammedaansche familie- en erfrecht op Java en Madoera*, in dl. VII (5de volgreeks) van de Bijdragen tot de taal-, land- en vokenkunde van N. I., blz. 491 en vgg.

3) Wkbl. van het Recht, n°. 278.

4) Wkbl. van het Recht, n°. 1496.

werd voorts beslist, dat een contribueerend lid van een Chineesch begrafenisfonds bij een, namens dat fonds, gevoerd geding zijdelings belang heeft, en dus als getuige in dat geding kan worden gewraakt.

Dat de voorschriften, vervat in het eerste en tweede lid van art. 107 Wetb. Rechtsv., in omgekeerde volgorde in art. 177 Regl. Rechtsv. worden aangetroffen, is hiervoren reeds opgemerkt. Op grond dat alzoo bij gezegd art. 107 in de eerste plaats is voorgeschreven, dat de getuigen beëedigd zullen worden, terwijl eerst daarna is bepaald, dat hun de in dat artikel vermelde, voorloopige vragen moeten worden gedaan, is de bewering geuit, dat die voorloopige vragen, al kan uit de antwoorden daarop ook eerst blijken, of een getuige, al dan niet, bekwaam is om getuigenis te geven, aan de eedsaflegging niet vooraf mogen gaan [1]). Eene dergelijke opvatting nu laat art. 177 Regl. Rechtsv. niet toe, hetwelk, volkomen terecht, het voorschrift omtrent de eedsaflegging der getuigen, doet volgen op dat, betreffende de voorloopige vragen, welke hun gedaan moeten worden.

Waarom bij evengezegd art. 177, hetgeen daar met opzicht tot de eedsaflegging is bepaald, niet, evenals bij art. 107 Wetb. Rechtsv., „op straffe van nietigheid" is voorgeschreven, blijkt niet. Wellicht echter heeft de Indische wetgever die strafbedreiging achterwege gelaten, dewijl hij haar overbodig achtte met het oog op den aanhef van art. 188 Regl. Rechtsv. (art. 120 Wetb. Rechtsv.), als zijnde ook daarbij de straf van nietigheid bedreigd tegen de niet-naleving van „hetgeen bij artikel 177 omtrent het afleggen van den eed is voorgeschreven".

Op straffe van nietigheid moet de getuige dus niet slechts beëedigd worden op de wijze zijner godsdienstige gezindheid, maar moet ook door hem de formule worden beëedigd „van de geheele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen", zoodat, indien blijkt, dat een getuige uit die formule, bij voorbeeld het woord „*geheele*", heeft weggelaten, zijne eedsaflegging nietig en van onwaarde is. Wanneer echter de getuigen tot de inlandsche bevolking behooren, is het in den regel zeker niet wel mogelijk aan evenbedoelden eisch te voldoen, daar gezegde formule in de minste, hoogstwaarschijnlijk in geene enkele der inlandsche talen letterlijk kan worden overgebracht [2]).

1) Zie de *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsvordering* van Mr. de Pinto, 2de ged.te, blz. 207 en 208.

2) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Samarang van 1 Mei 1880 (Wkbl. van het Recht, n°. 887).

Met opzicht eindelijk tot de wijze, waarop de eed moet worden afgelegd door hen, die den mohammedaanschen godsdienst belijden, zoomede door de Chineezen, zij hier kortheidshalve verwezen naar hetgeen dienaangaande is aangeteekend op art. 52, zoomede naar wat daaromtrent zal worden gezegd bij de bespreking van art. 210 en van het daarbij toepasselijk verklaarde art. 415 Regl. Strafv.

Artikel 178.

Partijen moeten hunne wrakingen vóór het afleggen der getuigenissen voordragen. De getuigen worden deswege gehoord en de regter doet uitspraak, zonder hooger beroep.

De bepalingen van artikel 1913 en 1914 van het Burgerlijk Wetboek zullen mede worden in acht genomen, ten aanzien van de lijfeigenen van eene der partijen en van de door haar uit den lijfeigendom ontslagen personen.

Indien de wraking wordt geldig verklaard, zal den gewraakte geene getuigenis worden afgenomen.

Van dit artikel stemt het eerste lid overeen met art. 108 al. 1 Wetb. Rechtsv., behalve dat in laatstgezegd voorschrift wordt gelezen: „De getuige wordt", in plaats van: „De getuigen worden". Verder is het tweede lid van bovenstaand artikel nieuw, terwijl het derde lid ontleend is aan art. 108 al. 2 Wetb. Rechtsv. en daarvan slechts in zoover verschilt, dat de laatste woorden: „zal het getuigenis van den gewraakte niet worden afgenomen", vervangen zijn door: „zal den gewraakte geene getuigenis worden afgenomen".

In het ontwerp van Mr. Wichers waren, evenals in dat der commissie van 1839, aan het slot der bepaling, welke thans gevonden wordt in art. 178 al. 1 Regl. Rechtsv., de woorden: „of cassatie", gevoegd. Onder opmerking dat die woorden in art. 108 al. 1 Wetb. Rechtsv. ontbraken, verklaarde het Hoog-Gerechtshof in zijn advies van den 19den Juli 1847, „het nut dezer bijvoeging niet (te) kunnen bevroeden", waarop door Mr. Wichers in hare doorhaling bewilligd werd. Blijkt nu zoodoende ook al niet, waarom bedoelde woorden zijn doorgehaald, dat tengevolge dezer doorhaling tegen vonnissen van wraking thans het middel van cassatie openstaat, lijdt geen twijfel. Immers waar het middel van appel uitdrukkelijk is uitgesloten, moet cassatie juist wel toelaatbaar worden geacht. „Het vonnis over de wraking" — aldus

schreef dan ook Mr. de Pinto [1]), — „is aan geen hooger beroep, en bij gevolg, zooals wij meermalen zagen, wel aan voorziening in cassatie onderworpen". Deze woorden gelden thans ook voor het hier besproken voorschrift van art. 178 al. 1 Regl. Rechtsv.

Dat ook dan, wanneer in eene summiere zaak, evenals ware zij eene gewone, een rechter-commissaris belast is met het hooren der getuigen, het vonnis betreffende de wraking van een der getuigen niet vatbaar is voor hooger beroep, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 30 Augustus 1860 [2]).

Ten aanzien van het bepaalde bij art. 178 al. 2 Regl. Rechtsv. teekende Mr. Wichers in zijne nota van toelichting aan, dat gezegd voorschrift in verband stond met art. 24 Alg. bep. van wetg. en met de artt. 1913 en 1914 Burg. Wetb.

Met betrekking tot de lijfeigenschap, waarvan bij die wettelijke bepalingen sprake is, geldt voorts hetgeen dienaangaande hiervoren in de aanteekening op art. 175 al. 3 is gezegd.

Artikel 179.

Vervolgens zullen de getuigen, ieder afzonderlijk, het zij de partijen tegenwoordig zijn of niet, op de teregtzitting gehoord worden. Zij zullen geen geschreven opstel mogen voorlezen.

De partijen zullen de getuigen niet in de rede mogen vallen, maar de regter kan, ten verzoeke van partijen, en zelfs van ambtswege, aan elken getuige zoodanige vragen doen, als hij noodig zal oordeelen.

Tusschen dit artikel en art. 109 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaan slechts eenige weinig belangrijke punten van verschil. De aanhef namelijk van laatstgezegd artikel luidt: „De getuigen zullen enz.", en verder gaan de woorden: „op de teregtzitting gehoord worden," vooraf aan: „het zij de partijen enz.," terwijl de eerste zinsnede en de tweede aan elkander verbonden zijn door het voegwoord *en*.

Dit wat het eerste lid van het artikel betreft.

Met opzicht voorts tot het tweede lid valt op te merken, dat in

1) *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de ged.te, blz. 208.
2) Het Recht in N. I., dl. XIX, blz. 78 en 79.

art. 109 al. 2 Wetb. Rechtsv. gelezen wordt: „reden", en niet „rede"; „kanton-regter", en niet „regter"; zoomede „de partijen", en niet „partijen;" terwijl daar op de woorden: „elken getuige", nog volgt: „na het afleggen van zijne getuigenis".

Daar de terechtzittingen openbaar zijn, volgt uit art. 109 al. 1 Wetb. Rechtsv., waarbij bepaald is, dat de getuigen op de terechtzitting gehoord moeten worden, dat hier te lande het getuigenverhoor voor den kantonrechter in het openbaar plaats heeft, terwijl, aangezien die bepaling, ingevolge het eerste lid van art. 200 van gezegd Wetboek, zooals dit oorspronkelijk luidde, ook in summiere zaken van toepassing was, voor deze zaken hetzelfde had moeten gelden. Hiermede in strijd echter was de praktijk, welke, omdat art. 205 al. 3 van datzelfde Wetboek voorschreef, dat het getuigenverhoor altijd met gesloten deuren moest plaats hebben, medebracht, dat zulks ook in summiere zaken het geval was, niettegenstaande dat voorschrift uitsluitend betrekking had op zaken van gewone behandeling [1]). Aan die onregelmatigheid nu heeft de Indische wetgever een einde gemaakt. Want wel is bij art. 179 al. 1 Regl. Rechtsv. bepaald, dat de getuigen in summiere zaken op de terechtzitting gehoord moeten worden, doch tevens is bij art. 209 al. 1 van dat Reglement uitdrukkelijk voorgeschreven, dat het getuigenverhoor in alle zaken, dus ook in die van summiere behandeling, met gesloten deuren zal plaats hebben.

Dat in art. 179 al. 2 Regl. Rechtsv. de, in art. 109 al. 2 Wetb. Rechtsv. voorkomende woorden: „na het afleggen van zijne getuigenis", niet zijn overgenomen en dat de Indische rechter, die een getuige vragen wenscht te doen, hiermede dus niet behoeft te wachten tot den afloop zijner getuigenis, is, dunkt mij, als eene verbetering te beschouwen, daar het toch soms noodig en nuttig kan zijn, dat aan een getuige, in den loop zijner verklaring, al is het in den regel niet wenschelijk dien te onderbreken, de eene of andere vraag worde gedaan.

Artikel 180.

De regter zal uitspraak doen terstond na het afleggen der getuigenissen en na verhoor van partijen, voor zoover die tegenwoordig zijn, of op eene volgende door hem te bepalen teregtzitting.

---

1) Zie Mr. de Pinto: *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de ged.te, blz. 208, 342 en 343, zoomede Mr. Oudeman: *Het Ned. Wetb. van burg. regtsv.*, dl. I, blz. 161 en 286.

Bovenstaand artikel en art. 112 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, verschillen eigenlijk slechts in zoover van elkander, dat de in laatstgezegd artikel gebezigde woorden: „kanton-regter", en „of van die welke tegenwoordig is", in het Indische artikel vervangen zijn door: „regter" en „voor zoover die tegenwoordig zijn."

Waarom in bovenstaand artikel de bepaling is overgenomen, dat partijen, voor zoover zij tegenwoordig zijn, zullen worden gehoord, is niet duidelijk. In art. 112 Wetb. Rechtsv. is deze bepaling zeker volkomen op hare plaats. Geheel in overeenstemming toch is het met de wijze van rechtspleging voor den kantonrechter, welke zóó eenvoudig en weinig vormelijk is, dat, blijkens art. 62 n°. 1 Wetb. Rechtsv., schriftelijke conclusiën, hoezeer toegelaten, zelfs niet worden vereischt, om, na afloop van het getuigenverhoor, partijen, die in den regel in persoon tegenwoordig zijn, te hooren. De partijen echter, van wie bij art. 180 Regl. Rechtsv. de rede is, moeten ter terechtzitting bij hare procureurs verschijnen en kunnen als zoodanig daar niet tegenwoordig zijn, terwijl met opzicht tot haar verhoor de bepalingen gelden, welke worden aangetroffen in art. 230 tot en met art. 240 van gezegd Reglement. En zoo schijnt, met het oog op een en ander, het voorschrift van art. 180, dat na het getuigenverhoor het verhoor moet plaats hebben „van partijen, voor zoover die tegenwoordig zijn", voor toepassing niet wel vatbaar te wezen, en moet het dus als niet geschreven worden beschouwd.

In afwijking van het bepaalde bij de artt. 110 en 111 Wetb. Rechtsv., volgens welke van het daar bedoelde getuigenverhoor slechts een proces-verbaal behoeft te worden opgemaakt, wanneer de zaak aan hooger beroep onderworpen is, schrijft art. 209 al. 2 Regl. Rechtsv. het opmaken van een proces-verbaal van *elk* getuigenverhoor, dus ook van dat in summiere zaken gehouden, uitdrukkelijk voor. Ten aanzien van dat verbaal kan echter de bij art. 208 Regl. Rechtsv. aan de meest gereede partij opgelegde verplichting tot beteekening, niet geacht worden te bestaan, omdat die verplichting niet overeen te brengen zou zijn met het voorschrift van art. 180 Regl. Rechtsv., volgens hetwelk de rechter in summiere zaken terstond na het afleggen der getuigenissen en na verhoor van partijen, voor zoover die tegenwoordig zijn, of op eene volgende door hem te bepalen zitting, uitspraak zal doen [1]).

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 6 Juli 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1573).

Geschiedt dit laatste, wordt namelijk op eene volgende zitting uitspraak gedaan, zoo zal dan toch in allen gevalle, naar het schijnt, over de zaak beraadslaagd dienen te worden door de rechters, die de getuigenverhooren hebben bijgewoond [1]).

Hier te lande is thans bij het eerste lid van art. 203 Wetb. Rechtsv., zooals dit gelezen wordt, ingevolge de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), uitdrukkelijk voorgeschreven, dat, behalve in de daar vermelde gevallen, de rechters, die het getuigenverhoor niet hebben bijgewoond, tot de uitspraak over de zaak, waarin dat verhoor gehouden is, niet mogen medewerken.

Artikel 181.

Indien de getuige schadeloosstelling vordert, zal deze door den regter op het afschrift der dagvaarding worden begroot, waarvan melding zal gemaakt worden in het proces-verbaal.

Ongerekend een klein verschil in zinbouw, stemt bovenstaand artikel overeen met art. 113 Wetb. Rechtsv.

Blijkens art. 53 van het Tarief, afgekondigd in Stbl. 1851 n°. 27, kan de aan de getuigen toe te kennen schadeloosstelling, op hoogstens *f* 10.— voor elken dag, worden begroot, moetende de gedeelten van dagen voor geheele dagen gerekend worden.

Artikel 182.

In geval de getuigen niet op één dag kunnen gehoord worden, zal de regter het verder hooren tot een naderen dag en uur uitstellen, en er zal noch aan de getuigen, noch aan de partij, ofschoon ook deze laatste niet verschenen ware, eenige nieuwe dagvaarding geschieden.

Ongeacht eenige wijziging, wat den zinbouw betreft, stemt dit artikel met art. 114 Wetb. Rechtsv. overeen.

Uit bovenstaand artikel blijkt, dat het getuigenverhoor in elke zaak, ook al wordt het op verschillende dagen gehouden, als eene doorloopende handeling moet worden beschouwd.

---

1) Zie het *Formulierboek* van Mr. C. P. K. Winckel, blz. 102.

Artikel 183.

De partij die meer dan vijf getuigen over hetzelfde feit zal hebben doen hooren, zal de kosten der verdere getuigenissen aan hare wederpartij niet kunnen in rekening brengen.

Dit artikel is woordelijk gelijkluidend aan art. 115 Wetb. Rechtsv.

Artikel 184.

De gedagvaarde getuige welke niet verschijnt, zal, indien het blijkt dat hij behoorlijk is gedagvaard, worden veroordeeld tot vergoeding der vergeefs aangewende kosten en tot eene boete niet te boven gaande vijftig gulden.

Hij zal op nieuw gedagvaard worden te zijnen koste.

De tusschen dit artikel en art. 116 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaande punten van verschil komen hierop neer:

1°. dat art. 116 Wetb. Rechtsv. niet slechts voorziet in het geval, dat de gedagvaarde getuige niet verschijnt, maar ook hierin, dat hij „verschenen zijnde, weigert den eed of zijne verklaring af te leggen", welke weigering met dezelfde straf als de niet-verschijning wordt bedreigd;

2°. dat bij art. 116 niet, even als bij art. 184 Regl. Rechtsv., uitdrukkelijk is vermeld, dat moet blijken, dat de getuige behoorlijk gedagvaard is; en

3°. dat het bedrag der boete, waarin de getuige kan worden verwezen, bij art. 116 op hoogstens *f* 25.— is bepaald, welke strafbepaling vervangen is door die van art. 192 n°. 2 en 444 Ned. Wetb. van Strafrecht.

Tengevolge der, in de eerste plaats vermelde wijziging van art. 116 Wetb. Rechtsv., kan de getuige, die voor een raad van justitie of voor het Hoog-Gerechtshof verschenen of gebracht zijnde, zonder wettigen grond, weigert den eed of de belofte af te leggen of getuigenis der waarheid te geven, niet worden gestraft. Wel is waar kan de rechter in zoodanig geval, blijkens art. 186 Regl. Rechtsv., bevelen dat de getuige in gijzeling worde gesteld en daarin verblijve tot dat hij aan zijne verplichting zal hebben voldaan, doch die gijzeling is eenvoudig een dwangmiddel en dus niet te beschouwen als eene straf.

Blijkbaar met het doel om goed te doen uitkomen, dat slechts de behoorlijk gedagvaarde getuige tot de in art. 184 Regl. Rechtsv. vermelde straffen kan worden verwezen, zijn voorts de woorden: „indien het blijkt dat hij behoorlijk is gedagvaard", in het artikel gelascht en dat doel is door die inlassching ongetwijfeld bereikt. Ook zonder haar zou echter art. 184, naar het mij voorkomt, niet onduidelijk zijn geweest, vermits uit de woorden: „De gedagvaarde getuige", waarmede het aanvangt, van zelf voortvloeit, dat daarbij sprake is van een *behoorlijk* gedagvaarden getuige, kunnende toch een getuige, die niet behoorlijk gedagvaard is, in wettelijken zin niet gezegd worden gedagvaard te zijn.

Wat eindelijk de boete betreft, waartoe de niet verschenen getuige kan worden veroordeeld, die boete is te beschouwen als eene straf, en zoo moet zij worden opgelegd bij een afzonderlijk vonnis, hetwelk aan alle vereischten voldoet, welke de wet aan een strafvonnis stelt.

Ten slotte zij hier nog aangeteekend, dat indertijd aan de Indische Regeering de vraag is voorgelegd, of een als getuige gedagvaard resident wel verplicht is aan die dagvaarding te voldoen, wanneer zijns inziens dienstbelangen van dringenden aard zijne verwijdering uit de residentie onraadzaam maken, zijnde toch bij art. 3 der Instructie voor de hoofden van gewestelijk bestuur [1]) bepaald, dat de resident zich, zonder machtiging of verlof van den Gouverneur-Generaal, niet uit zijn gewest mag verwijderen, „tenzij hij gedagvaard mogt worden voor den regter tot het afleggen van getuigenis der waarheid, en dan nog alleen, wanneer de tijd mogt ontbreken, om beschikking af te wachten op een te vragen verlof en wanneer geene dienstbelangen van dringenden aard zijne verwijdering onraadzaam mogten maken", en dat de Regeering daarop bij besluit van 18 Juli 1863 n°. 4 [2]) heeft te kennen gegeven, dat de voorschriften in gezegde Instructie vervat, slechts als ambtelijke voorschriften zijn te beschouwen, welke voor den rechter niet verbindend zijn. Deze beslissing betrof wel is waar de niet-verschijning van den daarbij bedoelden resident in eene strafzaak, doch zou zeker evenzeer gegolden hebben, indien die resident als getuige gedagvaard ware geweest in een burgerlijk geding.

---

1) Deze Instructie werd eerst afgekondigd in Stbl. 1859 n°. 102 en daarna, omdat die afkondiging niet was geschied in den, bij art. 33 Reg. Regl. voorgeschreven vorm, nogmaals in Stbl. 1867 n°. 114.

2) Bijbl. op het Stbl. n°. 1435.

ARTIKEL 185.

Indien de op nieuw gedagvaarde getuige andermaal in gebreke blijft te verschijnen, zal hij ten tweeden male worden veroordeeld in de vergeefs aangewende kosten, en daarenboven in de schaden en interessen der partijen, en tot eene boete niet te bovengaande honderd gulden.

De regter kan bevelen, dat de niet opgekomen getuige door de openbare magt voor hem worde gebragt om aan zijne verpligting te voldoen.

Met art. 117 al. 1 en 2 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel in hoofdzaak overeen. Dit artikel wijkt toch eigenlijk slechts in zoover van het bepaalde bij het eerste en tweede lid van evengezegd art. 117 af:

dat daarin, evenmin als in het voorafgaande artikel, melding wordt gemaakt van het, bij art. 117 al. 1 voorziene geval, dat de getuige weigert om den eed of zijne verklaring af te leggen;

dat het bedrag der boete, waarin de getuige kan worden verwezen, volgens laatstbedoelde bepaling de som van *f* 50.— niet mag te boven gaan, welke strafbepaling vervangen is door die van art. 192 n°. 2 en van art. 444 Ned. Wetb. van Strafrecht; en

dat het in art. 117 al. 2 gebezigde woord: „gebrekige", vervangen is door: *niet opgekomen.*

ARTIKEL 186.

Indien de getuige, op de eerste of tweede dagvaarding verschenen of voor den regter gebragt zijnde, zonder wettigen grond weigert den eed of de belofte af te leggen, of getuigenis der waarheid te geven, zal de regter ten verzoeke der belanghebbende partij kunnen bevelen, dat zoodanige getuige ten koste dier partij in gijzeling worde gesteld en daarin verblijve, tot dat hij aan zijne verpligting zal hebben voldaan.

Dit artikel is ontleend aan art. 117 al. 3 Wetb. Rechtsv. Bij eene vergelijking van laatstgezegd wettelijk voorschrift met dat vervat in art. 186 Regl. Rechtsv., blijkt echter dat het laatste veel vollediger en juister is dan het eerste. Bij art. 117 al. 3 Wetb. Rechtsv. is namelijk niet voorzien in het geval, dat de getuige op de eerste of tweede

dagvaarding verschenen is, en alsdan weigert zijne verklaring af te leggen, terwijl het geval dat hij weigert den eed te doen, geheel met stilzwijgen wordt voorbij gegaan, en ook niet gezegd wordt, dat eene weigering van den getuige om evengezegde verplichting na te komen, slechts dan er toe kan leiden, dat hij in gijzeling wordt gesteld, wanneer zulks zonder wettigen grond geschiedt, dat wil zeggen: zonder een der gronden in art. 1909 al. 2 Burg. Wetb. vermeld. En eindelijk wordt bij art. 117 al. 3 Wetb. Rechtsv. wel gezegd, dat de weigerachtige getuige „in gijzeling zal worden gesteld", maar niet dat hij daarin zal verblijven, „tot dat hij aan zijne verpligting zal hebben voldaan".

Artikel 187.

Indien de niet opgekomen getuige bewijst, dat hij door goede redenen verhinderd is geweest om op den bepaalden dag te verschijnen, zal de regter hem, na het afleggen van zijne verklaring, ontheffen van alle de tegen hem gewezen veroordeelingen.

Behalve dat in den aanhef van art. 118 Wetb. Rechtsv., de woorden: „niet opgekomen", ontbreken, stemt bovenstaand artikel met dat art. 118 geheel overeen.

Artikel 188.

Buiten hetgeen bij artikel 177 omtrent het afleggen van den eed is voorgeschreven, zal het nalaten van eene of andere der formaliteiten bij artikel 172 en volgende vermeld, alleen dan nietigheid des verhoors van den getuige ten gevolge hebben, wanneer de partij daardoor in hare verdediging is benadeeld, en de begane onregelmatigheid niet kan worden hersteld, of, daarvoor vatbaar zijnde, niet is hersteld geworden.

De herstelling, zoo daartoe gronden zijn, zal door den regter op verzoek van de belanghebbende partij en op hare kosten worden bevolen.

Dit artikel is ontleend aan art. 120 Wetb. Rechtsv. en wijkt hiervan in zoover af, dat in dit laatste, in stede van: „wanneer de partij daardoor in hare verdediging enz.", gelezen wordt: „wanneer

de belanghebbende partij daardoor in zijne enz.", terwijl in gezegd art. 120 op het woord: „hersteld", en daarvan door eene punt-komma gescheiden, volgt: „in het tegenovergesteld geval kan de belanghebbende partij van den regter, zoo daartoe gronden zijn, de bevoegdheid bekomen om de begane ongeregeldheden te zijnen koste te herstellen".

Door de weglating van het woord: „belanghebbende" vóór „partij", in art. 188 al. 1 Regl. Rechtsv., is de zin van die bepaling, naar het mij voorkomt, niet veranderd of gewijzigd. Met het woord *partij* toch wordt daar ongetwijfeld, evenals met de woorden *belanghebbende partij* in de eerste zinsnede van art. 120 Wetb. Rechtsv., de partij aangeduid, die den getuige heeft doen hooren [1]), en die dus in haar belang benadeeld is, indien het door haar aangevoerde bewijsmiddel, tengevolge der niet-inachtneming van de eene of andere formaliteit, niet of niet geheel als zoodanig kan dienen.

Als eene verbetering is het ongetwijfeld te beschouwen, dat bij de vaststelling van art. 188 Regl. Rechtsv. rekening is gehouden met het geslacht van het woord *partij*. Tengevolge der omstandigheid dat dit, voor zooveel art. 120 Wetb. Rechtsv. betreft, niet is geschied, zou de rechter, krachtens het bepaalde bij de laatste zinsnede van dit artikel, eigenlijk verplicht zijn zelf de kosten te dragen, verbonden aan het herstel der daar bedoelde *ongeregeldheden*.

Ook de inlassching in art. 188 Regl. Rechtsv. van de woorden: „of, daarvoor vatbaar zijnde, niet is hersteld geworden", moet, naar mijne meening, geacht worden eene verbetering te zijn. Dat eene onregelmatigheid, hoewel vatbaar voor herstel, niet hersteld is, of dat zij onvatbaar is voor herstel, komt toch in de gevolgen volkomen op hetzelfde neêr, en zoo was het zeker alleszins juist beide gevallen in de wet gelijk te stellen.

De onregelmatigheden, waarvan bij art. 188 de rede is, zijn blijkbaar de zoodanige, welke ten aanzien van het getuigenverhoor in het daarvan opgemaakte proces-verbaal of in andere desbetreffende acten door de schuld van deurwaarders, procureurs of rechters zijn begaan [2]). Om dat verhoor nietig te doen zijn, wordt echter in de eerste

---

1) Zie de *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.* van Mr. de Pinto, 2de ged.te, blz. 211 en 212, alsmede *Het Ned. Wetb. van burg. regtsv.* van Mr. Oudeman, dl. I, blz. 163.

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 14 Juni 1888 (Het Recht in N. I., dl. LI, blz. 100 en vgg. en n°. 1307 Wkbl. van het Recht).

plaats vereischt, dat de partij door de begane onregelmatigheid in hare verdediging benadeeld zij. Van zoodanige benadeeling kan onder anderen moeilijk sprake zijn, wanneer de bij art. 176 voorgeschreven beteekening niet binnen den daar vermelden termijn is geschied [1]).

Met opzicht tot evenbedoelde onregelmatigheden schrijft het tweede lid van art. 188, in onderscheiding van het bepaalde bij het slot van art. 120 Wetb. Rechtsv., hetwelk facultatief is gesteld, gebiedend voor, dat de herstelling daarvan, zoo daartoe gronden zijn, door den rechter zal worden bevolen.

Blijkens de geschiedenis van art. 120 Wetb. Rechtsv. brengt, naar de bedoeling des wetgevers, het verzuim van een getuige om den eed af te leggen slechts dan nietigheid van het verhoor te weeg, wanneer het daarvan opgemaakte proces-verbaal „in dien staat van onvolmaaktheid" is aangeboden, terwijl dat gebrek, wanneer het vóór het sluiten van het proces-verbaal wordt ontdekt, kan worden hersteld, door den getuige den eed en vervolgens op nieuw zijne verklaring te doen afleggen [2]).

Ten slotte zij hier nog opgemerkt, dat de formaliteiten omtrent het getuigenverhoor, waarvan sprake is in art. 188 Regl. Rechtsv. of in andere artikelen van dit Reglement, luidens art. 29 der ordonnantie van Stbl. 1864 n°. 6, geene toepassing behooren te vinden, wanneer in zaken van onteigening ten algemeenen nutte door den rechter-commissaris personen worden gehoord, wier inlichtingen hij meent, dat in de zaak van nut kunnen zijn.

Artikel 189.

De regter kan in alle zaken van summiere behandeling, zonder voorafgaande beteekeningen of dagvaardingen, de verklaringen ontvangen van de getuigen, welke, door de beide partijen gezamenlijk medegebragt, uit eigene beweging voor hem verschijnen.

Ingevolge dit artikel is het vrijwillige getuigenverhoor, in alle zaken van summiere behandeling, bij het Hoog-Gerechtshof en de raden van justitie toegelaten, en wel in navolging van het bepaalde bij art. 121 Wetb. Rechtsv., luidens hetwelk de vrijwillige verschijning van getuigen voor den kantonrechter geoorloofd is. Bij art. 200 al. 1 van

1) Vergl. 's Hofs arrest van 23 Juli 1896 (Wkbl. van het Recht, n°. 1731).

2) Zie het *Handb. voor de burg. regtsv.* van Joan van den Honert, blz. 239.

gezegd Wetboek, zooals dit oorspronkelijk werd vastgesteld, was echter de toepasselijkheid van dat artikel in zaken van summiere behandeling voor de rechtbanken en de hoven uitdrukkelijk uitgesloten.

Artikel 190.

Indien de getuigen door ziekte of andere wettige beletselen verhinderd worden om te kunnen opkomen, kan de regter het verhoor opdragen aan eenen regter-commissaris.

Wanneer de getuigen woonachtig zijn op meer dan tien palen afstands van het gebouw, waarin de regter zitting houdt, kan deze het verhoor opdragen aan het hoofd van het bestuur der plaats, waar de getuigen wonen.

Indien de getuigen wonen buiten het regtsgebied van het regterlijk collegie, kan dit het verhoor opdragen aan den raad van justitie van derzelver woonplaats. De bepaling van het voorgaande lid is mede voor dien raad van toepassing.

Omtrent de wijze, waarop den rechter moet worden verzocht een, bij interlocutoir vonnis toegestaan, getuigenverhoor op te dragen aan eene der in bovenstaand artikel vermelde autoriteiten, is niets bepaald. Dientengevolge bestaat er, naar het mij voorkomt, alleszins reden om aan te nemen, dat te dien aanzien de gewone vorm in acht genomen moet worden en dat dus bedoeld verzoek hetzij mondeling, hetzij bij incidenteele conclusie, ter terechtzitting behoort te worden gedaan [1]).

Ingevolge art. 119 al. 1 Wetb. Rechtsv., aan hetwelk het eerste lid van bovenstaand artikel is ontleend, moet, „indien de getuige wettiglijk verhinderd is, uit hoofde van ziekte of anderzins, om voor den regter te verschijnen", laatstgenoemde zich bij hem vervoegen tot het ontvangen van zijne verklaring. Dit laatste schrijft art. 190 al. 1 Regl. Rechtsv. wel is waar niet met zoovele woorden voor, doch met dat al spreekt het wel van zelf, dat de rechter-commissaris, aan wien het verhoor door den rechter is opgedragen, zich in de bij dat wettelijk voorschrift bedoelde gevallen, evenzeer als de kantonrechter, naar den getuige moet begeven, ten einde dezen in de gelegenheid te stellen zijne verklaring voor hem af te leggen. Voor zooveel zaken van gewone behandeling betreft, is den regter-commissaris bij art. 205

1) Vergl. de beschikking van den raad van justitie te Batavia van 22 April 1898 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXX, blz. 339 en 340 en Wkbl. van het Recht, n°. 1819).

al. 1 Regl. Rechtsv. uitdrukkelijk de verplichting opgelegd om zulks te doen.

Bij art. 190 al. 1 van genoemd Reglement wordt gesproken van ziekte of *andere* wettige beletselen. Welke die andere beletselen zijn, zegt echter de wet niet, en zoo kunnen de woorden: *wettige beletselen* wel niets anders beteekenen dan beletselen, welke de afwezigheid van den getuige rechtvaardigen. Als een voorbeeld van zoodanig beletsel wordt door de schrijvers het geval genoemd, dat een openbaar ambtenaar door dienstzaken weêrhouden wordt als getuige op te komen.

Tot hoever de bevoegdheid zich uitstrekt van den rechter-commissaris of, in het algemeen, van dengene, aan wien de rechter in eene summiere zaak het getuigenverhoor heeft opgedragen, is eene vraag, waarover verschillend wordt gedacht. Volgens sommigen omvat de delegatie niets anders, dan de macht om de aangeduide getuigen te hooren en is de gedelegeerde autoriteit alzoo onbevoegd tot elke handeling, welke daar buiten valt, met dit gevolg dat zij geene beslissing zou mogen nemen omtrent eene voorgestelde wraking of omtrent eenig ander geschilpunt, dat zich bij het getuigenverhoor voordoet, zijnde het haar slechts geoorloofd in het proces-verbaal aanteekening te houden van het tusschen partijen gerezen geschilpunt, het aan partijen zelve overlatende dat geschilpunt ter kennisneming en beslissing te brengen bij den bevoegden rechter [1]).

Die zienswijze komt mij echter minder juist voor.

De aard toch der delegatie brengt, mijns inziens, van zelf mede dat de autoriteit, aan wie door den rechter een getuigenverhoor is opgedragen, de macht heeft om, met opzicht tot dat verhoor, al datgene te doen, waartoe de rechter zelf bevoegd en verplicht is. En zoo meen ik, dat die autoriteit bevoegd moet worden geacht om tegen een onwilligen getuige de veroordeelingen uit te spreken en de dwangmiddelen toe te passen, welke de wet voorschrijft, kunnende zij hem derhalve door de openbare macht voor zich doen brengen of laten gijzelen, terwijl zij, in weerwil der haar gedane opdracht, hem, die, volgens art. 1910 Burg. Wetb., onbekwaam is om getuige te zijn, evenmin mag hooren, als dengene, die, op grond van art. 1912 van dat Wetboek, niet als getuige kan worden toegelaten. Een en

1) Zie de beantwoording der vraag: *Indien de Regtbank het getuigenverhoor heeft opgedragen aan eene andere Regtbank* (Art. 200, l. 3, Wetb. v. Burg. Regtsv.), *door welke Regtbank moet dan over de wraking der getuigen beslist worden?* in de Vragen van Nederlandsch Recht, dl. I, blz. 152 en vgg.

ander spreekt, dunkt mij, zoo van zelf, dat het tegendeel moeilijk is aan te nemen.

Wat verder de wraking van getuigen aangaat, voor de meening, dat de gedelegeerde autoriteit in zaken van summiere behandeling bevoegd is daarover te beslissen, kan, mijns inziens, met grond een beroep worden gedaan op het voorschrift van art. 203 Regl. Rechtsv., waarbij bepaald is, dat de rechter-commissaris, in geval van wraking van een getuige in zaken van gewone behandeling, partijen naar de terechtzitting moet verwijzen, zijnde hij slechts dan bevoegd zelf over de wraking te beslissen, indien partijen zich onvoorwaardelijk aan zijne uitspraak onderwerpen. Immers uit de omstandigheid, dat de hier bedoelde rechter-commissaris niet de gedelegeerde der rechtbank is, maar één harer leden, die in deze zijne hoedanigheid geene rechtsmacht heeft, vloeit als van zelf voort, dat de gedelegeerde der rechtbank, die in hare plaats optreedt, zoodanige macht wel bezit en dus bevoegd is over de voorgestelde wraking van een getuige te beslissen [1]), behalve natuurlijk wanneer het tegendeel uitdrukkelijk is bepaald, gelijk bij voorbeeld geschied is bij art. 17 al. 5 en 6 van Stbl. 1851 n°. 4. Eene dergelijke bepaling trouwens strekt ongetwijfeld juist ten bewijze, dat de autoriteit, aan wie een getuigenverhoor is opgedragen, in het algemeen bevoegd moet worden geacht over de wraking van een getuige te beslissen, daar het anders toch volkomen overbodig zou zijn haar die bevoegdheid uitdrukkelijk te ontzeggen. Daarbij komt dat de delegatie blijkbaar besparing van moeite en kosten ten doel heeft, en dat dit doel zeker al zeer slecht zou worden bereikt, indien de gedelegeerde autoriteit onbevoegd moest worden geacht om over een geschilpunt, dat zich bij het getuigenverhoor voordoet, eene beslissing te nemen.

Op grond van het vorenstaande moet, mijns inziens, worden aangenomen, dat bij eene opdracht om getuigen in eene summiere zaak te hooren, de gedelegeerde, evenzeer als de rechter, de bij de artt. 175 tot en met 189 Regl. Rechtsv. gegeven voorschriften heeft op te volgen, met dien verstande evenwel, dat de gedelegeerde zulks slechts mag doen met opzicht tot de getuigen, wier verhoor hem is opgedragen.

---

1) Vergl. het opstel van S. M., voorkomende in dl. VI, blz. 39 en vgg. der Opmerkingen en Mededeelingen betreffende het Nederlandsch recht van Mr. A. Oudeman en Mr. G. Diephuis, onder het opschrift: *Indien de regtbank het getuigenverhoor heeft opgedragen aan eene andere regtbank* (*art.* 200 *al.* 3 *Wetb. v. Burg. Regtsv.*), *door welke regtbank moet dan de wraking der getuigen beslist worden?*

In plaats van de bij art 190 al. 1 Regl. Rechtsv. bedoelde getuigen, die door ziekte of andere wettige beletselen verhinderd zijn op te komen en wier verhoor dientengevolge is opgedragen aan een rechter-commissaris, mag deze dus geene andere getuigen hooren, zijnde hem toch bepaaldelijk het verhoor van eerstbedoelde getuigen opgedragen.

Hetzelfde geldt ten aanzien van het getuigenverhoor, ingevolge het tweede lid van evengezegd art. 190, opgedragen aan het hoofd van het bestuur der woonplaats van de getuigen. Die ambtenaar moet derhalve geacht worden onbevoegd te zijn om, wanneer de getuigen, wier verhoor hem opgedragen is, niet zijn verschenen, in hunne plaats anderen te hooren [1]). En ook mag hij, daar art. 201 en art. 206 Regl. Rechtsv. slechts gelden voor het getuigenverhoor in gewone zaken, zonder opdracht van den rechter, geen termijn verleenen voor eene contra-enquête [2]) of eene contra-enquête houden [3]). Daarentegen zijn de hoofden van bestuur, mijns inziens, wel bevoegd om een naderen termijn te verleenen, ten einde een niet verschenen getuige, wiens verhoor hun is opgedragen, alsnog te hooren [4]) of om over eene voorgestelde wraking te beslissen [5]). Wel is waar hebben de hoofden van bestuur in het algemeen geene rechtspraak en rechtsmacht, doch uit het feit, dat de wet hen bij art. 190 al. 2, evenals bij art. 205 al. 2 Regl. Rechtsv., aanwijst als degenen, aan wie, in het daar vermelde geval, het getuigenverhoor moet worden opgedragen, vloeit, mijns inziens, van zelf voort dat zij, krachtens de hun gedane opdracht, bevoegd en verplicht zijn tot al datgene, wat de delegatie naar haren aard medebrengt en dat zij mitsdien, met betrekking tot het hun opgedragen getuigenverhoor, evenzeer als de rechter van wien de opdracht uitgaat, gehouden zijn de bepalingen van art. 175 tot en met art. 189 Regl. Rechtsv. op te volgen.

Dat aan den gedelegeerden rechter-commissaris of hoofd van het plaatselijk bestuur bij request moet worden verzocht den dag en het

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 24 Juni 1880 (Het Recht in N. I., dl. XXXV, blz. 24 en vgg. en n°. 890 Wkbl. van het Recht).

2) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 25 Juni 1880 (Wkbl. van het Recht, n°. 900).

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof, dd. 16 Mei 1889 (Het Recht in N. I., dl. LIII, blz. 50 en vgg. en n°. 1359 Wkbl. van het Recht).

4) Zie echter het zoo even aangehaalde arrest van 24 Juni 1880, waarbij eene beslissing in tegenovergestelden zin werd genomen.

5) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 15 December 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1598).

uur te bepalen, waarop het getuigenverhoor zal plaats hebben, spreekt wel van zelf, al is zulks bij art. 190 niet uitdrukkelijk voorgeschreven, evenals bij voorbeeld bij de artt. 199 en 217 Regl. Rechtsv.

Intusschen is het duidelijk, dat het verhoor voor een hoofd van het plaatselijk bestuur eigenaardige bezwaren met zich brengt, welke voortvloeien uit de omstandigheid, dat partijen zich in den regel bij dat verhoor niet, of niet behoorlijk, kunnen doen vertegenwoordigen. Van eene wraking van getuigen kan zoodoende, om slechts op dit eene punt te wijzen, veelal geene sprake zijn. Volgen partijen soms ook al den raad van haar praktizijn om in persoon het getuigenverhoor bij te wonen, waartoe zij, luidens art. 209 al. 1 Regl. Rechtsv., bevoegd zijn, dan is dit toch nog maar een uiterst gebrekkig middel om in het hier bedoelde ongerief te voorzien.

Dit ongerief doet zich evenzeer voor in de residenties Banka en Palembang, waar de verrichtingen, waarvoor bij het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering de hoofden van gewestelijk of plaatselijk bestuur zijn aangewezen, bij art. 477 n°. 1 Regl. Banka en bij art. 441 n°. 1 Regl. Palembang zijn opgedragen aan den president van den landraad, terwijl aan die opdracht, met het oog op de omstandigheid dat het rechtsgebied van elk dier landraden zich uitstrekt over de geheele residentie, bovendien nog het bezwaar verbonden is, dat de getuigen, in elke van de twee genoemde residenties, steeds verschijnen moeten ter hoofdplaats van het gewest, als zijnde de landraad-president aldaar gevestigd.

Op grond van het voorschrift van art. 190 al. 3 Regl. Rechtsv., volgens hetwelk de raden van justitie in het algemeen bevoegd en verplicht zijn om aan eene opdracht tot het hooren van getuigen te voldoen, in verband met art. 104 al. 1 Reg. Regl., waarbij bepaald is dat vonnissen en bevelen van den Nederlandschen rechter in Nederlandsch-Indië kunnen worden ten uitvoer gelegd, werd indertijd door het Hoog-Gerechtshof bij beschikking van den 13den Maart 1856 [1]) beslist, dat genoemde raden gehouden zijn om te voldoen aan het vonnis van eene Nederlandsche rechtbank, waarbij hun het hooren van getuigen is opgedragen. Bij die beschikking werd een onderscheid gemaakt tusschen *delegaties* en *letteren requisitoriaal* of *commissions rogatoires*, terwijl nog als een verschil, hetwelk tusschen de beide laatste uitdrukkingen zou bestaan, is opgegeven, dat de *commissions*

---

1) Het Recht in N. I., dl. XII, blz. 364 en vgg.

rogatoires bij vonnis geschieden en de *letteren requisitoriaal* bij brief [1]). Volgens Foelix [2]) echter is de uitdrukking *litterae requisitoriales*, ons *letteren requisitoriaal*, eenvoudig de latijnsche benaming voor *commissions rogatoires*, zoodat voor evenbedoelde onderscheiding blijkbaar geen goede grond bestaat.

Intusschen schijnt na 1856 de verplichting van den Indischen rechter om gevolg te geven aan eene opdracht van den Nederlandschen rechter tot het hooren van getuigen, niet meer betwijfeld, althans niet meer betwist te zijn. Maar wel heeft zich nog de vraag voorgedaan of, indien de raad van justitie, waaraan zoodanige opdracht is gericht, inmiddels opgeheven en vervangen is door een ander rechterlijk collegie, dit laatste bevoegd moet worden geacht om, zonder nadere opdracht, zich de zaak aan te trekken en, wanneer het geval, bedoeld bij art. 190 al. 2 Regl. Rechtsv., aanwezig is, het hoofd van het bestuur der plaats, waar de getuigen wonen, met het verhoor te belasten. Die vraag is toen bevestigend beantwoord [3]).

Dat ook de Indische rechter aan den bevoegden buitenlandschen rechter een getuigenverhoor kan opdragen, omdat zulks niet uitdrukkelijk is verboden, en de *comitas juris gentium* medebrengt, dat aan dergelijke opdrachten worde voldaan, terwijl te minder bezwaar tegen zoodanige opdracht bestaat, wanneer de wederpartij zich daartegen niet verzet, werd onder anderen door den raad van justitie te Batavia bij vonnis, dd. 6 Maart 1885 [4]), beslist. Zoo ook leert Mr. T. M. C. Asser [5]), behalve dat, volgens dezen, de opdracht, indien de *lex fori* daartoe geene vergunning bevat, slechts kan geschieden „als beide partijen het daaromtrent eens zijn".

Hier te lande is evenbedoeld onderwerp thans geregeld bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), waarbij aan art. 119 Wetb. Rechtsv. de volgende nieuwe voorschriften zijn toegevoegd: „Indien de getuigen buiten 's lands wonen, kan de regter aan een door hem aan te wijzen autoriteit van het land hunner woonplaats verzoeken

1) Zie blz. 237 der *Publiek- en privaatrechtelijke verhoudingen tusschen Nederland en de Nederlandsche koloniën*, door Mr. J. H. Abendanon.

2) *Traité du droit international privé* (4e ed.) t. I, p. 463.

3) Bij vonnis van de arrondissements-rechtbank te Amsterdam van 7 April 1885 (Wkbl. van het Recht, n°. 1218).

4) Wkbl. van het Recht, n°. 1166. — Bij het hierbedoelde vonnis werd nog uitgemaakt, dat een getuigenverhoor niet kan worden opgedragen aan een Nederlandschen consul in den vreemde, wijl aan dezen geene uitoefening van rechtsmacht is toegekend.

5) *Schets van het internationaal privaatrecht*, blz. 118.

het verhoor te houden, of dat verhoor opdragen aan den Nederlandschen consulairen ambtenaar, tot wiens ressort de woonplaats dier getuigen behoort.

„De regter zal dan tevens den termijn bepalen, die in acht genomen moet worden bij het beteekenen aan de wederpartij van dag, uur en plaats, waarop dit verhoor zal gehouden worden en mede den dag vaststellen, waarop de zaak weder ter rolle zal worden opgeroepen.

„Het proces-verbaal van dit getuigen-verhoor heeft gelijke kracht als dat van den Nederlandschen regter".

Artikel 191.

Wanneer in zaken van bezitregt, het bezit of de stoornis ontkend wordt, zal het verhoor van getuigen, dat dienaangaande bevolen wordt, zich niet mogen uitstrekken tot het regt op de zaak zelve (het *petitoir)*.

Aan art. 201 Wetb. Rechtsv. is bovenstaand artikel volkomen gelijkluidend.

Artikel 192.

In zaken van gewone behandeling moeten de daadzaken welke eene partij door getuigen wil bewijzen, bepaaldelijk worden uitgedrukt bij eene acte, van procureur tot procureur te beteekenen.

Zij moeten bij gelijke acte binnen acht dagen worden ontkend of erkend, en kunnen anderzins voor erkend worden gehouden.

Bovenstaand artikel stemt zoo goed als geheel overeen met art. 202 Wetb. Rechtsv., gelijk dit voor de uitvaardiging der wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) gelezen werd, behalve dat in het eerste lid van laatstgenoemd artikel, in stede van *acte*, gelezen werd: „akte van conclusie".

De weglating der twee laatste woorden heeft, mijns inziens, ten gevolge dat in Indië, geheel in overeenstemming met hetgeen omtrent de mededeeling van oorspronkelijke stukken in zaken van gewone behandeling bij art. 124 al. 2 Regl. Rechtsv. is bepaald, in zoodanige zaken de feiten, welke eene partij door getuigen wenscht te bewijzen, bekend

gesteld moeten worden in eene eenvoudige acte van procureur tot procureur, met sommatie aan de tegenpartij om die feiten, binnen acht dagen, bij gelijke acte te erkennen of te ontkennen, zullende zij anderszins voor erkend worden gehouden, terwijl daarentegen hier te lande die acte in den vorm eener conclusie diende te worden opgemaakt.

Voormeld art. 202 Wetb. Rechtsv. luidt thans aldus: „Na afloop van het getuigenverhoor, of indien dit achterwege blijft, bepaalt de regter den dag, waarop de zaak weder ter rolle zal worden opgeroepen".

Artikel 193.

Indien de daadzaken die ontkend worden ter zake dienende en afdoende zijn, wordt het getuigen-bewijs bij vonnis bevolen.

Met art. 203 Wetb. Rechtsv., zooals dit vóór de vaststelling der wet van 7 Juli 1896 luidde, stemt bovenstaand artikel van woord tot woord overeen.

Dat het met het oog op de in art. 171 Regl. Rechtsv. voorkomende woorden: „wanneer de daadzaken tot beslissing der zaak kunnen leiden", mijns inziens, onnoodig was om in art. 193 van dat Reglement op nieuw te bepalen, dat de daadzaken ter zake dienende en afdoende moeten zijn, zal de rechter een getuigenverhoor kunnen bevelen, is bij de bespreking van evengemeld art. 171 reeds gezegd.

Ingevolge de wet van 7 Juli 1896 luidt art. 203 Wetb. Rechtsv. thans als volgt: „Behoudens het bepaalde bij het derde lid van artikel 119 en bij het tweede en derde lid van artikel 200, en voor zooveel ontslag, overlijden, ziekte van langdurigen aard of eene andere dergelijke oorzaak het niet noodzakelijk maakt, zullen regters, die het getuigenverhoor niet hebben bijgewoond, niet mogen medewerken tot de uitspraak over de zaak, waarin dat verhoor gehouden is.

„Van de afwijking van dezen regel en de oorzaak daarvan wordt in de uitspraak melding gemaakt. De noodzakelijkheid der afwijking wordt uitsluitend door het collegie, dat haar toepast, beoordeeld, zonder dat daartegen eenige voorziening openstaat".

Dit artikel houdt verband met de opheffing van het verschil tusschen de gewone en de summiere behandeling in de Nederlandsche rechtspleging. Dientengevolge was het namelijk noodig dat eene beslissing werd genomen over de vraag, of het getuigenverhoor voor een rechter-commissaris toegelaten moest worden. Deze vraag nu werd ontkennend

beantwoord, zijnde het wenschelijk geacht dat niet één rechter, doch dat alle rechters, die de zaak te beslissen hadden, de verhooren bijwoonden. Maar dan diende er ook zooveel mogelijk voor te worden gewaakt, dat voor dezelfde rechters verhoor en tegenverhoor worden gehouden en dat ook deze zelfde rechters tot de uitspraak over de zaak, waarin de verhooren gehouden zijn, medewerken. Ter bereiking van dit doel strekt het tegenwoordige art. 203 Wetb. Rechtsv. [1]).

Artikel 194.

Bij dit vonnis, het zij op verzoek van partijen, het zij ambtshalve gewezen, beveelt de regter dat het getuigen-verhoor zal plaats hebben op de teregtzitting, of voor eenen door hem benoemden regter-commissaris.

Met het thans vervallen art. 204 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel, zoo goed als geheel, overeen.

Artikel 195.

In de gevallen bedoeld bij artikel 190 wordt gehandeld overeenkomstig hetgeen daar is bepaald.

Dit artikel is ontleend aan het eerste lid van het thans vervallen art. 205 Wetb. Rechtsv., waarmede het geheel overeenstemt, behalve dat daarbij werd verwezen naar „het tweede lid van artikel 200". Deze verwijzing was echter blijkbaar onjuist, daar het toch ongetwijfeld in de bedoeling heeft gelegen, dat ook het derde lid van dat art. 200 in zaken van gewone behandeling toepasselijk zoude zijn [2]). Deze bedoeling nu is in art. 195 Regl. Rechtsv. duidelijk uitgedrukt.

Artikel 196.

Indien het verhoor plaats heeft op de teregtzitting, moeten de regelen, voorgeschreven in summiere zaken, worden nagekomen.

Aan het geheel gelijkluidende, doch thans vervallen art. 206 Wetb. Rechtsv., is bovenstaand artikel ontleend.

---

1) Zie blz. 92 en vgg. en blz. 96 en vgg. van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

2) Zie het *Handboek voor de burg. regtsv.* van Joan van den Honert, blz. 310.

Artikel 197.

Indien het verhoor voor eenen regter-commissaris plaats heeft, moeten de volgende regelen worden in acht genomen.

Met het thans vervallen art. 207 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel volkomen overeen.

Artikel 198.

Het vonnis moet, behalve de daadzaken welker bewijs wordt toegelaten of bevolen, inhouden:

1°. de benoeming van eenen regter-commissaris;

2°. den termijn binnen welken het bevel ter dagvaarding der getuigen aan den regter-commissaris moet worden gevraagd.

Deze termijn begint te loopen van den dag der beteekening van het vonnis door de meest gereede partij.

Dit artikel stemt overeen met het thans vervallen art. 208 Wetb. Rechtsv.

Artikel 199.

Binnen dezen termijn moet de partij aan welke het getuigenverhoor is opgelegd zich bij requeste wenden tot den regter-commissaris, ten einde te bekomen het bevel tot dagvaarding der getuigen op de plaats, den dag en het uur door denzelven te bepalen.

Bij verzuim hiervan zal zij niet meer tot het bewijs door getuigen worden toegelaten.

Dit artikel is ontleend aan het geheel gelijkluidende, doch thans vervallen, art. 209 Wetb. Rechtsv.

Artikel 200.

Die partij is verder verpligt, op straffe van nietigheid, ten minste acht dagen vóór den tot het getuigen-verhoor bepaalden dag, het bevel aan hare wederpartij bij acte van procureur tot procureur te doen beteekenen, met opgave van de namen en de woonplaatsen der getuigen, welke zij wil doen hooren.

Met het bepaalde bij het eerste lid van het thans vervallen art. 210 Wetb. Rechtsv., stemt bovenstaand artikel overeen, behalve dat, volgens

eerstgezegd voorschrift, de daar bedoelde beteekening ten minste *vier* dagen vóór den, tot het getuigenverhoor bepaalden, dag moest plaats hebben, en dat de woorden: „bij acte van procureur tot procureur", in dat voorschrift ontbraken, waaraan daarentegen nog een tweede lid was toegevoegd, luidende als volgt: „Deze beteekening zal geschieden aan den procureur der wederpartij, zoo er een is, en anders aan derzelver persoon of woonplaats."

Uit de weglating dezer bepaling, in verband met de inlassching der woorden: „bij acte van procureur tot procureur", in art. 200 Regl. Rechtsv., volgt dat bij dit artikel, in afwijking van het Nederlandsche, slechts is voorzien in het geval, dat er een getuigenverhoor voor een rechter-commissaris plaats heeft in eene zaak van gewone behandeling tusschen twee partijen, die beide procureur hebben gesteld. Welke redenen tot die, door Mr. Wichers voorgestelde, wijziging hebben geleid, blijkt niet. Wellicht is daaraan de overweging niet vreemd geweest, dat partijen in bedoelde zaken niet anders dan bij procureur in rechte kunnen verschijnen. Maar moge dit in het algemeen ook al waar zijn, zoo kan het nochtans gebeuren, dat in eene zaak van gewone behandeling door den gedaagde geen procureur is gesteld en dat dientengevolge verstek tegen hem wordt verleend. Meent nu de rechter in zoodanig geval, dat uit de niet-verschijning van den gedaagde geene erkenning van de gestelde feiten of berusting in den eisch is af te leiden, en dat het derhalve noodzakelijk is om, alvorens ten principale recht te doen, het bewijs dier feiten te gelasten [1]), dan zou, met het oog op de onmogelijkheid om de bij art. 200, op straffe van nietigheid, voorgeschreven formaliteit in acht te nemen, de vraag kunnen rijzen, of het houden van een getuigenverhoor voor een rechter-commissaris wel kan worden bevolen. Die vraag echter zou, mijns inziens, bevestigend beantwoord moeten worden. Immers, wanneer de wederpartij niet van een procureur is voorzien, kan aan dezen geene beteekening worden gedaan, en zoo kan alsdan bovenbedoelde beteekening achterwege worden gelaten, ingevolge den regel, dat niemand gehouden is tot het onmogelijke.

Artikel 201.

Indien de wederpartij van hare zijde voor het tegenbewijs, waartoe de wet haar het regt geeft, insgelijks getuigen mogt willen doen hooren, kan zij dezelve mede tegen den bepaalden

1) Zie blz. 128 en 129 hiervoren.

dag doen oproepen. Zij zullen echter niet mogen gehoord worden, indien hunne namen en woonplaatsen niet ten minste vier en twintig uren vóór den bepaalden dag aan den procureur der partij zijn beteekend.

Dit artikel, ontleend aan het woordelijk gelijkluidende, doch thans vervallen, art. 211 Wetb. Rechtsv., zoomede de volgende artikelen, welke betrekking hebben op het geval, dat de wederpartij voor het tegenbewijs insgelijks getuigen voor den, met de enquête belasten, rechter-commissaris mocht willen doen hooren, gelden uitsluitend in zaken van gewone behandeling, en zijn dus niet toepasselijk, wanneer een getuigenverhoor, ingevolge het bepaalde bij art. 190 Regl. Rechtsv., is opgedragen aan een rechter-commissaris, aan een hoofd van plaatselijk bestuur of aan een raad van justitie. Want moge de, krachtens dat artikel, gedelegeerde autoriteit ook al volkomen bevoegd zijn tot het houden van het haar opgedragen getuigenverhoor in zijn ganschen omvang, en moge die bevoegdheid zich dientengevolge ook al uitstrekken tot alle handelingen en verrichtingen, welke aan dat verhoor, als het ware onafscheidelijk, verbonden zijn, zoo mag die autoriteit nochtans geene daden plegen, welke buiten de haar gegeven opdracht liggen, gelijk zij zoude doen, indien zij, belast met het houden eener enquête, zich veroorloofde ook eene contra-enquête te houden, overeenkomstig hetgeen voor zaken van gewone behandeling bij art. 201 en vgg. Regl. Rechtsv. is voorgeschreven [1]).

Bij dat art. 201 is de termijn voor de beteekening van de namen en woonplaatsen der partijen, evenals vroeger bij het thans ingetrokken art. 211 Wetb. Rechtsv., bepaald op vier en twintig uren. Wanneer de beteekening op den laatsten dag geschiedt, moet dus het uur door den deurwaarder worden vermeld.

Artikel 202.

De partijen zijn gehouden hare wrakingen met de redenen derzelve vóór het afleggen van de getuigenis op te geven; de gewraakte getuige is verpligt zich hierop te verklaren.

Met art. 213 Wetb. Rechtsv., hetwelk thans echter vervallen is, stemt bovenstaand artikel overeen.

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 16 Mei 1889 (Het Recht in N. I., dl. LIII, blz. 50 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1359).

Artikel 203.

Indien de partij die eenen getuige gewraakt heeft, in hare wraking blijft volharden, kan de gewraakte getuige voorloopig niet gehoord worden, maar zal de regter-commissaris partijen, zonder nadere dagvaarding of sommatie, naar eene door hem te bepalen teregtzitting verwijzen, alwaar over de wraking summierlijk zal worden beslist.

De regter-commissaris zal intusschen met het hooren der andere getuigen kunnen voortgaan.

Indien echter partijen zich onvoorwaardelijk aan de uitspraak van den regter-commissaris over de wraking mogten willen onderwerpen, zal deze over de wraking onmiddellijk zelf kunnen beslissen.

Bovenstaand artikel stemt zoo goed als volkomen overeen met het thans vervallen art. 214 Wetb. Rechtsv., behalve dat de aanhef van het derde lid van dit artikel aldus luidde: „Indien echter partijen, zonder voorbehoud van hooger beroep, zich aan de uitspraak enz."

Bij de beraadslaging over het voorschrift, voorkomende in art. 213 Wetb. Rechtsv., werd door de eerste afdeeling van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gevraagd, of de beslissing over de redenen van wraking ook aan hooger beroep onderworpen was, waarop van wege de Regeering werd geantwoord, dat het hooger beroep in deze materie niet bij de wet uitgesloten en alzoo toegelaten was [1]). Op grond van dit antwoord, in verband met de woorden: „zonder voorbehoud van hooger beroep", voorkomende in art. 214 al. 3 Wetb. Rechtsv., werd door de schrijvers over dit Wetboek algemeen aangenomen, dat de beslissing over de wraking, bij het eerste lid van dat art. 214 bedoeld, voor hooger beroep vatbaar was, niettegenstaande overigens de uitspraken over wraking, zoowel van rechters en van deskundigen, als van getuigen, in zaken bij de kantongerechten, zoomede in summiere zaken en in die van gewone behandeling, indien het verhoor ter terechtzitting gehouden werd, aan geen hooger beroep waren onderworpen. Dat die onderscheiding zeer vreemd en zonderling was, werd meermalen opgemerkt, terwijl zelfs de meening is geuit, dat zij eer een gevolg van onnauwkeurige redactie, dan overeenkomstig de bedoeling van den wetgever zou zijn [2]). Toen bij de beraadslaging over

1) Zie Joan van den Honert: *Handboek voor de burg. regtsvordering*, blz. 313.

2) Zie het *Wetboek van burg. regtsvordering* van Mr. S. P. Lipman, blz. 96.

het ontwerp van Mr. Wichers bleek, dat art. 214 Wetb. Rechtsv. daarin onveranderd overgenomen was, teekende het Hoog-Gerechtshof dan ook in zijn advies van den 19den Juli 1847 het volgende aan:

„Door de commentatoren is op dit artikel van het Nederlandsch Wetboek van burgerlijke regtsvordering opgemerkt, dat het zonderling is, dat wanneer een getuigenverhoor voor een' regter-commissaris plaats heeft en deze partijen, volgens dit artikel, naar de regtbank heeft verwezen om over de ingestelde wraking te procederen, het dan te wijzen vonnis aan hooger beroep is onderworpen, terwijl, in geval de getuigen in summiere of gewone zaken ter teregtzitting zelve gehoord worden, de regtbank in het hoogste ressort over de aanneembaarheid der gronden van wraking beslist.

„Hoezeer de vergadering met den ontwerper van gevoelen is, dat deze opvatting geheel onjuist is, acht men het echter wenschelijk, ter voorkoming van mogelijke dwaling, in het laatste lid van dit artikel, de woorden: „*zonder voorbehoud van hooger beroep*" te doen wegvallen, en achter het woord „*zich*" te plaatsen *onvoorwaardelijk*".

Met inachtneming van dit voorstel werd het artikel, waarin vervolgens ook nog enkele andere, niet noemenswaardige veranderingen werden gemaakt, vastgesteld.

Geheel in overeenstemming met de geschiedenis van evenvermelde, bij art. 203 Regl. Rechtsv., in art. 214 Wetb. Rechtsv. gemaakte wijziging, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 15 November 1860 [1]), dat, ingevolge die wijziging, ook dan, wanneer het getuigenverhoor in eene zaak van gewone behandeling voor een rechter-commissaris plaats heeft, appel van de beslissing over eene wraking van getuigen is uitgesloten.

Artikel 204.

De bepalingen van de artikelen 175, 177, 179, 181 tot en met 188, 190 en 209, zijn mede op het getuigen-verhoor voor den regter-commissaris toepasselijk.

Tusschen dit artikel en het thans vervallen art 215 Wetb. Rechtsv., bestaat geen noemenswaardig verschil.

Overtollig schijnt het, dat bij eerstbedoeld artikel verwezen wordt naar art. 209, omdat dit artikel blijkbaar van zeer algemeene

1) Het Recht in N. I., dl. XIX, blz. 82 en 83. Zie ook het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 24 September 1868 (Wkbl. van het Recht, n°. 278).

strekking is en in het eerste lid zelfs uitdrukkelijk wordt gezegd, dat het ook geldt, wanneer het getuigenverhoor plaats heeft voor een regter-commissaris. Erger echter dan overtollig is, mijns inziens, de toepasselijkverklaring van de twee eerste leden van art. 190 Regl. Rechtsv., welke met art. 205 van dat Reglement, gelijk zoo aanstonds bij de bespreking van laatstgezegd artikel zal worden aangetoond, niet wel overeen te brengen zijn, zoodat die toepasselijkverklaring, naar het mij voorkomt, dan ook als niet geschreven is aan te merken.

Artikel 205.

Bij wettige verhindering van den getuige om voor den regter-commissaris te verschijnen, zal deze zich bij hem vervoegen tot het ontvangen van zijne verklaring.

Indien de getuige woont op eenen grooteren afstand, dan tien palen van het gebouw waarin het regterlijk collegie zitting houdt, zal de regter-commissaris het verhoor opdragen aan het hoofd van het bestuur der woonplaats van den getuige.

Niettegenstaande art. 190 Regl. Rechtsv. bij art. 204 van dit Reglement toepasselijk is verklaard op het getuigenverhoor voor den rechter-commissaris, welke toepasselijkverklaring wel geene andere strekking kan hebben dan om aan dien rechter-commissaris de, bij art. 190 aan den rechter verleende, macht tot delegatie toe te kennen, wordt bij bovenstaand artikel nog eens voorgeschreven, wat geschieden moet:

1°. wanneer de getuige door eenig wettig beletsel verhinderd wordt om voor den rechter-commissaris te verschijnen;

2°. wanneer de getuige woont op een grooteren afstand dan tien palen van het gebouw, waarin zitting gehouden wordt door het rechterlijk collegie, tot welks leden de rechter-commissaris behoort.

In het eerstgenoemde geval *zal* de rechter-commissaris zich, luidens art. 205 al. 1, bij den getuige, die niet voor hem verschijnen kan, vervoegen tot het ontvangen zijner verklaring, terwijl hij, volgens het ten deze toepasselijk verklaarde eerste lid van art. 190, het verhoor aan een rechter-commissaris *kan* opdragen. Het een echter is niet te rijmen met het ander, daar de verplichting om zelf iets te verrichten, de bevoegdheid om datzelfde door een ander te laten doen, uitsluit. Daarenboven is het voorschrift van art. 190 al. 1 niet toe te passen op het getuigenverhoor voor den rechter-commissaris, omdat

deze geen rechter-commissaris te zijner beschikking heeft, aan wien hij het verhoor zou kunnen opdragen. En zoo schiet er, dunkt mij, wel niet anders over, dan het voorschrift van art. 204, volgens hetwelk art. 190 al. 1 toepaselijk is op het getuigenverhoor voor den rechter-commissaris, als niet geschreven te beschouwen.

Voorts is ten aanzien van het in de tweede plaats vermelde geval, dat namelijk de getuige woont op meer dan tien palen afstands van het gebouw, waar het rechterlijk collegie zitting houdt tot welks leden de rechter-commissaris behoort, bij art. 205 al. 2 bepaald, dat de rechter-commissaris het verhoor *zal* opdragen aan het hoofd van het bestuur der woonplaats van den getuige, terwijl hij zulks, volgens het bij art. 204 toepasselijk verklaarde tweede lid van art. 190, *kan* doen. Beide bepalingen verschillen dus in zoover, dat de eene imperatief en de andere facultatief is gesteld. Ditzelfde verschil doet zich ook voor tusschen art. 119 al. 2 en art. 200 al. 3 Wetb. Rechtsv., waarbij echter sprake is van verschillende rechterlijke autoriteiten, terwijl evengezegde wettelijke bepalingen gelden voor dezelfde rechterlijke autoriteit, met dit gevolg dat de rechter-commissaris, volgens het toepasselijk verklaarde tweede lid van art. 190, het verhoor *kan* opdragen aan het hoofd van plaatselijk bestuur, en dat hij, volgens art. 205 al. 2, zulks doen *moet*. Dat ook deze voorschriften niet met elkander overeen te brengen zijn en dat dus tusschen beiden eene keus dient te worden gedaan, is duidelijk, terwijl het mij onder die omstandigheden niet twijfelachtig voorkomt, dat de voorkeur moet worden gegeven aan het uitdrukkelijke wetsvoorschrift boven het toepasselijk verklaarde. Hieruit volgt, dat art. 204, ook voor zoover art. 190 al. 2 daarbij toepasselijk is verklaard op het getuigenverhoor voor den rechter-commissaris, als niet geschreven moet worden aangemerkt.

De rechter-commissaris heeft derhalve, wanneer de getuige wettiglijk verhinderd is voor hem te verschijnen of op meer dan tien palen afstands woont van het gebouw, waarin het rechterlijk collegie zitting houdt, uitsluitend rekening te houden met de voorschriften van art. 205 Regl. Rechtsv. en deze op te volgen.

Dat, wanneer de met het getuigenverhoor belaste rechter-commissaris weigert het verhoor van een getuige op te dragen aan het hoofd van het bestuur van diens woonplaats, die beschikking is preparatoir, en dus niet vatbaar voor appel dan gelijktijdig met het eindvonnis, besliste het Hoog-Gerechtshof bij zijne beschikking van 12 September 1865 [1]).

---

1) Wkbl. van het Recht, n°. 118.

Wat eindelijk het geval betreft, dat de getuigen wonen buiten het rechtsgebied van het rechterlijk collegie, waarvan de rechter-commissaris deel uitmaakt, in dat geval voorziet art. 205 Regl. Rechtsv. niet, en is dus, krachtens het bepaalde bij art. 204, het derde lid van art. 190 van dat Reglement toepasselijk, zoodat de rechter-commissaris alsdan het verhoor kan opdragen aan den raad van justitie van de woonplaats der getuigen, die, wanneer de getuigen op meer dan tien palen afstands wonen van het gebouw, waarin hij zitting houdt, dat verhoor weder kan opdragen aan het hoofd van het bestuur der plaats, waar de getuigen wonen.

Artikel 206.

Indien de wederpartij, ten gevolge van het getuigen-verhoor, noodig mogt oordeelen om voor tegenbewijs nog nadere getuigen te doen hooren, zal zij daartoe bij het proces-verbaal van het getuigen-verhoor verzoek doen, en de regter-commissaris zal haar eenen termijn verleenen, met bepaling van den dag en het uur waarop dat nader getuigen-verhoor zal plaats hebben. Zij is verpligt, op straffe van nietigheid, uiterlijk vier dagen vóór den tot het getuigen-verhoor bepaalden dag, de namen en de woonplaatsen der getuigen, welke zij wil doen hooren, aan hare partij te doen beteekenen; er zal echter aan die partij geene nadere oproeping gedaan worden.

Dit artikel is ontleend aan het geheel gelijkluidende art. 216 Wetb. Rechtsv., dat thans echter vervallen is.

Artikel 207.

Indien een getuige, behoorlijk opgeroepen, niet verschijnt, of indien dezelve weigert te antwoorden, of ook indien een getuige is gewraakt geworden, kan de belanghebbende partij bij het proces-verbaal van het getuigen-verhoor, aan den regter-commissaris mede eenen naderen termijn verzoeken.

Tusschen dit artikel en het thans vervallen art. 217 Wetb. Rechtsv., bestaat geen noemenswaardig verschil.

Artikel 208.

De termijn om het verhoor te houden verstreken zijnde,

zal de meest gereede partij afschrift der processen-verbaal aan de wederpartij doen beteekenen en de zaak voortzetten.

Dit artikel, gelijkluidend aan het thans vervallen art. 218 Wetb. Rechtsv., bevat de laatste der bij art. 197 Regl. Rechtsv. bedoelde regelen, welke in acht genomen moeten worden, indien het getuigenverhoor in eene zaak van gewone behandeling voor eenen rechter-commissaris plaats heeft. In eene summiere zaak kan het geene toepassing vinden [1]).

Artikel 209.

Het getuigen-verhoor zal in alle zaken, en zoowel op de teregtzitting, als voor den regter-commissaris, met gesloten deuren plaats hebben. De partijen kunnen, desverkiezende, in persoon bij hetzelve tegenwoordig zijn.

Het van elk getuigen-verhoor op te maken proces-verbaal moet bevatten alle de uit het eerste lid van artikel 177 voortvloeijende opgaven, en voorts de vermelding van de eedsaflegging, van de voorgestelde wrakingen en van de daarop gevallen uitspraken, mitsgaders den volledigen inhoud van de verklaringen der getuigen.

Het proces-verbaal zal door den griffier opgemaakt, en aan elken getuige voor dat gedeelte worden voorgelezen, hetwelk hem betreft. De getuige zal daarin veranderingen en bijvoegingen mogen maken; dezelve worden onder of aan den kant van zijne getuigenis opgeschreven en hem voorgelezen.

Hij zal zijne verklaring teekenen, of er zal melding worden gemaakt dat hij niet kan teekenen of weigert dit te doen.

In bovenstaand artikel en in het volgende worden eenige bepalingen gevonden van algemeene strekking, welke gelden zoowel voor zaken van summiere, als van gewone behandeling, en van toepassing zijn, onverschillig of het getuigenverhoor ter terechtzitting plaats heeft, dan wel voor een rechter-commissaris.

Een voorschrift, waarbij de openbaarheid van het getuigenverhoor vroeger hier te lande werd uitgesloten, behelsde het derde lid van

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 6 Juli 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1573).

art. 205 Wetb. Rechtsv., volgens hetwelk dat verhoor altijd met gesloten deuren moest plaats hebben. Dit voorschrift werd echter aangetroffen in een artikel, dat uitsluitend handelde over zaken van gewone behandeling en heeft alzoo aanleiding gegeven tot de vraag, of het ook toepasselijk was in summiere zaken. Die vraag nu, voor welker beantwoording zoowel in bevestigenden, als in ontkennenden zin zeker vrij veel te zeggen viel [1]), is, overeenkomstig het ontwerp van Mr. Wichers, opgelost door den Indischen wetgever, die in de eerste der slotbepalingen, toegevoegd aan de afdeeling welke handelt over het getuigenverhoor, zoo duidelijk en ondubbelzinnig mogelijk heeft verklaard, dat in alle zaken, en zoowel op de terechtzitting als voor den rechter-commissaris, het getuigenverhoor met gesloten deuren moet plaats hebben.

Van het verhoor voor het hoofd van het plaatselijk bestuur wordt hier niet gesproken, doch dit behoefde ook niet, daar het toch wel van zelf spreekt, dat bedoeld verhoor, even als dat voor den rechter-commissaris, wanneer deze zich bij den getuige vervoegt, die wettiglijk verhinderd is voor hem te verschijnen, niet in het openbaar wordt gehouden; terwijl, met het oog op het bepaalde bij de eerste zinsnede van art. 209 al. 1 Regl. Rechtsv., het voorschrift van art. 838 van dit Reglement, bij art. 841 van datzelfde Reglement toepasselijk verklaard in geval van eene vordering tot scheiding van tafel en bed wegens bepaalde oorzaak, overbodig kan worden geacht.

Bij de tweede zinsnede van evengezegd art. 209 al. 1 is verder bepaald, dat partijen, desverkiezende, in persoon bij het getuigenverhoor tegenwoordig kunnen zijn. Deze bepaling wordt niet gevonden in het Nederlandsche Wetboek van burgerlijke rechtsvordering. Uit de omstandigheid dat, sedert de wet van 7 Juli 1896 in werking trad, de getuigenverhooren, behalve in de bij de wet uitgezonderde gevallen, ter openbare terechtzitting plaats hebben, vloeit echter van zelf voort, dat ook partijen hier te lande thans, desverkiezende, in persoon bij die verhooren tegenwoordig kunnen zijn.

Het tweede lid van art. 209 Regl. Rechtsv. schrijft voor, wat *het van elk getuigen-verhoor op te maken proces-verbaal* moet bevatten. Deze redactie, welke bij de laatste verbeteringen, die het ontwerp-Reglement onderging, is vastgesteld, — in het ontwerp van Mr. Wichers leest

---

1) Zie onder anderen de *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.* van Mr. de Pinto, 2de ged.te, blz. 342 en 343 en het opstel van G. D.: *Moet een getuigenverhoor in het openbaar of niet in het openbaar gehouden worden?* in dl. VIII, blz. 63 en vgg. der Opmerkingen en Mededeelingen van Mr. A. Oudeman en Mr. G. Diephuis.

men: „Het proces-verbaal van getuigenverhoor moet bevatten enz." — heeft blijkbaar de strekking om nog eens goed te doen uitkomen, wat overigens ook uit de plaatsing van het artikel, in verband met zijn inhoud, voortvloeit, dat het hier gegeven voorschrift algemeen is en dus geldt in elke soort van zaken en onverschillig, door welke autoriteit het getuigenverhoor gehouden wordt.

In dit voorschrift worden de bepalingen teruggevonden, voorkomende in het thans ingetrokken art. 212, alsmede in de artt. 110 en 111 al. 1 Wetb. Rechtsv. Volgens het eerste dezer artikelen moest van het getuigenverhoor, in zaken van gewone behandeling, altijd proces-verbaal worden opgemaakt, terwijl bij art. 110 en bij het eerste lid van art. 111, welke worden aangetroffen in den titel, handelende over de procedure voor den kantonrechter, doch vóór de invoering der wet van 7 Juli 1896 ook in summiere zaken van toepassing waren, is bepaald:

dat in zaken, die in het hoogste ressort worden beslist, geen proces-verbaal zal worden opgemaakt, maar het vonnis zal moeten inhouden, behalve de vermelding der opgaven, verklaringen en eedsaflegging bij art. 107 Wetb. Rechtsv. aangeduid, de wrakingen en de antwoorden daarop, en den summieren inhoud van de afgelegde getuigenissen; en

dat in zaken, die aan hooger beroep onderworpen zijn, door den griffier van het getuigenverhoor een proces-verbaal moet worden opgemaakt, hetwelk al datgene bevat, wat het vonnis moet inhouden, wanneer er geen proces-verbaal behoeft te worden opgemaakt, met dit onderscheid alleen, dat de verklaringen der getuigen zich niet tot den summieren inhoud bepalen, maar in haar geheel moeten worden opgenomen.

Het proces-verbaal, bedoeld bij art. 209 al. 2 Regl. Rechtsv., moet derhalve hetzelfde inhouden, als dat in zaken, welke hier te lande behooren tot de kennisneming van het kantongerecht, doch door dat gerecht niet in het hoogste ressort worden beslist. Want dat het proces-verbaal in deze zaken de verklaringen der getuigen „in haar geheel" moet behelzen, terwijl het, volgens art. 209 al. 2, „den volledigen inhoud" moet bevatten van die verklaringen, maakt toch zeker geen verschil. Immers beide uitdrukkingen hebben blijkbaar dezelfde beteekenis en willen niets anders zeggen, dan dat in het proces-verbaal wel niet woordelijk, maar dan toch volledig, dient te worden opgeteekend, al wat door de getuigen is medegedeeld, kunnende alzoo niet worden volstaan met den hoofdzakelijken inhoud hunner verklaringen weer te geven.

Ongerekend eenig verschil in zinbouw, komt art. 209 al. 3 Regl. Rechtsv. met art. 111 al. 2 Wetb. Rechtsv. overeen, behalve dat daarbij den getuige niet, evenals bij laatstgezegde bepaling, de bevoegdheid is toegekend om in het proces-verbaal zoodanige veranderingen en bijvoegingen te maken, „als hem goeddunkt", zijnde de laatste woorden achterwege gelaten, terwijl voorts de bepaling, dat het proces-verbaal van getuigenverhoor door den griffier wordt opgemaakt, voorkomt in het eerste en niet in het tweede lid van dat art. 111. Daar de in dit tweede lid gebezigde woorden: „als hem goeddunkt", allicht zouden kunnen doen denken, dat de getuige het recht heeft om geheel willekeurig veranderingen, bij voorbeeld ten aanzien van taal en stijl, te brengen in het proces-verbaal van zijn verhoor, heeft de Indische wetgever, mijns inziens terecht, in het derde lid van art. 209 Regl. Rechtsv. die woorden niet overgenomen, welke toch geacht kunnen worden overbodig te zijn, aangezien uit het voorschrift, dat de getuige, na de voorlezing van evengezegd proces-verbaal, daarin veranderingen en bijvoegingen mag maken, naar het mij voorkomt, reeds alleszins voldoende blijkt, dat hij de door hem afgelegde verklaring, voor zoover hij zich vergist heeft of verkeerd is begrepen, kan wijzigen, alsook haar kan aanvullen.

Het voorschrift van art. 209 al. 3, volgens hetwelk het proces-verbaal van het getuigenverhoor door den griffier moet worden opgemaakt, geldt ongetwijfeld ook dan, wanneer dat verhoor gehouden wordt door een rechter-commissaris. Alsdan moet dus het proces-verbaal ook worden opgemaakt door den griffier bij den raad van justitie of door zijn substituut. Wie zulks moet doen, indien het getuigenverhoor, overeenkomstig het bepaalde bij art. 477 n°. 1 Regl. Banka of art. 441 n°. 1 Regl. Palembang, opgedragen is aan den president van den landraad te Muntok of te Palembang, is niet voorgeschreven, doch het spreekt wel van zelf, dat in zoodanig geval de griffier van den landraad, of degene die zijne functiën uitoefent, met de opmaking van het proces-verbaal moet worden belast. En eindelijk is ook niet bepaald, wie dat proces-verbaal moet opmaken, wanneer het verhoor is opgedragen aan het hoofd van het plaatselijk bestuur, wat eenigszins bevreemdend is, omdat wel is voorgeschreven door wien, wanneer aan het hoofd van het plaatselijk bestuur is opgedragen eene der partijen op vraagpunten te hooren, het proces-verbaal van die ondervraging moet worden opgemaakt. Intusschen volgt, mijns inziens, uit het gemis eener dergelijke bepaling noodzakelijkerwijze, dat het hoofd van het plaatselijk bestuur geheel vrij is in de keuze van een onder

zijne bevelen staanden ambtenaar of beambte, en alzoo dengene, die hem daartoe het meest geschikt voorkomt, bij het door hem te houden getuigenverhoor tegenwoordig kan doen zijn en daarvan proces-verbaal kan doen opmaken. Overigens is het duidelijk, dat ten aanzien van het getuigenverhoor en het proces-verbaal daarvan, door wien ook gehouden en opgemaakt, al de voorschriften van art. 209 Regl. Rechtsv. gelden.

In het ontwerp van Mr. Wichers was het laatste lid van gezegd artikel zoo goed als onveranderd overgenomen uit art. 111 al. 3 Wetb. Rechtsv. Het Hoog-Gerechtshof echter achtte het, blijkens zijn advies van 19 Juli 1847, wenschelijk, dat ook voorzien werd in het geval, dat iemand wel kon, doch niet wilde teekenen, en gaf alzoo in overweging aan bedoeld voorschrift de woorden toe te voegen: *of weigert dit te doen*. Dien overeenkomstig werd dat voorschrift vervolgens vastgesteld.

Vreemd zeker mag het heeten, dat bij art. 209 Regl. Rechtsv. niet, in navolging van het voorschrift van art. 111 al. 4 Wetb. Rechtsv., is bepaald, dat het proces-verbaal van getuigenverhoor, behalve door den getuige, ook door den president en den griffier, of door de autoriteit, aan wie het verhoor is opgedragen, moet worden geteekend. Uit het gemis eener dergelijke bepaling mag echter zeer zeker niet worden afgeleid, dat zoodanige onderteekening onnoodig is, daar toch het proces-verbaal zijne bewijskracht juist aan die onderteekening ontleent, zoodat deze volstrekt onontbeerlijk is.

Wat verder de in het proces-verbaal van getuigenverhoor gemaakte veranderingen en bijvoegingen betreft, ook deze moeten door allen, wier handteekeningen onder het proces-verbaal worden vereischt, behoorlijk geteekend zijn. Met eene paraaf kan dus, mijns inziens, niet worden volstaan.

Ten slotte zij hier nog opgemerkt, dat het getuigenverhoor eene doorloopende handeling is, en dat dus, al heeft het verhoor ook op verschillende dagen plaats gehad, voor het, alleen door den griffier, onderteekende afschrift van het proces-verbaal van zoodanig verhoor, slechts een zegelrecht van *f* 1.50 verschuldigd is [1]).

Artikel 210.

De bepalingen van artikel 413, 414 en 415 van het Reglement op de strafvordering voor de raden van justitie op Java enz., zijn ook in burgerlijke zaken toepasselijk.

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 23 Juli 1896 (Wkbl. van het Recht, n°. 1731).

Bij het eerste dezer artikelen, art. 413 Regl. Strafv., is bepaald:

dat de Gouverneur-Generaal nimmer als getuige op eene terechtzitting, noch voor een rechter-commissaris, noch voor eenigen anderen ambtenaar gedagvaard zal kunnen worden;

dat, wanneer echter deszelfs getuigenis mocht worden vereischt, hij, daartoe schriftelijk verzocht, den ambtenaar met het onderzoek der zaak belast, of dengene, die dezen, tengevolge eener bijzondere opdracht, vervangt, bij zich zal toelaten, ten einde zijne getuigenis worde ingewonnen en in geschrifte gesteld; en

dat de in art. 132 vervatte bepalingen omtrent de voorlezing en bewijskracht van schriftelijke getuigenissen, te dezen toepasselijk zijn.

Bij de toepassing dezer bepalingen in burgerlijke zaken dient echter in het oog te worden gehouden, dat de vertegenwoordigers van partijen steeds bij een getuigenverhoor tegenwoordig moeten kunnen zijn, al ware het alleen maar om de noodige wrakingen te kunnen voordragen, en dat dus de Gouverneur-Generaal, behalve den ambtenaar door wien zijne getuigenis wordt ingewonnen, ook die vertegenwoordigers bij zich moet toelaten. Zelfs zouden, ingevolge het voorschrift, vervat in de tweede zinsnede van art. 209 al. 1 Regl. Rechtsv., partijen, die in persoon bij het verhoor tegenwoordig wenschten te zijn, mijns inziens, moeilijk geweerd kunnen worden.

Wat verder de voorlezing der door den Gouverneur-Generaal afgelegde getuigenis betreft, deze komt in burgerlijke zaken niet te pas. De bewijskracht eindelijk van die getuigenis moet, krachtens het bepaalde bij art. 413 al. 3 Regl. Strafv., gerekend worden gelijk te staan met die eener getuigenverklaring, afgelegd op eene der bij het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voorgeschreven wijzen.

Art. 414 Regl. Strafv., het tweede der bij bovenstaand voorschrift toepasselijk verklaarde artikelen, luidde oorspronkelijk aldus: „Vorsten, regenten of andere inlandsche grooten, kunnen niet als getuigen voor den regter worden geroepen, zonder voorafgaande magtiging van den Gouverneur-Generaal.

„Indien de magtiging niet wordt verleend, zullen de voorschriften van het vorige artikel worden in acht genomen".

Dit artikel gaf indertijd in Indië aanleiding tot de vraag, welke personen gerekend moesten worden te behooren tot de daarin genoemde „andere inlandsche grooten". Terwijl de Indische Regeering vroeger aannam, dat daaronder te verstaan waren inlandsche vorsten

en regenten, en daarmede gelijkstaande inlandsche grooten [1]), oordeelde de procureur-generaal, dat daaronder begrepen moesten worden degenen, tegen wie, krachtens art. 84 Reg. Regl. in verband met art. 1 van Stbl. 1867 n°. 10, geene burgerlijke rechtsvordering, noch vervolging tot straf, zonder vergunning der Regeering kon worden ingesteld. Zoodoende werd de aandacht der Indische Regeering, al deelde deze die opvatting niet, gevestigd op de omstandigheid, dat eene regeeringsvergunning noodig werd geacht tot het dagvaarden als getuige voor den rechter van denzelfden persoon, die, zonder die vergunning, in rechte kon worden vervolgd. En daar nu, naar gemeend werd, hierin eene anomalie gelegen was, welke bezwaarlijk kon blijven bestaan, werd door de Indische Regeering van het hier bedoelde wetsartikel eene nieuwe lezing voorgesteld, welke, na intusschen nog eene enkele wijziging en eenige uitbreiding te hebben ondergaan, vastgesteld werd bij het Koninklijk besluit van den 2den Juni 1873 n°. 10 (Stbl. n°. 142), krachtens hetwelk art. 414 Regl. Strafv. wordt gelezen als volgt:

„Inlandsche vorsten, rijksbestierders, regenten en onderregenten kunnen, zoolang zij niet als zoodanig zijn afgetreden of uit hun ambt ontslagen, niet als getuigen voor den regter worden geroepen, zonder voorafgaande magtiging van den Gouverneur-Generaal.

„Gelijke magtiging wordt vereischt om voor den regter als getuigen te roepen de wettige vrouwen en vrouwelijke bloed- en aanverwanten tot en met den 2den graad, van de personen in de voorgaande alinea opgenoemd.

„Indien die magtiging niet wordt verleend, zullen de voorschriften van het vorige artikel worden in acht genomen" [2]).

De in het eerste en tweede lid van dit artikel vermelde personen — die, in het eerste lid genoemd, zijn dezelfde, van wie sprake is in art. 1 van Stbl. 1867 n°. 10, — kunnen alzoo in strafzaken, en dus ook in burgerlijke zaken, niet als getuigen worden gehoord, zonder

1) Bij circulaire van den Gouvernements secretaris van 12 Mei 1862 (Bijbl. op het Stbl. n°. 1188) werden de hoofden van gewestelijk bestuur op Java en Madura aangeschreven om, telkens wanneer door hen advies werd uitgebracht omtrent voorstellen tot het verleenen van machtiging om inlandsche vorsten en regenten, en daarmede gelijkstaande inlandsche grooten, als getuigen voor den rechter te roepen, mede te deelen, of zij, die men wenschte te dagvaarden, door hunne geboorte behoorden tot de personen in art. 414 Regl. Strafv. bedoeld.

2) De geschiedenis van bovenvermeld Koninklijk besluit wordt op blz. 730 en vgg. zijner *Nederlandsch-Indische strafvordering voor Europeanen en met hen gelijkgestelden*, medegedeeld door Mr. Jacobus Lion.

dat daartoe de vereischte machtiging is verleend. De bevoegdheid om die machtiging te geven berust uitsluitend bij den Gouverneur-Generaal, ook voor zooveel de Buitenbezittingen betreft, waar het Reglement op de strafvordering voor de raden van justitie op Java enz. evenzeer van kracht is als op Java en Madura. Dat Reglement toch is, behoudens enkele uitzonderingen en wijzigingen, welke geene betrekking hebben op de hier besproken bepaling, uitdrukkelijk van toepassing verklaard, zoowel op de bezittingen buiten Java en Madura behoorende tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java [1]), als op de bezittingen buiten Java en Madura behoorende tot het rechtsgebied van den raad van justitie te Padang [2]) en van dien te Makasser [3]).

Art. 415 Regl. Strafv. eindelijk, hetwelk in art. 218*b* van het ontwerp van Mr. Wichers (art. 210 Regl. Rechtsv.) niet was aangehaald en eerst bij de laatste herziening van dat ontwerp mede toepasselijk werd verklaard, is van den volgenden inhoud:

„Wanneer de regter, gebruik makende van de hem bij het tweede lid van artikel 14 der algemeene bepalingen van wetgeving voor Nederlandsch-Indië toegekende bevoegdheid, beveelt, dat de in strafzaken als getuigen te hooren Chinezen, den eed in den tempel zullen afleggen, zal hij de verdere behandeling der zaak tot eenen, door hem te bepalen, naderen regtdag uitstellen.

„In dat geval benoemt de president een der leden van het regterlijk collegie, om als commissaris, met den griffier, bij de eedsaflegging tegenwoordig te zijn en daarvan schriftelijk verslag te doen".

Met dit artikel, hetwelk ook in de bezittingen buiten Java en Madura van kracht is [4]), stemde het voorschrift van art. 420 Inl. Regl., zooals het aanvankelijk luidde (art. 386 van het ontwerp), geheel overeen,

---

1) Zie art. 477 n°. 2 Regl. Banka (Stbl. 1874 n°. 33), art. 456 n°. 2 Regl. Billiton (Stbl. 1892 n°. 183), art. 424 n°. 2 Regl. Riouw (Stbl. 1882 n°. 84), art. 430 n°. 2 Regl. Lampongsche distr. (Stbl. 1879 n°. 65), art. 441 n°. 2 Regl. Palembang (Stbl. 1878 n°. 14), art. 456 n°. 2 Regl. Sumatra's Oostk. (Stbl. 1887 n°. 45), art. 407 n°. 2 Regl. Westerafd. Borneo (Stbl. 1883 n°. 59), art. 457 n°. 2 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo (Stbl. 1880 n°. 55) en art. 448*a* n°. 2 Regl. Bali en Lombok (Stbl. 1886 n°. 241).

2) Zie art. 480 Regl. Sumatra's Westk. (Stbl. 1874 n°. 94*b*), art. 5 van Stbl. 1880 n°. 33 en art. 5 van Stbl. 1881 n°. 81.

3) Zie art. 463 Regl. Celebes (Stbl. 1882 n°. 22). — Bij art. 8 der Bijzondere bepalingen enz. (Stbl. 1848 n°. 2) was voorgeschreven, dat de bij art. 414 Regl. Strafv. bedoelde machtiging in de bezittingen buiten Java en Madura niet behoorende tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java, moest verkregen worden van den gouverneur of anderen hoogsten gezaghebber.

4) Zie de wettelijke bepalingen in de drie vorige noten aangehaald.

behalve dat het ook voor getuigen in burgerlijke zaken geschreven was. Naar aanleiding echter der in zijn advies van den 24sten November 1847 door den procureur-generaal gemaakte opmerking, dat gezegd voorschrift niet slechts moest gelden voor Chineezen, maar ook voor Mohammedanen, bij wie eveneens een zoogenaamde groote eed bekend was, welken zij op de graven hunner voorouders aflegden, werd evenbedoelde bepaling gewijzigd, en bij art. 420 Inl. Regl. aan den rechter de bevoegdheid toegekend om „inlanders of daarmede gelijkgestelde personen den eed in den tempel, of eenige andere als heilig beschouwde plaats" te doen afleggen. Voor zooveel evenwel de Europeesche rechtbanken betreft, die art. 415 Regl. Strafv. hebben toe te passen, kan, ingevolge dat artikel, slechts aan Chineesche getuigen en niet aan anderen, Inlanders of Mohammedanen, worden gelast den zoogenaamden grooten eed te doen.

Eene der formaliteiten nu, welke in acht genomen moeten worden bij de eedsaflegging in den Chineeschen tempel is, dat de te bezweren verklaring in haar geheel geschreven wordt op eene strook geel papier, welke, nadat die verklaring beëedigd is, moet worden verbrand [1]). Maar zoodoende doet zich het bezwaar voor, hetwelk met opzicht tot den gerechtelijke eed, wanneer deze in den Chineeschen tempel moet worden afgelegd, niet bestaat, dat de, op de te verbranden strook papier, geschreven getuigenverklaring eigenlijk eerst beëedigd wordt, nadat zij is afgelegd, niettegenstaande, volgens art. 177 in verband met art. 179 Regl. Rechtsv., de eedsaflegging aan de verklaring moet voorafgaan, terwijl bovendien de antwoorden op alle later, ingevolge het tweede lid van laatstgenoemd artikel, aan den getuige gedane vragen, welke natuurlijk niet op de verbrande strook papier zijn geschreven, in werkelijkheid buiten eede gegeven zijn [2]). Met het oog hierop bestaat er, mijns inziens, alleszins grond tot twijfel, of eene in den Chineeschen tempel beëedigde getuigenverklaring wel een wettig bewijsmiddel is; in allen gevalle schijnen de formaliteiten, welke bij die beëediging in acht genomen moeten worden, niet wel vereenigbaar te zijn met het bij onze wet gestelde vereischte, dat de getuige, alvorens hij tot het afleggen zijner verklaring kan worden toegelaten, beëedigd worde.

---

1) Zie het rapport van Dr. G. Schlegel van 27 Februari 1869 (Wkbl. van het Recht, n°. 314).

2) Vergl. het opstel: *Is de verklaring van eenen Chineeschen getuige, met den zoogenaamden eed in de klenteng beëedigd, een wettig bewijsmiddel?* in n°. 1016 Wkbl. van het Recht.

ZEVENDE AFDEELING.

Van geregtelijke plaats-opneming.

ARTIKEL 211.

Indien de regter, het zij op verzoek van partijen, het zij ambtshalve, zulks noodig acht, kan bij vonnis worden bevolen, dat een of meerdere leden welke over de zaak hebben gezeten, vergezeld van den griffier, zich zullen begeven op de plaats welke in oogenschouw moet worden genomen, ten einde derzelver staat en gelegenheid op te nemen, en daarvan eene acte van bevinding uit te brengen, het zij alleen, het zij met behulp van deskundigen.

Het benoemde lid of de benoemde leden bepalen bij bevelschrift de plaats, den dag en het uur der opneming, ten verzoeke van de meest gereede partij.

Dit bevelschrift wordt bij acte van procureur tot procureur beteekend, en geldt als oproeping.

Behalve dat de aanhef van art. 219 Wetb. Rechtsv. luidt: „Indien het hof of de regtbank, enz.", komt bovenstaand artikel met gezegd art. 219, gelijk het oorspronkelijk gelezen werd, zoo goed als geheel, overeen.

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) is art. 219 Wetb. Rechtsv. echter aanmerkelijk gewijzigd.

Aan het eerste lid namelijk van dat artikel is vooreerst de volgende bepaling toegevoegd: „Op gelijke wijze en met gelijk doeleinde kan bij vonnis bevolen worden eene bezigtiging van roerende zaken, die niet of bezwaarlijk ter teregtzitting kunnen worden overgebragt". Met het oog op deze nieuwe bepaling is ook het opschrift der afdeeling aangevuld, zoodat het thans luidt: *Van geregtelijke plaatsopneming en bezigtiging.*

Voorts zijn het tweede en derde lid van het oude art. 219 vervangen door het volgende voorschrift: „Het vonnis bepaalt den tijd der plaatsopneming of den tijd en de plaats der bezigtiging, den termijn, binnen welken het in artikel 220 bedoelde proces-verbaal ter griffie moet zijn nedergelegd, en de teregtzitting, waarin partijen zullen worden toegelaten om voort te procederen".

ARTIKEL 212.

De griffier zal proces-verbaal der handelingen, welke op de plaats zijn voorgevallen, opmaken. De meest gereede partij zal daarvan een afschrift beteekenen aan hare wederpartij en zal voortprocederen bij acte van procureur tot procureur.

Met art. 220 Wetb. Rechtsv., zooals het vóór de vaststelling der wet van 7 Juli 1896 gelezen werd, stemt bovenstaand artikel overeen. Van dat art. 220 is thans de tweede zinsnede vervallen.

ARTIKEL 213.

Indien de plaats-opneming moet geschieden buiten de residentie, in welke de zetel van het regterlijk collegie gevestigd is, zal dezelve aan het hoofd van het plaatselijk bestuur kunnen worden opgedragen.

Met opzicht tot de uitdrukking: *hoofd van het plaatselijk bestuur*, gebezigd in bovenstaand artikel, hetwelk geheel nieuw is, zij het voldoende hier te verwijzen naar hetgeen dienaangaande hiervoren is gezegd [1]), onder opmerking dat ook de bij dat artikel vermelde verrichtingen in de residenties Banka en Palembang bij art. 477 n°. 1 Regl. Banka en bij art. 441 n°. 1 Regl. Palembang zijn opgedragen aan den president van den landraad. Dat zoodoende, aangezien het rechtsgebied van elk dezer landraden zich uitstrekt over de geheele residentie, eene plaatsopneming in deze residenties allicht voor den landraadpresident zeer tijdroovend en voor de partij, die daartoe het verzoek heeft gedaan, zeer bezwarend kan worden met het oog op de kosten, ligt voor de hand.

Voor zooveel het gouvernement Sumatra's Westkust betreft is, bij art. 226 n°. 5 van het Reglement op het rechtswezen aldaar (Stbl. 1874 n°. 94*b*), van art. 213 Regl. Rechtsv. de volgende lezing vastgesteld:

„Indien de plaatsopneming moet geschieden buiten de residentie-afdeeling, in welke de zetel van den raad gevestigd is, kan zij worden opgedragen aan het hoofd van plaatselijk bestuur".

Ter verklaring dezer lezing werd door Mr. T. H. der Kinderen in zijne toelichting van *De algemeene verordeningen tot regeling van het*

---

1) Zie blz. 17 en 18.

regtswezen in het gouvernement Sumatra's Westkust gezegd [1]), dat de daarbij in art. 213 Regl. Rechtsv. gemaakte wijziging een noodzakelijk gevolg was van de omstandigheid, dat het gewest Sumatra's Westkust zeer uitgestrekt is en, hoewel in drie residentiën verdeeld, toch, in den zin der wet, slechts als eene enkele residentie is aan te merken, onder opmerking voorts, dat in gezegd voorschrift, even als elders, onder de uitdrukking: *hoofd van plaatselijk bestuur* zijn te verstaan de in art. 226 n°. 3 bedoelde ambtenaren, namelijk de zoodanigen, „welke het dagelijksch beheer over eenige afdeeling voeren." Blijkens art. 3 § II van Stbl. 1881 n°. 81 zijn in het gewest Atjeh en Onderhoorigheden onder gemelde uitdrukking zelfs degenen begrepen, „welke het dagelijksch beheer voeren over eene onderafdeeling, of het Gouvernement in de onderhoorigheden vertegenwoordigen".

Eindelijk is, voor zooveel het rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser betreft, bij art. 232 n°. 6 Regl. Celebes (Stbl. 1882 n°. 22) nog bepaald, dat art. 213 Regl. Rechtsv. gelezen wordt als volgt:

„Indien de plaatsopneming moet geschieden buiten de afdeeling *Makassar* kan zij worden opgedragen aan het hoofd van plaatselijk bestuur".

Hierbij zij tevens in herinnering gebracht, dat, ingevolge n°. 3 van evengezegd art. 232, onder hoofden van plaatselijk bestuur al die ambtenaren begrepen zijn, „welke het dagelijksch beheer over eenige afdeeling voeren."

Artikel 214.

De reiskosten zullen door de partij, te wier verzoeke de opneming geschiedt, voorgeschoten en ter griffie overgebragt worden.

Indien de regter de plaats-opneming ambtshalve beveelt, zal hij tevens bevelen door wien de kosten zullen worden voorgeschoten.

Dit artikel is geheel gelijkluidend aan art. 221 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk gelezen werd. Thans echter zijn in dat art. 221 bij de wet van 7 Juli 1896 achter de woorden: „opneming" en „plaats-opneming", telkens de woorden: „of bezigtiging", gevoegd.

---

1) Zie dl. II, blz. 213.

ACHTSTE AFDEELING.

Van berigt van deskundigen.

ARTIKEL 215.

Indien de regter, het zij op verzoek van partijen, het zij ambtshalve, zulks noodig acht, kan bij vonnis worden bevolen, dat een onderzoek of opneming door deskundigen worde bewerkstelligd.

Dit vonnis zal het voorwerp van het onderzoek of van de opneming duidelijk omschrijven, en de benoeming van drie deskundigen behelzen.

Indien echter beide partijen verzoeken dat het onderzoek zal gedaan worden door slechts éénen deskundige, zal er niet meer dan één worden benoemd.

Met art. 222 Wetb. Rechtsv. komt bovenstaand artikel geheel overeen, behalve dat de aanhef van dat art. 222 luidt: „Indien het hof of de regtbank enz.", en dat in het tweede lid daarvan, in plaats van: „duidelijk omschrijven enz.", gelezen wordt: „duidelijk uitdrukken, benevens de benoeming van drie deskundigen."

Naar aanleiding van bovenstaand artikel doet zich in de eerste plaats de, voor de Indische rechtspraktijk zeer belangrijke vraag voor, of de rechter zich omtrent de door hem toe te passen wetten en gebruiken van Inlanders en met hen gelijkgestelden mag doen voorlichten door deskundigen. Die vraag werd meermalen ontkennend beantwoord. Zoo weigerde onder anderen het Hoog-Gerechtshof bij arrest, dd. 18 Februari 1858 [1]), het verzoek om deskundigen omtrent een vraagpunt van Chineesch recht te hooren, op grond „dat een berigt van deskundigen alleen de strekking hebben kan, den regter voor te lichten bij het nemen eener feitelijke beslissing, doch daarvan nimmer het doel kan zijn, hem te leeren, hoedanig hij zal moeten beslissen ten aanzien van het regtspunt, daar toch de aan het regtersambt verbonden pligten uit den aard der zaak medebrengen, dat de regter zonder voorlichting van anderen, ten zij in die gevallen waarin de wet speciaal zoodanige voorlichting vordert, naar eigen oordeel en meening beslisse omtrent het regt der litigerende partijen." En even-

---

1) Het Recht in Ned.-Indië, dl. XVI, blz. 286 en 287.

eens betoogde Mr. J. Sibenius Trip, bijna 20 jaren later, dat ook voor den Indischen rechter het *Curia novit jus* geldt [1]).

Naar mijne meening echter is de stelling, dat de rechter geacht moet worden de wet te kennen, moge zij voor Nederland ook al ontwijfelbaar juist zijn [2]), niet houdbaar, waar het de toepassing betreft van de godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken, welke het voor de Inlanders en met hen gelijkgestelden in Nederlandsch-Indië geldende recht uitmaken. Voor den rechter toch is het in den regel niet wel mogelijk zich door eigen studie en onderzoek bekend te maken met al dat, grootendeels onbeschreven of, in voor hem vreemde talen, beschreven recht, en zoo is hij, bij gebreke van een anderen uitweg, meestal wel gedwongen zijne toevlucht te nemen tot personen, die uit hoofde van hun landaard of betrekking, dan wel uit eenigen anderen hoofde, geacht kunnen worden met dat recht voldoende bekend te zijn om hem als deskundigen de noodige voorlichting dienaangaande te verschaffen.

De wellicht te maken tegenwerping dat evenbedoeld bezwaar niet van overwegend gewicht is, daar de rechter zich steeds door vertalingen op de hoogte kan doen stellen van het hem onbekende beschreven recht, terwijl hij over het door hem toe te passen onbeschreven recht getuigen kan doen hooren, zou, mijns inziens, niet opgaan. Immers eene volstrekte onmogelijkheid is het voor den rechter om in de Arabische, Chineesche of eenige andere, hem onbekende taal gestelde geschriften, wier bestaan hij zelfs niet vermoedt, te doen overbrengen in zijne eigene taal, of, zoo hij die geschriften ook al bij name mocht kennen, daaruit eene goede keus te doen. Want het recht, waarvan hier de rede is, wordt, behoudens enkele uitzonderingen, niet gevonden in op de onze gelijkende wetboeken, maar kan slechts geput worden uit de werken van rechtsgeleerden, die daarover hunne denkbeelden hebben te boek gesteld. Wat verder het onbeschreven recht betreft, daarover getuigen te hooren, zou ook niet wel doenlijk zijn, omdat de rechter, die dat recht niet kent, daarover ook geene duidelijke en afdoende vragen zou kunnen stellen. En wilde hij vragen doen van algemeene strekking, bij voorbeeld of, volgens het Chineesche recht, de dochters aanspraak hebben op een deel van de erfenis harer ouders,

1) Bovenbedoeld betoog is te vinden in dl. XXVIII, blz. 66 en vgg., van Het Recht in Ned.-Indië, onder het opschrift: *Is het den regter, bij de toepassing der Chineesche godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken veroorloofd deskundigen te benoemen om zich door dezen ten aanzien van het regtspunt te doen voorlichten?*

2) Zie dl. IV, blz. 60, van Mr. van Boneval Faure's *Ned. burg. procesrecht.*

en, zoo ja, op welk deel, dan zouden de antwoorden op dergelijke vragen eigenlijk geene getuigenissen zijn, maar in waarheid berichten van deskundigen wezen.

Een en ander leidt, mijns inziens, noodzakelijkerwijze tot de gevolgtrekking, dat de voorlichting van deskundigen omtrent vorenbedoelde wetten, instellingen en gebruiken vooralsnog niet kan worden gemist. Om van zoodanige voorlichting gebruik te maken, kan ook wel niet gezegd worden in strijd te zijn met den geest der wet, daar deze in art. 7 Recht. Org., blijkbaar uitgaande van de stelling, dat de rechter met gezegde wetten, instellingen en gebruiken niet, of niet genoegzaam, bekend kan zijn, hem de verplichting oplegt om het gevoelen van adviseurs in te winnen „bepaaldelijk ten aanzien van de ter zake betrekkelijke godsdienstige of andere wetten of gebruiken, ten einde daarop bij het doen der uitspraak worde gelet". Want, geheel in overeenstemming met het beginsel om adviseurs te raadplegen, is het zeer zeker, wanneer de Europeesche rechter, aan wien organiek geene adviseurs zijn toegevoegd, zich omtrent het recht van Inlanders en met hen gelijkgestelden, dat hij niet kent en niet kennen kan, doet voorlichten door deskundigen, die inderdaad niets anders zijn dan de adviseurs van art. 7 Recht. Org. [1]). Slechts dan, wanneer de rechter, in de gevallen waarin hij verplicht is het gevoelen in te winnen van adviseurs, zich bovendien nog liet voorlichten door deskundigen, zou het hooren van dezen uit een wettelijk oogpunt niet te rechtvaardigen zijn. Overigens echter bestaat er, mijns inziens, geen bezwaar tegen, dat de rechter zich omtrent de door hem toe te passen godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken der Inlanders en met hen gelijkgestelden laat voorlichten door deskundigen. Die zienswijze wordt in Indië thans ook vrij algemeen gedeeld.

Eene andere vraag, welke bij de toepassing van evengezegde wetten, instellingen en gebruiken valt te beantwoorden, is deze: welke van die rechtsbronnen in elk bijzonder geval moeten worden toegepast en aan welke, in geval van onderlingen strijd, de voorkeur dient te worden gegeven. Voor Inlanders bij voorbeeld, die den mohammedaanschen godsdienst belijden, geldt, krachtens hunne godsdienstige wetten, het mohammedaansche recht, doch dit recht is niet altijd in overeenstemming met hunne instellingen en gebruiken, en zoo kan, wanneer het mohammedaansche recht in strijd is met het inlandsche, de vraag zich

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 14 Maart 1878 (Het Recht in N. I., dl. XXX, blz. 189 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 776).

voordoen, aan welk recht de voorrang dient te worden toegekend. Over die vraag bestaat vrij veel verschil van gevoelen [1]). Dit verschil echter schijnt meer van theoretischen, dan van praktischen aard te zijn, daar toch ten slotte, naar ik meen, door niemand wordt betwist, dat, in gevallen als het hier bedoelde, het mohammedaansche of vreemde recht voor het nationale moet wijken.

Daarentegen heerscht er een diepgaander verschil van meening omtrent de vraag, of op de vreemde Oosterlingen de wetten, instellingen en gebruiken van toepassing zijn, welke gelden in het land hunner herkomst, dan wel die, welke in Nederlandsch-Indië door hen in praktijk gebracht en gevolgd worden. Voor de beantwoording dezer vraag in eerstgemelden zin is aangevoerd, dat in art. 4 Overgangsbep., in art. 7 Recht. Org., in art. 11 Alg. bep. van wetg. en in art. 75 Reg. Regl. alleen sprake is van *de* godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken, en dat aan deze woorden in al die bepalingen ongetwijfeld dezelfde zin en beteekenis moet worden gehecht, onder opmerking dat, voor zooveel de godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken betreft, waarop de strafrechter, volgens art. 7 Recht. Org., te letten heeft, aan geene andere te denken valt, dan aan die, welke in het oorspronkelijk vaderland der vreemdelingen van kracht zijn, omdat in Indië ten aanzien van het strafrecht geen gewoonterecht onder hen kan bestaan, daar zij te allen tijde aan de daar geldende strafwetten onderworpen zijn geweest, en dat hieruit voortvloeit, dat, ook voor zooveel het burgerlijk en handelsrecht aangaat, de rechter, waar hij van de godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken der vreemdelingen spreekt, de zoodanige bedoelt, welke in hun oorspronkelijk vaderland gelden [2]).

Die redeneering komt mij evenwel weinig afdoende voor. Immers art. 7 Recht. Org. schrijft eenvoudig voor, dat de rechter bij zijne uitspraak te letten heeft op de godsdienstige of andere wetten of gebruiken der

1) Zie blz. 31 en vgg., alsmede blz. 63 en vgg. van de verhandeling van Mr. J. A. Nederburgh, onder het opschrift: *Wet en Adat*, geplaatst in den 1sten jaargang van het tijdschrift Wet en Adat.

2) Zie het opstel van Mr. J. Sibenius Trip: *Moet de regter bij de toepassing van de Chineesche wetten, instellingen en gebruiken, volgen de in China vigerende godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken, dan wel het gewoonteregt bij de Chinezen in Nederlandsch-Indie in gebruik?* in Het Recht in N. I., dl. XXVIII, blz. 65 en 66, alsmede blz. 27 en vgg. van *Het familie- en erfrecht der Chineezen in Nederlandsch-Indië*, door Mr. G. von Faber. — Vergl. voorts de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 4 Mei 1865 (Wkbl. van het Recht, n°. 102) en van 14 Maart 1878 (Het Recht in N. I., dl. XXX, blz. 189 en vgg.).

daar bedoelde personen, en nu volgt, dunkt mij, uit de omstandigheid dat die personen steeds onderworpen zijn geweest aan het in Nederlandsch-Indië geldende strafrecht, in geenen deele, dat de rechter juist zou moeten letten op de instellingen en gebruiken van hun oorspronkelijk vaderland. Het tegendeel komt mij zelfs veeleer aannemelijk voor. Wanneer toch bij voorbeeld een Chinees, wiens voorvaderen reeds sedert tal van jaren op Java gevestigd zijn geweest, wegens het een of ander misdrijf terecht staat voor den Indischen rechter, dan ligt het voor de hand, dat deze wel rekening dient te houden met de gebruiken en gewoonten, waarmede de beklaagde van kindsbeen af bekend is geweest en waaronder hij is opgegroeid, doch dat hij daarentegen niet heeft te letten op gebruiken en gewoonten, welke dien persoon ten eenenmale vreemd en onbekend zijn. En dit zelfde geldt nog in sterkere mate met opzicht tot het burgerlijk en het handelsrecht, omdat de rechter op de, ten aanzien van dat recht geldende wetten, instellingen en gebruiken niet slechts te letten, maar die, ingevolge art. 75 Reg. Regl., ook toe te passen heeft, en het geen zin zoude hebben om op den Vreemden Oosterling in zijn nieuw vaderland, waar hij leeft onder geheel andere maatschappelijke verhoudingen en in eene geheel andere omgeving, wetten en gebruiken van het land zijner herkomst toe te passen, welke hij wellicht volstrekt niet kent. Daarbij komt dat, wanneer die wetten en gebruiken op hem moesten worden toegepast, de Vreemde Oosterling feitelijk aan de geheele wetgeving van het land zijner herkomst, met inbegrip der daarin gebrachte en nog te brengen wijzigingen en veranderingen, onderworpen zoude zijn, en dat zich alzoo het zonderlinge verschijnsel zou voordoen, dat een vreemde wetgever voor sommige klassen der bevolking van Nederlandsch-Indië als de bevoegde wetgever was aan te merken [1]). Mijns inziens lijdt het dan ook geen twijfel, dat bij de rechtspraak over de Vreemde Oosterlingen in Nederlandsch-Indië geene andere, dan de aldaar voor hen geldende wetten, instellingen en gebruiken behooren te worden toegepast [2]). Omtrent die wetten,

1) Zie blz. 175 en vgg. van de, in den 1sten jaargang van Wet en Adat voorkomende, verhandeling van Mr. J. A. Nederburgh over: *De klassen der bevolking van Nederlandsch-Indië.*

2) Zie onder anderen de vonnissen van den landraad te Batavia van 15 Mei 1875 (Het Recht in N. I., dl. XXVII, blz. 119 en vgg.) en van 21 Augustus 1875 (Wkbl. van het Recht, n°. 656), de vonnissen van den raad van justitie te Batavia van 6 November 1875 en van 8 Februari 1876 (Het Recht in N. I., dl. XXVII, blz. 142 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 689), zoomede het vonnis van dien raad van 23 September 1876 (Wkbl. van het Recht, n°. 724) en het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 27 Januari 1870 (Wkbl. van het Recht, n°. 362).

instellingen en gebruiken moeten dan ook de deskundigen, wanneer het noodig is hun gevoelen in te winnen, worden geraadpleegd.

Met betrekking tot art. 215 Regl. Rechtsv. valt hier eindelijk nog op te merken, dat bij het vonnis, waarbij, in zaken aangaande onteigening ten algemeenen nutte, de benoeming van deskundigen plaats heeft, luidens art. 24 der ordonnantie van Stbl. 1864 n°. 6, tevens een lid der rechtbank moet worden benoemd om, vergezeld van den griffier, als commissaris bij het onderzoek tegenwoordig te zijn. Deze commissaris of het in zijne plaats aangewezen hoofd van gewestelijk bestuur, dan wel de ambtenaar, aan wien door dezen het onderzoek is opgedragen, is ook belast met de beëediging der deskundigen en met de beslissing over voorgestelde wrakingen, een en ander overeenkomstig de voorschriften van evengezegde ordonnantie, welke in art. 29 uitdrukkelijk bepaalt, dat de formaliteiten omtrent het bericht van deskundigen, voorgeschreven in het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, in zaken van onteigening ten algemeenen nutte niet toepasselijk zijn.

Artikel 216.

Indien partijen op de teregtzitting overeengekomen zijn omtrent den persoon, of de drie personen welke zij als deskundigen verlangen, zullen deze bij hetzelfde vonnis worden benoemd.

Indien partijen over de personen niet zijn overeengekomen, zal het vonnis bevelen dat partijen dezelve binnen drie dagen na de beteekening zullen noemen, en dat bij gebreke van dien tot de bevolen verrigting zal worden overgegaan door deskundigen bij hetzelfde vonnis ambtshalve te benoemen.

Binnen den bovengemelden termijn zullen partijen, wanneer zij omtrent de benoeming van deskundigen zijn overeengekomen, daarvan verklaring ter griffie doen.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 223 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk gelezen werd, bestaat zoo goed als geen verschil.

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) zijn echter de in het tweede lid van evengezegd art. 223 voorkomende woorden: „drie dagen na de beteekening", vervangen door: *acht dagen na de uitspraak*. Deze wijziging was noodig met het oog op het, bij genoemde wet, aangenomen beginsel, dat het vonnis door de uitspraak, zonder beteekening, werkt.

Artikel 217.

Bij het vonnis in het voorgaande artikel gemeld, wordt de dag en het uur der eeds-aflegging van de deskundigen bepaald.

Dit vonnis zal door de meest gereede partij, doch in het geval dat de partijen op de teregtzitting niet over de benoeming zijn overeengekomen, niet dan na verloop van den bij het tweede lid van het voorgaande artikel gestelden termijn, of na het afleggen der bij het derde lid van dat artikel bedoelde verklaring, aan de benoemde deskundigen worden beteekend, met oproeping om den eed af te leggen. Deze oproeping zal gedaan worden, ten minste drie dagen vóór den dag tot het afleggen van den eed bepaald. Partijen behoeven bij de eedsaflegging niet tegenwoordig te zijn.

De regter zal kunnen bevelen, dat de eed worde afgelegd voor het hoofd van het bestuur der plaats, waar de bevolene verrigting moet worden bewerkstelligd; in welk geval de meest gereede partij dien ambtenaar bij requeste zal verzoeken om den tijd en de plaats der eedsaflegging te bepalen.

Bovenstaand artikel, door Mr. Wichers overgenomen uit het ontwerp der commissie van 1839, is wel is waar ontleend aan art. 224 Wetb. Rechtsv., doch wijkt daarvan belangrijk af. Laatstgenoemd artikel toch luidde oorspronkelijk, dat wil zeggen, vóór de vaststelling der wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n⁰. 103), aldus: „Bij het vonnis in het voorgaande artikel gemeld zal bepaald worden de dag en het uur der eedsaflegging van de benoemde deskundigen.

„Echter zal het hof of de regtbank mogen bevelen dat die eed worde afgelegd voor den regter van het kanton waarin de bevolene verrigting moet plaats hebben.

„Na verloop van den in het voorgaande artikel bepaalden termijn zal de meest gereede partij het vonnis aan de benoemde deskundigen doen beteekenen, met oproeping om den eed af te leggen: deze oproeping zal gedaan worden ten minste drie dagen voor den dag tot het afleggen van den eed bepaald. Partijen behoeven bij de eedsaflegging niet tegenwoordig te zijn".

Naar het vóór de inwerkingtreding der wet van 7 Juli 1896 algemeen heerschend gevoelen, — welk gevoelen thans echter geen steun meer zou vinden in de wet, — kon het voorschrift, vervat

in het eerste lid van bovenstaand art. 224, slechts toepassing vinden, indien partijen op de terechtzitting omtrent de personen, die zij als deskundigen wenschten te doen hooren, waren overeengekomen, en wel omdat, wanneer dit niet het geval was, ingevolge het bepaalde bij het tweede en derde lid van het voorafgaande artikel, zooals dit destijds luidde, eerst na de beteekening van het vonnis blijken kon, wie als deskundigen zouden optreden en het dus, met het oog op de onzekerheid van den dag dier beteekening, onmogelijk was het tijdstip der eedsaflegging bij het vonnis te bepalen. Verder werd voor evengezegd gevoelen nog aangevoerd, dat de in art. 224 al. 1 gebezigde uitdrukking: *de benoemde deskundigen*, zeker niet juist was in de gevallen, vermeld in het tweede en derde lid van het voorafgaande artikel, dewijl in die gevallen, tijdens het wijzen van het vonnis, de benoeming nog onzeker was en de deskundigen dus niet gezegd konden worden *benoemd* te zijn, zijnde er ten slotte nog op gewezen, dat, volgens art. 224 al. 3, de deskundigen eerst drie dagen na de beteekening van het vonnis konden worden opgeroepen tot het afleggen van den eed, vloeiende hieruit toch voort, dat de rechter daartoe onmogelijk vooraf den dag en het uur kon bepalen, ongerekend dat er nog wrakingen konden worden voorgesteld, waarover eerst eene beslissing moest worden genomen [1]).

Niet onwaarschijnlijk nu komt het mij voor, dat de Indische wetgever van art. 224 al. 1 Wetb. Rechtsv. de lezing heeft vastgesteld, welke gevonden wordt in art. 217 al. 1 Regl. Rechtsv., ten einde deze bepaling zoowel toepasselijk te doen zijn, wanneer partijen op de terechtzitting omtrent de deskundigen zijn overeengekomen, als wanneer de deskundigen later door haar gekozen zijn, of wel wanneer de bevolen verrichting moet geschieden door deskundigen, die ambtshalve door den rechter zijn benoemd.

Mocht dit doel inderdaad hebben bestaan, — waarvan trouwens uit de stukken niets blijkt, — dan zou het echter wel niet gezegd kunnen worden bereikt te zijn, daar evenbedoelde lezing toch de vroegere onzekerheid omtrent den dag der beteekening van het vonnis niet opheft en alzoo de onmogelijkheid blijft bestaan om, buiten en behalve het geval dat partijen op de terechtzitting omtrent de te benoemen

1) Zie het *Handboek voor de burg. regtsv.* van J. van den Honert, blz. 317, noot 1 en 2; het *Wetb. van burg. regtsv.* van Mr. S. P. Lipman, blz. 104; de *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.* van Mr. de Pinto, 2de ged.te, § 168 n°. 3, blz. 357 en 358; *Het Ned. Wetb. van burg. regtsv.* van Mr. Oudeman, dl. I, blz. 299 en 300; en *Het Ned. burg. procesrecht* van Mr. van Boneval Faure, dl. IV, blz. 83.

deskundigen overeengekomen zijn, den dag en het uur der eedsaflegging bij het vonnis te bepalen.

Het tweede lid voorts van art. 217 Regl. Rechtsv., hetwelk handelt over de beteekening aan de deskundigen van het hiervoren bedoelde vonnis, is ontleend aan het derde lid van art. 224 Wetb. Rechtsv., zooals het vóór de vaststelling der wet van 7 Juli 1896 werd gelezen. Dat lid is echter belangrijk gewijzigd. Wat daarbij omtrent evengezegde beteekening was voorgeschreven, — die beteekening behoeft thans niet meer plaats te hebben, moetende „de meest gereede partij de deskundigen oproepen om den eed af te leggen bij een exploit, dat de regterlijke opdragt inhoudt", — hield verband met het bepaalde bij het voorafgaande artikel, hetwelk de volgende gevallen onderscheidde:

1°. dat partijen op de terechtzitting overeengekomen waren omtrent de personen, aan wie zij verlangden dat bij het vonnis, waarbij een onderzoek of opneming door deskundigen was bevolen, dat onderzoek of die opneming zou worden opgedragen;

2°. dat partijen op de terechtzitting niet over de benoeming van deskundigen overeengekomen waren, als wanneer haar bij het vonnis werd opgedragen hen binnen drie dagen na de beteekening te noemen, in welk geval:

a. wanneer zij zulks binnen gezegden termijn niet deden, de bevolene verrichting werd bewerkstelligd door de bij hetzelfde vonnis ambtshalve benoemde deskundigen; en

b. wanneer zij zulks wel deden, daarvan binnen dienzelfde termijn van drie dagen door haar verklaring ter griffie moest worden gedaan.

Volgens art. 224 al. 3 Wetb. Rechtsv. nu moest het vonnis in al de hier genoemde gevallen, na verloop van den onder n°. 2 vermelden termijn, dus nadat drie dagen na de beteekening daarvan aan de wederpartij verloopen waren, beteekend worden aan de benoemde deskundigen.

Daarentegen bepaalt art. 217 al. 2 Regl. Rechtsv., dat het vonnis, in het onder n°. 2 letter *a* gezegde geval, niet dan na verloop van den daar genoemden termijn van drie dagen, en in het geval, vermeld onder n°. 2 letter *b*, na het afleggen der daar bedoelde verklaring, aan de benoemde deskundigen zal worden beteekend. Verschillende termijnen worden hier alzoo vastgesteld voor de onder n°. 2 letter *a* en voor de onder n°. 2 letter *b* vermelde gevallen, niettegenstaande de in het laatste geval bedoelde verklaring ter griffie moet worden

gedaan binnen den korten termijn van drie dagen, waarvan in het voorafgaande geval de rede is, zoodat zich, tusschen die verklaring ter griffie en het einde van gezegden termijn, slechts een verschil in tijd van hoogstens een paar dagen kan voordoen, welk verschil, naar het mij voorkomt, geen voldoenden grond opleverde om de bepaling van art. 224 al. 3 Wetb. Rechtsv. te wijzigen.

Tegen die wijziging bestaat bovendien dit bezwaar, dat daarbij niet voorzien is in het hiervoren onder n°. 1 vermelde geval, dat namelijk partijen op de terechtzitting overeengekomen zijn over de te benoemen deskundigen. Blijkens de bewoordingen toch van art. 217 al. 2 Regl. Rechtsv. is hierbij enkel en alleen bepaald, wanneer, „in het geval dat de partijen op de teregtzitting niet over de benoeming zijn overeengekomen", het vonnis aan de deskundigen moet worden beteekend, terwijl het geval, dat zij op de terechtzitting wel over de benoeming overeengekomen zijn, met stilzwijgen wordt voorbijgegaan. Hieruit volgt, dunkt mij, noodzakelijkerwijze, dat het vonnis, in dit laatste geval, te allen tijde, dus ook reeds vóór den aanvang van den bij art. 216 al. 2 Regl. Rechtsv. vermelden termijn, aan de deskundigen kan worden beteekend. Of het echter de bedoeling is geweest daartoe de gelegenheid open te stellen, mag, mijns inziens, worden betwijfeld.

Hoewel, wanneer partijen, overeenkomstig art. 216 al. 3 Regl. Rechtsv., overeengekomen zijn omtrent de te benoemen deskundigen, aan dezen zeer zeker, behalve het vonnis, ook de daarvan ter griffie opgemaakte acte moet worden beteekend, schrijft art. 217 Regl. Rechtsv., even als vroeger art. 224 Wetb. Rechtsv., slechts de beteekening van het vonnis aan de deskundigen voor.

Ook is, zoomin bij het eerste, als bij het laatstgenoemde artikel bepaald, op welke wijze de deskundigen beëedigd moeten worden en wat zij moeten beëedigen. Met opzicht tot de beëediging van deskundigen geldt echter in Indië het voorschrift van art. 14 Alg. bep. van wetg., volgens hetwelk zij overeenkomstig de godsdienstige wetten en gebruiken van hun bijzonderen landaard of gezindte beëedigd moeten worden, terwijl algemeen wordt aangenomen dat zij den eed of de belofte moeten doen van geheel naar waarheid, immers naar hun beste weten, hun gevoelen te zullen uitbrengen [1]).

Ingevolge de laatste zinsnede van art. 217 al. 2 Regl. Rechtsv. behoeven partijen bij die eedsaflegging niet tegenwoordig te zijn. Dat hier onder *partijen* niet partijen in persoon, doch hare procureurs zijn

1) Vergl. art. 278 Inl. Regl.

te verstaan, blijkt, dunkt mij, duidelijk uit art. 221 al. 3 van gezegd Reglement, waarbij bepaald is, dat de afwezige partij bij acte van procureur tot procureur moet worden opgeroepen. Zelfs schijnt in Indië de eedsaflegging vaak buiten de procureurs om te geschieden, na oproeping door den griffier [1]).

Bij art. 217 al. 3 Regl. Rechtsv. eindelijk is aan den rechter de bevoegdheid gegeven om te bevelen, dat de eed, welken het hof of de rechtbank hier te lande, blijkens art. 224 al. 2 Wetb. Rechtsv., kan doen afnemen door den rechter van het kanton, waarin de bevolene verrichting moet plaats hebben, zal worden afgelegd voor het hoofd van het bestuur der plaats, waar die verrichting moet worden bewerkstelligd. Tevens is hierbij voorgeschreven, dat de meest gereede partij, in zoodanig geval, gezegden ambtenaar bij request zal verzoeken om den tijd en de plaats der eedsaflegging te bepalen. Een dergelijk voorschrift wordt, in geval eener opdracht tot het hooren van getuigen, in de artt. 190 en 205 Regl. Rechtsv. gemist, wat evenwel niet wegneemt, dat ook in die gevallen, aan de gedelegeerde autoriteit, bij request moet worden verzocht den dag en het uur vast te stellen, waarop het verhoor zal kunnen plaats hebben.

Wat verder de beteekenis der uitdrukking *hoofd van het plaatselijk bestuur* betreft, te dien aanzien kan hier, naar ik meen, worden volstaan met eene verwijzing naar hetgeen dienaangaande hiervoren reeds is gezegd, onder opmerking dat in de gewesten Banka en Palembang de eed door de deskundigen niet voor het hoofd van plaatselijk bestuur, maar voor den landraadvoorzitter moet worden afgelegd.

Artikel 218.

De deskundigen van ambtswege benoemd, kunnen gewraakt worden uit denzelfden hoofde als de getuigen.

De deskundigen door partijen aangewezen, kunnen niet gewraakt worden dan uit hoofde van oorzaken, welke na de benoeming en vóór de aflegging van den eed mogten zijn opgekomen.

De wraking moet altijd vóór de eedsaflegging worden voorgesteld. Zij zal summierlijk beslist worden en het vonnis zal niet vatbaar zijn voor hooger beroep.

---

1) Zie blz. 117 (aant. h^6) van Mr. Winckel's *Formulierboek*.

Met art. 225 Wetb. Rechtsv., gelijk dit gelezen werd vóór de vaststelling der wet van 7 Juli 1896, stemt bovenstaand artikel, zoo-goed als geheel, overeen. Wel waren in het ontwerp van Mr. Wichers, aan het slot van het artikel, nog de woorden: „of cassatie", gevoegd, doch met die bijvoeging kon het Hoog-Gerechtshof zich niet vereenigen, hetwelk, in zijn advies van den 19den Juli 1847, verklaarde het nut daarvan niet te kunnen bevroeden, waarop door Mr. Wichers in hare doorhaling bewilligd werd. Met opzicht tot deze doorhaling is van toepassing wat, bij de bespreking van art. 178, is gezegd omtrent de doorhaling der woorden: „van cassatie", welke aanvankelijk ook aan het slot van het eerste lid van dat artikel waren toegevoegd.

Ten slotte zij hier nog aangeteekend, dat, bij voormelde wet van 7 Juli 1896, de tweede zinsnede van art. 225 al. 3 Wetb. Rechtsv. is vervangen door: „De deskundige wordt, zoo hij verschijnt, gehoord; de regter doet uitspraak zonder hooger beroep".

ARTIKEL 219.

De wraking moet worden voorgesteld binnen drie dagen na de benoeming, bij eenvoudige acte, houdende de gronden der wraking, en de bewijzen daartoe strekkende, of het aanbod om de wraking met getuigen te staven.

In het laatste geval kan de regter het bewijs door getuigen bevelen, op de wijze ten aanzien van het getuigen-verhoor in summiere zaken voorgeschreven. Na verloop van voormelden termijn wordt de wraking niet meer toegelaten.

Bovenstaand artikel stemt overeen met art. 226 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk werd vastgesteld.

Dat de in den aanhef daarvan vermelde termijn uitsluitend geldt, in geval van wraking van door den rechter ambtshalve benoemde deskundigen, en begint te loopen van het tijdstip, waarop hunne benoeming door berusting van partijen haar beslag heeft gekregen, is door Mr. van Boneval Faure, mijns inziens, onwederlegbaar aangetoond [1]).

Gezegde termijn is, blijkens art. 17 al. 4 van Stbl. 1851 n°. 4, niet van toepassing, wanneer de Hooge Raad, bij de behandeling in hooger beroep van een door het Hoog-Gerechtshof gewezen arrest, een onderzoek van deskundigen, in Indië bevolen heeft.

---

1) Zie dl. IV, blz. 77 en 78 van diens *Ned. burg. procesrecht.*

Bij de wet van 7 Juli 1896 is art. 226 Wetb. Rechtsv. in zoover gewijzigd, dat de, in het tweede lid voorkomende, woorden: „op de wijze ten aanzien van het getuigen-verhoor in summiere zaken voorgeschreven", vervallen zijn.

Artikel 220.

In geval de wraking aangenomen wordt, zal of zullen bij hetzelfde gewijsde van ambtswege één of meerdere nieuwe deskundige personen, in plaats van den gewraakten of de gewraakte, benoemd worden.

In geval de wraking verworpen wordt, zal de partij, die haar voorgesteld heeft, in zoodanige schaden en interessen verwezen worden als bevonden zal worden te behooren, zelfs jegens den gewraakten persoon, indien hij zulks vordert; maar in dit laatste geval, kan hij in de zaak in geschil niet als deskundige blijven.

Tusschen het eerste lid van bovenstaand artikel en dat van art. 227 Wetb. Rechtsv. bestaat zoo goed als geen verschil.

Wat het tweede lid van die artikelen betreft, dat van art. 227 is ingetrokken bij art. 4 der wet van 7 April 1869 (Ned. Stbl. n°. 55), terwijl het daarmede overeenstemmende tweede lid van art. 220 Regl. Rechtsv. eveneens is ingetrokken, en wel bij art. 5 van het hiervoren in de aanteekening op art. 45 besproken Koninklijk besluit van 6 November 1871 n°. 22 (Stbl. 1872 n°. 13).

Artikel 221.

Het proces-verbaal van eeds-aflegging moet inhouden de opgave, door de deskundigen te doen, van de plaats, den dag en het uur, waarop zij tot het verrigten hunner werkzaamheden zullen overgaan.

Indien partijen bij de eeds-aflegging tegenwoordig zijn, geldt deze opgave als oproeping.

De afwezige partij zal bij acte van procureur tot procureur worden opgeroepen.

Met art. 228 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk werd vastgesteld, stemt bovenstaand artikel, althans het eerste en het tweede lid daarvan, vrij wel overeen. Het daartusschen bestaande verschil

toch komt eigenlijk hierop neêr, dat het eerste lid van art. 221 Regl. Rechtsv. eenigszins juister en duidelijker is gesteld, dan het eerste lid van art. 228, hetwelk aldus luidde: „Het proces-verbaal van eedsaflegging moet inhouden de opgave van de plaats, den dag en het uur door de deskundigen te doen tot het verrigten hunner werkzaamheden".

Het derde lid voorts van evengezegd art. 228 luidde als volgt: „De afwezige partij zal bij akte van procureur tot procureur, of indien er geen procureur is, bij exploit aan den persoon of de woonplaats worden opgeroepen". Volgens dit voorschrift — hetwelk, bij de herziening van het Wetboek van 1830, in het leven geroepen werd, in verband met het bepaalde bij het thans vervallen art. 210 Wetb. Rechtsv. [1]), — behoorde derhalve de afwezige partij, die geen procureur had gesteld, bij exploit opgeroepen te worden aan haar persoon of woonplaats. In art. 200 Regl. Rechtsv., hetwelk ontleend is aan evengezegd art. 210, wordt echter, gelijk hiervoren reeds is opgemerkt, de bepaling niet teruggevonden, dat de beteekening aan de wederpartij, die geen procureur heeft gesteld, moet geschieden aan haar persoon of woonplaats. En evenmin is in het derde lid van bovenstaand art. 221 het voorschrift overgenomen, hetwelk vroeger gevonden werd in art. 228 al. 3 Wetb. Rechtsv., en luidens hetwelk de afwezige partij, indien er geen procureur was, bij exploit aan den persoon of de woonplaats moest worden opgeroepen. Hieruit volgt, dat in Indië de afwezige partij niet behoeft opgeroepen te worden, „indien er geen procureur is".

Artikel 222.

Indien een benoemde deskundige de benoeming niet aanneemt, of ten opgegeven dage en ure niet verschijnt, het zij ter aflegging van den eed, het zij tot de bevolene verrigting, zullen partijen dadelijk overeenkomen om eenen anderen in zijne plaats te benoemen; bij gebreke van dien, kan de regter de benoeming ambtshalve doen.

De benoemde die, na den eed te hebben afgelegd, de aangenomen verrigting niet uitvoert, kan door den regter die hem benoemd heeft verwezen worden in alle de kosten door de nalatigheid veroorzaakt, en zelfs tot vergoeding van schaden en interessen, zoo daartoe gronden zijn.

---

1) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 320.

Met art. 229 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel overeen.

Hier te lande kan, blijkens art. 192 n°. 2 Strafwetb., de deskundige die opzettelijk aan zijne verplichtingen niet voldoet, niet alleen burgerrechtelijk, maar ook strafrechtelijk worden vervolgd. In Indië echter stelt de deskundige zich in dat geval slechts bloot aan burgerrechtelijke veroordeelingen.

Artikel 223.

Het afschrift van de regterlijke uitspraak en de benoodigde stukken zullen aan de deskundigen worden ter hand gesteld.

Partijen zullen bij het onderzoek aan de deskundigen zoodanige voordragten en vorderingen mogen doen, als zij zullen goedvinden, en daarvan zal melding gemaakt worden bij het berigt.

Dit artikel is volkomen gelijkluidend aan art. 230 Wetb. Rechtsv. en bevat dus, evenals dit laatste, de, met het oog op de bij art. 217 al. 2 Regl. Rechtsv. voorgeschreven beteekening, zeker geheel overtollige bepaling, dat „het afschrift van de regterlijke uitspraak" aan de deskundigen zal worden ter hand gesteld. De vroeger ook bij de Nederlandsche bepaling, waaraan evengezegd art. 217 al. 2 Regl. Rechtsv. is ontleend, namelijk bij art. 224 al. 3 Wetb. Rechtsv. voorgeschreven beteekening van het vonnis aan de benoemde deskundigen, behoeft echter thans, tengevolge der bij de wet van 7 Juli 1896 in die bepaling gebrachte wijziging, niet meer plaats te hebben.

Artikel 224.

De deskundigen maken, na raadpleging, hun berigt met redenen bekleed schriftelijk op, bij meerderheid van stemmen.

In geval van verschil van gevoelen, mogen zij echter de onderscheidene gevoelens met de gronden van dien opgeven, zonder bekend te maken welk het persoonlijk gevoelen van ieder van hen is.

Het berigt wordt gedagteekend en door allen onderteekend.

Indien geen der deskundigen zich daartoe in staat bevindt, wordt hetzelve door eenen notaris opgemaakt en mede door dezen geteekend.

Luidens art. 231 al. 4 Wetb. Rechtsv. wordt het bericht, indien geen der deskundigen zich daartoe in staat bevindt, „door den grifier van het kanton-geregt van de plaats waar de werkzaamheden zijn

verrigt, opgemaakt en door hem medegeteekend". Overigens stemmen art. 231 Wetb. Rechtsv. en art. 224 Regl. Rechtsv. volkomen met elkander overeen. Dit laatste artikel beslist alzoo, evenmin als art. 231, de vraag, welke, bij de over die bepaling gevoerde beraadslagingen, werd gedaan, hoe gehandeld moet worden, indien een of meer van de deskundigen niet kan of niet kunnen teekenen [1]).

Artikel 225.

De deskundigen zullen gehouden zijn, op straffe van schaden en interessen, het berigt op de griffie van het regterlijk collegie, hetwelk de opneming bevolen heeft, over te brengen binnen den termijn door den regter te bepalen; de griffier zal van die overbrenging doen blijken.

Hunne vacatien zullen door den president aan den voet van de minuut begroot worden, en daarvan zal een bevelschrift van tenuitvoerlegging uitgegeven worden, ten laste van de partij die de opneming verzocht heeft, of die dezelve, in geval zij van ambtswege bevolen is geweest, vervolgd heeft.

Behalve dat in het eerste lid van art. 232 Wetb. Rechtsv., in plaats van: „van het regterlijk collegie, hetwelk", – gelijk in het eerste lid van bovenstaand artikel, — gelezen wordt: „van het hof of van de regtbank, die", en dat het, in het tweede lid van dat art. 232 gebezigde woord: „voorzitter", vervangen is door: „president" in art. 225 al. 2, stemden de twee genoemde wetsartikelen vóór de vaststelling der wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) in allen deele met elkander overeen. Bij die wet zijn echter in art. 232 al. 1 Wetb. Rechtsv. de woorden: „binnen den termijn door den regter te bepalen", vervangen door: „binnen den volgens artikel 228 van dit wetboek bepaalden termijn".

Voorschriften betreffende het bedrag der aan de deskundigen in Indië toekomende vacatie-gelden en de berekening hunner vacatiën, worden gevonden in de artt. 49 en vgg. van het Tarief, afgekondigd in Stbl. 1851 n°. 27.

Artikel 226.

Bij weigering of vertraging van hetgeen in het eerste lid des vorigen artikels is voorgeschreven, kunnen de deskundigen door

1) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 321.

de meest gereede partij bij den regter, welke hen heeft benoemd, worden gedagvaard, ten einde zelfs bij lijfsdwang tot het ter griffie nederleggen van het berigt te worden veroordeeld.

De regtspleging hierover geschiedt summierlijk en zonder verdere instructie.

Dit artikel stemt overeen met art. 233 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk werd vastgesteld. Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) is echter het tweede lid van laatstgenoemd artikel vervangen door de volgende bepaling: „De regter doet uitspraak, de verschenen deskundigen gehoord, zonder voorafgaande conclusiën".

Met opzicht tot het geval, dat de deskundigen opzettelijk nalaten hun bericht ter griffie neder te leggen, geldt het aangeteekende op art. 222 Regl. Rechtsv., en kunnen zij dus in Indië slechts civielrechtelijk, overeenkomstig de artt. 225 en 226 van genoemd Reglement, en niet strafrechtelijk worden aangesproken.

Artikel 227.

De meest gereede partij zal aan de wederpartij een afschrift van het berigt doen beteekenen, en voortprocederen bij acte van procureur tot procureur.

Tusschen dit artikel en het thans vervallen art. 234 Wetb. Rechtsv. bestaat zoo goed als geen verschil.

Artikel 228.

Indien de regter in het berigt de vereischte inlichting niet bevindt, kan hij ambtshalve andere deskundigen benoemen, welke aan de vroegere zoodanige ophelderingen mogen vragen als zij oorbaar achten.

Met art. 235 Wetb. Rechtsv. komt bovenstaand artikel overeen.

Artikel 229.

De regter is in geen geval verpligt het door de deskundigen geuit gevoelen te volgen, indien zijne overtuiging daartegen strijdt.

Tusschen dit artikel en art. 236 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat geen verschil.

NEGENDE AFDEELING.

Van het hooren der partijen.

Artikel 230.

De partijen mogen in alle zaken en in elken stand van het geding verzoek doen om elkander op ter zake dienende en niet tot iets anders betrekkelijke vraagpunten te doen hooren.

De partij die hare wederpartij wil doen hooren, zal aan den regter een verzoekschrift daartoe inleveren, de feiten en vraagpunten inhoudende.

Dit artikel stemt overeen met art. 237 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, behalve dat in het tweede lid van laatstgezegd artikel achter het woord: „verzoekschrift", het woord: „daartoe", niet werd aangetroffen en dat op het woord: „inhoudende", nog deze woorden volgden: „hetwelk aan de wederpartij moet worden beteekend".

De weglating dezer laatste woorden leidt als van zelf tot de gevolgtrekking, dat de Indische wetgever de beteekening der vraagpunten aan de tegenpartij niet heeft gewild.

Nochtans is zulks wel eens betwist en is de meening, dat de vraagpunten, waarop eene partij hare wederpartij verlangt te doen hooren, aan deze wel degelijk beteekend moeten worden, behalve met enkele utiliteits-argumenten, verdedigd, op grond: 1°. dat het verhoor op vraagpunten is een incident, waarop de voorschriften toepasselijk zijn, vervat in de artt. 117 en 241 Regl. Rechtsv., volgens welke elke incidenteele vordering ter kennis van de tegenpartij moet worden gebracht, ten einde haar gelegenheid te geven tot tegenspraak, en dat derhalve de laatste woorden van het oude art. 237 en de vroegere aanhef van art. 238 Wetb. Rechtsv., als geheel overtollig, niet zijn overgenomen in de artt. 230 en 231 Regl. Rechtsv.; en 2°. dat het voorschrift, *dat de partij geen geschreven opstel mag voorlezen*, zeer zeker niet zou worden aangetroffen in art. 234 van gezegd Reglement, indien de wetgever niet gewild had, dat de partij vooraf in wetenschap zou worden gesteld met de door den verzoeker gestelde vraagpunten.

Hiertegen echter is in hoofdzaak aangevoerd: 1°. dat, aangenomen

ook al, dat het verzoek tot het hooren op vraagpunten als een gewoon incident te beschouwen is [1]), dan toch zeker de bijzondere wijze van procedeeren, ten aanzien van dat rechtsmiddel voorgeschreven, ten zeerste voor de stelling pleit, dat, voor zooveel bedoeld incident betreft, opzettelijk van de gewone regelen der procedure voor tusschengeschillen is afgeweken en dat dus daarop de algemeene beginselen van procedure niet van toepassing zijn, waarop de voorstanders der voorafgaande beteekening zich beroepen; 2°. dat het verbod van art. 234 Regl. Rechtsv. *om een geschreven opstel voor te lezen*, geen noodzakelijk verband houdt met eene voorafgaande kennisneming der gestelde vraagpunten, daar in vele gevallen door de te hooren partij, of althans door haar praktizijn, wel ongeveer kan worden nagegaan, wat die vraagpunten zullen bevatten, en dat het dus niet onmogelijk is, dat de wetgever dergelijke gevallen op het oog heeft gehad, zijnde het evenwel nog waarschijnlijker, dat hier enkel te denken valt aan een verzuim om bedoelde woorden te schrappen; en 3°. dat het nieuwe voorschrift van art. 235 Regl. Rechtsv. kennelijk ten doel heeft om te gemoet te komen aan de bezwaren, waartoe een verhoor op vooraf niet beteekende vraagpunten zou kunnen leiden [2]).

Dat dit betoog juist is en dat alzoo de laatste woorden van het oude art. 237 Wetb. Rechtsv. alleen daarom niet zijn overgenomen in art. 230 Regl. Rechtsv., omdat Mr. Wichers eene voorafgaande beteekening der vraagpunten niet wenschelijk achtte, blijkt ten duidelijkste uit hetgeen door hem, omtrent laatstbedoelde bepaling, werd aangeteekend in zijne nota van toelichting, waarin men dienaangaande het volgende leest: „Het is raadzaam voorgekomen de bij de Nederlandsche wet voorgeschrevene voorafgaande beteekening der in dit artikel bedoelde vraagpunten achterwege te laten, dewijl de ondervinding heeft geleerd, dat hierdoor aan de partij, welke niet ter goede trouw is, de gelegenheid wordt gegeven om zich voor te bereiden

---

1) Met opzicht tot de bepalingen, welke vóór de vaststelling der wet van 7 Juli 1896 gevonden werden in art. 247 en vgg. Wetb. Rechtsv. (en daaruit zijn overgenomen in art. 241 en vgg. Regl. Rechtsv.), zegt Mr. van Boneval Faure in dl. III, blz. 4, van zijn werk over: *Het Ned. burg. procesrecht*, dat die bepalingen blijkbaar voor een zeer bijzonder soort van incidenten geschreven werden, te weten voor incidenteele *vorderingen*, en wel bepaaldelijk in de eerste plaats voor de zoodanige, welke als nieuwe vorderingen in het geding worden gebracht.

2) Zie het opstel van Mr. B. de Groot: *Moet volgens het Nederlandsch-Indisch regt, het verzoekschrift houdende feiten en vraagpunten aan de wederpartij vooraf worden beteekend?* in Het Recht in N. I., dl. XX, blz. 11 en vgg.

op ontwijkende en spitsvondige antwoorden, en dus doende het doel der ondervraging te verijdelen" [1]).

Ongetwijfeld moet alzoo als vaststaande worden aangenomen, dat in Indië bij een verhoor op vraagpunten deze niet, evenals vroeger hier te lande, vooraf aan de te hooren partij behoeven beteekend te worden [2]). Dit verschil tusschen de Indische en de vroegere Nederlandsche wetgeving levert echter — gelijk in der tijd terecht door den raad van justitie te Samarang werd beslist [3]), — geen grond op om een verhoor op vraagpunten toe te staan, hetwelk geene andere strekking heeft, dan om van de partij een antwoord uit te lokken, dat in strijd is met hetgeen door haar procureur reeds duidelijk is te kennen gegeven, daar toch hierin eene miskenning gelegen zou zijn van het wettelijk beginsel, dat de procureur, als vertegenwoordiger van de partij, voor wie hij opkomt, alle uitingen en verrichtingen voor haar in rechte doet, zijnde de partij zelve alleen gerechtigd daartegen op te komen.

Wat verder de vraag betreft in welken stand van het geding nog een verhoor op vraagpunten kan worden toegestaan, dienaangaande besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest, dd. 21 October 1880 [4]), dat, wanneer na eene bij pleidooi gedane ontkentenis van feiten, de andere partij te kennen geeft, dat zij bij de stukken een verzoekschrift zal voegen om hare tegenpartij op vraagpunten te hooren en zulks ook doet, bedoeld verzoek, als kunnende dit gedaan worden in elken stand van het geding, voor inwilliging vatbaar is.

Door den raad van justitie te Soerabaja werd nu eenige jaren geleden eene beslissing genomen in ongeveer gelijken zin, welke toen echter bestreden werd, op grond dat het den rechter niet geoorloofd zou zijn om, indien op den met goedvinden van beide partijen bepaalden pleitdag, door eene van haar, een verhoor op vraagpunten en dientengevolge uitstel der pleidooien wordt gevraagd, dit verzoek, wanneer

---

1) Aldus ook Mr. A. O. in zijn opstel: *Is het goed te keuren, dat de vraagpunten, op welke een partij hare wederpartij wil doen hooren, vooraf aan deze moeten beteekend worden?* in dl. V, blz. 239 en vgg., der Opmerkingen en Mededeelingen van Mr. A. Oudeman en Mr. G. Diephuis.

2) Vergel. de beschikking van het Hoog-Gerechtshof van 15 Juni 1858 (Het Recht in N. I., dl. XVI, blz. 174 en 175) en het vonnis van den raad van justitie te Soerabaja van 13 November 1861 (Het Recht in N. I., dl. XX, blz. 233 en 234).

3) Bij vonnis, dd. 3 Februari 1886 (Wkbl. van het Recht, n°. 1226).

4) Wkbl. van het Recht, n°. 940.

de tegenpartij zich tegen de inwilliging daarvan verzet, toe te staan [1]).

Voor zooveel Nederland aangaat bestaat de hier bedoelde rechtsvraag niet meer sedert, bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), art. 237 Wetb. Rechtsv. gewijzigd en daarvan de volgende lezing vastgesteld is: „Partijen mogen bij incidentele conclusie verzoeken om elkander op ter zake dienende en niet tot iets anders betrekkelijke vraagpunten te doen hooren. De conclusie zal de feiten en vraagpunten inhouden.

„Indien eene partij, nadat de dag voor het houden der pleidooijen reeds bepaald is, zoodanig verhoor nog wenscht te vragen, zal zij daartoe aan den regter een verzoekschrift moeten inleveren, de feiten en vraagpunten inhoudende, en dit aan de wederpartij doen beteekenen. De behandeling van dit verzoek zal alsdan, zonder nadere conclusie van de verzoekende partij, geschieden tegelijk met die pleidooijen, als wanneer de wederpartij geregtigd zal zijn op dat verzoek mondeling en ook bij conclusie te antwoorden.

„Indien de wederpartij in een der gevallen, bij het eerste of tweede lid van dit artikel bedoeld, de gestelde feiten erkent, zal het verhoor vervallen".

Bij voormelde wet van 7 Juli 1896 is voorts aan art. 238 Wetb. Rechtsv. een tweede lid toegevoegd, waarbij aan den rechter de bevoegdheid is verleend om het verhoor geheel van de hand te wijzen, „indien in het geval in het tweede lid van artikel 237 omschreven, het verzoek zoo laat is geschied, dat de wederpartij buiten staat is, zich daarover uit te laten".

Daarentegen is bij de herziening van 1896 de vraag niet uitgemaakt, of een verzoek tot verhoor op vraagpunten kan worden toegestaan vóór nog door den gedaagde van antwoord is gediend. Deze vraag werd door het Hoog-Gerechtshof bij herhaling in bevestigenden zin beantwoord voor het geval, dat uit de dagvaarding, in verband met den inhoud van het verzoekschrift der wederpartij, kan worden opgemaakt welk geschil tusschen partijen bestaat [2]).

Geweigerd echter werd door het Hof een verzoek tot verhoor op vraagpunten [3]) in een geval, waarin bleek, dat het verhoor moest

---

1) Zie het opstel van Mr. A. v(an) G(ennep): *Een gevaarlijk antecedent*, in n°. 1669 Wkbl. van het Recht.

2) Zie het arrest van 24 April 1884 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. XLIII, blz. 221 en vgg. en n°. 1091 Wkbl. van het Recht) en dat van 4 Juni 1891 (Wkbl. van het Recht, n°. 1465).

3) Bij arrest van 9 Februari 1899 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXXII, blz. 119 en 120).

strekken om de noodige gegevens te verschaffen voor een incidenteelen eisch tot gerechtelijk onderzoek naar de echtheid of onechtheid van een, door de tegenpartij in het geding gebracht, geschrift, en wel op grond dat, ingevolge art. 150 en vgg. Regl. Rechtsv., aan de daarbij voorgeschreven formaliteiten moet zijn voldaan, alvorens er sprake kan zijn van het leveren van bewijs, dat het overgelegde stuk valsch is.

Artikel 231.

De regter zal naauwkeurig onderzoeken of de vraagpunten tot het geschil betrekkelijk zijn; hij zal de zoodanige die hij als strikvragen beschouwt ter zijde stellen, of het verhoor der partij, zoo daartoe termen zijn, geheel van de hand wijzen.

Behalve dat de aanhef van art. 238 Wetb. Rechtsv. oorspronkelijk aldus luidde: „Na verhoor van de wederpartij ten aanzien van hare gehoudenheid om op vraagpunten te antwoorden, zal de regter naauwkeurig onderzoeken enz.", stemde bovenstaand artikel met dat art. 238, vóór dat het bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) gewijzigd was, in allen deele overeen. Die aanhef echter kon natuurlijk niet worden overgenomen, daar hij niet paste in het stelsel van de Indische wet, welke, gelijk bij de bespreking van het vorige artikel reeds is gezegd, niet wil, dat een verzoek op vraagpunten zal worden beteekend aan de wederpartij, waaruit van zelf volgt, dat deze partij van de zaak onkundig dient te blijven, en dus ook niet moet worden gehoord „ten aanzien van hare gehoudenheid om op vraagpunten te antwoorden".

Thans echter komt, ten gevolge der, bij evengemelde wet van 7 Juli 1896, in art. 238 Wetb. Rechtsv. gebrachte wijziging, de aanhef van dit artikel met die van art. 231 Regl. Rechtsv. geheel overeen; daarenboven is, gelijk reeds bij de bespreking van het vorige artikel werd gezegd, aan dat art. 238 nog een nieuw, tweede lid toegevoegd.

Artikel 232.

Indien de regter het hooren der partijen toestaat, zal hij bij vonnis gelasten dat dezelve, voor hem in raadkamer, of voor eenen regter-commissaris daartoe door hem aangewezen, ten bepaalden dage en ure verschijnen, ten einde op vraagpunten te worden gehoord.

Tusschen dit artikel en art. 239 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, bestaan slechts deze weinig belangrijke punten van verschil, dat in het laatstgenoemde artikel gelezen werd: „een vonnis", en „de raadkamer", terwijl daarin de woorden: „door hem", ontbraken.

Daarentegen werd in het Nederlandsche artikel, evenals in het Indische het geval is, in het algemeen gesproken van „vraagpunten", en niet van *de* vraagpunten, wat, voor zooveel eerstgezegd artikel betreft, ongetwijfeld beter zoude zijn geweest, daar zoodoende duidelijk zou zijn uitgekomen, dat de vraagpunten in het vonnis moesten worden vermeld [1]). In art. 232 Regl. Rechtsv. evenwel is dat bepalende lidwoord terecht achterwege gelaten, daar toch, volgens het stelsel van den Indischen wetgever, de te hooren partij, vóór haar verhoor, niet mag weten, wat haar zal worden gevraagd.

Op grond van de persoonlijke inmenging in het proces van de op vraagpunten te hooren partij, die toch, terwijl zij overigens slechts door tusschenkomst van een procureur kan optreden, ingevolge art. 234 Regl. Rechtsv., zonder bijstand van haar praktizijn, in persoon moet worden gehoord, zoomede op grond van art. 239 van dat Reglement, luidens hetwelk, indien ten dage tot het hooren bepaald, de gedaagde partij van wettige verhindering doet blijken, de rechter een anderen dag moet bepalen, zonder nieuwe dagvaarding, zoodat dit voorschrift dus ook eene dagvaarding voor den eerst bepaalden dag veronderstelt, besliste de raad van justitie te Soerabaja bij vonnis van 20 Februari 1867 [2]), dat de op vraagpunten te hooren partij door eene persoonlijke oproeping of dagvaarding in kennis moet worden gesteld met hare verplichting om voor den rechter te verschijnen.

De gronden voor deze beslissing aangevoerd, komen mij echter vrij zwak voor. Immers ook volgens art. 241 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, moest de partij in persoon, zonder door een praktizijn te zijn bijgestaan, op vraagpunten worden gehoord, doch hieruit vloeide toch zeker niet voort, dat hier te lande alle beteekeningen en oproepingen betreffende een verhoor op vraagpunten aan de partij zelve moesten geschieden, en dat dus bij voorbeeld het verzoekschrift, hetwelk, ingevolge het tweede lid van art. 237 van evengezegd wetboek, zooals het vóór de vaststelling der wet van 7 Juli 1896 gelezen werd, aan de wederpartij moest worden beteekend, aan deze

---

1) Zie *Het Ned. Wetb. van burg. regtsvordering* van Mr. Oudeman, dl. I, blz. 319 en 320.

2) Wkbl. van het Recht, nº. 226.

partij zelve, en niet aan haar procureur, beteekend moest worden. En wat verder art. 239 Regl. Rechtsv. betreft, hieruit blijkt zeker wel, dat de op vraagpunten te hooren partij moet worden opgeroepen om ten bepaalden dage voor den rechter te verschijnen, doch dat die oproeping aan haar zelve, en niet aan haar procureur, moet worden gericht, valt daaruit, dunkt mij, niet af te leiden. Daarentegen blijkt uit art. 68 al. 2 en uit art. 435 Regl. Rechtsv., dat alleen de vonnissen bij voorraad en de eindvonnissen die veroordeelingen inhouden, aan den persoon of de woonplaats van de partij zelve beteekend moeten worden, en zoo bestaat er, mijns inziens, met het oog op die voorschriften, alleszins grond om aan te nemen, dat het vonnis, waarbij een verhoor van partij op vraagpunten wordt gelast, hoedanig vonnis is een interlocutoir vonnis, overeenkomstig het eerste lid van evengezegd art. 68, alleen aan den procureur van partij behoeft te worden beteekend.

Omtrent art. 239 Wetb. Rechtsv. valt eindelijk nog op te merken, dat daarin bij evengemelde wet van 7 Juli 1896 de woorden: „of voor eenen regter-commissaris daartoe aangewezen", zijn doorgehaald.

Artikel 233.

In geval van verwijderde woonplaats of van wettige verhindering, zal de regter, na het hooren van de partij te hebben toegestaan, het verrigten dier werkzaamheid mogen opdragen aan het hoofd van het bestuur harer woonplaats.

Bovenstaand artikel verschilt in zoover van art. 240 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, dat in dit laatste, in plaats van: „de regter", gelezen wordt: „het hof of de regtbank", en in plaats van: „van de partij": „der partij"; terwijl daar achter: „toegestaan", in stede van: „het verrigten enz.", deze woorden volgen: „den regter van het kanton van derzelver woonplaats daartoe mogen magtigen."

Wat de beteekenis der in art. 233 Regl. Rechtsv. gebezigde uitdrukking: *hoofd van het bestuur* betreft, ook te dien aanzien is, naar het mij voorkomt, het voorschrift van toepassing, vervat in Stbl. 1884 n°. 76, volgens hetwelk onder die uitdrukking zoowel de Europeesche ambtenaar is te verstaan, die aan het hoofd staat van een gewest, als die over een gedeelte van een gewest het dagelijksch bestuur voert. Nochtans bestaat hier wel eenige reden tot twijfel, omdat, wanneer onder gezegde uitdrukking ook de ambtenaren worden begrepen, die over een gedeelte van een gewest het dagelijksch bestuur

voeren, en wanneer dus ook aan hen het hooren van partijen op vraagpunten kan worden opgedragen, elke voorziening ontbreekt, wat den persoon betreft, door wien alsdan het proces-verbaal van die ondervraging moet worden opgemaakt. Immers bij art. 237 al. 2 Regl. Rechtsv. is voor het geval, dat het verhoor op vraagpunten aan het hoofd van het bestuur is opgedragen, de secretaris der residentie met de opmaking van het proces-verbaal belast, en zoodanige ambtenaar is niet toegevoegd aan hem, die over een gedeelte van een gewest het dagelijksch bestuur voert. Trouwens was in 1848 op Java en Madura ter hoofdplaats van elk gewest ook al een secretaris bescheiden, in de Buitenbezittingen is zulks zelfs thans nog niet overal het geval. In het gewest Billiton toch wordt het hoofd van het gewest, in stede van door een secretaris, ter zijde gestaan door een commies. Aldaar dus zal deze, of een ander door het hoofd van het gewest daartoe aangewezen ambtenaar of beambte, indien aan dat hoofd een verhoor op vraagpunten is opgedragen, het proces-verbaal daarvan moeten opmaken. En eveneens zal ongetwijfeld het hoofd eener residentie-afdeeling, aan wien zoodanige opdracht is gedaan, een der onder zijne bevelen geplaatste ambtenaren of beambten, die daarvoor de noodige geschiktheid bezit, kunnen en moeten belasten met de opmaking van meerbedoeld proces-verbaal. Eenig bezwaar kan hiertegen wel niet bestaan.

Dat, wanneer een hoofd van het plaatselijk bestuur, aan wien bij vonnis het houden van een verhoor op vraagpunten is opgedragen, aan deze opdracht niet kan voldoen, dewijl hij de taal van partij niet machtig, en hem ter plaatse geen persoon bekend is, die als tolk voor die taal zou kunnen optreden, de rechter, indien de tegenpartij zich daartegen niet verzet, alsnog, met wijziging van bedoeld vonnis, vermag te bevelen, dat het verhoor, overeenkomstig art. 232 Regl. Rechtsv., voor hem in raadkamer of voor een daartoe door hem aan te wijzen rechter-commissaris zal worden gehouden, aangezien hiertegen geene wettelijke bezwaren bestaan, besliste de raad van justitie te Batavia bij vonnis van 22 Augustus 1890 [1]).

De autoriteit, aan wie in de residenties Banka en Palembang het verhoor van partijen op vraagpunten kan worden opgedragen, is,

---

1) Blijkens dat vonnis, opgenomen in Het Recht in Ned.-Indië, dl. LV, blz. 259 en vgg., was het houden van het daarbij bedoelde verhoor op vraagpunten aanvankelijk opgedragen aan het hoofd van het plaatselijk bestuur te Palembang, wat echter in strijd was met het bepaalde bij art. 441 n°. 1 Regl. Palembang, volgens hetwelk dergelijke opdrachten gedaan moeten worden aan den voorzitter van den landraad.

blijkens art. 477 n°. 1 Regl. Banka en art. 441 n°. 1 Regl. Palembang, de president van den landraad. Daar echter het rechtsgebied van de, door elk hunner voorgezeten, rechtbank zich uitstrekt over de geheele residentie, kan eene aan hen gedane opdracht tot bedoeld verhoor ongetwijfeld in menig geval, uit hoofde van den verren afstand of van gebrekkige middelen van gemeenschap, niet anders dan uiterst bezwarend zijn.

Wanneer een verhoor op vraagpunten in het buitenland moet plaats hebben, kan aan den rechter aldaar niet worden opgedragen dat verhoor te houden, omdat eene opdracht gelijk staat met een last, en daaraan door dien rechter natuurlijk niet behoeft te worden voldaan. Niettemin brengt de zoogenaamde *comitas juris gentium* mede, dat aan opdrachten, als hier bedoeld, gevolg worde gegeven. Maar daarom is het dan ook wenschelijk om in gevallen, als waarvan hier sprake is, geene bepaalde opdracht te doen, doch een eenigszins anderen vorm te kiezen, gelijk bij voorbeeld de raad van justitie te Batavia deed bij zijn vonnis van den 19den Augustus 1898, waarbij verstaan werd, dat het daarbij bedoelde verhoor op vraagpunten „zal kunnen worden gehouden voor den bevoegden rechter te Singapore enz." [1]).

Artikel 234.

De partij zal in persoon, zonder door eenen praktizijn te zijn bijgestaan, en buiten de tegenwoordigheid van den verzoeker of diens praktizijn en zonder eenig geschreven opstel te mogen voorlezen, antwoorden op de vragen welke aan haar door den regter of den ambtenaar, die denzelven vervangt, op de in het verzoekschrift vervatte feiten en vraagpunten, of zelfs ambtshalve, naar aanleiding van dezelve zullen worden gedaan.

Dit artikel stemt overeen met art. 241 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, behalve dat in laatstgezegd artikel, in plaats van: „haar", verkeerdelijk „hem", gelezen werd en de woorden: „of den ambtenaar, die denzelven vervangt", ontbraken; terwijl eindelijk in dat artikel, in stede van: „op de in het verzoekschrift vervatte

1) Bovenbedoeld vonnis wordt, met een Naschrift van Mr. J. Duparc, gevonden in dl. LXXI, blz. 337 en vgg. van Het Recht in Ned.-Indië. Zie verder blz. 453 en 454 van datzelfde deel van genoemd tijdschrift. Vergl. ook art. 119 al. 3 Wetb. Rechtsv.

feiten enz.", gelezen werd: „op de aan hem beteekende feiten enz."

Van deze, overigens alleszins duidelijke wijzigingen, was de laatste een noodzakelijk gevolg van het door den Indischen wetgever aangenomen stelsel om het bij art. 230 al. 2 bedoeld verzoekschrift, inhoudende de feiten en vraagpunten, niet te doen beteekenen.

Met dat stelsel eenigszins in strijd schijnt het voorschrift van bovenstaand artikel, dat geen geschreven opstel mag worden voorgelezen, daar toch partij, niet wetende welke vragen bij haar verhoor op vraagpunten gedaan zullen worden, de op die vragen te geven antwoorden moeilijk in geschrift kan brengen of doen brengen. Volstrekt onmogelijk evenwel is het niet, dat zij, met behulp van haar procureur, die in den regel wel zal kunnen nagaan, wat haar gevraagd zal worden, een opstel in gereedheid brengt, hetwelk de antwoorden op die vragen bevat, terwijl het opmerking verdient, dat art. 205 Wetb. Rechtsv. van 1830, bij welk Wetboek ook geene beteekening van vraagpunten was toegelaten, eveneens aan partij verbood „eenig geschrift" voor te lezen.

De bevoegdheid om ambtshalve vragen te doen, bij bovenstaand artikel, even als bij art. 241 Wetb. Rechtsv., toegekend aan hem, die partij op vraagpunten hoort, past daarentegen veel beter in het Indische, dan in het vóór 1896 gevolgde Nederlandsche stelsel, daar toch die, niet aan partij beteekende, vragen haar lichtelijk bloot kunnen stellen aan het gevaar om niet behoorlijk overwogene, ondoordachte antwoorden te geven, voor welk gevaar de Nederlandsche wetgever van 1838 haar juist heeft willen behoeden.

Volgens Mr. Winckel [1]) is het in Indië niet gebruikelijk om de op vraagpunten te hooren partij door haar procureur te doen voorstellen aan dengene, die haar ondervragen zal, en zou zoodanige voorstelling ook geen waarborg geven voor hare identiteit.

Wat eindelijk art. 241 Wetb. Rechtsv. betreft, dit artikel is bij de wet van 7 Juli 1896 belangrijk gewijzigd. Het luidt thans aldus: „De partij zal in persoon, zonder eenig geschreven opstel te mogen voorlezen, antwoorden op de vragen, welke aan hem door den regter luidens het vonnis of ook ambtshalve zullen worden gedaan.

„De partij, die het verhoor heeft verzocht, kan daarbij tegenwoordig zijn evenals de procureurs en advocaten van beide partijen.

„Door de verzoekende partij of hare praktizijns zullen door tusschenkomst van den voorzitter, uitsluitend over het onderwerp in de vraag

---

1) Zie blz. 123 van diens *Formulierboek*.

genoemd, naar aanleiding van de gegeven antwoorden vragen mogen worden gedaan; in geval van verzet der wederpartij kan de regter weigeren de vraag te doen, zonder dat daartegen eenige voorziening is toegelaten".

ARTIKEL 235.

Indien de partij welke op vraagpunten wordt gehoord, ten aanzien van de eene of andere der haar voorgehouden vragen verklaart dat zij, uit hoofde van door haar op te geven redenen, buiten staat is om dezelve dadelijk naar behooren te beantwoorden, zal de regter of de ambtenaar die denzelven vervangt, wanneer hem dit beweren gegrond voorkomt, aan den ondervraagde het noodige uitstel kunnen verleenen.

De door Mr. Wichers ontworpen bepaling, welke in bovenstaand artikel gevonden wordt, is geheel nieuw. Waaraan zij ontleend is [1]) en met welk doel zij is ontworpen, wordt in de officieële bescheiden niet vermeld. Omtrent het laatste kan echter wel geen twijfel bestaan. Blijkbaar toch heeft Mr. Wichers begrepen, dat de afschaffing van de beteekening der vraagpunten het noodig maakte in de moeielijkheden en nadeelen te voorzien, waaraan dien ten gevolge de te hooren partij zou zijn blootgesteld, die, van te voren niet wetende wat haar zou worden gevraagd, niet altijd bij machte zou zijn terstond een antwoord te geven op vragen, wier behoorlijke beantwoording eenig kalm nadenken, de inzage van eene rekening of ander geschrift, dan wel eenige andere voorbereiding vordert, en zijn het dan ook ongetwijfeld overwegingen van dien aard geweest, welke het aanzijn hebben gegeven aan het voorschrift, in bovenstaand artikel vervat.

Bij dat artikel wordt aan den rechter of aan den ambtenaar die hem vervangt, de bevoegdheid toegekend om het noodige uitstel te verleenen aan de partij, die eene vraag niet onmiddellijk naar behooren kan beantwoorden. Dit uitstel echter mag slechts dan worden toegestaan, wanneer de partij de redenen opgeeft, waarom zij tot een dadelijk antwoord niet in staat is, en wanneer die redenen hem, die het verhoor houdt, voorkomen gegrond te zijn. Wordt dit behoorlijk

1) Wellicht hebben Mr. Wichers de volgende woorden voor den geest gezweefd, voorkomende in L. 5 D. *de interrogationibus in jure faciendis* (11. 1): «qui interrogatur, an heres, vel quota ex parte sit, vel an in potestate habeat eum, cujus nomine noxali judicio agitur, ad deliberandum tempus impetrare debet, quia, si perperam confessus fuerit, incommodo afficitur».

in acht genomen en wordt alzoo slechts dan een kort uitstel verleend, wanneer de ondervraagde partij weet aan te toonen en aannemelijk te maken, dat het haar onmogelijk is, op staanden voet, een voldoend antwoord te geven op de gedane vraag, dan is geen misbruik te vreezen van de in art. 235 Regl. Rechtsv. voorkomende bepaling en kan deze wel niet anders dan gunstig werken.

Artikel 236.

De besturen van openbare instellingen, stichtingen en zedelijke ligchamen, zullen een hunner leden benoemen om op de feiten en vraagpunten te antwoorden.

De partij behoudt het vermogen om de bestuurders van zoodanige instellingen, stichtingen en zedelijke ligchamen, over feiten die hen persoonlijk betreffen, te doen hooren, ten einde daarop bij den regter zoodanig worde acht geslagen als bevonden zal worden te behooren.

Tusschen dit artikel, ontleend aan art. 242 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk gelezen werd, en gezegd art. 242, doen zich slechts enkele punten van verschil voor, welke hierop nederkomen:

1°. wat het eerste lid betreft, dat in art. 242 van: „de aan hen beteekende feiten en vraagpunten", in stede van: „de feiten en vraagpunten", gesproken werd, en dat daar op het woord: „antwoorden", en hiervan door eene puntkomma gescheiden, deze woorden volgden: „Zij zullen te dien einde eenen bijzonderen last geven, waarbij de antwoorden opgegeven en waarachtig verklaard zullen worden; deze last mag worden voorgelezen"; en

2°. wat het tweede lid aangaat, dat in art. 242, in plaats van: „worde acht geslagen", gelezen werd: „te worden acht geslagen".

Waarom in art. 236 al. 1 Regl. Rechtsv. gesproken wordt van: „de feiten en vraagpunten", en niet van: „de aan hen beteekende feiten en vraagpunten", — de woorden: „aan hen beteekende" werden eerst bij de laatste herziening van het ontwerp van Mr. Wichers doorgehaald, — en waarom in dat voorschrift het slot van art. 242 al. 1 Wetb. Rechtsv. niet werd overgenomen, behoeft wel te nauwernood te worden gezegd. Een en ander was een noodzakelijk gevolg van de afschaffing der beteekening van de feiten en vraagpunten aan de te hooren partij. En daar nu die beteekening hier te lande bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) ook is afgeschaft, spreekt het van zelf, dat in

art. 242 al. 1 de uitdrukking: „de aan hen beteekende feiten en vraagpunten", niet behouden kon blijven. Deze uitdrukking is dan ook bij genoemde wet veranderd in: „de aan hen bij vonnis gestelde vraagpunten".

Naar aanleiding der bepaling van art. 242 al. 1 Wetb. Rechtsv., dat de besturen van openbare instellingen, stichtingen en zedelijke lichamen aan het lid, door hen benoemd om op de feiten en vraagpunten te antwoorden, een bijzonderen last zullen geven, waarbij de antwoorden opgegeven en waarachtig verklaard zullen worden, werd door Mr. de Pinto [1]) de opmerking gemaakt, dat aan zoodanig lid ambtshalve geene andere vragen mogen worden gedaan, dan die in het vonnis en in den last voorkomen, kunnende toch de antwoorden op die vragen, door een afzonderlijk lid gegeven, het bestuur niet binden. Deze opmerking geldt echter uit den aard der zaak niet voor Indië, waar, ingevolge art. 236 al. 1 Regl. Rechtsv., een lid van het bestuur eenvoudig wordt aangewezen om te antwoorden op de feiten en vraagpunten, dus ook op die, welke hem ambtshalve zullen worden gedaan, zonder dat van eene bijzondere volmacht om zekere, van te voren bepaalde, antwoorden te geven, sprake is.

Dat art. 236, hoewel daarbij geene melding wordt gemaakt van naamlooze vennootschappen van koophandel, analogisch geacht moet worden op zoodanige vennootschappen toepasselijk te zijn, als wordende deze ook door bestuurders beheerd, besliste de raad van justitie te Batavia bij vonnis van den 1sten April 1898 [2]).

Artikel 237.

Het proces-verbaal van ondervraging zal worden opgemaakt door den griffier en aan den ondervraagde worden voorgelezen, welke daarin vervolgens nog kan maken zoodanige veranderingen en bijvoegingen in zijne antwoorden, als hij zal noodig oordeelen, en welke zullen geschreven worden aan het einde of op den kant van het verhoor. Hiervan zal hem insgelijks voorlezing worden gedaan, en het proces-verbaal zal worden geteekend door den ondervraagde, den president of den regter-commissaris en den griffier.

---

1) Zie het 2de ged.te, blz. 381 (§ 181 n°. 2) van diens *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*

2) Wkbl. van het Recht, n°. 1815.

Indien de ondervraging ingevolge artikel 233 is geschied, zal het proces-verbaal door den secretaris der residentie opgemaakt, en onderteekend worden door den ondervraagde, het hoofd van het plaatselijk bestuur en den secretaris.

Van dit artikel stemt het eerste lid met art. 243 Wetb. Rechtsv. overeen, behalve dat, volgens laatstgezegd artikel, zooals het oorspronkelijk luidde, het proces-verbaal van ondervraging moest worden geteekend: „door den ondervraagde, den president, den regter-commissaris of den kanton-regter en den griffier." Thans echter zijn, aangezien het verhoor op vraagpunten, ingevolge de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), steeds voor de rechtbank *in pleno* moet plaats hebben, de woorden: „den regter·commissaris of", in het Nederlandsche artikel geschrapt.

Het tweede lid van bovenstaand artikel is nieuw.

In stede van de in dat tweede lid voorkomende woorden: „secretaris der residentie", moet, voor zooveel het gouvernement Sumatra's Westkust betreft, luidens art. 226 n°. 6 Regl. Sumatra's Westk., en wat de gewesten aangaat, behoorende tot het rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser, ingevolge art. 232 n°. 7 Regl. Celebes, worden gelezen: „eenen daartoe door het hoofd van plaatselijk bestuur aangewezen ambtenaar of beambte." Ter verklaring van die wijziging werd door Mr. der Kinderen [1]) op het voorschrift van art. 226 n°. 6 Regl. Sumatra's Westk., hetwelk zoomin op het gewest Benkoelen, als op het gouvernement Atjeh en Onderhoorigheden toepasselijk is verklaard, het volgende aangeteekend: „De wijziging, die hier het Regl. B. R. ondergaat, is wederom een noodzakelijk gevolg van het verschil in toestanden.

„Als het hoofd van plaatselijk bestuur een resident is, zal hij zijn sekretaris kunnen aanwijzen."

Wie, wanneer de ondervraging, ingevolge art. 477 n°. 1 Regl. Banka, door den voorzitter van den landraad te Muntok, of, luidens art. 441 n°. 1 Regl. Palembang, door den voorzitter van den landraad te Palembang heeft plaats gehad, het proces-verbaal van ondervraging moet opmaken en wie het daarna onderteekenen moet, zegt de wet niet. Zeker geheel echter in den geest van evenvermelde bepalingen is het, dat gezegd proces-verbaal worde opgemaakt door

---

1) Zie dl. II, blz. 213 van diens *Algemeene verordeningen tot regeling van het regtswezen in het gouvernement Sumatra's Westkust.*

den griffier van die rechtbank of door hem, die met diens functiën is belast, en dat het vervolgens door hem onderteekend worde, zoomede door den voorzitter van den landraad.

Door wien eindelijk bedoeld proces-verbaal opgemaakt en dus ook mede onderteekend moet worden, indien een verhoor van partijen is opgedragen aan het hoofd van het gewestelijk bestuur van Billiton, dan wel aan het hoofd eener residentie-afdeeling, is bij de bespreking van art. 233 reeds gezegd.

Artikel 238.

Indien, zonder wettige verhindering, de partij niet verschijnt, of indien zij weigert te antwoorden, zal daarvan melding gemaakt worden ten processe-verbaal, en de daadzaken over welke de vragen loopen, zullen kunnen worden gehouden voor erkend.

Indien echter de niet verschenen zijnde partij zich nog vóór de uitspraak ten principale daartoe aanmeldt, kan zij worden gehoord, onder verpligting tot betaling der kosten door haar wegblijven veroorzaakt, mitsgaders van schaden en interessen, zoo daartoe gronden zijn.

Met art. 244 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel overeen.

Met opzicht tot het bewijs der wettige verhindering, waarvan in het eerste lid daarvan sprake is, werd door den raad van justitie te Batavia beslist [1]), dat, wanneer de op vraagpunten te hooren partij, hoewel behoorlijk opgeroepen, ten bepaalden dage niet is verschenen, terwijl haar praktizijn bij aangeteekenden brief aan het, met het verhoor belaste, hoofd van plaatselijk bestuur heeft medegedeeld, dat zij, volgens ontvangen bericht, wegens ziekte, naar Europa vertrokken is, zoodanige, door niets gestaafde mededeeling niet ten bewijze kan strekken van gezegd feit, en bedoelde partij dus geacht moet worden zonder wettige verhindering niet te zijn verschenen, wat evenwel niet belet, dat het verhoor alsnog te haren koste geschieden kan.

Intusschen is nergens voorgeschreven, door welke middelen die wettige verhindering moet worden bewezen, en zoo komt het mij voor, dat de rechter elk middel, hetwelk hem overtuigt, en dus zelfs eene eenvoudige kennisgeving, zonder meer, als bewijs *kan* aannemen.

1) Bij vonnis van 14 Juni 1889 (Wkbl. van het Recht, n°. 1374).

Artikel 239.

In geval ten dage tot het hooren bepaald, de gedaagde partij van wettige verhindering blijken doet, zal de regter eenen anderen dag tot het hooren bepalen, zonder nieuwe dagvaarding.

Bovenstaand artikel is volkomen gelijkluidend aan art. 245 Wetb. Rechtsv., gelijk het oorspronkelijk gelezen werd, zoodat zich ook voor Indië de vraag voordoet, of in art. 239 en in art. 233 Regl. Rechtsv. de rede is van eene wettige verhindering van verschillenden aard, eene vraag, welke door Mr. de Pinto [1]) voor de artt. 245 en 240 Wetb. Rechtsv. ontkennend beantwoord werd, onder opmerking dat bij laatstgenoemd artikel sprake is van een beletsel, dat bekend is op het oogenblik, waarop de rechter het verhoor beveelt, terwijl het voorlaatste artikel spreekt van eene verhindering, waarvan partij eerst ten dage, voor het verhoor bepaald, doet blijken.

In dit laatste geval kan, volgens Mr. Winckel [2]), haar procureur verschijnen en bepaling van een naderen dag en uur vragen.

Deze bepaling moet, luidens art. 239 Regl. Rechtsv., geschieden door den *rechter*. Wie echter als zoodanig is aan te merken, of namelijk, wanneer het verhoor is opgedragen aan een rechter-commissaris, deze ook als rechter moet worden beschouwd, is niet zeer duidelijk. In de meeste artikelen van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering betreffende het verhoor op vraagpunten komt het woord *rechter* in den zin van *rechtbank* voor. Alleen in de artt. 234 en 235 wordt, blijkens het verband met de twee, aan het eerstgenoemde voorafgaande artikelen, met het woord *rechter* zoowel de rechtbank, als de met het verhoor belaste rechter-commissaris aangeduid. En daar nu bij art. 235 aan den rechter, dus zoowel aan de rechtbank, als aan den rechter-commissaris, de bevoegdheid wordt verleend om het verhoor op vraagpunten uit te stellen tot een nader te bepalen dag en uur, terwijl het inderdaad volkomen dezelfde bevoegdheid is, welke den rechter bij art. 239 wordt verleend, bestaat er, dunkt mij, alle reden om aan te nemen, dat ook in dat artikel met het woord *rechter* zoowel de rechtbank wordt bedoeld, als de rechter-commissaris, die met het verhoor is belast.

Welke gevolgen verbonden zijn aan de niet-verschijning van de gedaagde partij, die doet blijken wettig verhinderd te zijn en op een nader te bepalen dag niet kan verschijnen, bij voorbeeld omdat

1) Zie dl. II, blz. 379 en 380 (§ 180) van diens *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*

2) Zie blz. 122 en 123 van diens *Formulierboek.*

haar beroep haar noodzaakt eene verre reis te maken van onbepaalden duur, zegt de wet niet [1]). Dat alsdan, overeenkomstig het voorschrift van art. 238, de daadzaken waaromtrent zij had moeten worden gehoord, voor erkend gehouden zouden moeten worden, is niet aan te nemen. Wellicht echter zou in zoodanig geval bij rogatoire commissie aan den vreemden rechter op eene der plaatsen, welke door de te hooren partij op haar reis moet worden aangedaan, verzocht kunnen worden haar te hooren.

Met opzicht tot art. 245 Wetb. Rechtsv. valt hier eindelijk nog te vermelden, dat daarin bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) deze wijzigingen zijn gebracht, dat de woorden „de gedaagde partij", vervangen zijn door: „de partij", terwijl de laatste woorden: „zonder nieuwe dagvaarding", zijn vervallen.

Artikel 240.

De antwoorden door de partij op de vraagpunten gegeven, zullen slechts in het aanhangig geding mogen dienen, en in geen geval als eene erkenning mogen worden beschouwd ten opzigte van andere zaken.

Dit artikel komt, zoo goed als geheel, overeen met art. 246 Wetb. Rechtsv.

TIENDE AFDEELING.

Van incidentele vorderingen.

Artikel 241.

Alle incidentele vorderingen zullen geschieden bij eene eenvoudige acte, houdende de middelen en de conclusien, met aanbod van mededeeling der bewijsstukken onder recepis of bij overbrenging ter griffie.

De verweerder in dit tusschen-geschil zal zijn antwoord bij eenvoudige acte, houdende zijne middelen en conclusie, indienen.

1) Zie het proces-verbaal van het verhoor op vraagpunten, opgemaakt door den rechter-commissaris uit den raad van justitie te Batavia, dd. 22 Januari 1898 (Wkbl. van het Recht n°. 1806).

Tusschen dit artikel en art. 247 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk gelezen werd, bestaat geen noemenswaardig verschil.

Dat de voorschriften, vervat in de artt. 241, 242 en 243 Regl. Rechtsv., niet gelden in summiere zaken, kan blijken uit art. 117 van dat Reglement, zijnde hierbij toch bepaald, dat incidenteele vorderingen in gezegde zaken ten dienenden dage worden ingesteld bij gemotiveerde conclusiën.

Hier te lande is, ten gevolge der opheffing van het onderscheid tusschen gewone en summiere behandeling, art. 247 Wetb. Rechtsv. geheel gewijzigd. Dit artikel luidt thans aldus: „Incidentele vorderingen worden ten dienenden dage ter audientie gedaan bij gemotiveerde conclusiën.

„Op die tusschengeschillen zijn de bepalingen der artikelen 141, 143, 144 en 147 tot en met 149 van dit wetboek toepasselijk.

„De regter kan op eenparig verzoek van partijen het nemen van conclusiën van repliek en van dupliek toestaan."

Artikel 242.

Alle incidentele vorderingen worden in eens gedaan.

De kosten van dezulke welke naderhand mogten worden gedaan en waarvan de oorzaken reeds te gelijker tijd met de vroegere bestonden, mogen niet worden teruggevorderd.

Dit artikel en art. 248 Wetb. Rechtsv. zijn volkomen gelijkluidend.

Artikel 243.

De incidentele vorderingen zullen eerst en vooraf worden uitgewezen, indien de zaak het medebrengt.

In zaken waarin schriftelijke behandeling bevolen is, zal het tusschen-geschil op de teregtzitting worden gebragt, om te worden uitgewezen zooals bevonden zal worden te behooren.

Behalve dat in het slot van art. 249 Wetb. Rechtsv. gelezen wordt: „om daarover te worden uitspraak gedaan zoo als bevonden zal worden te behooren", bestaat er tusschen dat artikel, zooals het oorspronkelijk luidde, en het bovenstaande geen verschil.

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) is echter aan het eerste lid van evengezegd art. 249 eene nieuwe zinsnede toegevoegd, luidende als volgt: „Voor zooveel de zaak het toelaat, zal de regter

bij de beslissing op het incident tevens den dag bepalen, waarop de zaak weder ter rolle zal worden opgeroepen."

ELFDE AFDEELING.

Van reconventie.

ARTIKEL 244.

De gedaagde is bevoegd om in alle zaken eisch in reconventie te doen, uitgezonderd:

1°. wanneer de eischer in conventie is opgetreden in eene qualiteit, en de reconventie hem persoonlijk zoude betreffen, en wederkeeriglijk;

2°. wanneer de regter voor wien de eisch in conventie aanhangig is, onbevoegd is om kennis te nemen van de reconventie met betrekking tot het onderwerp van het geschil, of wanneer hij daartoe onbevoegd is met betrekking tot den persoon tegen wien de reconventie zoude worden gerigt, ingevolge artikel 94 en 159 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie;

3°. in zaken van bezitregt, wanneer de eisch in reconventie het regt op de zaak zelve *(petitoir)* zoude betreffen;

4°. in zaken van verschil over de tenuitvoerlegging van een vonnis.

Indien in eersten aanleg geen eisch in reconventie is gedaan, kan dezelve in hooger beroep niet meer gedaan worden.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 250 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaan geene andere punten van verschil, dan dat in n°. 2 van het eerste lid van laatstgenoemd artikel, art. 65 n°. 1 en art. 87 der „wet op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie" worden aangehaald, van welke bepalingen de eerste echter is ingetrokken bij art. 4 der wet van 10 November 1875 (Ned. Stbl. n°. 204).

Over de beteekenis van het voorschrift, vervat in n°. 2 van het

eerste lid van bovenstaand artikel, luidens hetwelk gedaagde geen eisch in reconventie mag doen, wanneer de rechter daartoe onbevoegd is met betrekking tot den persoon tegen wien de reconventie zoude worden gericht, ingevolge art. 94 en 159 Recht. Org., is niet altijd eenstemmig gedacht. Naar de meening van sommigen verbiedt dat voorschrift den rechter, die in conventie oordeelt, om kennis te nemen van den eisch in reconventie, zoodra een der in art. 94 en 159 Recht. Org. bedoelde personen in het geding betrokken is, terwijl anderen daarentegen van oordeel zijn, dat er van een verbod tot kennisneming der zaak slechts sprake kan wezen, wanneer die personen in het geding als eischers, niet wanneer zij als gedaagden in conventie voorkomen. Volgens deze laatste zienswijze zou dus bij voorbeeld een gewoon burger, door de Regeering van Nederlandsch-Indië aangesproken voor zijn bevoegden rechter, zijnde de raad van justitie, niet met vrucht tegen haar een eisch in reconventie kunnen doen, omdat de raad zich onbevoegd zou moeten verklaren daarvan kennis te nemen, maar zou de Regeering van Nederlandsch-Indië, indien zij door een gewonen burger voor haar bevoegden regter, dat is, voor het Hoog-Gerechtshof, werd gedagvaard, tegen dien burger wel een eisch in reconventie mogen instellen, en zou het Hof verplicht wezen van dien reconventioneelen eisch kennis te nemen en daarop recht te doen. Deze zienswijze werd onder anderen verdedigd door Mr. R. A. Eekhout [1]), op grond van de woorden der wet, welke den rechter slechts zouden verbieden over een eisch in reconventie te oordeelen, wanneer hij daartoe onbevoegd is met betrekking tot den persoon *tegen wien* de reconventie zou worden gericht, *ingevolge art.* 94 *en* 159 *Recht. Org.*, zoomede op grond van den geest der wet, zijnde het klaarblijkelijk de bedoeling van den wetgever geweest om het *forum privilegiatum* van hen, aan wie dit om redenen van algemeen staatsbelang is toegekend, te handhaven. Ter weerlegging van de bewering der voorstanders van een tegenovergesteld gevoelen, volgens wie het niet zou aangaan iemand, tegen zijn wil, van zijn dagelijkschen rechter af te trekken en hem de gelegenheid te onthouden om bij een hoogeren rechter in voorziening te komen van de in zijn nadeel genomen beslissing, voerde Mr. Eekhout verder nog aan, dat eerstbedoelde regel

1) In een opstel, dat gevonden wordt in dl. XVIII, blz. 269 en vgg., van Het Recht in N. I., onder het opschrift: *Iets over de beperking van de bevoegdheid des regters om kennis te nemen van den eisch in reconventie, wanneer hij daartoe onbevoegd is met betrekking tot den persoon tegen wien de reconventie zou worden gerigt, ingevolge art.* 94 *en* 159 *van het Reglem. op de R. O.*

bij de reconventie alle toepassing mist, daar het juist de bedoeling der wet met de reconventie zou zijn, den eischer in conventie een anderen dan zijn dagelijkschen rechter te geven, staande voorts voor hem, tegen wien een eisch in reconventie voor het Hof wordt ingesteld, de weg open om tegen 's Hofs beslissing in revisie te komen, dan wel in appel bij den Hoogen Raad.

Met bovenvermelde zienswijze vereenigde zich ook het Hoog-Gerechtshof bij zijn arrest van 10 December 1874 [1]), waarbij het overwoog, dat de handelsfirma, tegen wie de voor het Hof gedaagde Regeering van Nederlandsch-Indië een eisch in reconventie had ingesteld, zich niet kon beroepen op de exceptieve bepaling van art. 159 Recht. Org., en dat bovendien, volgens het Reglement op de rechterlijke organisatie, de raad van justitie wel volstrekt onbevoegd was om, behalve in de uitgezonderde gevallen, kennis te nemen van vorderingen tegen de Regeering, maar dat het Hof niet even volstrekt onbevoegd was om, zij het dan ook al in gewone gevallen alleen in hooger beroep of cassatie of bij wege van provocatie van rechtspraak, te oordeelen over vorderingen tegen de gedaagde in reconventie.

Die leer komt mij echter minder juist voor. Dat toch art. 244 al. 1 n°. 2 Regl. Rechtsv. slechts verbiedt om eisch in reconventie te doen, wanneer de rechter onbevoegd is met betrekking tot den persoon *tegen wien* de reconventie zou worden gericht, *ingevolge art.* 94 *en* 159 *Recht. Org.*, en met geen woord er van rept, dat deze artikelen ook gelden voor den gedaagde in conventie, die als eischende partij in reconventie zou moeten optreden, is een noodzakelijk gevolg van de omstandigheid, dat het eerste lid van art. 244, moge dit ook al van toepassing zijn in de enkele gevallen, waarin de gedaagde in eersten aanleg voor het Hoog-Gerechtshof moet worden geroepen, bepaaldelijk geschreven is met het oog op de procedure voor de raden van justitie in eersten aanleg, gelijk ook blijkt uit het tweede lid van dat artikel, waarbij over de bevoegdheid van het Hoog-Gerechtshof om van eene reconventioneele vordering kennis te nemen, gehandeld en bepaald wordt, dat in appel geen eisch in reconventie meer kan worden gedaan. Ongetwijfeld dus wordt bij eerstgezegde bepaling uitgegaan van de stelling, dat de gedaagde onderworpen is aan de rechtsmacht van den raad van justitie voor wien hij gedagvaard wordt, en behoefde slechts van den eischer gesproken en gezegd te worden, dat tegen dezen geen eisch in reconventie kan worden ingesteld, wanneer de rechter te zijnen

1) Wkbl. van het Recht, n°. 602.

opzichte onbevoegd is, wat het onderwerp van het geschil of wat den persoon aangaat, tegen wien de reconventie zou worden gericht, ingevolge art. 94 en 159 Recht. Org. Bedoelde bepaling laat alzoo, mijns inziens, niet alleen niet toe, dat een eisch in reconventie wordt gedaan, wanneer partijen, volgens de voorschriften van het Reglement op de rechterlijke organisatie, aan de rechtsmacht van verschillende rechters onderworpen zijn, maar heeft juist de strekking om de voorschriften van dat Reglement omtrent de rechterlijke bevoegdheid, ook ten aanzien der reconventie, te handhaven.

Een beroep op het staatsbelang, ten betooge, dat niettemin de gedaagde, die, zooals bij voorbeeld de Regeering van Nederlandsch-Indië, een *forum privilegiatum* heeft en dien ten gevolge gedagvaard moet worden voor het Hoog-Gerechtshof, bevoegd zou zijn bij dat Hof een eisch in reconventie in te stellen tegen den aan de rechtsmacht van den raad van justitie onderworpen eischer in conventie, gaat, dunkt mij, niet op. Want, mogen redenen van algemeen staatsbelang er toe hebben geleid aan de Regeering een *forum privilegiatum* toe te kennen in het Hoog-Gerechtshof, op datzelfde staatsbelang berust zonder eenigen twijfel de bepaling, dat de raad van justitie de dagelijksche rechter is van den Europeaan, terwijl er geene enkele denkbare reden is, waarom laatstbedoelde, in het Reglement op de rechterlijke organisatie voorkomende, bepaling den rechter minder binden zou, dan andere, zijne bevoegdheid regelende voorschriften, welke worden aangetroffen in datzelfde Reglement.

En wat de bewering aangaat, dat het de bedoeling der wet met de reconventie is den eischer in conventie een anderen, dan zijn dagelijkschen rechter te geven, in afwijking van het beginsel, dat niemand tegen zijn wil mag worden afgetrokken van den rechter, dien algemeene verordeningen hem toekennen, die bewering moet, naar mijne meening, als onaannemelijk worden verworpen, zoo lang het bewijs ontbreekt, dat het voorschrift van art. 244 Regl. Rechtsv. juist ten doel heeft inbreuk te maken op de grondwettige bepaling van art. 80 Reg. Regl.

Intusschen heeft de hier bestreden leer waarschijnlijk vooral daarom ingang kunnen vinden, omdat in art. 244 al. 1 n°. 2 Regl. Rechtsv. gesproken wordt van de onbevoegdheid des rechters „met betrekking tot den persoon tegen wien de reconventie zoude worden gerigt", en is dien ten gevolge het denkbeeld ontstaan, dat hier van eene betrekkelijke onbevoegdheid de rede is. Dit echter is volstrekt niet het geval. De bevoegdheid bij art. 94 Recht. Org. aan den landraad en bij art. 159 Recht. Org. aan het Hoog-Gerechtshof toegekend, is geene betrekke-

lijke, maar eene volstrekte bevoegdheid. Beide artikelen zijn attributief van jurisdictie. De aanwijzing van den landraad als dagelijksche rechter van den Inlander, die noch volgens eene uitdrukkelijke wetsbepaling, noch krachtens overeenkomst, aan het Europeesche recht onderworpen is, en van het Hoog-Gerechtshof als *forum privilegiatum* van den Gouverneur-Generaal en van de Regeering van Nederlandsch-Indië, heeft alzoo ten gevolge, dat de door hen voor den raad van justitie geroepen gedaagde de bevoegdheid mist om tegen hen een eisch in reconventie in te stellen [1]). Maar ook omgekeerd kan tegen een Europeaan, door wien tegen een Inlander eene vordering voor den landraad is ingesteld, en tegen een gewoon burger, die den Gouverneur-Generaal of de Regeering van Nederlandsch-Indië voor het Hoog-Gerechtshof heeft gedagvaard, geen reconventioneele eisch worden gedaan, want de landraad en het Hoog-Gerechtshof zouden volstrekt onbevoegd zijn daarvan kennis te nemen [2]). In het Reglement op het rechtswezen in de residentie Palembang wordt dan ook, blijkens art. 56 n°. 2 en art. 58, evenals in alle andere na 1878 uitgevaardigde Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen, de onbevoegdheid des rechters met betrekking tot den persoon des gedaagden in reconventie uit hoofde van diens landaard, op eene lijn gesteld met de onbevoegdheid des rechters uit hoofde van het onderwerp van het geschil [3]).

Wat voorts de vraag betreft, of tegen een inlandschen vorst, rijksbestierder, regent of onderregent, die als zoodanig niet afgetreden of uit zijn ambt ontslagen is, een eisch in reconventie kan worden ingesteld, zonder dat daartoe verlof is verleend, indien het geding voor een raad van justitie op Java wordt gevoerd, door den Gouverneur-Generaal, en indien het buiten Java en Madura wordt gevoerd, door den hoogsten gewestelijken gezaghebber, die vraag kan, naar ik meen,

---

1) Dat de Europeesche raad van justitie onbevoegd is om van een eisch in reconventie kennis te nemen, wanneer de gedaagde in reconventie een Inlander is, die noch volgens eene uitdrukkelijke wetsbepaling, noch krachtens overeenkomst, aan het Europeesche recht onderworpen en dus justiciabel is voor den inlandschen rechter, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 7 December 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1592).

2) Vergl. onder anderen dl. I, blz. 330 en 331 van ***Het Nederlandsch Wetb. van burg. regtsv.***, door Mr. Oudeman; het opstel van Mr. G. A. Fokker: ***Iets over artikel 250 n°. 2 van het Wetboek voor Burgerlijke Regtsvordering***, in dl. I, blz. 273 en vgg. der Opmerkingen en Mededeelingen van Mr. A. Oudeman en Mr. G. Diephuis; en vooral dl. III, blz. 18 van ***Het Ned. burg. procesrecht***, door Mr. van Boneval Faure.

3) Bij de thans geldende Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen is het doen van eisch in reconventie voor de inlandsche rechtbanken aldaar, dat op Java en Madura, volgens het zoogenaamde Inlandsche Reglement, niet geoorloofd is, toegelaten.

wel niet anders dan ontkennend worden beantwoord, daar toch, ingevolge het gebiedende voorschrift van art. 1 van Stbl. 1867 n°. 10, de rechter geacht moet worden, zonder bedoeld verlof, volstrekt onbevoegd te zijn tot de kennisneming van eenige burgerlijke rechtsvordering, dus ook van eene reconventioneele, ingesteld tegen evengezegde personen.

Ten slotte zij hier nog opgemerkt, dat de procureur van den gedaagde in conventie, om een eisch in reconventie te kunnen doen, hiertoe, overeenkomstig het bepaalde bij art. 106 al. 1 Regl. Rechtsv., bij geschrifte bijzonder gevolmachtigd moet zijn.

Artikel 245.

De eisch in reconventie moet dadelijk bij het antwoord van den verweerder in conventie worden gedaan.

In summiere zaken geschiedt zulks op de teregtzitting.

Bovenstaand artikel is woordelijk gelijkluidend aan art. 251 Wetb. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk gelezen werd. Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), is echter het tweede lid van dat art. 251 geschrapt.

Artikel 246.

De zaken in conventie en in reconventie zullen te gelijk voldongen en bij één en hetzelfde eindvonnis beslist worden, ten ware de regter mogt bevinden dat de eene vroeger dan de andere kan worden afgedaan, in welk geval zulks zal vermogen plaats te hebben, blijvende niettemin de alsdan nog onafgedane eisch in conventie of reconventie bij denzelfden regter aanhangig tot het eindvonnis daarin te vallen.

In geval een van beide gedingen van den aard is om summier te worden behandeld, zal de splitsing moeten plaats hebben.

Tusschen dit artikel en art. 252 Wetb. Rechtsv., welks tweede lid thans, ingevolge de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), is vervallen, bestaan slechts deze punten van verschil, dat in het eerste lid van laatstgezegd artikel gelezen wordt: „het hof of de regtbank", en niet: „de regter"; „kon", en niet: „kan"; en „hetzelfde hof of dezelfde regtbank", en niet: „denzelfden regter".

Artikel 247.

Het hooger beroep wordt toegelaten, indien het beloop van den eisch in conventie, gevoegd bij dien in reconventie, te boven gaat de regtsmagt van den regter om in het hoogste ressort regt te spreken.

Wanneer evenwel de beide gedingen zijn gesplitst, en daarin afzonderlijk is gevonnisd, zullen de gewone regelen opzigtelijk de bevoegdheid tot hooger beroep worden gevolgd.

Behalve dat de aanhef van het tweede lid van art. 253 Wetb. Rechtsv. luidt: „Wanneer niettemin de beide gedingen mogten zijn gesplitst, en daarin afzonderlijk gevonnisd, enz." bestaat er tusschen dat artikel en het hier bovenstaande geen noemenswaardig verschil.

TWAALFDE AFDEELING.

Van het schorsen en het hervatten van het regtsgeding.

Artikel 248.

Behoudens de andere gevallen van schorsing bij dit reglement of andere wettelijke bepalingen voorzien, wordt de loop van een regtsgeding geschorst:

1°. door den dood van eene der partijen;

2°. door verandering van den persoonlijken staat van eene der partijen;

3°. door het ophouden der betrekkingen waarin zij het geding voerde;

4°. door den dood of door het verlies van de betrekking van den gestelden procureur.

Bovenstaand artikel, ontleend aan art. 254 Wetb. Rechtsv., verschilt hiervan slechts in zooverre, dat de aanhef van het laatste luidt: „De loop van een regtsgeding wordt geschorst enz."

Het bij den aanhef van bovenstaand artikel gemaakte voorbehoud voor „de andere gevallen van schorsing bij dit reglement of andere

wettelijke bepalingen voorzien", ziet ongetwijfeld op de voorschriften omtrent schorsing zooals die, voorkomende in art. 1025 Burg. Wetb., in de artt. 756, 905 en 906 Wetb. van Kooph., in de artt. 127, 165, 259, 267, 270, 380 en 500 Regl. Rechtsv. en in art. 29 Alg. bep. van wetg.

De wijziging, aldus in het voorschrift van art. 254 Wetb. Rechtsv. gebracht, komt mij echter voor juist geene verbetering te zijn, omdat art. 248 Regl. Rechtsv., zooals het nu luidt, alleszins grond geeft om te meenen, dat de bepalingen omtrent schorsing, welke in deze afdeeling worden aangetroffen, ook van toepassing zijn op alle andere gevallen van schorsing, wat evenwel het geval niet is. Bij die bepalingen toch is sprake van eene schorsing, welke verleend kan worden in den loop van een rechtsgeding, dat nog niet in staat van wijzen is, wanneer de oorzaak der schorsing, — dit althans wordt in drie der vier in art. 248 vermelde gevallen vereischt, — van wege belanghebbenden, aan de tegenpartij is beteekend. En nu is in art. 1025 Burg. Wetb, in art. 756 en 905 Wetb. van Kooph. en in art. 500 Regl. Rechtsv. de rede, niet van de schorsing van een geding, dat nog niet in staat van wijzen is, maar van de schorsing der tenuitvoerlegging van een vonnis, terwijl in de gevallen, vermeld in art. 29 Alg. bep. van wetg. en in art. 165 en 259 Regl. Rechtsv., de schorsing zonder medewerking van eene der partijen plaats heeft.

Overigens is het duidelijk, dat voor de toepasselijkheid van art. 248 en vgg. wordt vereischt, dat er inderdaad een geding bij den rechter aanhangig zij, wat niet gezegd kan worden het geval te wezen, wanneer op de uitgebrachte introductieve dagvaarding geene andere rechtshandeling gevolgd en de zaak zelfs nog niet op de rol gebracht is [1]).

Artikel 249.

In geen dezer gevallen zal de schorsing plaats hebben of de beslissing van het regtsgeding opgehouden worden, wanneer hetzelve in staat van wijzen is.

In de drie eerste gevallen in het voorgaande artikel vermeld, wordt, wat deze schorsing betreft, een regtsgeding gehouden in staat van wijzen te zijn, zoodra de conclusien op de teregtzitting zijn genomen.

In het laatste geval, na den afloop der pleidooijen of, wanneer

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 20 December 1894 (Het Recht in N. I., dl. LXIII, blz. 766 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1652).

de behandeling bij geschrifte is bevolen, nadat de wederzijdsche schrifturen beteekend, of de daartoe gestelde termijnen verloopen zijn.

Van dit artikel zijn de twee eerste leden gelijkluidend aan de twee eerste leden van art. 255 Wetb. Rechtsv., terwijl in het derde lid de twee laatste leden van dat art. 255 zijn samengevat, welke aldus luiden: „In het laatste geval na den afloop der pleidooijen.

„In eene behandeling bij geschrifte staat de volledigheid der instructie, of het verloopen zijn der wettelijke termijnen daarmede gelijk".

Door die samenvatting is echter het voorschrift van art. 255 Wetb. Rechtsv. geheel gewijzigd. Het laatste lid toch van dit artikel slaat op al de daaraan voorafgaande leden en bepaalt alzoo met opzicht tot elk der vier, in het vorige artikel vermelde, gevallen, wanneer het geding, waarvan de behandeling bij geschrifte bevolen is, geacht wordt in staat van wijzen te zijn. Daarentegen bevat art. 249 Regl. Rechtsv., blijkens de duidelijke en ondubbelzinnige bewoordingen van deszelfs laatste lid, slechts eene zoodanige bepaling voor het geval, dat de oorzaak der schorsing van een rechtsgeding gelegen is in den dood of in het verlies van de betrekking van den gestelden procureur, terwijl de vraag onbeantwoord is gelaten, wanneer, indien een der drie andere oorzaken van schorsing zich voordoet in een geding, waarvan de behandeling bij geschrifte plaats heeft, dat geding als in staat van wijzen te beschouwen is.
De oplossing dezer vraag heeft de Indische wetgever alzoo, wellicht tegen zijne bedoeling, overgelaten aan de wetenschap, volgens welke ongetwijfeld ook het bij geschrifte behandelde geding, voor welks schorsing een der drie zooeven bedoelde oorzaken aanwezig is, geacht moet worden in staat van wijzen te zijn, zoodra de wederzijdsche schrifturen beteekend of de daartoe gestelde termijnen verloopen zijn.

Artikel 250.

De oorzaak der schorsing van het regtsgeding moet, indien hetzelve niet is in staat van wijzen, van wege de belanghebbenden aan de partij worden beteekend, en zonder zoodanige beteekening kan het regtsgeding, al mogten zoodanige oorzaken bestaan, worden voortgezet.

Alleen in het vierde geval van artikel 248 wordt die beteekening niet gevorderd en heeft de schorsing van zelve plaats.

Alle procedures na die beteekening zijn nietig en zonder eenig gevolg, ten zij dezelve, nevens eene nieuwe procureurstelling, de verklaring behelze, dat het regtsgeding op de laatste gedingstukken wordt hervat; in welk geval de zaak dadelijk kan worden voortgezet.

In bovenstaand artikel worden de voorschriften teruggevonden, voorkomende in de artt. 256 en 257 Wetb. Rechtsv., welke aldus luiden:

Art. 256. „De oorzaak der schorsing van het regtsgeding moet, indien hetzelve niet is in staat van wijzen, van wege de belanghebbenden aan de partij worden beteekend, en zonder zoodanige beteekening, kan het regtsgeding, al mogten zoodanige oorzaken bestaan, worden voortgezet.

„Alle procedures na deze beteekening, zijn nietig en zonder eenig gevolg. Alleen in het vierde geval van artikel 254 wordt die beteekening niet gevorderd en heeft de schorsing van zelve plaats".

Art. 257. „De beteekening in het vorige artikel vermeld moet de verklaring behelzen dat het regtsgeding wordt hervat op de laatste gedingstukken, benevens eene nieuwe procureur-stelling".

In het eerste dezer twee artikelen wordt gezegd, op welke wijze een rechtsgeding geschorst wordt en welke de gevolgen dier schorsing zijn, terwijl het tweede handelt over de hervatting van het geschorste geding en voorschrijft, hoe de zoogenaamde vrijwillige hervatting daarvan moet plaats hebben. De zoogenaamde gedwongene hervatting van het geschorste geding wordt dan verder geregeld in het daarop volgende artikel.

Daarentegen wordt in het eerste en tweede lid van art. 250 Regl. Rechtsv. bepaald, op welke wijze een rechtsgeding geschorst wordt en schrijft het derde lid van dat artikel voor, welke de gevolgen van die schorsing zijn, terwijl evenbedoelde bepaling omtrent de zoogenaamde vrijwillige hervatting van het geding, aan dat voorschrift is vastgeknoopt op eene wijze, welke doet denken, dat er buiten die vrijwillige hervatting geen middel bestaat om tot de voortzetting van het geschorste geding te geraken. Dien indruk toch maken ongetwijfeld de woorden: „Alle procedures na die beteekening zijn nietig en zonder eenig gevolg, *ten zij* dezelve, enz.", een indruk, welke, mijns inziens, niet wordt weggenomen of verminderd door de toevoeging der aan art. 257 Wetb. Rechtsv. ontbrekende woorden: „in welk geval de zaak dadelijk kan worden voortgezet." Nochtans is, blijkens art. 251 Regl. Rechtsv., het voorschrift omtrent de zoogenaamde gedwongene

hervatting van het geding, voorkomende in art. 258 Wetb. Rechtsv., onveranderd daaruit overgenomen. Door de wijzigingen bij art. 250 Regl. Rechtsv. in de bepalingen van art. 256 en 257 Wetb. Rechtsv. gebracht, kan alzoo de beteekenis dezer bepalingen wel niet geacht worden veranderd te zijn. Aan duidelijkheid evenwel hebben zij, naar het mij voorkomt, niet gewonnen.

Dat eene beteekening van een procureur, dat de partij, die hem machtigde, overleden is, geene schorsende kracht heeft, wanneer uit niets blijkt, dat die procureur als belanghebbende handelde en alzoo moet worden aangenomen, dat hij uit eigen hoofde optrad, besliste het Hoog-Gerechtshof bij beschikking van 3 September 1896 [1]).

Artikel 251.

Indien de beteekening dit een en ander niet inhoudt, heeft de wederpartij het regt om op de gewone wijze te dagvaarden tot hervatting van het regtsgeding, achtervolgens de laatste gedingstukken.

Hetzelfde heeft plaats in het geval dat de gestelde procureur, die overleden is of zijne betrekking heeft verloren, niet is vervangen.

Bovenstaand artikel is, gelijk zoo even reeds werd opgemerkt, gelijkluidend aan art. 258 Wetb. Rechtsv.

Artikel 252.

Het regtsgeding wordt hervat en zoodanige procureur vervangen bij eene eenvoudige beteekende acte.

Met art. 259 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel overeen.

Artikel 253.

De geschillen over het hervatten van het geding en de vervanging van procureur worden summierlijk behandeld en afgedaan.

Tusschen dit artikel en het thans vervallen art. 260 Wetb. Rechtsv. bestaat geen ander verschil, dan dat in het laatstgenoemde gelezen werd: „dat hervatten", en niet: „het hervatten".

---

1) Wkbl. van het Recht, n°. 1736.

ARTIKEL 254.

Indien op de dagvaarding tot hervatting van het regtsgeding verstek wordt verleend, zal, als het profijt van hetzelve, het regtsgeding hervat worden verklaard, achtervolgens de laatste gedingstukken.

Bij het niet vervangen zijn van den procureur, zal bij verstek ten principale dadelijk kunnen worden regt gedaan.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 261 Wetb. Rechtsv.

ARTIKEL 255.

Het verzet tegen de uitspraken bij verstek in het vorige artikel vermeld, zal zelfs in eene behandeling bij geschrifte op de teregtzitting kunnen worden behandeld.

Met art. 262 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, stemt bovenstaand artikel woordelijk overeen.

DERTIENDE AFDEELING.

Van ontkentenis van geregtelijke verrigtingen.

ARTIKEL 256.

Indien gedurende den loop van een geding, in naam van eene der partijen, eenige aanbiedingen zijn gedaan en aangenomen, erkenningen hebben plaats gehad, toestemmingen zijn gegeven en aangenomen, zonder dat die partij daartoe eene bijzondere en bepaalde schriftelijke volmagt gegeven heeft, zal deze zoodanige verrigtingen in het geregt kunnen ontkennen, en bij eene eenvoudige acte, beteekend zoo wel aan den procureur van de wederpartij, als aan den procureur wiens daden zijn ontkend, den regter kunnen verzoeken dat die daden zullen worden beschouwd als niet gepleegd, en dat alle daaruit voortgevloeide acten van den processe, en vonnissen, gewezen om de zaak in

staat van wijzen te brengen, zullen worden verklaard van onwaarde.

De beteekening aan den procureur geldt voor dagvaarding tot verwering op de ontkentenis.

Dezelve moet den dag van verschijning in regten aanwijzen.

Naar aanleiding van bovenstaand artikel, hetwelk geheel overeenstemt met art. 263 Wetb. Rechtsv., is opgemerkt, dat bij de vaststelling daarvan niet voldoende bedacht schijnt te zijn, dat in Indië de dagvaarding niet ten verzoeke van den eischer geschiedt, maar van een procureur, die daartoe door hem bij geschrifte bijzonder gevolmachtigd is, en dat daarom een bijzonder exploit van herroeping dier volmacht wenschelijk mag worden geacht [1]).

Met het oog op bedoelde machtiging doet zich de vraag voor, of, en zoo ja, in hoever de voorschriften betreffende de ontkentenis van gerechtelijke verrichtingen in de Indische rechtsvordering gemist zouden kunnen worden. Volgens de toelichting, behoorende bij het ontwerp van een Wetboek van burgerlijke rechtsvordering van 1865, zou de *procuratie ad litem* het middel van *désaveu* onnoodig maken [2]). De juistheid dezer zienswijze schijnt echter niet boven alle bedenking verheven te zijn. Immers de lastgeving tot het voeren van een geding op een procureur verstrekt, is, naar haren aard, beperkt tot al, wat op de instructie van het proces betrekking heeft. Handelingen en beschikkingen, welke het recht zelf van partij betreffen of waarbij dit recht betrokken is, vallen daarbuiten, en zoo kan een procureur, aan wien eene gewone *procuratie ad litem* is verleend, dien ten gevolge ook niet bevoegd worden geacht tot aanbiedingen, erkenningen en toestemmingen, als bedoeld bij art. 256 Regl. Rechtsv. Nochtans zouden dergelijke handelingen en beschikkingen, bij gebreke van eenig middel om daartegen op te komen, partij zeer zeker binden, dewijl de procureur noodzakelijkerwijze verondersteld moet worden behoorlijk gemachtigd te zijn tot al, wat hij in den loop van het proces als zoodanig heeft verricht. Daarom is dan ook Mr. van Boneval Faure van oordeel, dat door eene *procuratie ad litem* voorschriften omtrent de ontkentenis van gerechtelijke verrichtingen geenszins overbodig worden gemaakt, terwijl door hem wordt opgemerkt, dat het waarschijnlijk in de bedoeling van den steller der toelichting van het ontwerp van 1865, die het

1) Zie blz. 134 van Mr. Winckel's *Formulierboek*.

2) Zie blz. 103 der memorie van toelichting op boek I, titel X, van bovenbedoeld ontwerp.

tegendeel meende, gelegen heeft, om bedoelde procuratie ook eene volmacht te doen bevatten tot al die verrichtingen, waarvan de ontkentenis thans is toegelaten [1]).

Uit het vorenstaande volgt, dat de bepaling van art. 106 al. 1 Regl. Rechtsv., luidens welke de dagvaarding, namens den aanlegger, op vordering van een daartoe bij geschrifte bijzonder gevolmachtigden procureur moet worden gedaan, niet geacht kan worden de noodzakelijkheid der voorschriften van art. 256 en vgg. Regl. Rechtsv. weg te nemen of te verminderen, en dat deze voorschriften, wier nut in allen gevalle voor zooveel den gedaagde betreft, niet twijfelachtig zou wezen, ook voor zooveel den eischer aangaat, in de Indische rechtsvordering moeielijk kunnen worden gemist.

Duidelijk toch is het, dat art. 106 al. 1 van genoemd Reglement den eischer niet waarborgt tegen overschrijding door zijn praktizijn van de op dezen verstrekte volmacht, en dat alsdan het middel van ontkentenis van gerechtelijke verrichtingen wel het geschikste middel voor hem is om de nadeelige gevolgen van die overschrijding van volmacht af te weren.

Intusschen kan, wanneer iemand, zonder daartoe gemachtigd te zijn, voor eene der partijen als praktizijn optreedt, van gezegd middel geen gebruik worden gemaakt [2]), en zoo heeft de Nederlandsche wetgever bij de nieuwe lezing, welke van art. 272 Wetb. Rechtsv. bij de wet van 7 Juli 1896 werd vastgesteld, zeker alleszins terecht, in bedoeld geval voorzien.

Artikel 257.

In geval de procureur uit zijne bediening is getreden, zal de ontkentenis aan zijne woonplaats door eenen deurwaarder worden beteekend, en indien de procureur overleden is, aan zijne erfgenamen, met dag-beteekening voor den regter voor welken de zaak hangende is, en aan de partijen in de zaak worden bekend gemaakt bij acte van procureur tot procureur.

Dit artikel stemt met art. 264 Wetb. Rechtsv., zoo goed als geheel, overeen.

---

1) Zie dl. III, blz. 199 en vgg., van Mr. Faure's *Ned. burg. procesrecht.*

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 1 Augustus 1895 (Het Recht in N. I., dl. LXV, blz. 56 en vgg. en Wkbl. van het Recht, nos. 1688 en 1689).

ARTIKEL 258.

De ontkentenis moet altijd gebragt worden voor den regter voor welken de ontkend wordende verrigting in regten is gebragt, ofschoon ook de zaak waarin zij voorvalt voor eenen anderen regter hangende is.

Zij zal aan partijen in de hoofdzaak moeten worden beteekend, en deze moeten in het geding van ontkentenis opgeroepen worden.

Met art. 265 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel woordelijk overeen.

ARTIKEL 259.

Het geding in de hoofdzaak wordt geschorst tot aan het vonnis op de ontkentenis, op straffe van nietigheid.

De regter kan echter de ontkennende partij bevelen, dat zij het geding van ontkentenis binnen zekeren te bepalen tijd voortzette, of dat anders zal worden regt gedaan.

Met art. 266 Wetb. Rechtsv. komt bovenstaand artikel overeen, behalve dat in het eerste lid daarvan gelezen wordt: „het vonnis van ontkentenis".

ARTIKEL 260.

Indien de ontkentenis eene zaak betreft, waarover geen regtsgeding hangende is, moet de eisch worden gebragt voor den bevoegden regter van den verweerder.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 267 Wetb. Rechtsv.

ARTIKEL 261.

Indien de ontkentenis deugdelijk verklaard wordt, zal de ontkende verrigting en het vonnis hetwelk daarop mogt zijn gewezen, of hetgeen in de bepalingen van het vonnis betrekking heeft tot de punten waarover de ontkentenis gaat, nietig en van onwaarde zijn.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 268 Wetb. Rechtsv. bestaat geen noemenswaardig verschil.

Artikel 262.

Bijaldien echter in de zaak reeds een eindvonnis is gevallen, en zoo de termijnen van appel nog niet zijn verloopen, kan de partij de nietigheid der in artikel 256 vermelde acten en vonnissen doen uitspreken in appel en de zaak ten principale doen vervolgen.

Bovenstaand artikel stemt overeen met art. 269 Wetb. Rechtsv., behalve dat daar gesproken wordt van: „de nietigheid der in het voorgaande artikel vermelde akten enz."

Ten gevolge dezer verwijzing naar het voorgaande artikel, welks bepaling, gelijk zooeven reeds werd opgemerkt, wordt teruggevonden in art. 261 Regl. Rechtsv., is het voorschrift van dat art. 269 niet wel te begrijpen en heeft het dan ook aanleiding gegeven tot geheel uiteenloopende opvattingen. In het Wetboek echter, waarin het oorspronkelijk voorkwam, namelijk in dat der burgerlijke rechtsvordering van 1830, was bedoeld voorschrift volkomen duidelijk. Het volgde daar op art. 224, waarmede het eerste lid van art. 263 Wetb. Rechtsv. en van art. 256 Regl. Rechtsv. ongeveer overeenstemt, en strekte dus om den appelrechter bevoegd te verklaren over een eisch tot ontkentenis van gerechtelijke verrichtingen te oordeelen, wanneer in hooger beroep, op grond van handelingen in eersten aanleg verricht, de nietigheid werd beweerd van uit die handelingen voortgevloeide acten van den processe en vonnissen, gewezen om de zaak in staat van wijzen te brengen. Dit toch blijkt duidelijk uit het verband tusschen de artt. 224 en 225 van evengezegd Wetboek van 1830. Dit verband werd evenwel verbroken, toen, tusschen de bepalingen van die artikelen, in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering van 1838 de artt. 264 tot en met 268 werden gelascht en dien ten gevolge bij art. 269 verwezen wordt naar art. 268, in stede van naar art. 263. Die fout nu, door de commissie van 1839 eene drukfout genoemd, werd in haar ontwerp en later ook in dat van Mr. Wichers verbeterd, zoodat, wat den zin en de beteekenis van art. 262 Regl. Rechtsv. betreft, er wel niet de minste twijfel kan bestaan, dat daarbij eenvoudig bepaald is, dat wanneer in hooger beroep, op grond van verrichtingen welke in eersten aanleg hebben plaats gehad, een eisch tot ontkentenis is gedaan, de rechter in hooger beroep bevoegd is van dat incident kennis te nemen.

Artikel 263.

Bijaldien dat eindvonnis is gewezen in het hoogste ressort, of in kracht van gewijsde zaak gegaan is, zal de benadeelde partij tot op het oogenblik dat het vonnis ten uitvoer gelegd is, van den regter, die hetzelve heeft gewezen, de intrekking daarvan kunnen vorderen.

Hangende het geding daarover, wordt de tenuitvoerlegging van het vonnis geschorst.

Met art. 270 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel overeen.

Artikel 264.

De procureur tegen wien de eisch tot ontkentenis wordt toegewezen, zal jegens den eischer en jegens de andere partij in de kosten, schaden en interessen verwezen worden, zoo daartoe gronden zijn.

Ook kan de regter naar gelang van den aard der zaak hem, overeenkomstig het bepaalde bij artikel 192 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, in zijne bediening schorsen of zijne afzetting voordragen.

Indien de eischer in het ongelijk wordt gesteld, zal hij tot de vergoeding van kosten, schaden en interessen verwezen worden, zoo daartoe gronden zijn.

Van dit artikel zijn het eerste en derde lid zoo goed als gelijkluidend aan het eerste en derde lid van art. 271 Wetb. Rechtsv.

Bij de vaststelling echter van het tweede lid van bovenstaand artikel diende natuurlijk rekening te worden gehouden met het bepaalde bij art. 192 Recht. Org., en zoo was het noodig eenigszins af te wijken van het voorschrift, vervat in het tweede lid van evengezegd art. 271, hetwelk aldus luidt: „Hij kan ook, naarmate van het vergrijp, door den regter in zijne bediening worden geschorst of daarvan ontzet.”

Artikel 265.

Alle gedingen in zaken van ontkentenis van geregtelijke verrigtingen worden behandeld als summiere zaken, zelfs bij korte termijnen, indien daartoe gronden zijn.

Bovenstaand artikel is geheel gelijkluidend aan art. 272 Wetb. Rechtsv., zooals dit gelezen werd vóór de vaststelling der wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103). Bij deze wet is echter het voorschrift van gezegd art. 272 vervangen door het navolgende: „Indien eene der partijen ontkent, dat de voor haar opgetreden procureur van haar daartoe opdragt gekregen heeft, zijn de bepalingen dezer afdeeling toepasselijk."

Dit artikel heeft ten doel partijen de gelegenheid te verschaffen dengene, die zich voor haar procureur heeft gesteld, te ontkennen, wordende toch de bepaling van art. 263 Wetb. Rechtsv., hetwelk spreekt van: „verrigtingen gedurende den loop van een geding", en die verrichtingen *nominatim* opnoemt, geacht op dat geval niet toepasselijk te zijn [1]).

VEERTIENDE AFDEELING.

Van verwijzingen naar een ander geregt en van jurisdictie-quaestien.

ARTIKEL 266.

Indien ten gevolge van toegelaten wraking of van toegelaten reden van verschooning, de leden van eenen raad van justitie, de griffier daaronder begrepen ingevolge het bepaalde bij artikel 122 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, niet meer in genoegzamen getale zijn om van het geschil kennis te nemen, zal de eisch tot verwijzing naar eenen anderen raad van justitie aan het hoog-geregtshof kunnen worden gedaan.

Bij eene vergelijking van bovenstaand artikel met art. 273 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, blijkt dat bij dit laatste voorzien wordt in de gevolgen van wraking of verschooning met opzicht tot: „de leden der hoven (oorspronkelijk werd gelezen: *provinciale hoven*) of der regtbanken," terwijl daarbij verder bepaald is, dat „de eisch tot verwijzing naar een ander hof of eene andere regtbank, in het eerste

---

1) Zie blz. 117 van *De Wet van 7 Juli* 1896 *enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

geval aan den hoogen raad, en in het laatste geval aan het geregtshof" (vroeger: *provinciaal geregtshof*), kan worden gedaan. Overigens stemmen beide artikelen met elkander overeen.

Hoewel vrij algemeen, naar het schijnt, wordt aangenomen, dat met opzicht tot de leden der hoven en rechtbanken, van wie in art. 273 Wetb. Rechtsv. sprake is, hetzelfde geldt wat ten aanzien der kantonrechters in art. 41 van dat Wetboek is bepaald, zoodat onder bedoelde leden ook hunne plaatsvervangers geacht worden begrepen te zijn, en hoewel de griffiers bij de raden van justitie, wanneer zij ingevolge art. 122 Recht. Org. zitting nemen, wel niet anders dan als plaatsvervangende rechters beschouwd kunnen worden, heeft nochtans de Indische wetgever het blijkbaar veiliger geacht in bovenstaand artikel uitdrukkelijk te bepalen, dat bij de beoordeeling der vraag, of de leden van een raad van justitie — in het opschrift dezer afdeeling in strijd met het Indische spraakgebruik, met de benaming *gerecht* aangeduid, — in genoegzamen getale zijn om van het geschil kennis te nemen, de griffier is aan te merken als een lid van dien raad.

Artikel 267.

De eisch zal vóór het pleidooi, en, in zaken van schriftelijke behandeling, vóór den geheelen afloop der instructie worden ingesteld bij een verzoekschrift, inhoudende de middelen. Hetzelve zal worden beteekend aan de wederpartij, met aanmaning om daarop, binnen veertien dagen, te dienen van antwoord met middelen, en daarna ter griffie van den raad van justitie worden nedergelegd.

Het antwoord van de wederpartij zal binnen dien termijn insgelijks ter griffie van den raad van justitie worden gebragt.

De loop van het regtsgeding zal worden geschorst van den dag der beteekening in het eerste lid van dit artikel vermeld.

De tusschen bovenstaand artikel en art. 274 Wetb. Rechtsv. bestaande punten van verschil zijn:

1°. dat in het eerste lid van laatstgenoemd artikel gelezen wordt: „de pleidooi", en niet: „het pleidooi," en: „ter griffie van het hof of van den hoogen raad", en niet: „ter griffie van den raad van justitie';

2°. dat volgens het tweede lid van evengezegd art. 274 het antwoord van de wederpartij, „binnen gelijken termijn", „ter griffie" zal worden gebracht, zonder dat deze griffie nader wordt aangeduid; en

3°. dat in het derde lid van dat art. 274 gesproken wordt van de beteekening „in het tweede lid" vermeld.

Behoeft van het eerste dezer punten van verschil wel niets te worden gezegd, bij het in de tweede plaats vermelde verschil dient hier even te worden stilgestaan, dewijl dientengevolge de Indische bepaling een geheel anderen zin en beteekenis heeft dan de Nederlandsche. Ingevolge het slot toch van art. 274 al. 1 Wetb. Rechtsv. moet het verzoekschrift, waarbij de eisch tot verwijzing wordt ingesteld, nedergelegd worden „ter griffie van het hof of van den hoogen raad", dus ter griffie van de rechtbank, welke daarop beschikken moet, terwijl het ontwerp der commissie van 1839 de daarmede geheel overeenkomstige bepaling inhield, dat bedoeld verzoekschrift zal worden nedergelegd „ter griffie van het hoog geregtshof". Bij het ontwerp van Mr. Wichers echter werd voorgesteld de nederlegging van het verzoekschrift en van het daarop door de wederpartij gediende antwoord, te doen plaats heben „ter griffie van den raad van justitie", en daar nu deze wijziging het noodig maakte te bepalen, door wien de tot de zaak betrekkelijke stukken ter kennis zouden worden gebracht van den rechter, met de beslissing daarvan belast, werd tevens het voorschrift ontworpen, hetwelk thans gevonden wordt in art. 268 al. 1 Regl. Rechtsv. Welke reden tot bedoelde wijziging heeft geleid, blijkt intusschen uit de officiëele bescheiden niet.

Dat tevens de in art. 274 al. 2 Wetb. Rechtsv. gebezigde uitdrukking: „binnen gelijken termijn", welke zou kunnen doen denken, dat aan de wederpartij nog eens een nieuwe termijn van veertien dagen gegeven werd, in art. 267 al. 2 Regl. Rechtsv. veranderd is in: „binnen dien termijn", mag zeker eene verbetering heeten.

Eene verbetering eindelijk ook, en wel de verbetering van eene schrijf- of drukfout is het, dat in art. 267 al. 3 Regl. Rechtsv. gelezen wordt: „in het eerste lid", en niet, gelijk in art. 274 al. 3 Wetb. Rechtsv.: „in het tweede lid van dit artikel vermeld".

Artikel 268.

Na afloop van den bij het vorige artikel vastgestelden termijn, zal de griffier bij den raad van justitie het verzoekschrift van den eischer in zake van verwijzing, en het antwoord der wederpartij onverwijld aan het hoog-geregtshof moeten inzenden.

Het hof zal uitspraak doen over den eisch, en, zoo daarvoor

redenen zijn, den regter aanwijzen die van het geschil zal moeten kennis nemen.

In dit geval zal de zaak door middel van eene enkele acte, door de meest gereede partij aan den persoon of ter woonplaats van de wederpartij, met inachtneming der termijnen van dagvaarding beteekend, worden overgebragt bij den aangewezen regter, om op de laatste dingtalen te worden voortgezet.

Van bovenstaand artikel is het tweede lid ontleend aan art. 275 Wetb. Rechtsv., welks aanhef echter aldus luidt: „Na afloop des termijns, zal het hof of de hooge raad, uitspraak doen enz."

Het eerste en derde lid van bovenstaand artikel zijn nieuw.

Bij de bespreking van het vorige artikel is reeds opgemerkt, dat de vaststelling van art. 268 al 1 Regl. Rechtsv. een noodzakelijk gevolg was van de bepaling, dat de eisch tot verwijzing, zoomede het antwoord daarop, nedergelegd moeten worden ter griffie van den raad van justitie, wiens leden niet meer in genoegzamen getale zijn om van de zaak kennis te nemen, en niet ter griffie van den rechter, die op den eisch tot verwijzing moet beschikken, gelijk art. 274 Wetb. Rechtsv. voorschrijft. Dientengevolge toch diende bepaald te worden, hoe laatstbedoelde rechter in het bezit moet geraken der stukken, welke hij voor zijne beslissing noodig heeft. En dit nu is geschied bij het eerste lid van bovenstaand artikel.

Het derde lid van dat artikel schrijft voor, hoe gehandeld moet worden, wanneer de eisch tot verwijzing der zaak naar een anderen rechter is toegewezen, en voorziet alzoo in eene leemte in het Nederlandsche Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, waaromtrent Mr. Oudeman [1]) het volgende schreef: „Hoe nu verder moet worden geprocedeerd, om het geding bij den aangewezen regter over te brengen en voor dezen aanhangig te maken, is niet in de wet bepaald, ofschoon de Fr. wetgever zulks in art. 375 C. de Pr. C. had voorgeschreven. Het schijnt echter, naar aanleiding van dit art. uit het Fr. wetboek en art. 54 der Wet op den overgang van de vroegere tot de nieuwe wetgeving, dat het geding, nadat het vonnis van verwijzing is beteekend, moet worden overgebragt door middel van eene enkele akte aan den persoon of aan de woonstede gedaan, ten einde het geding bij den aangewezen regter op de laatste dingtalen worden voortgezet." Dat tusschen hetgeen hier gezegd wordt omtrent de wijze, waarop het

1) Zie dl. I, blz. 355, van zijn *Ned. Wetb. van burg. regtsv.*

geschorste geding bij den aangewezen rechter moet worden overgebracht, en het voorschrift van art. 268 al. 3 Regl. Rechtsv., hetwelk ook reeds voorkwam in het ontwerp der commissie van 1839, eene treffende overeenkomst bestaat, behoeft wel te nauwernood te worden opgemerkt.

Intusschen bevat de Indische rechtsvordering, evenmin als de Nederlandsche, een voorschrift voor het geval, dat de eisch tot verwijzing der zaak naar een anderen rechter wordt ontzegd. Algemeen echter wordt ook voor Indië aangenomen, dat alsdan de schorsing ophoudt door de beteekening van het arrest van het Hoog-Gerechtshof en dat de meest gereede partij hare tegenpartij kan oproepen om voort te procedeeren [1]).

Artikel 269.

Indien het geval vermeld in artikel 266, omtrent het hooggeregtshof mogt plaats hebben, zal de Gouverneur-generaal, op verzoek der meest gereede partij, na het berigt van het hoog-geregtshof te hebben ingewonnen, tijdelijk en alleen voor het afdoen der zaak waarin de wraking heeft plaats gehad, aan dat collegie een genoegzaam aantal leden toevoegen.

Bij die tijdelijke benoeming, waaraan geene bezoldiging is verbonden, zal zoo veel mogelijk worden acht gegeven op de bepalingen van artikel 153 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie.

Hoewel de toepasselijkheid, voor zooveel den Hoogen Raad betreft, van de voorschriften der Nederlandsche wet omtrent wraking en verschooning van rechters, nooit betwijfeld schijnt te zijn, bestaat er, dunkt mij, toch wel eenige reden om die toepasselijkheid te betwijfelen. Immers bij art. 29 en vgg. Wetb. Rechtsv. is uitsluitend sprake van wraking en verschooning, voor zooveel de hoven en rechtbanken, zoomede de kantonrechters aangaat, en verder voorzien art. 273 en vgg. van gezegd Wetboek slechts in het geval, dat de leden van een hof of van eene rechtbank niet meer in genoegzamen getale zijn om van het geschil kennis te nemen, zoodat dit naar eene andere rechtbank moet worden verwezen, terwijl niet is aan te nemen, dat in die artikelen onder de uitdrukking *hoven*, ook de Hooge Raad begrepen is, daar zulks in strijd zou zijn met de geschiedenis der wet. Toen toch

---

1) Zie blz. 139 van het *Formulierboek* van Mr. Winckel.

bij de beraadslaging over het voorschrift, dat thans gevonden wordt in art. 275 Wetb. Rechtsv. en waarin oorspronkelijk de woorden: „of de hooge raad", ontbraken, de vraag werd gedaan, of die woorden niet gevoegelijk gemist konden worden, dewijl bij de memorie van toelichting, met opzicht tot de voorgestelde verandering in art. 8 der wet van 29 Maart 1828, was gezegd, dat eens voor altijd werd opgemerkt dat, wanneer gesproken wordt van *hoven*, zonder bijvoeging van *provinciale*, onder die algemeene benaming ook *de hooge raad* begrepen wordt, bleef die vraag zonder gevolg en werd de voorgestelde verandering aangenomen [1]).

Dan hoe dit ook wezen moge, met opzicht tot het Hoog-Gerechtshof van Nederlandsch-Indië bestaat er geene reden tot twijfel of onzekerheid. Behalve toch dat bij de over wraking en verschooning handelende artt. 34 en vgg. Regl. Rechtsv. geheel in het algemeen gesproken wordt van rechters, leden van het openbaar ministerie, griffiers en substituut-griffiers, zoodat dus daaronder ook die van het Hoog-Gerechtshof begrepen zijn, wordt bij het door de commissie van 1839 ontworpen, en door Mr. Wichers eenigszins gewijzigd voorschrift van art. 269, hetwelk in de Nederlandsche burgerlijke rechtsvordering ontbreekt, uitdrukkelijk voorzien in het geval, dat ten gevolge van wraking of verschooning de leden van het Hof niet in genoegzamen getale zijn om van het aan zijne beslissing onderworpen geschil kennis te nemen.

Volledig geregeld echter is dit onderwerp bij gezegd artikel niet. Hierbij toch zijn meerdere vragen onbeslist gelaten en is onder anderen niet bepaald, in welken stand van het geding aan den Gouverneur-Generaal het verzoek moet worden gedaan om een of meer leden tijdelijk toe te voegen aan het Hoog-Gerechtshof [2]), of dat verzoek aan de tegenpartij moet worden beteekend, of deze gerechtigd is daartegen zijne bezwaren in te brengen, zoomede of bedoeld verzoek schorsing van den loop van het rechtsgeding te weeg brengt, en zoo ja, op welk tijdstip de schorsing gerekend wordt te beginnen. Dewijl bij art. 269 voor de beantwoording van die vragen niet verwezen wordt naar de daaraan voorafgaande artikelen, ligt de gissing voor de hand, dat de opvolging van de in die artikelen vervatte bepalingen hier is uitgesloten, tenzij men mocht willen aannemen, dat de aard

1) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 346.

2) Door Mr. Winckel wordt op blz. 138 van zijn *Formulierboek* de opmerking gemaakt, dat men wel doet met het verzoekschrift aan den Gouverneur-Generaal, aangezien het Hof hierop moet worden gehoord, in te dienen bij den procureur-generaal.

der zaak eene analogische toepassing van bedoelde bepalingen niet alleen medebrengt, maar zelfs onvermijdelijk maakt. En voor dit laatste is zeker veel te zeggen. Zoo bij voorbeeld spreekt het wel bijna van zelf, dat de loop van het geding geschorst moet wezen van het oogenblik af, dat het verzoekschrift tot toevoeging aan het Hof van een of meer leden is ingediend, tot op het oogenblik dat daarop beslist is, en dat de tegenpartij met die schorsing in kennis moet worden gesteld, hetgeen wel niet beter geschieden kan dan door de beteekening van het verzoekschrift.

De wijze overigens, waarop bij art. 269 Regl. Rechtsv. is voorzien in het geval, dat het Hoog-Gerechtshof, ten gevolge van plaats gehad hebbende wraking, niet voldoende samengesteld is om eenigerhande beslissing te kunnen nemen, is met het oog op andere wettelijke bepalingen, welke de verhouding tusschen het hoofd der Regeering in Indië en de rechterlijke macht aldaar betreffen, niet vreemd of oneigenaardig te noemen. Men denke onder anderen slechts aan art. 1 van Stbl. 1867 n°. 10, volgens hetwelk tegen de daar bedoelde inlandsche vorsten en hoofden geene burgerlijke rechtsvordering of vervolging tot straf kan worden ingesteld, zonder verlof van den Gouverneur-Generaal, indien het geding gevoerd moet worden op Java en Madura. Hier te lande daarentegen zou eene regeling, als die in evengezegd art. 269 vervat, zeker zeer ongewoon voorkomen. Bij art. 22 van boek I, titel III (derde afdeeling) van het ontwerp van een Wetboek van burgerlijke rechtsvordering van 1865 werd dan ook een andere weg ingeslagen en voorgesteld te bepalen dat, indien van aangenomen verschooning of wraking van leden van den Hoogen Raad, het gevolg is, dat het getal leden, voor de kennisneming der zaak gevorderd, ontbreekt, de Raad zal oordeelen met het overblijvende getal [1]).

Artikel 270.

Artikel 267 en artikel 268, eerste en tweede lid, zijn insgelijks toepasselijk op de behandeling van jurisdictie-quaestien, welke bij het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, respectievelijk aan de beslissing der raden van justitie en van het hoog-geregtshof zijn opgedragen.

Bovenstaand artikel is ontleend aan art. 276 Wetb. Rechtsv.,

1) Vergl. art. 22 al. 4 van titel XII van het ontwerp van een Wetboek van strafvordering van 1862.

hetwelk aldus luidt: „De twee voorgaande artikelen zijn insgelijks toepasselijk op de behandeling van jurisdictie-quaestien, welke bij de Wet op de zamenstelling der regterlijke magt en het beleid der justitie, respectievelijk aan de beslissing der arrondissements-regtbanken, der hoven (oorspronkelijk werd gelezen: *provinciale hoven*) en van den hoogen raad zijn opgedragen". Waarom dit voorschrift, alvorens het in bovenstaand artikel opgenomen werd, eenigszins gewijzigd is moeten worden, ligt voor de hand.

De bij dat art. 270 bedoelde bepalingen van het Reglement op de rechterlijke organisatie betreffende jurisdictie-geschillen, worden gevonden in art. 127 n⁰. 1 en in art. 162 nos. 1, 2 en 3 van genoemd Reglement.

Volgens eerstgezegde bepaling nemen de raden van justitie op Java in het hoogste ressort kennis van alle jurisdictie-geschillen tusschen mindere rechterlijke autoriteiten in hun rechtsgebied. De hier bedoelde autoriteiten, tusschen wie in burgerlijke zaken een jurisdictie-geschil kan voorkomen, zijn:

1°. op Java, ongerekend de Vorstenlanden, en op Madura: de residentiegerechten, de landraden, de regentschapsgerechten en de districtsgerechten; en in de Vorstenlanden van Java: de residentieraden;

2°. in de bezittingen buiten Java en Madura:

a. in de residentie Banka: de districtsgerechten, de magistraten, de landraad en het residentiegerecht;

b. in de assistent-residentie Billiton: de districtsgerechten, de landraad en het residentiegerecht;

c. in de residentie Riouw: de magistraten, de landraad en het residentiegerecht;

d. in de residentie Lampongsche districten: de magistraten, de landraad en de proatin's, zoomede het residentiegerecht;

e. in de residentie Palembang: de magistraten, de landraad en het residentiegerecht;

f. in de residentie Oostkust van Sumatra: de magistraten, de landraden en het residentiegerecht;

g. in de residentie Westerafdeeling van Borneo: de magistraten, de landraden en het residentiegerecht;

h. in de residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo: de magistraten, de landraden en het residentiegerecht; en

i. in de residentie Bali en Lombok: de magistraten, de landraden en het residentiegerecht.

Wanneer er een jurisdictie-geschil ontstaat tusschen twee of meer van bovengenoemde, in het rechtsgebied van denzelfden raad van justi-

tie gevestigde autoriteiten, heeft dus de raad, ingevolge art. 127 n°. 1 Recht. Org., daarover te beslissen in het hoogste ressort, terwijl dan bij de behandeling van dat geschil de bepalingen, vervat in art. 267 en 268 al. 1 en 2 Regl. Rechtsv., van toepassing zijn.

Van deze bepalingen zullen intusschen die, betreffende de nederlegging van het verzoekschrift tot aanwijzing van den rechter, die van de zaak kennis moet nemen, en het inbrengen van het antwoord daarop, niet zelden onmogelijk in acht te nemen zijn. In afwijking toch van de Nederlandsche wet, welke voorschrijft dat bedoeld verzoekschrift zal worden nedergelegd ter griffie van den rechter, die daarop moet beschikken, en dat aldaar ook het antwoord op dat verzoekschrift moet worden ingebracht, is, gelijk reeds werd opgemerkt, bij art. 267 al. 1 en 2 Regl. Rechtsv. bepaald, dat een en ander geschieden moet ter griffie van den rechter, aan wiens kennisneming de verzoeker verlangt, dat de zaak onttrokken worde. Wanneer echter deze rechter de magistraat, dan wel het regentschaps- of het districtsgerecht is, waarbij geene griffie wordt aangetroffen, is het wel niet doenlijk bedoelde bepalingen na te leven.

Bovendien is het niet volkomen duidelijk, ter griffie van welken lageren rechter, het verzoekschrift tot regeling van rechtsgebied nedergelegd en het antwoord daarop ingediend moet worden. In het geval, waarin art. 267 voorziet, is de zaak zeer eenvoudig, daar er alsdan slechts sprake is van ééne rechtbank, welke beweerd wordt niet in staat te wezen tot het nemen eener beslissing, maar in geval eener regeling van rechtsgebied zijn er altijd twee of meer rechters, die zich gelijkelijk bevoegd, of wel zich gelijkelijk onbevoegd verklaren om van de zaak kennis te nemen, en doet zich derhalve de vraag voor, ter griffie van welken zich bevoegd of wel zich onbevoegd verklarenden rechter, de verzoeker zijn request nederleggen en de wederpartij haar antwoord daarop indienen moet. Die vraag nu laat zich, dunkt mij, met toepassing van meergezegd art. 267, wel niet anders dan aldus beantwoorden, dat de partij, welke regeling van rechtsgebied verlangt, haar daartoe strekkend verzoekschrift moet nederleggen ter griffie van den rechter, die, haars inziens, het geding niet mag beslissen en aan wiens kennisneming het alzoo behoort te worden onttrokken, en dat aldaar ook het antwoord der wederpartij behoort te worden ingebracht.

Van de moeilijkheden, waarop hier gewezen wordt, zou zeer zeker geene sprake kunnen zijn, indien op het voorbeeld van de Nederlandsche wet ware bepaald, dat meerbedoeld verzoekschrift en het antwoord

daarop ter griffie van den hoogeren rechter, wat hier zeggen wil, van den raad van justitie, ingediend moeten worden.

Hoewel de, op de behandeling van jurisdictie-geschillen toepasselijk verklaarde bepalingen gelden voor eene procedure, welke voor de raden van justitie gevoerd moet worden door tusschenkomst van procureurs, schijnt deze tusschenkomst geen vereischte te zijn voor zooveel de jurisdictie-geschillen aangaat, bedoeld bij art. 127 n°. 1 Recht. Org. Aangezien deze jurisdictie-geschillen toch slechts kunnen voorkomen bij gedingen, welke gebracht zijn voor rechterlijke autoriteiten, voor wie partijen in persoon of bij gemachtigde kunnen verschijnen, terwijl ook de behandeling van zoodanig geschil voor eene van die autoriteiten moet plaats hebben, en de raad van justitie eenvoudig op de hem, ingevolge de ten deze toepasselijke bepaling van art. 268 al. 1 Regl. Rechtsv., toegezonden stukken recht heeft te doen, lijdt het, dunkt mij, wel bijna geen twijfel, dat partijen niet verplicht zijn zich voor de behandeling van dat incident van de tusschenkomst van procureurs te bedienen.

Wat verder de raden van justitie in de Buitenbezittingen betreft, aan dien te Padang is bij art. 39 n°. 1 Regl. Sumatra's Westk. opgedragen om in het hoogste ressort kennis te nemen van alle jurisdictie-geschillen tusschen mindere rechterlijke autoriteiten in zijn rechtsgebied, terwijl, blijkens art. 226 n°. 7 van dat Reglement, op de in gezegd art. 39 n°. 1 vermelde jurisdictie-geschillen, art. 270 Regl. Rechtsv. toepasselijk is.

Evenbedoelde, in het rechtsgebied van den raad van justitie te Padang gevestigde rechterlijke autoriteiten, tusschen wie in burgerlijke zaken een jurisdictie-geschil kan voorkomen, zijn:

a. in het gouvernement Sumatra's Westkust: de districtsgerechten, de landraden en rapat's en de residentiegerechten;

b. in het gewest Benkoelen: de landraad en het residentiegerecht; en

c. in het gewest Atjeh en Onderhoorigheden: de magistraten, de landraad en het residentiegerecht.

Met opzicht voorts tot den raad van justitie te Makasser geldt hetzelfde. Luidens art. 232 n°. 8 Regl. Celebes namelijk is op de bij art. 43 n°. 1 van dit Reglement bedoelde jurisdictie-geschillen, art. 270 Regl. Rechtsv. toepasselijk en heeft genoemde raad, ingevolge dat art. 43 n°. 1, kennis te nemen in het hoogste ressort van alle jurisdictie-geschillen tusschen mindere rechterlijke autoriteiten in zijn rechtsgebied.

Deze autoriteiten nu zijn:

a. in het gouvernement Celebes en Onderhoorigheden: de regent-

schapsgerechten, de magistraten, de landraden en de residentiegerechten;

b. in de residentie Timor: de magistraten, de landraad en het residentiegerecht;

c. in de residentie Menado: de districtsgerechten, de magistraten, de landraden en de residentiegerechten;

d. in de residentie Amboina: de magistraten, de landraden en de residentiegerechten; en

e. in de residentie Ternate: de magistraten, de landraad en het residentiegerecht.

Het Hoog-Gerechtshof eindelijk neemt, luidens art. 162 n°s. 1, 2 en 3 Recht. Org., in eersten aanleg en tevens in het hoogste ressort, kennis van alle jurisdictie-geschillen in burgerlijke zaken:

1°. tusschen inlandsche rechterlijke autoriteiten, die niet onder denzelfden raad van justitie behooren;

2°. tusschen de raden van justitie onderling; en

3°. tusschen een raad van justitie en eene lagere rechterlijke autoriteit.

Met de laatste, in art. 162 n°. 3 Recht. Org. gebezigde uitdrukking: „lagere regterlijke autoriteit", en met de uitdrukking: „mindere regterlijke autoriteiten", voorkomende in art. 127 n°. 1 Recht. Org., waaraan ongetwijfeld dezelfde beteekenis te hechten is, worden blijkbaar alle, zoowel Europeesche, als inlandsche rechterlijke autoriteiten aangeduid, welke lager in rang zijn dan de raden van justitie.

Daarentegen is bij art. 162 n°. 1 Recht. Org. bepaaldelijk sprake van de inlandsche rechterlijke autoriteiten, welke in rang onder de raden van justitie staan. Waarom daar nu juist de inlandsche rechterlijke autoriteiten genoemd, en dus de Europeesche uitgesloten zijn, blijkt uit de offficiëele bescheiden niet, en is ook moeilijk te gissen. Onduidelijk echter is die bepaling zeker niet, en zoo valt wel niet te betwijfelen, dat het Hoog-Gerechtshof geene kennis te nemen heeft van jurisdictiegeschillen tusschen, niet onder denzelfden raad van justitie behoorende rechterlijke autoriteiten, welke allen of een van allen onder de Europeesche rechterlijke autoriteiten te rangschikken zijn.

Wat verder de vraag betreft, welke rechterlijke autoriteiten als Europeesche en welke als inlandsche zijn aan te merken, de beantwoording van die vraag hangt, gelijk hiervoren uitvoerig is betoogd [1]),

---

1) Zie blz. XXXVIII en vgg.

van het recht af, hetwelk zij hebben toe te passen. Rechters, aan wier rechtsmacht in de eerste en voornaamste plaats Europeanen en met hen gelijkgestelden onderworpen zijn, en die dus in den regel recht moeten spreken volgens het Europeesche recht, zijn, naar mijne meening, als Europeesche rechters te beschouwen, terwijl degenen, voor wie in den regel Inlanders en met hen gelijkgestelden geroepen moeten worden, en die derhalve meestal het inlandsche recht hebben toe te passen, als inlandsche rechters aan te merken zijn. Derhalve zijn de raden van justitie Europeesche rechterlijke autoriteiten, evenals de residentiegerechten, en behooren de overige, hiervoren genoemde rechtbanken en gerechten, welke in rang onder de raden van justitie staan, tot de inlandsche rechterlijke autoriteiten.

Ingevolge art. 162 n°. 1 Recht. Org. nu heeft het Hoog-Gerechtshof de jurisdictie-geschillen te beslissen tusschen laatstbedoelde rechterlijke autoriteiten, indien deze niet onder denzelfden raad van justitie behooren. Welke rechter oordeelt over de jurisdictie-geschillen tusschen Europeesche rechterlijke autoriteiten, niet behoorende onder denzelfden raad, of tusschen Europeesche en inlandsche rechterlijke autoriteiten, welke onder verschillende raden van justitie behooren, is niet bepaald. Tot moeilijkheden echter heeft deze leemte in de wet, voor zoover mij bekend is, nooit aanleiding gegeven. Trouwens in burgerlijke zaken komen jurisdictie-geschillen niet dan hoogst zelden voor.

Verder heeft het Hoog-Gerechtshof, ingevolge n°. 2 van art. 162 Recht. Org., kennis te nemen van de jurisdictie-geschillen tusschen de raden van justitie onderling, en, luidens n°. 3 van datzelfde artikel, van de jurisdictie-geschillen tusschen een raad van justitie en eene lagere rechterlijke autoriteit, onverschillig dus of deze autoriteit eene Europeesche, dan wel eene inlandsche is.

In het ontwerp van een Wetboek van burgerlijke rechtsvordering van 1865 komt de bepaling voor, dat regeling van rechtsgebied geen plaats heeft, indien het geschil door een ander rechtsmiddel kan worden opgeheven [1]). Het in deze bepaling uitgesproken beginsel wordt ook naar onze wetgeving, hoewel niet uitdrukkelijk vastgesteld, algemeen toepasselijk geacht. Dien overeenkomstig besliste dan ook het Hoog-Gerechtshof indertijd, dat rechterlijke beslissingen, waartegen nog hooger beroep is toegelaten, geen grond opleveren tot regeling van rechtsgebied [2]).

1) Zie art. 2 al. 2 van boek I, titel II.

2) Zie 's Hofs beschikking van 1 November 1883 (Het Recht in N. I., dl. XLII, blz. 65 en 66).

Dat, wanneer twee raden van justitie zich onbevoegd hebben verklaard om kennis te nemen van een verzoek tot onder curateele stelling van een krankzinnige, er geen jurisdictie-geschil aanwezig is, indien het eerste verzoek door een ander persoon is gedaan dan het tweede, werd door het Hoog-Gerechtshof, zeker alleszins terecht, aangenomen bij zijne beschikking van den 5den Februari 1889 [1]).

VIJFTIENDE AFDEELING.

Van het doen van afstand der instantie.

Artikel 271.

De eischer kan onder betaling der kosten afstand doen van de instantie, mits zulks geschiede vóór het antwoord.

Na het antwoord, kan de afstand slechts plaats hebben met de toestemming der wederpartij.

Dit artikel is geheel gelijkluidend aan art. 277 Wetb. Rechtsv.

Artikel 272.

De afstand kan gedaan worden het zij op de teregtzitting, indien partijen in persoon tegenwoordig of hare procureurs van volmagt daartoe voorzien zijn, het zij met gelijke volmagt bij eenvoudige acte van procureur tot procureur beteekend.

Zij kan op gelijke wijze worden aangenomen.

Dezelve brengt van regtswege mede:

1°. dat alles over en weder in denzelfden staat is terug gebragt, als waarin de zaak was vóór de dagvaarding;

2°. verpligting van de partij welke afstand heeft gedaan, tot betaling der kosten, waartoe zij zal worden genoodzaakt op het enkel bevelschrift van den voorzitter, gesteld aan den voet van de waardering der kosten.

Dit bevelschrift zal bij voorraad ten uitvoer kunnen worden gelegd.

---

1) Wkbl. van het Recht, n°. 1339.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 278 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaan slechts enkele, niet noemenswaardige punten van verschil.

In het hiervoren medegedeelde model eener bijzondere lastgeving tot het voeren van een geding, wordt onder hetgeen, waartoe volmacht verleend wordt, ook uitdrukkelijk gewag gemaakt van het doen van afstand van de instantie [1]). Is dit echter niet het geval, dan kan, blijkens art. 272 al. 1 Regl. Rechtsv., ook de procureur des eischers geen afstand van de instantie doen, tenzij hij van eene volmacht daartoe voorzien zij [2]).

ZESTIENDE AFDEELING.

Van het vervallen der instantie.

Artikel 273.

Alle instantie vervalt indien de zaak binnen drie jaren tijds niet is voortgezet. Die termijn zal worden vermeerderd met zes maanden, in gevallen waarin eisch tot hervatting van de zaak kan plaats hebben.

Behalve dat de bepaling, vervat in de tweede zinsnede van bovenstaand artikel, in art. 279 Wetb. Rechtsv. gevonden wordt in een afzonderlijk lid, stemmen die beide artikelen, zoo goed als volkomen, met elkander overeen.

Hoewel art. 273 Regl. Rechtsv. bepaalt, dat *alle* instantie vervalt, indien de zaak binnen den daar vermelden termijn niet is voortgezet, moet nochtans een eisch tot vervallenverklaring der instantie geacht worden in cassatie niet ontvankelijk te zijn, omdat, aangezien de artt. 273 tot en met 278 Regl. Rechtsv. voorkomen in den titel van het Reglement, handelende over de manier van procedeeren bij de raden van justitie en het Hoog-Gerechtshof in eersten aanleg, die artikelen, zonder nadere wetsbepaling, niet toepasselijk zijn in hooger beroep, in revisie en in cassatie, en zoodanige wetsbepaling, welke wat het

---

1) Zie blz. 180 hiervoren.

2) Vergl. de beslissing van den raad van justitie te Batavia van 6 November 1891 (Het Recht in N. I., dl. LVII, blz. 386 en vgg.).

hooger beroep betreft in art. 349, en wat de revisie aangaat in art. 366 Regl. Rechtsv. gevonden wordt, ten aanzien der cassatie ontbreekt [1]).

Artikel 274.

De tijd tot het vervallen der instantie vereischt, loopt tegen den lande, de openbare instellingen, minderjarigen, en, in het algemeen, tegen alle personen, zonder onderscheid, behoudens het verhaal van alle de eerstgemelden tegen hunne bewindvoerders en voogden.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 280 Wetb. Rechtsv., behalve dat in laatstgezegd artikel, in plaats van het woord: „lande", gelezen wordt: „staat". Deze vervanging van het woord *staat* door *lande* was ongetwijfeld een gevolg van de opmerking, indertijd door den Raad van State in zijn advies van den 5den Mei 1845 gemaakt, en hiervoren bij de bespreking van art. 6 n°. 2 Regl. Rechtsv. medegedeeld.

Artikel 275.

De instantie vervalt niet van regtswege. De vervallen-verklaring kan worden voorgekomen door behoorlijke proces-acten door eene der partijen verrigt, vóór dat de eisch tot vervallen-verklaring is gedaan.

Tusschen dit artikel en art. 281 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat geen noemenswaardig verschil.

Artikel 276.

Het vervallen van de instantie zal worden uitgesproken op de teregtzitting op eene eenvoudige acte, aan de partij of te harer woonplaats beteekend.

De vervallen-verklaring van de instantie vernietigt geenszins de actie, maar alleen het aangevangen regtsgeding; de kosten van het laatste worden ten gevolge dier vervallen-verklaring voor gecompenseerd gehouden.

Ongerekend dat het slot van art. 282 al. 1 Wetb. Rechtsv. luidt:

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 23 Maart 1899, in dl. LXXII, blz. 248 en vgg. van Het Recht in Ned.-Indië, en de daaronder geplaatste noot van de redactie van dat tijdschrift.

„aan de partij beteekend, of ter harer woonplaats", stemt bovenstaand artikel, zoo goed als geheel, met gezegd art. 282 overeen.

Artikel 277.

Bij het op nieuw instellen der actie zijn de partijen over en weder geregtigd om wederom gebruik te maken van de eeden, geregtelijke erkentenissen en verklaringen, door haar in den loop van het vorige regtsgeding afgelegd, mitsgaders van de verklaringen van gestorven getuigen, wanneer dezelve blijken uit processen-verbaal in behoorlijken vorm opgemaakt.

Met art. 283 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel in allen deele overeen.

Artikel 278.

Door het vervallen van de instantie in hooger beroep, verkrijgt het vonnis, waarvan men in beroep gekomen is, kracht van gewijsde zaak.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 284 Wetb. Rechtsv.

ZEVENTIENDE AFDEELING.

Van voeging en tusschenkomst.

Artikel 279.

Een ieder die belang heeft in een regtsgeding, hangende tusschen andere partijen, kan aan den regter verzoeken daarin zich te mogen voegen of te mogen tusschenkomen.

Behalve dat de aanhef van art. 285 Wetb. Rechtsv. luidt: „Een ieder welke enz.", stemt bovenstaand artikel met dat art. 285, zooals het oorspronkelijk gelezen werd, geheel overeen.

Luidens art. 117 Regl. Rechtsv. worden tusschenkomst en voegingen in summiere zaken ten dienenden dage ter audientie ingesteld bij gemotiveerde conclusien, en zoo zijn de desbetreffende bepalingen, welke in de artt. 279, 280 en 281 van dat Reglement voorkomen, slechts van toepassing in zaken van gewone en van schriftelijke behandeling.

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 105) is art. 285 Wetb. Rechtsv. in zoover gewijzigd, dat de woorden: „aan den regter verzoeken", vervangen zijn door: „vorderen".

ARTIKEL 280.

Het verzoekschrift daartoe strekkende, waarbij tevens procureur gesteld en woonplaats gekozen moet worden, zal de gronden moeten inhouden op welke het verzoek wordt gedaan.

Afschrift van hetzelve zal worden beteekend aan de gekozen woonplaats van partijen, en de stukken tot staving van het verzoek zullen door den verzoeker worden overgebragt ter griffie, met aanbod om afschriften van dezelve te geven aan de belanghebbenden op derzelver verzoek.

Het eerste lid van bovenstaand artikel stemt, behalve dat de zin wat is omgezet, overeen met het eerste lid van art. 286 Wetb. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk gelezen werd, terwijl er ook tusschen het tweede lid van bovenstaand artikel en het tweede lid van evengezegd art. 286, gelijk het indertijd werd vastgesteld, geene noemenswaardige punten van verschil bestaan.

Daar het verzoekschrift, in art. 280 al. 1 Regl. Rechtsv. bedoeld, in de plaats komt van eene dagvaarding, dient de procureurstelling, waarvan daar sprake is, te geschieden overeenkomstig het bepaalde bij art. 106 al. 1 van gezegd Reglement, dus bij eene bijzondere schriftelijke volmacht, terwijl uit de bepaling, dat bij dat verzoekschrift tevens woonplaats moet worden gekozen, voortvloeit, dat eene uitdrukkelijke keuze van woonplaats gevorderd wordt, en dat alzoo eene stilzwijgende keuze, als waarvan bij het tweede lid van evengezegd art. 106 melding wordt gemaakt, niet geoorloofd is.

Wat voorts art. 286 Wetb. Rechtsv. betreft, dit artikel is bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) geheel gewijzigd en luidt thans aldus: „Dit incident wordt aangebragt bij conclusie ter teregtzitting ten dienenden dage vóór of op dien, waarop de laatste conclusie in het aanhangig regtsgeding wordt genomen.

„In zaken van schriftelijke behandeling wordt het incident aangebragt bij aan beide partijen beteekende akte met exploit van oproeping om ter teregtzitting te verschijnen."

ARTIKEL 281.

Indien de voeging of tusschenkomst betwist wordt, zal dit incident, zelfs indien de zaak bij geschrifte wordt behandeld, op de teregtzitting worden gebragt bij eenvoudige acte en summierlijk worden behandeld.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 287 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk werd vastgesteld, bestaat geen noemenswaardig verschil.

Ten gevolge echter der wijzigingen in de Nederlandsche burgerlijke rechtsvordering gebracht bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), luidt evengezegd art. 287 thans als volgt: „De conclusie, waarbij tevens procureur moet worden gesteld, houdt de opgave in van den voornaam, den naam en de woonplaats van dengene, door wien de vordering geschiedt, en van de gronden, waarop zij berust, alles op straffe van nietigheid. Hij wordt geacht bij den gestelden procureur woonplaats te hebben gekozen, ten ware in de conclusie eene andere keuze mogt zijn uitgedrukt".

ARTIKEL 282.

Nadat de conclusien door partijen op de teregtzitting genomen zijn, kan geene voeging of tusschenkomst meer plaats hebben.

Op bovenstaand artikel, hetwelk volkomen gelijkluidend is aan art. 288 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk gelezen werd, teekende Mr. Winckel aan [1]), dat, zijns inziens, met de daar gebezigde woorden: „nadat de conclusien door partijen op de teregtzitting genomen zijn", eenvoudig bedoeld wordt, dat de zaak in staat van wijzen zij, onder opmerking dat het hem in zijne praktijk is voorgekomen, dat, zelfs na den aanvang van het getuigenverhoor, voeging werd toegelaten.

Bij de wet van 7 Juli 1896, waarbij, blijkens de nieuwe, zooeven vermelde lezing van art. 286 Wetb. Rechtsv., nader bepaald is, wanneer het hier bedoelde incident moet worden aangebracht, is van art. 288 van gezegd Wetboek de volgende lezing vastgesteld: „Wanneer de regter, het incident beslissende, partijen beveelt voort te procederen, bepaalt hij bij hetzelfde vonnis den dag, waarop zij gehouden zullen zijn tot dat einde ter teregtzitting te verschijnen".

---

1) Op blz. 149 van zijn *Formulierboek*.

ACHTTIENDE AFDEELING.

Van het kort geding voor den president van den raad van justitie.

ARTIKEL 283.

In alle zaken waarin eene onmiddellijke voorziening wordt vereischt, het zij ten aanzien van de tenuitvoerlegging van een vonnis of van eenen executorialen titel, het zij in geval van verschil over verzegeling of ontzegeling, het zij ten aanzien van de verpligting van eenen notaris tot het opmaken van eenige acte, welke geen uitstel kan lijden, en voorts in alle gevallen, waarin het belang van partijen eenige onverwijlde voorzieningen bij voorraad vordert, kan de vordering worden ingebragt op eene teregtzitting te dien einde door den president te houden op de daartoe door hem bepaalde vaste dagen.

Bij nog meer spoed vereischende omstandigheden, kan de dagvaarding worden bevolen op den dag en het uur, den Zondag ingesloten, op mondelinge aanvrage der belanghebbende partij, door hem voor elk geval te bepalen.

De president kan in dit geval ook gelasten, dat de teregtzitting te zijnen huize zal worden gehouden.

Bovenstaand artikel is ontleend aan art. 289 Wetb. Rechtsv., het eerste artikel, ook in dit Wetboek, van de achttiende afdeeling, welke daar echter tot opschrift heeft: *Van het kort geding voor den president der arrondissements-regtbank.* Bij eene vergelijking van die twee artikelen blijkt, dat uit den aanhef van het eerste lid van art. 289, luidende als volgt: „In alle zaken waarin, uit hoofde van onverwijlden spoed, eene onmiddellijke voorziening wordt vereischt, enz.", de woorden: „uit hoofde van onverwijlden spoed", zijn weggelaten, terwijl daarentegen de aanhef van het tweede lid van dat artikel: „Bij nog meer spoed vereischende omstandigheden, enz.", welke blijkbaar op die weggelaten woorden slaat, onveranderd is overgenomen. Verder zijn de in het eerste lid van bovenstaand artikel voorkomende woorden: „van eenen notaris tot het opmaken van eenige acte, welke geen uitstel kan lijden", in de plaats gesteld van de woorden: „eens kanton-regters tot het staan over eenige wettelijke akte, welke geen uitstel kan lijden, of wegens

dergelijke verpligtingen van notarissen", welke gevonden worden in het eerste lid van art. 289.

Van deze wijzigingen kan alleen die betreffende de verplichting van een notaris om eene acte op te maken, welke geen uitstel kan lijden, gezegd worden niet geheel zonder belang te zijn. Het Nederlandsche artikel toch maakt alleen gewag van het geval, dat er verschil bestaat over de verplichting van een notaris tot het opmaken eener *wettelijke acte*, met welke laatste woorden blijkbaar worden bedoeld die acten, waarvan de wet uitdrukkelijk voorschrijft, dat zij door een notaris opgemaakt moeten worden, gelijk bij voorbeeld het geval is met die, vermeld in de artt. 147 al. 1, 938, 1074 en 1682 Burg. Wetb., terwijl daarentegen bij het Indische artikel geheel in het algemeen gesproken wordt van „eenige acte", zoodat daaronder ook begrepen zijn de acten, welke belanghebbenden verlangen, dat door een notaris zullen worden opgemaakt, zonder dat zulks evenwel geboden zij bij eenig wettelijk voorschrift.

Ongeacht dit en de zooeven vermelde punten van verschil, is bovenstaand artikel gelijkluidend aan art. 289 Wetb. Rechtsv.

Dientengevolge doet zich met opzicht tot art. 283 Regl. Rechtsv. dezelfde vraag voor, waartoe dat art. 289 aanleiding geeft, deze namelijk, of de rechter, die in kort geding recht spreekt, slechts beslissingen bij voorraad mag nemen, of ook wel bevoegd is ten principale recht te doen.

Over deze vraag wordt verschillend gedacht. Volgens sommigen wordt gezegd artikel geheel beheerscht door de daarin voorkomende woorden: „voorzieningen bij voorraad", en moeten in allen gevalle de, in de eerste plaats, in het artikel genoemde beslissingen geacht worden uit haren aard beslissingen bij voorraad te zijn, terwijl het voorschrift, vervat in art. 292 Wetb. Rechtsv. en in art. 286 Regl. Rechtsv., dat de beslissingen bij voorraad geen nadeel toebrengen aan de zaak ten principale, niets anders beteekenen zou, dan dat de beslissingen van den president geen invloed hebben op de beslissing der zaak ten principale, omdat het beslissingen bij voorraad zijn [1]). Anderen daarentegen zijn van oordeel dat, aangezien in den aanhef van het artikel, onder opsomming van verschillende voorbeelden, zaken worden vermeld, waarin eene onmiddellijke voorziening vereischt wordt, terwijl verder sprake is van andere gevallen, waarin het

1) Zie Mr. van Boneval Faure: *Het Ned. burg. procesrecht*, dl. I, blz. 348 en vgg. en Mr. de Pinto: *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv*, 2de gedte, blz. 416 en 417.

belang van partijen eene onverwijlde voorziening bij voorraad vordert, wel degelijk twee categoriën van zaken aan de beslissing van den president in kort geding onderworpen zijn, te weten de zoodanige, waarin eene onmiddellijke voorziening wordt vereischt, zonder dat die voorziening juist bij voorraad behoeft te zijn, en de zoodanige, waarin slechts eene voorziening bij voorraad behoeft te worden genomen. Voor de meening dat uit de redactie van het artikel blijkt, dat daarbij inderdaad evenbedoelde twee categoriën van zaken worden onderscheiden, wordt verder aangevoerd, dat het anders onbegrijpelijk zou zijn, waarom de wetgever niet dadelijk op de woorden: „wordt vereischt", de zinsnede: „en voorts in alle gevallen enz.", heeft laten volgen, om daarna de op de eerste zinsnede volgende voorbeelden op te noemen, terwijl eindelijk uit het wettelijk voorschrift, dat de beslissingen bij voorraad geen nadeel toebrengen aan de zaak ten principale zou blijken, dat de wetgever dit voorschrift niet op al de, in het eerste artikel dezer afdeeling genoemde gevallen heeft willen doen slaan, maar alleen op de laatste, daar anders eene goede redactie zou hebben medegebracht te spreken, niet van de beslissingen bij voorraad, maar van de beslissingen bij het eerste artikel dezer afdeeling of bij deze afdeeling bedoeld [1]).

Van de twee hier vermelde, omtrent het voorschrift van art. 283 Regl. Rechtsv. bestaande zienswijzen, werd de laatste, welke, mijns inziens, ook de meest aannemelijke is, door het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 29 September 1887 omhelsd [2]).

Uit het vorenstaande blijkt, dat de president van den raad van justitie, ingevolge evengezegd art. 283, bevoegd is om in kort geding kennis te nemen van dezelfde zaken als de president van de arrondissements-rechtbank hier te lande, terwijl hij bovendien, luidens art. 292 Regl. Rechtsv., in kort geding met opzicht tot de ontruiming van huizen, gebouwen, woningen, pakhuizen en landen, ongeveer dezelfde rechtsmacht uitoefent, welke bij art. 41 Ned. Recht. Org. aan den kantonrechter is toegekend. De rechtsmacht van den president der arrondissements-rechtbank, en voor een gering deel ook die van den kantonrechter, is alzoo vereenigd in den president van den raad van justitie.

1) Zie onder anderen het opstel: *In welke gevallen kan het kort geding voor den president der arrondissements-regtbank te pas komen?* in dl. IV, blz. 161 en vgg., der Opmerkingen en Mededeelingen van Mr. A. Oudeman en Mr. G. Diephuis.

2) Het Recht in N. I., dl. XLIX, blz. 373 en vgg., en Wkbl. van het Recht, n. 1273.

Alle zaken, vatbaar om in kort geding te worden berecht, behoeven echter niet aan de beslissing van den president van den raad van justitie te worden onderworpen. In den regel toch is het aan partijen overgelaten die zaken bij den president aanhangig te maken, dan wel bij den geheelen raad van justitie. Immers de aan den president toegekende rechtsmacht is van geheel exceptieven aard en hem bepaaldelijk in het belang van partijen gegeven, zoodat niet is aan te nemen, dat deze de bevoegdheid zouden missen om, met voorbijgang van den president, hare zaken door het geheele collegie te doen berechten [1]). Zelfs wordt in sommige gevallen, zooals in dat van art. 724 Regl. Rechtsv., bij de wet zelve aan partijen de keus gegeven om voor den raad van justitie te procedeeren, dan wel in kort geding voor den president.

Evenbedoelde regel lijdt evenwel, mijns inziens, uitzondering, bijaldien uitdrukkelijk is voorgeschreven, dat deze of gene zaak in kort geding voor den president zal worden gebracht, gelijk bij voorbeeld het geval is bij de artt. 520, 599, 659, 668 en 676 Regl. Rechtsv. [2]). Dat ook in die gevallen de president gebruik zou mogen maken van de hem bij art. 285 Regl. Rechtsv. verleende bevoegdheid om partijen te verwijzen naar den raad van justitie, ten einde de zaak door dezen, hetzij op de gewone wijze, hetzij op korten termijn te doen behandelen, gelijk het Hoog-Gerechtshof indertijd besliste [3]), komt mij toch niet aannemelijk voor. Want moge bij gezegd art. 285 aan den president ook al in het algemeen de bevoegdheid zijn gegeven om in de daar vermelde gevallen partijen te verwijzen naar den raad van justitie, die bevoegdheid houdt, mijns inziens, op, waar de wet uitdrukkelijk aan den president de kennisneming van eenige zaak in kort geding opdraagt, dewijl eene dergelijke uitdrukkelijke opdracht ten gevolge heeft, dat de aangewezen rechter uitsluitend bevoegd is over de zaak te oordeelen en zich daaraan dus in geen geval kan onttrekken.

Omgekeerd moet eene vordering, welke aan alle vereischten van art. 283 Regl. Rechtsv. voldoet, en dien ten gevolge eigenlijk door den president van den raad van justitie in kort geding zou moeten worden behandeld, gebracht worden voor den geheelen raad van justitie,

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 9 Juli 1868 (Wkbl. van het Recht, n°. 267).

2) Vergl. het opstel in n°. 286 Wkbl. van het Recht: *Is aan den president van den Raad van Justitie zekere regtsmagt opgedragen?*

3) Bij arrest van 31 December 1868, waarbij het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 24 Juli bevorens, bekrachtigd werd (Wkbl. van het Recht, n°. 289).

indien zulks uitdrukkelijk is voorgeschreven, gelijk bij voorbeeld het geval is bij art. 305 van gezegd Reglement [1]).

Dat, wanneer beslag is gelegd op eenige der in art. 72 van de Comptabiliteitswet (afgekondigd in Stbl. 1864 n°. 106 en later in Stbl. 1895 n°. 225) vermelde, aan den lande toebehoorende of verschuldigde zaken, nadat het Hoog-Gerechtshof, overeenkomstig art. 73 van die wet, daartoe verlof verleend en de in beslag te nemen zaken aangewezen heeft, de president van den raad van justitie, uit hoofde van de omstandigheid, dat door den beslaglegger gehandeld is ingevolge zoodanig verlof, niet geacht kan worden onbevoegd te zijn om van eene vordering tot schorsing der executie en van een verzet tegen den executorialen verkoop in kort geding kennis te nemen, vermits de bevoegdheid, bij art. 442 Regl. Rechtsv. aan den geëxecuteerde toegekend, algemeen is, en daaraan noch bij de artt. 72 en 73 der Comptabiliteitswet, noch bij eenig ander wetsartikel te kort wordt gedaan, werd indertijd, mijns inziens terecht, door den president van den raad van justitie te Batavia in kort geding beslist [2]).

Hoewel ten aanzien der zaken, welke in kort geding behandeld worden, eene bepaling als die van art. 298 Regl. Rechtsv. ontbreekt, zoo lijdt het nochtans, met het oog op den spoed eischenden aard dier zaken en op de bevoegdheid van den president om de dagvaarding te bevelen op den dag en het uur, den Zondag ingesloten, door hem op mondelinge aanvrage van de belanghebbende partij bepaald, geen twijfel, dat hij, president, verlof kan verleenen om niet slechts van dag tot dag, maar zelfs van uur tot uur te doen dagvaarden [3]).

Daar volgens art. 29 al. 1 Recht. Org. (art. 22 Regl. Rechtsv.) de rechter van den daar gestelden en bij art. 91 al. 3 Reg. Regl. herhaalden regel, dat de terechtzittingen openbaar zijn, vermag af te wijken, wanneer hiervoor gewichtige redenen bestaan, en zoodanige reden, mijns inziens, aanwezig is, wanneer de zitting in kort geding ten huize van den president wordt gehouden, komt het mij voor, dat in dit geval gezegde regel, welke dan toch feitelijk al zeer moeielijk in acht is te nemen, niet behoeft te worden toegepast.

Daarentegen schijnt het gebiedende voorschrift van art. 29 al. 2

---

1) Zie de vonnissen van den president van den raad van justitie te Batavia van 28 Juli 1894 en van 30 Januari 1896 (Wkbl. van het Recht, n°. 1625 en n°. 1704).

2) Bij vonnis van 18 Februari 1876, bekrachtigd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 23 Maart daaraanvolgende (Het Recht in N. I., dl. XXVI, blz. 294 en vgg. en 315 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 669).

3) Zie het vonnis van den raad van justitie te Samarang van 3 September 1879 (Wkbl. van het Recht, n°. 856).

Recht. Org. en van art. 91 al. 4 Reg. Regl. te vorderen, dat de uitspraak der in kort geding gewezen vonnissen, ook wanneer zij ten huize van den president plaats heeft, in het openbaar geschiede.

Dat bij alle terechtzittingen in kort geding en derhalve ook bij die, ten huize van den president gehouden, de griffier tegenwoordig moet zijn, blijkt uit art. 290 Regl. Rechtsv.

Door de schrijvers over het Nederlandsche burgerlijke procesrecht wordt verschillend gedacht over de vraag, of partijen bij de procedure in kort geding zich van het ministerie van procureurs moeten bedienen.

Volgens sommigen [1]) moet die vraag bevestigend beantwoord worden, op grond: 1°. dat door de opneming van de bepalingen omtrent het kort geding in eene afdeeling van den titel over de manier van procedeeren bij de rechtbanken, rechtdoende in eersten aanleg, de regelen voor de procedure bij die collegies voorgeschreven noodzakelijk ook hier van toepassing zijn, voor zoover zij niet zijn uitgesloten, wat ten aanzien der procureurstelling het geval niet is; 2°. dat uit hoofde van den spoed eischenden aard der in kort geding te behandelen zaken, welke allicht aanleiding kan geven tot overhaasting en onnauwkeurigheid, het ministerie van procureurs dubbel noodzakelijk is; en 3°. dat het Tarief van justitiekosten en salarissen, waarbij eene vaste belooning aan de procureurs wordt toegekend voor de behandeling van zaken in kort geding, blijkbaar uitgaat van de veronderstelling, dat het ministerie van procureurs in kort geding wordt vereischt; terwijl eindelijk aan de omstandigheid, dat de Regeering bij de beraadslagingen over het voorschrift van art. 290 Wetb. Rechtsv., op eene desbetreffende vraag, heeft verklaard, dat het ministerie van procureurs in kort geding niet noodig was voorgekomen en om die reden ook niet voorgeschreven was [2]), weinig of geene waarde wordt gehecht, omdat die verklaring niet anders zou zijn dan een gevoelen over de interpretatie der wet, waarvan de juistheid door de regeling van het onderwerp in de afdeeling van den titel der wet, waarin zij voorkomt, wordt weêrsproken en geheel weêrlegd wordt door de regeling in het Tarief van des procureurs salaris en verschotten in kort geding.

Anderen [3]) daarentegen zijn van oordeel, dat de bepalingen omtrent

---

1) Zie Mr. van Boneval Faure: *Het Ned. burg. procesrecht*, dl. II, blz. 100 en 101, en Mr. de Pinto: *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de ged^{te}, blz. 417 en 418.

2) Zie het *Handboek voor de burg. regtsv.* van J. van den Honert, blz. 357.

3) Zie *Het Wetb. van burg. regtsv.* van Mr. J. S. Vernède, ad art. 290, en *Het Ned. Wetb. van burg. regtsv.* van Mr. A. Oudeman, dl. I, blz. 378 en 379, zoomede diens opstel: *Wordt bij eene procedure in kort geding de bijstand van eenen procureur vereischt?* in dl. II, bl. 94 en vgg. van de Opmerkingen en Mededeelingen betreffende het Nederlandsch recht.

de procureurstelling, blijkens den inhoud der afdeelingen van den titel, waarin zij gevonden worden, alleen betrekking hebben op de rechtspleging bij de rechtbanken, rechtsprekende in eersten aanleg, en dus, bij gebreke eener uitdrukkelijke toepasselijkverklaring, niet geacht kunnen worden te gelden voor de procedure in kort geding, al wordt deze ook in eene afdeeling van denzelfden titel geregeld. Naar hunne meening brengt het belang van partijen in spoed eischende zaken juist mede, dat partijen zelve of hare advocaten de zaak bij den rechter kunnen voordragen, zonder dat zij genoodzaakt zijn eerst nog een procureur met de daadzaken en rechtsgronden bekend te maken, en volgt uit het voorschrift van het Tarief betreffende de belooning aan procureurs toekomende voor de behandeling van zaken in kort geding, niets anders, dan dat de procureurs op die belooning recht hebben, *indien* zij eene zaak in kort geding behandelen, terwijl de zoo even vermelde uitdrukkelijke verklaring, van wege de Regeering gedaan, wel degelijk voor het gevoelen pleit, dat partijen in kort geding het ministerie van procureurs niet behoeven.

Van deze argumenten nu is, mijns inziens, vooral het laatste van zeer veel gewicht, te weten dat bij de beraadslaging over het voorschrift van art. 290 Wetb. Rechtsv. (art. 284 Regl. Rechtsv.) van wege de Regeering is verklaard, dat het ministerie van procureurs in kort geding onnoodig geacht en daarom niet voorgeschreven was. Immers tegen de bewering, dat die verklaring slechts te beschouwen zou zijn als een gevoelen over de interpretatie der wet, kan met grond worden aangevoerd, dat de wetgever, wanneer hij bij de beraadslagingen over een wetsontwerp de reden mededeelt, waarom deze of gene bepaling daarin niet is opgenomen, wel niet geacht kan worden de wet uit te leggen, al ware het alleen maar, omdat er dan nog geene wet bestaat, maar eenvoudig zijn ontwerp toelicht, hoedanige toelichting in den regel tot goed begrip der wet, indien deze eenmaal tot stand is gekomen, ongetwijfeld van het meeste belang is. Nochtans komt het mij voor dat er, voor zooveel de Indische burgerlijke rechtsvordering betreft, eene afdoende reden bestaat om zich te scharen aan de zijde van hen, die meenen dat partijen verplicht zijn bij de procedure in kort geding procureur te stellen. Die reden vind ik in den aanhef van art. 292 Regl. Rechtsv., luidende: „De bepalingen van dezen titel zijn mede toepasselijk enz." Uit deze woorden toch, en bepaaldelijk uit het woord: „mede", blijkt, mijns inziens, duidelijk dat de bepalingen van den geheelen tweeden titel van het eerste boek van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, zoowel toepasselijk zijn bij de procedure in art. 283

en vgg. van dat Reglement vermeld, als bij de behandeling der zaken, waarvan verder in gezegd art. 292 de rede is. Wel is waar mag, naar ik meen, worden betwijfeld, of de wetgever dat inderdaad heeft gewild, maar die twijfel doet niets af aan de duidelijkheid der aangehaalde woorden van art. 292, volgens welke de geheele tweede titel van het eerste boek van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering op de procedure in kort geding toepasselijk is, zoodat ook het bepaalde bij de in dien titel voorkomende artt. 106 en 107 in acht moet worden genomen en mitsdien door partijen, die in kort geding procedeeren, procureur moet worden gesteld.

Met die opvatting stemt echter de praktijk in Indië niet overeen.

Deze namelijk brengt mede, dat partijen in den regel in persoon verschijnen of bij gemachtigde, zijnde een praktizijn, dan wel bijgestaan door een praktizijn, al is overigens eene verschijning bij procureur niet ongewoon, terwijl, wanneer partijen zich doen vertegenwoordigen, gevorderd wordt, dat de gemachtigde, zoowel van den gedaagde als van den eischer, voorzien zij van eene schriftelijke lastgeving, welke lastgeving evenwel niet notarieel behoeft te wezen, doch ook onder de hand kan worden opgemaakt [1]).

Welk bedrag door de praktizijns voor de behandeling eener zaak in kort geding kan worden berekend, leert art. 23 van het Tarief van justitiekosten en salarissen, afgekondigd in Stbl. 1851 n°. 27. Dat het ministerie van procureurs in kort geding, gesteld al dat het niet verplichtend ware, dan toch in allen gevalle, naar algemeen erkend wordt, is toeglaten, en dat mitsdien, luidens het eerste lid van art. 59 Regl. Rechtsv., onder de proceskosten in kort geding ook het aan den procureur, volgens evengezegd art. 23 van het Tarief, verschuldigde salaris in berekening kan worden gebracht, zoodat van eene analogische toepassing van het bepaalde bij art. 798 Regl. Rechtsv. geene sprake kan zijn, is hiervoren bij de bespreking van art. 59 van dat Reglement reeds gezegd.

Met opzicht tot de proceskosten valt eindelijk nog op te merken, dat volgens het beginsel, vastgesteld bij art. 610, in verband met

---

1) Zie de vonnissen van den president van den raad van justitie te Batavia van 15 October 1869 (Wkbl. van het Recht, n°. 331), van 17 Maart 1888 (Het Recht in N. I., dl. LI, blz. 129 en vgg.), van 25 April 1888 (Het Recht in N. I., dl. LI, blz. 132 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1307) en van 26 Maart 1892 (Wkbl. van het Recht, n°. 1514), zoomede het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 2 Juni 1892 (Het Recht in N. I., dl. LIX, blz. 1 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1514).

art. 607 Regl. Rechtsv., elk geschil over die kosten behoort tot de competentie van den rechter, die de veroordeeling in de kosten heeft uitgesproken, en dat de president alzoo in kort geding te oordeelen heeft over de geschillen omtrent proceskosten, waartoe partijen in kort geding door hem verwezen zijn [1]).

Aangaande de wijze van procedeeren bevat de afdeeling over het kort geding slechts enkele bepalingen, wier opvolging natuurlijk verplichtend is, terwijl overigens de regelen omtrent de manier van procedeeren, vastgesteld in den tweeden titel van het eerste boek van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, voor zoover zij niet uitdrukkelijk zijn uitgesloten, nageleefd behooren te worden, als zijnde toch de voorschriften van dien tweeden titel, gelijk reeds werd opgemerkt, uitdrukkelijk toepasselijk verklaard op de procedure in kort geding. Met de meening, dat de naleving van bedoelde voorschriften niet verplichtend is [2]), kan ik mij alzoo niet vereenigen.

Maar wel komt het mij voor, dat bij de berechting van zaken in kort geding de niet uitdrukkelijk toepasselijk verklaarde bepalingen, vervat in den eersten titel van het eerste boek van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, slechts in zoover in acht genomen behoeven te worden, als de aard van dat geding medebrengt, zoodat bij voorbeeld, waar eene onverwijlde voorziening bij voorraad gevorderd wordt, de zaak, bij niet-verschijning van een der gedaagden, niet, overeenkomstig art. 81 Regl. Rechtsv., ten opzichte der verschenen gedaagden moet worden aangehouden, maar terstond recht op de hoofdzaak kan worden gedaan [3]).

In het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering van 1830 luidde het opschrift der afdeeling, handelende over het kort geding: *Van het kort geding voor den president.* Bij de herziening echter van dat Wetboek werden aan dit opschrift toegevoegd de woorden: *der arrondissements-regtbank*, ten einde duidelijker te doen in het oog vallen, dat geen kort geding voor de presidenten der hoven kan te pas komen [4]). Hieruit volgt, dat ook in Indië de rechtsmacht, bij art. 283 en vgg. Regl. Rechtsv. aan de presidenten der raden van justitie opgedragen,

---

1) Zie het vonnis van den president van den raad van justitie te Batavia van 4 Februari 1888 (Het Recht in N. I., dl. LI, blz. 125 en vgg.).

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 2 Juni 1892 (Het Recht in N. I., dl. LIX, blz. 1 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1514).

3) Zie 's Hofs arrest van 16 December 1897 (Het Recht in N. I., dl. LXX, blz. 71 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1801).

4) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 356.

niet kan worden uitgeoefend door den president van het Hoog-Gerechtshof [1]).

Even als in het rechtsgebied der raden van justitie op Java, met inbegrip van de daartoe behoorende gedeelten der Buitenbezittingen, kan ook in dat der raden van justitie te Padang en te Makasser, waar het geheele Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, behoudens enkele wijzigingen, toepasselijk is verklaard, voor de presidenten van die raden, overeenkomstig evengezegd art. 283 en vgg., in kort geding worden geprocedeerd, behalve 1°. in de residentie Oostkust van Sumatra, 2°. in de residentie Menado, met uitzondering van de afdeeling Gorontalo, en 3°. in de residentie Amboina, waar de residentiegerechten, ingevolge art. 25 nos. 1, 2 en 3 Regl. Sumatra's Oostk., art. 31 Regl. Menado, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°. 93 en art. 27 Regl. Amboina, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°. 94, kennis hebben te nemen:

1°. van alle burgerlijke rechtsvorderingen, welke de som of waarde van *f* 1500.— niet te boven gaan, ingesteld tegen Europeanen of met hen gelijkgestelde personen, en tegen Inlanders of met hen gelijkgestelden, wanneer deze, voor zoover de zaak in geschil betreft, krachtens wettelijke bepalingen of ten gevolge van overeenkomst, aan de voor Europeanen vastgestelde bepalingen zijn onderworpen;

2°. van alle burgerlijke rechtsvorderingen, welke de som of waarde van *f* 1500.— te boven gaan, ingesteld tegen de in het voorgaande nummer genoemde personen, indien partijen zulks zijn overeengekomen; en

3°. van alle, tegen de in de beide voorgaande nummers bedoelde personen ingestelde burgerlijke rechtsvorderingen, indien, in den zin van art. 283 Regl. Rechtsv., eene onmiddellijke voorziening wordt vereischt.

Bij laatstgezegd voorschrift namelijk is, mijns inziens, de rechtsmacht der presidenten van de raden van justitie om in kort geding recht te doen, opgedragen aan bedoelde residentiegerechten. Dat toch de strekking van dat voorschrift zou zijn aan die gerechten de bevoegdheid te geven „om niet slechts bij *voorraad* maar *definitief* recht te doen op vorderingen, de *f* 1500.— te boven gaande, *ook al* zijn partijen daaromtrent *volstrekt niet overeengekomen*, doch alleen voor het geval dat de zaak geen uitstel kan lijden, d. w. z. daaromtrent in den zin van art. 283 van het Reglement op de Burg. Rv. eene onmiddellijke

1) Vergl. de beschikking van 's Hofs president van 15 Januari 1861 (Het Recht in N. I., dl. XIX, blz. 171).

voorziening wordt vereischt" [1]), komt mij niet aannemelijk voor. Die opvatting zou wellicht te verdedigen zijn, indien bij gezegd voorschrift de rede was van de in de beide voorgaande nummers bedoelde rechtsvorderingen. Dit echter is het geval niet. Immers dat voorschrift spreekt van alle rechtsvorderingen, ingesteld tegen de in de beide voorgaande nummers genoemde personen en draagt de kennisneming daarvan aan het residentiegerecht op, „indien, in den zin van artikel 283 van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voor de Raden van Justitie op *Java*, eene onmiddellijke voorziening wordt vereischt". En zoo kan dit voorschrift wel geene andere rechtsvorderingen op het oog hebben dan die, ingesteld tegen Europeanen of met hen gelijkgestelde personen en tegen Inlanders of met hen gelijkgestelden, die met opzicht tot de zaak, waarover geschil, krachtens wettelijke bepalingen of ten gevolge van overeenkomst, aan de voor Europeanen vastgestelde bepalingen zijn onderworpen, in de zaken, welke vermeld en aangeduid worden in art. 283 Regl. Rechtsv. Blijkbaar met het doel om goed te doen uitkomen, dat uitsluitend van deze zaken sprake is, zijn dan ook ongetwijfeld uit den aanhef van dat art. 283 de, dit geheele artikel beheerschende woorden: „waarin eene onmiddellijke voorziening wordt vereischt", overgenomen.

Verder wordt de juistheid mijner meening omtrent voormeld voorschrift, nog bevestigd door art. 196 n°. 8 Regl. Sumatra's Oostkust, art. 203 Regl. Menado, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°. 93 en art. 193 Regl. Amboina, gewijzigd bij Stbl. 1891 n. 94, waarbij bepaald is, dat bovenbedoelde residentiegerechten bij de kennisneming der, ingevolge dat voorschrift, aan hunne beslissing onderworpen zaken art. 283 tot en met art. 293 Regl. Rechtsv. (behoudens eene geringe wijziging van art. 290) moeten opvolgen. Hieruit blijkt bovendien nog, wat anders wellicht zou kunnen worden betwijfeld, dat die residentiegerechten niet slechts over de zaken, bedoeld bij art. 283 Regl. Rechtsv., maar ook over die, vermeld in art. 292 van dat Reglement, hebben te oordeelen.

Op grond van een en ander moet, mijns inziens, worden aangenomen, dat bij voormelde bepalingen de rechtsmacht, welke overal elders, ingevolge en overeenkomstig art. 283 en vgg. Regl. Rechtsv., moet worden uitgeoefend door de presidenten der raden van justitie,

---

1) Aldus Mr. R. Z. Dannenbargh op blz. 24 en 25 van zijn opstel: *Eenige opmerkingen omtrent den aard en de werking van het op* 1 *Juli* 1887 *ingevoerde Reglement op het rechtswezen in de residentie Oostkust van Sumatra* (*Ind. Stbl.* 1887 n°. 45), in dl. LXII, blz. 1 en vgg. van Het Recht in N. I.

in de residentie Oostkust van Sumatra, in de residentie Menado, met uitzondering van de afdeeling Gorontalo, en in de residentie Amboina is opgedragen aan de residentiegerechten. Dat deze opvatting van evenbedoelde bepalingen geheel in overeenstemming is met de bedoeling des wetgevers, kan te allen overvloede blijken uit het slot van § LVIII der circulaire van Mr. T. H. der Kinderen van 21 Mei 1887 n°. 663 [1])

Artikel 284.

In het laatste geval geeft de president mondelingen last aan eenen deurwaarder tot het doen der dagvaarding, waarvan deze in het hoofd van zijn exploit melding maakt.

Partijen kunnen, in de gevallen bij het vorige artikel vermeld, ook vrijwillig voor den president in kort geding verschijnen.

Daar, blijkens het laatste lid van art. 283 Regl. Rechtsv., de president van den raad van justitie de hem daarbij toegekende bevoegdheid ook heeft in het geval bij het voorlaatste lid van dat artikel vermeld, komt de meening mij alleszins juist voor, dat de woorden: „In het laatste geval", in den aanhef van bovenstaand artikel, hetwelk ontleend is aan en overeenstemt met art. 290 Wetb. Rechtsv., zoowel op het geval slaan, dat de terechtzitting wordt gehouden ten huize van den president, als op het geval dat de terechtzitting op een anderen, dan den daarvoor bepaalden dag is vastgesteld [2]).

Artikel 285.

Indien aan den president op de teregtzitting blijkt dat zonder groot of onherstelbaar nadeel de zaak uitstel gedoogt om, het zij op de gewone wijze, het zij op korten termijn, voor den raad van justitie zelven te worden behandeld, of wanneer de zaak niet vatbaar is om op het kort geding genoegzaam te worden toegelicht, verwijst hij partijen naar de gewone wijze van regtspleging, of verleent aan den aanlegger verlof tot dagvaarding op korten termijn voor de regtbank in zaken waarin dezelve bevoegd is.

Bovenstaand artikel, hetwelk overeenstemt met art. 291 Wetb.

1) Deze circulaire wordt gevonden in n°. 4404 Bijbl. op het Stbl. en in deel XLIX van Het Recht in N. I., blz. 42 en vgg. en blz. 124 en vgg.

2) Zie het vonnis van den president van den raad van justitie te Batavia van 14 Juni 1876 (Wkbl. van het Recht, n°. 679).

Rechtsv., behalve dat hierin gelezen wordt: „de regtbank zelve", en niet: „den raad van justitie zelven", heeft aanleiding gegeven tot de vraag, of de president, krachtens de hem bij dat artikel verleende bevoegdheid, partijen mag verwijzen naar eene bepaalde terechtzitting van den raad van justitie, dan wel of, ten gevolge der verwijzing, de dagvaarding in kort geding gedaan, vervalt en de aanlegger zijne tegenpartij op nieuw moet dagvaarden.

Deze vraag werd door het Hoog-Gerechtshof, mijns inziens terecht, bij arrest van 12 Februari 1874 [1]) in laatstgezegden zin beantwoord, op grond: dat de noodzakelijkheid om op nieuw te dagvaarden voortvloeit uit de in art. 285 Regl. Rechtsv. voorkomende woorden: „gewone wijze van regtspleging" en „verlof tot dagvaarding op korten termijn voor de regtbank in zaken waarin dezelve bevoegd is"; dat ook de geschiedenis van genoemd artikel voor die opvatting pleit, aangezien bij de beraadslagingen over het gelijkluidende art. 291 Wetb. Rechtsv. door eene der afdeelingen van de 2de Kamer der Staten-Generaal is verlangd, dat, in plaats van de woorden: „naar de gewone wijze van regtspleging", zou worden gesteld: „naar de gewone teregtzitting", doch aan dit verlangen niet is voldaan [2]), waaruit volgt dat het des wetgevers bedoeling is geweest, dat de zaak op de gewone wijze bij den rechter aanhangig zou worden gemaakt; en dat deze zienswijze bovendien bevestigd wordt door eene vergelijking van art. 285 Regl. Rechtsv. met de artt. 488 en 554 van dit Reglement en met de artt. 811, 817 en 854 Wetb. van Kooph., daar toch bij al deze artikelen aan den rechter-commissaris de bevoegdheid gegeven wordt om partijen met haar geschil te verwijzen naar eene door hem te bepalen terechtzitting, zonder dat, zooals art. 811 Wetb. van Kooph. zegt, daartoe eene dagvaarding wordt vereischt.

ARTIKEL 286.

De beslissingen bij voorraad brengen geen nadeel toe aan de zaak ten principale.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 292 Wetb. Rechtsv.

ARTIKEL 287.

De president is bevoegd de tenuitvoerlegging zijner uitspraken

---

1) Wkbl. van het Recht, n°. 562. Vergl. 's Hofs arrest van 14 Augustus 1863 (Het Recht in N. I., dl. XXI blz. 109 en vgg.) en Mr. Oudeman: *Het Ned. Wetb. van burg. regtsv.*, dl. I, blz. 379.

2) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 357.

te bevelen bij voorraad, met of zonder borgtogt, niettegenstaande verzet of hooger beroep in de gevallen waarin het hooger beroep is toegelaten.

Met art. 293 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel, zoo goed als in allen deele, overeen.

Artikel 288.

Het verzet wordt gebragt voor den raad van justitie. Het wordt summierlijk behandeld en afgedaan.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 294 Wetb. Rechtsv., zooals dit vóór de vaststelling der wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) luidde, bestaat geen ander verschil, dan dat in het laatste gelezen wordt: „de arrondissements-regtbank", en niet: „den raad van justitie". Evengezegde wet heeft echter de laatste zinsnede van art. 294 doen vervallen.

Artikel 289.

Het hooger beroep kan dadelijk na het beteekenen der uitspraak worden ingesteld, het zij dezelve al dan niet bij voorraad kan worden ten uitvoer gelegd.

Het wordt gebragt voor het hoog-geregtshof.

Hetzelve is niet meer ontvankelijk na verloop van drie weken, te rekenen van den dag der beteekening van de uitspraak.

Het wordt summierlijk behandeld en afgedaan.

Ingevolge het tweede lid van art. 295 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, moest het hooger beroep gebracht worden voor het „provinciaal geregtshof" (thans voor het *geregtshof*), terwijl bij het derde lid van gezegd artikel de uiterlijke termijn voor dat beroep is gesteld op „veertien dagen". Overigens stemt bovenstaand artikel met dat art. 295, zooals het vóór de vaststelling der wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) gelezen werd, in allen deele overeen.

Blijkens art. 289 al. 2 Regl. Rechtsv. moet het hooger beroep van de uitspraken in kort geding — hetwelk, in afwijking van den bij art. 338 van dat Reglement gestelden regel, dadelijk na het beteekenen der uitspraak kan worden ingesteld, — gebracht worden voor het Hoog-Gerechtshof, terwijl, ingevolge art. 287 van gezegd Reglement,

van dat middel gebruik kan worden gemaakt, „in de gevallen waarin het hooger beroep is toegelaten". Daar deze laatste woorden ongetwijfeld verklaard moeten worden in den zin, welke algemeen aan de daaraan gelijkluidende woorden van art. 293 Wetb. Rechtsv. wordt gehecht, en derhalve niets anders beteekenen, dan eene verwijzing naar den algemeenen regel omtrent de beroepbaarheid der vonnissen van de raden van justitie, moeten de vonnissen in kort geding geacht worden voor hooger beroep aan het Hoog-Gerechtshof vatbaar te zijn, voor zooveel zij in het rechtsgebied van een der raden van justitie op Java zijn gewezen, wanneer niet blijkt dat het geschil loopt over eene som of waarde van *f* 500.— of minder, en, voor zooveel zij gewezen zijn in het rechtsgebied van den raad van justitie te Padang of van dien te Makasser, wanneer de waarde in geschil meer dan *f* 1000.— bedraagt.

Het hier gezegde geldt echter niet, waar de rechtspraak in kort geding is opgedragen aan het residentiegerecht, wat, gelijk bij de bespreking van art. 283 reeds is aangeteekend, het geval is in de residentie Oostkust van Sumatra, in de residentie Menado, met uitzondering van de afdeeling Gorontalo, en in de residentie Amboina. In de residentie Oostkust van Sumatra namelijk is, luidens art. 26 n°. 1 Regl. Sumatra's Oostk., van de vonnissen van het residentiegerecht, rechtsprekende in de zaken, vermeld in art. 283 en vgg. Regl. Rechtv., hooger beroep toegelaten aan den raad van justitie te Batavia, wanneer de waarde in geschil meer dan *f* 250.— bedraagt, terwijl de vonnissen van de residentiegerechten in de residentie Menado, met uizondering van de afdeeling Gorontalo, en in de residentie Amboina, rechtdoende in evengenoemde zaken, ingevolge art. 32 Regl. Menado, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°. 93, en ingevolge art. 31 Regl. Amboina, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°. 94, vatbaar zijn voor hooger beroep aan den raad van justitie te Makasser, indien de waarde in geschil gemeld bedrag van *f* 250.— overtreft. Zoowel met opzicht tot den rechter, die van de hier bedoelde zaken in hooger beroep kennis neemt, als met opzicht tot de vatbaarheid van die zaken voor hooger beroep, bestaat er dus verschil tusschen de in genoemde residenties geldende bepalingen en die, welke elders van kracht zijn.

Ingevolge art. 289 al. 3 Regl. Rechtsv. is het hooger beroep van in kort geding gewezen vonnissen niet meer ontvankelijk na verloop van drie weken, te rekenen van den dag der beteekening van de uitspraak. De twee en twintigste dag na dien, waarop deze beteekening heeft plaats gehad, is dus de laatste dag, waarop de dagvaarding in hooger

beroep kan worden uitgebracht, terwijl die termijn ook dan in acht genomen moet worden, wanneer de te dagvaarden persoon woonachtig is of verblijf houdt op een eiland van Nederlandsch-Indië, niet behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java gevestigd is. Immers door de termijnsbepaling van art. 289 al. 3 Regl. Rechtsv. wordt de toepasselijkheid van het voorschrift, vervat in art. 10 al. 3 van dat Reglement uitgesloten, vermits dit voorschrift, gelijk hiervoren bij de bespreking daarvan reeds is betoogd, geene toepassing kan vinden in de gevallen, waarin het Indische Reglement het stelsel volgt der Nederlandsche wet om eenvoudig den duur van een termijn vast te stellen, zonder daarbij rekening te houden met de ligging der woon- of verblijfplaats van den te dagvaarden persoon [1]).

Ten slotte zij hier nog aangeteekend dat, in verband met het bij de wet van 7 Juli 1896 aangenomen stelsel, dat het vonnis zelfwerkende kracht heeft, in het eerste en in het derde lid van art. 295 Wetb. Rechtsv., de woorden: „na het beteekenen der uitspraak", en „den dag der beteekening van de uitspraak", onderscheidenlijk zijn vervangen door: „na de uitspraak" en „den dag van de uitspraak"; terwijl het laatste lid van dat art. 295, ten gevolge der opheffing van het verschil tusschen de gewone en summiere behandeling, is vervallen [2]).

Artikel 290.

De minuten der uitspraken van den president worden ter griffie ingeschreven in een afzonderlijk register en door den president en den griffier onderteekend.

Met opzicht tot bovenstaand artikel, hetwelk gelijkluidend is aan art. 296 Wetb. Rechtsv., is bij art. 196 n°. 8 Regl. Sumatra's Oostk., bij art. 203 Regl. Menado, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°. 93, en bij art. 193 Regl. Amboina, gewijzigd bij Stbl. 1891 n°. 94, bepaald, dat de daarbij, namelijk bij art. 290 Regl. Rechtsv., bedoelde inschrijving, voor zooveel de minuten der uitspraken in kort geding van de residentiegerechten in de residenties Oostkust van Sumatra en Menado, met uitzondering van de afdeeling Gorontalo, alsmede in de residentie Amboina betreft, ter griffie van het residentiegerecht geschiedt.

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 5 October 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1582.

2) Zie blz. 119 van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

ARTIKEL 291.

Indien zulks in het belang der zaak noodzakelijk is, kan de president de tenuitvoerlegging bevelen op de minuut van de uitspraak.

Dit artikel komt overeen met art. 297 Wetb. Rechtsv., behalve dat, aangezien de registratie in Indië niet is ingevoerd, de slotwoorden van laatstgezegd artikel, luidende: „des noods zonder voorafgaande registratie", zijn weggelaten.

ARTIKEL 292.

De bepalingen van dezen titel zijn mede toepasselijk wanneer de ontruiming wordt gevorderd van huizen, gebouwen, woningen, pakhuizen of landen, waarvan de huur over de maand berekend niet meer dan honderd gulden bedraagt, en de huurder geen schriftelijk bewijs van bestaande, vernieuwde of verlengde huur voorbrengt, en in gebreke blijft het perceel te ontruimen.

De president kan, wanneer hij de ontruiming gelast, de onmiddellijke tenuitvoerlegging van zijne uitspraak bij voorraad, niettegenstaande hooger beroep of verzet, met of zonder borgstelling, bevelen, zelfs op het enkele vertoon der minuut zijner uitspraak ter woonplaats der veroordeelde partij.

De ontruiming zal daarna, zonder verdere aanmaning of andere formaliteiten, door den deurwaarder, bijgestaan door twee daartoe door den president te benoemen getuigen, worden ten uitvoer gelegd, behoudens de beteekening der minuut van de uitspraak, binnen vier en twintig uren, aan de veroordeelde partij, en onverminderd de tenuitvoerlegging van den verderen inhoud derzelve op de gewone wijze.

Omtrent bovenstaand artikel, hetwelk, zooals het thans luidt, ook voorkwam in het ontwerp van Mr. Wichers, behalve dat daar het bedrag der huur, in het eerste lid van het artikel, op „niet meer dan vijftig gulden" was gesteld, wordt in de nota tot toelichting van dat ontwerp het volgende gezegd:

„De bepalingen van dit artikel komen in het Nederlandsch wetboek van burgerlijke regtsvordering voor in den titel handelende over de wijze van procederen voor den kanton-regter. Daar zij eene allezins nuttige strekking hebben, is het mij voorgekomen dat zij in het

onderwerpelijk reglement behoorden te worden opgenomen, en dat dit het gevoegelijkst konde geschieden door deze voorschriften op te nemen onder diegene, welke over het kort geding voor den president van den raad van justitie handelen".

Tegen dit denkbeeld nu werden geene bezwaren geopperd. Alleen gaf het bedrag van den huurprijs, voorgesteld in het eerste lid van het hier bedoelde artikel van het ontwerp, aanleiding tot deze, in het advies van het Hoog-Gerechtshof van 26 April 1847, voorkomende aanteekening: „Uit hoofde van de hooge huurprijzen, welke hier algemeen worden betaald, is het wenschelijk geacht de hier bedoelde som van *f* 50 te brengen op *f* 100, waartegen de ontwerper geene bedenkingen heeft".

Bij art. 41 Ned. Recht. Org. is den kantonrechter opgedragen om, behoudens hooger beroep, kennis te nemen van de rechtsvorderingen tot ontruiming van huizen, gebouwen, woningen, pakhuizen, stallen, zolders en kelders, zonder onderscheid van het bedrag der huur, en van pachthoeven, landerijen, tuin- en andere gronden, mits de huur over het jaar berekend, of de waarde van dien, niet meer dan *f* 200.— bedrage, indien de huurder geen schriftelijk bewijs van bestaande, verlengde of vernieuwde huur te berde brengt en in gebreke blijft het perceel te ontruimen.

De hier bedoelde actie is de persoonlijke actie tot ontruiming, den verhuurder tegen den huurder gegeven, in geval deze, na verstreken huurtijd, zonder recht, in het gehuurde wil blijven, welke actie ter kennisneming staat van den kantonrechter, tenzij een schriftelijk bewijs van bestaande, verlengde of vernieuwde huur kan worden te berde gebracht. Met dit schriftelijke bewijs zal wel voornamelijk bedoeld zijn een huurcedul, hoewel op grond van de algemeenheid der uitdrukking, zeker mag worden aangenomen, dat een ander schriftelijk bewijs, waaruit onmiskenbaar blijkt van bestaande of verlengde huur, voldoende is om de bevoegdheid van den kantonrechter uit te sluiten. De redenen, waarom de actie tot ontruiming van huizen en gebouwen voor den kantonrechter kan worden ingesteld, hoe hoog het bedrag der huur ook zij, terwijl dat bedrag voor landelijke eigendommen op de som of waarde van niet meer dan *f* 200.— 's jaars is bepaald, zijn hierin gelegen: 1°. dat huizen en gebouwen, wanneer de huurprijs slechts eenigszins aanzienlijk is, gewoonlijk worden verhuurd bij geschrifte, doch de huur van landelijke eigendommen gewoonlijk bij monde wordt aangegaan; en 2°. dat door een wederrechtelijke ontruiming van pachthoeven, landerijen en dergelijke meestal zeer groote

schade wordt geleden, welke, zelfs bij eene vernietiging van het vonnis des eersten rechters, dikwijls moeilijk te herstellen is [1]).

Aangaande de procedure, welke gevolgd moet worden, indien bovenbedoelde actie tot ontruiming wordt ingesteld, worden eenige voorschriften gevonden in de artt. 122, 123 en 124 Wetb. Rechtsv., die, blijkens de memorie van toelichting, ten doel hebben „om omtrent de ontruiming van huizen, enz., welke spoed vereischt, ook eene spoedige behandeling voor te schrijven, terwijl men zich vleide dit te hebben gedaan, zonder dengeen, tegen wien zoodanige voorziening wordt ingeroepen, aan kwelling of meerder ongemak bloot te stellen, dan de aard der zaak onvermijdelijk medebrengt" [2]).

Bij eene vergelijking van het eerste dier drie artikelen, namelijk van art. 122 Wetb. Rechtsv., met het daaraan ontleende voorschrift van art. 292 al. 1 Regl. Rechtsv. blijkt, dat de daarbij bedoelde rechtsvorderingen niet volkomen dezelfde zijn. Daargelaten toch dat laatstgezegd voorschrift niet spreekt van de ontruiming van „stallen, zolders en kelders", en verder melding maakt van de ontruiming van „landen", en niet, evenals art. 122, van de ontruiming van „pachthoeven", — waarbij art. 41 Ned. Recht. Org. nog voegt: „landerijen, tuin- en andere gronden", — wordt bij art. 292 al. 1 met opzicht tot het bedrag der huur geen onderscheid gemaakt tusschen gebouwen en landelijke eigendommen, maar, zoowel voor de ontruiming van gebouwen als van landen, gevorderd, dat de huur, over de maand berekend, niet meer bedrage dan *f* 100.—, terwijl ook voor zooveel de ontruiming van landen aangaat, slechts „de huur", en niet „de waarde van dien", tot maatstaf strekt.

In hoofdzaak evenwel stemt de rechtsvordering, bedoeld bij art. 292 al. 1, met die van art. 122 overeen, zijnde de president van den raad van justitie bevoegd in kort geding kennis te nemen van de actie tot ontruiming van gebouwen en landen, waarvan de huur niet meer dan *f* 100.— 's maands beloopt, door den verhuurder ingesteld tegen den huurder, die, nadat de huurtijd verstreken is, zonder recht, in het gehuurde blijft, indien geen schriftelijk bewijs van bestaande, vernieuwde of verlengde huur door hem te berde wordt gebracht.

Hieruit volgt dat, wanneer eene vordering tot ontruimng van een

---

1) Zie de *Handleiding tot de Wet op de Regterlijke Organisatie en het Beleid der Justitie* van Mr. A. de Pinto (2de druk), 2de gedte., blz. 126 en vgg., zoomede het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 42 en vgg.

2) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 242.

gebouw of van een land op een geheel anderen grondslag berust, bij voorbeeld op een beweerd eigendomsrecht, zonder dat er sprake is van eenige huurovereenkomst, die vordering niet ter beoordeeling staat van den president, rechtdoende in kort geding, wat evenwel niet wegneemt, dat, wanneer de zaak van spoed vereischenden aard is, en uit dien hoofde in de omschrijving van art. 283 Regl. Rechtsv. valt, de president geacht moet worden tot hare kennisneming in kort geding bevoegd te zijn [1]). Want dat het exceptioneele voorschrift van art. 292 Regl. Rechtsv. te kort zou doen aan den algemeenen regel in art. 283 gesteld, met dit gevolg dat bedoeld voorschrift er toe zou moeten leiden, om elke andere vordering tot ontruiming, hoe spoed vereischend zij ook mocht wezen, uit te sluiten van de behandeling in kort geding, is niet aan te nemen.

Wat verder de procedure betreft, welke gevolgd moet worden, wanneer bovenbedoelde actie tot ontruiming wordt ingesteld, te dien aanzien gelden de voorschriften, vervat in den tweeden titel van het eerste boek van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, welke handelen over de manier van procedeeren bij de raden van justitie en het Hoog-Gerechtshof, in eersten aanleg, voor zoover zij niet uitdrukkelijk of stilzwijgend zijn uitgesloten. Dit toch blijkt duidelijk uit den aanhef van art. 292, luidende: „De bepalingen van dezen titel zijn mede toepasselijk wanneer de ontruiming wordt gevorderd van huizen, enz.” Immers deze elliptische uitdrukking, die behoorlijk aangevuld, aldus gelezen zou moeten worden: *De bepalingen van dezen titel, welke van toepassing zijn bij de procedure, waarover de voorafgaande artikelen handelen, zijn mede toepasselijk enz.*, kan wel niets anders beteekenen, dan dat de voorschriften van den tweeden titel van het eerste boek van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, behoudens de afwijkingen, vastgesteld bij- of voortvloeiende uit eenige bijzondere bepaling, niet slechts opgevolgd moeten worden, wanneer andere vorderingen, dan de vordering tot ontruiming in art. 292 vermeld, aan het oordeel van den president, rechtdoende in kort geding, worden onderworpen, maar ook dan gelden, wanneer die vordering tot ontruiming wordt ingesteld.

Ten gevolge der toepasselijkverklaring van bedoelde voorschriften behoefde onder anderen de bepaling van art. 98 n°. 4 Wetb. Rechtsv. niet te worden overgenomen in art. 292 Regl. Rechtsv., vermits de

---

1) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 2 September 1870 (Wkbl. van het Recht, n°. 378).

vraag, welke president bevoegd is kennis te nemen van een eisch tot ontruiming, wanneer de onroerende goederen, ten aanzien waarvan de rechtsvordering plaats heeft, onder het rechtsgebied van denzelfden raad- en wanneer zij onder dat van verschillende raden van justitie gelegen zijn, hare beantwoording vindt in het ten deze toepasselijke zevende en achtste lid van art. 99 Regl. Rechtsv. En eveneens kon het voorschrift van art. 122 al. 1 Wetb. Rechtsv., dat de rechter, op mondelinge aanvrage der belanghebbende partij, de dagvaarding der wederpartij zelfs van uur tot uur, en den Zondag ingesloten, kan bevelen, veilig achterwege worden gelaten met het oog op art. 283 al. 2 Regl. Rechtsv., waarbij hetzelfde voor alle, in kort geding te behandelen zaken is bepaald.

Het tweede lid voorts van art. 292 Regl. Rechtsv. is ontleend aan art. 123 Wetb. Rechtsv., hetwelk als volgt luidt: „De kanton-regter kan alsdan de onmiddellijke tenuitvoerlegging van zijn vonnis tot ontruiming bij voorraad bevelen, niettegenstaande hooger beroep of verzet met of zonder borgstelling, en zulks op de minute, ook vóór derzelver registratie, en zonder andere formaliteit dan de vertooning dier minute ter woonplaats van de veroordeelde partij."

Terwijl in geval van ontruiming, wanneer er geen schriftelijk bewijs aanwezig is van bestaande, vernieuwde of verlengde huur, of wanneer de huur is geëindigd, de voorloopige tenuitvoerlegging van het vonnis, niettegenstaande hooger beroep of verzet, met of zonder borgtocht, ingevolge art. 55 n°. 3 Regl. Rechtsv., kan worden bevolen, is bij art. 287 van dat Reglement aan den president van den raad van justitie in het algemeen de bevoegdheid verleend om te bevelen, dat zijne uitspraken in kort geding bij voorraad, met of zonder borgtocht, niettegenstaande verzet of hooger beroep, ten uitvoer zullen worden gelegd, en zoo was het, naar het schijnt, niet volstrekt noodig dit voorschrift in art. 292 al. 2 van gezegd Reglement voor het daar vermelde geval nog eens te herhalen.

Door Mr. de Pinto [1]) wordt de opmerking gemaakt, dat de buitengewone maatregelen bij dat voorschrift vermeld, hunne rechtvaardiging vinden in den bijzonderen spoed, welke in geval van ontruiming meestal noodig is, en in het onherstelbaar nadeel, dat uit iedere vertraging voor den verhuurder kan ontstaan, aan welke opmerking die schrijver dan verder den volgenden, zeker alleszins behartigenswaardigen wenk toevoegt: „En toch zal de regter verstandig handelen, door van dat regt een voorzigtig en zooveel mogelijk spaarzaam gebruik te maken,

1) Zie blz. 199 van het 2de gedte. zijner *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*

omdat de nadeelen voor den huurder, voortspruitende uit eene onregtmatige ontruiming, zich hoogst moeijelijk laten herstellen, indien al de hoogere regter het vonnis vernietigt, vooral wanneer de voorloopige ontruiming zelfs is bevolen *zonder borgtogt*; dit laatste moet althans nooit worden toegestaan, zoodra de verdediging van den gedaagde iets meer is dan een boven allen twijfel ongegrond voorwendsel."

Bij art. 292 al. 2 wordt verder nog eene uitzondering gemaakt op den algemeenen regel van art. 435 Regl. Rechtsv., dat ieder vonnis, na beteekening, moet worden ten uitvoer gelegd op de grosse. Diezelfde uitzondering komt ook voor in art. 291 van dat Reglement, volgens hetwelk de president, indien zulks in het belang der zaak noodzakelijk is, de tenuitvoerlegging kan bevelen op de minuut van de uitspraak. Overeenkomstig het bepaalde bij dat artikel zal de president ongetwijfeld, ook in het bij art. 292 al. 2 vermelde geval, slechts dan van zijne bevoegdheid om het vonnis op de minuut ten uitvoer te doen leggen, gebruik kunnen maken, „indien zulks in het belang der zaak noodzakelijk is", terwijl met „het enkele vertoon der minuut zijner uitspraak ter woonplaats der veroordeelde partij", blijkbaar niets anders bedoeld wordt, dan met *de tenuitvoerlegging op de minuut* van art. 291.

Die minuut echter dient, ingevolge het bepaalde bij art. 290 Regl. Rechtsv., vóór de tenuitvoerlegging, ter griffie in een afzonderlijk register te worden ingeschreven, onder welke inschrijving ongetwijfeld eene overschrijving van de minuut in dat register is te verstaan. Dat toch de minuut slechts ingeschreven zou moeten worden in het register, met dit gevolg dat er buiten het register geene minuut zou bestaan, en dat dus het register zelf aan den deurwaarder ter tenuitvoerlegging van de uitspraak zou moeten worden ter hand gesteld, gelijk wel eens gemeend is, wordt, mijns inziens terecht, niet aannemelijk geacht, dewijl de inschrijving op denzelfden dag van twee gelijksoortige beslissingen, bij de tenuitvoerlegging aanleiding zou kunnen geven tot moeielijkheden, en ook het tijdelijk gemis van het register de inschrijving van opvolgende beslissingen onmogelijk zou maken, van welk een en ander geen sprake kan zijn bij evengezegde opvatting, welke trouwens ook geheel in overeenstemming is met de gewone beteekenis der uitdrukking: inschrijving eener minuut in een register. Daarenboven levert de overschrijving van de minuut der uitspraak in een register, een waarborg op tegen mogelijk verlies van die uitspraak, en is het dan ook wellicht om die reden, dat de bepaling van art. 290 Regl. Rechtsv. in het leven geroepen is [1]).

1) Zie onder anderen het opstel van D. G.: *Iets over de tenuitvoerlegging der uitspraken*

De bepaling eindelijk, vervat in het laatste lid van art. 292 Regl. Rechtsv., is overgenomen uit art. 124 Wetb. Rechtsv., en stemt hiermede ook geheel overeen, behalve dat bij laatstgezegd artikel gesproken wordt van „den kanton-regter", en niet van „den president", en dat daarbij nog is bepaald, dat „de beteekening der minute van het vonnis des noods zonder voorafgaande registratie" zal plaats hebben.

Ingevolge het voorschrift van art. 292 al. 3 Regl. Rechtsv. geschiedt de ontruiming, bevolen overeenkomstig het bepaalde bij het vorige lid van datzelfde artikel, zonder verdere aanmaning of andere formaliteiten, door den deurwaarder, bijgestaan door twee daartoe door den president te benoemen getuigen. Bij de beraadslaging over deze bepaling gaf eene der afdeelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal het verlangen te kennen, dat die getuigen bij het vonnis zouden worden benoemd, waarop van wege de Regeering geantwoord werd, dat het ondoenlijk was voorgekomen aan dat verlangen gevolg te geven, omdat de onwil of verhindering der getuigen alsdan eene nieuwe benoeming noodzakelijk zou maken tot merkelijke vertraging der zaak [1]). Onwil echter is, gelijk Mr. de Pinto opmerkte [2]), minder te vreezen met het oog op de bij art. 55 van het Tarief aan de getuigen toegekende belooning, eene opmerking, welke geacht kan worden ook voor Indië te gelden, waar eveneens aan de getuigen voor hun bijstand bij de ontruiming van woningen of gebouwen bij art. 40 lett. *b* al. 3 van het Tarief, afgekondigd in Stbl. 1851 n°. 27, eene belooning is toegelegd. Intusschen blijkt uit evenvermelde beraadslaging, dat de benoeming der getuigen zoowel bij het vonnis kan plaats hebben, als later, in welk geval zij op de minuut kan worden gesteld.

Vervolgens, en wel binnen vier en twintig uren na de tenuitvoerlegging in het tweede lid van art. 292 bedoeld, moet de minuut der uitspraak beteekend worden aan de veroordeelde partij. Van den dag, waarop deze beteekening heeft plaats gehad, loopt de termijn van hooger beroep, vastgesteld bij art. 289 Regl. Rechtsv.

De tenuitvoerlegging van den verderen inhoud van het vonnis, bij voorbeeld van de veroordeeling tot betaling van huurpenningen, van proceskosten, enz., moet, luidens het slot van art. 292, op de gewone wijze geschieden. De spoed toch, welke vaak een vereischte kan zijn voor

van den voorzitter der regtbank in kort geding, op de minuut, in dl. IV, blz. 99 en vgg. van de Opmerkingen en Mededeelingen van Mr. Oudeman en Mr. Diephuis.

1) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 242.

2) Zie zijne *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de gedte., blz. 200.

zooveel dc ontruiming aangaat, is onnoodig met opzicht tot veroordeelingen als de zooeven bedoelde, en dus bestond er wel geene reden om daarvoor bijzondere rechtsvormen voor te schrijven. Dat dergelijke vormen slechts worden vastgesteld in het belang van partijen, en dat deze derhalve bevoegd, doch niet verplicht zijn daarvan gebruik te maken, zoodat het alleszins geoorloofd is een vonnis tot ontruiming, hetwelk uitvoerbaar is verklaard op het enkel vertoon der minuut, behoudens de beteekening dezer minuut binnen vier en twintig uren aan de veroordeelde partij, ook op de gewone wijze, na beteekening der grosse van het vonnis, ten uitvoer te doen leggen, besliste de raad van justitie te Batavia bij vonnis van 2 September 1870 [1]).

Artikel 293.

Er wordt bij ieder regterlijk collegie, voor de zaken die voor den president in kort geding worden behandeld, eene afzonderlijke rol gehouden, ingerigt naar het voorschrift van artikel 65 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie.

Dit artikel is blijkbaar ontleend aan art. 43 Regl. betreffende de wijze van eedsaflegging enz. (Ned. Stbl. 1838 n°. 36, I), luidende: „Er wordt bij ieder kollegie eene afzonderlijke rol gehouden voor de zaken, die voor den President in kort geding worden behandeld".

Even als bij art. 35 van gezegd Reglement, is bij art. 65 Recht. Org., naar hetwelk bovenstaand artikel verwijst, omtrent de inrichting der rol bepaald, dat daarop elke zaak onder een afzonderlijk nummer vermeld, en al hetgeen daarin voorvalt, aangeteekend zal worden.

DERDE TITEL.

Van regtspleging in zaken van koophandel.

Artikel 294.

Zaken van koophandel worden behandeld op de gewone teregtzitting en daarin gelden de gewone regelen van regtspleging, voor zoo verre daarvan niet bij dezen titel is afgeweken.

1) Wkbl. van het Recht, n°. 378.

Dit artikel is, zoo goed als geheel, gelijkluidend aan art. 298 Wetb. Rechtsv.

Artikel 295.

Alle zaken van koophandel zullen als summiere zaken worden behandeld, ten zij, in zaken welke om derzelver meer omslagtigen aard daarvoor niet mogten vatbaar zijn, de regter, het zij op verzoek van partijen, het zij ambtshalve, de gewone behandeling of de behandeling bij geschrifte mogt bevelen.

Tusschen bovenstaand artikel en het bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) ingetrokken art. 299 Wetb. Rechtsv., bestaat geen ander noemenswaardig verschil, dan dat in laatstgezegd artikel de woorden: „of de behandeling bij geschrifte", ontbraken.

Ten gevolge van de inlassching dezer woorden is de bevoegdheid van den Indischen rechter om in zaken van koophandel eene behandeling bij geschrifte te bevelen, boven allen twijfel verheven. Of de Nederlandsche rechter deze bevoegdheid vóór de intrekking van art. 299 Wetb. Rechtsv. ook bezat, was eene vraag voor welker bevestigende beantwoording, mijns inziens terecht, is aangevoerd dat, aangezien art. 154 al. 1 Wetboek Rechtsv. van 1830, waarbij bepaald was, dat in zaken van koophandel en, in het algemeen, wanneer de wet voorschreef, dat de zaak summier zou worden beoordeeld, er geene behandeling bij geschrifte mocht plaats hebben, niet was overgenomen in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering van 1838, volgens dit Wetboek ook de behandeling bij geschrifte van handelszaken geoorloofd was, en dat derhalve, vermits in zaken van koophandel, blijkens art. 298 van dat Wetboek (art. 294 Regl. Rechtsv.), in het algemeen de gewone regelen van rechtspleging golden, van die zaken, onverschillig of zij van summieren of van gewonen aard waren, de behandeling bij geschrifte kon worden bevolen.

Dat volgens de Indische rechtsvordering ook in summiere zaken de behandeling bij geschrifte is toegelaten, blijkt overigens ten duidelijkste uit het hiervoren besproken art. 138 Regl. Rechtsv., waarin zulks, in onderscheiding van art. 162 Wetb. Rechtsv., uitdrukkelijk bepaald is. En eveneens is in art. 47 al. 2 Regl. Rechtsv. in zoover afgeweken van het bepaalde bij art. 45 al. 2 Wetb. Rechtsv., dat daarbij van het „schriftelijk behandelen der zaak", uitdrukkelijk melding wordt gemaakt.

Artikel 296.

De regter kan, op verzoek van eene der partijen, de behandeling eener zaak van koophandel laten voorafgaan aan die van andere, ook summiere zaken.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 300 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk gelezen werd. Thans echter zijn, ingevolge de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) uit laatstgezegd artikel de woorden: „ook summiere", weggevallen.

Artikel 297.

De gewone termijn van dagvaarding in zaken van koophandel is van ten minste twee vrije dagen, indien de gedaagde woont binnen tien palen afstands van het gebouw waar de raad van justitie, voor welken hij geroepen is, zitting houdt, en van ten minste vijf vrije dagen, indien hij op eenen grooteren afstand, doch binnen dezelfde residentie woont waarin de zetel van dat collegie gevestigd is.

Overigens zullen ten opzigte der termijnen worden in acht genomen de algemeene bepalingen, voorkomende in den eersten titel van dit boek.

Bovenstaand artikel is ontleend aan art. 301 Wetb. Rechtsv., hetwelk aldus luidt: „De gewone termijn van dagvaarding in zaken van koophandel is van ten minste twee vrije dagen, indien de gedaagde woont binnen de gemeente alwaar de regter zitting houdt, voor welken hij geroepen is.

„Die termijn is van ten minste vier vrije dagen, indien de gedaagde binnen eene andere gemeente van hetzelfde arrondissement woonachtig is.

„Die termijn is van ten minste zes vrije dagen, indien de gedaagde woont binnen een ander arrondissement van dezelfde provincie.

„Wanneer de gedaagde in eene andere provincie woont dan waarin de regter, welke van den eisch moet kennis nemen, zitting houdt, zal de termijn zijn van tien vrije dagen. Overigens zullen ten opzigte van de bovengemelde termijnen de verdere algemeene bepalingen, voorkomende in den eersten titel van dit boek, worden in acht genomen".

Indien men dit artikel — in welks voorlaatste lid de woorden: „van dezelfde provincie", en in welks laatste lid de woorden: „in eene

andere provincie", bij art. 1 der wet van 30 Mei 1877 (Ned. Stbl. n⁰. 138) zijn vervangen door: „onder het regtsgebied van hetzelfde geregtshof", en door: „binnen het regtsgebied van een ander geregtshof", — vergelijkt met bovenstaand artikel, dan blijkt in dit laatste eigenlijk alleen de aanhef en de slotbepaling van het Nederlandsche artikel te zijn overgenomen.

Daarentegen stemt het voorschrift, vervat in art. 297 Regl. Rechtsv., bijna geheel overeen met de door de commissie van 1839 daarvan ontworpen lezing, welke aldus luidde: „De gewone termijn van dagvaarding in zaken van koophandel is van ten minste twee vrije dagen, indien de gedaagde woont binnen tien palen afstands van het gebouw der teregtzittingen van het regterlijk kollegie voor hetwelk hij geroepen is en van ten minste zes vrije dagen, indien hij op eenen grooteren afstand, doch binnen dezelfde residentie, waarin dat kollegie zitting houdt, gevestigd is.

„Overigens zullen ten opzigte der dagvaardingen in zaken van koophandel worden in acht genomen de algemeene voorschriften omtrent dagvaardingen in den eersten titel van dit boek voorgeschreven".

Met het eerste lid van dit artikel kwam in hoofdzaak ook de door evengezegde commissie ontworpen bepaling overeen, welke thans, doch geheel gewijzigd, gevonden wordt in het eerste lid van art. 10 Regl. Rechtsv., en hiervoren bij de bespreking van dit artikel is medegedeeld. Aan beide bepalingen heeft althans hetzelfde denkbeeld klaarblijkelijk ten grondslag gelegen. Hoewel nu, zooals reeds gezegd is, Mr. Wichers meende laatstbedoelde bepaling niet onveranderd te moeten behouden, omdat, zijns inziens, de berekening der afstanden bij palen onoverkomelijke zwarigheden zoude opleveren, zoo dikwijls het personen betrof, die in van de groote wegen afgelegen streken of buiten Java woonden, werd niettemin, voor zooveel handelszaken aangaat, gezegd denkbeeld door hem overgenomen. Dien ten gevolge berust de regeling der termijnen van dagvaarding in handelszaken en in andere zaken op een geheel verschillenden grondslag.

Ten gevolge voorts der omstandigheid, dat bij art. 297 Regl. Rechtsv. slechts de termijnen van dagvaarding zijn vastgesteld voor gedaagden, die in de residentie wonen, binnen welke de rechtbank, voor welke zij geroepen worden, zitting houdt, terwijl overigens, met opzicht tot de termijnen van dagvaarding, bij dat artikel verwezen wordt naar de desbetreffende algemeene bepalingen, dus ook naar art. 10 Regl. Rechtsv., bij hetwelk bovendien de termijnen van dagvaarding geregeld zijn voor gedaagden, die wonen of verblijf houden

buiten de residentie, binnen welke de rechtbank, voor welke zij geroepen worden, zitting houdt, heeft men in zaken van koophandel slechts kortere dan de gewone termijnen, indien de dagvaarding wordt uitgebracht binnen de grenzen der residentie, waarin de rechtbank gevestigd is voor welke gedagvaard wordt, doch gelden in alle overige gevallen de gewone termijnen, en kunnen deze termijnen, wat Java aangaat, slechts in spoed eischende gevallen, op verzoek van den eischer, worden verkort, terwijl, wanneer de gedaagde buiten Java woont of verblijf houdt, het laatste lid van art. 10 ook in handelszaken van toepassing is.

Bij art. 226 n°. 8 Regl. Sumatra's Westkust is de in art. 297 al. 1 Regl. Rechtsv. vermelde termijn van vijf vrije dagen gesteld op tien vrije dagen.

Ter verklaring dezer wijziging wordt door Mr. der Kinderen het volgende gezegd [1]): „Uithoofde van de uitgestrektheid van het gewest Sumatra's Westkust is de termijn voor den gedaagde, die binnen het gewest verder woont dan 10 palen afstands van het gebouw, waar de Raad van Justitie zitting houdt, verdubbeld". Uit deze toelichting blijkt, dat evengezegde termijn van tien vrije dagen voor het geheele gewest Sumatra's Westkust en dus ook voor de residenties Padangsche Bovenlanden en Tapanoelie geldt, wat zonder die toelichting twijfelachtig zou wezen, omdat hij, die voor den raad van justitie te Padang geroepen wordt en in eene van genoemde residenties woont, eigenlijk niet gezegd kan worden „binnen dezelfde residentie" te wonen, „waarin de zetel van dat collegie gevestigd is". Gevraagd zou nog kunnen worden, of hier onder het gewest Sumatra's Westkust ook de daartoe behoorende eilanden begrepen zijn, eene vraag, welke zich echter, mijns inziens, wel niet anders dan ontkennend laat beantwoorden met het oog op de omstandigheid, dat eene berekening bij palen van afstanden tusschen plaatsen, gelegen aan den vasten wal en op een eiland, vrij wel onbruikbaar is, terwijl bovendien uit de bij art. 226 n°. 1 Regl. Sumatra's Westk. vastgestelde lezing van art. 10 Regl. Rechtsv. blijkt, dat de wet, waar zij spreekt van het gouvernement Sumatra's Westkust, daaronder de tot dat gouvernement behoorende eilanden niet altijd begrijpt, zijnde toch bij evengezegd voorschrift bepaald, dat, wanneer de gedaagde op een der tot het gebied van Sumatra's Westkust behoorende eilanden woont of verblijf houdt, door het rechterlijk collegie, op het daartoe strekkend verzoekschrift van

1) Zie dl. II, blz. 213 zijner *Algemeene verordeningen tot regeling van het regtswezen in het gouvernement Sumatra's Westkust.*

den eischer, de rechtdag, tegen welken de gedaagde zal worden opgeroepen, moet worden vastgesteld, alsmede de termijn, welke tusschen de dagvaarding en den dag der verschijning in rechte zal moeten verloopen.

Dat deze bepaling, welke van algemeene strekking is, in handelszaken behoort te worden nageleefd, volgt voorts uit het, bij de rechtspleging voor den raad van justitie te Padang toepasselijke voorschrift van art. 297 al. 2 Regl. Rechtsv., luidens hetwelk in zaken van koophandel de algemeene bepalingen opgevolgd moeten worden, voorkomende in den eersten titel van het eerste boek van dat Reglement, waarbij dan echter, gelijk wel van zelf spreekt, rekening dient te worden gehouden met de daarin gebrachte, hiervoren bij de bespreking van art. 10 medegedeelde wijzigingen.

Behalve voor het zoo even vermelde geval, dat namelijk de gedaagde woont op een der tot het gebied van Sumatra's Westkust behoorende eilanden, worden bij die wijzigingen ook de termijnen van dagvaarding geregeld voor het geval, dat de gedaagde woont in het gewest Benkoelen of in het gouvernement Atjeh en Onderhoorigheden, dan wel buiten het gebied van den raad van justitie te Padang..

Uit de toepasselijkheid van al die regelingen in zaken van koophandel vloeit intusschen voort, dat, met opzicht tot die zaken, bij de procedure voor genoemden raad, de algemeene voorschriften omtrent de termijnen van dagvaarding alleen dan geene toepassing vinden, wanneer de gedaagde woont in het gouvernement Sumatra's Westkust, de daartoe behoorende eilanden niet medegerekend.

Bij de procedure voor den raad van justitie te Makasser eindelijk bestaat nog minder verschil tusschen de termijnen van dagvaarding in zaken van koophandel en in andere zaken, dan bij de procedure voor den raad te Padang. Immers, luidens het bepaalde bij art. 232 n°. 9 Regl. Celebes, vallen uit art. 297 al. 1 Regl. Rechtsv. de woorden weg: „en van ten minste vijf vrije dagen, indien hij op eenen grooteren afstand, doch binnen dezelfde residentie woont waarin de zetel van dat collegie gevestigd is", en zoo is, ingevolge de overige hier toepasselijke voorschriften van dat art. 297, ten aanzien van handelszaken slechts eene bijzondere, korte termijn van dagvaarding vastgesteld voor het geval, dat de gedaagde woont binnen tien palen afstands van het gebouw waar de raad van justitie te Makasser zitting houdt, terwijl verder met opzicht tot de termijnen van dagvaarding de algemeene, in den eersten titel van het eerste boek van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voorkomende bepalingen

moeten worden nageleefd, met inachtneming evenwel van de daarin bij art. 232 n°. 1 Regl. Celebes gemaakte, en hiervoren bij de bespreking van art. 10 bekend gestelde wijzigingen.

Met opzicht tot het bepaalde bij n°. 9 van meergezegd art. 232 werd door Mr. der Kinderen in zijne nota van toelichting nog aangeteekend, dat het van n°. 8 van het Sumatrasche artikel verschilde, omdat de afstanden binnen het rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser, in verband met de communicatiegelegenheden, het stellen van veel kortere, dan de gewone termijnen gevaarlijk maakte.

Artikel 298.

In zaken die spoed vereischen, kan de president, op een daartoe ingediend verzoekschrift, verlof verleenen om van dag tot dag, en zelfs van uur tot uur te dagvaarden.

Dit artikel stemt met art. 302 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, overeen.

Met het doel evengezegd art. 302 ook toepasselijk te maken op handelszaken, aan te brengen bij de kantongerechten [1]), is daarvan echter bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) de volgende lezing vastgesteld: „In zaken die spoed vereischen, kan de Kantonregter of de president van het regterlijk collegie, op verzoek des eischers, overeenkomstig artikel 7, verlof verleenen om van dag tot dag en zelfs van uur tot uur te dagvaarden".

Artikel 299.

Hij kan zelfs aan den houder van eenen wisselbrief, welke van non-betaling is geprotesteerd, verlof verleenen om conservatoir beslag te leggen op de roerende goederen van den trekker, de acceptanten en de endossanten.

Met art. 303 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk gelezen werd, stemt bovenstaand artikel, zoo goed als geheel, overeen.

Thans echter luidt de aanhef van evengezegd art. 303, in verband met het voorafgaande artikel, aldus: „De president kan enz."

Artikel 300.

Gelijk verlof kan door hem verleend worden aan den houder

1) Zie blz. 120 van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

van een orderbiljet of van eene assignatie, van non-betaling geprotesteerd, op de roerende goederen van den trekker, de acceptanten en de endossanten, doch alleen ten laste van diegenen welke kooplieden zijn.

Dit artikel is zoo goed als gelijkluidend aan art. 304 Wetb. Rechtsv. Dat het verzoek om conservatoir beslag te leggen, krachtens een van non-betaling geprotesteerd orderbiljet, niet vatbaar is voor inwilliging, wanneer het protest na het bij art. 178 Wetb. van Kooph. vastgestelde tijdstip is gedaan, besliste de president van den raad van justitie te Batavia bij zijne beschikking van den 8sten December 1898 [1]).

ARTIKEL 301.

Zoodanig verlof kan almede worden verleend wegens andere schuldvorderingen uit daden van koophandel voortspruitende, indien van de deugdelijkheid der schuldvordering summierlijk blijkt, en er gegronde vrees bestaat voor verduistering van des schuldenaars roerende goederen.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 305 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, is het eenige verschil, dat in laatstgezegd artikel gelezen wordt: „wegens —" en niet: „voor verduistering". Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. nº. 103) zijn nu echter in het Nederlandsche artikel bovendien nog achter het woord: „roerende", de woorden: „of onroerende", gevoegd.

ARTIKEL 302.

Bij het verleend verlof wordt het bedrag der schuldvordering, tot welker verzekering het beslag gevraagd wordt, uitgedrukt.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 306 Wetb. Rechtsv.

ARTIKEL 303.

De president kan in de gevallen bij artikel 301 vermeld, alvorens het verlof te verleenen, vorderen, dat de eischer zekerheid stelle voor de kosten, schaden en interessen welke door het beslag zouden kunnen worden veroorzaakt.

Met betrekking tot bovenstaand artikel, hetwelk ontleend is aan art. 307

1) Wkbl. van het Recht, nº. 1851.

Wetb. Rechtsv. en hiermede overeenstemt, wordt door Mr. Winckel opgemerkt [1]), dat niets is bepaald omtrent den vorm, waarin de daarbij bedoelde zekerheid moet worden gesteld, doch dat is aan te nemen, dat die zekerheidstelling moet zijn ten genoege van den president, dewijl, indien zij moest plaats hebben in den vorm van art. 611 Regl. Rechtsv., het daarmede beoogde doel niet zou worden bereikt, wordende die meening bovendien nog bevestigd doordien art. 303 van dat Reglement zegt, dat de president het stellen van zekerheid kan *vorderen*, niet *bevelen*, welk woord in art. 611 gebezigd wordt.

Voorts valt hier nog te vermelden, dat de werkzaamheden en rechterlijke functiën bij de artt. 299 tot en met 303 Regl. Rechtsv. opgedragen aan den president van den raad van justitie, in het gewest Oostkust van Sumatra, luidens art. 456 n°. 1 Regl. Sumatra's Oostk., worden uitgeoefend door den president van den landraad in de afdeeling, of — indien de afdeeling in onderafdeelingen is gesplitst, — in de onderafdeeling, waarin de landraad gevestigd is, elders door den magistraat, en in het gewest Billiton, ingevolge art. 456 n°. 1 Regl. Billiton, door het hoofd van gewestelijk bestuur.

Artikel 304.

Bij het verzoekschrift tot verkrijging van het verlof in de vijf vorige artikelen bedoeld, moet woonplaats worden gekozen ter hoofdplaats der residentie-afdeeling binnen welke het beslag gelegd wordt.

Volgens art. 308 Wetb. Rechtsv., waarmede bovenstaand artikel overigens geheel overeenstemt, moet woonplaats gekozen worden „binnen de gemeente waar" het beslag gelegd wordt. In stede hiervan, werd door de commissie van 1839, blijkbaar in aansluiting aan hare lezing van het voorschrift, dat thans wordt aangetroffen in art. 297 Regl. Rechtsv., voorgesteld het kiezen van woonplaats binnen tien palen van de plaats waar het beslag wordt gelegd, voor te schrijven. Vervolgens echter werd door Mr. Wichers de tegenwoordige lezing van het artikel ontworpen.

Artikel 305.

Het beslag vervalt van regtswege indien niet binnen acht

1) Zie blz. 156 van diens *Formulierboek*. Vergl. ook de *Handleiding* van Mr. de Pinto, 2de gedte., blz. 435 en 436, en *Het Ned. Wetb. van burg. regtsv.* van Mr. Oudeman, dl. I, blz. 389.

dagen, nadat hetzelve is gelegd, een eisch tot van waardeverklaring is ingesteld.

Dien onverminderd kan hij tegen wien het verlof, bij de artikelen 299, 300 en 301 vermeld, verleend is, onverwijld daartegen opkomen voor den raad van justitie.

Behalve dat volgens het eerste lid van art. 309 Wetb. Rechtsv. de eisch tot van waardeverklaring van het beslag, op straffe van verval, binnen drie dagen moet worden ingesteld, en dat de in het tweede lid van dat artikel voorkomende woorden: „de regtbank", vervangen zijn door: „den raad van justitie", stemt bovenstaand artikel met dat art. 309 overeen.

Dat de bij art. 305 al. 2 Regl. Rechtsv. bedoelde vordering, al behoort zij ook overigens, volgens de algemeene, desbetreffende wettelijke bepalingen, tot de competentie van den president van den raad van justitie rechtdoende in kort geding, op grond van evengemeld voorschrift, geacht moet worden uitsluitend tot de kennisneming van den raad van justitie te behooren, is hiervoren bij de bespreking van art. 283 reeds gezegd.

Artikel 306.

De raad van justitie is verpligt na verhoor van partijen het beslag onverwijld op te heffen, indien summierlijk van de ondeugdelijkheid der vordering of van het noodelooze of ondoelmatige van het beslag voor de zekerheid van den eischer mogt blijken.

Die opheffing moet altijd geschieden tegen genoegzame zekerheid.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 310 Wetb. Rechtsv. bestaat geen ander verschil, dan dat in den aanhef van laatstgezegd artikel gelezen wordt: „De regtbank enz."

Artikel 307.

De uitspraak van den raad wegens het conservatoir beslag kan worden ten uitvoer gelegd, niettegenstaande verzet of hooger beroep.

Dit artikel verschilt slechts in zoover van art. 311 Wetb. Rechtsv., dat hierin gesproken wordt van: „de regtbank", en niet van: „den raad".

Artikel 308.

In zeezaken of die daarmede zijn gelijk gesteld, wanneer er partijen zijn die geene vaste woonplaats hebben, en voorts in zaken wegens scheepstuig, scheepsvoorraad, scheepsgezellen, timmeringen aan schepen die zeilree liggen, en andere zaken die onmiddellijk voorziening bij voorraad vereischen, kan de dagvaarding van dag tot dag, en van uur tot uur, zonder bevelschrift, gedaan worden, en de zaak kan dadelijk, zelfs bij verstek, worden beslist.

Van art. 312 Wetb. Rechtsv., met hetwelk bovenstaand artikel overigens in allen deele overeenstemt, luiden de slotwoorden aldus: „en het verstek kan dadelijk worden beslist".

Op de vraag naar de beteekenis dezer woorden, bij gelegenheid der daarover gevoerde beraadslagingen gedaan, werd van wege de Regeering gezegd, dat die woorden duidelijk genoeg, naar het scheen, de bedoeling uitdrukten, dat er ook bij korte termijnen verstek kon worden verleend [1]). Blijkbaar echter was Mr. Wichers — mijns inziens niet geheel ten onrechte, — van meening, dat die woorden nog wel iets aan duidelijkheid te wenschen overlieten, en zoo werden zij, op zijn voorstel, vervangen door: „en de zaak kan dadelijk, zelfs bij verstek, worden beslist". Dien ten gevolge bestaat er geen de minste twijfel, dat tegen den gedaagde, die met inachtneming der voorschriften van bovenstaand artikel gedagvaard, doch niet verschenen is, niet slechts dadelijk verstek kan worden verleend, maar dat ook dadelijk op de vordering des eischers kan worden beslist.

Artikel 309.

Alle dagvaardingen aan scheepsboord geëxploiteerd voor eenen schipper, officier of scheepsgezel of voor eenen passagier, zijn van waarde.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 313 Wetb. Rechtsv.

Artikel 310.

De eischer kan te zijner keuze dagvaarden:

voor den regter binnen wiens regtsgebied de verweerder woonachtig is;

---

1) Zie het *Handboek* van van den Honert, blz. 367.

voor den regter binnen wiens regtsgebied de verbindtenis is aangegaan;

voor den regter binnen wiens regtsgebied de waar is geleverd;

voor den regter binnen wiens regtsgebied de betaling had moeten geschieden.

Dat, ingevolge bovenstaand artikel, hetwelk geheel overeenstemt met art. 314 Wetb. Rechtsv., de Vreemde Oosterlingen ter Sumatra's Westkust ook voor een raad van justitie op Java gedagvaard kunnen worden, is hiervoren bij de bespreking der artt. 130, 131 en 132 reeds gezegd [1]).

Artikel 311.

Ook buiten de gevallen vermeld bij artikel 54, kan in handelszaken de voorloopige tenuitvoerlegging bevolen worden onder borgtogt of aanwijzing van voldoende zekerheid.

Tusschen dit artikel en art. 315 Wetb. Rechtsv., waarbij echter verkeerdelijk naar art. 55, in stede van naar art. 52, verwezen wordt, bestaat geen verschil.

Artikel 312.

Vonnissen op verstek gewezen, kunnen worden ten uitvoer gelegd één dag na de beteekening en tot dat er verzet worde gedaan.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 316 Wetb. Rechtsv.

Artikel 313.

Indien er verdeeling bij avarij-grosse moet plaats hebben, en de belanghebbende partijen het niet hebben kunnen eens worden over de benoeming van deskundigen, zullen deze, ten verzoeke van eene der partijen, nadat de andere behoorlijk zijn gedagvaard, door den raad van justitie worden benoemd.

Behalve dat, wanneer partijen het niet kunnen eens worden over de benoeming van deskundigen, die benoeming, luidens art. 317 Wetb. Rechtsv., moet geschieden: „door de arrondissements-regtbank", stemt bovenstaand artikel met dat art. 317, zooals het oorspronkelijk luidde, in allen deele overeen.

---

1) Zie blz. 223 en 224.

Thans echter wordt laatstgezegd artikel, ingevolge de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), aldus gelezen: „Indien er verdeeling bij averij-grosse moet plaats hebben, zullen deskundigen, ten verzoeke van eene der partijen door de Arrondissements-Regtbank worden benoemd, ten ware partijen het omtrent de keuze zijn eens geworden".

ARTIKEL 314.

De schipper, of, bij gebreke van denzelven, de scheepsreeders, zijn gehouden, binnen acht dagen nadat de deskundigen, het zij door partijen, het zij door den raad van justitie, zullen zijn benoemd, ter griffie van dien raad over te leggen:

1°. het manifest der lading, inhoudende het getal, de merken en nommers der koopmanschappen, den naam der bevrachters en inladers, en dien van degenen aan welke de koopmanschappen zijn geconsigneerd;

2°. den staat en de grootte van het schip, en melding van de verdiende vracht.

In denzelfden tijd moeten de eigenaars der lading ter griffie overleggen eenen staat der waarde, welke de goederen zoo ten tijde der lading als ten tijde der lossing hadden.

De partijen zullen, des gevorderd, de waarheid van den inhoud der door haar overgelegde stukken met eede bevestigen.

Daargelaten dat de in het eerste lid van art. 318 Wetb. Rechtsv. voorkomende woorden: „de regtbank", en „ter griffie der arrondissements-regtbank", in bovenstaand artikel vervangen zijn door: „den raad van justitie", en „ter griffie van dien raad", zoomede dat in n°. 1 van evengezegd art. 318 gelezen wordt: „den naam der bevrachters, inladers en dien enz.", bestaat er tusschen die beide artikelen geen noemenswaardig verschil.

ARTIKEL 315.

Nadat de deskundigen zijn beëedigd, zal de griffier hun de stukken ter griffie nedergelegd, tegen bewijs van ontvangst, overgeven. De deskundigen zullen tot de verdeeling overgaan, overeenkomstig de voorschriften van het Wetboek van Koophandel, zelfs dan wanneer eene der partijen hare stukken niet ter griffie mogt hebben nedergelegd.

Behalve dat de aanhef van art. 319 Wetb. Rechtsv. luidt: „Nadat

de deskundigen zullen zijn beëedigd enz.", stemmen dat artikel en het bovenstaande met elkander overeen.

Artikel 316.

Het verslag van de deskundigen zal met de door hen ontvangen stukken ter griffie worden ingeleverd. De eerstgereede partij zal daarvan homologatie verzoeken bij den raad van justitie, welke, partijen gehoord of behoorlijk opgeroepen zijnde, zal vonnissen.

Dit artikel stemt overeen met art. 320 Wetboek Rechtsv., behalve dat in laatstgezegd, uit twee leden bestaand artikel, gelezen wordt: „bij de regtbank", en niet: „bij den raad van justitie".

Bij de herziening van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering van 1830 werden uit art. 266, waaruit art. 320 Wetb. Rechtsv. van 1838 overigens onveranderd is overgenomen, de woorden: „zonder appel", welke aan de slotwoorden: „zal vonnissen", voorafgingen, weggelaten [1]), waaruit zeker niet ten onrechte de gevolgtrekking wordt gemaakt, dat bij evengezegd art. 320 hooger beroep van het daarbij bedoelde vonnis van homologatie is toegelaten.

Die gevolgtrekking nu moet zeer zeker geacht worden ook op te gaan voor art. 316 Regl. Rechtsv., zoodat de vonnissen van homologatie, door de raden van justitie op Java gewezen, aan hooger beroep onderworpen zijn, wanneer niet blijkt, dat de waarde der vordering *f* 500.— of minder bedraagt, terwijl die vonnissen, indien zij zijn gewezen door den raad van justitie te Padang, of door dien te Makasser, voor appel vatbaar zijn, wanneer de waarde in geschil meer dan *f* 1000.— beloopt.

VIERDE TITEL.

Van het openbaar ministerie.

Artikel 317.

De procureur-generaal bij het hoog-geregtshof en de officieren van justitie zijn respectievelijk gehouden, om in alle burgerlijke

1) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 371.

zaken waarin de regering van Nederlandsch-Indie, als vertegenwoordigende den lande, het zij eischender, het zij verwerender wijze, als hoofdpartij of wel als gevoegde of tusschenkomende partij optreedt, op daartoe van of namens den Gouverneur-generaal bekomen last, de dagvaardingen en alle andere exploiten te doen uitbrengen, de dingtalen en pleidooijen te houden, en wijders, zoowel in eersten aanleg als in hooger beroep, revisie en cassatie het geheele geding te voeren.

Het blijft den Gouverneur-generaal voorbehouden om, bij eene nadere regeling van dit onderwerp, de ambtenaren van het openbaar ministerie van de hiervoren omschreven verpligting te ontheffen.

Nadat bij art. 58 Recht. Org. aan de ambtenaren van het openbaar ministerie de verplichting was opgelegd om in alle burgerlijke zaken, waarin de belangen van den lande betrokken waren, die belangen op eene rechtmatige wijze voor te staan en te beschermen, werd gezegde verplichting bij bovenstaand, door Mr. Wichers ontworpen artikel nader geregeld.

Betreffende het eerste lid van dat artikel — het tweede lid werd daaraan later toegevoegd, — schreef Mr. Wichers in de nota tot toelichting van zijn ontwerp: „De voorschriften van dit artikel strekken tot instandhouding van hetgeen hier te lande gevolgd wordt met opzigt tot het voeren van burgerlijke regtsgedingen, waarin de Regering van Nederlandsch-Indie, als vertegenwoordigende den lande. betrokken is. Daar het bestaande doelmatig werkt en goede uitkomsten oplevert, scheen het onraadzaam daarvan af te wijken".

Met *het bestaande*, waarvan hier de rede is, werden blijkbaar de voorschriften bedoeld van de artt. 95 en 96 der Instructie voor het Hoog-Gerechtshof (Stbl. 1819 n°. 20), luidende als volgt: *Art.* 95: „De Procureur Generaal is overigens ook gehouden, om in alle civile zaken, zoo in het petitoire als in het possessoire, en zoowel eischender als verwerender wijze, waarin het interest en de belangen van den lande betrokken zijn, alomme, waar het vereischt en gevorderd wordt, het regt en de belangen van den lande waar te nemen, voor te staan, te bezorgen, te solliciteren en te beschermen tegen allen en een iegelijk, hetzij als principale partij of met andere gevoegd, dan wel bij wege van interventie; met dien verstande tevens, dat hiermede niemand moet gerekend worden, aan zijnen dagelijkschen regter te

zijn onttrokken. Moetende dus het aanleggen en vervolgen van eenige actie tegen personen, niet aan de judicature van het Hooge Geregtshof ter eerster instantie onderworpen, verblijven voor de Officieren van justitie bij de lagere regtbanken". *Art.* 96: „Aan den Procureur Generaal kan echter de last tot het aanleggen, aannemen of bevorderen van al zulke zaken, door niemand anders worden gegeven, dan door den Gouverneur-Generaal in of buiten Rade, behoudens echter de vrijheid voor de respective Ontvangers van de belastingen, om, enz." [1]).

Maar mocht alzoo de door Mr. Wichers ontworpen bepaling, welke gevonden wordt in art. 317 al. 1 Regl. Rechtsv., zich ook al volkomen aansluiten aan het destijds bestaande recht, zoo werden daartegen niettemin van verschillende zijden bezwaren en bedenkingen ingebracht. Welke die bezwaren en bedenkingen waren, en hoe deze ten slotte hebben geleid tot de vaststelling van het voorschrift van art. 317 al. 2 Regl. Rechtsv., is hiervoren in de Inleiding reeds omstandig medegedeeld [2]).

Intusschen werd reeds zeer spoedig na de invoering der wetgeving van 1848 eene poging in het werk gesteld om de ambtenaren van het openbaar ministerie te ontheffen van de hun bij art. 58 Recht. Org. opgelegde verplichting. Bij missive namelijk van den 19den October 1848 werd door den procureur-generaal bij het Hoog-Gerechtshof, ter voorziening in den bij zijn parket bestaanden achterstand in de afdoening van zaken, aan den Gouverneur-Generaal onder anderen voorgesteld het openbaar ministerie bij het Hof en bij de raden van justitie te ontheffen van evengezegde, met zijnen aard en bestaan, zijns inziens, onvereenigbare verplichting, met opdracht van de waarneming der belangen van den lande aan rijksadvocaten. Met dit voorstel verklaarde Mr. Wichers, die daarover werd geraadpleegd, bij zijn schrijven aan den Gouverneur-Generaal van 28 November 1848, zich wel te kunnen vereenigen, met dit voorbehoud evenwel, dat de benaming van landsadvocaten gebezigd werd en niet die van rijksadvocaten, zoomede dat de maatregel voorshands niet werd uitgestrekt tot de Buitenbezittingen, terwijl voorts door hem in overweging gegeven werd aan die ambtenaren eene bezoldiging toe te kennen, aan dien te Batavia van *f* 400.— en aan die te Samarang en te Soerabaja, elk van *f* 300.— 's maands, buiten en behalve de salarissen, welke zij, overeenkomstig

1) Vergl. art. 56 der Instructie voor de raden van justitie in Nederlandsch Indië (Stbl. 1819 nº. 20).

2) Zie blz. IX en vgg.

de bestaande of later uit te vaardigen tarieven, in zaken waarin de Regeering in het gelijk werd gesteld, op de verliezende partij zouden kunnen verhalen. Dit voorstel bracht den procureur-generaal, die overigens, blijkens zijne missive aan het Hoog-Gerechtshof van 8 December 1848, met de meening van Mr. Wichers aangaande dit onderwerp volkomen instemde, op het denkbeeld om den landsadvocaten, in plaats van bezoldiging, na twaalfjarigen dienst pensioen toe te kennen, welk denkbeeld in zoover ingang vond, dat aan hem, procureur-generaal, overeenkomstig het advies van Mr. Wichers, werd opgedragen te onderzoeken, of op bedoelden voet bekwame pleitbezorgers te vinden zouden zijn. Blijkens zijn advies van 8 September 1849 was echter de Raad van State niet geheel doordrongen van de noodzakelijkheid om de behartiging der belangen van den lande in alle burgerlijke zaken op te dragen aan landsadvocaten, wordende door dat hooge staatscollegie de aanstelling van zoodanige advocaten, zonder voldoend traktement, in allen gevalle ontraden.

Eenige jaren later kwam de Gouverneur-Generaal bij zijne missive van 25 Maart 1857, vermoedelijk naar aanleiding van het arrest van het Hoog-Gerechtshof van den 22sten Mei 1856 [1]) betreffende de bevoegdheid der officieren van justitie om, na de invoering der wetgeving van 1848, voor de vendukantoren in rechte op te komen, ter vervolging van achterstallige schuldenaren van die kantoren, op bedoeld onderwerp terug. Bij die missive werd namelijk voorgesteld om:

1°. te verklaren dat alle collegiën en instellingen, welke niet konden gezegd worden een deel uit te maken der Regeering van Nederlandsch-Indië, zich in rechte zouden kunnen bedienen van het ministerie van praktizijns;

2°. met het oog op art. 317 al. 2 Regl. Rechtsv. de ambtenaren van het openbaar ministerie op Java en Madura te ontheffen van de waarneming der belangen van den lande in burgerlijke rechtszaken; en

3°. te Batavia, Samarang en Soerabaja voor de waarneming dier belangen landsadvocaten aan te stellen.

De Minister van Koloniën was evenwel, blijkens zijn schrijven, dd. 23 Juni 1858, van oordeel, dat er geene voldoende termen bestonden om op die voorstellen 's Konings machtiging te provoceeren, waarop door den Gouverneur-Generaal, bij missive van den 17den Januari 1859, werd voorgesteld om, bij wijze van wetsinterpretatie, te bepalen, dat door de invoering der nieuwe wetgeving op 1 Mei 1848 de

1) Het Recht in N.-I., dl. XIII, blz. 25 en vgg.

wettelijke voorschriften niet waren vervallen, volgens welke de waarneming der belangen van de vendukantoren was opgedragen aan de ambtenaren van het openbaar ministerie. Tegen dit voorstel werden echter door den Raad van State vele bezwaren aangevoerd, ten gevolge waarvan de Minister, bij zijn schrijven van 14 Juni 1860, aan den Gouverneur-Generaal mededeelde, dat de quaestie van de waarneming der belangen van de vendukantoren *in statu quo* moest worden gelaten tot de definitieve regeling van het rechtswezen in de Buitenbezittingen, onder opmerking tevens dat art. 317 Regl. Rechtsv. voorloopig onveranderd diende te blijven en dat alzoo 's lands belangen in civiele gedingen niet aan daartoe aan te wijzen rechtsgeleerden, in stede van aan de ambtenaren van het openbaar ministerie, zouden worden toevertrouwd.

Deze zienswijze werd echter niet gedeeld door den Minister Mr. P. P. van Bosse, die eenige jaren later bij missive, dd. 23 November 1871, den Gouverneur-Generaal in overweging gaf om aan het Opperbestuur de noodige voorstellen te doen tot indienststelling van een landsadvocaat te Batavia, aan wien bij wijze van salaris, bij voorbeeld $2^1/_2$ $^0/_0$ van het condemnatum, zou kunnen worden toegekend, terwijl dan bij de raden van justitie buiten Batavia de behandeling der burgerlijke rechtsgedingen, waarin 's lands belangen betrokken waren, opgedragen zou kunnen worden aan pleitbezorgers, handelende als adjuncten van dien landsadvocaat.

Die missive werd door den Gouverneur-Generaal in handen gesteld van den Directeur van justitie, met uitnoodiging om, na raadpleging van den procureur-generaal, ter zake te dienen van consideratiën en advies.

Uit het daarop gevolgde schrijven van den Directeur van justitie van 12 Maart 1873 en uit het daarbij overgelegde advies van den procureur-generaal van 5 Februari bevorens, bleek, dat die beide hoofdambtenaren ten zeerste waren ingenomen met het denkbeeld om de waarneming der belangen van den lande in civiele zaken op te dragen aan landsadvocaten, doch dat zij bedoelden maatregel vooreerst slechts wenschten toegepast te zien op het Hoog-Gerechtshof en de raden van justitie op Java. De Directeur van justitie betwijfelde het echter, of op de drie hoofdplaatsen van Java een bekwaam rechtsgeleerde zou worden gevonden, genegen om, op de bij ministerieel schrijven van den 23sten November 1871 gestelde voorwaarden, zich eene benoeming tot landsadvocaat te laten welgevallen, terwijl hij zich niet konde vereenigen met het denkbeeld van den procureur-generaal om aan die rechtsgeleerden eene vaste bezoldiging toe te leggen. De

Directeur meende, dat bijzondere bedingen omtrent geldelijke belooning onnoodig waren, en dat het Gouvernement op de beste en billijkste wijze zou worden bediend, indien het zijn advocaat volkomen op dezelfde wijze betaalde als ieder particulier deed. Ook moest, zijns inziens, den landsadvocaten de verplichting niet worden opgelegd om zich overigens van de judiciëele praktijk te onthouden, dewijl zoodoende die rechtsgeleerden hunne dagelijksche oefenschool zouden verlaten en dus het motief zou worden miskend, hetwelk hunne aanstelling in overweging had doen nemen, dat namelijk de praktiseerende advocaat in burgerlijke zaken een beter pleitbezorger is, dan de niet praktiseerende ambtenaar van het openbaar ministerie.

Met deze beschouwingen stemde de Raad van Indië, blijkens zijn advies van den 21sten Maart 1873, in, onder opmerking dat, zijns inziens, de landsadvocaten te Samarang en Soerabaja niet onder de voogdij zouden behooren te staan van hun confrère te Batavia, maar geheel zelfstandig zouden moeten optreden, en dat, als bedoelde maatregel tot stand kwam, stellig een der advocaten-generaal zou kunnen wegvallen.

De Gouverneur-Generaal daarentegen zag, blijkens zijn aan den Minister van Koloniën gericht schrijven van den 25sten April 1873, waarbij de ter zake betrekkelijke bescheiden door hem werden overgelegd, de dringende noodzakelijkheid der aanstelling van landsadvocaten niet in, wenschende hij alzoo, zonder een bepaald voorstel te doen, de zaak aan hooger beslissing over te laten.

Ook de Raad van State was die meening toegedaan. Naar zijn oordeel, uitgesproken in het advies van den 23sten September 1873, had de procureur-generaal, ten gevolge van de afschaffing der verplichting voor de leden van het openbaar ministerie om in civiele zaken (behalve in cassatie) te concludeeren [1]), alsmede ten gevolge der instelling eener Directie van justitie [2]), genoeg tijd beschikbaar om het niet groote aantal zaken, waarin 's lands belangen waren betrokken, te behandelen, en was die behandeling beter aan hem, een man van groote ondervinding en zaakkennis, toevertrouwd, dan aan pleitbezorgers, al mochten deze meer ervaren zijn in de routine der praktijk, omdat hij geene andere belangen te behartigen had dan die der Regeering.

De Minister evenwel, die zich geschaard had aan de zijde van de

1) Die afschaffing had plaats bij het hieronder nader te bespreken Koninklijk besluit, afgekondigd in Stbl. 1864 n°. 52.

2) Zie Stbl. 1870 n°. 42.

voorstanders der instelling van landsadvocaten, meenende dat de behartiging van 's lands belangen veel beter toevertrouwd was aan een geacht en bekwaam lid der balie, door dagelijksche ondervinding in de civiele rechtspraktijk doorkneed, dan aan een ambtenaar, wien de tijd ontbrak om zich onledig te houden met de speciale studiën voor de behandeling van civiele rechtsgedingen onvermijdelijk, was van oordeel, dat de door den Raad van State geopperde bedenkingen niet zwaarwichtig genoeg waren om, op grond daarvan, af te zien van de instelling van landsadvocaten. En zoo werd bij art. 1 van het Koninklijk besluit van den 15den November 1873 n°. 42 (Stbl. 1874 n°. 149) het volgende bepaald: „Met intrekking van art. 58 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in *Nederlandsch-Indie*, voor zooveel *Java* en *Madura* betreft, alsmede van art. 317 van het Reglement op de burgerlijke regtsvordering voor de raden van justitie op *Java* en het Hoog-geregtshof in *Nederlandsch-Indie*, is de Gouverneur-Generaal bevoegd, de behandeling van alle burgerlijke zaken, waarin de regering van *Nederlandsch-Indie*, als vertegenwoordigende den lande, hetzij eischender, hetzij verwerender wijze, als hoofdpartij, of wel als gevoegde of tusschenkomende partij optreedt, op te dragen aan speciaal daartoe aangewezen praktizijns te *Batavia*, *Samarang* en *Soerabaija* gevestigd, die den titel zullen voeren van lands-advocaten, en ter wier tijdelijke vervanging, zoo noodig, een ander praktizijn kan worden gekozen".

Ingevolge de bij dit besluit aan de Indische Regeering verleende bevoegdheid, werd bij ordonnantie van den 5den Juni 1874 (Stbl. n°. 150) bepaald als volgt:

„Te *Batavia*, *Samarang* en *Soerabaija* worden aangesteld landsadvocaten, ter wier tijdelijke vervanging, zoo noodig, een ander praktizijn kan worden gekozen.

„Aan den lands-advokaat te *Batavia* worden opgedragen de verpligtingen, tot nu toe, krachtens de 1ste alinea van het bij art. 1 van het Koninklijk besluit van 15 November 1873, n°. 42 (Indisch Staatsblad 1874 n°. 149) ingetrokken art. 317 van het reglement op de Burgerlijke Regtsvordering voor de Raden van Justitie op *Java* en het Hoog-geregtshof van *Nederlandsch-Indie*, rustende op den prokureur-generaal bij het Hoog-geregtshof van *Nederlandsch-Indie* en op den officier van justitie bij den raad van justitie te *Batavia*.

„Aan de lands-advocaten te *Samarang* en *Soerabaija* worden opgedragen de verpligtingen, welke tot nu toe, krachtens evengenoemde bepaling, rusten op de officieren van justitie bij de raden van justitie aldaar".

Voorts werd bij ordonnantie van den 16den October 1875 (Stbl. n°. 223) goedgevonden en verstaan:

„Ten vervolge op de ordonnancie van 5 Junij 1874 (Staatsblad n°. 150), de ambtenaren van het openbaar ministerie bij de Europesche en Inlandsche regtbanken op *Java* en *Madura* te ontheffen van de verpligting tot invordering van 's lands middelen en pachten, thans krachtens de bij artikel 83 der bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving [1]) te dier zake in stand gehouden voorschriften of krachtens andere wettelijke bepalingen op hen rustende; met bepaling dat die invordering bij de Europesche regtbanken voortaan zal geschieden door den betrokken landsadvocaat".

Tot de uitvaardiging dezer ordonnantie werd de Indische Regeering genoopt door twee met elkander strijdige beslissingen van den raad van justitie te Batavia, die, na bij beschikking van den 18den Augustus 1874 [2]) te hebben beslist, dat de officier van justitie niet ontvankelijk was met zijn verzoek om appointement van dagvaarding te verleenen tegen een in de betaling der paardenbelasting achterstalligen persoon, op grond dat de invordering van die belasting, ingevolge Stbl. 1874 n°. 149, behoorde te geschieden door den landsadvocaat, bij vonnis van den 25sten Juli 1875 [3]) den landsadvocaat met diens, namens de Regeering ingestelde vordering tot voldoening van te min betaald successierecht, niet ontvankelijk verklaarde, dewijl die vordering door den betrokken ambtenaar van het openbaar ministerie ingesteld had moeten zijn.

En eindelijk werden nog de ambtenaren van het openbaar ministerie door den Gouverneur-Generaal, — daartoe, overeenkomstig de deswege uit Indië gedane voorstellen, bij beschikking van den Koning, dd. 23 Mei 1876, gemachtigd, — bij besluit van 27 Juli 1876 n°. 33 (Stbl. n°. 193) ontheven van de, ingevolge art. 54 van Stbl. 1841

---

1) Bij art. 1 van het Koninklijk besluit, afgekondigd in Stbl. 1890 n°. 72, is art. 83 Overgangsbep. ingetrokken, terwijl, ingevolge art. 2 van Stbl. 1890 n°. 73, de gerechtelijke invordering van hetgeen den lande verschuldigd is, moet geschieden bij den dagelijkschen rechter van den schuldenaar, en overeenkomstig de voor hem geldende voorschriften van burgerlijke rechtsvordering.

2) Het Recht in N. I., dl. XXIV, blz. 343 en 344. Vergl. voorts het opstel van Mr. J. Sibenius Trip: *De invordering van belastingen*, op blz. 279 en vgg. van datzelfde deel van genoemd tijdschrift.

3) Wkbl. van het Recht, n°. 635.

n°. 33 en ingevolge art. 74 van Stbl. 1854 n°. 93, op hen rustende verplichtingen [1]).

Wat nu verder de landsadvocaten betreft, deze staan, wanneer zij, krachtens bovenvermelde bepalingen, hetzij eischender, hetzij verwerender wijze optreden, met elk ander praktizijn gelijk, zoodat zij, onder anderen, om aldus te kunnen optreden, op de wijze voorgeschreven bij art. 106 en bij art. 107 Regl. Rechtsv., gemachtigd moeten zijn. En eveneens geldt met opzicht tot de aan hen verschuldigde salarissen en verschotten het gewone Tarief, afgekondigd in Stbl. 1851 n°. 27 en gewijzigd bij Stbl. 1873 n°. 92 en bij Stbl. 1885 n°. 73. Het bedrag echter van het commissieloon, te genieten voor de minnelijke incasseering van vorderingen van den lande, is geregeld bij besluit van 25 December 1874 n°. 45 [2]), waarbij tevens aangeteekend werd, dat bedoeld commissieloon in de plaats zou treden van het honorarium der landsadvocaten in die gevallen, waarin door hunne bemoeienissen de verschuldigde gelden in der minne werden geincasseerd en waarin, wegens de geldelijke positie van den schuldenaar, niet tot procedeeren werd overgegaan, terwijl bij missive van den 1sten Gouvernements secretaris, dd. 17 September 1879 [3]), nog werd medegedeeld, dat gezegd commissieloon niet uitgekeerd behoorde te worden, wanneer de minnelijke incasseering door den landsadvocaat had plaats gehad, ondanks eene door hem van den betrokken Departementschef ontvangen opdracht tot gerechtelijke invordering.

Blijkens het bepaalde bij voormeld art. 1 van Stbl. 1874 n°. 149, geldt de instelling der landsadvocaten slechts voor zooveel de procedure bij het Hoog-Gerechtshof en de raden van justitie op Java aangaat, terwijl geene bijzondere voorzieningen getroffen zijn met betrekking tot de behandeling der bij art. 58 Recht. Org. bedoelde zaken, indien deze ter kennisneming staan van den raad van justitie te Padang of van dien te Makasser. Bestaat er alzoo geen twijfel, dat het voorschrift van evengezegd art. 58 voor de ambtenaren van het openbaar ministerie bij laatstgenoemde raden van justitie van kracht is gebleven, en dat dus deze ambtenaren bij voortduring verplicht zijn om in alle burgerlijke zaken waarin de belangen van den lande zijn betrokken, die belangen voor te staan en te beschermen, met opzicht tot de uitoefening van die verplichting heeft zich de vraag voorgedaan, of

---

1) Zie de op blz. 154 van dl. XXVI van Het Recht in Ned.-Indië gemaakte opmerking over: *Het openbaar ministerie en het weduwen- en wezenfonds.*

2) Bijbl. op het Stbl. n°. 3065.

3) Bijbl. op het Stbl. n°. 3441.

voor bedoelde ambtenaren slechts het voorschrift van art. 58 Recht. Org. gold, dan wel of zij bovendien nog eenige andere wettelijke bepaling, met name die vervat in art. 317 Regl. Rechtsv., hadden op te volgen.

Ten aanzien van Sumatra's Westkust werd die vraag in der tijd in dezen zin beantwoord, dat art. 317 aldaar van toepassing was, dewijl dat artikel nog een deel uitmaakte van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, toen dit Reglement in genoemd gouvernement bij art. 226 van Stbl. 1874 n°. 94*b* toepasselijk werd verklaard, zijnde art. 317 eerst bij art. 1 van Stbl. 1874 n°. 149 ingetrokken [1]), terwijl daarentegen is aangenomen, dat gezegd art. 317 in het rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser niet van kracht was, omdat het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering eerst bij art. 232 van Stbl. 1882 n°. 22, dus na de intrekking van dat art. 317, bij de procedure voor genoemden raad toepasselijk was verklaard [2]).

Deze, uit een rechtskundig oogpunt zeker alleszins juiste oplossing van evenvermelde vraag, leidde tot de vrij zonderlinge gevolgtrekking dat het ter Sumatra's Westkust toepasselijke art. 317 Regl. Rechtsv. niet gold in de gewesten Benkoelen en Atjeh en Onderhoorigheden, als zijnde het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering in Benkoelen eerst toepasselijk verklaard bij art. 3 van Stbl. 1880 n°. 33, en in Atjeh en Onderhoorigheden bij art. 3 van Stbl. 1881 n°. 81, zoodat art. 317 geacht moest worden voor een deel van het rechtsgebied van den raad van justitie te Padang van kracht te zijn en voor een ander deel van datzelfde rechtsgebied niet te gelden.

Aan deze onregelmatigheid is echter een einde gemaakt bij het Koninklijk besluit van 24 Mei 1893 n°. 37 (Stbl. n°. 160). Ingevolge dit besluit zijn namelijk, voor zoover het tegendeel niet uitdrukkelijk is bepaald, de wijzigingen welke zijn gebracht in eenige door den Koning of den Gouverneur-Generaal vastgestelde algemeene verordening, oorspronkelijk slechts voor een deel van Nederlandsch-Indië toepasselijk, doch later op eenig ander deel toepasselijk verklaard, ook voor dat andere deel verbindend. Dientengevolge heeft, aangezien het tegendeel niet bepaald is, het Koninklijk besluit, waarbij art. 317 Regl. Rechtsv.

---

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Padang van 24 Mei 1888 (Het Recht in N. I., dl. LII, blz. 108 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1327 en 1369) en het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 5 September 1889 (Het Recht in N. I., dl. LIII, blz. 247 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1370).

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 17 Januari 1889 (Het Recht in N. I., dl. LII, blz. 88 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1345).

werd ingetrokken, ook in die deelen van Nederlandsch-Indië, waar het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering toepasselijk is verklaard, bindende kracht, en moet dus gezegd artikel geacht worden ook daar vervallen te zijn.

Zoodoende zou het geen praktisch nut hebben vaakgezegd art. 317 hier verder te bespreken, en kan dan ook met stilzwijgen de vraag worden voorbijgegaan, welke indertijd tot vrij wat verschil van gevoelen aanleiding heeft gegeven, of namelijk de ambtenaren van het openbaar ministerie bij de raden van justitie op Java, vóór 1874 onbevoegd waren om, zonder daartoe van of namens den Gouverneur-Generaal bekomen last, eischender of verwerender wijze voor de Regeering van Nederlandsch-Indië op te treden, en of derhalve eene dagvaarding, uitgebracht ten verzoeke van een ambtenaar van het openbaar ministerie, aan wien zoodanige last niet was gegeven, nietig was [1]).

Artikel 318.

Het openbaar ministerie is altijd op de teregtzitting tegenwoordig.

Dit, aan art. 322 Wetb. Rechtsv. gelijkluidende artikel, is ingetrokken bij het hieronder te bespreken Koninklijk besluit van 21 Januari 1864 n°. 72 (Stbl. n°. 52), waarbij is voorgeschreven, dat het openbaar ministerie in Nederlandsch-Indië in burgerlijke zaken ter terechtzitting slechts tegenwoordig is, wanneer de wet of het belang der justitie dit vordert.

Artikel 319.

Wanneer het openbaar ministerie, krachtens het bepaalde bij artikel 317, of uit eigenen hoofde, ambtshalve als partij werkzaam is, zal het de algemeene voorschriften van regtsvordering volgen, uitgezonderd die welke betrekking hebben tot het stellen van procureur en tot de consignatie van boeten bij het instellen van cassatie of request-civiel.

1) Zie blz. 16 en vgg. der dissertatie van Mr. J. P. Metman: *De nonnullis locis in quibus differat methodus procedendi in foro civili ex codice indo-neerlandico a codice nostro* (Rotterdam 1855), en Mr. der Kinderen in zijne beoordeeling van die dissertatie, geplaatst in Het Recht in Ned. Indië, dl. XIV, blz. 1 en vgg., zoomede het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 13 September 1849 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. II, blz. 252 en vgg.). Vergl. ook het vonnis en arrest, aangehaald in de 1ste noot op de vorige bladzijde.

De tegen hetzelve uitgesproken veroordeelingen tot vergoeding van kosten, schaden en interessen en in de kosten van het proces, komen steeds ten laste van den lande.

In het eerste lid van bovenstaand, overigens geheel nieuw artikel, wordt het voorschrift teruggevonden van art. 323 Wetb. Rechtsv., hetwelk aldus luidt: „Wanneer het openbaar ministerie als hoofdpartij werkzaam is, zal het de gewone wijze van regtsvordering volgen".

Of het openbaar ministerie hier te lande, aan hetwelk bij deze bepaling de verplichting wordt opgelegd om, wanneer het als hoofdpartij optreedt, de gewone wijze van rechtsvordering te volgen, zich dien ten gevolge van het ministerie van een procureur moet bedienen, is eene vraag, waarover verschillend gedacht is. Mr. de Pinto beantwoordde haar bevestigend [1]), Mr. Oudeman daarentegen ontkennend [2]). In laatstgezegden zin werd die vraag ook opgelost door de commissie van 1839, welke in het door haar ontworpen Reglement van burgerlijke rechtsvordering enz. deze bepaling opnam: „Wanneer het openbaar ministerie als hoofdpartij werkzaam is, zal het de gewone wijze van regtsvordering volgen, evenwel met dien verstande dat hetzelve geenen procureur stelt en dat behoudens de bijzondere gevallen, waarin de wettelijke bepalingen, dienaangaande andere voorschriften geven, alle aan hetzelve gerigte exploiten moeten worden gedaan, ter griffie van het kollegie waarbij het betrokken openbaar ministerie fungeert".

Verder hield het hierop volgende artikel van het ontwerp der commissie van 1839 nog deze bepalingen in: „De voorschriften omtrent de consignatie van boeten bij het instellen van hooger beroep, revisie, cassatie of requeste civiel, zijn niet toepasselijk op het openbaar ministerie.

„Het openbaar ministerie kan niet anders dan ambtshalve, worden veroordeeld in proceskosten, of vergoeding van kosten, schaden en interessen. Die veroordeelingen komen steeds ten laste van den lande, behoudens het regt van 's lands kas tot terugvordering tegen de ambtenaren van het openbaar ministerie, die voor den Gouverneur Generaal, als zoodanig, of voor den lande, ambtshalve in regten zijn opgetreden".

Met dit artikel echter, voor zoover daarbij aan 's lands kas het recht werd toegekend om, bij veroordeeling van den lande in de kosten, het bedrag daarvan op de ambtenaren van het openbaar

---

1) In zijne *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, dl. II, blz. 443 en vgg.

2) Zie dl. I, blz. 397 en 398, van zijn *Ned. Wetb. van burg. regtsv.* Aldus ook Mr. van Boneval Faure in dl. I, blz. 140, van *Het Ned. burg. procesrecht.*

ministerie te verhalen, kon Mr. Wichers zich niet vereenigen. Deze teekende dienaangaande in zijne nota tot toelichting van het door hem vervaardigde ontwerp het volgende aan:

„Het is mij onraadzaam voorgekomen die bepaling te behouden. De vraag of er in elk gegeven geval, uithoofde van verzuim of onachtzaamheid aan de zijde van het openbaar ministerie, termen tot zoodanig verhaal bestonden, zoude noodwendig ter beslissing moeten staan, of van den regter, of van het administratief gezag. Wilde men het eerste aannemen, dan zoude het voeren van een afzonderlijk geding deswege niet wel te vermijden zijn; wilde men daarentegen tot het laatste overgaan, dan zoude de uitspraak worden opgedragen aan eene niet geheel en al onzijdige autoriteit. Zoowel het een als het ander bleek aan gegronde bezwaren onderhevig te zijn. Het scheen mij daarom verkieslijk het bedoelde punt onaangeroerd te laten, en zulks te meer daar de Regering volkomen bij magte is om de ambtenaren van het openbaar ministerie, die hare belangen veronachtzamen uit de dienst te verwijderen."

En zoo werd door Mr. Wichers van voormelde artikelen de volgende lezing voorgesteld: „Wanneer het openbaar ministerie, krachtens het bepaalde bij art. 321 [1]), of uit eigenen hoofde, ambtshalve als partij werkzaam is, zal het de algemeene voorschriften van regtsvordering volgen, uitgezonderd die, welke betrekking hebben tot het stellen van procureur en tot de consignatie van boeten bij het instellen van hooger beroep, revisie, cassatie of request-civiel.

„De tegen hetzelve uitgesprokene veroordeelingen tot vergoeding van kosten, schaden en interessen en in de kosten van het proces, komen steeds ten laste van den lande".

Het eerste lid van dit artikel kon evenwel, nadat, op voorstel van het Hoog-Gerechtshof [2]), was besloten de bepalingen omtrent de consignatie der boeten van appel en revisie te doen vervallen, niet onveranderd blijven, gelijk door Mr. Wichers in zijn schrijven aan den Gouverneur-Generaal van 28 Augustus 1847 werd opgemerkt, en zoo werden daarin de woorden: „hooger beroep, revisie", doorgehaald. Overigens echter werd het artikel, zooals het ontworpen was, vastgesteld.

Toen later op het voorbeeld van Nederland tot de afschaffing der judiciëele boeten en schadeloosstellingen werd overgegaan [3]), moest

1) Overeenkomende met het eerste lid van het thans vervallen art. 317 Regl. Rechtsv.

2) Zie blz. IX van de Inleiding.

3) Vergl. de aanteekening op art. 45.

intusschen ook art. 319 Regl. Rechtsv. worden gewijzigd, en werd daarvan door den Directeur van justitie de volgende lezing voorgesteld: „Wanneer het openbaar ministerie, krachtens het bepaalde bij artikel 317 of uit eigenen hoofde ambtshalve als partij werkzaam is, zal het de algemeene voorschriften van regtsvordering volgen, uitgezonderd die, welke betrekking hebben tot het stellen van procureurs".

Met opzicht tot deze lezing maakte het Hoog-Gerechtshof in zijn advies van den 30sten Augustus 1870 de volgende opmerking: „Het tweede lid van artikel 319 Burgerlijke Regtsvordering, hetwelk niet alleen betrekking heeft op afgeschafte judiciele boeten en schadevergoedingen dient behouden te blijven". Ten gevolge dezer opmerking, waarmede de Raad van Indië zich, blijkens zijn advies van den 30sten September daaraanvolgende, vereenigde, gaf de Directeur van justitie in overweging van het eerste lid van art. 319 evenvermelde, door hem ontworpen lezing vast te stellen, en het tweede lid van dat artikel onveranderd te behouden.

Naar aanleiding van een en ander werd daarna door den Minister van Justitie, in zijn advies van den 19den Augustus 1871, nog het volgende in het midden gebracht: dat aan het slot der van art. 319 al. 1 voorgestelde lezing het woord: „procureurs", ten onrechte in het meervoud was gesteld; dat voorts, ten gevolge eener door het Hoog-Gerechtshof gemaakte opmerking, slechts eene wijziging voorgesteld was van het eerste lid van art. 319, doch het tweede lid van dit artikel onveranderd was gelaten; en dat dit, zijns inziens, niet wenschelijk was, omdat de bij deze wettelijke bepaling bedoelde veroordeeling tot vergoeding van kosten, schaden en interessen, volgens het ontwerp, in vele gevallen (bij voorbeeld in die van de artt. 168, 395 en 431 Regl. Rechtsv.) niet meer uitgesproken zou kunnen worden, terwijl het zeker de bedoeling niet was zoodanige veroordeeling tot schadevergoeding wel toe te laten, wanneer het openbaar ministerie als vertegenwoordigende den lande in het ongelijk werd gesteld.

Ten einde allen twijfel dienaangaande weg te nemen werd door den Minister eene nieuwe lezing van de hier bedoelde bepaling voorgesteld, welke onveranderd werd aangenomen en gevonden wordt in art. 2 van het Koninklijk besluit van den 6den November 1871 n°. 22 (Stbl. 1872 n°. 13), hetwelk aldus luidt: „Artikel 319 van genoemd reglement wordt gelezen, als volgt:

„„Wanneer het openbaar ministerie, krachtens het bepaalde bij artikel 317 of uit eigenen hoofde ambtshalve als partij werkzaam is, zal het de algemeene voorschriften van regtsvordering volgen, uitge-

zonderd die, welke betrekking hebben tot het stellen van procureur.

„„De tegen hetzelve uitgesproken veroordeeling tot vergoeding van kosten, schaden en interessen, in de gevallen waarin zoodanige veroordeeling ook nog krachtens deze algemeene verordening kan worden uitgesproken, en die in de kosten van het proces komen steeds ten laste van den lande."''

Gelijk hiervoren reeds werd bekend gesteld [1]), is het bij het eerste lid van dit art. 319 aangehaalde art. 317 vervallen, en is art. 58 Recht. Org., waarop dat art. 317 gegrond was, ingetrokken voor Java en Madura, doch in stand gehouden voor zooveel het rechtsgebied der raden van justitie te Padang en te Makasser aangaat. Dientengevolge rust op de officieren van justitie bij genoemde raden nog steeds de verplichting om ambtshalve zoowel eischender, als verwerender wijze op te treden in alle burgerlijke zaken, waarin de belangen van den lande betrokken zijn.

De vraag, of die officieren, zullen zij bevoegd kunnen worden geacht om aldus voor de Regeering te procedeeren, ook nog voorzien moeten zijn van eene bijzondere volmacht, moet, mijns inziens, ontkennend worden beantwoord.

Daar toch het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering toepasselijk is verklaard in de buiten Java en Madura gelegen bezittingen en op deze toepasselijkverklaring geene uitzondering is gemaakt voor art. 319 al. 1 van gezegd Reglement, geldt deze bepaling ongetwijfeld ook voor de officieren van justitie bij de raden van justitie te Padang en te Makasser, wanneer zij, krachtens art. 58 Recht. Org., eischender of verwerender wijze voor de Regeering optreden. Wel is waar is het openbaar ministerie in dit geval niet ambtshalve „als partij" werkzaam, gelijk art. 319 al. 1 zegt, — immers waar het openbaar ministerie voor de Regeering procedeert, is deze en niet het openbaar ministerie partij, — doch die onjuistheid doet tot de toepasselijkheid van gezegde bepaling zeker niet af.

Ingevolge die bepaling nu is het openbaar ministerie, wanneer het voor de Regeering, of uit eigen hoofde, ambtshalve een proces voert, gehouden de algemeene voorschriften van rechtsvordering te volgen, uitgezonderd die welke betrekking hebben tot het stellen van procureur. Het bepaalde bij art. 106 al. 1 Regl. Rechtsv., volgens hetwelk geen exploit van dagvaarding mag worden gedaan zonder eene bijzondere volmacht van den aanlegger, hebben de officieren van justitie te Padang

---

1) Zie blz. 424 en vgg.

en te Makasser derhalve niet in acht te nemen. En daar mij overigens ook geen wettelijk voorschrift bekend is, waarbij aan genoemde officieren van justitie de verplichting wordt opgelegd om, alvorens zij eischender, of verwerender wijze voor de Regeering optreden, zich van eene bijzondere volmacht te voorzien, meen ik dat de overlegging van zoodanige volmacht wel niet van hen kan worden geëischt [1]). Trouwens kan er, wanneer het openbaar ministerie als hoofdpartij werkzaam is, wel geene sprake zijn van de overlegging eener bijzondere volmacht, omdat het openbaar ministerie alsdan zijne bevoegdheid of verplichting om in rechte op te treden, ontleent aan de burgerlijke wet, zoo kan er ook wel geene noodzakelijkheid bestaan om van het openbaar ministerie eene bijzondere volmacht te eischen, wanneer het, krachtens een voorschrift van rechterlijke organisatie, voor de Regeering een proces voert. Beide gevallen staan volkomen gelijk en worden bij art. 319 al. 1 dan ook geheel op dezelfde lijn gesteld.

Uit de bepaling van art. 319 al. 1, dat het openbaar ministerie de voorschriften van rechtsvordering, welke betrekking hebben tot het stellen van procureur, niet heeft in acht te nemen, volgt nog, dat het openbaar ministerie als gedaagde partij geene constitutie behoeft te beteekenen, overeenkomstig het bepaalde bij de tweede zinsnede van art. 107 al. 1 Regl. Rechtsv. [2]). Nochtans ligt in de vrijstelling van die verplichting niet opgesloten, dat het, indien de Regeering gedagvaard wordt, aan het openbaar ministerie verboden zou zijn eene acte van procureurstelling aan de tegenpartij te doen beteekenen, indien het belang der Regeering zulks medebrengt, aangezien het toch eene ongerijmdheid zou zijn te beweren, dat daar, waar de wettelijke bepalingen aan eene der gedingvoerende partijen toestaan zekere vormen van procedure na te laten, daardoor aan die partij tevens de bevoegdheid zou worden ontnomen om zoodanige vormen, des geraden oordeelende, in haar belang aan te wenden. En zoo lijdt het wel geen twijfel dat, wanneer de Regeering in hooger beroep gedagvaard wordt, het den voor haar optredenden ambtenaar van het openbaar ministerie vrijstaat zich voor haar procureur te stellen, ten einde aldus, overeenkomstig art. 340 Regl. Rechtsv., den termijn waarop zij gedagvaard is, te kunnen vervroegen [3]).

1) Zie echter het vonnis van den raad van justitie te Makasser van 23 Maart 1892 (Wkbl. van het Recht, n°. 1512).

2) Zie de beslissing van den raad van justitie te Samarang, dd. 27 November 1878 (Wkbl. van het Recht, n°. 817). Eene andere meening echter wordt door Mr. Winckel op blz. 159 van zijn *Formulierboek* voorgestaan.

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 17 Juli 1873 (Wkbl. van het Recht, n°. 534).

Zoo even is reeds in het voorbijgaan gezegd, dat het openbaar ministerie, wanneer het uit eigenen hoofde, of, zooals art. 323 Wetb. Rechtsv. het noemt, als hoofdpartij optreedt, zijne bevoegdheid of verplichting ontleent aan de burgerlijke wet. Die bevoegdheid of verplichting brengt mede, dat door het openbaar ministerie in sommige gevallen een geding wordt gevoerd, en dat het in andere gevallen buiten eigenlijk geding werkzaam is.

Een geding nu wordt door het openbaar ministerie gevoerd, wanneer het in de bij de artt. 86, 88, 89, 90 en 92 Burg. Wetb. vermelde gevallen de nietig-verklaring van een huwelijk eischt [1]), wanneer het, ingevolge art. 435 Burg. Wetb., de onder curateele stelling vordert van een persoon, die in een staat van razernij verkeert [2]), en wanneer het in een der bij art. 65 Burg. Wetb. bedoelde gevallen een voorgenomen huwelijk stuit. Hetzelfde is het geval, indien de officieren van justitie, ingevolge het bepaalde bij Stbl. 1854 n°. 40, bij gebreke van aanwezige belanghebbenden, ambtshalve de opname vorderen van ontbrekende, of de aanvulling en verbetering van onvolledige of onjuiste aangiften van overlijden in de registers van den burgerlijken stand [3]), zoomede wanneer het openbaar ministerie gebruik maakt van de aan hetzelve bij art. 6 van Stbl. 1870 n°. 64 toegekende bevoegdheid om, in geval eene erkende vereeniging afwijkt van de goedgekeurde statuten, bij den burgerlijken rechter te eischen, dat die vereeniging vervallen zal worden verklaard van hare hoedanigheid van rechtspersoon. Voorts kan nog door het openbaar ministerie in zaken van prijs- en buitmaking een geding worden gevoerd, waarin het dan, gelijk art. 11 van Stbl. 1877 n°. 284 uitdrukkelijk bepaalt, uit eigen hoofde, ambtshalve, als partij optreedt [4]). En ook kan nog het openbaar ministerie uit eigen hoofde, ambtshalve, een geding voeren tot betaling der gerechtskosten, waarin een veroordeelde bij strafvonnis verwezen is [5]).

Buiten eigenlijk rechtsgeding kan het openbaar ministerie optreden, ten einde van den rechter te requireeren, dat voogden en curators

---

1) Vergl. art. 94 Burg. Wetb.

2) Zie echter het opstel: *Curatele*, van Mr. J. H. Abendanon in n°. 1135 Wkbl. van Recht.

3) Zie n°. 214 Bijbl. op het Stbl. en *Het Ned. burg. procesrecht* van Mr. van Boneval Faure, dl. I, blz. 142.

4) Vergl. art. 11 van het Reglement, afgekondigd in Stbl. 1829 n°. 54, en het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 26 November 1874 (Wkbl. van het Recht, n°. 602).

5) Zie de vonnissen van den raad van justitie te Batavia van 19 Juli 1867 en van 10 December 1869, in n°. 269 en in n°. 350 Wkbl. van het Recht.

worden afgezet (artt. 381 en 452 Burg. Wetb.) [1]), dat aan de weeskamer worde opgedragen om de zaken van eenen afwezige te beheeren en dezen te vertegenwoordigen (art. 463 Burg. Wetb.), dat een bewindvoerder worde benoemd in geval van erfstelling over de hand (artt. 979 en 983 Burg. Wetb.), dat, in geval van verschil over het, al of niet, beheerd zijn eener nalatenschap, eene beslissing worde genomen (art. 1127 Burg. Wetb.), dat de noodige voorzieningen getroffen worden in het belang van een op openbaar gezag ingesteld zedelijk lichaam, welks leden ontbreken (art. 1662 Burg. Wetb.), dat de koopman, die voortvluchtig is zonder order op zijne zaken te hebben gesteld of bezig om zijne goederen te verdonkeren, failliet worde verklaard (artt. 749 en 753 Wetb. van Kooph.), en dat personen, die wegens krankzinnigheid of een doorgaand slecht en buitensporig gedrag ongeschikt zijn om aan zich zelven te worden overgelaten, in verzekerde bewaring worden gesteld (art. 134 Recht. Org. en art. 11 van Stbl. 1897 n°. 53), of wel dat een krankzinnige uit het gesticht, waarin hij geplaatst is, worde ontslagen (artt. 32 en 33 van Stbl. 1897 n°. 53). Ook is nog aan het openbaar ministerie bij den raad van justitie te Batavia, blijkens art. 3 van Stbl. 1885 n°. 109, gewijzigd bij § 1 n°. 3 van Stbl. 1888 n°. 154, en blijkens § 2 van laatstgenoemd Staatsblad, de bevoegdheid gegeven om in de daar vermelde gevallen te requireeren, dat de inschrijving van een handels- of fabrieksmerk worde verboden, en dat de namen van personen of firma's, voorkomende op reeds ingeschreven merken, worden doorgehaald.

Met betrekking tot art. 319 al. 1 Regl. Rechtsv. zij hier ten slotte nog opgemerkt, dat, hoewel het openbaar ministerie daarbij niet is vrijgesteld van de naleving van het voorschrift, vervat in art. 8 al. 1 n°. 1 van dat Reglement, het niettemin, mijns inziens, voldoende is, indien uit het exploit van dagvaarding blijkt, dat het openbaar ministerie als zoodanig, krachtens zijn ambt, de vordering instelt, zijnde het alzoo onnoodig dat de naam en de voornaam van den ambtenaar, die het openbaar ministerie vertegenwoordigt, vermeld worde in dat exploit. Immers die vermelding wordt in de wet met geen ander doel vereischt, dan om den verweerder volledig in te lichten omtrent den

1) De vraag of, om tot die afzetting te geraken, een geding aanhangig moet worden gemaakt, waarover verschillend gedacht wordt, werd door den Indischen rechter meermalen ontkennend beantwoord, onder anderen door het Hoog-Gerechtshof bij zijne beschikkingen van 6 Februari 1849 en van 5 Juli 1888 (Het Recht in N. I., dl. I., blz. 226 en 227 en dl. LI, blz. 122 en vgg.) en door den raad van justitie te Batavia bij beschikking van 14 Juni 1888 (Wkbl. van het Recht, n°. 1328).

persoon, door wien hij in rechte betrokken wordt, en dat doel wordt op evengezegde wijze zeker ten volle bereikt [1]).

Wat eindelijk het tweede lid van art. 319 Regl. Rechtsv. betreft, naar aanleiding van het daarbij gegeven voorschrift, dat de tegen het openbaar ministerie uitgesproken veroordeelingen tot vergoeding van kosten, schaden en interessen en in de kosten van het geding steeds komen ten laste van den lande, werd indertijd door Mr. Metman opgemerkt [2]), dat gezegd voorschrift, zijns inziens, volkomen overtollig was en alleen strekte om allen twijfel, welke omtrent de daarbij besliste vraag zou kunnen ontstaan, weg te nemen. Deze opmerking is echter blijkbaar onjuist. Bedoeld voorschrift toch betreft niet veroordeelingen van de Regeering tot vergoeding van kosten, schaden en interessen en in de kosten van het geding, waaromtrent zeker geen twijfel zou kunnen bestaan, dat zij komen ten laste van den lande, hetwelk de Regeering vertegenwoordigt, maar handelt over zoodanige veroordeelingen van het openbaar ministerie zelf, welks ambtenaren voor de Regeering optredende, als hare praktizijns te beschouwen zijn en dus, indien het tegendeel niet ware bepaald, in de bij de artt. 60 en 98 Regl. Rechtsv. vermelde gevallen wel degelijk veroordeeld zouden kunnen worden tot vergoeding van kosten, schaden en interessen en in de kosten van het geding [3]).

Dat het ontwerp der commissie van 1839 eene bepaling behelsde, waarbij van een geheel tegenovergesteld beginsel werd uitgegaan en in evenbedoelde gevallen aan 's lands kas uitdrukkelijk het recht van verhaal op de ambtenaren van het openbaar ministerie toegekend werd, zoomede dat, en waarom, deze bepaling onraadzaam voorkwam aan Mr. Wichers, door wien daarop het voorschrift werd ontworpen, voorkomende in het tweede lid van art. 319 Regl. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk luidde, is hiervoren reeds gezegd, terwijl eveneens bekend gesteld is, dat, en waarom, in de lezing van dat voorschrift, vastgesteld bij art. 2 van het in Stbl. 1872 n°. 13 afgekondigde Koninklijke besluit, de woorden zijn gevoegd: „in de gevallen waarin zoodanige veroordeeling ook nog krachtens deze algemeene verordening kan worden uitgesproken."

---

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 3 Januari 1868, bekrachtigd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 4 Juni van dat jaar (Wkbl. van het Recht, n°. 269).

2) Zie bl. 16 zijner hiervoren aangehaalde dissertatie.

3) Zie blz. 14 der hiervoren aangehaalde beoordeeling van Mr. Metman's dissertatie, door Mr. der Kinderen.

Artikel 320.

Het openbaar ministerie zal, wanneer hetzelve geene partij in het geding is, gehoord moeten worden in de zaken welke betreffen:

1°. de openbare orde, den lande, de residentie- of plaatselijke besturen, de armen-inrigtingen en andere openbare instellingen en stichtingen;

2°. den staat der personen, de aanvullingen en verbeteringen der acten van den burgerlijken stand;

3°. de exceptie wegens onbevoegdheid van den regter;

4°. jurisdictie-geschillen, wraking van regters, verwijzing uit hoofde van toegelaten wraking of verschooning, en regtsweigering;

5°. vrouwen door hare mans niet gemagtigd;

6°. minderjarigen, onder curatele gestelden, afwezenden en in het algemeen, alle personen die door eenen curator verdedigd worden;

7°. echtscheidingen, en de scheidingen van tafel en bed, of van goederen;

8°. beroep in cassatie;

9°. revisie;

10°. requesten-civiel;

11°. geschillen over de echtheid of onechtheid van geschriften;

12°. ontkentenis van geregtelijke verrigtingen;

13°. geschillen over tenuitvoerlegging van lijfsdwang en over ontslag uit de gijzeling;

14°. verzoek tot boedelafstand;

en voorts in alle zaken waarin zulks door de wettelijke bepalingen is voorgeschreven.

Bovenstaand artikel, ontleend aan, en in hoofdzaak overeenstemmende met art. 324 Wetb. Rechtsv., werd, even als art. 318 Regl. Rechtsv., ingetrokken bij het Koninklijk besluit van den 21sten Januari 1864 n°. 72 (Stbl. n°. 52).

Aanleiding tot de intrekking dier artikelen gaf de, door den Raad van Nederlandsch-Indië, ter gelegenheid der bespreking eener reorganisatie van het Hoog-Gerechtshof, in zijn advies van 1 Augustus 1862 gedane vraag, in hoe ver het wellicht wenschelijk zoude zijn om voor

Nederlandsch-Indië eene bepaling in het leven te roepen als die, vastgesteld bij art. 5 al. 2 der Nederlandsche wet op de nieuwe rechterlijke inrichting van den 31sten Mei 1861 (Ned. Stbl. n°. 49).

De procureur-generaal bij het Hoog-Gerechtshof, dienaangaande gehoord, kon zich, blijkens zijn aan dit collegie ingediend advies van 4 December 1862, zeer goed met dat denkbeeld vereenigen. Zijns inziens golden de gronden, welke, nadat de zaak van alle zijden was beschouwd, geleid hadden tot de aanneming van art. 5 der wet van 31 Mei 1861 (Ned. Stbl. n°. 49), ook voor Indië, waar bovendien het bezwaar eener te eenzijdige richting der ambtenaren van het openbaar ministerie, waarvoor in Nederland vrees bestond, minder te duchten was, omdat die ambtenaren waren belast met de waarneming der belangen van den lande in alle burgerlijke zaken. Onder opmerking voorts dat, blijkens de memorie van beantwoording, bij de voordracht der tweede alinea van evengezegd art. 5, de bedoeling der Nederlandsche Regeering geene andere was geweest, dan om de bemoeingen van het openbaar ministerie alleen daar in stand te houden, waar het in zaken van minderjarigen, curateele, krankzinnigen, faillissement, enz. als hoofdpartij het initiatief moest nemen, gaf de procureur-generaal het Hof in overweging den Gouverneur-Generaal te adviseeren om 's Konings machtiging te verzoeken, ten einde, met intrekking der laatste zinsnede van art. 55 Recht. Org. en van alle wettelijke bepalingen, voor zoover hiermede in strijd, — welke bepalingen, naar zijn oordeel, niet *nominatim* behoorden te worden vermeld, omdat een mogelijk voorbij zien van sommige daarvan tot moeielijkheden aanleiding zou kunnen geven, — te bepalen als volgt: „In burgerlijke zaken wordt het openbaar ministerie alleen bij een beroep in cassatie in zijne conclusien gehoord en is het ter teregtzitting slechts tegenwoordig, wanneer de wet of het belang der justitie dit vordert".

Blijkens zijn advies aan den Gouverneur-Generaal van 10 Maart 1863 was de voornaamste, bij het Hoog-Gerechtshof tegen dat voorstel gerezen bedenking deze, dat de jongere ambtenaren van het openbaar ministerie, de substituut-officieren namelijk, door bedoelden maatregel minder in de gelegenheid zouden zijn om zich praktisch in het burgerlijk recht en in de wijze van procedeeren te oefenen, zoodat zij tot het rechterambt geroepen wordende, aan de behandeling van burgerlijke zaken vreemd zouden zijn. In weerwil dezer, zijns inziens, alleszins zwaarwichtige bedenking, meende het Hof echter, op grond dat de ambtenaren van het openbaar ministerie, zonder vermeerdering

van personeel, op den duur niet bij machte zouden zijn om aan de op hen rustende verplichtingen naar eisch te voldoen, en dat er zooveel mogelijk naar zuinigheid moest worden gestreefd, zich niet tegen het door de Regeering geopperde denkbeeld te mogen verklaren, opdat gezegde ambtenaren hun tijd onverdeeld zouden kunnen wijden aan de meer eigenaardig tot hun werkkring behoorende werkzaamheden. Het Hof vereenigde zich alzoo met de door den procureur-generaal voorgestelde bepaling, onder opmerking evenwel, dat, behalve de tweede zinsnede van art. 55 Recht. Org., ook art. 318 Regl. Rechtsv. uitdrukkelijk ingetrokken diende te worden.

Nadat hierop de Raad van Indië nog was gehoord, werd bedoeld voorstel door den Gouverneur-Generaal bij missive, dd. 3 September 1863, aan de beslissing van het Opperbestuur onderworpen.

De Minister I. D. Fransen van de Putte, bij wien tegen dat voorstel ook geene bezwaren bestonden, bood vervolgens een dienovereenkomstig opgemaakt ontwerp van besluit aan den Koning ter bekrachtiging aan bij rapport van 26 November 1863, waarin onder anderen naar aanleiding der zoo even vermelde, door het Hoog-Gerechtshof geopperde bedenking, gewezen werd op de, in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 12 November 1860, door den Minister van Justitie gemaakte opmerking, dat, indien de conclusiën niet noodig waren of zelfs schadelijk konden zijn, er geene reden was die te laten bestaan, alleen om aan ambtenaren van het openbaar ministerie de gelegenheid te geven tot beoefening van het burgerlijk recht.

Met de strekking van dat rapport kon de Raad van State zich evenwel, blijkens zijn advies aan den Koning van 8 Januari 1864, niet vereenigen. Zijns inziens was de vraag, of de conclusiën van het openbaar ministerie zouden behouden blijven of afgeschaft worden, te gewichtig van aard, dan dat zij hare beantwoording zoude mogen vinden in overwegingen van geldelijken aard, gelijk dit bij de autoriteiten in Indië, zoo niet uitsluitend, dan toch in de eerste plaats het geval scheen te zijn geweest. Alleen dan, wanneer met zekerheid mocht worden aangenomen, dat de redenen, welke in het moederland pleitten voor eene afschaffing dier conclusiën, ook golden voor de kolonie, zou navolging te dien aanzien ten bekwamen tijde aanbeveling verdienen. In de stukken echter werd, aldus meende de Raad, het bewijs gemist, dat in de onderhavige quaestie Nederland en Indië onder gelijke omstandigheden verkeerden, of dat het belang eener goede rechtsbedeeling in de kolonie eene onmiddellijke afschaffing der

conclusiën van het openbaar ministerie wenschelijk of noodzakelijk maakte, kunnende het tegendeel wellicht reeds worden afgeleid uit deze ééne omstandigheid, dat de ambtenaren van het openbaar ministerie in Indië de Regeering, wanneer zij in burgerlijke rechtsgedingen betrokken werd, in rechte vertegenwoordigden, daar het toch zeer wenschelijk en raadzaam was, dat die ambtenaren, zoolang deze werkkring voor hen behouden bleef, ook door het nemen van conclusiën voortdurend en zooveel mogelijk met de burgerlijke rechtspraktijk in aanraking kwamen. Eindelijk betoogde de Raad, onder opmerking dat de nieuwe rechterlijke inrichting van 1861 hier te lande nog niet was ingevoerd en dat het tijdstip harer in werking treding hoogst onzeker was, dat, indien de door den Minister voorgestelde maatregel tot stand kwam, art. 75 Reg. Regl. niet nageleefd, maar voorbij gestreefd zoude worden, dewijl zoodoende, met omkeering der toestanden in dat artikel gewild, in de kolonie zou worden ingevoerd, wat in het moederland nog niet werkte, en dus op een belangrijk punt van procedure de wetgeving in de kolonie *niet* zoude overeenkomen met de in Nederland bestaande wetten. Deze omstandigheid noopte den Raad ten slotte om als zijn gevoelen kenbaar te maken, dat de beoogde afschaffing der conclusiën van het openbaar ministerie in ieder geval als *intempestief* was te beschouwen en dat die afschaffing alsdan eerst in nadere overweging genomen zou behooren te worden, wanneer zij hier te lande in werking getreden zou zijn.

Ter weerlegging dezer bedenkingen voerde de Minister in zijn nader rapport aan den Koning van den 19den Januari 1864 nog aan, dat het voorstel tot afschaffing der conclusies van het openbaar ministerie zijn grond niet had in de zucht om meerdere uitgaven te vermijden, maar berustte op de meening, dat de gronden, welke er den Nederlandschen wetgever toe hadden geleid die conclusiën te doen vervallen, voor Indië met gelijke kracht golden, gelijk verzekerd was door den procureur-generaal bij het Hoog-Gerechtshof, den rechtsgeleerden raadsman van den Landvoogd, door wien, naar de Regeering vertrouwen mocht, die zeer bepaalde verklaring niet zou zijn afgelegd, zonder dat daaraan een ernstig onderzoek was voorafgegaan. Verder wees de Minister er op, dat juist de omstandigheid, dat de ambtenaren van het openbaar ministerie den staat in burgerlijke rechtsgedingen moesten vertegenwoordigen, den procureur-generaal te minder bezwaar had doen zien in de afschaffing der conclusies, dewijl die ambtenaren daardoor genoodzaakt werden zich op de burgerlijke rechtspleging te blijven toeleggen, kunnende trouwens de behartiging der belangen van den staat

er eer bij winnen dan verliezen, wanneer het openbaar ministerie van velerlei tijdroovende bemoeing ontslagen, ook aan die belangen meer aandacht zou kunnen schenken, dan tot nog toe mogelijk was. En wat de bewering betrof, dat art. 75 Reg. Regl. door de afschaffing der conclusiën van het openbaar ministerie voor Indië niet nageleefd, maar voorbij gestreefd zoude worden, omdat het tijdstip van de invoering der wet van 31 Mei 1861 (Ned. Stbl. n⁰. 49) nog onzeker was, zoo meende de Minister dat de toepassing van bedoelden maatregel in Nederland binnen korteren of langeren tijd zeker plaats zoude vinden [1]), daar het toch niet denkbaar was, dat daarop zou worden teruggekomen, en dat die toepassing, omdat zij wegens bijzondere omstandigheden in Nederland nog niet konde geschieden, voor Indië niet verschoven behoefde te worden. Ten slotte merkte de Minister nog op dat, ofschoon het voorstel, zooals reeds door hem gezegd was, niet was gedaan met het oogmerk om uitgaven te vermijden, daarbij toch zeker ook rekening behoorde gehouden te worden met de belangen der schatkist, welke ongetwijfeld zouden worden miskend, indien de Regeering, toegevende aan het bezwaar van *intempestiviteit*, tot eene vrij aanzienlijke uitgaaf besloot, terwijl zij reeds het voornemen had binnenkort eenen maatregel te nemen, waardoor de aanleiding tot die uitgaaf zoude vervallen.

Hierop werd bij Koninklijk besluit van 21 Januari 1864 n⁰. 72 (Stbl. n⁰. 52) goedgevonden en verstaan:

„Met intrekking van art. 55, laatste lid van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in *Nederlandsch-Indië*, van de artt. 318 en 320 van het Reglement op de burgerlijke regtsvordering voor de raden van justitie op *Java* en het hoog-geregtshof van *Nederlandsch-Indië*, zoomede van alle andere hiermede strijdige wettelijke voorschriften, te bepalen:

„In burgerlijke zaken wordt het openbaar Ministerie in *Nederlandsch-Indië* alleen bij een beroep in cassatie in zijne conclusiën gehoord en is het ter teregtzitting slechts tegenwoordig, wanneer de wet of het belang der justitie dit vordert."

Het openbaar ministerie, hetwelk, gelijk hiervoren is opgemerkt, behalve bij de raden van justitie te Padang en te Makasser, in bur-

1) Deze voorspelling is echter niet uitgekomen. Nadat de invoering der nieuwe rechterlijke inrichting, vastgesteld bij de wet van 31 Mei 1861 (Ned. Stbl. n⁰. 49), bij de wetten van 17 December 1861 (Ned. Stbl. n⁰. 125) en van 27 Juni 1863 (Ned. Stbl. n⁰. 85) telkens was verschoven, werd zij bij de wet van 8 Juni 1864 (Ned. Stbl. n⁰. 69) onbepaald uitgesteld en heeft zij ten slotte niet plaats gehad.

gerlijke zaken niet meer voor de Regeering van Nederlandsch-Indië als vertegenwoordigende den lande vermag op te treden, kan derhalve als zoogenaamd gevoegde partij nog slechts werkzaam zijn bij het Hoog-Gerechtshof; ingevolge evengezegd Koninklijk besluit toch wordt het alleen bij een beroep in cassatie in zijne conclusiën gehoord. In de verplichting of bevoegdheid van het openbaar ministerie om als hoofdpartij of uit eigenen hoofde op te treden, is echter door dat Koninklijk besluit geene verandering of wijziging gebracht. En zoo werd dan ook door den procureur-generaal bij het Hoog-Gerechtshof in zijne circulaire aan de officieren van justitie bij de raden van justitie in Nederlandsch-Indië van den 16den April 1864 [1]) medegedeeld, dat het de bedoeling was om de bemoeienissen van het openbaar ministerie, waar het niet als principale partij optreedt, te doen ophouden, zijnde, volgens het gevoelen der Regeering, die bemoeing alleen daar noodig en dan ook in stand gehouden, waar het openbaar ministerie in zaken van minderjarigen, curateele, krankzinnigen, faillissement, enz. als hoofdpartij het initiatief moet nemen.

Op het bepaalde bij voormeld Koninklijk besluit van 21 Januari 1864 n°. 72 werd nochtans eene uitzondering gemaakt bij art. 73 al. 2 der wet van 23 April 1864 tot regeling van de wijze van beheer en verantwoording der geldmiddelen van Nederlandsch-Indië (Stbl. n°. 106). Volgens dat voorschrift namelijk, hetwelk onveranderd is overgenomen in den gewijzigden en aangevulden tekst van evengezegde wet, welke gevonden wordt in Stbl. 1895 n°. 225, moet het openbaar ministerie gehoord worden op het verzoek, waarbij verlof wordt gevraagd om beslag te leggen op gelden, goederen of eigendommen van den lande.

Artikel 321.

Het openbaar ministerie zal bovendien mededeeling mogen vorderen van alle zaken waarin het zulks in deszelfs betrekking noodig zal oordeelen.

De regter zal de mededeeling ook van ambtswege mogen bevelen.

Naar aanleiding van mededeelingen als bedoeld in de eerste alinea van bovenstaand artikel, hetwelk gelijkluidend is aan art. 325 Wetb. Rechtsv., kan het openbaar ministerie slechts conclusie nemen in de bij de wettelijke bepalingen vermelde, hiervoren bekend gestelde gevallen.

---

1) Bijbl. op het Stbl. n°. 1884.

Voor zoover het voorschrift van art. 321 al. 2 Regl. Rechtsv. de strekking heeft om aan het openbaar ministerie de verplichting op te leggen den rechter, des gevraagd, te dienen van advies [1]), kan het als eene herhaling worden beschouwd van art. 56 al. 2 Recht. Org.

Artikel 322.

Het openbaar ministerie zal onmiddellijk na de pleidooijen of op eene daartoe te bepalen nadere teregtzitting conclusien nemen.

Aan bovenstaand artikel, hetwelk geheel overeenstemt met art. 327 Wetb. Rechtsv., was in het ontwerp van Mr. Wichers nog deze bepaling toegevoegd: „Indien het daartoe op den bepaalden regtdag niet gereed is, kan aan hetzelve slechts éénmaal uitstel worden verleend". Tegen dit blijkbaar aan art. 59 Regl. betreffende de wijze van eedsaflegging enz. (Ned. Stbl. 1838 n°. 36, I) ontleende voorschrift werd echter bezwaar gemaakt door het Hoog-Gerechtshof, hetwelk het, blijkens zijn advies van 19 Juli 1847, „voorzigtiger" achtte het bijgevoegde tweede lid van het artikel te doen vervallen, met welke zienswijze de ontwerper zich vereenigde, zoodat daaraan gevolg werd gegeven.

Ingevolge het bepaalde bij Stbl. 1864 n°. 52, kan art. 322 Regl. Rechtsv. thans nog slechts toepassing vinden in cassatie.

Artikel 323.

De partijen of hunne verdedigers zullen, onder geen voorwendsel, na de conclusie van het openbaar ministerie het woord bekomen.

Alleen mogen zij eenvoudige aanteekeningen tot wederlegging der feiten, waarin zij zouden mogen oordeelen dat het openbaar ministerie gedwaald heeft, onmiddellijk aan den president ter hand stellen.

Dit artikel is volkomen gelijkluidend aan art. 328 Wetb. Rechtsv.

Sedert het Koninklijk besluit, afgekondigd in Stbl. 1864 n°. 52, in werking trad, kan ook art. 323 Regl. Rechtsv. nog slechts geacht worden in cassatie toepasselijk te zijn. En zelfs mag het twijfelachtig heeten, of in dat geval het tweede lid van gezegd artikel nog wel

1) Vergl. *Het Ned. burg. procesrecht* van Mr. van Boneval Faure, dl. I, blz. 139.

voor toepassing vatbaar is, omdat in het cassatie-proces de rechter zich alleen met rechtsvragen heeft in te laten en elke *quaestio facti* buiten beschouwing dient te blijven, zoodat eene „wederlegging der feiten", naar het schijnt, daarbij niet te pas komt [1]).

VIJFDE TITEL.

Van prorogatie van regtspraak aan de raden van justitie en aan het hoog-geregtshof.

ARTIKEL 324.

In alle voor hooger beroep aan de raden van justitie en aan het hoog-geregtshof vatbare geschillen, staat het aan partijen vrij, mits daaromtrent bij eene acte zijnde overeengekomen, die geschillen bij den aanvang van het geding dadelijk ter kennis te brengen van dat regterlijke collegie, hetwelk in hooger beroep over dezelve uitspraak zoude hebben gedaan.

Behalve dat bij art. 329 Wetb. Rechtsv. de bevoegdheid wordt geregeld tot prorogatie „aan het provinciaal geregtshof", — of, zooals het artikel thans luidt, „aan het geregtshof", — in alle voor hooger beroep aan dit hof vatbare geschillen, „in welke dading of compromis kan plaats hebben", stemt bovenstaand artikel met dat art. 329 overeen.

Waarom de in het Nederlandsche artikel voorkomende woorden: „in welke dading of compromis kan plaats hebben", welke bij de laatste correctie van het ontwerp van Mr. Wichers werden geschrapt, achterwege zijn gelaten, blijkt niet. Zoodoende echter kunnen partijen, ingevolge art. 324 Regl. Rechtsv., een geschil onmiddellijk aan de kennisneming van den hoogeren rechter onderwerpen, ook al missen zij de bevoegdheid tot dading of compromis, welke art. 329 Wetb. Rechtsv. vereischt, omdat, aldus meent Mr. Lipman [2]), de prorogatie

1) Vergl. blz. 159 van Mr. Winckel's *Formulierboek*.

2) Zie blz. 147 van zijn *Wetboek van burg. regtsv.* — Volgens eene, naar aanleiding der laatste zinsnede van art. 274 Wetb. 1830, van wege de Regeering gemaakte opmerking, te vinden in het *Handboek* van J. van den Honert op blz. 380, zou echter, naar haar gevoelen, prorogatie geen compromis zijn.

een compromis of eene dading is over de proces-orde zelve. Maar is, volgens art. 324 Regl. Rechtsv., voor de prorogatie de bevoegdheid tot dading of compromis ook al geen vereischte, zoo houdt dat artikel nochtans, evenzeer als art. 329 Wetb. Rechtsv.., de bepaling in, dat van de gesloten overeenkomst eene acte moet worden opgemaakt en geldt dus ten aanzien der prorogatie hetzelfde, wat omtrent dading en compromis bij art. 1851 al. 2 Burg. Wetb. (art. 1888 al. 2 Ned. Burg. Wetb.) en bij art. 618 Regl. Rechtsv. (art. 623 Wetb. Rechtsv.) is voorgeschreven, namelijk dat de overeenkomst schriftelijk moet worden aangegaan.

Welke zaken voor hooger beroep aan de raden van justitie en aan het Hoog-Gerechtshof vatbaar zijn, is hiervoren in de Inleiding reeds gezegd.

Bij art. 128 Recht. Org. is bepaaldelijk prorogatie ten aanzien van geschillen, welke in eersten aanleg ter beslissing staan van de landraden of andere daarmede gelijkstaande inlandsche rechtbanken, aan de raden van justitie op Java toegelaten, terwijl eveneens bij art. 40 Regl. Sumatra's Westk. slechts sprake is van prorogatie aan den raad van justitie te Padang met opzicht tot geschillen, waarvan in eersten aanleg kennis moet worden genomen door de inlandsche rechtbanken, en bij art. 44 Regl. Celebes van prorogatie aan den raad van justitie te Makasser, wat geschillen betreft, waarover de landraden in eersten aanleg hebben te oordeelen [1]).

Ingevolge art. 324 Regl. Rechtsv. is echter prorogatie toegelaten in alle voor hooger beroep aan de raden van justitie vatbare geschillen, onverschillig of die geschillen in eersten aanleg ter beslissing van eene inlandsche rechtbank staan, dan wel of eene andere rechtbank of een andere rechter daarover in eersten aanleg heeft te oordeelen, en in zoover kan dat art. 324 geacht worden eene uitbreiding te bevatten van het bepaalde bij de zoo even vermelde wetsartikelen.

Daarentegen spreekt art. 164 Recht. Org. in het algemeen van „den bevoegden lageren regter", en schrijft voor dat de geschillen, waarvan deze in eersten aanleg kennis heeft te nemen, doch waarvan appel is toegelaten aan het Hoog-Gerechtshof, dadelijk aan de beslissing van dit collegie onderworpen kunnen worden.

Tot de hier bedoelde, voor appel aan het Hof vatbare geschillen behooren onder anderen ook die, welke in eersten aanleg ter kennis-

1) Prorogatie van rechtspraak aan de inlandsche rechtbanken is bij de wet niet bekend en dus niet toegelaten. Vergl. het vonnis van den landraad te Buitenzorg van 11 December 1883 (Wkbl. van het Recht, n°. 1073).

neming staan van de presidenten der raden van justitie, rechtdoende in kort geding. Die geschillen echter zullen, althans voor zooveel zij van spoed eischenden aard zijn, zeker niet lichtelijk rauwelijks aan 's Hofs beslissing worden onderworpen, omdat zulks in den regel wel niet in het belang van partijen zal zijn. Maar ongeoorloofd is prorogatie in zoodanige zaken zeer zeker niet, daar zij, zoowel volgens art. 164 Recht. Org., als volgens art. 324 Regl. Rechtsv., in alle voor hooger beroep aan het Hoog-Gerechtshof vatbare geschillen, zonder onderscheid, is toegelaten, en tot evengezegde geschillen, die waarvan hier de rede is, zonder twijfel behooren.

Bij art. 324 Regl. Rechtsv. worden als vereischten voor de prorogatie of uitbreiding van rechtsmacht gesteld, dat daaromtrent bij eene acte overeengekomen zij en dat het geschil bij den aanvang van het geding dadelijk ter kennis worde gebracht van den rechter, bevoegd om daarover in hooger beroep te oordeelen.

Deze vereischten behoeven echter niet aanwezig te zijn:

1°. wanneer, in geval van beroep van een interlocutoir vonnis of van een vonnis, bij hetwelk niet anders dan op een tusschengeschil uitspraak is gedaan, het Hoog-Gerechtshof dat vonnis bekrachtigt, moetende het Hof namelijk alsdan, luidens art. 351 al. 2 Regl. Rechtsv., op gemeenschappelijke vordering van alle de partijen, ook de hoofdzaak afdoen;

2°. wanneer het Hoog-Gerechtshof in appel een vonnis op een tusschengeschil gewezen, te niet doet, als wanneer het Hof, ingevolge art. 352 al. 2 Regl. Rechtsv., op gemeenschappelijke vordering van alle de partijen, de zaak tot zich moet trekken en in het hoogste ressort ten principale uitspraak moet doen;

3°. wanneer het Hoog-Gerechtshof in appel een vonnis bekrachtigt, waarbij de rechter van eersten aanleg zich eeniglijk bevoegd heeft verklaard om van de zaak kennis te nemen, in welk geval het, blijkens art. 353 Regl. Rechtsv., indien partijen zulks mochten begeeren, ook de hoofdzaak moet afdoen; en

4°. wanneer het Hoog-Gerechtshof in appel het vonnis, waarbij de eerste rechter zich onbevoegd heeft verklaard, vernietigt en beide partijen vorderen, dat het de zaak aan zich zal houden, zijnde het Hof in dat geval, krachtens het bepaalde bij art. 354 n°. 1 Regl. Rechtsv., verplicht de zaak aan zich te houden en daarin ten principale recht te doen [1]).

1) Vergl. art. 16 Regl. betreffende het hooger beroep aan den Hoogen Raad enz. (Stbl. 1851 n°. 4), in verband met de artt. 355 al. 2, 356 al. 2, 357 en 358 n°. 1 Wetb. Rechtsv.

De hier vermelde bepalingen, welke volgens art. 357 Regl. Rechtsv. mede van toepassing zijn, wanneer de raden van justitie in hooger beroep kennis nemen van zaken behandeld bij de inlandsche rechtbanken en bij de residenten alleen rechtsprekende [1]), moeten, blijkens de artt. 375 en 376 van genoemd Reglement, ook worden toegepast wanneer het Hoog-Gerechtshof recht doet in revisie.

Verder is nog eene soort van prorogatie van rechtsmacht toegelaten bij art. 133 Regl. Rechtsv. Dit art. toch heeft, gelijk hiervoren bij de bespreking daarvan reeds is opgemerkt, evenzeer als art. 324 van genoemd Reglement en als de artt. 128 en 164 Recht. Org., de strekking om partijen in de gelegenheid te stellen hare voor appel vatbare geschillen, met voorbijgang van den lageren rechter, dadelijk door den hoogeren rechter te doen beslissen in het hoogste ressort.

Eene geheel andere soort van prorogatie of uitbreiding van rechtsmacht is nog toegelaten bij art. 127 n°. 3 Recht. Org., volgens hetwelk de raden van justitie op Java in het hoogste ressort kennis nemen van alle persoonlijke, zakelijke of gemengde rechtsvorderingen, aan hooger beroep onderworpen, wanneer partijen verklaard hebben van dat hooger beroep af te zien, mits die zaken vatbaar zijn voor dading of compromis. Eene gelijke bepaling wordt, wat den raad van justitie te Padang betreft, in art. 39 n°. 3 Regl. Sumatra's Westk., en ten aanzien van den raad van justitie te Makasser, in art. 43 n°. 3 Regl. Celebes gevonden.

Deze laatste soort van prorogatie, waarbij de beslissing van den lageren rechter, met uitsluiting van die des hoogeren rechters, wordt ingeroepen, verschilt ook nog in zoover van de prorogatie, waarover art. 324 Regl. Rechtsv. handelt, dat zij slechts geoorloofd is in zaken, welke voor dading of compromis vatbaar zijn, wat, gelijk zoo even werd opgemerkt, volgens art. 324 geen vereischte is, terwijl overigens niet anders gevorderd wordt, dan dat partijen uitdrukkelijk verklaard hebben van het hooger beroep af te zien. Dat van die verklaring eene acte moet worden opgemaakt is niet bepaald, en zoo mag het voldoende heeten, indien beide partijen, op welke wijze dan ook, voor den rechter verklaren van het hooger beroep af te zien, om later daarin niet meer ontvankelijk te zijn, behoudens haar recht van cassatie. In ieder geval wordt echter de wederzijdsche toestemming van beide partijen vereischt, zoodat wanneer de eene partij heeft verklaard van het hooger beroep

1) Dat echter van de bij art. 357 Regl. Rechtsv. toepasselijk verklaarde bepalingen, alleen die, welke gevonden wordt in art. 354, voor toepassing vatbaar is, zal bij de bespreking van art. 357 blijken.

af te zien en de andere partij tot die verklaring niet is toegetreden, zij als niet gedaan moet worden beschouwd [1]).

Intusschen zou zich naar aanleiding van het bij art. 127 n°. 3 Recht Org., art. 39 n°. 3 Regl. Sumatra's Westk. en art. 43 n°. 3 Regl. Celebes gestelde vereischte, dat het geschil vatbaar moet zijn voor dading of compromis, de vraag kunnen voordoen, waaraan dat vereischte behoort te worden getoetst, indien de desbetreffende voorschriften der Europeesche wetgeving voor partijen niet van kracht zijn. Op die vraag nu zou in de gevallen waarin gezegd onderwerp bij het voor partijen geldende recht niet is geregeld, wel geen ander antwoord mogelijk zijn, dan dat bedoelde voorschriften, ingevolge art. 75 Reg. Regl., tot richtsnoer moeten worden genomen. Wanneer echter zoodanige regeling niet gezegd kan worden te ontbreken, gelijk bij voorbeeld het geval is, indien partijen aan het mohammedaansche recht onderworpen zijn [2]), is de rechter, naar het schijnt, tot hare toepassing verplicht, al valt overigens ook niet te ontkennen, dat de wetgever, waar hij van dading en compromis spreekt, aan dergelijke regelingen zeer zeker niet heeft gedacht, maar wel bepaaldelijk de voorschriften van het Europeesche recht op het oog heeft gehad.

Ten slotte zij hier nog opgemerkt, dat het aan partijen niet geoorloofd is buiten de in de wet uitdrukkelijk genoemde gevallen af te zien van het hooger beroep. De wetten toch, waarbij de rechtsmacht van den rechter omschreven, en bepaald is, in hoever van de vonnissen van dien rechter bij een hoogeren rechter in voorziening kan worden gekomen, zijn van openbare orde, en zoo zou elke overeenkomst, welke ten doel heeft om van zoodanige voorziening geen gebruik te maken, met art. 23 Alg. bep. van wetg. in strijd en dus nietig zijn [3]).

Artikel 325.

Voogden, curators en anderen die, volgens de wettelijke bepalingen, zonder verlof of magtiging, geene dading mogen aangaan, noch eene zaak aan scheidsmannen mogen opdragen, zullen tot het sluiten van de bij het vorige artikel bedoelde

---

1) Zie de *Handleiding tot de wet op de regt. org.* van Mr. de Pinto (2de druk) 2de gedte., blz. 161.

2) Zie Mr. L. W. C. van den Berg's *Fatḥ al-Qarib*, blz. 339 en vgg.

3) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 25 October 1894 (Het Recht in N. I., dl. LXIII, blz. 649 en vgg.).

overeenkomst, een gelijk verlof of eene gelijke magtiging behoeven.

Aanvankelijk luidde bovenstaand artikel in het ontwerp van Mr. Wichers aldus: „Voogden, curators of bewindvoerders zijn hiervan niet uitgesloten, mits daarbij in acht nemende de verpligtingen aan hen bij de wettelijke bepalingen opgelegd". Deze lezing, welke geheel overeenstemde met die van art. 330 Wetboek Rechtsv., behalve dat aan het slot van laatstgezegd artikel gesproken wordt van *de wet*, en niet van *de wettelijke bepalingen*, werd eerst bij de laatste herziening van genoemd ontwerp vervangen door de tegenwoordige, die daarop onveranderd vastgesteld werd.

Eene bepaling van geheel tegenovergestelde strekking als die, vervat in gezegd art. 330, werd gevonden aan het slot van art. 274 Wetb. van burg. rechtsv. van 1830, hetwelk aldus luidde: „Voogden, curators of bewindvoerders hebben daartoe" — namelijk tot het aangaan eener overeenkomst van prorogatie — „geene magtiging van nooden". Deze bepaling, welke in het eerste ontwerp van dat Wetboek aan het artikel ontbrak, werd, gelijk van wege de Regeering verklaard werd, „duidelijkshalve" daaraan toegevoegd, „hoezeer men geloofde, dat het van zelf zoude hebben gesproken, dat *voogden*, *curators*, *enz.* de jurisdictie kunnen prorogeren, zonder verlof, omdat prorogatie geen compromis is" [1]). Die bepaling werd echter bij de herziening van evengezegd Wetboek vervangen door het voorschrift, dat thans gevonden wordt in art. 330, en waaromtrent in de memorie van toelichting het volgende gezegd werd: „De bepaling omtrent voogden, curators of bewindvoerders, nu in een afzonderlijk artikel vervat, is verbonden geworden aan het in acht nemen der verpligtingen, hun bij de wet opgelegd; de magtiging of toestemming, welke zij noodig hebben tot het aanleggen of verdedigen van regtsgedingen, tot het aangaan van dadingen of compromissen, worden derhalve hier als toepasselijk ingeroepen" [2]).

Evengezegd art. 330 Wetb. Rechtsv. nu is overgenomen in art. 325 Regl. Rechtsv., doch in een eenigszins gewijzigden vorm. Terwijl volgens eerstgezegd artikel slechts voogden, curators en bewindvoerders, om de in het vorige artikel bedoelde overeenkomst te kunnen aangaan, de machtiging of toestemming behoeven, welke zij noodig hebben tot het aanleggen of verdedigen van rechtsgedingen en tot het aangaan van

1) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 380.
2) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 381.

dadingen en compromissen, is art. 325, ten gevolge van bedoelde wijziging, van algemeener strekking, daar het toch niet alleen aan voogden, curators en bewindvoerders, maar aan allen, die, volgens de wettelijke bepalingen, zonder verlof of machtiging, geene dading mogen aangaan, noch eene zaak aan scheidsmannen mogen opdragen, de verplichting oplegt zich voor het sluiten eener overeenkomst van prorogatie van een gelijk verlof of eene gelijke machtiging te voorzien. Zoodoende kan bij voorbeeld in Indië hij, aan wien, overeenkomstig art. 425 Burg. Wetb. (art. 479 Ned. Burg. Wetb.), brieven van meerderjarigheid zijn verleend, onder voorwaarde dat hij, tot hij den ouderdom van drie en twintig jaren heeft bereikt, zijne onroerende goederen niet anders zal mogen vervreemden of bezwaren dan met toestemming van den raad van justitie zijner woonplaats, zonder die toestemming ook geene overeenkomst van prorogatie sluiten, omdat hij, luidens art. 615 al. 2 Regl. Rechtsv., zoodanige toestemming behoeft om eene zaak aan de beslissing van scheidsmannen te kunnen onderwerpen en, ingevolge art. 325 Regl. Rechtsv., niet slechts voogden en curators, maar ook alle anderen, die zonder toestemming geene zaak aan scheidsmannen mogen opdragen, eene gelijke toestemming behoeven om te kunnen prorogeeren. Hier te lande daarentegen heeft hij, aan wien onder evengezegde voorwaarde brieven van meerderjarigheid zijn verleend, geene toestemming van noode om eene overeenkomst van prorogatie te kunnen sluiten, als behoorende hij, al mag hij, zonder toestemming van den rechter, blijkens art. 620 al. 2 Wetb. Rechtsv., ook al geene zaak aan de beslissing van scheidsmannen onderwerpen, niet tot de voogden, curators of bewindvoerders, van wie sprake is bij art. 330 van dat Wetboek.

Of de bij art. 325 Regl. Rechtsv. bedoelde personen eene machtiging of verlof noodig hebben om een voor appel vatbaar geschil rauwelijks aan de uitspraak van den hoogeren rechter te kunnen onderwerpen, hangt, luidens dat art. 325, eeniglijk hiervan af, of er eene wettelijke bepaling bestaat, waarbij aan die personen verboden wordt om, zonder machtiging of verlof, eene dading aan te gaan of eene zaak aan scheidsmannen op te dragen. Dat deze wettelijke bepalingen ook in acht genomen zouden moeten worden bij de rechtspraak over Inlanders en met hen gelijkgestelden, die niet aan de Europeesche wetgeving onderworpen zijn en wier godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken bedoeld onderwerp niet regelen, komt mij niet aannemelijk voor, daar toch art. 75 Reg. Regl., waarbij den rechter de verplichting is opgelegd om in dergelijke gevallen de beginselen van het voor de

Europeanen geldende recht tot richtsnoer te nemen, naar het schijnt, geene toepassing kan vinden, waar niet van algemeene rechtsbeginselen, maar van bijzondere verbodsbepalingen de rede is.

Van eene andere meening echter was indertijd de raad van justitie te Batavia, die bij vonnis van den 19den October 1855 [1]) besliste, dat een Chineesche voogd, om in een geding voor zijn pupil te kunnen prorogeeren, de machtiging des rechters behoeft, omdat in zoodanig geval de algemeene beginselen van het Europeesche burgerlijke recht tot richtsnoer genomen moeten worden.

Artikel 326.

Voor de raden van justitie en het hoog-geregtshof gelden, bij deze regtsgedingen, de voorschriften ten aanzien van het regtsgeding in eersten aanleg.

Het collegie waaraan eene zaak bij prorogatie van regtspraak wordt onderworpen, beslist in het eerste en hoogste ressort, behoudens request-civiel, en, voor zoo veel de raden van justitie betreft, tevens behoudens cassatie, indien voor het een of ander gronden zijn.

Bovenstaand artikel is, met eenige uit den aard der zaak noodzakelijke wijzigingen, overgenomen uit art. 331 Wetb. Rechtsv., hetwelk aldus luidt: „Voor het geregtshof", — oorspronkelijk werd hier gelezen: „provinciaal-geregtshof", — „gelden, bij deze regtsgedingen, de voorschriften, ten aanzien van het regtsgeding in eersten aanleg.

„Hetzelve doet uitspraak in het eerste en hoogste ressort, behoudens request civiel of cassatie, indien daartoe gronden zijn".

Blijkens het bepaalde bij het eerste lid van bovenstaand artikel moet, wanneer, bij wege van prorogatie, een geschil, met voorbijgang van den lageren rechter, rauwelijks aan de beslissing van den hoogeren rechter onderworpen wordt, in allen deele, dus zoowel bij de procedure voor den hoogeren rechter, als bij de executie van diens vonnis, de wijze van rechtspleging, voorgeschreven voor den lageren rechter, in acht worden genomen. Indien in een geschil, hetwelk in eersten aanleg tot de kennisneming van den landraad behoort, dadelijk de beslissing van den hoogeren rechter wordt ingeroepen, begint derhalve het proces met de indiening van een zoogenaamd introductief request aan den president van den raad van justitie; is het ministerie van procureurs

---

1) Het Recht in Ned.-Indië, dl. XI, blz. 475 en vgg.

niet toegelaten; worden partijen of hare gemachtigden door den rechter gehoord; enz. Verder moet in den regel in de zaken, waarvan hier sprake is, het gevoelen worden ingewonnen van de, onder anderen bij art. 7 Recht. Org. bedoelde adviseurs, die dan ter terechtzitting tegenwoordig moeten zijn, terwijl er, naar het mij voorkomt, alle reden is om aan te nemen, dat ook de officier van justitie, als zijnde deze de aangewezen persoon om de bij de voorschriften van inlandsche rechtspleging aan de djaksa's opgedragen verrichtingen te vervullen, de terechtzitting behoort bij te wonen en daarna in raadkamer zijn gevoelen over de zaak moet uitbrengen.

Uit het verband met de voorafgaande bepalingen blijkt, dat het eerste lid van bovenstaand artikel uitsluitend geldt voor het geval, dat een geschil dadelijk, dat wil zeggen met voorbijgang van den lageren rechter, aan de beslissing van den hoogeren rechter onderworpen wordt. Welke wijze van procedeeren in acht genomen moet worden, wanneer partijen, overeenkomstig art. 127 n°. 3 Recht. Org., art. 39 n°. 3 Regl. Sumatra's Westk., of art. 43 n°. 3 Regl. Celebes, afziende van het hooger beroep, hare voor dat beroep vatbare geschillen in het hoogste ressort aan de beslissing van den raad van justitie onderwerpen, is niet bepaald. Dat alsdan de voorschriften gevolgd moeten worden, welke ten aanzien der procedure voor dien raad in eersten aanleg gelden, spreekt nochtans wel bijna van zelf. Hetzelfde is blijkbaar het geval, wanneer er eene stilzwijgende prorogatie van rechtsmacht plaats heeft, overeenkomstig het bepaalde bij art. 133 Regl. Rechtsv., terwijl daarentegen bij de soort van prorogatie, bedoeld bij de artt. 351 en vgg. van gezegd Reglement, zonder twijfel de wijze van procedeeren, voorgeschreven voor het Hoog-Gerechtshof rechtdoende in hooger beroep, behoort te worden gevolgd.

ZESDE TITEL.

Van het regtsgeding in hooger beroep van de vonnissen gewezen door de raden van justitie.

EERSTE AFDEELING.

Van de zaken aan hooger beroep onderworpen.

Artikel 327.

De partijen kunnen bij het hoog-geregtshof in hooger beroep

komen van de vonnissen, gewezen door de raden van justitie, in zaken waarin deze niet anders dan in het eerste ressort kunnen oordeelen.

Dit artikel is ontleend aan art. 332 Wetb. Rechtsv., hetwelk aldus luidt: „De partijen kunnen in hooger beroep komen van vonnissen, gewezen bij kanton-regters, regtbanken en hoven, in zaken waarin deze allen niet anders dan in het eerste ressort kunnen oordeelen".

In welke gevallen de vonnissen der raden van justitie op Java en die der raden van justitie te Padang en te Makasser voor appel aan het Hoog-Gerechtshof vatbaar zijn, is hiervoren in de Inleiding reeds gezegd.

De uitspraken der raden van justitie zijn echter de eenige niet, waarvan in appel kan worden gekomen, en in zoover is het opschrift van dezen titel minder juist, dan dat van den zevenden titel van het eerste boek van het Nederlandsche Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, hetwelk aldus luidt: *Van het regtsgeding in hooger beroep bij de arrondissements-regtbanken, de hoven en den hoogen raad.* Ingevolge art. 163 n°. 2 Recht. Org. toch, dat gewijzigd werd bij art. 5 van Stbl. 1887 n°. 153, is appel aan het Hoog-Gerechtshof toegelaten van alle arbitrale vonnissen in eersten aanleg gewezen op Java en Madura en in de bezittingen buiten Java en Madura [1]), wanneer niet blijkt dat de waarde der vordering *f* 500.— of minder beloopt, terwijl bij art. 641 al. 2 Regl. Rechtsv. is bepaald, dat de voorschriften, vervat in den zesden titel van het eerste boek van dat Reglement, op gezegd appel toepasselijk zijn.

Verder kan appel bij het Hoog-Gerechtshof worden ingesteld van de daarvoor vatbare beslissingen door de presidenten der raden van justitie in kort geding genomen.

En ook is appel aan het Hof toegelaten van de vonnissen der residentiegerechten ter Oostkust van Sumatra, in het gewest Amboina en te Menado, gewezen in zaken welke over eene som of waarde van meer dan *f* 1500. – loopen.

Dat eene overeenkomst, waarbij partijen verklaren af te zien van dat appel, nietig is, omdat de wet zulks niet toestaat, en het in strijd zoude zijn met de openbare orde om inbreuk te maken op de wettelijke bepalingen, welke de bevoegdheid des rechters regelen en voorschrijven in welke gevallen zijne uitspraken aan eene nadere voorziening bij den

---

1) Zie blz. XXVI van de Inleiding.

hoogeren rechter onderworpen zijn, werd door het Hoog-Gerechtshof, met opzicht tot de vonnissen van het residentiegerecht te Medan, bij zijn hiervoren reeds aangehaald arrest van 25 October 1894 beslist [1]).

Wie in den zin van art. 327 Regl. Rechtsv. als *partijen* zijn aan te merken, is in den regel niet twijfelachtig. Immers daaronder zijn te verstaan al degenen, tegen wie eene veroordeeling is uitgesproken, welke voor hooger beroep vatbaar is. Hieruit volgt dat, wanneer een praktizijn persoonlijk in de proceskosten is veroordeeld, de partij, voor wie hij optrad, te dier zake niet in hooger beroep kan komen, dewijl die beslissing haar niet betreft en zij daarbij dus ook geen belang heeft [2]). Daarentegen kan de praktizijn, tegen wien zoodanige veroordeeling is uitgesproken, wanneer van de hoofdzaak wordt geappelleerd, mede voor zich zelven in hooger beroep komen [3]). Daar hij echter, ten gevolge zijner veroordeeling in de kosten, niet persoonlijk aansprakelijk wordt tegenover de tegenpartij, moet hij zijne vordering in appel alsdan instellen tegen de partij, voor wie hij is opgekomen, zijnde deze het toch, die bij eene regelmatige behandeling der zaak als zijne lastgeefster tot betaling der kosten jegens hem zou moeten veroordeeld worden [4]).

Ook kan een praktizijn, die, ingevolge art. 291 Strafwetb. Eur., wegens door hem bij de behandeling eener burgerlijke zaak in eersten aanleg geuite beleedigingen tot straf is veroordeeld, indien van de burgerlijke zaak wordt geappelleerd, tevens van die veroordeeling in hooger beroep komen, omdat in zoodanig geval de innige samenhang van hoofd- en bijzaak medebrengt, dat de hoogere rechter, die aangaande de hoofdzaak heeft te beslissen, alsmede bevoegd is om kennis te nemen van de bijzaak [5]).

Blijkens art. 80 al. 2 van Stbl. 1872 n°. 207 zijn voorts, behoudens het bepaalde bij de artt. 81 en 82 van dat Staatsblad, de voorschriften, vervat in den zesden titel van het eerste boek van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, toepasselijk bij de behandeling in hooger beroep van consulaire vonnissen door den raad van justitie te Batavia.

---

1) Het Recht in N. I., dl. LXIII, blz. 649 en vgg.

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 28 Augustus 1862 (Het Recht in N. I., dl. XXI, blz. 279 en vgg.).

3) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 28 Juli 1881 (Wkbl. van het Recht, n°. 946).

4) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 16 Januari 1896 (Wkbl. van het Recht, n°. 1703).

5) Zie 's Hofs arrest van 6 October 1887 (Wkbl. van het Recht, n°. 1275).

Wat verder zaken van onteigening ten algemeenen nutte betreft, van de in die zaken gedane uitspraken is, luidens art. 23 van Stbl. 1864 n°. 6, hooger beroep toegelaten, wanneer de dagvaarding nietig verklaard of de eisch om eenige andere reden ontzegd is, terwijl daarentegen, ingevolge art. 49 al. 1 van gezegd Staatsblad, de in die zaken gewezen vonnissen, waarbij uitspraak is gedaan over de onteigening en over de uit te keeren schadeloosstelling, niet vatbaar zijn voor appel [1]).

En evenmin kan, blijkens art. 3 al. 8 van Stbl. 1885 n°. 109, volgens de van dat artikel bij Stbl. 1888 n°. 154 vastgestelde lezing, in appel worden gekomen van beslissingen door den raad van justitie te Batavia genomen op een verzoek tot het verbieden der inschrijving van een handels- of fabrieksmerk.

Eindelijk staat tegen de beslissingen der Algemeene Rekenkamer, waarbij het slot van rekening van een rekenplichtig ambtenaar vastgesteld of hem eene boete opgelegd wordt, geen beroep op den burgerlijken rechter open, kunnende toch de rekenplichtige ambtenaar, die, ten tijde dat Stbl. 1831 n°. 71 nog van kracht was, zijne bezwaren tegen eene dergelijke beslissing aan het oordeel eener zoogenaamde commissie van revisie vermocht te onderwerpen [2]), thans slechts, overeenkomstig art. 88 der Indische Comptabiliteitswet (Stbl. 1864 n°. 106), gewijzigd bij de wet van 13 Juli 1895 (Stbl. n°. 225), de beslissing, waarmede hij zich bezwaard acht, doen herzien door andere leden van de Algemeene Rekenkamer dan die, welke haar hebben voorgesteld.

Artikel 328.

In geschillen over onbevoegdheid, zal het beroep ontvankelijk zijn, ofschoon ook de regter, wiens bevoegdheid betwist wordt, mogt kunnen kennis nemen in het hoogste ressort van de zaak ten principale.

Dit artikel is volkomen gelijkluidend aan art. 333 Wetb. Rechtsv.

---

1) Ook was, ingevolge art. 39 van de Ordonnantie op de heffing der belasting op alle legaten en collaterale successiën onder de Chineezen enz. (Stbl. 1852 n°. 79), geen appel toegelaten van de rechterlijke beslissingen, genomen op grond der voorschriften van die ordonnantie, welke vervallen werd verklaard bij Stbl. 1885 n°. 103, *Ten derde*. — Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 27 Mei 1862 (Het Recht in N. I., dl. XX, blz. 315 en vgg.).

2) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 9 November 1855 (Het Recht in N. I., dl. XII, blz. 247 en vgg.), zoomede de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 8 September 1887 en van 23 Augustus 1888 (Het Recht in N. I., dl. XLIX, blz. 289 en vgg. en dl. LI, blz. 229 en vgg.).

Artikel 329.

Elke partij welke zal berust hebben in een vonnis, zal niet meer ontvankelijk zijn om daarvan te komen in hooger beroep.

Met art. 334 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, stemt bovenstaand artikel in allen deele overeen.

Artikel 330.

Van veroordeelingen bij verstek valt geen hooger beroep; doch indien de oorspronkelijke eischer van het vonnis in hooger beroep komt, zal de gedaagde alle zijne verdedigingen insgelijks in het hooger beroep kunnen doen gelden, zelfs bij wege van incidenteel beroep, zonder van het middel van verzet in eersten aanleg meer te kunnen gebruik maken.

In het geval echter bij het slot van artikel 81 voorkomende, zal de achterblijvende partij zich in hooger beroep kunnen voorzien, mits vooraf bij voorraad, tegen het stellen van zekerheid, aan het vonnis voldoende, dan zelfs wanneer bij dat vonnis de voorloopige tenuitvoerlegging niet mogt bevolen zijn.

Tusschen bovenstaand artikel en artikel 335 Wetb. Rechtsv. bestaat geen noemenswaardig verschil.

Artikel 331.

Het beroep van een praeparatoir vonnis zal niet mogen worden ingesteld dan binnen denzelfden termijn, en gelijktijdig met het beroep van het eindvonnis.

Dit beroep zal ontvankelijk zijn, zelfs wanneer het praeparatoir vonnis, zonder voorbehouding van dengene die er zich mede bezwaard acht, was ten uitvoer gelegd.

Met art. 336 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, stemt bovenstaand artikel overeen.

Dat een vonnis waarbij is uitgemaakt, dat een geding, hetwelk door den dood van eene der partijen was geschorst, tegen den beneficiairen erfgenaam kan worden voortgezet, hoewel van voorbereidenden aard, niet gezegd kan worden een praeparatoir vonnis te zijn als bedoeld bij bovenstaand artikel, omdat gezegd vonnis op de zaak

ten principale zeer zeker van invloed is, en dat daarvan dus afzonderlijk kan worden geappelleerd, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 20 Juni 1895 [1]).

Artikel 332.

Het hooger beroep van een interlocutoir vonnis kan worden ingesteld vóór dat het eindvonnis geslagen is.

Hetzelfde heeft plaats opzigtelijk vonnissen, waarbij eene provisie wordt toegestaan of geweigerd.

Dit artikel stemt met art. 337 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk luidde, overeen.

De zeer betwiste en door meerdere gezaghebbende schrijvers ontkennend beantwoorde vraag, of ook dan nog te gelijk met het eindvonnis van een interlocutoir vonnis kan worden geappelleerd, wanneer de termijn, om van laatstgezegd vonnis in hooger beroep te komen, reeds is verstreken, werd meer dan eens bevestigend beantwoord door het Hoog-Gerechtshof [2]), volgens hetwelk alzoo de bevoegdheid om te gelijk met het eindvonnis van een interlocutoir vonnis in appel te komen, niet ondergeschikt is aan de voorwaarde, dat de termijn om van laatstgezegd vonnis te appelleeren, nog loopende zij.

Ingevolge de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), wordt art. 337 Wetb. Rechtsv. thans aldus gelezen: „Van vonnissen, waarbij eene provisie wordt toegestaan of geweigerd, kan hooger beroep worden ingesteld voordat het eindvonnis geslagen is.

„Hetzelfde kan plaats vinden ten aanzien van incidentele en interlocutoire vonnissen, tenzij de regter daarbij verklaard hebbe, dat het hooger beroep daarvan niet dan tegelijk met het eindvonnis zal kunnen worden ingesteld".

Artikel 333.

Hij die mogt willen beweren dat eene zaak, uit welken hoofde ook, niet vatbaar is voor hooger beroep, zal de exceptie van niet-ontvankelijkheid daartoe strekkende, moeten instellen vóór alle andere weren van regten, en is niet verpligt zich, hangende dat geschil, in het geding over de zaak zelve in te laten.

---

1) Het Recht in N. I., dl. LXV, blz. 33 en vgg.

2) Zie onder anderen het arrest van den 2den Februari 1882 (Het Recht in N. I., dl. XXXVIII, blz. 222 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 978).

Bovenstaand artikel is gelijkluidend aan het thans vervallen art. 338 Wetb. Rechtsv.

Op grond dat in evenbedoeld artikel op de woorden: „moeten instellen vóór alle andere weren van regten", onmiddellijk volgt: „en is niet verpligt zich, hangende dat geschil, in het geding over de zaak zelve in te laten", nam het Hoog-Gerechtshof bij het zoo even reeds aangehaalde arrest van 20 Juni 1895 aan, dat de exeptie van niet-ontvankelijkheid van het hooger beroep met de verdediging ten principale in dezelfde conclusie kan worden vereenigd.

TWEEDE AFDEELING.

Van den termijn van beroep.

ARTIKEL 334.

De termijn van beroep zal zijn van drie maanden, te rekenen van den dag der beteekening van het vonnis, het zij aan den persoon, het zij aan deszelfs woonplaats; behoudens het bepaalde bij het tweede en derde lid van artikel 339.

Die termijn wordt op zes maanden gesteld voor den beteekende, die woonachtig is op een eiland van Nederlandsch-Indie, niet behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java is gevestigd.

Van bovenstaand artikel, welks tweede lid nieuw is, stemt het eerste lid overeen met art. 339 al. 1 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, behalve dat hieraan de woorden: „behoudens het bepaalde enz.", ontbraken.

Aanvankelijk hield het ontwerp van Mr. Wichers, in stede van bovenstaand artikel, een voorschrift in, dat overeenstemde met evenbedoeld art. 339 al. 1 Wetb. Rechtsv., terwijl daaraan verder de volgende bepalingen waren toegevoegd:

„Het beroep wordt ingesteld door eene, namens de beroepende partij door eenen procureur, ter griffie van den regter, die in eersten aanleg heeft gevonnisd, af te leggen verklaring, waarvan door den griffier aanteekening wordt gehouden in een daartoe bestemd register. De verklaring moet vergezeld gaan, ten zij deswege wettelijke vrijstelling

zij bekomen, van de consignatie eener som van veertig gulden, als boete van appel. Hiervan of van de vrijstelling, en van den grond waarop deze is verleend, moet melding worden gemaakt in de akte.

„Een ieder is bevoegd te zijnen koste te vorderen een uittreksel van gemeld register, of wel eene verklaring van den griffier, dat er geen hooger beroep is aangeteekend".

Tegen deze bepalingen welke, met eenige wijziging wat hare redactie, zoomede wat het bedrag der te consigneeren som betreft, waren overgenomen uit het ontwerp der commissie van 1839, even als die betreffende zoodanige consignatie in geval van incidenteel appel en van appel van beschikkingen op requesten, werd echter, gelijk hiervoren in de Inleiding reeds is gezegd [1]), bezwaar gemaakt door het Hoog-Gerechtshof, waarop Mr. Wichers, die zich met 's Hofs zienswijze volkomen vereenigde, aan den Gouverneur-Generaal het voorstel deed die bepalingen te laten wegvallen, en wel bij zijn schrijven van 28 Augustus 1847, waarin dienaangaande het volgende voorkomt: „Daar de aanteekening van het hooger beroep ter griffie van de regterlijke collegiën, geheel doelloos wordt, wanneer men de consignatie der boete doet vervallen, zoude er wanneer tot dit laatste besloten wordt, geene reden bestaan, om, wat de wijze van instelling van het beroep betreft, van de meer eenvoudige voorschriften der Nederlandsche wet af te wijken".

Aan dit voorstel werd gevolg gegeven en zoo werden de in het ontwerp voorkomende voorschriften omtrent de consignatie eener boete, in geval van incidenteel appel en van appel van beschikkingen op requesten, doorgehaald, terwijl van de hierboven aangehaalde bepalingen van het ontwerp slechts die, overeenkomende met art. 339 al. 1 Wetb. Rechtsv. van 1838, behouden bleven. Daaraan werd vervolgens als tweede lid het voorschrift toegevoegd, dat thans gevonden wordt in art. 334 al. 2 Regl. Rechtsv., en ongeveer overeenstemt met de bepaling, vervat in art. 8 al. 4 van het ontwerp der commissie van 1839, welke aldus luidde: „Indien de gedaagde woont op een ander eiland, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java gevestigd is, zal de termijn zijn van ten minste *zes maanden*".

Bij de laatste herziening eindelijk van het ontwerp van Mr. Wichers werden aan het slot van art. 334 al. 1 nog de woorden gevoegd, „behoudens het bepaalde bij het tweede en derde lid van artikel 339".

Ingevolge het eerste lid van art. 334 Regl. Rechtsv. is dus de

1) Zie blz. IX.

termijn om bij het Hoog-Gerechtshof van een vonnis van een der raden van justitie op Java — en van de vonnissen dier raden is bij dat artikel uitsluitend de rede, — in appel te komen, voor hem die woonachtig is op Java of op een ander eiland, behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java gelegen is, drie maanden, te rekenen van den dag der beteekening van het vonnis, behoudens evenwel het bepaalde bij art. 339 al. 2 en 3. Wanneer de geintimeerde woonachtig is op een eiland van Nederlandsch-Indië, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java gevestigd is, zal derhalve de appellant bij request aan het Hoog-Gerechtshof moeten verzoeken den rechtdag te bepalen, tegen welken hij, geintimeerde, zal worden opgeroepen en den termijn vast te stellen, die tusschen de dagvaarding en den dag van verschijning in rechte zal moeten verloopen, en zal dat request, waarop de dag van indiening door 's Hofs griffier moet worden aangeteekend, vóór ommekomst van den termijn van hooger beroep, ter griffie van het Hof moeten worden ingediend, zullende toch het Hof, indien het niet binnen dien termijn ter griffie is overgelegd, daarop geen acht mogen slaan.

Voorts is bij het tweede lid van art. 334 voor de bij vonnis van een der raden van justitie op Java in het ongelijk gestelde partij, die woonachtig is op een eiland van Nederlandsch-Indië, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java is gevestigd, de termijn van hooger beroep op zes maanden bepaald.

Met opzicht tot dezen termijn, welke volgens Mr. Abendanon [1]) ook moet worden toegekend aan de in Nederland of in de West-Indische Koloniën gevestigde partij, is het bepaalde bij art. 339 al. 2 en 3 niet toepasselijk verklaard. Of de wetgever die toepasselijk verklaring achterwege heeft gelaten, omdat hij oordeelde, dat een termijn van zes maanden in het hier bedoelde geval wel altijd ruim voldoende zou zijn, blijkt niet, doch zooveel schijnt zeker dat, nu voor dit geval het bepaalde bij art. 339 al. 2 en 3 niet toepasselijk is verklaard, van de indiening van het bij art. 10 al. 3 Regl. Rechtsv. vermelde request geene sprake kan zijn, ook al woont de geintimeerde, evenzeer als de appellant, op een eiland van Nederlandsch-Indië, niet behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java gevestigd is. Immers het derde lid van art. 10 heeft de strekking om te voorzien in de gevallen, waarin de duur van een termijn van dagvaarding niet uitdrukkelijk

1) Zie blz. 238 van zijne *Publiek- en privaatrechtelijke verhoudingen enz.* Vergl. echter het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 22 Augustus 1889 (Het Recht in N. I., dl. LIII, blz. 260 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1373).

bij de wet is vastgesteld, en kan dus, behalve indien het uitdrukkelijk toepasselijk is verklaard, geene toepassing vinden, waar, gelijk bij art. 334 al. 2, bij de wet zelve de duur van den termijn van dagvaarding is bepaald.

Voor zooveel de rechtspleging voor den raad van justitie te Padang betreft, is art. 334 al. 2 Regl. Rechtsv., blijkens art. 226 n°. 9 Regl. Sumatra's Westk., aldus gewijzigd: „Die termijn wordt op zes maanden gesteld voor den beteekende, die in *Nederlandsch-Indië* woonachtig is buiten het regtsgebied van den raad van justitie".

Ter verklaring dezer wijziging werd door Mr. der Kinderen in zijne toelichting van *De algemeene verordeningen tot regeling van het regtswezen in het gouvernement Sumatra's Westkust* gezegd [1]), dat zij een gevolg was van de omstandigheid, dat de gemeenschap met de overige gedeelten van Sumatra in den regel uitsluitend over zee moest geschieden en het dus wenschelijk was ook een langen termijn te geven, al bevond men zich, hoezeer buiten het gewest Sumatra's Westkust, toch nog op het eiland Sumatra.

Ten gevolge van evengezegde wijziging van het tweede lid van art. 334 Regl. Rechtsv. is echter, naar mijne meening, ook de beteekenis van het eerste lid van dat artikel gewijzigd, en wel in dezen zin, dat de daarbij vermelde termijn van drie maanden gerekend moet worden uitsluitend te gelden voor het appel van vonnissen, gewezen door den raad van justitie te Padang, bijaldien de beteekende *binnen* het rechtsgebied van dien raad woonachtig is. Immers moet, volgens de oorspronkelijke lezing van art. 334, op grond van het tusschen het eerste en tweede lid daarvan bestaande verband, noodzakelijkerwijze worden aangenomen, dat bij het eerste lid bepaaldelijk sprake is van het geval, dat de in het ongelijk gestelde partij hare woonplaats op Java heeft, of op een ander eiland, behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java is gevestigd, zoo kan wel niet worden betwijfeld dat, nu dat verband verbroken is door de wijziging, welke art. 334 al. 1 bij art. 226 n°. 9 Regl. Sumatra's Westk. heeft ondergaan, en met het oog op die wijziging, bedoelde bepaling geacht moet worden den termijn van hooger beroep van door den raad van justitie te Padang gewezen vonnissen te stellen op drie maanden, te rekenen van den dag der beteekening van het vonnis, voor den appellant die in Nederlandsch-Indië *binnen* het rechtsgebied van genoemden raad woont, behoudens het bepaalde

1) Zie deel II, blz. 213.

evenwel bij art. 339 al. 2 en 3 , hetwelk ook bij de procedure voor dien raad van toepassing is.

De appellant, die woonachtig is binnen het rechtsgebied van den raad van justitie te Padang moet derhalve, wanneer zijne tegenpartij buiten dat rechtsgebied woont, bij een, vóór ommekomst van voormelden termijn van drie maanden, ter griffie van het Hoog-Gerechtshof in te dienen request verzoeken, dat het Hof den rechtdag bepale, tegen welken de geintimeerde zal worden opgeroepen, en den termijn vaststelle, welke tusschen de dagvaarding en den dag van verschijning in rechte zal moeten verloopen. Woont echter de geintimeerde ook binnen het rechtsgebied van den raad van justitie te Padang, dan komt zoodanig request niet te pas en moet de dagvaarding in hooger beroep binnen den termijn van drie maanden zijn uitgebracht. Deze zienswijze schijnt ook die van het Hoog-Gerechtshof te zijn. Dit althans kan worden afgeleid uit de beslissing, genomen bij 's Hof's arrest van 12 April 1894 [1]), al blijkt zulks ook al juist niet uit de overwegingen van dat arrest.

Daarentegen is de termijn om in appel te komen, wanneer de appellant, waar ook, buiten het rechtgebied van den raad van justitie te Padang woont, dus bij voorbeeld ook zelfs dan, wanneer hij te Batavia woonachtig is, bij art. 226 n°. 9 Regl. Sumatra's Westk. op zes maanden gesteld. Dat deze wijziging van art. 334 al. 2 Regl. Rechtsv. geacht kan worden nuttig of noodig te zijn, valt, ook na lezing der van dat voorschrift gegeven toelichting, te betwijfelen. Immers waar het, gelijk hier, appellen betreft, welke ter kennisneming van het Hoog-Gerechtshof staan, moet uitsluitend de plaats waar het Hof zetelt, bij de bepaling der termijnen van appel tot uitgangspunt worden genomen en aan dezen eisch voldoet art. 334 al. 2 in allen deele, zijnde daarbij toch de termijn van appel ten behoeve van al degenen, die, waar ook, buiten Java wonen, en dus ook ten behoeve van hen, wier woonplaats binnen het rechtsgebied van den raad van justitie te Padang gelegen is, vastgesteld. Tot wijziging dezer bepaling bij het Reglement op het rechtswezen ter Sumatra's Westkust bestond derhalve geene enkele reden.

Voorts is, wat de rechtspleging voor den raad van justitie te Makasser aangaat, art. 334 al. 2 Regl. Rechtsv. bij art. 232 n°. 10 Regl. Celebes vervangen door eene bepaling, welke woordelijk gelijk-

1) Wkbl. van het Recht, n°. 1609. Vergl. ook het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 11 Juli 1895 (Het Recht in N. I., dl. LXV, blz. 51 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1677).

luidend is aan die, vervat in art. 226 n°. 9 Regl. Sumatra's Westk. en ten aanzien waarvan dus ook van toepassing is, al wat zoo even omtrent laatstgezegde wettelijke bepaling in het midden is gebracht [1]).

Dat onder het woord *woonplaats* in art. 334 niet slechts de werkelijke woonplaats is te verstaan, maar ook de gekozene, en dat mitsdien de termijn van appel ook van den dag der beteekening van het vonnis aan het gekozen domicilie begint te loopen, werd door het Hoog-Gerechtshof onder anderen bij arrest van 31 October 1895 [2]) beslist.

Van voormelde, in het algemeen voor het hooger beroep geldende termijnsbepalingen van drie en zes maanden is intusschen afgeweken bij verschillende wetsartikelen, waarbij voor dat beroep een kortere termijn is vastgesteld, zoo als bij de artt. 289, 489, 515, 530, 539, 554, 576, en 818 Regl. Rechtsv. Bij de meeste dezer artikelen is de termijnsbepaling onveranderd uit de Nederlandsche wet overgenomen, zonder dat rekening gehouden is met de woonplaats van partijen, en zonder dat zelfs het voorschrift van art. 10 al. 3 Regl. Rechtsv. toepasselijk is verklaard. Alleen bij de artt. 289 en 818 zijn de termijnen, bij de artt. 295 en 803 Wetb. Rechtsv. op veertien dagen gesteld, onderscheidenlijk tot drie weken en dertig dagen verlengd [3]).

De hier vermelde korte termijnen zijn ook voor de Buitenbezittingen onveranderd overgenomen, behalve dat aan art. 539 Regl. Rechtsv. bij art. 226 n°. 12 Regl. Sumatra's Westk. en bij art. 232 n°. 13 Regl. Celebes een tweede lid is toegevoegd, luidende: „Wanneer partijen hare woonplaats niet hebben in dezelfde residentie," — in art. 232 n°. 13 Regl. Celebes wordt gelezen: „in hetzelfde gewest", — regelt de termijn van beroep zich naar den maatstaf van art. 10".

Wenschelijk echter ware het zeker geweest, dat al die korte termijnen, welke in den regel reeds veel te kort zijn voor hen, die op Java, op eenigen afstand van den zetel van het Hoog-Gerechtshof wonen, verlengd waren voor het geval, dat de appellant op een ander eiland dan Java woonachtig is. Die verlenging, op het voetspoor van art. 778 Wetb. van Kooph., te doen afhangen van de omstandigheid of de appellant, al dan niet, op het eiland woont, waar het vonnis in eersten aanleg gewezen is, zou, mijns inziens, evenwel minder doelmatig zijn, omdat het proces in hooger beroep voor het Hoog-Gerechtshof

---

1) Zie ook het opstel van Mr. v. O. in n°. 1759 Wkbl. van het Recht: *Over de termijnsbepalingen in burgerlijke zaken bij den Raad van Justitie te Makassar*.

2) Wkbl. van het Recht, n°. 1690.

3) Daarentegen is de bij het oude art. 487 Wetb. Rechtsv. (art. 489 Regl. Rechtsv.) voorgeschreven termijn, bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) verlengd.

moet worden gevoerd en derhalve, gelijk zoo even reeds werd opgemerkt, rekening dient te worden gehouden met den afstand en met de middelen van gemeenschap, welke bestaan tusschen den zetel van dat Hof en de woonplaats van appellant, aan wien toch de gelegenheid behoort te worden gegeven om een procureur bij het Hof op de hoogte der zaak te stellen, en dezen, overeenkomstig het bepaalde bij art. 106 Regl. Rechtsv., te machtigen om voor hem op te treden in hooger beroep, wat thans bij termijnen van acht of veertien dagen eene feitelijke onmogelijkheid is voor hem, die bij voorbeeld op Ternate of op Banda woont.

Met opzicht tot het hooger beroep van vonnissen van consulaire rechtbanken aan den raad van justitie te Batavia zij hier ten slotte nog vermeld, dat dit beroep, blijkens art. 76 al. 1 van Stbl. 1872 n°. 207, binnen tien dagen na de beteekening van het vonnis moet worden aangeteekend.

Artikel 335.

De gedaagde in beroep kan van zijne zijde incidenteel beroep instellen, zelfs dan, wanneer hij het vonnis had doen beteekenen zonder eenige voorbehouding; hij moet dit doen bij zijne schriftuur van antwoord, of te voren bij eenvoudige acte aan den procureur zijner wederpartij beteekend.

De afstand van het principaal beroep doet het ingesteld incidenteel beroep niet vervallen.

Dit artikel is ontleend aan, en stemt overeen met het tweede en derde lid van art. 339 Wetb. Rechtsv., zooals zij oorspronkelijk gelezen werden, behalve dat de aanhef van art. 339 al. 2 luidde: „De gedaagde in beroep kan echter van zijne zijde enz.", en dat daar op het woord: „antwoord", volgde: „te voren of bij eenvoudige akte enz."

Door deze laatste woorden, welke, zoo als zij daar stonden, eigenlijk geen zin hadden, in het eerste lid van bovenstaand artikel in eene andere volgorde te plaatsen, is eenvoudig eene vroeger in art. 339 al. 2 Wetb. Rechtsv. voorkomende druk- of schrijffout verbeterd.

Daarentegen zijn de woorden: „schriftuur van antwoord", onveranderd uit die bepaling overgenomen, en zoo geeft de Indische rechtsvordering, evenzeer als vroeger de Nederlandsche, aanleiding tot de vraag, of in summiere zaken, waarin geene schriftuur van antwoord beteekend wordt, het incidenteel appel altijd bij procureursacte moet plaats hebben, dan wel ook bij conclusie van antwoord in appel kan

worden ingesteld. Ten aanzien van deze vraag, welke door meerdere schrijvers, ook in afzonderlijke opstellen, besproken en in verschillenden zin beantwoord is, schaart de Indische praktijk zich aan de zijde van hen, die meenen, dat het instellen van incidenteel appel in summiere zaken bij conclusie van antwoord niet ongeoorloofd is.

Op den regel voorts dat incidenteel appel tegen een mede geintimeerde onbestaanbaar is, werd indertijd door het Hoog-Gerechtshof [1]) eene uitzondering gemaakt voor het geval, dat in eersten aanleg door een van de gedaagden in conventie een eisch in reconventie, zoowel tegen den eischer in conventie, als tegen zijn mede gedaagde is ingesteld. Het Hof namelijk meende, dat, wanneer die eisch in reconventie, alsmede de eisch in conventie, door den eersten rechter is afgewezen, en daarna van dat vonnis door den eischer in conventie wordt geappelleerd, het aan den geintimeerde, eischer in reconventie in eersten aanleg, geoorloofd moet zijn zijnerzijds incidenteel appel in te stellen ook tegen zijn mede geintimeerde, ten einde aldus zijne grieven tegen evengezegde beslissing aan het oordeel van den hoogeren rechter te kunnen onderwerpen.

Wijders zij hier nog opgemerkt dat, even als de procureur van den appellant voor het doen uitbrengen eener dagvaarding in hooger beroep, zoo ook de procureur van den geintimeerde voor het instellen van een incidenteel appel, van eene bijzondere schriftelijke lastgeving, als bedoeld bij art. 106 al. 1 Regl. Rechtsv., voorzien dient te zijn [2]).

Wat eindelijk art. 339 al. 2 Wetb. Rechtsv. aangaat, daarvan is bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) de volgende lezing vastgesteld: „De gedaagde in hooger beroep kan echter van zijne zijde incidenteel beroep instellen, zelfs na verloop van dezen termijn en na berusting in het vonnis. Het incidenteel beroep wordt, op straffe van verval, ingesteld bij de conclusie van antwoord".

Artikel 336.

Na verloop van den termijn bij artikel 334 vermeld, kan geen beroep meer plaats hebben.

Die termijn loopt tegen alle partijen, voorbehoudens hun verhaal, als naar regten.

Dezelve loopt niet tegen den minderjarige, welke geene handligting bekomen heeft, dan van den dag waarop het vonnis zoo

1) Bij arrest van 1 November 1888 (Het Recht in N. I., dl. LII, blz. 137 en vgg.).

2) Zie blz. 164 van Mr. Winckel's *Formulierboek*.

wel aan den toezienden voogd, hoezeer deze niet in het geding zij opgetreden, of aan de weeskamer, wanneer deze met de toeziende voogdij is belast of den toezienden voogd vertegenwoordigt, als aan den voogd zal zijn beteekend.

De bepaling van het eerste lid van artikel 452 van het Burgerlijk Wetboek is ook te dezen toepasselijk.

In bovenstaand artikel, ontleend aan het thans, ingevolge de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), vervallen art. 340 Wetb. Rechtsv., zijn de twee eerste leden van laatstgezegd artikel zoo goed als onveranderd overgenomen. Aanmerkelijk gewijzigd daarentegen werd het derde lid van dat art. 340, hetwelk aldus luidde: „Die termijn loopt niet tegen den minderjarige, welke geene handligting bekomen heeft, dan van den dag waarop het vonnis aan den voogd zal zijn beteekend".

Naar aanleiding dezer bepaling stelde Mr. de Pinto de vraag [1]), of zij niet overtollig was en of het niet van zelf sprak dat, terwijl het geding gevoerd wordt ten name van den voogd, als eenigen wettigen vertegenwoordiger van den minderjarige die in persoon niet in rechte kan optreden, ook de beteekening moet geschieden aan den voogd, dat is aan de eenige partij, die *in lite* geweest is bij den eersten rechter, waarop hij dan verder, in antwoord op die vraag, laat volgen: „Denkelijk ja, en ook hier ligt de oorzaak der dwaling weder in de onbedachte vertaling van de woorden van het Fransche Art. 444, die daar echter eene heilzame en nuttige strekking hadden, terwijl zij bij ons niets beteekenen, vermits zij niets zeggen, dat niet even zeker en waar zijn zou, al stonden zij er niet. Wanneer namelijk het Fransche Artikel spreekt van de beteekening aan den voogd, dan geschiedt dit, niet om te zeggen, dat het deze is, die den termijn van beroep loopen doet, maar integendeel om te zeggen, dat zij alleen *dien niet loopen* doet, maar dat het vonnis daarenboven moet worden beteekend aan den toezienden voogd; een waarborg, dien het Fransche regt aan den minderjarige gaf tegen verzuim van den voogd, dat zij liever wilde voorkomen, dan zich te bepalen tot het geven van vergoeding, wanneer het reeds gepleegd is, vooral daar die vergoeding zoo hoogst moeijelijk te verkrijgen is. Onze wet vordert die beteekening aan den toezienden voogd niet, om welke redenen dan ook, misschien wel ter besparing van kosten, die hier evenwel zeker niet vruchteloos zouden besteed zijn. Maar wat daarvan zij, met deze

1) Zie zijne *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de gedte., blz. 477.

verandering wordt de geheele bepaling der wet doelloos, en ware zij dan ook beter geheel achterwege gebleven".

Deze of dergelijke beschouwingen hebben er Mr. Wichers waarschijnlijk toe geleid de bepaling te ontwerpen, welke gevonden wordt in art. 336 al. 3 Regl. Rechtsv., en voorschrijft dat, om den termijn van appel tegen den minderjarige te doen loopen, aan wien geene handlichting is verleend, het vonnis, behalve aan den voogd, ook beteekend moet zijn „aan den toezienden voogd, hoezeer deze niet in het geding zij opgetreden, of aan de weeskamer, wanneer deze met de toeziende voogdij is belast of den toezienden voogd vertegenwoordigt".

Dat hier, niettegenstaande de weeskamer met elke in Indië opgedragen toeziende voogdij moet worden belast, ook gesproken wordt van de beteekening aan den toezienden voogd, is ongetwijfeld geschied met het oog op de mogelijkheid dat de toeziende voogd, die in Nederland in eene daar aanvaarde voogdij is benoemd, zich, tijdens de beteekening van het vonnis, in Indië bevindt [1]), terwijl de woorden: „hoezeer deze niet in het geding zij opgetreden", blijkbaar eene vertaling zijn van de woorden: „encore que ce dernier n'ait pas été en cause", in art. 444 Code de proc. civ. Is de toeziende voogd wel in het geding opgetreden, gelijk kan plaats hebben in het geval bij art. 427 Ned. Burg. Wetb. (art. 370 Ind. Burg. Wetb.) bedoeld, wanneer namelijk de bij het proces betrokken belangen van den minderjarige in tweestrijd zijn met die van den voogd, dan heeft hij het geding als waarnemend voogd gevoerd en moet hem dus het vonnis in deze hoedanigheid worden beteekend.

In den regel echter is de weeskamer toeziende voogdesse van de minderjarigen in Nederlandsch-Indië. Luidens art. 366 Burg. Wetb. toch is zij in elke aldaar opgedragen voogdij, met uitzondering van die over in eenig gesticht opgenomen minderjarigen, met de toeziende voogdij belast. Verder vertegenwoordigt zij, blijkens art. 367 al. 2 Burg. Wetb., den toezienden voogd, wanneer deze in Nederland is benoemd en zich niet in Nederlandsch-Indië bevindt, noch daar een bijzonderen gevolmachtigde heeft aangesteld. In het eene, zoowel als in het andere geval, dus zoowel wanneer de weeskamer belast is met de toeziende voogdij, als wanneer zij den toezienden voogd vertegenwoordigt, moet het vonnis, behalve aan den voogd, aan haar worden beteekend, zal de termijn van appel tegen den minderjarige loopen.

Intusschen komt mij het nut van die beteekening aan den toezienden voogd of aan de weeskamer zeer twijfelachtig voor. Bij art. 403 al. 1

1) Vergl. art. 367 al. 1 Burg. Wetb.

Burg. Wetb. is bepaald, dat de voogd, alvorens eene rechtsvordering voor den minderjarige in te stellen of zich te verdedigen op eene tegen dezen ingestelde rechtsvordering, zich, te zijner verantwoording, daartoe door de weeskamer kan doen machtigen, en deze bepaling zou, dunkt mij, ook toepassing kunnen vinden, waar het de beslissing geldt der vraag, of, al dan niet, in appel moet worden gekomen van een vonnis, gewezen in een voor of tegen den minderjarige gevoerd geding. Maar moge de voogd zich met het oog op die bepaling ook al door de weeskamer kunnen doen machtigen om van zoodanig vonnis te appelleeren of hierin te berusten, verplicht is hij daartoe zeer zeker niet, terwijl hij overigens ook niet gehouden is, met opzicht tot het appel, de wenschen of bevelen van wien ook op te volgen. De toeziende voogd en de weeskamer missen alzoo niet slechts de bevoegdheid om zelven den voogd ten aanzien van het appel eenigen last of bevel te geven, maar kunnen zulks ook niet door anderen laten doen. Het Fransche recht daarentegen geeft hiertoe wel een middel aan de hand. Volgens dit recht namelijk kan de toeziende voogd, nadat hem het vonnis, gewezen in een voor of tegen den minderjarige gevoerd geding, beteekend is geworden, indien hij dat geraden acht, de noodige stappen doen, ten einde de vraag of van dat vonnis, al dan niet, dient te worden geappelleerd, aan het oordeel van den familieraad te onderwerpen, naar wiens beslissing de voogd dan verplicht is zich te gedragen. Bij ons echter kan, bij gebreke van elk dwangmiddel, de beteekening van het vonnis aan den toezienden voogd of aan de weeskamer geene andere uitwerking hebben, dan dat de beteekende aan den voogd zijn advies geeft omtrent de wenschelijkheid om van het vonnis in hooger beroep te komen of daarin te berusten, en dat advies, waaraan de voogd volstrekt niet gebonden is en dat hij, ook zonder de beteekening van het vonnis aan den toezienden voogd of aan de weeskamer, zou kunnen inwinnen, komt mij met het oog op de kosten, welke die beteekening met zich brengt, wel wat duur voor.

Op grond van het vorenstaande meen ik, dat de bepaling, welke vroeger gevonden werd in art. 340 al. 3 Wetb. Rechtsv., de voorkeur verdient boven die van art. 336 al. 3 Regl. Rechtsv.

Het voorschrift, vervat in het laatste lid van laatstgenoemd artikel, is nieuw en strekt om, wat bij het vorige lid van dat artikel omtrent minderjarigen is bepaald, ook van toepassing te doen zijn op onder curateele gestelden.

Artikel 337.

De loop van den termijn van beroep wordt geschorst door

den dood van de partij die in eersten aanleg in het ongelijk is gesteld.

Die termijn begint niet weder te loopen, dan na de beteekening van het vonnis aan de erfgenamen van den overledene, of wel na het eindigen van den termijn van boedelbeschrijving en beraad, in geval het vonnis is beteekend geweest eer deze termijn was verstreken.

De beteekening zal kunnen geschieden op de wijze bij artikel 7 omschreven.

Van het oude art. 341 Wetb. Rechtsv., waaraan het is ontleend, wijkt bovenstaand artikel slechts in zoover af, dat het juister en duidelijker geredigeerd is. Dat art. 341 luidde aldus: „De loop der termijnen van het beroep wordt geschorst door den dood van de partij die in eersten aanleg in het ongelijk is gesteld.

„Die termijnen beginnen niet weder te loopen dan na de beteekening van het vonnis ter laatste woonplaats van den overledene, en van het eindigen der termijnen van boedel-beschrijving en van het regt van beraad, in geval het vonnis is beteekend geweest eer deze termijnen verstreken waren.

„Deze beteekening zal aan de gezamenlijke erfgenamen en in eens kunnen geschieden, zonder uitdrukking van namen en hoedanigheden".

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) is echter van dit artikel de volgende lezing vastgesteld: „Bij overlijden van de in het ongelijk gestelde partij gedurende den loop van den termijn voor het hooger beroep, kan het beroep door hare erfgenamen of regtverkrijgenden nog worden ingesteld binnen drie maanden na het overlijden, of, zoo zij van het regt van beraad gebruik maken, binnen eene maand na afloop van den daarvoor gestelden termijn".

Artikel 338.

Het hooger beroep van een vonnis, hetwelk niet bij voorraad kan worden ten uitvoer gelegd, kan niet worden ingesteld binnen de eerste acht dagen na den dag van deszelfs uitspraak; indien het hooger beroep binnen dat tijdvak plaats heeft, wordt de appellant niet-ontvankelijk verklaard, behoudens zijn vermogen om zijn beroep te herhalen, indien de termijn niet verstreken is.

De uitvoering der vonnissen, welke niet bij voorraad kunnen

worden ten uitvoer gelegd, wordt gedurende die acht dagen geschorst.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 342 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaan geene noemenswaardige punten van verschil.

Eene uitzondering op het voorschrift van art. 338 al. 1 Regl. Rechtsv., dat van een vonnis, hetwelk niet bij voorraad kan worden ten uitvoer gelegd, geen hooger beroep kan worden ingesteld binnen de eerste acht dagen na den dag der uitspraak, wordt gevonden in art. 289 al. 1 van gezegd Reglement, waarbij bepaald is, dat dadelijk na het beteekenen der uitspraak, onverschillig of zij, al dan niet, bij voorraad uitvoerbaar zij, in hooger beroep kan worden gekomen van in kort geding gewezen vonnissen.

Volgens art. 515 al. 4 en art. 530 al. 2 Regl. Rechtsv. is hooger beroep van de daar bedoelde vonnissen niet meer ontvankelijk na verloop van acht dagen sedert derzelver uitspraak, terwijl, blijkens het eerste lid van bovenstaand artikel, binnen de eerste acht dagen na den dag der uitspraak, geen hooger beroep mag worden ingesteld, behalve in geval het vonnis bij voorraad kan worden ten uitvoer gelegd. Hoe echter die wettelijke bepalingen met elkander overeen zijn te brengen, is niet duidelijk. Immers wanneer de vonnissen, bedoeld bij art. 515 al. 4 en bij art. 530 al. 2, niet bij voorraad uitvoerbaar zijn, is de daarbij voorgeschreven termijn om te apppelleeren verstreken op het oogenblik, waarop van die vonnissen, volgens art. 338 al. 1, met vrucht in hooger beroep kan worden gekomen. Wordt binnen dien termijn appel ingesteld, dan zou toch de rechter, op grond van laatstgezegd voorschrift, den appellant, zelfs ambtshalve, niet ontvankelijk moeten verklaren met zijn appel. Maar zoodoende neemt de wet in de twee hier bedoelde gevallen, wat zij met de eene hand geeft, met de andere terug, en brengt zij de in het ongelijk gestelde partij feitelijk in de onmogelijkheid om gebruik te maken van het middel van hooger beroep.

DERDE AFDEELING.

Van de regtspleging in hooger beroep en de gevolgen van hetzelve.

Artikel 339.

Het hooger beroep wordt aangevangen door eene dagvaarding

in denzelfden vorm en met dezelfde vereischten als die in eersten aanleg, zonder dat zij, behalve in het geval dat de dagvaarding eene nieuwe vordering behelst, zoodanig als bij artikel 344 is toegelaten, de middelen, op welke het hooger beroep gegrond is, behoeft uit te drukken, noch daarbij afschrift der stukken behoeft te worden gevoegd. Zij wordt op dezelfde wijze beteekend.

De bepaling vervat in het laatste lid van artikel 10 is toepasselijk op den eischer in hooger beroep. Het aldaar vermelde verzoekschrift moet, vóór ommekomst van den termijn van hooger beroep, ter griffie van het hoog-geregtshof worden ingediend.

De dag der indiening wordt door den griffier van het hoog-geregtshof op het verzoekschrift aangeteekend. Het hoog-geregtshof zal op dit laatste geen acht mogen slaan, indien hetzelve niet binnen den bij het vorige lid gemelden termijn ter griffie is overgelegd geworden.

De bepalingen van de zevende afdeeling van den eersten titel van dit boek zijn ook op het hooger beroep toepasselijk.

Van bovenstaand artikel, welks tweede en derde lid nieuw zijn, stemt het eerste lid overeen met het eerste lid van art. 343 Wetb. Rechtsv., terwijl het tweede lid van laatstgezegd en het vierde lid van bovenstaand artikel gelijkluidend zijn.

In het ontwerp van Mr. Wichers luidde bovenstaand artikel aldus: „Binnen dertig dagen na de aanteekening ter griffie, in artikel 339*a* vermeld, moet het hooger beroep op straffe van vervallen verklaring worden voortgezet door eene dagvaarding in denzelfden vorm en met dezelfde vereischten als die in eersten aanleg, zonder dat enz., noch daarbij afschrift behoeft te worden gevoegd van eenig ander stuk, dan van de ter griffie opgemaakte akte van appel. Zij wordt op dezelfde wijze beteekend.

„De bepaling vervat in het laatste lid van artikel 7 [1]) is te dezen toepasselijk. Het aldaar vermelde verzoekschrift moet ter griffie van het hoog-geregtshof worden ingediend, binnen drie weken na de aanteekening van het hooger beroep in het daartoe bestemd register, waarvan een uittreksel bij het verzoekschrift zal worden overgelegd.

1) Thans art. 10 al. 3 Regl. Rechtsv.

„De dag der indiening wordt door den griffier van het hoog-geregtshof op het verzoekschrift aangeteekend. Het hoog-geregtshof zal op dit laatste geen acht mogen slaan, indien hetzelve niet binnen den bij het vorige lid vastgestelden termijn ter griffie is overgelegd geworden.

„De bepalingen van de zevende afdeeling enz."

Dat het eerste lid van dit artikel, hetwelk met eene kleine wijziging was overgenomen uit het ontwerp der commissie van 1839, niet onveranderd behouden kon blijven, nadat besloten was het voorschrift betreffende de consignatie eener boete van appel te laten vallen, is duidelijk, terwijl het wel bijna van zelf spreekt, dat alstoen, overeenkomstig het voorstel, door Mr. Wichers gedaan bij zijn hiervoren, bij de bespreking van art. 334 aangehaald schrijven van 28 Augustus 1847, werd teruggekeerd tot de, met opzicht tot het instellen van appel, in art. 343 Wetb. Rechtsv. voorkomende bepaling.

Een noodzakelijk gevolg van een en ander was, dat het tweede lid van het artikel, zoo als het door Mr. Wichers was ontworpen, eenigszins gewijzigd diende te worden, welke wijziging bij de laatste herziening van zijn ontwerp plaats vond.

Voor het geval, vermeld bij het tweede en derde lid van dat artikel, bevatte het ontwerp der commissie van 1839 de volgende voorziening: „Wanneer de termijn van dertig dagen te kort mogt zijn, uithoofde van den afstand der plaats, waar de dagvaarding moet geschieden, zal het hof aan den eischer in beroep, *eene bepaalde* verlenging van termijn verleenen op een request aan den hove ingediend en door eenen procureur onderteekend.

„Indien het uitstel wordt verleend, zal 's hofs beschikking bij afschrift met het exploit van dagvaarding aan de wederpartij worden beteekend".

Wat nu het voorschrift van art. 339 al. 1 Regl. Rechtsv. betreft, dat het hooger beroep wordt aangevangen door eene dagvaarding in denzelfden vorm en met dezelfde vereischten als die in eersten aanleg, dat voorschrift moet, gelijk meermalen werd beslist [1]), ook dan

---

1) Vergl. de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 20 Februari 1879, van 17 April 1890 en van 26 November 1891, in dl. XXXII, blz. 164 en vgg., in dl. LIV, blz. 312 en vgg. en in dl. LVIII, blz. 103 en vgg. van Het Recht in N. I., zoomede 's Hofs arrest van 29 Augustus 1895, in n°. 1697 Wkbl. van het Recht, en in Het Recht in N. I., dl. LXV, blz. 352 en vgg. Met bovenvermelde leer werd echter gebroken bij 's Hofs arrest van 18 Juni 1896 (Het Recht in N. I., dl. LXVII, blz. 98 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1727), alsmede bij 's Hofs beschikking van 8 December 1898 (Het Recht in N. I., dl. LXXI, blz. 435 en vgg. [zie ook het daaronder geplaatste Naschrift] en Wkbl. van het Recht, n°. 1852).

worden nageleefd, wanneer in de zaak door den eersten rechter, hoewel zij bij hem aanhangig is gemaakt bij request, bij vonnis beslist moet worden, zooals bij voorbeeld in de gevallen, bedoeld bij de artt. 844 en 901 Regl. Rechtsv. en bij art. 751 Wetb. van Kooph. Het bepaalde toch bij art. 341 al. 1 Regl. Rechtsv., dat het hooger beroep van beschikkingen op requesten bij den hoogeren rechter insgelijks bij request wordt aangebracht, geldt alleen ten aanzien van requesten, waarop bij eene eenvoudige, niet in het openbaar uit te spreken beschikking wordt beslist. Het zoo even gezegde is ook van toepassing in het geval, vermeld bij art. 831 en vgg. Wetb. van Kooph. Ook dan moet het hooger beroep door eene dagvaarding worden aangevangen [1]).

Luidens art. 80 al. 2 van Stbl. 1872 n°. 207 gelden, gelijk hiervoren reeds gezegd is, met opzicht tot het hooger beroep van de vonnissen der consulaire rechtbanken, behoudens het bepaalde bij de artt. 81 en 82 van dat Staatsblad, de voorschriften van de Nederlandsch-Indische rechtsvordering. Daarenboven echter is, ten aanzien der aanteekening van het hooger beroep van bedoelde vonnissen, bij art. 76 van gezegd Staatsblad bepaald, dat zij geschiedt, binnen tien dagen na de beteekening van het vonnis, door de in het ongelijk gestelde partij in persoon of door haren gemachtigde, ter kanselarij van het consulaat, of van het gezantschap der plaats waar de uitspraak gewezen is. Hoe die aanteekening geschieden moet, is evenwel niet voorgeschreven, en zoo bestaat er geen voldoende grond om aan te nemen, dat daartoe eene door de in het ongelijk gestelde partij in persoon of bij gemachtigde afgelegde verklaring wordt vereischt, maar mag het voldoende worden geacht, wanneer die partij, binnen den wettelijken termijn van tien dagen, bij een aan het consulaat gericht schrijven, verzoekt nota te nemen, dat zij appel wenscht aan te teekenen van het daarbij vermelde vonnis, en wanneer hiervan vervolgens door den consul bij brief kennis wordt gegeven aan de tegenpartij [2]). Nadat evenbedoelde aanteekening heeft plaats gehad, moet de voorziening, ingevolge art. 79 van Stbl. 1872 n°. 207, binnen de daar vermelde termijnen worden voortgezet door eene dagvaarding in hooger beroep.

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 18 November 1886 (Wkbl. van het Recht, n°. 1224).

2) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 12 November 1875 en het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 6 April 1876 (Het Recht in N. I., dl. XXVI, blz. 352 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 669).

Omtrent den vorm en de vereischten van die dagvaarding geldt dan verder art. 339 al. 1 Regl. Rechtsv.

Blijkens laatstgezegde bepaling moeten, met opzicht tot de beteekening der dagvaarding in hooger beroep, de algemeene, ook in eersten aanleg ten aanzien der beteekening van exploiten geldende voorschriften, worden nageleefd.

Op grond van het bepaalde bij het tweede en derde lid van evengezegd art. 339, volgens hetwelk het Hoog-Gerechtshof geen acht mag slaan op het, overeenkomstig art. 10 al. 3 Regl. Rechtsv., ingediende request, indien dit niet binnen den termijn van hooger beroep ter griffie is overgelegd, moet, mijns inziens, worden aangenomen dat, indien zulks wel is geschied, het bij bedoeld request gedaan verzoek door het Hof moet worden ingewilligd, ook al mocht het request op een tijdstip zijn overgelegd, waarop het niet meer mogelijk is om den rechtdag binnen den termijn van hooger beroep te doen vallen, en dat het dus voldoende is, wanneer het slechts vóór ommekomst van dezen termijn ter griffie wordt ingediend.

Intusschen volgt uit de inwilliging van meerbedoeld verzoek in geenen deele dat, naar 's Hofs oordeel, het appel binnen den wettelijken termijn is ingesteld, of dat de zaak vatbaar is voor hooger beroep. Die inwilliging toch laat de vraag, of het appel, al dan niet, ontvankelijk is, volkomen in haar geheel [1]).

Artikel 340.

De gedaagde in hooger beroep kan den termijn waarop hij gedagvaard is, vervroegen, door bij de acte van procureurstelling den dag te bepalen op welken hij de zaak op de teregtzitting zal aanbrengen, en daartoe zijne wederpartij op te roepen.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 344 Wetb. Rechtsv., welk laatste artikel echter, omdat de anticipatie thans in haar ganschen omvang bij art. 136 Wetb. Rechtsv. geregeld is, werd ingetrokken bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) [2]).

Indertijd heeft zich de vraag voorgedaan, of, wanneer de geintimeerde in Nederland woont, door dezen van het recht om te vervroegen gebruik kan worden gemaakt, met dien verstande, dat binnen den

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 30 Januari 1890 (Het Recht in N. I., dl. LV, blz. 1 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1402).

2) Zie blz. 135 van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

termijn door de wet als minimum voor de dagvaarding vastgesteld, de zaak ter terechtzitting kan worden aangebracht. Die vraag werd toen door het Hoog-Gerechtshof bevestigend beantwoord [1]), voornamelijk op grond, dat de wet in art. 340 Regl. Rechtsv. aan den gedaagde in hooger beroep de bevoegdheid geeft om den termijn, waarop hij gedagvaard is, bij de acte van procureurstelling te vervroegen, zonder dat daarbij is vastgesteld, welken termijn hij in acht moet nemen, en dat, bij dit stilzwijgen der wet, de appellant het recht niet kan bezitten te vorderen, dat te zijnen aanzien een bepaalde termijn zal worden opgevolgd, daar hij toch als eischer *paratus ad litem* behoort te zijn en als zoodanig geene aanspraak kan maken op termijnen, welke alleen ten behoeve van de gedaagde partij zijn vastgesteld. Het Hof vereenigde zich alzoo niet met de door den Hoogen Raad bij zijn arrest van den 6den Januari 1843 gehuldigde, doch door meerdere schrijvers bestreden leer, dat de geintimeerde bij de oproeping zijner tegenpartij ter terechtzitting den gewonen termijn in acht moet nemen, dien de wet als minimum voorschrijft. Daarentegen is Mr. Winckel [2]) van meening, dat men moet onderscheiden, of de appellant oorspronkelijk eischer was, onder opmerking dat hij in dat geval geen recht heeft op termijnen, dewijl ieder, die eene vordering instelt, gereed moet zijn. Deze meening vindt echter, mijns inziens, geen steun in de wet.

Met betrekking tot evenbedoeld proces valt hier nog te vermelden, dat de in Nederland woonachtige geintimeerde gedagvaard was bij een, overeenkomstig art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv., aan den procureur-generaal bij het Hoog-Gerechtshof gedaan exploit van 15 Januari 1859, terwijl voor hem procureur was gesteld bij eene, op 5 Februari daaraanvolgende, aan den procureur van den appellant beteekende acte, waarbij de gestelde procureur deed aanzeggen, dat hij, namens zijn principaal, den termijn, waarop deze gedagvaard was, vervroegde, met bepaling tevens van den rechtdag en met oproeping zijner wederpartij. Het afschrift van evengezegd, aan den procureur-generaal gedaan exploit van dagvaarding, was dus blijkbaar, hetzij door dien ambtenaar van het openbaar ministerie, hetzij door of van wege de Nederlandsch-Indische Regeering afgegeven aan den procureur van den geintimeerde; in allen gevalle was deze zeer zeker niet langs den wettelijk voorgeschreven weg in het bezit gekomen van evenbedoeld afschrift.

1) Bij arrest van den 17den Maart 1859 (Het Recht in N. I., dl. XVII, blz. 452 en 453).

2) Zie blz. 166 van zijn *Formulierboek*.

Een jaar of wat later deed zich het geval voor, dat de procureur van een zich in Nederland bevindenden geintimeerde, die den termijn waarop deze gedagvaard was, ook wenschte te vervroegen, aan de Regeering verzocht hem, tegen behoorlijk bewijs van ontvangst, het afschrift te doen uitreiken van de dagvaarding in hooger beroep, hetwelk haar ter verdere verzending door den procureur-generaal bij het Hoog-Gerechtshof, aan wien de beteekening der dagvaarding, overeenkomstig art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv., had plaats gehad, was gezonden. Dit verzoek werd toen echter door de Regeering bij besluit van 7 Februari 1865 n°. 5 [1]) van de hand gewezen, op grond dat, ingevolge de bestaande wettelijke bepalingen, de dagvaardingen in den regel beteekend moesten worden aan den persoon of de woonplaats van den gedaagde en niet aan zijn gemachtigde, terwijl door den wetgever de weg was aangewezen, langs welken dagvaardingen aan personen, die niet in Indië woonden, geëxploiteerd moesten worden, en dat de Regeering niet bevoegd was om, met afwijking van die voorschriften voor zooveel haar betrof, het exploit, in stede van aan den persoon of de woonplaats van den gedaagde, te doen uitreiken aan den persoon of de woonplaats van diens gemachtigde, zijnde zoodanige afwijking van de wet te minder raadzaam, omdat de Regeering zich dan in de verplichting zou brengen de geldigheid der procuratie te beoordeelen en zich aan eene verantwoordelijkheid voor de juistheid harer beslissing zoude blootstellen.

Deze zienswijze was, naar het mij voorkomt, alleszins juist. Wenscht hij, die niet in Indië woont, doch aldaar processen te voeren heeft, dat te zijnen aanzien bij de beteekening van exploiten de weg niet gevolgd worde, voorgeschreven bij art. 6 n°. 8 Regl. Rechtsv., dan heeft hij slechts gebruik te maken van de hem bij de wet toegekende bevoegdheid om in Indië domicilie te kiezen. Aan dit gekozen domicilie kunnen alsdan de dagvaardingen en exploiten geschieden.

Dat het den voor de Regeering in hooger beroep optredenden ambtenaar van het openbaar ministerie niet verboden is zich voor haar procureur te stellen, ten einde, overeenkomstig het bepaalde bij art. 340 Regl. Rechtsv., den termijn waarop zij gedagvaard is, te kunnen vervroegen, is hiervoren bij de bespreking van art. 319 reeds gezegd.

Ten slotte zij hier nog opgemerkt, dat, blijkens de geschiedenis van de bepaling in bovenstaand artikel vervat, ook vervroeging van den termijn, waarop in eersten aanleg is gedagvaard, niet ongeoorloofd

---

1) Bijbl. op het Stbl. n°. 1661 en Wkbl. van het Recht, n°. 89.

is. Immers op de, ter gelegenheid van de beraadslagingen over die bepaling gedane vraag, of zoodanige vervroeging verboden was, werd van wege de Regeering geantwoord, dat zij niet was verboden, maar dat men voor het geval van hooger beroep uitdrukkelijk allen twijfel dienaangaande had willen wegnemen, omdat de gedaagde in appel een voordeelig vonnis verkregen hebbende, bij de spoedige voortzetting der zaak veeltijds belang kon hebben, hetgeen met den gedaagde in eersten aanleg het geval niet was. [1]).

Artikel 341.

Het hooger beroep van beschikkingen op requesten wordt bij den hoogeren regter insgelijks bij requeste aangebragt.

Hetzelve moet worden ingesteld door dengene, die zoodanige beschikking heeft verkregen, binnen drie maanden na de dagteekening der beschikking en door de overige belanghebbenden binnen drie maanden nadat de beschikking aan hen zal zijn beteekend.

Die termijn zal van zes maanden zijn, indien de beteekende woont op zoodanig eiland van Nederlandsch-Indie, als bij het laatste lid van artikel 334 is bedoeld.

Van bovenstaand artikel is het derde lid nieuw, en stemmen het eerste en tweede lid overeen met art. 345 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk werd vastgesteld, behalve dat het slot van art. 345 al. 2 luidde: „en binnen drie maanden na derzelver beteekening door de overige belanghebbenden".

Op grond dat partijen, volgens art. 20 Wetb. Rechtsv., hare zaak zelve mogen bepleiten, doch het in orde brengen der acten aan de procureurs moeten overlaten, meent Mr. Oudeman [2]), dat de bijstand van een procureur ook wordt vereischt voor het onderteekenen en indienen van een eenvoudig request, als bij bovenstaande bepaling bedoeld, onder opmerking dat zulks nader blijkt uit de artt. 856 en 873 van gezegd Wetboek.

Het beroep door dien schrijver op de twee eerstgenoemde wetsartikelen gedaan, komt mij echter niet zeer afdoende voor. Art. 20 Wetb. Rechtsv. toch, waaraan art. 29 Regl. Rechtsv. grootendeels is

---

1) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 393. Vergl. ook het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 9 December 1880 (Wkbl. van het Recht, n°. 911).

2) *Het Ned. Wetb. van burg. regtsv.*, dl. II, blz. 13 en 14.

ontleend, geldt uitsluitend voor eigenlijke rechtsgedingen, terwijl bij art. 856 Wetb. Rechtsv., met hetwelk art. 873 Regl. Rechtsv. ongeveer overeenstemt, slechts sprake is van een request, waarbij de eerste stap wordt gedaan om tot het voeren van zoodanig geding te geraken.

Daarentegen valt niet te ontkennen, dat art. 873 Wetb. Rechtsv., even als art. 889 Regl. Rechtsv., blijkbaar uitgaat van de veronderstelling, dat de daar bedoelde, eenvoudige requesten door een procureur ingediend moeten worden. Maar op dien grond als algemeenen regel aan te nemen, dat de indiening van eenvoudige requesten niet anders dan door een procureur mag plaats hebben, gaat, mijns inziens, wel wat ver, terwijl het zich niet laat denken, dat daarvoor eenige noodzakelijkheid zou bestaan. Want even begrijpelijk als het is, dat uit hoofde van de vele vormen, welke bij het voeren van een eigenlijk rechtsgeding in acht te nemen zijn, de hulp van een procureur daarbij verplichtend is gesteld, even onbegrijpelijk zou het wezen, indien het verboden ware om, zonder zoodanige hulp, een eenvoudig request, waartoe in vele gevallen niet de minste rechtskennis wordt vereischt, op te maken en in te dienen.

Daarbij komt dat, aangezien de wet uitdrukkelijk voorschrijft, dat een eigenlijk rechtsgeding niet zonder den bijstand van een procureur mag worden gevoerd, het gemis van een dergelijk voorschrift, voor zoo veel eenvoudige requesten betreft, tot de gevolgtrekking leiden moet, dat deze requesten wel zonder zoodanige hulp opgemaakt en ingediend mogen worden.

En wat eindelijk art. 873 Wetb. Rechtsv. (art. 889 Regl. Rechtsv.) aangaat, dit artikel voorziet in een bijzonder geval, daar het bepaaldelijk strekt om de wijze aan te geven, „waarop behoeftigen kosteloos regterlijke beschikkingen op requesten in het algemeen kunnen bekomen" [1]). Uit een dergelijk bijzonder voorschrift te besluiten tot het bestaan van een algemeenen, door den wetgever niet uitdrukkelijk vastgestelden regel, waarvoor overigens, gelijk zoo even betoogd is, eigenlijk geene enkele omstandigheid pleit, komt mij minder juist voor.

De praktijk in Indië brengt dan ook, mijns inziens terecht, mede, dat de rechter evenzeer de requesten aanneemt, welke niet, als die, welke wel door een procureur zijn opgemaakt.

Meermalen is de vraag ter sprake gekomen, of de beschikkingen van den rechter-commissaris, belast met de overschrijving van den eigendom van vaste goederen enz. (Stbl. 1834 n°. 27), vatbaar zijn voor hooger

1) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 767.

beroep, en zoo ja, welke rechter van dat beroep kennis moet nemen. Het antwoord, in vroegere jaren op die vraag gegeven, was, dat, in geval bedoelde rechter-commissaris weigerde gevolg te geven aan het hem gedaan verzoek om deze of gene acte op te maken, de betrokken persoon zich bij request tot den raad van justitie kon wenden, die dan op dat request eene beschikking nam, terwijl verder van die beschikking appel werd toegelaten aan het Hoog-Gerechtshof [1]). Later echter werd, behoudens eene enkele uitzondering [2]), van die leer afgeweken en aangenomen, dat de rechter-commissaris, belast met de overschrijving van den eigendom van vaste goederen, zoowel als de hem bijstaande griffier, handelen als zelfstandige ambtenaren, die bij de uitoefening der aan hen, als zoodanig, opgedragen werkzaamheden, niet belast zijn met eenige rechtspraak, maar in die gevallen enkel en alleen zijn te rangschikken onder de ambtenaren, aan wie bij de wet de bevoegdheid is toegekend authentieke acten op te maken, wordende alle twijfel, welke dienaangaande zou kunnen bestaan, weggenomen door het bepaalde bij art. 34 der ordonnantie op de overschrijving van vaste goederen enz. (Stbl. 1834 n°. 27), volgens hetwelk onder anderen de commissarissen uit de raden van justitie, mitsgaders de griffiers, persoonlijk in rechte aansprakelijk zijn voor de schade, welke door het verzuimen van eene der in die ordonnantie aan hen voorgeschreven bepalingen veroorzaakt wordt, en dat mitsdien tegen genoemde ambtenaren, indien zij ten onrechte weigeren eene acte op te maken, eene rechtsvordering kan worden ingesteld bij den bevoegden raad van justitie, van wiens uitspraak vervolgens, indien zij daarvoor vatbaar is, in appel kan worden gekomen bij het Hoog-Gerechtshof [3]). Ter bestrijding dezer leer is, nu onlangs, door Mr. Abendanon

---

1) Zie de beschikking van den raad van justitie te Samarang van 29 December 1869 (Wkbl. van het Recht, n°. 344) en die van den raad van justitie te Batavia van 6 October 1871, bekrachtigd door het Hoog-Gerechtshof bij beschikking van den 14den December daaraanvolgende (Wkbl. van het Recht, n°. 438 en 444), zoomede de beschikking van het Hof van 12 Maart 1872 (Wkbl. van het Recht, n°. 460).

2) Zie de beschikking van den raad van justitie te Batavia van 24 Maart 1880 (Het Recht in N. I., dl. XXXIV, blz. 282 en vgg.).

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 27 Augustus 1874 (Wkbl. van het Recht, n°. 589) en het *Naschrift* van Mr. G. J. Keiser op de beschikking van den raad van justitie te Batavia van 24 Maart 1880, in Het Recht in Ned.-Indië, dl. XXXIV, blz. 286 en vgg., alsmede 's Hofs beschikkingen van 14 December 1882 en van 23 Maart 1899, opgenomen in dl. XL, blz. 56 en vgg. en in dl. LXXII, blz. 230 en vgg. van datzelfde tijdschrift. Zie verder nog, wat de rechtspraak betreft, de noot op blz. 223 van dl. LXXII van genoemd tijdschrift.

aangevoerd [1]), dat juist omdat de rechter-commissaris uit den raad van justitie en de griffier zelfstandige ambtenaren zijn, er alleszins grond bestaat om aan te nemen, dat zij, wanneer hun verzocht wordt eene acte op te maken, hun eigen inzicht moeten volgen, althans de rechter-commissaris, die, luidens art. 19 van voormelde ordonnantie, tot de overschrijving *toelaat*, na onderzoek der door belanghebbenden overgelegde stukken, vloeiende uit die bepaling verder voort, dat de rechter-commissaris wel degelijk met rechtspraak, *jurisdictio voluntaria*, belast is, terwijl voorts wordt opgemerkt, dat art. 34 der ordonnantie op de overschrijving alleen dan allen, ten dezen bestaanden twijfel zoude opheffen, wanneer in die ordonnantie te lezen ware, wat het geval niet is, dat elk verzoek tot overschrijving blindelings moet worden ingewilligd. Van zoodanige inwilliging is echter nooit sprake geweest. Niemand toch ontkent, dat de rechter-commissaris mag weigeren eene overschrijving te bewerkstelligen, wanneer door partijen de noodige stukken niet zijn overgelegd, of wanneer die stukken, wat den vorm aangaat, niet in orde zijn. De vraag is slechts, of de rechter-commissaris bevoegd is ook de innerlijke waarde der overgelegde stukken te onderzoeken, met andere woorden, of hij rechtspraak heeft, en die bevoegdheid kan, dunkt mij, den rechter-commissaris, op grond van het bepaalde bij art. 19 van meergezegde ordonnantie, moeielijk worden toegekend, al moet overigens ook worden toegegeven, dat zij geheel past in het stelsel, dat met opzicht tot de overschrijving van vaste goederen in het oud-Hollandsche recht gold, en grootendeels is overgenomen in de ordonnantie van 1834.

Wat verder de appellabiliteit van beschikkingen op requesten betreft, dienaangaande worden geene voorschriften gevonden in het Reglement op de rechterlijke organisatie, terwijl in art. 341 al. 1 Regl. Rechtsv. in het algemeen wordt gezegd, dat het hooger beroep van die beschikkingen bij den hoogeren rechter bij requeste wordt aangebracht. Uit deze algemeene bewoordingen valt echter af te leiden, dat het hooger beroep van beschikkingen altijd is toegelaten, ten ware voor een bijzonder geval anders mocht zijn bepaald [2]), zooals bij voorbeeld, met opzicht tot de beschikkingen van den raad van justitie te Batavia in zaken van handels- en fabrieksmerken, is geschied bij het zesde,

1) Zie zijn opstel in dl. LXXIII, blz. 1 en vgg., van Het Recht in N. I.: *Overschrijving van onroerend goed. Bewijskracht der eigendomsacten.*

2) Zie de beschikking van het Hoog-Gerechtshof van 28 September 1893 (Het Recht in N. I., dl. LXII, blz. 107 en 108) en die van 10 November 1898 (Het Recht in N. I., dl. LXXI, blz. 433 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1852).

thans — ingevolge het bepaalde bij Stbl. 1888 n°. 154, — achtste lid van art. 3 van Stbl. 1885 n°. 109, luidens hetwelk van de daar bedoelde beschikkingen geen hooger beroep is toegelaten. En evenmin is hooger beroep toegelaten van beschikkingen van presidenten der raden van justitie, waarbij geen geschil uitgemaakt, maar enkel eene beslissing gegeven wordt, welke bij voorbeeld een maatregel tot bewaring van het recht des verzoekers betreft [1]).

Dat, hoewel, volgens art. 341 al. 1 Regl. Rechtsv., het hooger beroep van beschikkingen op requesten insgelijks bij request wordt aangebracht, op dien regel verscheidene uitzonderingen voorkomen, is bij de bespreking van art. 339 reeds gezegd.

De termijn voorts om van bedoelde beschikkingen te appelleeren is bij het tweede en derde lid van art. 341 Regl. Rechtsv., met inachtneming der bij het eerste en tweede lid van art. 334 van dat Reglement gemaakte onderscheiding, op drie en op zes maanden gesteld.

Bij de Reglementen tot regeling van het rechtswezen in de gouvernementen Sumatra's Westkust en Celebes en Onderhoorigheden, welke in art. 226 n°. 9 en in art. 232 n°. 10 eene gewijzigde lezing geven van art. 334 al. 2 Regl. Rechtsv., is art. 341 al. 3 van dit Reglement onveranderd gelaten. Met het oog echter op de verwijzing bij deze laatste bepaling naar het laatste lid van art. 334 van gezegd Reglement, kan de van dit lid bij art. 226 n°. 9 Regl. Sumatra's Westk. en bij art. 232 n°. 10 Regl. Celebes vastgestelde lezing geacht worden ook te gelden voor het geval, bij het derde lid van art. 341 bedoeld.

Artikel 342.

In zaken, volgens de bepalingen van dit reglement, voor eene summiere behandeling vatbaar, zal in hooger beroep worden geprocedeerd, zoo als in eersten aanleg in summiere zaken is voorgeschreven.

Dit artikel komt overeen met het eerste lid van het, bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) ingetrokken art. 346 Wetb. Rechtsv., behalve dat daar gelezen werd: „dit Wetboek", en niet: „dit reglement".

---

1) Zie de beschikking van het Hoog-Gerechtshof van 10 Juni 1897 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXVIII, blz. 291 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1807).

Artikel 343.

In zaken van gewone behandeling zal worden geprocedeerd, gelijk zulks voor den eersten aanleg voor zoodanige zaken is voorgeschreven, met dit onderscheid alleen, dat slechts twee schrifturen mogen worden beteekend, te weten: eene van de zijde des appellants, inhoudende zijne bezwaren, en daarna eene van de zijde des gedaagden in hooger beroep, inhoudende diens antwoord.

De termijn voor de beteekening van elke dezer schrifturen is van veertien dagen.

Behalve dat aan het slot van art. 347 al. 1 Wetb. Rechtsv. op: „te weten", volgde: „van de zijde des appellants, eene memorie, inhoudende zijne bezwaren, en daarna van de zijde des gedaagden in hooger beroep eene memorie van antwoord", en dat in het tweede lid van dat art. 347 gelezen werd: „memorien", en niet: „schrifturen", stemt bovenstaand artikel met art. 347 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk luidde, in allen deele overeen.

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) is echter van dat art. 347 de volgende lezing vastgesteld: „In hooger beroep zal worden geprocedeerd op de wijze, als voor den eersten aanleg is voorgeschreven, met dit onderscheid alleen, dat slechts eene conclusie van eisch en eene conclusie van antwoord ter rolle worden genomen.

„Niettemin zal in geval van incidenteel beroep of indien door den verweerder eene exceptie tegen het principaal beroep wordt aangevoerd, den appellant, op zijn verlangen, een termijn verleend worden om het incidenteel beroep of de voorgestelde exceptie bij conclusie te beantwoorden".

Wat verder de beteekenis van art. 343 Regl. Rechtsv. betreft, dit artikel bepaalt niet, dat zaken, welke in eersten aanleg op de gewone wijze behandeld zijn, in appel ook aldus behandeld moeten worden, doch schrijft eenvoudig voor, hoe in appel in zaken van gewone behandeling moet worden geprocedeerd. Gezegd artikel kan dus niet geacht worden er zich tegen te verzetten, dat partijen in eene zaak, waarin in eersten aanleg de gewone behandeling is gevolgd, in hooger beroep procedeeren op de wijze, voorgeschreven voor summiere zaken, terwijl, wanneer de rechter in appel in zoodanig geval heeft beslist,

dat de zaak van summiere behandeling is, door eene der partijen op die beslissing niet kan worden teruggekomen [1]).

ARTIKEL 344.

In hooger beroep kan geen nieuwe eisch worden gedaan, ten zij het ter zake ware:

1°. van interessen, renten, huren en andere zaaksgevolgen, sedert het vonnis van eersten aanleg verschenen of ontstaan;

2°. van kosten, schaden en interessen wegens geleden nadeel sedert dat vonnis;

3°. van eenen eisch bij voorraad.

De oorspronkelijke verweerder kan echter nieuwe weren van regten inbrengen, mits dezelve eene verdediging ten principale opleveren, en niet in het geding ter eerster instantie zijn gedekt; doch zal dezelve, al mogt hij ten principale worden in het gelijk gesteld, niettemin kunnen worden veroordeeld in de kosten der procedures tot op het voordragen dier weren van regten gevallen, indien hij dezelve in eersten aanleg had kunnen doen gelden.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 348 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk gelezen werd, bestaan geene noemenswaardige punten van verschil.

Thans echter wordt art. 348 al. 2 Wetb. Rechtsv., ingevolge de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), gelezen als volgt: „De oorspronkelijke verweerder kan echter nieuwe weren van regten, eene verdediging ten principale opleverende, inbrengen, tenzij dezelve in het geding ter eerster instantie zijn gedekt, waaronder niet begrepen is het geval, dat het regt om ten principale te antwoorden ingevolge artikel 141 vervallen is, doch zal dezelve, al mogt hij ten principale worden in het gelijk gesteld, niettemin kunnen worden veroordeeld in de kosten der procedures tot op het voordragen dier weren van regten gevallen, indien hij dezelve in eersten aanleg had kunnen doen gelden".

ARTIKEL 345.

Zoowel in het principaal als in het incidenteel beroep, kun-

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 7 Juli 1898 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXXI, blz. 39 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1832).

nen de nieuwe vorderingen en verweringen, waarvan in het voorgaande artikel is gesproken, gedaan worden bij conclusien met middelen aan den procureur der wederpartij beteekend.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 349 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk gelezen werd. De laatste woorden van dat art. 349 zijn echter bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) vervangen door de volgende: „gedaan worden bij met redenen omkleede conclusiën".

Artikel 346.

De dagvaarding bij artikel 339 vermeld, schorst de tenuitvoerlegging van het vonnis, indien daarbij niet is bepaald, dat hetzelve bij voorraad zal worden ten uitvoer gelegd in de gevallen waarin dit is toegelaten.

Behalve dat de aanhef van art. 350 Wetb. Rechtsv. luidt: „Het hooger beroep schorst de ten uitvoerlegging enz.", stemt bovenstaand artikel met dat art. 350 overeen.

Bedoelde wijziging had plaats op voorstel van het Hoog-Gerechtshof, in welks advies van den 19den Juli 1847 dienaangaande het volgende wordt gezegd:

„Ter voorkoming van misvatting wenscht men, in overeenstemming met den ontwerper, eene kleine wijziging van dit artikel, door namelijk, in stede van „het hooger beroep schorst" — te stellen: *de dagvaarding bij artikel* 343 *vermeld schorst enz.* Men zoude anders kunnen meenen, dat eene eenvoudige aanteekening van appel ter griffie tot de bedoelde schorsing voldoende zoude zijn, hetgene inderdaad het geval niet is".

Artikel 347.

Indien de tenuitvoerlegging bij voorraad niet gelast is in de gevallen, waarin dit bij de wet is bevolen of toegelaten, zal de gedaagde in beroep, summierlijk en bij eene eenvoudige acte, de tenuitvoerlegging bij voorraad kunnen vorderen, ten dage tot de eerste teregtzitting bepaald.

Met art. 351 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk luidde, stemt bovenstaand artikel, zoo goed als geheel, overeen.

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) zijn echter in dat art. 351 de woorden: „summierlijk en bij eene eenvoudige akte", vervangen door: „alsnog bij eene conclusie".

Artikel 348.

Wanneer buiten de gevallen bij de wettelijke bepalingen voorzien de provisionele tenuitvoerlegging van een vonnis bevolen is, kan de appellant op de teregtzitting verzoek doen dat de executie worde gestaakt; hij kan ook zijne wederpartij tot dat einde na bekomen vergunning bij dagvaarding op korte termijnen oproepen.

Behalve dat in art. 352 Wetb. Rechtsv. gesproken wordt van „de wet", en niet van „de wettelijke bepalingen", bestaat er tusschen dat artikel en het bovenstaande geen noemenswaardig verschil.

Artikel 349.

De bepalingen van den tweeden titel van dit boek, betrekkelijk de procureur-stelling, de voorloopige verzoeken en exceptien, de behandeling bij geschrifte, de geschillen over de echtheid of onechtheid van geschriften, het getuigen-verhoor, de geregtelijke plaatsopneming, de berigten van deskundigen, het hooren van partijen, de incidentele vorderingen, de schorsing en hervatting van het regtsgeding, de ontkentenis van geregtelijke verrigtingen, het doen van afstand van de instantie, het vervallen derzelve, de voeging en tusschenkomst, zijn in hooger beroep toepasselijk.

Bovenstaand artikel wijkt slechts in zoover van art. 353 Wetb. Rechtsv., zoo als dit oorspronkelijk gelezen werd, af, dat in den aanhef van laatstgezegd artikel gelezen werd: „De bepalingen van den derden titel enz."

Wanneer bij de procedure in hooger beroep van vonnissen van consulaire rechtbanken, waarbij overigens, gelijk hiervoren reeds is opgemerkt, de voorschriften der Nederlandsch-Indische rechtsvordering toepasselijk zijn, een getuigenverhoor, eene plaatsopneming, een onderzoek door deskundigen of een verhoor van partijen wordt bevolen, kan zoodanige verrichting, ingevolge art. 81 van Stbl. 1872 n°. 207, worden opgedragen aan den plaatselijken rechter.

Ten aanzien van art. 353 Wetb. Rechtsv. valt hier verder nog op te merken, dat dit bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) in zoo ver gewijzigd is, dat de woorden: „de procureur-stelling", worden voorafgegaan door: „de inschrijving ter rolle", en gevolgd door: „de anticipatie", en dat aan de woorden: „geregtelijke plaatsopneming", nog is toegevoegd: „en bezigtiging", terwijl al verder aan dat art. 353 bij evengezegde wet nog een nieuw lid is gelascht, luidende als volgt: „Niettemin zijn de artikelen 152 en 153 niet anders van toepassing dan behoudens de navolgende bepalingen:

„De oorspronkelijke gedaagde, eischer wordende in hooger beroep, is niet gehouden tot de in die artikelen bedoelde zekerheidstelling.

„De gedaagde in hooger beroep is daartoe evenmin gehouden, zelfs niet bij het instellen van incidenteel beroep.

„De in eersten aanleg gestelde zekerheid blijft ook verbonden voor de kosten van hooger beroep.

„De zekerheidstelling wordt gevorderd vóór alle weren van regten."

Artikel 350.

In geval het vonnis is bekrachtigd, zal hetzelve ten uitvoer worden gelegd bij den regter die in eersten aanleg uitspraak heeft gedaan.

In geval het vonnis is te niet gedaan, het zij voor het geheel of voor een gedeelte, zal de uitspraak in hooger beroep ten uitvoer gelegd worden bij den regter die dezelve gewezen heeft, of bij dien welke bij deze uitspraak daartoe zal zijn aangewezen; behoudens de gevallen van vordering tot nietig-verklaring van gijzeling, en die van gedwongen onteigening en andere, in welke de wet regtsmagt opdraagt.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 354 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaan geene andere punten van verschil, dan dat het slot van het eerste lid van dat artikel luidt: „heeft uitspraak gedaan", en het slot van het tweede lid, waarin de eerste komma blijkbaar verkeerd is geplaatst: „behoudens de gevallen van vordering tot nietigverklaring, van gijzeling in zaken van gedwongene onteigening en andere, in welke de wet regtsmagt opdraagt".

Voor zooveel de in de eerste en in de laatste plaats vermelde gevallen betreft, is het, bij het slot van bovenstaand artikel gemaakte voorbehoud, alleszins duidelijk. Welke rechter kennis moet nemen van

eene vordering tot nietigverklaring van gijzeling leert art. 606 Regl. Rechtsv., terwijl voorbeelden van gevallen, waarin de wet rechtsmacht opdraagt, worden gevonden in art. 460 al. 2 en in art. 734 al. 1 van gezegd Reglement.

Daarentegen is de zin en beteekenis der in het slot van art. 350 Regl. Rechtsv. gebezigde woorden: „en die van gedwongen onteigening," niet zeer begrijpelijk. In art. 354 al. 2 Wetb. Rechtsv. wordt gesproken van „zaken van gedwongene onteigening", waaronder de verkoop verstaan wordt van in beslag genomen onroerend goed, welke verkoop, ingevolge art. 495 en 496 al. 2 van dat Wetboek, geschieden moet voor de daar vermelde rechtbank. Maar met die gedwongen onteigening heeft de Indische rechter in het geheel geene bemoeienis, aangezien zij, blijkens art. 497 en art. 499 al. 2 Regl. Rechtsv., moet plaats hebben door tusschenkomst van het daar aangewezen vendu-kantoor. Terwijl alzoo bedoeld geval zich in de Indische rechtsvordering niet kan voordoen, is niet na te gaan, op welk ander geval de zoo even aangehaalde woorden van art. 350 kunnen slaan.

Artikel 351.

In geval van beroep van een interlocutoir vonnis, of van een vonnis bij hetwelk niet anders dan op een tusschengeschil uitspraak gedaan is, zal de regter in beroep, wanneer hij het vonnis bekrachtigt, de zaak verwijzen naar den regter van eersten aanleg om op de hoofdzaak te worden beslist.

Niettemin zal de regter in beroep, de hoofdzaak in het hoogste ressort zelve afdoen op gemeenschappelijke vordering van alle de partijen; hij zal dat ook zonder zoodanige vordering kunnen doen indien het geding in dien staat is, dat daarover bij één en hetzelfde eindvonnis kan worden beslist.

Bovenstaand artikel is ontleend aan art. 355 Wetb. Rechtsv. en stemt daarmede ook overeen, behalve dat in het tweede lid van art. 355 gelezen wordt: „onderlinge" en niet: „gemeenschappelijke", terwijl daar op het woord „partijen" volgt: „en hij zal hetzelfde ook kunnen doen indien het geding in dien staat is, dat daarover bij een en hetzelfde eindvonnis kan worden beslist".

Hoewel het Nederlandsche artikel, blijkens deze laatste woorden, niet uitdrukkelijk zegt, dat de rechter van de hem daarbij verleende bevoegdheid, onafhankelijk van eenig verzoek van partijen, gebruik

kan maken, is hieraan, naar ik meen, nooit getwijfeld, en wordt zelfs wel aangenomen, dat hij zulks tegen haren wil en verlangen kan doen. Intusschen is door de inlassching der woorden: „ook zonder zoodanige vordering", in het tweede lid van bovenstaand artikel, alle mogelijke twijfel en onzekerheid dienaangaande weggenomen.

Artikel 352.

Wanneer een interlocutoir vonnis zal zijn te niet gedaan, kan de regter in hooger beroep de zaak tot zich trekken en in het hoogste ressort ten principale vonnissen.

Bij de tenietdoening van een vonnis op een tusschengeschil gewezen, zal de regter in hooger beroep dit insgelijks doen in het eerste, en hij kan dit doen in het tweede der beide gevallen, in het laatste lid van het voorgaande artikel gemeld.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 356 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat geen noemenswaardig verschil.

Indertijd werd door het Hoog-Gerechtshof, in strijd met zijne vroegere jurisprudentie, bij meerdere arresten beslist [1]), dat, wanneer van een eindvonnis des eersten rechters wordt geappelleerd, de dagvaarding in appel steeds eene conclusie ten principale moet inhouden, zal de hoogere rechter op de hoofdzaak recht kunnen doen, zoodat, wanneer bij voorbeeld in eersten aanleg eene incidenteele vordering is afgewezen, met ontzegging tevens van den eisch ten principale, en wanneer daarna in appel is geconcludeerd tot ontvangst van het appel en vernietiging van het vonnis, waarvan appel, met toewijzing alsnog van de in eersten aanleg gedane incidenteele vordering en met veroordeeling van den geïntimeerde in de kosten der beide instantiën, de appellant met dien eisch niet ontvankelijk moet worden verklaard, en wel op grond:

dat door de dagvaarding in appel, welke, naar luid van art. 339 Regl. Rechtsv., moet bevatten het onderwerp van den eisch met eene bepaalde conclusie, wordt aanhangig gemaakt, wat in hooger beroep mag worden onderzocht en beslist, met dit gevolg, dat in den loop van het geding het onderwerp van het appel, gelijk het bij de dagvaarding is bepaald en begrensd, niet mag worden veranderd, terwijl het bij art. 50 Regl. Rechtsv. aan den rechter verboden is om uitspraak te

1) Zie onder anderen het arrest van den 12den December 1861, in dl. XX, blz. 241 en vgg. van Het Recht in N. I., en dat van den 8sten Mei 1879, in dl. XXX, blz. 16 en vgg. van genoemd tijdschrift.

doen omtrent zaken, welke niet zijn geëischt, of meer toe te wijzen dan geëischt is geworden;

dat het wel geoorloofd is van een interlocutoir vonnis, waarbij alleen op eene incidenteele vordering, zonder uitspraak ten principale, recht is gedaan, afzonderlijk in hooger beroep te komen, doch dat de eisch tot vernietiging van een vonnis, waarbij, met verwerping of ontzegging eener incidenteele vordering, ten principale is beslist, en tot toewijzing alleen van den incidenteelen eisch, zonder dat tevens eene uitspraak in hooger beroep over de juistheid der beslissing ten principale wordt gevraagd, geheel zonder doel is, omdat die eisch niet kan leiden tot eenig onderzoek ten principale en dus, al mocht de ten incidenteele genomen beslissing ook al onjuist worden bevonden, niettemin de uitspraak ten principale gedaan, in hooger beroep geen onderwerp van beoordeeling zou mogen uitmaken; en

dat mitsdien de appellant in hooger beroep met zoodanigen eisch, als zijnde deze doelloos en voor hem zonder belang, niet ontvankelijk moet worden verklaard.

Deze, destijds nieuwe leer werd krachtig bestreden in een opstel, opgenomen in het Weekblad van het Recht [1]), dat een betoog inhield, hoofdzakelijk hierop neerkomende:

dat het karakter van het appel, hetwelk strekt om de zaak in haar geheel aan het oordeel van den hoogeren rechter te onderwerpen, medebrengt, dat de geheele procedure in eersten aanleg gevoerd, op den hoogeren rechter overgaat, zoodat, bij vernietiging van het vonnis des eersten rechters, alle conclusiën in eersten aanleg genomen, onberecht voor den appelrechter staan, ten einde diens nieuwe beslissing in te wachten;

dat derhalve het eenige nieuwe verzoek, dat in appel behoeft te worden gedaan, is, dat het in eersten aanleg gewezen vonnis zal worden vernietigd;

dat bovendien bij de artt. 351 en 352 Regl. Rechtsv. uitdrukkelijk is bepaald, dat de rechter in hooger beroep de hoofdzaak moet afdoen op gemeenschappelijke vordering van al de partijen, doch zulks *ook zonder zoodanige vordering* kan doen, indien het geding in dien staat is, dat daarover bij een en hetzelfde eindvonnis kan worden beslist; en

dat alzoo uit die wettelijke bepalingen ten duidelijkste blijkt, dat

1) Zie in nos. 7 en 8 van dat Weekblad, het opstel: *Moet bij appel van een eindvonnis des eersten regters, de dagvaarding in appel steeds eene konklusie ten principale inhouden, ten einde den hoogeren regter van het geding ten principale te saisisseren?*

de hoogere rechter ten principale recht kan doen, *ook zonder dat partijen zulks hebben gevorderd.*

Deze, uit de artt. 351 en 352 Regl. Rechtsv. gemaakte gevolgtrekking komt mij evenwel minder juist voor. Immers, volgens deze artikelen, moet de appelrechter de hoofdzaak afdoen, „op gemeenschappelijke vordering van alle de partijen", en kan hij zulks „ook zonder zoodanige vordering" doen, indien enz. In het laatste geval is het dus geen vereischte voor de afdoening der hoofdzaak door den rechter in hooger beroep, dat zoodanige afdoening door *alle* de partijen *gemeenschappelijk* gevorderd zij, maar daarmede is niet gezegd, dat die afdoening in dat geval door *geene* der partijen gevorderd behoeft te worden. En dat de wetgever dit niettemin zou hebben bedoeld of gewild, is zeker ook niet aan te nemen. Regel toch is het, dat de rechter om eenige beslissing te kunnen nemen, daartoe door slechts éóne der partijen behoeft te worden aangezocht, terwijl de bij de artt. 351 en 352 Regl. Rechtsv. bedoelde gevallen, waarin een gemeenschappelijk optreden van al de partijen wordt vereischt, als uitzonderingen op dien regel te beschouwen zijn, en nu spreekt het wel bijna van zelf, dat uit de omstandigheid dat die uitzonderingen ophouden van toepassing te wezen, in geenen deele voortvloeit, dat tevens de regel vervalt, die integendeel alsdan juist weder in zijn ganschen omvang in werking treedt. Kan alzoo een beroep op meergezegde artt. 351 en 352 zeer zeker niet geacht worden te pleiten tegen bovenvermelde leer van het Hoog-Gerechtshof, ook het argument, ontleend aan het karakter van het middel van hooger beroep, komt mij voor niet zeer afdoende te zijn en, bepaaldelijk tegenover de door het Hof voor zijne zienswijze aangevoerde gronden, weinig gewicht in de schaal te leggen.

Intusschen valt niet te ontkennen, dat 's Hofs beslissing, volgens welke het gemis eener conclusie ten principale het appel niet ontvankelijk maakt, geen steun vindt in eenig wettelijk voorschrift en dat dan ook aan dat gemis, naar het schijnt, geen ander gevolg mag worden verbonden dan dit. dat de appelrechter het incident beslist en, zoo noodig, de hoofdzaak terugwijst naar den eersten rechter [1]).

---

1) Aldus de schrijver van het opstel: *Eene practicale vraag uit Indie*, overgenomen uit nº. 2528 Holl.-, in nº. 27 Ind. Wkbl. van het Recht.

Zie echter 's Hofs arrest van 21 September 1876 (Het Recht in N. I., dl. XXVII, blz. 235 en vgg.).

ARTIKEL 353.

Wanneer een vonnis bekrachtigd wordt, waarbij de regter van eersten aanleg eeniglijk zich bevoegd heeft verklaard om van de zaak kennis te nemen, zal de regter in hooger beroep dezelve aan hem verwijzen, om ten principale te worden beslist, ten zij partijen begeerd mogten hebben, dat de hoogere regter de hoofdzaak zal afdoen.

Aan art. 357 Wetb. Rechtsv., zoo als dit oorspronkelijk gelezen werd, is bovenstaand artikel volkomen gelijkluidend.

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) is echter de aanhef van gezegd art. 357 aldus gewijzigd: „Wanneer in het geval van het tweede lid van artikel 68 een vonnis bekrachtigd wordt, enz." en is voorts het woord: „eeniglijk", geschrapt.

ARTIKEL 354.

Indien de eerste regter zich onbevoegd had verklaard en deze uitspraak wordt te niet gedaan, zal de hoogere regter de zaak ten principale naar denzelfden regter verwijzen, uitgezonderd:

1°. wanneer beide partijen vorderen dat de hoogere regter de zaak aan zich zal houden;

2°. wanneer de hoogere regter naar den aard van het geding gronden vindt om de zaak tot zich te trekken.

Met het eerste lid van art. 358 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel overeen, behalve dat daar in n°. 2 op het woord: „vindt", volgt: „tot verwijzing der zaak naar eenen anderen regter". Verder schrijft gezegd art. 358 nog voor, naar welken rechter die verwijzing gedaan zal worden, welk voorschrift echter natuurlijk niet is overgenomen.

In het ontwerp van Mr. Wichers volgde op bovenstaand artikel nog een slotartikel van dezen inhoud:

„Indien het hoog-geregtshof een beklaagd vonnis geheel of ten deele vernietigt of verbetert, beveelt het de teruggave der geconsigneerde boete van appel aan de beroepende partij, die verklaard wordt bij het vonnis van den eersten regter bezwaard te zijn. Ook heeft die teruggave plaats in het geval van gedane afstand van het beroep.

„Bij bekrachtiging van het beklaagde vonnis wordt de voor boete van appel geconsigneerde geldsom verbeurd verklaard".

Dit artikel verviel echter, gelijk van zelf spreekt, toen het denkbeeld om, in geval van appel, eene geldsom voor boete te doen consigneeren, eenmaal verworpen was.

ZEVENDE TITEL.

Van het regtsgeding in hooger beroep in zaken behandeld bij de inlandsche regtbanken en bij de residenten alleen regtsprekende.

Artikel 355.

Het hooger beroep van de daaraan onderworpen vonnissen, in eersten aanleg door eene inlandsche regtbank of eenen resident alleen regtsprekende gewezen, zal door den raad van justitie, zonder vormen of dingtalen en alleen op de stukken, worden afgedaan binnen dertig dagen nadat dezelve bij den raad zijn ingekomen.

Van welke vonnissen, gewezen door de inlandsche rechtbanken en residentiegerechten in Nederlandsch-Indië, hooger beroep is toegelaten aan de raden van justitie, daaronder begrepen die te Padang en te Makasser, voor wie met opzicht tot dat beroep ook de voorschriften van art. 355 en vgg. Regl. Rechtsv. van toepassing zijn, is hiervoren in de Inleiding reeds gezegd.

Of onder bedoelde vonnissen ook de beschikkingen, genomen door de inlandsche rechtbanken en residentiegerechten, begrepen zijn, is wel eens betwijfeld. Naar mijne meening bestaat er echter alle reden om aan te nemen, dat die beschikkingen ook voor appel vatbaar zijn, dewijl zij, evenzeer als vonnissen, beslissingen zijn van den rechter [1]), en dan ook bij art. 193 Inl. Regl. en bij de daarmede overeenstemmende artikelen van de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen, welke artikelen van toepassing zijn bij de procedure voor de residentiegerechten, met de daar bedoelde vonnissen uitdrukkelijk

1) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 1 Mei 1877 (Wkbl. van het Recht, n°. 726).

op ééne lijn worden gesteld [1]). Daarbij komt dat met opzicht tot de door de raden van justitie genomen beschikkingen eveneens niet met zoovele woorden is voorgeschreven dat, en wanneer, daarvan appel is toegelaten, en dat een en ander eenvoudig moet worden afgeleid uit art. 341 Regl. Rechtsv., welk artikel, mijns inziens, ten deze tot richtsnoer kan worden genomen. ook bij de beantwoording der vraag, hoe het appel van beschikkingen van inlandsche rechtbanken en residentiegerechten bij den hoogeren rechter aanhangig moet worden gemaakt, terwijl wat den termijn aangaat, binnen welken dat appel dient te worden ingesteld, ongetwijfeld van toepassing is wat ten aanzien der vonnissen van bedoelde rechtbanken en gerechten is bepaald.

Maar is van bovenvermelde beschikkingen ook al appel toegelaten, zoo zijn daarentegen, naar ik meen, de handelingen en bevelschriften van de voorzitters der inlandsche rechtbanken en van de residentierechters niet vatbaar voor appel. Bedoelde handelingen en bevelschriften toch, zoo als de aanmaning om aan den inhoud van een vonnis te voldoen, de schriftelijke last tot inbeslagneming der roerende of der onroerende goederen van den schuldenaar, enz. zijn geene rechterlijke beslissingen, maar eenvoudig formaliteiten, welke bij de tenuitvoerlegging van een vonnis in acht genomen moeten worden, waaruit volgt, dat het niet, of niet behoorlijk, vervullen van die formaliteiten slechts grond kan opleveren tot het instellen eener actie tot schadevergoeding, dan wel tot indiening eener, ingevolge art. 157 Recht. Org., ter beoordeeling van het Hoog-Gerechtshof staande klacht [2]).

Eenigszins anders is het gelegen met bevelschriften en beschikkingen van voorzitters van inlandsche rechtbanken en van residentierechters, welke niet strekken ter tenuitvoerlegging van een vonnis, zoo als die verleend op een verzoek om ontslag uit de gijzeling wegens verzuim om de kosten van onderhoud vooruit te betalen, of op een verzoek om conservatoir beslag te mogen leggen, en dergelijke meer,

1) Zie echter de beschikking van het Hoog-Gerechtshof van 3 November 1898 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXXI, blz. 362 en 363).

2) Zie echter het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 15 Maart 1850, in dl. III, blz. 129 en vgg. — en dat van den raad te Soerabaja, dd. 9 November 1853, in dl. X, blz. 772 en vgg. van Het Recht in N. I., alsmede het vonnis van eerstgenoemden raad, namelijk van dien te Batavia, van 24 Maart 1896 (Wkbl. van het Recht, n°. 1712), waarbij beslist werd, dat, wanneer een landraadpresident het hem, ingevolge art. 206 al. 1 Inl. Regl., gedaan verzoek om een bevelschrift af te geven tot gijzeling van een veroordeelde, van de hand wijst, van die beschikking appel is toegelaten.

maar nochtans schijnt, bij gebreke van eenigen grond welke voor het tegendeel pleit, te moeten worden aangenomen, dat ook in zoodanige gevallen het middel van appel niet is toegelaten [1]).

Ingevolge art. 192 Inl. Regl., hetwelk, blijkens art. 239 van dat Reglement, ook van toepassing is bij de procedure voor het residentiegerecht, moet de verklaring dat men van het middel van appel gebruik wil maken, door den appellant of diens daartoe bij authentieke acte bijzonder gevolmachtigde voor den griffier van den landraad worden afgelegd.

Ofschoon aan dezen griffier, die, ingevolge art. 340 Inl. Regl., bevoegd is om acten van volmacht op te maken in zaken van overtreding, bij geene enkele wettelijke bepaling de bevoegdheid is verleend om acten te verlijden, houdende machtiging tot het instellen van appel in burgerlijke zaken, was het eertijds vrij algemeen gebruikelijk, dat door hem acten werden opgemaakt, waarbij de eischende of verwerende partij iemand machtigde om voor haar in rechte op te treden en, indien zij in het ongelijk mocht worden gesteld, voor haar appel aan te teekenen. Dat dergelijke, niet authentieke volmachten den appellant bloot stelden aan het gevaar met zijn appel niet ontvankelijk te worden verklaard, gelijk dan ook wel gebeurde [2]), ligt voor de hand. Niettemin bleef bedoeld gebruik, waaraan de praktijk blijkbaar behoefte had, gedurende tal van jaren in zwang, en is daaraan, naar ik meen, eerst een einde gekomen, nadat het Hoog-Gerechtshof in zijne aan de landraadvoorzitters op Java en Madura gerichte circulaire van 17 October 1878 [3]) daartegen met den meesten nadruk had gewaarschuwd.

Behalve dat alzoo eene authentieke volmacht gevorderd wordt voor het doen aanteekenen van hooger beroep, is het verder nog noodig, dat de lasthebber daartoe bijzonder gevolmachtigd zij. De beteekenis van dit laatste vereischte komt, mijns inziens, hierop neer, dat de lasthebber bepaaldelijk gemachtigd moet zijn om appel te doen aanteekenen in de, bij de acte van volmacht behoorlijk aangeduide zaak, en dat derhalve niet kan worden volstaan met eene zoogenaamde generale *procuratio ad lites*, waarbij den lasthebber de macht wordt

---

1) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 23 Mei 1868 (Wkbl. van het Recht, n°. 264).

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 6 April 1865 (Wkbl. van het Recht, n°. 94).

3) Bijbl. op het Stbl. n°. 3371 en Het Recht in Ned.-Indië, dl. XXXI, blz. 319 en vgg.

verleend om van alle nadeelige vonnissen in hooger beroep te komen [1]).

Met opzicht tot den termijn van hooger beroep is voorts bij art. 192 Inl. Regl. bepaald, dat de verklaring dat men van dat middel gebruik wil maken, binnen veertien dagen na de uitspraak, of, indien de appellant niet bij de uitspraak tegenwoordig is geweest, na de aanzegging van het vonnis, voor den griffier moet worden afgelegd, en dat die termijn op dertig dagen wordt gesteld, wanneer de appelland niet woonachtig is in de residentie binnen welke de landraad zitting houdt, zullende na verloop van die termijnen de verklaring van in hooger beroep te komen, niet meer aangenomen worden.

Dat de appellant, die niet ten gevolge van eenige oproeping of aanzegging, doch louter toevallig zich bevonden heeft ter terechtzitting van den landraad, waarop in zijne zaak uitspraak werd gedaan, in den zin der wet geacht moet worden bij die uitspraak tegenwoordig te zijn geweest, zoodat voor hem de termijn van appel van dien dag af begint te loopen, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 11 October 1867 [2]).

Volgens evenvermelde slotbepaling van art. 192 zal, na verloop der wettelijke termijnen, de verklaring van in hooger beroep te komen niet meer aangenomen worden. Wanneer men deze bepaling in letterlijken zin opvat, zou dus de griffier van den landraad moeten beoordeelen, of die termijnen, al dan niet, verloopen zijn en zou hij, indien zulks, naar zijne meening, het geval is, de aanneming van gezegde verklaring moeten weigeren. De bedoeling van den wetgever kan het echter wel niet zijn geweest de beslissing over een en ander aan den griffier op te dragen; in allen gevalle zal, naar ik meen, die ambtenaar zich niet alleen aan geen plichtverzuim schuldig maken, maar zelfs plichtmatig handelen met elke hem gedane verklaring, dat men in hooger beroep wenscht te komen, aan te nemen, en de beoordeeling der vraag, of die verklaring binnen den wettelijken termijn is afgelegd, over te laten aan den rechter.

Luidens art. 194 al. 1 Inl. Reglement moet van evengezegde verklaring door den griffier aanteekening worden gehouden in een daartoe

1) Zie over de uitdrukking: « bijzonder gevolmagtigd » blz. 178 en 179 hiervoren. — Vergl. echter het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 27 Maart 1890 (Het Recht in N. I., dl. LIV, blz. 331 en vgg.) en het vonnis van den raad van justitie te Makasser van 6 April 1898 (Wkbl. van Recht, n°. 1833).

2) Wkbl. van het Recht, n°. 198. Bij bedoeld arrest werd het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 20 Juli 1866 (Wkbl. van het Recht, n°. 160) vernietigd.

bestemd register. Nochtans is het den rechter zeker niet verboden, op grond van andere bewijsmiddelen dan die, overeenkomstig de artt. 192 en 194 van genoemd Reglement, in het register van appel geplaatste aanteekening, aan te nemen, dat er appel is ingesteld [1]). Van deze aanteekening is de griffier, blijkens het tweede lid van gezegd art. 194, verplicht door een daartoe bevoegd beambte onverwijld kennis te doen geven aan de wederpartij, — dat is, aan ieder, die in het gevoerde geding een belang had, tegenovergesteld aan dat van den appellant [2]), — waarna hem, griffier, een schriftelijk bewijs van die kennisgeving moet worden ter hand gesteld. Mocht deze kennisgeving niet zijn geschied, dan kan — aldus besliste in der tijd het Hoog-Gerechtshof [3]), — de rechter in hooger beroep dat verzuim alsnog doen herstellen. Alsdan echter zou, mijns inziens, tevens aan partijen nog een nadere termijn moeten gegeven worden om hare memoriën en verdere bescheiden, na daarvan aan elkander mededeeling te hebben gedaan, ter griffie van den hoogeren rechter in te dienen.

Betreffende de aanteekening van het hooger beroep wijken de bepalingen, vervat in het meerendeel der Reglementen op het rechtswezen in de bezittingen buiten Java en Madura, welke ook op de rechtspleging voor de residentiegerechten aldaar van toepassing zijn, in enkele opzichten af van die, vastgesteld bij de artt. 192 en 194 Inl. Regl. De voornaamste van die afwijkingen zijn dat, wanneer de appellant door een gemachtigde apppel wil doen aanteekenen, eene notariëele volmacht niet volstrekt noodig is, maar volstaan kan worden met eene onderhandsche acte, mits deze gelegaliseerd zij door den besturenden ambtenaar binnen wiens afdeeling of onderafdeeling [4]), dan wel door den magistraat binnen wiens ressort [5]) de onderteekenaar woont of verblijf houdt. Voorts kan de appellant, wanneer hij woonachtig is in eene andere afdeeling of onderafdeeling dan die, binnen welke de griffier der rechtbank gevestigd is, van zijn hooger

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 2 Maart 1893 (Wkbl. van het Recht, n°. 1552).

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 15 Juli 1897 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXIX, blz. 41 en vgg.).

3) Bij arrest van 31 Mei 1883 (Het Recht in N. I., dl. XL, blz. 360 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1042).

4) Zie art. 106 Regl. Banka, art. 93 Regl. Riouw, art. 96 Regl. Palembang, art. 97 Regl. Sumatra's Oostk., art. 96 Regl. Westerafd. Borneo, art. 94 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 92 Regl. Bali en Lombok, art. 127 Regl. Sumatra's Westk. (ook toepasselijk voor Benkoelen), art. 97 Regl. Atjeh, art. 133 Regl. Celebes, art. 93 Regl. Timor en art. 97 Regl. Amboina.

5) Zie art. 93 Regl. Lampongsche distr., art. 105 Regl. Menado en art. 91 Regl. Ternate.

beroep, in stede van door den griffier, aanteekening doen houden door den magistraat [1]) of door den ambtenaar met het dagelijksch bestuur der afdeeling belast [2]). Het gebruik maken van die bevoegdheid heeft echter geen invloed op den termijn van appel, zoodat de appellant, ook al wordt de verklaring van in hooger beroep te willen komen door hem afgelegd voor den magistraat of voor den ambtenaar belast met het dagelijksch bestuur der afdeeling, dien ten gevolge zijn recht niet verliest op den termijn, waarop hij, als woonachtig in eene andere afdeeling of onderafdeeling dan die, binnen welke de griffier der rechtbank gevestigd is, aanspraak heeft [3]). En eindelijk is nog bij verscheidene van bovenbedoelde Reglementen bepaald dat, indien de geintimeerde in eene andere afdeeling of onderafdeeling woont, dan die waar de inlandsche rechtbank zitting houdt, de kennisgeving dat er hooger beroep is aangeteekend, geschiedt door tusschenkomst van den magistraat [4]).

Dat de appellant, zoolang de raad van justitie nog geene beslissing genomen heeft in hooger beroep, bevoegd is het door hem ingestelde appel in te trekken, valt wel niet te betwijfelen. Die intrekking zal dan echter op dezelfde wijze dienen te geschieden, als waarop het appel is ingesteld, zoodat dus de ambtenaar, die de verklaring van appel aangenomen en daarvan aanteekening gehouden heeft, ook de verklaring dat het appel ingetrokken wordt, moet aannemen en daarvan aanteekening houden in zijn register van appel. Verder dient ook van de intrekking kennis te worden gegeven aan den geintimeerde [5]).

Volgens art. 355 Regl. Rechtsv. moet het hooger beroep door den raad van justitie zonder vormen of dingtalen en alleen op de stukken worden afgedaan. Uit dit voorschrift valt evenwel niet af te leiden, dat de rechter in hooger beroep verplicht zou zijn alle stukken, welke in eersten aanleg hebben gediend, te lezen en te raadplegen [6]).

---

1) Zie art. 93 Regl. Riouw, art. 93 Regl. Lampongsche distr., art. 97 Regl. Sumatra's Oostk., art. 92 Regl. Bali en Lombok, art. 97 Regl. Atjeh, art. 133 Regl. Celebes, art. 93 Regl. Timor, art. 105 Regl. Menado en art. 97 Regl. Amboina.

2) Zie art. 127 Regl. Sumatra's Westk.

3) Zie het opstel van Mr. T. H. der Kinderen: *Termijn van hooger beroep van vonnissen in burgerlijke zaken gewezen door landraden in de Bezittingen buiten Java en Madura*, in nº. 1155 Wkbl. van het Recht.

4) Zie art. 95 Regl. Riouw, art. 99 Regl. Sumatra's Oostk., art. 98 Regl. Westerafd. Borneo, art. 94 Regl. Bali en Lombok, art. 99 Regl. Atjeh, art. 135 Regl. Celebes, art. 95 Regl. Timor, art. 107 Regl. Menado en art. 99 Regl. Amboina.

5) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia, (Wkbl. van het Recht, nº. 727).

6) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 7 Juli 1893 (Het Recht in N. I., dl. LXI, blz. 23 en vgg. en Wkbl. van het Recht, nº. 1572).

Of met het oog op gezegd voorschrift, hetwelk ook gevonden wordt in art. 195 al. 3 Inl. Regl., de raden van justitie op Java wel bevoegd zijn om, in geval van hooger beroep van vonnissen, gewezen door de inlandsche rechtbanken en door de residentiegerechten op Java en Madura, kennis te nemen van in eersten aanleg niet aangevoerde rechtsmiddelen, dan wel een nader onderzoek te bevelen, is eene zeer betwiste vraag, welke echter, als ten nauwste verband houdende met de bepalingen, vervat in art. 356 Regl. Rechtsv., bij de bespreking van dit artikel, beter dan hier, kan worden behandeld.

Wat de procedure en de leer van het bewijs betreft, te dien aanzien zijn de raden van justitie, rechtdoende in hooger beroep, ongetwijfeld gehouden om, voor zoo ver niet uitdrukkelijk anders is bepaald, de voorschriften op te volgen en toe te passen, welke voor den lageren rechter van kracht zijn, daar het toch niet zou aangaan de rechtzoekenden, al naar mate zij in eersten aanleg of in hooger beroep procedeeren, in een verschillenden rechtstoestand te plaatsen, terwijl bovendien uit het stilzwijgen, hetwelk de wet dienaangaande bewaart, valt af te leiden, dat de wetgever hier het algemeen erkende beginsel gehuldigd heeft, dat de hoogere rechter zich geheel op het standpunt heeft te stellen van den rechter in eersten aanleg [1]). Heeft alzoo de eerste rechter op hem bindende voorschriften van openbare orde niet gelet, dan moet de raad van justitie in hooger beroep zulks alsnog doen, en is deze raad, wanneer bij voorbeeld de rechter in eersten aanleg kennis heeft genomen van eene zaak, waarover hij volstrekt onbevoegd was te oordeelen, zelfs ambtshalve verplicht dien rechter onbevoegd te verklaren [2]), behalve natuurlijk wanneer deze zich bevoegd mocht hebben verklaard bij een incidenteel vonnis, hetwelk in kracht van gewijsde is gegaan [3]).

De termijn eindelijk van dertig dagen, binnen welken de raad van justitie, ingevolge art. 355 Regl. Rechtsv., de zaak in hooger beroep moet afdoen, is niet op straffe van nietigheid voorgeschreven. Overschrijding van dien termijn, welke trouwens menigmaal niet is te vermijden, kan dus straffeloos plaats hebben [4]).

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 11 Februari 1892 (Het Recht in N. I., dl. LVIII, blz. 187 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1510).

2) Vergl. onder anderen het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 8 Mei 1869 (Wkbl. van het Recht, n°. 312).

3) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 20 Juli 1875 (Het Recht in N. I., dl. XXV, blz. 494 en vgg.).

4) Vergl. de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 3 October 1850 (Het Recht in N. I., dl. III, blz. 219 en vgg.), van 18 Maart 1875 (Het Recht in N. I., dl. XXVII, blz. 297 en vgg.), van 22 November 1877 (Wkbl. van het Recht, n°. 754) en van 31 Mei 1883 (Het Recht in N. I., dl. XL, blz. 360 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1042).

ARTIKEL 356.

De partijen zijn bevoegd om ter griffie van den hoogeren regter zoodanige memorien en nadere bescheiden in te dienen, als zij zullen noodig achten, mits die stukken bevorens aan de wederpartij zijn kenbaar gemaakt door eenen deurwaarder of anderen persoon bevoegdheid hebbende tot het doen van exploiten, ingevolge de voorschriften van het Reglement op de uitoefening der policie en op de burgerlijke regtspleging en de strafvordering onder de inlanders en daarmede gelijkgestelde personen op Java en Madura. Deze nadere inlevering van stukken kan in geen geval de afdoening der zaak vertragen.

De hoogere regter zal geen acht slaan op zoodanige, of vroeger ter griffie van den eersten regter nedergelegde stukken, waarvan het niet blijkt dat zij, invoege voorschreven, vooraf aan de wederpartij zijn medegedeeld.

Ingevolge het bepaalde bij art. 195 al. 2 Inl. Regl., hetwelk, blijkens art. 239 van dit Reglement, ook van toepassing is bij de procedure voor de residentiegerechten op Java en Madura, kunnen partijen, binnen dertig dagen nadat het appel is aangeteekend, zoodanige memoriën en nadere bescheiden aan den griffier van den landraad of van het residentiegerecht inleveren, als zij geraden oordeelen, mits zij elkander vooraf van die stukken afschriften hebben doen mededeelen door tusschenkomst van een tot het doen van exploiten bevoegd beambte, waarvan een schriftelijk bewijs aan den griffier moet worden ter hand gesteld om bij de stukken van het geding te worden overgelegd. Verder is bij het, insgelijks op de procedure voor het residentiegerecht toepasselijke voorschrift van art. 196 Inl. Regl., geheel in overeenstemming met art. 356 Regl. Rechtsv., bepaald dat het aan partijen, zelfs na verloop van evenvermelden termijn van dertig dagen, geoorloofd is hare memoriën en nadere bescheiden, met het schriftelijk bewijs dat die, overeenkomstig het bepaalde bij het vorige artikel, aan de wederpartij zijn medegedeeld, ter griffie van den hoogeren rechter in te dienen, met dien verstande evenwel, dat de afdoening der zaak daardoor geene vertraging zal mogen ondergaan [1]).

---

1) Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 3 October 1868 (Wkbl. van het Recht, n°. 320).

Indertijd is door den raad van justitie te Batavia beslist [1]), dat, wanneer de appellant in persoon appel heeft aangeteekend, en vervolgens door eenen bij onderhandsche acte gemachtigde eene memorie, als zooeven bedoeld, heeft doen opmaken en indienen, die memorie en de daarbij overgelegde bescheiden als niet ingeleverd moeten worden beschouwd en geen invloed mogen oefenen op het oordeel van den rechter in hooger beroep, omdat uit het nauwe verband tusschen het aanteekenen van appel en het opmaken en indienen van memoriën voortvloeit, dat nu voor eerstgezegde handeling, wanneer zij door een lasthebber geschiedt, bij art. 192 al. 1 Inl. Regl. wordt vereischt, dat hij daartoe bij authentieke acte gevolmachtigd zij, eveneens eene authentieke volmacht noodig is om, namens den appellant, eene memorie te mogen opmaken en indienen.

Deze zienswijze is echter, mijns inziens, minder juist. Voor de bewering toch, dat er als het ware een onafscheidelijk verband bestaat tusschen het doen aanteekenen van appel en het doen opmaken en indienen eener memorie in appel, kan wel geene enkele redelijke grond worden aangevoerd, terwijl daarentegen tegen de juistheid van gezegde zienswijze pleit, dat, waar de wet niet uitdrukkelijk voorschrijft, dat van eenige handeling of overeenkomst eene authentieke acte moet worden opgemaakt, met eene onderhandsche acte kan worden volstaan, en dat dus, bij gebreke eener wettelijke bepaling, volgens welke de last tot het opmaken en indienen van bovenbedoelde memoriën bij authentieke acte moet worden gegeven, het alleszins geoorloofd is zoodanigen last bij onderhandsche acte te verstrekken. Daarbij komt dat, voor zooveel den geintimeerde betreft, voor de meening, dat evenbedoelde volmacht authentiek moet zijn, zeer zeker geen beroep op art. 192 al. 1 Inl. Regl. kan worden gedaan, en dat dit beroep dus tot de ongerijmde gevolgtrekking leidt, dat de volmacht tot het opmaken en indienen van memoriën in appel door den appellant bij authentieke acte moet worden verleend, terwijl de geintimeerde met eene onderhandsche acte zou kunnen volstaan.

Op grond van een en ander meen ik, dat, wanneer partijen hare memoriën in appel hebben doen opmaken en indienen door personen, die daartoe bij onderhandsche, behoorlijk onderteekende acten gemachtigd zijn, de rechter in hooger beroep die memoriën niet buiten het geding mag stellen, doch verplicht is daarvan kennis te nemen.

Maar wel is het den appelrechter verboden acht te slaan op memoriën

---

1) Bij vonnis van 2 Mei 1868 (Wkbl. van het Recht, n°. 259).

en andere bescheiden, welke niet vooraf aan de wederpartij zijn medegedeeld door een deurwaarder of door een ander persoon, die, volgens de voorschriften van het Inlandsch Reglement, tot het doen van exploiten bevoegd is. Die mededeeling kan dus zoowel plaats hebben door de gewone en buitengewone deurwaarders bij het Hoog-Gerechtshof en bij de raden van justitie, als door de bij de artt. 428 en 429 Inl. Regl. bedoelde personen.

Ten aanzien van deze laatste personen is bij gezegd art. 429 als regel gesteld, dat zij van de door hen gedane exploiten niet door schriftelijke relazen behoeven te doen blijken, maar des noods volstaan kunnen met een mondeling verslag, op welken regel evenwel bij datzelfde artikel eene uitzondering wordt gemaakt voor de deurwaarders bij de landraden te Batavia, Samarang en Soerabaja. Hoewel deze deurwaarders dus, volgens gezegd artikel, onder de met het doen van exploiten bij de inlandsche rechtbanken en gerechten belaste personen, de eenige zijn, die van hunne exploiten een schriftelijk relaas moeten opmaken, is nochtans bij de artt. 195 al. 2 en 196 Inl. Regl. aan al die personen, zonder onderscheid, de verplichting opgelegd om een schriftelijk bewijs, dat de in appel gediende memoriën en verdere bescheiden aan de wederpartij zijn medegedeeld, over te leggen [1]).

Of in de memoriën, door partijen overgelegd in geval van hooger beroep van vonnissen, gewezen door de inlandsche rechtbanken en de residentiegerechten op Java en Madura, met vrucht nieuwe rechtsmiddelen kunnen worden aangevoerd, dan wel eene praeparatoire of interlocutoire uitspraak gevraagd kan worden, is, gelijk hiervoren reeds werd opgemerkt, eene zeer betwiste vraag.

Voor de meening, dat het aan partijen wel degelijk geoorloofd is in evenbedoelde memoriën nieuwe rechtsmiddelen voor te dragen, is aangevoerd, dat, hoewel bij art. 355 Regl. Rechtsv. en bij art. 195 al. 3 Inl. Regl. is voorgeschreven, dat het hooger beroep, waarvan daar sprake is, zonder vormen of dingtalen en alleen op de stukken zal worden afgedaan, hieruit niet valt af te leiden, dat het aan partijen verboden is in appel andere rechtsmiddelen aan te voeren dan die, welke in eerste instantie zijn voorgebracht, daar toch, zoo bij art. 356 Regl. Rechtsv., als bij de artt. 195 al. 1 en 2 en 196 Inl. Regl., uitdrukkelijk is bepaald, dat partijen bevoegd zijn op de daarbij omschreven wijze in hooger beroep zoodanige memoriën en nadere bescheiden in te leveren, als zij geraden oordeelen, en hieruit volgt, dat de hoogere rechter

1) Zie ook de artt. 194, 198, 210, 215 en 338 Inl. Regl.

bij zijne beslissing ongetwijfeld verplicht is op de daarbij aangevoerde middelen en gronden te letten [1]). En dat, in geval van appel van vonnissen, gewezen door eene inlandsche rechtbank of een residentiegerecht op Java en Madura, ook eene praeparatoire of interlocutoire uitspraak kan worden gedaan, is beweerd, op grond dat het voorschrift, dat de hoogere rechter de zaak, zonder vormen of dingtalen en alleen op de stukken, zal afdoen, niet in eene zoo beperkte beteekenis behoort te worden uitgelegd, dat het daardoor dien rechter verboden zou zijn op een of ander punt een nader onderzoek of bewijs te gelasten of te doen overleggen, indien hem zulks ter beslissing van de zaak noodzakelijk voorkomt, zijnde door bedoeld voorschrift alleen het verschijnen van partijen en het oraal debat ter terechtzitting van den hoogeren rechter uitgesloten [2]), terwijl daarenboven nog is aangevoerd, dat gezegd voorschrift zeer zeker geene inbreuk maakt op de algemeene bevoegdheid van den rechter om, wanneer hij zulks voor de beslissing eener zaak noodig acht, een nader onderzoek, dan wel de overlegging van stukken te bevelen [3]), en het appel inderdaad luttel waarde zou hebben, indien de appelrechter de hoofdzaak niet op nieuw in behandeling nemen kon [4]).

Voormelde opvattingen en beweringen zijn evenwel, naar het mij voorkomt, niet overeen te brengen met het voorschrift, dat het hooger beroep, zonder vormen of dingtalen en alleen op de stukken, moet worden afgedaan. Immers vormen van procedure — en van andere vormen kan hier wel de rede niet zijn, — kunnen slechts te pas komen gedurende den loop van het geding, terwijl ook van dingtalen uit den aard der zaak slechts sprake kan wezen, zoolang de zaak nog niet voldongen is, als zijnde toch onder dingtalen te verstaan de door partijen in rechte gevoerde beweringen en verweringen, vervat in hare conclusies en andere schriftelijke of mondelinge voordrachten. Het voorschrift dat het hooger beroep, zonder vormen of dingtalen en alleen op de stukken, moet worden afgedaan, wil dus

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 18 Juni 1863 (Het Recht in N. I., dl. XXI, blz. 268 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 2) en dat van 9 Februari 1882 (Het Recht in N. I., dl. XXXVIII, blz. 134 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 995).

2) Zie 's Hofs arresten van 20 November 1873 en van 22 November 1877 in n°. 555 en in n°. 754 Wkbl van het Recht.

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 18 Maart 1875 (Het Recht in N I., dl. XXVII, blz. 297 en vgg.). Vergl. ook het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 2 November 1867 (Wkbl. van het Recht, n°. 234).

4) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 1 Augustus 1872 (Wkbl. van het Recht, n°. 485).

zeggen, dat de tusschen partijen gevoerde strijd geacht wordt geëindigd te zijn, en dat de rechter nog slechts recht heeft te doen op de overgelegde processtukken. Maar hieruit volgt dan ook, dat de door partijen in hooger beroep gediende schrifturen er in geen geval toe mogen leiden, dat de eens geslotene instructie heropend wordt, en dat het dus ongeoorloofd is daarbij nieuwe rechtsmiddelen aan te voeren of te verzoeken, dat, ten bewijze van een of ander feit, een nader onderzoek zal worden bevolen. Want moge het in het algemeen ook al waar zijn, dat de rechter steeds bevoegd is om, wanneer hij zulks voor de beslissing eener zaak noodig acht, een nader onderzoek of de overlegging van stukken te bevelen, die bevoegdheid kan hij in allen gevalle slechts hebben, zoolang de zaak niet voldongen is. Is zij dit wel, en hebben partijen den rechter verzocht, of heeft de wet hem voorgeschreven, recht op de stukken te doen, dan heeft hij eenvoudig vonnis te wijzen, en mag, zoo min ambtshalve, als op verzoek, het afgeloopen geding heropenen. Daarbij komt dat, volgens de hiervoren reeds besproken bepaling van art. 355 Regl. Rechtsv., de raad van justitie verplicht is om de zaak binnen dertig dagen, nadat deze bij hem is ingekomen, af te doen, dat wil zeggen, daarin zijne eindbeslissing te geven, en dat uit die termijnsbepaling — moge deze, gelijk hiervoren reeds werd opgemerkt, ook al niet op straffe van nietigheid zijn voorgeschreven, — duidelijk blijkt, dat de wetgever niet heeft gewild, dat de rechter, alvorens bij eindvonnis te beslissen, nog eene interlocutoire of andere incidenteele beslissing zou nemen.

Op grond van een en ander moet, naar ik meen, worden aangenomen, dat de door partijen in hooger beroep overgelegde memoriën slechts mogen dienen tot toelichting der zaak, tot adstructie der instructie [1]), en dat bedoelde memoriën derhalve niet kunnen leiden

---

1) Aldus Mr. v(an) G(ennep) in een *Naschrift*, geplaatst onder het in n°. 2 Wkbl. van het Recht opgenomen, hiervoren in de 1ste noot op de vorige bladzijde aangehaalde arrest van het Hoog-Gerechtshof, waarin de schrijver er onder anderen op wijst, dat in cassatie wel is waar de middelen van cassatie bij memorie worden aangebracht, doch dat de cassatie, met opzicht tot de oorspronkelijke vordering, eigenlijk niets anders is dan de adstructie eener bestaande instructie, daar men toch beperkt is tot de rechtsmiddelen het zij tot staving van, het zij tot verdediging tegen de vordering, bij de vroegere processtukken voorgebracht.

Memoriën moesten, volgens de eertijds hier te lande gebruikelijke wijze van procedeeren, in sommige zaken worden overgelegd, welke niet mondeling bepleit, doch schriftelijk behandeld moesten worden. Van die memoriën zegt Mr. Simon van Leeuwen in zijn *Rooms-Hollands-Regt* (uitgave van 1686) op blz. 681 en vgg., waar hij mededeelt « hoe en in wat wijs een sake na dat deself ten vollen is aangeleyd, en gelijk dat genomt werd, in regte is geconcludeert, en de saak ten eynd-oordeel gesloten, verder moet werden voldient",

tot eene praeparatoire of interlocutoire beslissing, doch enkel en alleen mogen strekken om de zaak, zoo als die uit de stukken van het in eersten aanleg gevoerde proces blijkt, nader uiteen te zetten en toe te lichten [1]).

Wat verder de nadere bescheiden betreft, welke partijen bevoegd zijn bij den rechter in hooger beroep in te dienen, die bescheiden zullen in den regel wel in schriftelijke bewijzen bestaan, in schuldbekentenissen, kwitanties en andere schrifturen, waaruit de juistheid der in eersten aanleg gevoerde beweringen of verweringen nader kan blijken.

Hetgeen zoo even gezegd is omtrent den inhoud en de strekking der in hooger beroep door partijen gediende memoriën, alsmede omtrent de onbevoegdheid van den appelrechter om zijn eindvonnis te doen voorafgaan door eene interlocutoire of andere incidenteele beslissing, geldt evenwel niet voor de bezittingen buiten Java en Madura. Elk der Reglementen toch op het rechtswezen, zoo in de bezittingen buiten Java en Madura, welke behooren tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java, als in die, behoorende tot het rechtsgebied der raden van justitie te Padang en te Makasser, behelst de volgende bepalingen [2]):

„In appel kan geen nieuwe eisch worden gedaan, tenzij het ware ter zake van:

---

dat zij zijn « korte schriftuyren daar bij alleen de saak en staat van quaestie werd verhaalt, en de *conclusie* en *dispositijf* daar op genomen so aan de sy van den Eysser en *Impetrant*, als aan de sy van den gedaagde en verweerder. Aan de sy van den Eysser en *Impetrant*, tot kort verhaal van syn saak en goed regt, en aan de sy van de Gedaagde tot kort verhaal, en bewering van het tegendeel tegen den eys van den Eysser en *Impetrant*, met een kort besluyt en herhaal tot de *conclusie* van eys en antwoort in de saken genomen. Sodanig dat daar by geen opening van regtsmidlen werd gedaan, maar alleen de staat van quaestie en voorstel van den Eysser en tegenspraak van den ged: by ontkentnis of andersints gedaan werd, sonder enige verder bewering, welke gespaart werd tot de twede schriftuyr die men *Additien* nomt".

Deze wijze van procedeeren werd echter in 1728 afgeschaft. Zie Mr. Joannes van der Linden: *Verhandeling over de judicieele practycq* (tweede druk), dl. II, blz. 3 en vgg.

Formulieren van evenbedoelde memoriën worden gevonden in dl. I, blz. 682 en vgg. van Willem van Alphen's *Papegaey ofte Formulier-Boeck* (uitgave van 1668).

1) Vergl. de vonnissen van den raad van justitie te Batavia van 1 Februari 1861 (Het Recht in N. I., dl. XX, blz. 219 en vgg.) en van 20 Juli 1866 (Wkbl. van het Recht, n°. 160).

2) Zie art. 110 Regl. Banka, art. 111 Regl. Billiton, art. 97 Regl. Riouw, art. 97 Regl. Lampongsche distr., art. 100 Regl. Palembang, art. 101 Regl. Sumatra's Oostk., art. 100 Regl. Westerafd. Borneo, art. 98 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 96 Regl. Bali en Lombok, art. 131 Regl. Sumatra's Westk., art. 137 Regl. Celebes, art. 97 Regl. Timor, art. 109 Regl. Menado, art. 101 Regl. Amboina en art. 95 Regl. Ternate.

1°. interessen, renten, huren en andere zaaksgevolgen, sedert het vonnis van eersten aanleg verschenen of ontstaan;

2°. kosten, schaden en interessen wegens geleden nadeel sedert dat vonnis;

3°. eenen eisch bij voorraad.

„Echter kan de verweerder nieuwe weren van regten voorbrengen, mits deze eene verdediging ten principale opleveren en niet in het geding ter eerste instantie zijn gedekt; hij zal nogtans, ook al wordt hij ten principale in het gelijk gesteld, kunnen worden veroordeeld in de meerdere kosten, veroorzaakt door het voorbrengen dier weren.

„De zaak wordt door den regter in appel, zonder vorm van proces, op de stukken afgedaan, doch het staat hem vrij om, alvorens bij eindvonnis te beslissen, eene praeparatoire of eene interlocutoire uitspraak te doen."

Tot toelichting dezer bepalingen schreef Mr. der Kinderen, de ontwerper van al de thans geldende Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen, het volgende [1]): „Dit artikel is nieuw. Het heeft de strekking den twijfel weg te nemen, die dikwerf gerezen is, of in appel van vonnissen van Landraden nieuwe regtsmiddelen mogen worden voorgebragt.

„Dat en in welke gevallen en wanneer het mag geschieden, is nu uitdrukkelijk bepaald en de hoogere regter zal verpligt zijn er op te letten; hij zal zelfs bij interlocutoir of praeparatoir vonnis het voorbrengen van eenig nieuw bewijs kunnen gelasten.

„Tot leiddraad is bij de redactie der 1e en 2e alinea's genomen artikel 344 Regl. B. R."

Van dit als leiddraad genomen art. 344 is, ongerekend eenig verschil in taal en stijl, waardoor echter de zin van bedoelde bepalingen niet gewijzigd is, slechts in zoo ver afgeweken, dat het tweede lid van het door Mr. der Kinderen ontworpen artikel voorschrijft, dat de verweerder, en niet de *oorspronkelijke* verweerder, in appel nieuwe weren van rechten zal kunnen voorbrengen, en dat het aan den rechter de bevoegdheid geeft, den verweerder te veroordeelen in de *meerdere* kosten door het voorbrengen dier weren veroorzaakt, terwijl volgens art. 344 Regl. Rechtsv. de verweerder in zoodanig geval kan worden veroordeeld in de kosten der procedures *tot op* het voordragen dier weren van rechten gevallen, *indien hij dezelve in eersten aanleg had kunnen doen gelden.*

---

1) Zie dl. II, blz. 195 zijner *Algemeene verordeningen tot regeling van het regtswezen in het gouvernement Sumatra's Westkust.*

Dat eerstgezegde wijziging, de weglating namelijk van het woord *oorspronkelijke*, de strekking zou hebben om den zin van bedoelde bepaling te wijzigen, is niet waarschijnlijk, en zoo meen ik, dat ook bij de gewijzigde bepaling, alleen aan den oorspronkelijken verweerder de gelegenheid gegeven wordt om in hooger beroep nieuwe weren van rechten voor te brengen.

Wat voorts de tweede van bedoelde wijzigingen betreft, deze geeft den hoogeren rechter de bevoegdheid den verweerder te veroordeelen in de *meerdere* kosten, door het voorbrengen zijner nieuwe weren veroorzaakt, doch stelt zoodanige veroordeeling niet afhankelijk van de voorwaarde, *dat hij dezelve in eersten aanleg had kunnen doen gelden.* Nochtans zal het ongetwijfeld wel de bedoeling zijn, dat juist de kosten, veroorzaakt door het niet tijdig indienen der nieuwe weren, gebracht zullen kunnen worden ten laste van den oorspronkelijken verweerder.

Het derde lid van vorenstaand artikel is nieuw.

Intusschen zijn de bepalingen van voormeld, door Mr. der Kinderen ontworpen artikel, eenigszins in strijd met die van art. 355 en vgg. Regl. Rechtsv., daar toch, gelijk hiervoren is betoogd, bij deze ongewijzigd gebleven, of althans met dat nieuwe artikel niet in overeenstemming gebrachte artikelen, zoomin is toegelaten, dat in hooger beroep nieuwe rechtsmiddelen worden voorgebracht, als dat door den rechter in hooger beroep eene praeparatoire of interlocutoire uitspraak wordt gedaan. En zoo doet zich de vraag voor, of de raden van justitie, wanneer zij in hooger beroep hebben te oordeelen over zaken, waarvan door eene inlandsche rechtbank of een residentiegerecht in de bezittingen buiten Java en Madura, in eersten aanleg, kennis genomen is, de artt. 355 en vgg. Regl. Rechtsv., welke ook gelden voor de raden te Padang en te Makasser, moeten toepassen, dan wel of zij in zoodanig geval de voorschriften moeten opvolgen van het nieuwe, in de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen opgenomen artikel. Hoewel nu, wat die vraag betreft, zeker niet geheel zonder grond beweerd zou kunnen worden, dat de raden van justitie zich vóór alles te gedragen hebben naar de voorschriften van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, hetwelk de voor hen te volgen wijze van procedeeren regelt, zoo komt het mij nochtans voor, dat in het onderhavige geval, waar het een strijd geldt tusschen verordeningen van denzelfden wetgever, moet worden aangenomen, dat de vroegere verordening gewijzigd is door de latere, en dat dus de raden van justitie — behalve wanneer die op Java in hooger beroep

kennis nemen van zaken, welke door de landraden en residentiegerechten op Java en Madura in eersten aanleg zijn berecht, — het nieuwe, in de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen opgenomen artikel moeten toepassen.

Bij de twee eerste aan art. 344 Regl. Rechtsv. ontleende leden van dat nieuwe artikel is bepaald, in welke gevallen in hooger beroep een nieuwe eisch kan worden gedaan en de oorspronkelijke verweerder nieuwe weren van rechten kan inbrengen, zonder dat tevens is voorgeschreven, of zulks geschieden moet bij afzonderlijke conclusiën, dan wel bij de memoriën, welke partijen in hooger beroep kunnen indienen. Het laatste verdient, naar het mij voorkomt, nu dienaangaande niets is bepaald, de voorkeur boven het eerste, dewijl eigenlijk gezegde conclusies geheel vreemd zijn aan de voor Inlanders geldende rechtspleging, al valt overigens ook niet te ontkennen, dat het minder eigenaardig is om bij eene memorie een eisch of eene weer voor te dragen.

Verder laat het derde lid van meergezegd nieuw artikel de vraag onbeslist, ten overstaan van welke autoriteit, wanneer de rechter in appel aangaande een of ander punt bij interlocutoir vonnis een nieuw bewijs of onderzoek beveelt, dit moet worden voorgebracht. Aan den rechter die in eersten aanleg heeft beslist, kan een nader onderzoek, zoo als bij voorbeeld het houden van een getuigenverhoor, moeielijk worden opgedragen, omdat het geding voor dien rechter is afgeloopen en dus de heropening daarvan, aangezien deze bij geen wettelijk voorschrift is toegelaten, ongeoorloofd schijnt, terwijl het in den regel, met het oog op de veelal groote afstanden, waarop de woonplaats der getuigen van den zetel van den raad van justitie gelegen is, niet wel mogelijk zal zijn om het onderzoek voor den rechter in hooger beroep te doen plaats hebben. Geheel volledig is alzoo de bij het hier besproken voorschrift vastgestelde regeling niet.

Ten slotte zij hier nog aangeteekend, dat het eerste lid van het voor alle bezittingen buiten Java en Madura toepasselijk verklaarde art. 356 Regl. Rechtsv. voor sommige van die bezittingen eenigszins gewijzigd is. Bij art. 226 n°. 10 Regl. Sumatra's Westk. is namelijk bepaald, dat de verwijzing naar de voorschriften van het Inlandsch Reglement in het eerste lid van evengezegd art. 356, vervangen wordt door eene verwijzing naar „de voorschriften van dit reglement", achter welke woorden, ingevolge art. 3 n°. 2 van Stbl. 1880 n°. 33, gevoegd moet worden: „en van het reglement tot regeling van het regtswezen in het gewest *Benkoelen*", terwijl evenbedoelde verwijzing, bij art. 3

n°. IV van Stbl. 1881 n°. 81, voor het gewest Atjeh en Onderhoorigheden vervangen is door eene naar het Reglement op het rechtswezen aldaar, en bij art. 232 n°. 11 Regl. Celebes, voor zooveel dit gewest aangaat, door eene naar „de voorschriften van dit reglement", zijnde eindelijk gezegde verwijzing bij art. 204*a* al. 1 Regl. Menado (§ I lett. *d* van Stbl. 1891 n°. 93) en bij art. 194*a* al. 1 Regl. Amboina (§ I lett. *e* van Stbl. 1891 n°. 94), vervangen door eene naar de voorschriften van elk dier Reglementen. Hoewel eene dergelijke wijziging niet heeft plaats gehad voor de overige Buitenbezittingen, spreekt het toch wel van zelf dat, voor zooveel deze bezittingen betreft, art. 356 al. 1 Regl. Rechtsv. geacht moet worden, in stede van naar het Inlandsch Reglement hetwelk daar niet van kracht is, te verwijzen naar het in elk dier bezittingen geldende Reglement op het rechtswezen.

Artikel 357.

De bepalingen van artikel 351, 352, 353 en 354, zijn mede van toepassing op de zaken in dezen titel bedoeld; met dien verstande dat de raad van justitie steeds zelf de hoofdzaak moet afdoen, indien het geding in dien staat is, dat daarover bij hetzelfde vonnis kan worden beslist.

Bij de drie eerste, in bovenstaand artikel aangehaalde wettelijke bepalingen wordt voorgeschreven, hoe de rechter in hooger beroep handelen moet, indien, alvorens de eerste rechter nog op de hoofdzaak heeft beslist, geappelleerd is van een interlocutoir vonnis, of van een vonnis op een tusschengeschil door dien rechter gewezen, dan wel van een vonnis, waarbij hij zich eeniglijk bevoegd heeft verklaard. Volgens het eerste lid echter van art. 193 Inl. Regl., hetwelk, luidens art. 239 van dit Reglement, ook van toepassing is bij de rechtspleging voor het residentiegerecht, kan van vonnissen en beschikkingen welke strekken om de behandeling der zaak te regelen, of waarbij de landraad, alvorens op de hoofdzaak recht te doen, het leveren van een bewijs of een plaatselijk of ander onderzoek beveelt, gelijk mede van uitspraken bij voorraad, geen hooger beroep worden ingesteld, dan binnen denzelfden termijn en gelijktijdig met het eindvonnis. Van een door den landraad of den residentierechter gewezen interlocutoir vonnis, of van een door hem gewezen vonnis op een tusschengeschil, dan wel van een vonnis, waarbij hij zich eeniglijk bevoegd heeft verklaard, kan derhalve niet afzonderlijk in hooger beroep worden

gekomen. Maar zoodoende zijn dan ook de bepalingen der artt. 351, 352 en 353 Regl. Rechtsv., hoewel uitdrukkelijk toepasselijk verklaard bij de rechtspleging in hooger beroep van door de landraden en residentiegerechten gewezen vonnissen, niet toepasselijk, dewijl zij voor toepassing niet vatbaar zijn.

Het vorenstaande geldt ook voor de bezittingen buiten Java en Madura; elk der Reglementen toch op het rechtswezen aldaar behelst een voorschrift, overeenstemmende met dat van art. 193 al. 1 Inl. Regl. [1]), hetwelk ook van toepassing is bij de rechtspleging voor de residentiegerechten.

Volgens dat voorschrift kan slechts, binnen denzelfden termijn en gelijktijdig met het eindvonnis, hooger beroep worden ingesteld van de aan dit vonnis vooraf gegane uitspraken. Hieruit vloeit echter niet voort, dat het hooger beroep van het eindvonnis in eene zaak, dat van de in die zaak gewezen praeparatoire of interlocutoire vonnissen in zich sluit. Het tegendeel is waar. Wenscht de appellant, dat de hoogere rechter, behalve van het eindvonnis, ook van eenige daaraan vooraf gegane uitspraak kennis zal nemen, dan moet van deze uitspraak uitdrukkelijk hooger beroep worden aangeteekend. Geschiedt dit niet, dan is zoodanige uitspraak niet onderworpen aan de beoordeeling van den hoogeren rechter [2]). Dat de griffiers bij de landraden en residentiegerechten hierop letten en ook de aandacht vestigen van hen, die appel doen aanteekenen en veelal onbekend zijn met de desbetreffende wettelijke bepalingen, mag dus alleszins wenschelijk heeten [3]).

Het zoo even gezegde, dat namelijk bij de rechtspleging in hooger beroep van door de inlandsche rechtbanken en door de residentiegerechten gewezen vonnissen, de toepassing van de bij art. 357 Regl. Rechtsv. toepasselijk verklaarde artt. 351, 352 en 353 van dit Regle-

---

1) Zie art. 107 al. 1 Regl. Banka, art. 108 al. 1 Regl. Billiton, art. 94 al. 1 Regl. Riouw, art. 94 al. 1 Regl. Lampongsche distr., art. 97 al. 1 Regl. Palembang, art. 98 al. 1 Regl. Sumatra's Oostk., art. 97 al. 1 Regl. Westerafd. Borneo, art. 95 al. 1 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 93 al. 1 Regl. Bali en Lombok, art. 128 al. 1 Regl. Sumatra's Westk., art. 30 Regl. Benkoelen, art. 98 al. 1 Regl. Atjeh, art. 134 al. 1 Regl. Celebes, art. 94 al. 1 Regl. Timor, art. 106 al. 1 Regl. Menado, art. 98 al. 1 Regl. Amboina en art. 92 al. 1 Regl. Ternate.

2) Zie de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 3 Februari 1876, van 20 April 1876, van 25 Juli 1878 en van 26 Juni 1890, in Het Recht in N. I., dl. XXVI, blz. 349 en vgg., dl. XXVII, blz. 12 en vgg., dl. XXXI, blz. 150 en vgg. en dl. LV, blz. 191 en vgg.

3) Vergl. de circulaire van het Hoog-Gerechtshof van 6 Maart 1877 (Het Recht in N. I., dl. XXVIII, blz. 326 en 327).

ment niet wel mogelijk is, geldt evenwel niet met opzicht tot het in de laatste plaats toepasselijk verklaarde art. 354 van dat Reglement. Ingevolge het voorschrift toch van art. 193 al. 2 Inl. Regl., hoedanig voorschrift ook voorkomt in elk der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen [1]), wordt het vonnis, waarbij eene inlandsche rechtbank of een residentiegerecht zich onbevoegd verklaart, onder de eindvonnissen gerekend, en is dus ten aanzien van die vonnissen het hooger beroep niet uitgesloten.

Of echter de vonnissen, waarbij genoemde rechterlijke autoriteiten zich onbevoegd verklaren, ook dan voor hooger beroep vatbaar zijn, wanneer die autoriteiten van de zaak ten principale in het hoogste ressort kennis kunnen nemen, is eene vraag, welke, op grond dat eene bepaling als die, vervat in art. 328 Regl. Rechtsv., ontbreekt, mijns inziens, wel niet anders dan ontkennend kan worden beantwoord. Daarbij komt dat de appellabiliteit van vonnissen, waarbij eene inlandsche rechtbank of een residentiegerecht zich bevoegd verklaart, afhangt van de appellabiliteit der hoofdzaak, kunnende immers van gezegde vonnissen, gelijk reeds werd opgemerkt, niet anders dan gelijktijdig met het eindvonnis in hooger beroep worden gekomen, en dat ook hieruit volgt, dat het bij art. 328 Regl. Rechtsv. vastgestelde beginsel, voor zooveel de vonnissen van inlandsche rechtbanken en residentiegerechten betreft, door den wetgever niet is gehuldigd. En zoo meen ik, dat het hooger beroep van vonnissen, waarbij een van die rechterlijke autoriteiten zich onbevoegd verklaart, slechts dan ontvankelijk is, wanneer zoodanig beroep tegen de hoofdzaak open staat. Maar is dit laatste het geval, dan kan van bedoelde vonnissen zeer zeker in hooger beroep worden gekomen, en kan dus ook art. 354 Regl. Rechtsv. worden toegepast, hetwelk voorschrijft, hoe de rechter in hooger beroep moet handelen, indien hij een vonnis, waarbij de eerste rechter zich onbevoegd heeft verklaard, te niet doet.

Dat voorschrift is echter bij art. 357 van gezegd Reglement in dezen zin gewijzigd, dat de raad van justitie zelf de hoofdzaak moet afdoen, „indien het geding in dien staat is, dat daarover bij hetzelfde vonnis kan worden beslist". Om de hoofdzaak te kunnen afdoen, is het intusschen een eerste vereischte, dat het in eersten aanleg gewezen vonnis van onbevoegdverklaring in appel vernietigd zij. Bij eene be-

---

1) Zie het tweede lid van de artikelen, waarvan het eerste lid is aangehaald in de eerste, aan den voet der vorige bladzijde geplaatste noot.

krachtiging van zoodanig vonnis kan dus van de afdoening der hoofdzaak in hooger beroep geene sprake zijn [1]).

Verder is, blijkens evengemeld artikel, de hoogere rechter alleen dan bevoegd om over de hoofdzaak te beslissen, wanneer de staat, waarin het geding verkeert, zulks toelaat [2]). Dat echter deze voorwaarde slechts zelden aanwezig zal zijn, ligt voor de hand.

Artikel 358.

Het vonnis van den hoogeren regter zal in de gewone vormen worden opgemaakt en uitgesproken.

Indien binnen den daartoe gestelden termijn geene voorziening in cassatie heeft plaats gehad, wordt een authentiek afschrift van hetzelve, in executorialen vorm opgemaakt, met de processtukken door den griffier van den raad van justitie onverwijld aan den eersten regter toegezonden.

Luidens het eerste lid van bovenstaand artikel gelden met opzicht tot den vorm der vonnissen, gewezen in hooger beroep van het vonnis eener inlandsche rechtbank of van een residentiegerecht, de voorschriften van art. 61 en vgg. Regl. Rechtsv., terwijl zoodanige vonnissen, overeenkomstig het bepaalde bij art. 29 al 2 Recht. Org., ook in het openbaar uitgesproken moeten worden.

Hoewel het niet gebruikelijk is in die vonnissen het bedrag der proceskosten, waarin eene partij verwezen wordt, bekend te stellen, zou het, dunkt mij, wel wenschelijk zijn, dat zulks gedaan werd, met het oog op het voorschrift van art. 187 al. 1 Inl. Regl., — hoedanig voorschrift ook gevonden wordt in elk der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen, — dat namelijk bedoeld bedrag bij het vonnis moet worden uitgedrukt. Uit een wettelijk oogpunt zou daartegen, blijkens het bepaalde bij art. 610, in verband met art. 607 Regl. Rechtsv., zeker geen bezwaar bestaan, terwijl een dergelijke maatregel ook in de praktijk stellig geene moeielijkheden zou opleveren, omdat bedoelde kosten zich in den regel bepalen tot griffierechten. Daar toch het hooger beroep alleen op de stukken wordt afgedaan, behoeven partijen zich niet door praktizijns, raadslieden of gemachtigden te doen vertegenwoordigen of bijstaan, en kunnen dus,

1) Zie echter het vonnis van den raad van justitie te Samarang van 23 Augustus 1876 (Wkbl. van het Recht, n°. 733). Vergl. ook het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 27 October 1887 (Het Recht in N. I., dl. XLIX, blz. 406 en vgg.).

2) Zie het in de vorige noot aangehaalde arrest.

indien zij zulks niettemin gedaan mochten hebben, de salarissen en schadeloosstellingen, verschuldigd aan zoodanigen persoon, niet onder de veroordeeling in de kosten worden opgenomen [1]).

Ingevolge het tweede lid van art. 358 Regl. Rechtsv. moet, indien binnen den daartoe gestelden termijn geene voorziening in cassatie heeft plaats gehad, eene grosse van het in hooger beroep gewezen vonnis met de processtukken door den griffier van den raad van justitie onverwijld aan den eersten rechter worden toegezonden.

Hoe echter partijen in de gelegenheid moeten worden gesteld van het in hooger beroep gewezen vonnis kennis te nemen, ten einde te kunnen beslissen of het raadzaam voor haar is zich daartegen in cassatie te voorzien, en hoe 's raads griffier tot de wetenschap moet geraken, of er, al dan niet, en zoo ja, wanneer er cassatie aangeteekend is, van welk een en ander het afhangt, aan welken rechter „het proces", gelijk art. 361 Regl. Rechtsv. het noemt, moet worden toegezonden, zegt de wet niet.

In der tijd is beweerd, dat ook ten aanzien der door de raden van justitie in hooger beroep gewezen vonnissen de bepaling van art. 402 al. 1 Regl. Rechtsv. van toepassing is, dat namelijk de cassatietermijn begint te loopen van den dag, waarop het vonnis aan den persoon of te zijner woonplaats is beteekend [2]).

Deze bewering komt mij echter niet aannemelijk voor. Wel is waar is de bepaling van art. 402 al. 1, dat de cassatietermijn geopend wordt door de beteekening van het vonnis, algemeen, doch met dat al kan hier van hare toepassing wel geene sprake zijn. Bij de procedure toch in hooger beroep, waarvan hier de rede is, en waarbij op de stukken recht wordt gedaan, zijn partijen niet verplicht zich door praktizijns of gemachtigden te doen vertegenwoordigen of bijstaan, en zou het dus lichtelijk kunnen gebeuren, dat er niemand was om voor de beteekening van het in hooger beroep gewezen vonnis aan de in het ongelijk gestelde partij te zorgen. Want dat de griffier van den raad van justitie zich hiermede zou moeten belasten, zal wel door niemand in ernst worden beweerd, terwijl de stelling, dat hier de gewone regel geldt, volgens welken partijen zelve voor hare belangen maar moeten waken, niet zou opgaan, omdat de wettelijke regeling

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia (Het Recht in Ned. Indië, dl. III, blz. 273 en vgg.).

2) Zie het opstel van Mr. A. van der Does de Bije: *De termijn van cassatie van vonnissen gewezen door Raden van Justitie in hooger beroep van Landraad vonnissen*, in dl. XXI, blz. 357 en vgg. van Het Recht in Ned.-Indië.

der procedure in appel medebrengt, dat partijen nimmer handelend hebben op te treden, en het dus met die regeling geheel in strijd zou wezen te vorderen, dat zij, die daartoe trouwens meestal volstrekt niet in staat zijn, zulks wel zouden moeten doen.

Maar bovendien is de toepasselijkheid van het algemeene voorschrift van art. 402 al. 1 Regl. Rechtsv. omtrent de beteekening van het vonnis, waartegen voorziening in cassatie wordt verlangd, uitgesloten door een bijzonder wettelijk voorschrift. Art. 197 Inl. Regl. bevat namelijk de, eveneens in elk der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen overgenomen bepaling [1]), welke ook bij de procedure voor de residentiegerechten geldt, dat de voorzitter der inlandsche rechtbank, na het in appel gewezen vonnis van den hoogeren rechter te hebben ontvangen, zulks aan partijen zal doen aanzeggen, onder mededeeling dat zij van dat vonnis inzage, en te haren koste afschrift kunnen nemen ter griffie, terwijl verder uit art. 358, zoomede uit art. 361 Regl. Rechtsv. blijkt, dat de griffier van den raad van justitie heeft te zorgen voor de toezending van het in hooger beroep gewezen vonnis aan den eersten rechter.

Geheel in overeenstemming met den geest der wet is derhalve de praktijk, welke medebrengt dat de griffier van den raad van justitie, nadat het vonnis in hooger beroep gewezen is, een afschrift daarvan, zonder de processtukken, aan den eersten rechter, te weten aan den president der inlandsche rechtbank of aan den residentierechter, toezendt, en dat deze, na de ontvangst daarvan, aan partijen doet aanzeggen dat het vonnis bij hem ingekomen is, zoomede dat zij daarvan inzage, en te haren koste afschrift kunnen nemen ter griffie, terwijl dan van den dag, waarop die aanzegging heeft plaats gehad, de cassatietermijn gerekend wordt te loopen [2]).

Deze aanzegging kan nochtans slechts dan strekken ter opening van gezegden termijn, wanneer zij geschiedt door een daartoe bevoegden persoon, als hoedanig onder anderen de griffier van eene inlandsche

---

1) Zie art. 112 Regl. Banka, art. 113 Regl. Billiton, art. 99 Regl. Riouw, art. 99 Regl. Lampongsche distr., art. 102 Regl. Palembang, art. 103 Regl. Sumatra's Oostk., art. 102 Regl. Westerafd. Borneo, art. 100 Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 98 Regl. Bali en Lombok, art. 133 Regl. Sumatra's Westk., art. 30 Regl. Benkoelen, art. 103 Regl. Atjeh, art. 139 Regl. Celebes, art. 99 Regl. Timor, art. 111 Regl. Menado, art. 103 Regl. Amboina en art. 97 Regl. Ternate.

2) Vergl. de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 1 Mei 1862, van 14 Augustus 1862 en van 2 November 1893, in Het Recht in N. I., dl. XX, blz. 216 en vgg., dl. XXI, blz. 82 en vgg. en dl. LXI, blz. 329 en vgg.

rechtbank niet is aan te merken, ten zij hij handele krachtens een bijzonderen last of opdracht van den voorzitter der rechtbank [1]).

En eveneens is het een vereischte, dat de aanzegging gedaan zij aan degenen, aan wie zij volgens art. 197 Inl. Regl. moet worden gedaan, dat is aan partijen. De vraag of in dit artikel onder het woord *partijen* ook hare gemachtigden zijn te verstaan, werd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest van den 24sten September 1885 [2]) ontkennend beantwoord, op grond dat art. 402 al. 1 Regl. Rechtsv. eene aanzegging „aan den persoon of te zijner woonplaats" voorschrijft.

Dat die aanzegging behoorlijk heeft plaats gehad, dient voorts te blijken uit een schriftelijk relaas van den daarmede belasten persoon, behalve wanneer deze tot degenen behoort, die mondeling verslag mogen geven van de door hen gedane aanzeggingen, oproepingen en andere exploiten, in welk geval echter de voorzitter der inlandsche rechtbank of de residentierechter van dat mondeling verslag aanteekening moet houden of doen houden. Een schrijven van den voorzitter eener inlandsche rechtbank aan den griffier van den betrokken raad van justitie, dat partijen op den daarbij vermelden dag in wetenschap zijn gesteld met het in appel gewezen vonnis, kan alzoo wel niet dienen ten bewijze, dat bedoelde aanzegging is geschied [3]).

Wat voorts de vraag betreft, hoe de griffier van den raad van justitie moet te weten komen, of er, al dan niet, en zoo ja, wanneer van het in hooger beroep gewezen vonnis cassatie is aangeteekend, ter oplossing van die vraag is gewezen op het bepaalde bij art. 438 Regl. Rechtsv., volgens hetwelk de partij die zich in cassatie heeft voorzien, bevoegd is daarvan ter griffie van het collegie dat het beklaagde vonnis heeft uitgesproken, aanteekening te doen houden [4]). Deze oplossing komt mij echter weinig afdoende voor, omdat van eene bevoegdheid, en dus ook van die bij evengezegd artikel aan den requirant van cassatie gegeven, geen gebruik behoeft te worden gemaakt. Volstrekte zekerheid, of van de hier bedoelde vonnissen, al dan niet, in cassatie is gekomen, zouden de griffiers bij de raden van justitie slechts kunnen

1) Zie de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 2 November 1882 en van 26 Juni 1890, in Het Recht in N. I., dl. XXXIX, blz. 363 en vgg. en dl. LV, blz. 191 en vgg. Laatstgezegd arrest komt ook voor in nº. 1413 Wkbl. van het Recht.

2) Het Recht in N. I., dl. XLV, blz. 313 en vgg.

3) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 25 Januari 1882 (Wkbl. van het Recht, nº. 981).

4) Zie blz. 370 van het hiervoren aangehaalde opstel van Mr. van der Does de Bije, en blz. 169 van Mr. Winckel's *Formulierboek*.

verkrijgen door eene kennisgeving van den griffier bij het Hoog-Gerechtshof, die evenwel tot zoodanige kennisgeving niet wettelijk verplicht is, en zoo zullen gezegde griffiers, om aan het voorschrift van art. 358 al. 2 Regl. Rechtsv. behoorlijk te kunnen voldoen, in den regel wel genoodzaakt zijn in elk voorkomend geval bij 's Hofs griffier de noodige inlichtingen in te winnen omtrent de vraag, of van het in hooger beroep gewezen vonnis door eene van de partijen, al dan niet, in cassatie is gekomen.

Met betrekking tot de bepaling van art. 358 al. 2 Regl. Rechtsv. zij hier eindelijk nog opgemerkt, dat die bepaling niet in overeenstemming is met de voorschriften der inlandsche rechtspleging, daar toch volgens deze niet het vonnis, maar het ter executie daarvan uitgegeven bevelschrift van den voorzitter der inlandsche rechtbank, wordt ten uitvoer gelegd, en dus voor de tenuitvoerlegging van een vonnis geene grosse wordt vereischt.

Artikel 359.

Alle uitspraken van de raden van justitie in hooger beroep, worden steeds beschouwd als op tegenspraak te zijn gewezen.

Ingevolge bovenstaand artikel kan bij de procedure in hooger beroep, waarover hier gehandeld wordt, geen verstek worden verleend, en wordt het vonnis van den raad van justitie, ook al heeft de geintimeerde geene memorie of eenig ander stuk te zijner verdediging ingediend, als een vonnis op tegenspraak beschouwd. Tegen zoodanig vonnis is dus geen verzet toegelaten.

Artikel 360.

De tenuitvoerlegging zal in alle gevallen plaats hebben bij den regter, die in eersten aanleg heeft uitspraak gedaan.

Eene bepaling als die, vervat in bovenstaand artikel, hetwelk belangrijk afwijkt van art. 350 Regl. Rechtsv., werd ook opgenomen in art. 199 Inl. Regl., terwijl het voorschrift van laatstgenoemd artikel weder overgenomen werd in elk der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen [1]).

1) Zie art. 114 Regl. Banka, art. 115 Regl. Billiton, art. 101 Regl. Riouw, art. 101 Regl. Lampongsche distr., art. 104 Regl. Palembang, art. 105 Regl. Sumatra's Oostk., art. 104 Regl. Westerafd. Borneo, art. 102 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 100 Regl. Bali en Lombok, art. 135 Regl. Sumatra's Westk., art. 30 Regl. Benkoelen, art. 105 Regl. Atjeh, art. 141 Regl. Celebes, art. 101 Regl. Timor, art. 113 Regl. Menado, art. 105 Regl. Amboina en art. 99 Regl. Ternate.

Dat voorschrift, hetwelk ook toepasselijk was op de tenuitvoerlegging van de vonnissen der residentiegerechten, werd, zeker alleszins terecht, geacht geene andere strekking te hebben dan om te bepalen, dat alle geschillen betreffende de gerechtelijke tenuitvoerlegging van de door de landraden in eersten aanleg gewezen vonnissen, zoomede „van de gewijsden daarop in hooger beroep of in cassatie gevallen", gebracht moesten worden voor den rechter, die in eersten aanleg uitspraak had gedaan [1]. Voorts werd, wanneer de tenuitvoerlegging geheel of ten deele buiten het rechtsgebied van dien rechter moest plaats hebben, art. 33 Recht. Org. toegepast, en werden alzoo aan den voorzitter van den landraad, binnen wiens rechtsgebied de tenuitvoerlegging geheel of gedeeltelijk moest geschieden, dienaangaande bij letteren requisitoriaal de noodige opdrachten gedaan.

Het Hoog-Gerechtshof echter was, gelijk nu eenige jaren geleden bleek, van oordeel, dat art. 33 Recht. Org. aan de rechterlijke collegiën en ambtenaren wel de verplichting oplegt om aan letteren requisitoriaal ten dienste der justitie wettig gevolg te geven, doch dat het hun de bevoegdheid niet toekent om bij letteren requisitoriaal eenige opdracht of eenig verzoek te doen, en dat dus de landraadvoorzitters, bij gebreke van een wettelijk voorschrift, hetwelk hun die bevoegdheid gaf, onbevoegd waren om aan ambtgenooten buiten het gebied van de door hen voorgezeten rechtbank, met opzicht tot de tenuitvoerlegging van vonnissen, eenige opdracht te doen.

Deze zienswijze van het Hof gaf der Indische Regeering aanleiding om eenige wijzigingen voor te stellen in het Inlandsch Reglement, welke ten doel hadden om de behoorlijke tenuitvoerlegging van de vonnissen der landraden en residentiegerechten buiten het rechtsgebied van den rechter door wien zij gewezen waren, te verzekeren.

Die voorstellen nu hebben ten slotte geleid tot de vaststelling van het Koninklijk besluit van 10 October 1898 (Stbl. 1899 n°. 8), hetwelk een nieuwe lezing geeft van de geheele vijfde afdeeling van den negenden titel van het Inlandsche Reglement. Ingevolge dat Koninklijk besluit luidt art. 199 van gezegd Reglement thans aldus:

„De gerechtelijke tenuitvoerlegging van de vonnissen en arresten in zaken, waarvan door den landraad in eersten aanleg is kennis genomen, heeft plaats op last en onder leiding van den president van

---

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 28 April 1877 en het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 30 Augustus 1877 (Wkbl. van het Recht, n°. 725 en n°. 745).

den landraad, die in eersten aanleg van de zaak kennis nam, op de wijze in de volgende artikelen aangegeven.

„Wanneer zij geheel of ten deele moet plaats hebben buiten het rechtsgebied van voormelden landraad roept de president daartoe schriftelijk de tusschenkomst in van den president der betrokken inlandsche rechtbank, ook buiten *Java* en *Madoera*.

„De president van den landraad, wiens tusschenkomst is ingeroepen, handelt op gelijke wijze als in de voorgaande alinea is bepaald, wanneer hem blijkt dat de tenuitvoerlegging geheel of gedeeltelijk ook buiten het rechtsgebied van zijne rechtbank moet plaats vinden.

„Voor den president van den landraad, wiens tusschenkomst is ingeroepen door een ambtgenoot buiten *Java* en *Madoera*, gelden de voorschriften van deze afdeeling met betrekking tot alle ten gevolge dezer opdracht te verrichten handelingen.

„De president, wiens tusschenkomst is ingeroepen, doet binnen tweemaal vier en twintig uren mededeeling van de bevolen maatregelen en vervolgens van den uitslag daarvan aan den president van den landraad, die in eersten aanleg van de zaak kennis nam.

„Verzet, ook van derden op grond van beweerden eigendom der in beslag genomen goederen, tegen de tenuitvoerlegging gedaan, wordt, evenals alle geschillen omtrent de bevolen dwangmiddelen, aangebracht bij en berecht door den landraad, binnen welks rechtsgebied de verrichtingen tot tenuitvoerlegging hebben plaats gehad.

„Van het gerezen geschil en van de daarop gevallen beslissing wordt telkens binnen tweemaal vier en twintig uren door den president van den landraad schriftelijke mededeeling gedaan aan den president van den landraad, die in eersten aanleg van de zaak kennis nam".

Dit artikel strekt ongetwijfeld ook ter verduidelijking en aanvulling van art. 360 Regl. Rechtsv.

Bij voormeld Koninklijk besluit werd de Gouverneur-Generaal ten slotte nog gemachtigd om, in den geest van dat besluit, de noodige wijzigingen te brengen in de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen.

Artikel 361.

De griffiers bij de raden van justitie houden, in een daartoe bestemd register, naauwkeurig aanteekening van de zaken, welke bij die collegien in hooger beroep worden aanhangig gemaakt. Die aanteekening moet bevatten de namen der partijen

en de dagteekening van het beklaagde vonnis, van het daarvan ingesteld beroep, van de ontvangst der stukken, van het vonnis in hooger beroep gewezen, en van de toezending van het proces aan den eersten regter, of, indien er voorziening in cassatie plaats heeft, aan het hoog-geregtshof.

Hiervoren is er reeds op gewezen hoe moeielijk het, bij gebreke van de noodige voorschriften, voor de griffiers bij de raden van justitie is, te weten aan wien de bij bovenstaand artikel bevolen „toezending van het proces", moet plaats hebben, zoomede hoe de praktijk medebrengt dat door hen, nadat het vonnis in hooger beroep gewezen is, een afschrift daarvan, zonder de processtukken, aan den eersten rechter, namelijk aan den president der inlandsche rechtbank of aan den residentierechter, wordt gezonden. Blijkt hun dan vervolgens, dat er geene cassatie is aangeteekend, zoo doen zij dien rechter met de processtukken, overeenkomstig het bepaalde bij art. 358 al. 2 Regl. Rechtsv., een authentiek afschrift toekomen van het in hooger beroep gewezen vonnis, in executorialen vorm opgemaakt, terwijl, indien er wel cassatie aangeteekend is, het vonnis en de processtukken gezonden moeten worden aan het Hoog-Gerechtshof.

Ten slotte zij hier nog aangeteekend, dat de door de commissie van 1839 ontworpen, en door Mr. Wichers, zoo goed als onveranderd, overgenomen voorschriften, vervat in art. 355 tot en met art. 361 Regl. Rechtsv., luidens art. 198 al. 2 Regl. Sumatra's Oostk., art. 204*a* al. 2 Regl. Menado (§ I, lett. *d* van Stbl. 1891 n°.93) en art. 194*a* al. 2 Regl. Amboina (§ I, lett. *e* van Stbl. 1891 n°. 94), ook in acht genomen moeten worden bij de procedure voor het Hoog-Gerechtshof, wanneer dit in appel kennis neemt van de daarvoor vatbare vonnissen gewezen door de residentiegerechten ter Sumatra's Oostkust, ter hoofdplaats Menado en in de residentie Amboina, terwijl bij het eerste lid van evengezegde artt. 198, 204*a* en 194*a* nog uitdrukkelijk is bepaald, dat op het hooger beroep van vonnissen van genoemde residentiegerechten bij den raad van justitie te Batavia en bij dien te Makasser de voorschriften van den zevenden titel van het eerste boek van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering van toepassing zijn. Met het oog echter op art. 456 n°. 1 Regl. Sumatra's Oostk. en op art. 232 Regl. Celebes kan die toepasselijkverklaring geacht worden overbodig te wezen.

ACHTSTE TITEL.

Van revisie.

Artikel 362.

Partijen kunnen ingevolge het tweede lid van artikel 160 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, in revisie komen van de aldaar bedoelde arresten, door het hoog-geregtshof in eersten aanleg gewezen.

Dit artikel is ontleend aan art. 359 Wetb. Rechtsv., hetwelk aldus luidt: „Partijen kunnen ingevolge de Wet op de zamenstelling der regterlijke magt en het beleid der justitie in revisie komen van arresten, door den hoogen raad in eersten aanleg gewezen".

Bij de wet, welke hier wordt aangehaald, is echter, blijkens art. 90, slechts in beginsel vastgesteld, dat de arresten door den Hoogen Raad ter eerste instantie in burgerlijke zaken gewezen, onderhevig zullen zijn aan revisie, doch wordt verder ten aanzien van dit middel verwezen naar het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering.

Daarentegen is voor Indië in het Reglement op de rechterlijke organisatie bepaald, wanneer revisie is toegelaten. Art. 160 al. 2 van dat Reglement, gewijzigd bij art. 4 van Stbl. 1887 n°. 153, schrijft namelijk voor: „Van de arresten in zaken, gelijkstaande met die, welke in eersten aanleg voor de raden van justitie gebragt zijnde, door deze niet in het hoogste ressort zouden zijn beslist, kan bij het hoog-geregtshof in revisie worden gekomen, bijaldien de zaak niet vatbaar is voor hooger beroep aan den Hoogen Raad der Nederlanden". Deze bepaling is blijkbaar ontleend aan art. 360 al. 1 Wetb. Rechtsv., met dit verschil evenwel, dat hierbij is voorgeschreven wanneer revisie *niet* toegelaten is, zijnde bij het eerste lid van art. 360, zooals het oorspronkelijk luidde, bepaald, dat genoemd middel niet wordt toegelaten in zaken, „gelijkstaande met die, welke voor de provinciale geregtshoven in eersten aanleg aangelegd zijnde, door dezelve in het hoogste ressort zouden zijn beslist". Later, bij art. 2 der wet van 26 April 1876 (Ned. Stbl. n°. 86), is van art. 360 al. 1 deze lezing vastgesteld: „Dit beroep in revisie wordt echter niet toegelaten in die zaken, waarin, zoo zij voor den gewonen regter gebragt hadden kunnen

worden, door dezen in het hoogste ressort zou zijn beslist, noch in zake van regtsweigering".

Over de vraag, welke rechter in dit artikel met de uitdrukking *gewone regter* wordt aangeduid, of daaronder alleen de arrondissementsrechtbank is te verstaan of ook de kantonrechter, wordt verschillend gedacht [1]). Tot een dergelijk verschil van gevoelen geeft echter art. 160 al. 2 Recht. Org. geene aanleiding, dewijl daarbij *de raden van justitie*, met welke raden blijkbaar die op Java zijn bedoeld, met name worden genoemd. Ingevolge dat wettelijk voorschrift nu is in de burgerlijke zaken, waarin het Hoog-Gerechtshof in eersten aanleg oordeelt, revisie toegelaten van 's Hofs arresten, — met uitzondering van die, welke vatbaar zijn voor hooger beroep aan den Hoogen Raad, — wanneer, bijaldien de zaak in eersten aanleg gebracht had kunnen worden voor een raad van justitie op Java, diens vonnis onderworpen zou zijn aan hooger beroep, wat, naar luid van art. 126 Recht. Org., zoo als dit is gewijzigd bij art. 3 van Stbl. 1887 n°. 153, het geval is, indien niet blijkt, dat de waarde der vordering ƒ 500.— of minder bedraagt.

Artikel 363.

De bepalingen der eerste en tweede afdeelingen van den zesden titel van dit boek, zijn op het middel van revisie toepasselijk.

Behalve dat in art. 361 Wetb. Rechtsv. verwezen wordt naar den „zevenden —" en niet naar den „zesden titel van dit boek", stemt bovenstaand artikel met dat art. 361 geheel overeen.

Artikel 364.

De partij welke in revisie wil komen, moet, alvorens hare wederpartij te doen dagvaarden, haar voornemen daartoe bij request aan het hoog-geregtshof te kennen geven en bepaling vragen van eenen dag, tegen welken zij, met inachtneming der termijnen voor de dagvaardingen voorgeschreven, hare wederpartij kan doen dagvaarden.

Ongerekend dat de in art. 362 Wetb. Rechtsv. gebezigde woorden: „den hoogen raad", in bovenstaand artikel vervangen zijn door: „het hoog-geregtshof", komen beide artikelen met elkander overeen.

---

1) Zie *Het Ned. burg. procesrecht* van Mr. van Boneval Faure, dl. I, blz. 365 en Mr. de Pinto's *Handleiding tot de wet op de regt. org.* (2de druk) 2de gedte., blz. 209.

Aan evengezegd artikel was in het ontwerp van Mr. Wichers nog een nieuw lid toegevoegd van dezen inhoud: „Bij het verzoekschrift moet worden gevoegd het bewijs, dat vóór het indienen van hetzelve, eene som van honderd gulden voor boete van revisie, ter griffie van het hoog-geregtshof is geconsigneerd geworden, of dat deswege wettelijk vrijstelling is bekomen".

Deze bepaling, werd, na de daartegen door het hoog-geregtshof bij zijn advies van 19 Juli 1847 ingebrachte bezwaren, overeenkomstig het voorstel van Mr. Wichers, achterwege gelaten [1]).

ARTIKEL 365.

Het hoog-geregtshof zal daarop onverwijld beschikken en bij een eenvoudig appointement op het request dien dag bepalen.

Hetzelve zal tevens twee raden-commissarissen uit deszelfs midden benoemen, ten overstaan van welke de dingtalen, voor zoo ver dezelve door partijen ter teregtzitting moeten worden gebragt en behandeld, zullen worden gevoerd.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 363 Wetb. Rechtsv. bestaat geen ander noemenswaardig verschil, dan dat het eerste lid van laatstgenoemd artikel aanvangt met: „De hooge raad enz.", en het tweede lid met: „Hij enz."

ARTIKEL 366.

In revisie zijn alleen toepasselijk de vormen voor de regtspleging in hooger beroep voorgeschreven bij artikel 339, (zullende het in deszelfs tweede lid vermelde verzoekschrift, in het aldaar bedoeld geval, het in artikel 364 vermeld request vervangen) 341, 344, 345, 346, 347, 348 en 349.

Bovenstaand artikel is ontleend aan art. 364 Wetb. Rechtsv., hetwelk echter in den toekomenden tijd is gesteld, terwijl daaraan de tusschen twee haakjes geplaatste woorden natuurlijk ontbreken; wijders zijn de slotwoorden van art. 364: „van de derde afdeeling van den zevenden titel van dit boek," weggelaten, welke woorden blijkbaar bij vergissing in art. 364 zijn overgenomen uit de vroegere wetsontwerpen, waarvan elke titel met eene nieuwe getallenreeks van artikelen begon [2]).

1) Zie blz. IX en XIII hiervoren.

2) Zie Mr. G. J. de Martini: *De Nederlandsche wetgeving,* op art. 364 Wetb. Rechtsv. en Mr. S. P. Lipman's *Wetboek van burg. regtsv.*, op art. 364.

De vraag is gedaan, of in revisie, waarin, gelijk het volgende artikel bepaalt, geprocedeerd moet worden als in zaken van gewone behandeling, de voor die behandeling in eersten aanleg, dan wel de in hooger beroep voorgeschreven procedure in acht moet worden genomen.

Naar de meening van Mr. de Pinto [1]) moet in revisie overeenkomstig het bepaalde bij art. 347 Wetb. Rechtsv. (art. 343 Regl. Rechtsv.) worden geprocedeerd, en is het enkel aan een verzuim te wijten, dat die bepaling niet in art. 364 van dat Wetboek is aangehaald. Zijns inziens zou het in strijd zijn met den aard van het middel, dat inderdaad een hooger beroep is, om in revisie te procedeeren op de wijze voor zaken van gewone behandeling in eersten aanleg bepaald, en zou art. 143 Wetb. Rechtsv. (art. 119 Regl. Rechtsv.) zelfs moeielijk toepassing kunnen vinden, omdat het niet wel mogelijk is te antwoorden op grieven, die men nog niet kent, zijnde het toch, volgens art. 343 Wetb. Rechtsv. (art. 339 Regl. Rechtsv.), hetwelk ook in revisie geldt, alleen dan noodig in de dagvaarding de middelen uit te drukken waarop het beroep is gegrond, wanneer de dagvaarding eene nieuwe vordering behelst. Hiertegen is echter, mijns inziens niet ten onrechte, door andere schrijvers [2]) aangevoerd, dat, aangezien art. 347 Wetb. Rechtsv. (art. 343 Regl. Rechtsv.) niet op de revisie toepasselijk is verklaard, partijen die van dat middel gebruik maken, elkander ook schrifturen van re- en dupliek kunnen doen beteekenen. Intusschen ware het zeker wenschelijk geweest, indien de Indische wetgever den omtrent bedoelde vraag bestaanden twijfel had opgelost.

Ingevolge de in art. 366 Regl. Rechtsv. *in parenthesi* geplaatste woorden, welke eerst bij de laatste herziening van het ontwerp van Mr. Wichers in het artikel werden gelascht, heeft de partij welke in revisie wil komen, wanneer hare tegenpartij woont of verblijf houdt op een eiland van Nederlandsch-Indië, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java gevestigd is, slechts het bij het laatste lid van art. 10 Regl. Rechtsv. bedoelde request in te dienen, en vervalt dat, vermeld in art. 364 van gezegd Reglement.

Artikel 367.

Diensvolgens kan de termijn van dagvaarding niet overeen-

1) *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de ged., blz. 503 en 504.

2) Zie Mr. Oudeman: *Het Ned. Wetb. van burg. regtsv.*, dl. II, blz. 40, en Mr. Vernède: *Handleiding tot de Ned. wetgeving*, op art. 364 Wetb. Rechtsv.

komstig artikel 340 worden vervroegd, en het geding moet altijd gevoerd worden als in zaken van gewone behandeling, al ware het in eersten aanleg summierlijk behandeld.

Vorenstaand artikel komt, zoo goed als geheel, overeen met art. 365 Wetb. Rechtsv., zoo als dit oorspronkelijk luidde, behalve dat de daar op het aangehaalde artikel volgende woorden: „dier afdeeling", zijn weggelaten, welke woorden blijkbaar bij vergissing waren overgenomen uit de vroegere wetsontwerpen, waarvan elke titel met eene nieuwe getallenreeks begon en de onderscheiding in afdeelingen en titels dus noodig was [1]).

Thans echter luidt art. 365 Wetb. Rechtsv., ingevolge de daarvan bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) vastgestelde lezing, aldus: „De termijn van dagvaarding kan niet worden vervroegd en het geding zal gevoerd worden als in eersten aanleg".

Artikel 368.

In geval door partijen in revisie op de teregtzitting voor raden-commissarissen eenig voorloopig verzoek wordt gedaan of eenige exceptie wordt voorgesteld, of tusschen partijen eenig incident opkomt, hetwelk eene regterlijke beslissing vordert, wordt zoodanig geschil voor raden-commissarissen voldongen, en verwijzen deze de partij naar eene teregtzitting van het hoog-geregtshof, zamengesteld zoo als bij artikel 370 is bepaald.

Tusschen dit artikel en art. 366 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat eigenlijk geen ander verschil, dan dat in laatstgezegd artikel natuurlijk gesproken wordt van: „den hoogen raad", en niet van: „het hoog-geregtshof".

Artikel 369.

De zaak ten principale wordt mede voor raden-commissarissen voldongen, en nadat door partijen conclusien zijn genomen, heeft gelijke verwijzing plaats.

Bovenstaand artikel is geheel gelijkluidend aan art. 367 Wetb. Rechtsv.

---

1) Zie de in de 2de noot op blz. 526 aangehaalde schrijvers op art. 365 Wetb. Rechtsv.

ARTIKEL 370.

Ten dage dienende houdt het hoog-geregtshof, zamengesteld overeenkomstig het bepaalde bij artikel 161 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, eene openbare teregtzitting.

Even als de vraag, wanneer revisie is toegelaten, in onderscheiding van de Nederlandsche wetgeving, niet in het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering beantwoord wordt, maar in het Reglement op de rechterlijke organisatie, zoo ook bepaalt laatstgezegd Reglement, en wel in art. 161, op welke wijze het Hoog-Gerechtshof moet zijn samengesteld, wanneer het in revisie recht spreekt, terwijl daarentegen art. 368 Wetb. Rechtsv. voorschrijft hoe de Hooge Raad, recht doende in revisie, samengesteld moet zijn. Dat art. 368 luidt als volgt:

„Ten dage dienende houdt de hooge raad, zamengesteld uit elf leden, de president of de raadsheer die hem vervangt daaronder begrepen, eene openbare teregtzitting.

„De zeven leden welke van de zaak in eersten aanleg hebben kennis genomen, zullen over het geding in revisie vonnissen.

„De hooge raad zal tot op het bepaald getal raadsheeren worden aangevuld door de oudste leden welke niet wettig mogen verhinderd zijn.

„Er zal op gelijke wijze worden voorzien in de aanvulling van een of meer der eerste regters, in geval van overlijden, wraking, uit hoofde van eene oorzaak sedert het vroeger gewijsde ontstaan, of wettig beletsel".

Met het oog op de bij dit artikel voorgeschreven samenstelling van den Hoogen Raad, recht doende in revisie, is er op gewezen dat de kans om dat middel met goed gevolg aan te wenden niet groot is. „Men denke niet eens" — aldus schrijft Mr. de Pinto" [1]) — „aan den mogelijken invloed van een in vele opzigten heilzaam *esprit de corps*, die alle vernietiging van een vonnis van ambtgenooten door ambtgenooten niet zeer waarschijnlijk maakt, omdat men *in dubio* altijd meer geneigd zal zijn te gelooven, dat de klagten tegen het vonnis zijner ambtgenooten ongegrond dan gegrond zijn. Doch men lette er op, dat de leden, die het eerste vonnis hebben gewezen, in den raad van revisie altijd *de groote meerderheid* behouden; en nu vooronderstelle men bij de leden van den hoogen raad zoo weinig

1) *Handleiding tot de Wet op de Regterlijke Organisatie en het Beleid der Justitie*, 2de ged., § 71 n°. 3, blz. 210 en 211, (2de druk).

bekrompene eigenliefde, zoo weinig vooringenomenheid met een eenmaal na rijp onderzoek geopenbaard gevoelen als men wil; men mag toch niet vergeten, dat zij menschen zijn. En is het dan wel aan te nemen of te denken, dat hij, die niet ligtvaardig, maar na naauwgezet onderzoek in gemoede een vonnis heeft gewezen, daarop na weinige weken of maanden nader zal terugkomen, erkennen, dat wat hij vonniste slecht gevonnisd was, en dat vonnis vernietigen? is het te denken, dat hij zich gemakkelijk zal laten overtuigen, en dat hij met de den regter passende kalmte en onpartijdigheid de klagten en bezwaren van hem zal kunnen beoordeelen, die voor hem komt pleiten tegen zijn eigen vonnis, die voor hem komt beweren dat hij verkeerd heeft regt gesproken, dat hij de daadzaken en omstandigheden niet goed heeft weten te waarderen, dat hij de wet verkeerd heeft begrepen en toegepast, geschonden misschien? Zoo veel kan van geen mensch verwacht, naauwelijks gevergd worden". Al deze bij de beraadslagingen over het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering tegen de tegenwoordige bepaling met kracht aangevoerde bezwaren hadden, naar de meening van Mr. de Pinto, ten gevolge moeten hebben, „òf dat men liever het geheele middel van revisie had laten varen, òf dat men haar had gebragt bij een andere kamer dan die in eersten aanleg over de zaak had kennis genomen, òf althans dat men den raad van revisie had zamengesteld uit een minder aantal leden, en in plaats van te bevelen, dat daarin zouden *moeten* zitting hebben de leden, die reeds in eersten aanleg over de zaak hadden geoordeeld, bepaald had, dat daarin *zooveel mogelijk andere leden* zouden zitting nemen".

Wat Indië betreft zou dit laatste denkbeeld bij de tegenwoordige inrichting van het Hoog-Gerechtshof niet onuitvoerbaar en niet met de wet in strijd zijn. Art. 161 Recht. Org., waarbij de samenstelling van het Hof van revisie wordt bepaald, luidt namelijk aldus:

„Het hoog geregtshof, regtdoende op eenen, krachtens het voorgaande artikel, gedanen eisch in revisie, oordeelt met negen regters.

„Om dit getal regters te verkrijgen zullen al de leden van het hoog geregtshof, de president en de vice-president daaronder begrepen, moeten zitting nemen, en zal daarenboven de president van den raad van justitie te Batavia in het hoog geregtshof worden overgeroepen, met het verder vereischt getal leden van dien raad, naar den rang hunner benoeming".

Deze regeling was, gelijk wel te nauwernood behoeft te worden gezegd, een gevolg van de omstandigheid, dat het Hoog-Gerechtshof

bij de invoering der wetgeving van 1848, blijkens art. 152 Recht. Org., was samengesteld uit één president, één vice-president, en slechts vijf raadsheeren. Thans evenwel bestaat het Hof uit één president, drie vice-presidenten en elf raadsheeren en behoeft het dus, om in revisie recht te kunnen doen, zijne gelederen niet alleen niet met elders aangeworven krachten te versterken, maar zou het zelfs in staat zijn om in revisie eene beslissing te nemen met negen leden, die in eersten aanleg, als wanneer een getal van vijf leden wordt vereischt [1]), in de zaak geene zitting hebben gehad. Eene dergelijke samenstelling is echter niet gebruikelijk. De regel is, — wanneer men van een regel kan spreken, waar het eene zaak geldt, welke zoo zelden voorkomt als die, waarvan hier de rede is, — dat het Hoog-Gerechtshof als Hof van revisie wordt samengesteld uit den president en de vier raadsheeren, die met hem de eerste kamer uitmaken en alzoo in eersten aanleg van de zaak kennis hebben genomen, benevens uit de drie vice-presidenten en den oudsten der overige raadsheeren. Die regel is zeker geheel in overeenstemming met den geest der wet. Nochtans schijnt het niet ongeoorloofd, dat het Hof van revisie, indien zulks nuttig of noodig mocht zijn, uit andere leden van het Hoog-Gerechtshof dan de zoo even gezegde, worden samengesteld.

Artikel 371.

De procureurs der partijen dragen ten dage dienende, vóór den aanvang der pleidooijen, de slotsom hunner genomen conclusien nogmaals voor.

Dit artikel is geheel gelijkluidend aan art. 369 Wetb. Rechtsv.

Artikel 372.

Een der raden-commissarissen, te wier overstaan het geding gevoerd is, doet summier rapport van den loop van hetzelve.

Met art. 370 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel, zoo goed als geheel, overeen.

Artikel 373.

De uitspraak wordt gedaan invoege als ten aanzien van het hooger beroep bij het hoog-geregtshof is bepaald.

---

1) Zie art. 154 al. 2, in verband met art. 28 al. 3 Recht. Org.

Tusschen vorenstaand artikel en art. 371 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat eigenlijk geen ander verschil dan dat de woorden: „het hoog-geregtshof", in de plaats zijn gekomen van de woorden: „de provinciale hoven", van welke woorden thans het woord: „provinciale", is vervallen.

ARTIKEL 374.

Verzoeken om verstek worden almede aan de uitspraak op de teregtzitting van het hoog-geregtshof in voege vermeld verwezen en, na gehoorde conclusie van den eischer, en des noods na gehouden pleidooi, beslist.

Dit artikel stemt geheel overeen met art. 372 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk luidde, behalve dat in laatstgezegd artikel natuurlijk gesproken wordt van: „den hoogen raad", en niet van: „het hoog-geregtshof".

Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) zijn echter in art. 372 Wetb. Rechtsv. de woorden: „den eischer", vervangen door: „de verschenen partij".

ARTIKEL 375.

De bepalingen van artikel 351 en 353 zijn ook in revisie toepasselijk.

In dit artikel zijn de bepalingen van art. 373 en van art. 375 Wetb. Rechtsv. bijeen gevoegd.

ARTIKEL 376.

In het geval van artikel 352 en 354 zal het hoog-geregtshof in revisie de zaak altijd tot zich trekken, en ten principale uitspraak doen.

Met art. 374 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel overeen, behalve dat de in eerstgezegd artikel gebezigde woorden: „de hoogen raad", natuurlijk vervangen zijn door: „het hoog-geregtshof".

Op bovenstaand artikel volgde in het ontwerp van Mr. Wichers nog een artikel, hetwelk aldus luidde: „Bij geheele of gedeeltelijke vernietiging of verbetering van het in eersten aanleg gewezen vonnis, wordt de teruggave van de voor boete geconsigneerde geldsom bevolen. Bij bekrachtiging wordt dezelve verbeurd verklaard."

Dit artikel werd echter, gelijk van zelf spreekt, geschrapt, toen het denkbeeld om, in geval van revisie eene geldsom voor boete te doen consigneeren, was verworpen.

NEGENDE TITEL.

Van het hooger beroep aan den hoogen raad der Nederlanden van arresten door het hoog-geregtshof in eersten aanleg gewezen.

Artikel 377.

Ten aanzien der termijnen en vormen in acht te nemen bij het instellen en voortzetten van het hooger beroep van arresten, door het hoog-geregtshof in eersten aanleg gewezen in de zaken bedoeld bij het laatste lid van artikel 160 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, en de wijze van procederen in die zaken bij den hoogen raad der Nederlanden, zullen de bepalingen worden opgevolgd, dienaangaande door den Koning vastgesteld of nader vast te stellen.

De bij bovenstaand artikel bedoelde bepalingen worden gevonden in het *Reglement*, *betreffende het hooger beroep aan den Hoogen Raad der* Nederlanden, *van de arresten in burgerlijke zaken*, *in eersten aanleg gewezen door het Hoog-Geregtshof van* Nederlandsch-Indië, hetwelk werd vastgesteld bij Koninklijk besluit van 28 September 1850 n°. 59 (Stbl. 1851 n°. 4).

Bij art. 1 van dat Reglement werd, overeenkomstig art. 159 en art. 160 al. 3 Recht. Org., bepaald dat hooger beroep aan den Hoogen Raad van arresten, door het Hoog-Gerechtshof in eersten aanleg in burgerlijke zaken gewezen, is toegelaten, indien de Gouverneur-Generaal of de Regeering van Nederlandsch-Indië, als vertegenwoordigende den lande, worden aangesproken als gedaagden wegens eene niet zakelijke, en geene belasting of pachten betreffende vordering, waarvan het onderwerp de waarde van *f* 10000.— te boven gaat.

Met betrekking tot laatstgezegd vereischte werd indertijd beslist, dat appel aan den Hoogen Raad was toegelaten, al kon ook het bedrag der vordering nog niet met juistheid berekend worden, wanneer slechts

voldoende bleek, dat het belang daarbij voor elke der partijen de som van *f* 10000.— overtrof [1]), terwijl, indien zulks niet voldoende bleek, de Hooge Raad geacht moest worden niet bevoegd te zijn om in hooger beroep van de zaak kennis te nemen, ook al mocht de al-, of niet bevoegdheid des eersten rechters in geschil wezen, zijnde toch het voorschrift van art. 333 Wetb. Rechtsv. (art. 328 Regl. Rechtsv.) niet opgenomen in voornoemd Reglement [2]).

Verder was met het oog op evengezegde, voor de appellabiliteit gestelde grens van *f* 10000.—, geen appel toegelaten, indien het onderwerp der vordering onbepaald was, dewijl in zoodanig geval de vordering niet gezegd kon worden genoemd bedrag te boven te gaan [3]). En zoo verklaarde de Hooge Raad bij arrest van 22 Januari 1885 [4]) de Indische Regeering niet ontvankelijk in haar hooger beroep van een arrest van het Hoog-Gerechtshof, omdat de daarbij, overeenkomstig de dagvaarding, uitgesproken veroordeeling strekte tot voldoening eener schadevergoeding, waarvan het bedrag niet bepaald, maar aan eene nadere regeling overgelaten was.

Niet lang daarna werden echter bovenbedoelde wettelijke bepalingen zoodanig gewijzigd, dat beslissingen als de even vermelde thans niet meer kunnen voorkomen. Bij art. 1 van Stbl. 1887 n°. 152 zijn namelijk de slotwoorden van art. 1 van Stbl. 1851 n°. 4: „waarvan het onderwerp de waarde van *tien duizend* gulden te boven gaat", vervangen door: „waarvan het onderwerp niet blijkt eene waarde te hebben van *tien duizend* gulden of minder", terwijl thans in art. 160 al. 2 en 3 Recht. Org., ten gevolge der daarin bij art. 4 van Stbl. 1887 n°. 153 gemaakte wijziging, geen geldswaardig bedrag meer wordt genoemd, maar eenvoudig gesproken wordt van het geval, dat de zaak niet-, of dat zij wel vatbaar is voor hooger beroep aan den Hoogen Raad. Dien ten gevolge is thans in de zaken welke in eersten aanleg gebracht moeten worden voor het Hoog-Gerechtshof, appel aan den Hoogen Raad toegelaten, wanneer geen bepaald geldswaardig bedrag gevorderd wordt, vermits alsdan niet blijkt dat het onderwerp der vordering eene waarde heeft van *f* 10000.— of minder.

---

1) Zie het arrest van den Hoogen Raad van 28 Juni 1872 (Wkbl. van het Recht, n°. 495), zoomede dat van 13 April 1855 (Het Recht in N. I., dl. XI, blz. 164 en vgg.).

2) Vergl. het arrest van den Hoogen Raad van 23 Januari 1854 (Het Recht in N. I., dl. IX, blz. 484 en vgg.).

3) Zie blz. 24 en vgg. der dissertatie van Mr. J. P. Metman: *De nonnullis locis in quibus differat methodus procedendi in foro civili ex codice indo-neerlandico a codice nostro.*

4) Wkbl. van het Recht, n°. 1144.

Ingevolge de artt. 159 en 160 Recht. Org. en art. 1 van Stbl. 1851 n°. 4 kan er slechts dan van appel aan den Hoogen Raad van door het Hoog-Gerechtshof in eersten aanleg gewezen arresten sprake wezen, wanneer de Gouverneur-Generaal of de Regeering van Nederlandsch-Indië als vertegenwoordigende den lande, zijn aangesproken als gedaagden. Heeft derhalve de aldus aangesproken Gouverneur-Generaal of Regeering van Nederlandsch-Indië een reconventioneelen eisch gedaan, welke van den eisch in conventie geheel onafhankelijk is, dan kan van het op dien reconventioneelen eisch gewezen arrest niet in appel worden gekomen bij den Hoogen Raad, dewijl in dat geval de Gouverneur-Generaal of de Regeering geen gedaagde is geweest [1]).

Wat overigens het in Stbl. 1851 n°. 4 afgekondigde Reglement betreft, eene verdere bespreking daarvan zou, als liggende deze buiten de grenzen, welke ik mij bij het schrijven van dit werk heb gesteld, hier, naar ik meen, niet op hare plaats zijn, en wordt alzoo achterwege gelaten [2]).

TIENDE TITEL.

Van verzet door derden.

Artikel 378.

Derden zijn bevoegd zich te verzetten tegen een vonnis hetwelk hunne regten benadeelt, indien noch zij, in persoon of wettelijk vertegenwoordigd, noch ook diegenen welke zij vertegenwoordigen, in het regtsgeding zijn geroepen, of door voeging of tusschenkomst partij zijn geweest.

Van dit artikel, ontleend aan art. 376 Wetb. Rechtsv., is bij de laatste herziening van het ontwerp van Mr. Wichers, de tegenwoordige redactie vastgesteld, welke blijkbaar niet strekt om den zin van

---

1) Zie het arrest van den Hoogen Raad van 1 Juni 1887 (Het Recht in N. I., dl. XXIX, blz. 309 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 743).

2) Zie over bovenbedoeld Reglement blz. 194 en vgg. van Mr. J. H. Abendanon's: *Publiek- en privaatrechtelijke verhoudingen tusschen Nederland en de Nederlandsche Koloniën*, en blz. 20 en vgg. van de in de 3de noot op de vorige bladzijde aangehaalde dissertatie van Mr. Metman, zoomede blz. 16 en vgg. der door Mr. der Kinderen in dl. XIV van Het Recht in N. I. van die dissertatie gegeven recensie.

dat artikel te wijzigen of te veranderen, maar eeniglijk ten doel heeft daarvan eene juistere lezing te geven en het alzoo te verduidelijken. Gezegd artikel luidt aldus: „Derden zijn bevoegd zich te verzetten tegen een vonnis hetwelk hunne regten benadeelt, indien zij noch in persoon, noch wettiglijk vertegenwoordigd, of indien zij welke zij vertegenwoordigen, in het regtsgeding niet zijn geroepen, of door voeging of tusschenkomst geene partij zijn geweest".

Artikel 379.

Dit verzet wordt beoordeeld door den regter, bij wien zoodanig vonnis is gewezen. Het wordt aangebragt door eene dagvaarding tegen alle de partijen tusschen welke hetzelve is gevallen, en de algemeene voorschriften omtrent de wijze van procederen zijn op dit verzet toepasselijk.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 377 Wetb. Rechtsv. bestaat geen noemenswaardig verschil.

Artikel 380.

Indien zoodanig vonnis aan eenen derde is tegengeworpen in een regtsgeding, en het verzet daartegen is ingesteld op den voet van het vorige artikel, staat het vrij aan den regter voor wien dat regtsgeding aanhangig is, indien daartoe gronden bestaan, de schorsing van hetzelve toe te staan, tot dat het ingestelde verzet zal zijn uitgewezen.

Met art. 378 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, stemt bovenstaand artikel in allen deele overeen.

Artikel 381.

De regter die over een verzet van derden oordeelt, kan, indien daartoe gronden bestaan, de uitvoering van het aangevallen vonnis schorsen, tot dat het verzet zal zijn uitgewezen.

Dit artikel is geheel gelijkluidend aan art. 379 Wetb. Rechtsv.

Artikel 382.

Bij wettiging van het verzet wordt het vonnis, waartegen

dit gerigt is geweest, alleen in zoo ver verbeterd als het de regten van derden heeft benadeeld, ten zij het onsplitsbare der gevallen uitspraak eene geheele vernietiging daarvan noodzakelijk mogt maken.

Tusschen vorenstaand artikel en art. 380 Wetb. Rechtsv. bestaat geen noemenswaardig verschil.

Artikel 383.

Bij verwerping van het verzet kan hij, die hetzelve heeft ingesteld, verwezen worden in eene boete de som van honderd gulden niet te bovengaande, onverminderd de vordering tegen denzelven tot vergoeding van kosten, schaden en interessen, indien daartoe gronden mogten zijn.

Dit artikel werd overgenomen uit art. 381 Wetb. Rechtsv. met slechts deze wijziging, dat het bedrag der boete, daar op ƒ 50.— gesteld, werd verhoogd tot ƒ 100.— Naar aanleiding hiervan schreef Mr. Wichers in zijne nota van toelichting, dat hij meende bij gezegd artikel de algemeene aanmerking te kunnen maken, dat de in het Nederlandsche Wetboek van burgerlijke rechtsvordering vastgestelde geldboeten doorgaande voor Indië waren verhoogd geworden.

Intusschen is bovenstaand artikel, even als met art. 381 Wetb. Rechtsv. is geschied bij art. 4 der wet van 7 April 1869 (Ned. Stbl. n°. 55), ingetrokken bij art. 5 van Stbl. 1872 n°. 13.

Artikel 384.

De bepalingen van dezen titel zijn mede toepasselijk op arresten door het hoog-geregtshof gewezen.

In het ontwerp der commissie van 1839 kwam aan het slot van den volgenden titel, handelende over request-civiel, deze, niet aan de Nederlandsche burgerlijke rechtsvordering ontleende bepaling voor: „De voorschriften van dezen en van den voorgaanden titel zijn toepasselijk op arresten van het hoog geregtshof, in eersten aanleg of in hooger beroep gewezen". Van dit artikel werd door Mr. Wichers, — die wellicht vreesde, dat daaruit de onjuiste gevolgtrekking kon worden gemaakt, dat ook tegen de door het Hoog-Gerechtshof in eersten aanleg gewezen, doch voor revisie of appel vatbare arresten waarin

was berust, het middel van request-civiel open stond, — de tegenwoordige lezing ontworpen, terwijl het artikel door hem werd geplaatst aan het slot zoowel van den tienden, als van den elfden titel.

Waarom die bepaling in het leven geroepen is, blijkt intusschen uit de officieele bescheiden niet.

Dat derden bevoegd zijn om zich te verzetten tegen alle soorten van vonnissen, door welken rechter ook gewezen, en dat zoodanig verzet derhalve ook is toegelaten tegen de vonnissen van den hoogsten rechter, behoefde bij de overeenstemming, welke tusschen de bepalingen der Nederlandsche en der Indische burgerlijke rechtsvordering met opzicht tot het middel van verzet door derden bestaat, wel niet uitdrukkelijk voor Indië te worden bepaald. Dienaangaande toch bestaat geen de minste twijfel, naar ik meen, bij de meest bekende schrijvers over het Nederlandsche procesrecht. Alleen wordt verzet door derden niet toelaatbaar geacht tegen de arresten door den Hoogen Raad in cassatie gewezen, en wel op grond dat, aangezien de cassatierechter slechts heeft te beoordeelen of de wet, al dan niet, is geschonden of verkeerd toegepast, en cassatie dus eigenlijk niet is eene derde instantie, noch een nieuw onderzoek der zaak *qua talis* bij een hoogeren rechter, derden door eene in cassatie genomen beslissing niet benadeeld kunnen worden, terwijl, indien zij door het aangevallen vonnis of arrest benadeeld zijn, niets hen belet daartegen op te komen bij verzet door derden [1]). Met het oog nu hierop zou men wellicht kunnen meenen, dat art. 384 Regl. Rechtsv., hetwelk in het algemeen spreekt van door het Hoog-Gerechtshof gewezen arresten, ten doel heeft om ook verzet door derden toe te laten tegen de arresten door het Hof in cassatie gewezen. Waarschijnlijk komt mij zulks evenwel niet voor, daar toch niet is aan te nemen, dat, zonder eenige opgave van redenen, zou zijn afgeweken van evenvermelde, zeker niet op ondeugdelijke gronden steunende zienswijze. Veeleer zou ik denken dat, dewijl in den tienden en elfden titel steeds van *vonnissen* wordt gesproken, de vrees dat daaronder 's Hofs vonnissen, welke art. 28 al. 1 Recht. Org. uitdrukkelijk *arresten* noemt, niet begrepen zouden worden, der commissie van 1839 aanleiding heeft gegeven tot het ontwerpen van de hier besproken bepaling. Met dat al valt niet te ontkennen, dat op menige andere plaats, onder anderen in het opschrift van het tweede boek van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering en in het opschrift van den eersten titel van datzelfde boek, enkel het woord *vonnissen* gebezigd wordt,

---

1) Zie Mr. de Pinto's *Handleiding tot het Wetb. van burg. Regtsv.*, 2de gedte., blz. 510 en 511.

niettegenstaande daar onder dat woord, zonder eenigen twijfel, ook de arresten zijn te verstaan van het Hoog-Gerechtshof.

ELFDE TITEL.

Van request-civiel.

Artikel 385.

De vonnissen op tegenspraak in het laatste ressort gewezen, en die welke op verstek gewezen en niet meer vatbaar voor verzet zijn, kunnen herroepen worden, op het verzoek van degenen die partij geweest, of geroepen zijn, om de volgende redenen:

1°. indien de beslissing berust op na derzelver uitspraak ontdekt bedrog of arglist der wederpartij in de procedures gepleegd;

2°. indien uitspraak is gedaan omtrent zaken welke niet waren geeischt;

3°. indien meer is toegewezen dan geeischt is geworden;

4°. indien verzuimd is op een der gedeelten van den eisch uitspraak te doen;

5°. indien tusschen dezelfde partijen, op dezelfde gronden en door denzelfden regter, tegenstrijdige vonnissen in het hoogste ressort gewezen zijn;

6°. indien in hetzelfde vonnis tegenstrijdige beschikkingen zijn;

7°. indien gevonnisd is op stukken die na het vonnis voor valsch erkend of valsch verklaard zijn;

8°. indien men, na het vonnis, stukken van eenen beslissenden aard nader in handen heeft bekomen, welke door toedoen van de wederpartij waren achter gehouden.

Luidens den aanhef van bovenstaand artikel, hetwelk zoo goed als in allen deele overeenstemt met art. 382 Wetb. Rechtsv., zoo als dit oorspronkelijk luidde, is in de eerste plaats request-civiel, om de in dat artikel opgesomde redenen, toegelaten tegen de vonnissen op tegenspraak in het laatste ressort gewezen. Dien ten gevolge kan, hoewel

het middel van request-civiel onbekend is in de inlandsche, ook voor de residentiegerechten geldende rechtspleging, van dat middel gebruik worden gemaakt tegen de vonnissen door de raden van justitie in hooger beroep gewezen van de uitspraken eener inlandsche rechtbank of van een residentiegerecht. Die vonnissen toch zijn, luidens art. 127 n°. 2 Recht. Org., art. 39 n°. 2 Regl. Sumatra's Westk. en art. 43 n°. 2 Regl. Celebes, vonnissen in het laatste ressort, terwijl zij, blijkens art. 359 Regl. Rechtsv., steeds beschouwd moeten worden als op tegenspraak te zijn gewezen [1]). Hetzelfde geldt met opzicht tot de arresten van het Hoog-Gerechtshof, in de gevallen waarin dit geroepen is om in appel kennis te nemen van door een residentiegerecht gedane uitspraken.

Overeenkomstig het bepaalde bij art. 382 nos. 2, 3 en 4 Wetb. Rechtsv., schrijft art. 385 Regl. Rechtsv. in nos. 2, 3 en 4 voor, dat er grond bestaat tot het instellen van request-civiel, wanneer de rechter het verbod heeft overtreden om uitspraak te doen omtrent zaken, welke niet zijn geëischt, of meer toë te wijzen dan geëischt is geworden, dan wel zijne verplichting niet is nagekomen om op alle gedeelten van den eisch recht te doen; in afwijking daarentegen van de Nederlandsche wet, waarin zoodanige bepalingen niet voorkomen, wordt van evenbedoeld verbod in het derde lid van art. 50 Regl. Rechtsv. en van gezegde verplichting in het tweede lid van datzelfde artikel uitdrukkelijk melding gemaakt. Zoodoende zou, indien de Indische rechter uitspraak mocht hebben gedaan omtrent zaken, welke niet waren geëischt, of meer mocht hebben toegewezen dan geëischt was, dan wel verzuimd had op een der gedeelten van den eisch recht te doen, tegen zijn vonnis zoowel het middel van cassatie, — wegens schending namelijk van het bepaalde bij het derde of tweede lid van art. 50 Regl. Rechtsv., — als het middel van request-civiel kunnen worden aangewend, ware het niet dat, ingevolge art. 176 Recht. Org., het beroep in cassatie niet wordt toegelaten, wanneer eenig ander middel van voorziening aanwezig is. Op grond toch van dit voorschrift zou hij, die in een der hier vermelde gevallen een beroep in cassatie instelde, hiermede niet ontvankelijk moeten worden verklaard, als kunnende hij gebruik maken van het middel van request-civiel. Aangezien de ten aanzien van dat middel bestaande

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia van 1 Mei 1869, in n°. 309 Wkbl. van het Recht, en de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 20 Juni 1869, van 21 Januari 1875, van 15 Januari 1880 en van 22 Januari 1884, in nos. 310, 609, 868 en 1136 van genoemd Weekblad.

bepalingen ook van toepassing zijn op de vonnissen door de raden van justitie gewezen in hooger beroep van het vonnis eener inlandsche rechtbank, geldt het zoo even gezegde ook met opzicht tot bedoelde vonnissen [1]).

Ten slotte zij hier nog opgemerkt, dat bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) aan art. 382 n°. 1 Wetb.. Rechtsv. nog de volgende woorden zijn toegevoegd: „of een opgelegde eed door den strafregter is verklaard valschelijk te zijn afgelegd, tenzij het geldt den beslissenden eed in artikel 1966, 1°. Burgerlijk Wetboek bedoeld", en dat aldus, overeenkomstig het gevoelen der meeste schrijvers, eene te voren bestaande rechtsvraag is opgelost [2]).

Artikel 386.

Minderjarigen zullen daarenboven tot het verzoeken van zoodanige herroeping nog ontvankelijk zijn, indien zij niet verdedigd zijn geweest.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 383 Wetb. Rechtsv.

Artikel 387.

Indien er slechts grond is om herroeping te verzoeken van een gedeelte van het vonnis, zal dat gedeelte alleen worden herroepen, ten zij de andere deelen van het vonnis daarvan afhangen.

Met art. 384 Wetb. Rechtsv. stemt bovenstaand artikel in allen deele overeen.

Artikel 388.

Het request-civiel zal met dagvaarding beteekend worden binnen drie maanden, te rekenen van den dag waarop het vonnis, waarover men zich beklaagt, aan den persoon of te zijner woonplaats zal zijn beteekend; behoudens de bepalingen van het tweede en derde lid van artikel 339, welke ook te dezen toepasselijk zijn.

Die termijn wordt op zes maanden gesteld voor den betee-

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 10 November 1898, opgenomen in Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXXI, blz. 367 en vgg., en de daar aangehaalde arresten.

2) Zie blz. 143 van *De wet van 7 Juli 1896 enz.*, door Mr. Hartogh en Mr. Cosman.

kende, die woonachtig is op een der eilanden van Nederlandsch-Indie, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java gevestigd is.

Tegen minderjarigen zal, in het geval van artikel 386, de termijn niet loopen, dan van den dag, na hunne meerderjarigheid, op welken de beteekening van het vonnis aan hun persoon of te hunner woonplaats gedaan is.

Met uitzondering van de slotbepaling van het eerste lid, en van het voorschrift, vervat in het tweede lid van vorenstaand artikel, welke beiden nieuw zijn, bestaat er tusschen dat artikel en art. 385 Wetb. Rechtsv., zooals dit oorspronkelijk gelezen werd, eigenlijk geen ander verschil, dan dat in het tweede lid van laatstgenoemd artikel op het woord: „termijn", nog de woorden: „van drie maanden" volgden.

Thans echter is, ingevolge de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), het slot van art. 385 al. 1 Wetb. Rechtsv. aldus gewijzigd, dat op de woorden: „waarover men zich beklaagt", deze woorden volgen: „is uitgesproken of, zoo dit bij verstek gewezen is, van den dag, waarop het niet meer vatbaar is voor verzet", terwijl het tweede lid van dat art. 385 aldus luidt: „Deze termijn gaat in het geval van artikel 383 eerst in op den dag der meerderjarigheid".

Wat verder vorenstaand artikel betreft, bij eene vergelijking van het eerste en tweede lid daarvan met het eerste en tweede lid van art. 334 Regl. Rechtsv. blijkt, dat de wettelijke voorschriften betreffende de termijnen waarbinnen appel is toegelaten, en die, waarbinnen van het middel van request-civiel gebruik kan worden gemaakt, in allen deele met elkander overeenstemmen. Deze overeenstemming bestaat ook voor zooveel de niet tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java behoorende deelen der Buitenbezittingen betreft, daar bij art. 226 n°. 9 Regl. Sumatra's Westk. en bij art. 232 n°. 10 Regl. Celebes van het tweede lid van art. 388 Regl. Rechtsv. volkomen dezelfde lezing is vastgesteld als van het tweede lid van art. 334 van laatstgezegd Reglement, welke lezing hiervoren bij de bespreking dezer laatste bepaling reeds bekend gesteld is. Al hetgeen hiervoren omtrent de, in geval van appel in acht te nemen termijnen is medegedeeld, kan dien ten gevolge geacht worden van toepassing te zijn voor zooveel het middel van request-civiel aangaat, zoodat hier, naar ik meen, kan worden volstaan met eene verwijzing naar het daar gezegde.

De bij art. 388 Regl. Rechtsv. bepaalde termijnen moeten, aan-

gezien zij zijn voorgeschreven in het belang van degenen, tegen wie men van het middel van request-civiel gebruik wenscht te maken, geacht worden fataal te zijn [1]). Volgens gezegd artikel vangen zij aan met den dag, waarop het vonnis, waarover men zich beklaagt, aan den persoon of te zijner woonplaats zal zijn beteekend. Dat hier het woord *beteekenen* in een niet te beperkten zin is op te vatten, zoodat daaronder elke wettelijke wijze, waarop partijen met den inhoud van het vonnis in wetenschap worden gesteld, begrepen is, valt, mijns inziens, wel niet te betwijfelen. Immers bij eene andere opvatting van dat woord zou het onmogelijk zijn van het middel van request-civiel gebruik te maken tegen de vonnissen door de raden van justitie in hooger beroep gewezen van de uitspraken eener inlandsche rechtbank of van een residentiegerecht, vermits van die vonnissen, waartegen overigens, gelijk reeds is opgemerkt, gezegd middel openstaat, geene beteekening plaats heeft, wordende, blijkens art. 197 Inl. Regl. en de hiermede overeenstemmende artikelen van de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen [2]), op last van den voorzitter der inlandsche rechtbank of van den residentierechter, eenvoudig aan partijen aangezegd, dat het vonnis bij hem ingekomen is, onder mededeeling dat daarvan door haar inzage of een afschrift ter griffie kan worden verkregen.

Artikel 389.

Ten aanzien van vonnissen bij verstek, begint de termijn te loopen van den dag, waarop het verzet niet meer ontvankelijk zal zijn.

Eene bepaling, als die in dit artikel vervat, werd niet aangetroffen in het Nederlandsche Wetboek van burgerlijke rechtsvordering van 1838. Dien ten gevolge werd door een der schrijvers over dit Wetboek, reeds korten tijd na de invoering daarvan, de opmerking gemaakt, dat de eischer in eene verstekzaak het steeds in zijne macht had den gedaagde te beletten van het middel van request-civiel gebruik te maken [3]). Volgens art. 382 Wetb. Rechtsv. toch was request-civiel slechts toegelaten tegen bij verstek gewezen vonnissen, welke niet meer vatbaar waren voor verzet, terwijl blijkens art. 81 van dat Wetboek,

---

1) Zie het vonnis van den raad van justitie te Batavia, dd. 7 Maart 1872 (Wkbl. van het Recht, nº. 519).

2) Die artikelen zijn vermeld in de 1ste noot op blz. 518.

3) Zie blz. 170 van Mr. Lipman's *Wetb. van burg. regtsv.*

zoo als het oorspronkelijk luidde, verzet tegen een verstekvonnis ontvankelijk was, zoolang de tenuitvoerlegging daarvan nog niet had plaats gehad. Wanneer dus de eischer, na het verstekvonnis te hebben doen beteekenen, slechts drie maanden wachtte met de tenuitvoerlegging, dan was de gedaagde buiten de mogelijkheid gesteld om het middel van request-civiel aan te wenden, aangezien alsdan de daarvoor gestelde termijn verstreken was, terwijl te voren van dat middel geen gebruik kon worden gemaakt, als zijnde het vonnis nog voor verzet vatbaar.

Op grond echter dat eene dergelijke ongerijmdheid niet door de wet kon bedoeld zijn, meenden verschillende schrijvers te moeten aannemen, dat, tegen een vonnis bij verstek, de termijn om request-civiel in te dienen eerst aanvangt op het oogenblik, dat het vonnis niet meer vatbaar is voor verzet [1]).

In dezen zin is ook bij bovenstaand, door Mr. Wichers ontworpen artikel de moeielijkheid opgelost, waartoe de Nederlandsche wet aanleiding gaf, terwijl, voor zooveel laatstbedoelde wet betreft, die moeielijkheid thans op dezelfde wijze is opgeheven bij het eerste lid van art. 385 Wetb. Rechtsv., zoo als dit gelezen wordt ingevolge de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103).

Artikel 390.

Indien de partij die in het ongelijk is gesteld overleden mogt zijn binnen de hierboven genoemde termijnen, is de bepaling van artikel 337 toepasselijk.

Dit artikel stemt overeen met art. 386 Wetb. Rechtsv.

Artikel 391.

Indien het request-civiel gegrond is op valschheid, bedrog, arglist of het ontdekken van nieuwe stukken, zullen de termijnen slechts loopen van den dag af, op welken, het zij de valschheid, het zij het bedrog of de arglist bekend, of de stukken ontdekt zullen zijn, mits, in die laatste gevallen, die dag bij geschrifte kunne bewezen worden.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 387 Wetb. Rechtsv. bestaat geen verschil.

---

1) Zie de *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.* van Mr. de Pinto, 2de gedte., blz. 530, § 280 n°. 1, en *Het Ned. Wetb. van burg. regtsv.* van Mr. Oudeman, dl. I, blz. 61 en 62.

Artikel 392.

Indien er strijdigheid van vonnissen plaats heeft, loopt de termijn sedert den dag der beteekening van het laatste vonnis.

Bovenstaand artikel is woordelijk gelijkluidend aan art. 388 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk gelezen werd. Bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) zijn echter in dat art. 388 de woorden: „sedert den dag der beteekening enz." vervangen door: „sedert de uitspraak van het laatste vonnis of, zoo dit bij verstek gewezen is, van den dag, waarop het niet meer vatbaar is voor verzet".

Dat, in verband met het bepaalde bij art. 289 Regl. Rechtsv., bij bovenstaand artikel ook eene dergelijke voorziening getroffen had moeten zijn voor het geval, dat van de daar bedoelde vonnissen het laatste bij verstek mocht zijn gewezen, is duidelijk.

Artikel 393.

Het request-civiel wordt aan denzelfden regter ingediend, welke het beklaagde vonnis heeft gewezen.

Indien het beklaagde vonnis wordt overgelegd in eene zaak hangende voor eenen anderen regter, kan deze, naar de omstandigheden, in de behandeling dier zaak voortgaan of dezelve schorsen.

Behalve dat de, in het tweede lid van art. 389 Wetb. Rechtsv. gebezigde woorden: „eene andere regtbank", in bovenstaand artikel vervangen zijn door: „eenen anderen regter", stemmen beide artikelen met elkander overeen.

Artikel 394.

Het request-civiel zal worden ingediend door eene dagvaarding in den gewonen vorm, en beteekend worden aan de partij of aan hare woonplaats.

Hetzelve zal de middelen behelzen waarop het verzoek gegrond is; geene andere middelen dan deze kunnen, het zij op de teregtzitting, het zij bij schrifturen, worden aangevoerd.

Ongerekend de vervanging van de, in het tweede lid van art. 390 Wetb. Rechtsv. gebezigde woorden: „noch ...., noch", door: „het zij ...., het zij", stemt bovenstaand artikel met dat art. 390 overeen.

Artikel 395.

De partij welke tegen het vonnis opkomt, zal gehouden zijn, vóór dat zij het request-civiel laat beteekenen, en op straffe van vervallen-verklaring, eene som van twee honderd gulden als boete, en eene som van honderd gulden voor schaden en interessen harer wederpartij, in consignatie te brengen, onverminderd hoogere schaden en interessen, indien hiertoe termen zijn.

Met eenige wijziging, wat den aanhef betreft en het bedrag der als boete te consigneeren sommen, werd bovenstaand artikel overgenomen uit art. 391 Wetb. Rechtsv. Nadat echter dit laatste artikel was ingetrokken bij art. 2 der wet van 7 April 1869 (Ned. Stbl n°. 55), werd ook overgegaan tot de intrekking van art. 395 Regl. Rechtsv., en wel bij art. 3 al. 1 van het hiervoren besproken Koninklijk besluit van 6 November 1871 n°. 22 (Stbl. 1872 n°. 13).

Artikel 396.

Het request-civiel verhindert de tenuitvoerlegging van het beklaagde vonnis niet, en deze zal door geen regterlijk bevel belet kunnen worden.

Dat bovenstaand artikel, hetwelk zoo goed als woordelijk overeenstemt met art. 392 Wetb. Rechtsv., ook geldt met opzicht tot de vonnissen door de raden van justitie in appel van een landraadvonnis gewezen, dat namelijk de tenuitvoerlegging van die vonnissen niet verhinderd wordt door het request-civiel, werd door den raad van justitie te Batavia bij vonnis van 23 Juli 1869 [1]) beslist.

Artikel 397.

Het vonnis waarbij het request-civiel verworpen wordt, zal den eischer verwijzen in de hierboven bepaalde boete, schaden en interessen, onverminderd hoogere schaden en interessen, indien daartoe termen zijn.

Dit artikel, ontleend aan art. 393 Wetb. Rechtsv., werd ingetrokken bij art. 3 al. 1 van meergemeld Koninklijk besluit van 6 November 1871 n°. 22 (Stbl. 1872 n°. 13), nadat de intrekking van gezegd art. 393 had plaats gehad bij art. 2 der wet van 7 April 1869.

---

1) Wkbl. van het Recht, n°. 338.

Artikel 398.

Indien het request-civiel wordt aangenomen, zal het vonnis worden herroepen, en de partijen in denzelfden staat terug gebragt, in welken zij vóór het vonnis waren; de geconsigneerde gelden en hetgeen, ten gevolge van de veroordeeling bij het vonnis uitgesproken, genoten of ontvangen is, zullen worden terug gegeven.

Indien het request-civiel wordt aangenomen ter zake van strijdigheid van vonnissen, wordt bij de uitspraak bevolen dat het eerst gewezen vonnis alleen van kracht zal zijn.

Met art. 394 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk luidde, stemt bovenstaand artikel, zoo goed als geheel, overeen.

Nadat echter het eerste lid van art. 394 bij art. 2 der wet van 7 April 1869 was gewijzigd, werd ook in het eerste lid van art. 398 Regl. Rechtsv.. eene gelijke wijziging gebracht. Bij art. 3 al. 2 van het Koninklijk besluit van 6 November 1871 n°. 22 (Stbl. 1872 n°. 13) werd namelijk van die wettelijke bepaling de volgende lezing vastgesteld: „Indien het request civiel wordt aangenomen, zal het vonnis worden herroepen en de partijen in denzelfden staat teruggebragt, in welken zij voor het vonnis waren; hetgeen ten gevolge van de veroordeeling bij het vonnis uitgesproken, genoten of ontvangen is, zal worden teruggegeven."

Artikel 399.

Het geschil ten principale waarover het herroepen vonnis zal gewezen zijn, zal gevoerd worden voor denzelfden regter, die over het request-civiel gevonnisd heeft.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 395 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat geen ander verschil dan dat de in gezegd art. 395 gebezigde woorden: „dezelfde regtbank", vervangen zijn door: „denzelfden regter".

Artikel 400.

Na een eerst request-civiel, het zij hetzelve aangenomen of verworpen zij, zal men geen tweede kunnen indienen, het zij

tegen het vonnis op request-civiel gewezen, het zij tegen het vonnis hetwelk, na de aanneming van dat request, ten principale zal hebben beslist.

Tusschen dit artikel en art. 396 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat geen noemenswaardig verschil.

ARTIKEL 401.

De bepalingen van dezen titel zijn mede toepasselijk op arresten door het hoog-geregtshof gewezen.

Ten aanzien van bovenstaand artikel, hetwelk woordelijk overeenstemt met art. 384 Regl. Rechtsv., valt, even als met opzicht tot laatstgezegd artikel, de opmerking te maken, dat het door de commissie van 1839 waarschijnlijk ontworpen is, omdat deze vreesde dat, aangezien in den geheelen titel, handelende over het middel van request-civiel, steeds van *vonnissen* wordt gesproken, de vonnissen van het Hoog-Gerechtshof, welke art. 28 al. 1 Recht. Org. uitdrukkelijk *arresten* noemt, daaronder niet begrepen zouden worden.

TWAALFDE TITEL.

Van de wijze van procederen in cassatie.

ARTIKEL 402.

Het beroep in cassatie moet worden ingesteld binnen drie maanden, te rekenen van den dag waarop het vonnis waartegen wordt opgekomen, aan den persoon of te zijner woonplaats zal zijn beteekend, op straffe van verval; behoudens de bepalingen van het tweede en derde lid van artikel 339, welke ook te dezen toepasselijk zijn.

Die termijn wordt gesteld op zes maanden voor den beteekende, die woonachtig is op een der eilanden van Nederlandsch-Indie, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java gevestigd is.

In de gevallen waarin de wettelijke bepalingen voor het hooger beroep eenen korteren termijn hebben voorgeschreven, wordt

ook de termijn voor het beroep in cassatie verkort, en gesteld op het dubbele van den termijn in die gevallen voor het hooger beroep bepaald.

Van vorenstaand artikel stemt het eerste lid overeen met art. 398 al. 1 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk werd vastgesteld, behalve dat hierbij niet slechts gesproken wordt van *vonnissen*, maar ook van *arresten* en dat daaraan de woorden: „behoudens enz." ontbreken. Verder is het tweede lid van vorenstaand artikel nieuw, terwijl het derde lid, dat weder ontleend is aan het tweede lid van evengezegd art. 398, van dit laatste niet noemenswaardig verschilt.

Tegen welke beslissingen voorziening in cassatie is toegelaten en in welke gevallen van dat middel gebruik kan worden gemaakt, werd hiervoren in de Inleiding [1]) reeds gezegd; hoe in cassatie moet worden geprocedeerd leeren de thans te bespreken artt. 402 en vgg. Regl. Rechtsv., welke, met uitzondering van art. 432, waarbij de procedure in geval van voorziening in cassatie tegen door inlandsche rechtbanken gewezen vonnissen geregeld is, uitsluitend handelen over de cassatie van de daarvoor vatbare vonnissen der raden van justitie, terwijl eindelijk nog een afzonderlijk artikel, art. 433, is gewijd aan de voorziening in cassatie van den procureur-generaal bij het Hoog-Gerechtshof *in het belang der wet.*

Evenbedoelde artikelen behelzen geen enkel voorschrift betreffende de cassatie van beschikkingen op eenvoudige verzoekschriften, terwijl te dien aanzien ook later niet de noodige bepalingen in het leven zijn geroepen, gelijk hier te lande is geschied bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124). Niettemin wordt algemeen aangenomen, dat eene voorziening in cassatie tegen beschikkingen op eenvoudige verzoekschriften alleszins geoorloofd is. Met opzicht tot door den raad van justitie te Batavia genomen beschikkingen op een verzoek tot het verbieden der inschrijving van een handels- of fabrieksmerk, is zelfs uitdrukkelijk bepaald, dat cassatie toegelaten is, namelijk bij het voorlaatste lid van art. 3 van Stbl. 1885 n°. 109, volgens hetwelk van bedoelde beschikkingen binnen ééne maand na den dag der beslissing beroep in cassatie kan worden ingesteld, en wel, luidens het laatste lid van gezegd artikel, bij een daartoe strekkend verzoekschrift, dat aan den belanghebbende moet worden beteekend.

1) Zie blz. LXXVII en vgg.

Intusschen blijkt ten duidelijkste uit den inhoud der voorschriften, vervat in den titel van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering, handelende over cassatie, dat die voorschriften uitsluitend betrekking hebben op cassatie van op tegenspraak gewezen vonnissen, en kunnen zij meerendeels dan ook alleen bij cassatie van zoodanige vonnissen toepassing vinden. Hieruit volgt noodzakelijkerwijze, dat bij cassatie van beschikkingen op eenvoudige verzoekschriften, de bij evenbedoelde wetsartikelen vastgestelde procedure niet van toepassing is, en slechts de in het algemeen voor cassatie voorgeschreven vormen in acht genomen behoeven te worden, zoo als bij voorbeeld, dat het openbaar ministerie in zijne conclusiën moet worden gehoord, terwijl, wat de overige vormen betreft, in elk bijzonder geval dient te worden nagegaan, of de aard der zaak hunne toepassing, al dan niet, medebrengt. Op grond van een en ander besliste het Hoog-Gerechtshof bij beschikking van 10 Februari 1887 [1]), dat de bepalingen omtrent het pleidooi niet geacht kunnen worden toepasselijk te zijn in geval van cassatie eener beschikking op een eenvoudig verzoekschrift.

Met opzicht tot de vonnissen der Europeesche rechtbanken in zaken van onteigening ten algemeenen nutte, waarbij uitspraak is gedaan over de onteigening en over de uit te keeren schadeloosstelling, is bij art. 49 al. 1 en 2 van Stbl. 1864 n°. 6 bepaald, dat tegen het vonnis geen hooger beroep wordt toegelaten, doch dat de belanghebbende zich daartegen in cassatie kan voorzien, „voor zoover dit middel ook ten opzigte van andere uitspraken der regtbank, die het vonnis gewezen heeft, bij de wettelijke bepalingen is toegelaten".

De reden, waarom dit voorbehoud gemaakt werd, is ongetwijfeld te zoeken in de omstandigheid, dat het middel van cassatie in 1864 nog beperkt was tot Java en Madura en alzoo niet kon worden aangewend tegen de vonnissen der raden van justitie in de Buitenbezittingen [2]). Thans echter staat gezegd middel ook tegen die vonnissen open, en is dus de reden vervallen, waarom bedoeld voorbehoud werd gemaakt. Hetzelfde geldt met opzicht tot de vonnissen van de inlandsche rechtbanken in de Buitenbezittingen, ten aanzien waarvan bij het voorlaatste lid van art. 58 van Stbl. 1864 n°. 6 een gelijk voorbehoud

---

1) Wkbl. van het Recht. n°. 1237. Vergl. 's Hofs beschikking van 30 November 1886 (Het Recht in N. I., dl. XLVIII, blz. 51 en vgg.) — Eene andere meening werd echter door Mr. de Pinto in zijne *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de gedte., blz. 546 en vgg., voorgestaan.

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 9 Februari 1871 (Wkbl. van het Recht, n°. 404).

werd gemaakt, zijnde thans toch ook tegen die vonnissen, voor zoo ver zij in het eerste en tevens in het hoogste ressort gewezen zijn, het middel van cassatie toegelaten.

Ingevolge art. 402 al. 1 Regl. Rechtsv. begint de termijn van cassatie te loopen van den dag, waarop het vonnis waartegen wordt opgekomen, aan den persoon of te zijner woonplaats beteekend is. Wanneer dus dat vonnis slechts is beteekend aan den procureur der tegenpartij, wordt door die beteekening, als zijnde deze niet *aan den persoon of te zijner woonplaats* geschied, de cassatietermijn niet geopend [1]). Dat echter, zoo lang het vonnis niet op die wijze beteekend is, het beroep in cassatie niet mag worden ingesteld, is nergens in de wet bepaald, en zoo lijdt het wel geen twijfel, dat de partij die tegen een vonnis in cassatie wenscht op te komen, dit met vrucht kan doen, ook al is haar dat vonnis óf niet, óf niet op wettige wijze beteekend [2]).

Luidens het eerste lid van art. 402 Regl. Rechtsv. is de duur van den termijn, waarbinnen het beroep in cassatie, op straffe van verval, moet worden ingesteld, drie maanden, welke termijn begint te loopen in den nacht na de beteekening van het vonnis te 12 uren en — aangezien de termijn van eene maand bij art. 17 al. 2 Regl. Rechtsv. is bepaald op dertig dagen, — eindigt in den nacht na den negentigsten dag daarna, eveneens te 12 uren [3]).

Daarentegen begint de cassatietermijn hier te lande, ingevolge de lezing van art. 398 al. 1 Wetb. Rechtsv., vastgesteld bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103), thans te loopen van den dag, „waarop het arrest of vonnis waartegen wordt opgekomen, is uitgesproken".

Evengemelde, bij het eerste lid van art. 402 Regl. Rechtsv. bepaalde termijn van drie maanden, geldt intusschen alleen dan, wanneer beide partijen woonachtig zijn op Java of op een eiland behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java gelegen is. Dit blijkt duidelijk, voor zooveel den requirant van cassatie betreft, uit het tweede lid van evengezegd art. 402, waarbij de termijn van cassatie, indien hij woont op een eiland, niet behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java ligt, is gesteld op zes maanden, en wat den gerequireerde van cassatie aangaat, uit de slotwoorden van het eerste lid van datzelfde artikel, volgens welke, indien hij op zoodanig eiland

1) Zie 's Hofs arrest van 13 Augustus 1891 (Wkbl. van het Recht, n°. 1495).

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 31 Mei 1877 (Wkbl. van het Recht, n°. 733).

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 16 October 1890 (Het Recht in N. I., dl. LV, blz. 378 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1439).

woonachtig is, de bepalingen van het tweede en derde lid van art. 339 toepasselijk zijn.

Hoe die bepalingen hier toepasselijk kunnen wezen, is intusschen niet zeer begrijpelijk. Ingevolge het laatste lid toch van art. 10 Regl. Rechtsv., naar hetwelk daarbij verwezen wordt, zou, indien de gerequireerde van cassatie op een eiland woont, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java gevestigd is, door den requirant van cassatie bij request aan het Hoog-Gerechtshof verzocht moeten worden, dat het den rechtdag, tegen welken zijne tegenpartij zal worden opgeroepen, bepalen, zoomede den termijn vaststellen zal, die tusschen de dagvaarding en den dag van verschijning in rechte zal moeten verloopen. Maar in het cassatie-proces wordt niet gedagvaard en heeft geene verschijning in rechte plaats, zoodat een verzoek aan het Hof om den rechtdag te bepalen, tegen welken de gerequireerde zal worden opgeroepen, en den termijn vast te stellen, die tusschen de dagvaarding en den dag van verschijning in rechte zal moeten verloopen, geen zin zoude hebben en voor inwilliging niet vatbaar zou zijn. Het beroep in cassatie toch vangt aan met de overlegging eener memorie, welke overlegging, even als die der daarbij gevoegde bescheiden, moet worden bevestigd door eene aanteekening van 's Hofs griffier, terwijl binnen dertig dagen na de overlegging van die memorie, een afschrift daarvan en van de daarop gestelde aanteekening, benevens eene opgave der overgelegde stukken, beteekend moet worden aan de wederpartij of aan hare woonplaats. De wellicht te opperen bewering, dat bij bovenbedoeld, aan het Hoog-Gerechtshof in te dienen request, de bepaling gevraagd moet worden van een termijn, binnen welken evengezegde beteekening moet plaats hebben, wanneer de gerequireerde woonachtig is op een eiland, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java gevestigd is, zou zeker niet opgaan, omdat, daargelaten nog dat art. 415 al. 2 Regl. Rechtsv., voorziet in het geval, dat de termijn van dertig dagen te kort mocht schijnen, uit hoofde van den afstand der plaats waar de beteekening moet geschieden, deze beteekening eerst te pas komt, nadat het beroep in cassatie reeds is ingesteld, en de hier besproken bepaling van art. 402 al. 1 handelt over den termijn, binnen welken dat beroep ingesteld moet worden.

Op grond van een en ander komt het mij meer dan waarschijnlijk voor, dat de toepasselijkverklaring van het tweede en derde lid van art. 339, welke eerst bij de laatste herziening van het ontwerp van Mr. Wichers in de tegenwoordige artt. 334 al. 1, 366, 388 al. 1 en

402 al. 1 Regl. Rechtsv. werd opgenomen, voor zooveel laatstgezegd wettelijk voorschrift betreft, enkel en alleen is toe te schrijven aan eene vergissing.

Met dat al kan de slotbepaling van dat voorschrift niet eenvoudig als niet geschreven worden aangemerkt, en dient dus te worden nagegaan, of het niet mogelijk is daarvan eene eenigszins bevredigende uitlegging te geven. En dan schijnt wel de eenige verklaring, welke van die bepaling gegeven kan worden, deze te zijn, dat daarbij, voor het geval dat de gerequireerde woont op een eiland, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java ligt, aan den requirant van cassatie het recht is toegekend om bij request aan het Hoog-Gerechtshof te verzoeken, dat het een termijn bepalen zal, binnen welken hij zijne memorie van cassatie ter griffie overleggen en aldus zijn beroep instellen moet, welk request dan, blijkens hetgeen hiervoren bij de bespreking van art. 339 in het midden is gebracht [1]), geacht moet worden tijdig te zijn ingediend, indien het slechts binnen den bij art. 402 al. 1 gestelden termijn van drie maanden, — zij het ook al op den laatsten dag van dien termijn, — ter griffie van het Hof is overgelegd. Nu is het wel waar dat de toepasselijkverklaring van art. 339 al. 2 en 3, volgens die opvatting, ten gevolge heeft, dat het voorschrift, vervat in het daarbij aangehaalde laatste lid van art. 10 Regl. Rechtsv., uitsluitend werkt in het belang van den requirant van cassatie, terwijl dat voorschrift blijkbaar juist ten behoeve van den gedaagde, met het doel namelijk om dezen in de gelegenheid te stellen zijne verdediging voor te bereiden en in rechte te verschijnen, in het leven geroepen is, doch in weerwil van dat bezwaar geloof ik toch, dat gezegde opvatting de eenig mogelijke is. Dat de requirant, indien de gerequireerde op een eiland woont, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java gevestigd is, de bevoegdheid heeft om binnen den daartoe gestelden termijn van drie maanden zijn beroep in cassatie te doen, en dus niet gehouden is om in dat geval een request, als zoo even bedoeld, aan het Hoog-Gerechtshof in te dienen, valt, dunkt mij, wel niet te betwijfelen, vermits die indiening slechts geacht kan worden te strekken in zijn eigen belang en niemand verplicht is gebruik te maken van een hem toegekend voorrecht.

Wat verder het tweede lid van art. 402 Regl. Rechtsv. betreft, met opzicht tot den daarbij gestelden termijn van zes maanden is het

1) Zie blz. 479.

bepaalde bij art. 339 al. 2 en 3 niet toepasselijk verklaard, en zoo kan in het daar vermelde geval, mijns inziens, van de indiening van een request, als bedoeld bij art. 10 al. 3 Regl. Rechtsv., geene sprake zijn, ook al woont de gerequireerde, even zeer als de requirant van cassatie, op een eiland, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java gevestigd is. Immers de bepaling van art. 10 al. 3 kan, gelijk hiervoren reeds is betoogd, geene toepassing vinden, waar het Indische Reglement, overeenkomstig het stelsel der Nederlandsche wet, geheel onafhankelijk van de woon- of verblijfplaats van den te dagvaarden persoon, een termijn heeft vastgesteld.

Voor zoo veel de procedure voor den raad van justitie te Padang aangaat, is bij art. 226 n°. 9 Regl. Sumatra's Westk. [1]) de volgende lezing van art. 402 al. 2 Regl. Rechtsv. vastgesteld: „Die termijn wordt op zes maanden gesteld voor den beteekende, die in *Nederlandsch-Indië* woonachtig is buiten het regtsgebied van den raad van justitie". Door deze wijziging van het tweede lid van dat art. 402 heeft, mijns inziens, ook het eerste lid van dit artikel eene geheel andere beteekenis gekregen en wel deze, dat daarbij de termijn om in cassatie te komen van een door den raad van justitie te Padang gewezen vonnis, is gesteld op drie maanden, bijaldien de beteekende *binnen* het rechtsgebied van dien raad woonachtig is. Met de wijziging, welke art. 334 ondergaan heeft, komt derhalve die van art. 402 geheel overeen, en zoo kan, hetgeen dienaangaande bij de bespreking van eerstgenoemd artikel is gezegd [2]), geacht worden ook hier van toepassing te zijn. Overigens is het duidelijk, dat, volgens de zoo even gegeven verklaring der slotwoorden van art. 402 al. 1, de beteekende, wanneer zijne tegenpartij buiten het rechtsgebied van den raad van justitie te Padang woont, vóór ommekomst van evengemelden termijn van drie maanden, aan het Hoog-Gerechtshof zal kunnen vragen den termijn te bepalen, binnen welken hij zijne memorie van cassatie ter griffie overleggen, en aldus zijn beroep instellen moet.

Intusschen schijnt bij de vaststelling der bepaling, vervat in art. 226 n°. 9 Regl. Sumatra's Westk., niet genoegzaam te zijn overwogen, dat het cassatie-proces steeds aanvangt met de overlegging eener memorie ter griffie van het Hoog-Gerechtshof. Die bepaling toch leidt tot het vreemde, waarschijnlijk niet gewilde gevolg, dat de beteekende, die

1) Zie over die bepaling dl. II, blz. 213 van *De Algemeene verordeningen tot regeling van het regtswezen in het gouvernement Sumatra's Westkust*, door Mr. der Kinderen.
2) Zie blz. 466 en 467.

bij voorbeeld te Padang, dus binnen het rechtsgebied van den raad van justitie aldaar, woonachtig is, een termijn heeft van drie maanden om in cassatie te komen, terwijl hem, wanneer hij te Batavia woont, dus buiten het rechtsgebied van dien raad, maar ter plaatse waar het Hoog-Gerechtshof gevestigd is, een termijn is gegeven van zes maanden om eene memorie ter griffie van dat Hof over te leggen en aldus zijn beroep in cassatie in te stellen.

Dat echter, gelijk indertijd door het Hoog-Gerechtshof werd beslist [1]), de beteekende, die in Nederland woonachtig is, ten gevolge der bepaling van art. 226 n°. 9 Regl. Sumatra's Westk., in de omschrijving zou vallen van het eerste lid van art. 402 Regl. Rechtsv. en dus zijn beroep in cassatie binnen drie maanden zou moeten instellen, komt mij minder juist voor, en wel op grond dat laatstgezegd voorschrift, gelijk zoo even is betoogd, door het eerstgenoemde is gewijzigd in dezen zin, dat daarbij de termijn van cassatie is gesteld op drie maanden voor den beteekende, die woonachtig is binnen het rechtsgebied van den raad van justitie te Padang, wat met hem, die in Nederland woont, natuurlijk het geval niet is. Daarom zou ik ten aanzien van dezen dan ook liever het tweede lid van art. 402 bij analogie toepassen, en hem voor zijn beroep in cassatie een termijn toekennen van zes maanden.

Voorts geldt, wat hier gezegd is omtrent den cassatietermijn van vonnissen, gewezen door den raad van justitie te Padang, ook ten aanzien der vonnissen van den raad van justitie te Makasser, zijnde toch bij art. 232 n°. 10 Regl. Celebes eene bepaling vastgesteld, welke woordelijk gelijkluidend is aan die van art. 226 n°. 9 Regl. Sumatra's Westk.

Ingevolge het laatste lid eindelijk van art. 402 Regl. Rechtsv. wordt, in de gevallen waarin de wettelijke bepalingen voor het hooger beroep een korteren termijn voorschrijven, ook de termijn voor het beroep in cassatie verkort en gesteld op het dubbele van den termijn in die gevallen voor het hooger beroep bepaald. Met de woorden: *een korteren termijn*, is hier blijkbaar bedoeld een termijn, korter dan de in de vorige leden van het artikel, naar de daarbij gemaakte onderscheiding, vastgestelde termijn van drie en van zes maanden, terwijl daarbij wel niet te denken valt aan den termijn, waarvan sprake is bij de aan het slot van het eerste lid van het artikel toepasselijk verklaarde voorschriften, zijnde toch die door den rechter vast te stellen termijn geheel onbepaald.

1) Bij arrest van 22 Augustus 1889 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LIII, blz. 260 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1373).

Gevallen, waarin voor het hooger beroep kortere termijnen zijn vastgesteld, dan de zoo even vermelde, worden gevonden in de artt. 289, 489, 515, 530, 539 [1]), 554, 576 en 818 Regl. Rechtsv.

Met betrekking tot het voorschrift, vervat in het op twee na het laatste dezer artikelen, hetwelk overeenstemt met art. 558 Wetb. Rechtsv., zoo als dit oorspronkelijk luidde, is echter door Mr. Oudeman [2]) de meening geuit, dat daarbij eene uitzondering wordt gemaakt op den regel, dat bij de kortere termijnen het dubbele van den termijn van hooger beroep gegeven is voor de cassatie, omdat, volgens het oude art. 559 Wetb. Rechtsv., waarmede art. 555 Regl. Rechtsv. overeenkomt, veertien dagen na de beteekening van het in hooger beroep gewezen arrest tot de bepaalde vaststelling der daar bedoelde rangregeling moet worden overgegaan, en dus de termijn van cassatie in dit geval ook niet langer kan zijn dan veertien dagen. Hiertegen voert Mr. Vernède [3]) aan, dat krachtens art. 398 al. 2, in verband met art. 558 al. 3 Wetb. Rechtsv., die termijn vier weken beloopt, terwijl ook Mr. Winckel [4]) zich met de zienswijze van Mr. Oudeman niet kan vereenigen, op grond: 1°. dat art. 555 niet uitdrukkelijk derogeert aan art. 402 Regl. Rechtsv., en 2°. dat de termijn van 14 dagen aldaar vermeld, niet aanvangt met de uitspraak, maar met de beteekening van het arrest.

Deze redeneering komt mij nochtans minder juist voor. Daar toch art. 402 al. 3 Regl. Rechtsv. een algemeen en art. 555 van dat Reglement een bijzonder voorschrift bevat, is er, mijns inziens, alle reden om aan te nemen dat het laatste aan het eerste derogeert. Dit is blijkbaar ook de bedoeling van Mr. Oudeman.

Overigens valt met opzicht tot art. 555 op te merken, dat in Indië niet, even als hier te lande, in cassatie kan worden gekomen van een in hooger beroep gewezen arrest, omdat het Hoog-Gerechtshof van Nederlandsch-Indië zoowel van het appel, als van de cassatie der vonnissen van de raden van justitie kennis te nemen heeft, waaruit volgt dat in dezelfde zaak slechts van een van die twee middelen van voorziening gebruik kan worden gemaakt.

Anders evenwel is het gesteld met de zaken, welke door de

---

1) De bij dit artikel bepaalde termijn is bij art. 226 n°. 12 Regl. Sumatra's Westk. en bij art. 232 n°. 13 Regl. Celebes gewijzigd voor het geval, dat partijen niet wonen in «dezelfde residentie» of in «hetzelfde gewest».

2) Zie zijn *Nederlandsch Wetb. van burg. regtsv.*, dl. II, blz. 216 en 217.

3) In noot 2 op art. 559 Wetb. van burg. rechtsv.

4) Zie blz. 248 van zijn ***Formulierboek.***

inlandsche rechtbanken in eersten aanleg worden beslist; hiervan namelijk is hooger beroep toegelaten bij den raad van justitie, terwijl tegen diens vonnis dan nog het middel van cassatie openstaat.

Voor zooveel bedoelde zaken betreft is, blijkens art. 192 Inl. Regl. en de daarmede in hoofdzaak overeenstemmende artikelen van de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen [1]), de gewone termijn om in hooger beroep te komen veertien dagen, zijnde deze termijn voor den appellant, die niet woonachtig is in het gewest of in de afdeeling, dan wel in de onderafdeeling of in het gebied der hoofdplaats, waar de inlandsche rechtbank zitting houdt, op dertig dagen, en voor enkele der Buitenbezittingen op zes weken gesteld. Deze termijnen nu heeft het Hoog-Gerechtshof steeds tot maatstaf genomen bij de bepaling van den termijn, binnen welken het beroep in cassatie van vonnissen, door de raden van justitie gewezen in hooger beroep van het vonnis eener inlandsche rechtbank, moet worden ingesteld, en zoo is bij tal van arresten [2]), met toepassing van den bij art. 402 al. 3 Regl. Rechtsv. vastgestelden regel, beslist, dat, wanneer de termijn om van het vonnis eener inlandsche rechtbank in hooger beroep te komen, veertien dagen is, de voorziening in cassatie tegen het door den raad van justitie in hooger beroep gewezen vonnis moet plaats hebben binnen het dubbele van dien termijn, dus binnen acht en twintig dagen.

Volgens Mr. van der Does de Bije [3]) is echter de toepassing van het derde lid van art. 402 in zoodanig geval feitelijk onmogelijk, omdat, wanneer de raad van justitie in hooger beroep recht heeft gedaan, van zijne uitspraak geen hooger beroep meer mogelijk is, zijnde hooger beroep van hooger beroep ondenkbaar, terwijl waar geen hooger beroep denkbaar is, ook geene sprake kan zijn van een korten

---

1) Zie art. 106 Regl. Banka, art. 107 Regl. Billiton, art. 93 Regl. Riouw, art. 93 Regl. Lampongsche distr., art. 96 Regl. Palembang, art. 97 Regl. Sumatra's Oostk., art. 96 Regl. Westerafd. Borneo, art. 94 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 92 Regl. Bali en Lombok, art. 127 Regl. Sumatra's Westk., art. 30 Regl. Benkoelen, art. 97 Regl. Atjeh, art. 133 Regl. Celebes, art. 93 Regl. Timor, art. 105 Regl. Menado, art. 97 Regl. Amboina en art. 91 Regl. Ternate.

2) Onder anderen bij de arresten van 4 October 1855, 1 Mei 1862, 14 Augustus 1862, 10 Augustus 1876 en 15 November 1883, te vinden in Het Recht in N. I., dl. XI, blz. 452 en vgg., dl. XX, blz. 216 en vgg., dl. XXI, blz. 82 en vgg., dl. XXVII, blz. 292 en vgg. en dl. XLI, blz. 415 en vgg. Laatstgenoemd arrest wordt ook aangetroffen in nº. 1066 Wkbl. van het Recht.

3) Zie blz. 371 en vgg. van diens hiervoren reeds aangehaald, in dl. XXI van Het Recht in N. I. opgenomen opstel: *De termijn van cassatie van vonnissen gewezen door Raden van Justitie in hooger beroep van Landraad-vonnissen.*

termijn van hooger beroep en evenmin van de verdubbeling van dien termijn. Deze redeneering berust op de stelling, dat bij evengezegde wettelijke bepaling gesproken wordt van de termijnen van hooger beroep en van cassatie van *één en hetzelfde vonnis*, welke in acht genomen zouden moeten worden, al naar gelang het beklaagde vonnis voor het eene of voor het andere dier middelen van voorziening vatbaar is, en zoo komt genoemde schrijver tot de slotsom, dat het de gewone termijn is van drie maanden of, wanneer de beteekende woont op een eiland, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java gevestigd is, van zes maanden, binnen welken het beroep in cassatie van het vonnis, door een raad van justitie gewezen in hooger beroep van het vonnis eener inlandsche rechtbank, moet worden ingesteld. Bij die redeneering wordt evenwel blijkbaar geene rekening gehouden met de beteekenis van het wettelijk voorschrift, waaruit de hier besproken bepaling is overgenomen, welk voorschrift weder in verband moet worden beschouwd met het hier te lande aangenomen stelsel van drie instanties, volgens hetwelk van de door de arrondissements-rechtbanken en hoven in hooger beroep gewezen vonnissen en arresten, welke daarvoor vatbaar zijn, in cassatie kan worden gekomen bij den Hoogen Raad, die, behalve in enkele gevallen, nimmer rechter is in hooger beroep. Met het oog toch op dat stelsel moet, mijns inziens, als vaststaande worden aangenomen, dat art. 398 al. 2 Wetb. Rechtsv., wel verre dat daarbij slechts gesproken wordt van de termijnen van hooger beroep en van cassatie van *één en hetzelfde vonnis*, juist twee verschillende vonnissen op het oog heeft, te weten: het voor hooger beroep vatbare vonnis van den eersten rechter en het in appel gewezen, voor cassatie vatbare vonnis of arrest van den hoogeren rechter, en dat derhalve gezegd wetsvoorschrift niets anders beteekenen kan, en zeker ook niets anders beteekent dan dat, wanneer de termijn om van het vonnis van den eersten rechter in hooger beroep te komen, korter is dan de gewone cassatietermijn, de termijn binnen welken men zich tegen het in appel gewezen vonnis of arrest van den hoogeren rechter bij den Hoogen Raad in cassatie kan voorzien, het dubbele van den termijn van appel beloopt. En daar nu het derde lid van art. 402 Regl. Rechtsv. is ontleend aan- en overeenstemt met art. 398 al. 2 Wetb. Rechtsv., terwijl uit niets blijkt dat het de bedoeling van den Indischen wetgever is geweest den zin dezer bepaling te wijzigen, kan er, naar mijne meening, wel niet de minste twijfel bestaan, dat eerstgezegd wetsvoorschrift dezelfde beteekenis heeft als het laatstgenoemde, en dat het dus — moge de Indische

procedure in den regel slechts twee instanties kennen, — ook in die beteekenis moet worden opgevat, wanneer in drie instanties wordt geprocedeerd, zoo als het geval is, wanneer in cassatie wordt gekomen van het vonnis door een raad van justitie in hooger beroep van het vonnis eener inlandsche rechtbank gewezen.

Het hiervoren gezegde geldt, gelijk wel van zelf spreekt, ook met opzicht tot de door de raden van justitie in hooger beroep van de uitspraken van het residentiegerecht gewezen vonnissen.

Dat overigens de termijn van cassatie tegen bedoelde, in hooger beroep gewezen vonnissen, niet geopend wordt door de beteekening daarvan, maar door de aanzegging, voorgeschreven bij art. 197 Inl. Regl. en bij de daarmede overeenstemmende artikelen, voorkomende in elk der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen, is hiervoren bij de bespreking van art. 358 reeds betoogd [1]).

Ten slotte zij hier nog aangeteekend, dat de voorziening in cassatie tegen de daarvoor vatbare vonnissen der consulaire rechtbanken, blijkens art. 76 al. 1 van Stbl. 1872 n°. 207, moet geschieden binnen tien dagen na de beteekening van het vonnis, door de in het ongelijk gestelde partij in persoon of door haar gemachtigde, ter kanselarij van het consulaat of van het gezantschap der plaats, waar de uitspraak gewezen is, en dat in zaken van onteigening ten algemeenen nutte de partij, die zich in cassatie wenscht te voorzien, zulks, naar luid van art. 49 al. 3 van Stbl. 1864 n°. 6, uiterlijk binnen drie dagen na de uitspraak, moet doen, door eene daartoe strekkende verklaring af te leggen ter griffie van den raad van justitie, die het vonnis gewezen heeft.

Artikel 403.

De regter mag of moet de voorloopige tenuitvoerlegging van een vonnis of arrest, niettegenstaande cassatie, bevelen in dezelfde gevallen en op dezelfde wijze, waarin hem is toegelaten of bevolen de voorloopige tenuitvoerlegging te gelasten niettegenstaande verzet of hooger beroep.

Buiten de gevallen waarin de regter de voorloopige tenuitvoerlegging heeft bevolen, heeft het beroep in cassatie eene schorsende kracht.

Tusschen dit artikel en art. 398 al. 3 en 4 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat geen noemenswaardig verschil.

---

1) Zie blz. 518.

Artikel 404.

De bepalingen van artikel 329, 331, 332 en 337 zijn op het regtsgeding in cassatie toepasselijk.

Behalve dat in art. 399 Wetb. Rechtsv. op de nummers der daar aangehaalde artikelen nog de woorden volgen: „van dit Wetboek zijn ook", stemt bovenstaand artikel met dat art. 399 overeen.

Dat uit de toepasselijkverklaring van art. 332 Regl. Rechtsv. op het rechtsgeding in cassatie voortvloeit, dat, ofschoon de cassatie van een interlocutoir vonnis, vóór dat het eindvonnis gewezen is, kan worden ingesteld, dit ook van de beide vonnissen gelijktijdig kan geschieden, en dat in dit geval de termijn van cassatie voor het interlocutoir begint te loopen te gelijk met dien voor het eindvonnis, werd door het Hoog-Gerechtshof bij arrest, dd. 22 Augustus 1889 [1]), beslist.

Artikel 405.

Die bij verstek veroordeeld is, kan geen beroep in cassatie doen.

Dit artikel verschilt slechts in zoover van art. 400 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, dat in het laatstgenoemde op het woord: „Die", nog de woorden volgen: „het zij in het eerste en het hoogste ressort, het zij in hooger beroep".

Deze woorden, welke in art. 400 Wetb. Rechtsv. des noods ook wel zouden kunnen worden gemist, zijn wellicht achterwege gelaten, omdat de bepaling, dat wie bij verstek „in hooger beroep" veroordeeld is, geen beroep in cassatie kan doen, in het Indische artikel ten eenenmale overbodig zou wezen. Immers in de zaken welke in hooger beroep ter beslissing staan van de raden van justitie, dat zijn de zoodanige, waarvan in eersten aanleg kennis is genomen door eene inlandsche rechtbank of door een residentiegerecht, kan, blijkens art. 359 Regl. Rechtsv., volgens hetwelk de door de raden van justitie aldus in hooger beroep gedane uitspraken steeds beschouwd worden als op tegenspraak te zijn gewezen, geen verstek worden verleend, terwijl het wel van zelf spreekt, dat van de door het Hoog-Gerechtshof in appel gewezen arresten geen beroep in cassatie bij dat Hof is toegelaten.

Wat overigens het voorschrift betreft, dat de bij verstek veroordeelde

---

1) Het Recht in Ned.-Indië, dl. LIII, blz. 260 en vgg. en Wkbl. van het Recht, nº. 1373.

geen beroep in cassatie kan doen, dit voorschrift berust op den, ook ten aanzien van het hooger beroep geldenden regel: *contumax non appellat* [1]), welke regel geacht kan worden zijne verklaring te vinden in de omstandigheid, dat degene, die bij verstek veroordeeld is, het middel van verzet heeft en dat hem dus geen ander middel van voorziening behoort te worden gegeven [2]). Dat wanneer eenig ander middel van voorziening aanwezig is, het beroep in cassatie niet wordt toegelaten, is trouwens bij art. 176 Recht. Org. (art. 103 Ned. Recht. Org.) uitdrukkelijk bepaald.

Artikel 406.

De partij welke, een vonnis bij verstek verkregen hebbende, vermeent uit hoofde van de geheele of gedeeltelijke ontzegging van haren eisch, of uit hoofde van andere bezwaren tegen hetzelve, grond te hebben tot cassatie van zoodanig vonnis, moet den eisch daartoe instellen en hare partij doen oproepen in cassatie, even als of deze geen defaillant ware geweest, en tevens van het exploit aankondiging doen in het officieel nieuwsblad.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 401 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaan geene andere noemenswaardige punten van verschil, dan dat bij laatstgezegd artikel ten aanzien der aankondiging van het daarbij bedoelde exploit is bepaald, dat zij moet worden gedaan „in een der openbare dagbladen van de plaats waar de hooge raad zitting houdt en van de plaats waar het voorschreven vonnis is gewezen, of bij gebreke van zoodanig dagblad, in dat van eene nabij gelegene plaats".

Hoewel het beroep in cassatie, gelijk hiervoren reeds is opgemerkt, aanvangt met de overlegging eener memorie ter griffie van het Hoog-Gerechtshof en niet met eene dagvaarding, wordt in art. 406 Regl. Rechtsv. gesproken van *den eisch in cassatie* en van het *doen oproepen in cassatie*, zoomede van de aankondiging van *het exploit*. Dat deze uitdrukkingen alzoo minder nauwkeurig zijn, is duidelijk. Naar aanleiding van de twee laatstvermelde, welke ook in het Nederlandsche artikel worden aangetroffen, schreef Mr. de Pinto [3]) dan ook: „Op-

1) Zie het *Handboek* van J. van den Honert, blz. 436.

2) Zie de *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.* van Mr. de Pinto, 2de gedte., blz. 465 (§ 252 n°. 2).

3) In het 2de gedte., blz. 543, zijner *Handleiding.*

roeping of dagvaarding van den verweerder in cassatie geschiedt eigenlijk niet; zij geschiedt alleen door beteekening der memorie van cassatie, Art. 410". Evengezegde onnauwkeurigheid bestaat echter, voor zoo veel het Nederlandsche procesrecht betreft, niet meer, sedert van art. 406 Wetb. Rechtsv. de tegenwoordige, hieronder te vermelden lezing werd vastgesteld.

Het officieel nieuwsblad, aan het slot van vorenstaand artikel bedoeld, is de Javasche Courant.

Ten aanzien der bij dat artikel bevolen aankondiging schrijft art. 226 n°. 19 Regl. Sumatra's Westk. voor, dat zij vervangen wordt door eene aankondiging in een der te Padang verschijnende nieuwsbladen, welk voorschrift evenwel, blijkens art. 3 n°. 3 van Stbl. 1880 n°. 33, niet geldt voor Benkoelen. De zin dezer, mijns inziens, niet zeer duidelijke voorschriften schijnt te zijn, dat, wanneer overeenkomstig het bepaalde bij art. 406 Regl. Rechtsv., een beroep in cassatie wordt ingesteld tegen een door den raad van justitie te Padang bij verstek gewezen vonnis, de bij dat artikel bedoelde aankondiging wordt vervangen door eene aankondiging in een der te Padang verschijnende nieuwsbladen, bijaldien de gerequireerde van cassatie in het gouvernement Sumatra's Westkust woonachtig is, terwijl die aankondiging moet plaats hebben in de Javasche Courant, wanneer de gerequireerde van cassatie woont in het gewest Benkoelen of in het gouvernement Atjeh en Onderhoorigheden, voor hetwelk geene bijzondere bepalingen zijn uitgevaardigd.

Gezegde aankondiging eindelijk moet, ingevolge art. 232 n°. 21 Regl. Celebes, vervangen worden door eene aankondiging in een der te Makasser verschijnende nieuwsbladen, wanneer een beroep in cassatie als bovenbedoeld wordt ingesteld tegen een door den raad van justitie te Makasser bij verstek gewezen vonnis.

Artikel 407.

Indien het bestreden vonnis, het zij bij verstek tegen den gedaagde in cassatie, het zij na deszelfs tegenspraak, wordt te niet gedaan, doet het hoog-geregtshof in cassatie uitspraak, overeenkomstig artikel 173, 174 en 175 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, met inachtneming van de bepalingen in dezen titel voorgeschreven.

In art. 402 Wetb. Rechtsv., aan hetwelk bovenstaand artikel is ontleend, wordt natuurlijk gesproken van: „de hooge raad", en niet

van: „het hoog-geregtshof", terwijl daarbij de inachtneming is voorgeschreven van „artikel 105 en 106 der Wet op de regterlijke organisatie", wier inhoud met de noodige wijzigingen is overgenomen in de artt. 173 en 174 Ind. Recht. Org., wordende in art. 175 dezer Organisatie [1]) het voorschrift teruggevonden van art. 421 Wetb. Rechtsv. Overigens bestaat er tusschen art. 402 van dit Wetboek en art. 407 Regl. Rechtsv. geen noemenswaardig verschil.

Artikel 408.

Indien in het geval van artikel 406 de cassatie wordt verworpen, kan de eischer die het bestreden vonnis bij verstek heeft verkregen, hetzelve ten uitvoer leggen, behoudens het verzet van den veroordeelde bij verstek, binnen den bij dit reglement bepaalden tijd.

Behalve dat in art. 403 Wetb. Rechtsv. de woorden: „bij verstek", nog worden voorafgegaan door de woorden: „of arrest", en gevolgd door: „daartegen", en dat aan het slot daarvan gesproken wordt van: „de wet", en niet van: „dit reglement", bestaat er tusschen bovenstaand artikel en dat art. 403 geen verschil.

Artikel 409.

Indien in het geval van datzelfde artikel het beroep in cassatie van een vonnis bij verstek gewezen, door den verkrijger van hetzelve wordt gedaan binnen den nog loopenden termijn van verzet des defaillants, kan deze alsnog, zoolang hij zich niet op de zaak in cassatie heeft ingelaten, van zijn regt van verzet tegen het bestreden vonnis gebruik maken.

Tusschen dit artikel en art. 404 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat geen noemenswaardig verschil.

Artikel 410.

In dat geval vervalt het regtsgeding in cassatie, doch de cassatie kan tegen het vonnis op het verzet gewezen, op nieuw door den vorigen beroeper worden ingesteld, indien deze vermeent daartoe gronden te hebben.

Bovenstaand artikel is gelijkluidend aan art. 405 Wetb. Rechtsv.

---

1) Zie over de artt. 173, 174 en 175 Recht. Org. de aanteekening op art. 424 al. 2 Regl. Rechtsv.

ARTIKEL 411.

De verzoeker in materie van cassatie zal zijn beroep aanvangen, door ter griffie van het hoog-geregtshof voor boete te consigneren eene som van twee honderd gulden, en voorts aldaar over te leggen eene memorie in den vorm van verzoekschrift ingerigt, en door zijnen procureur onderteekend. Die memorie zal inhouden:

1°. alle de middelen van cassatie waarvan men zich wil bedienen; geene andere dan deze mogen later door partijen worden aangevoerd;
2°. de aanwijzing der wettelijke bepalingen welke men beweert te zijn geschonden, of verkeerdelijk toegepast;
3°. de voor het hof te nemen conclusien,
4°. keuze van woonplaats bij eenen procureur bij het hooggeregtshof toegelaten.

De tusschen bovenstaand artikel en art. 406 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk gelezen werd, bestaande punten van verschil, komen hierop neer, dat, waar in eerstbedoeld artikel gesproken wordt van: „het hoog-geregtshof", in het Nederlandsche artikel, bij hetwelk verder het bedrag der te consigneeren boete op „honderd gulden" was gesteld, werd gelezen: „den hoogen raad". Voorts luidde n°. 1 van art. 406 aldus: Alle de middelen van cassatie; geene andere dan deze kunnen, het zij op de teregtzitting, het zij bij schrifturen, door partijen worden aangevoerd", terwijl in n°. 2 gesproken werd van: „wetten" en niet van: „wettelijke bepalingen".

Gezegd art. 406 werd bij de wet van 7 April 1869 (Ned. Stbl. n°. 55) in zoo ver gewijzigd, dat daarin de woorden: „voor boete te consigneren eene som van honderd gulden, en voorts aldaar", werden doorgehaald, waarna bij het hiervoren besproken Koninklijk besluit van 6 November 1871 n°. 22 (Stbl. 1872 n°. 13) [1]) eene dergelijke wijziging werd gebracht in bovenstaand artikel. Bij art. 4 van dat besluit is namelijk bepaald: „De 1ste zinsnede van art. 411 van hetzelfde reglement wordt gelezen als volgt:

„De verzoeker in materie van cassatie zal zijn beroep aanvangen door ter griffie van het Hoog-geregtshof over te leggen eene memorie,

1) Zie hiervoren blz. 94 en vgg.

in den vorm van verzoekschrift ingerigt, en door zijnen Procureur onderteekend".

Dit art. 4 luidde in het eerste ontwerp van evengezegd Koninklijk besluit even als thans. In het tweede ontwerp werd echter de aanhef van dat artikel, zonder dat omtrent de reden hiervan iets blijkt, aldus gelezen:

„Het 1ste lid van art. 411 enz." Met opzicht tot deze verandering merkte de Minister van Justitie in zijn schrijven van 19 Augustus 1871 op, dat art. 411 eene inhoudsopgave bevatte der memorie van cassatie, zonder daarbij met een nieuwen regel te beginnen, zoodat men niet kon zeggen dat het artikel uit twee leden, wel dat het uit twee zinsneden bestond, en dat dus, daar de tweede zinsnede behouden diende te blijven, de oorspronkelijke lezing beter door hem werd geacht. Die lezing werd daarop hersteld.

Art. 406 Wetb. Rechtsv. heeft vervolgens bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124) nog belangrijke wijzigingen ondergaan en luidt dientengevolge thans aldus:

„Het beroep in cassatie wordt ingesteld bij eene dagvaarding in denzelfden vorm en met dezelfde vereischten als in eersten aanleg, behoudens de volgende wijzigingen:

„Art. 5, n°. 3, blijft ten deze buiten toepassing.

„De dagvaarding bevat eene omschrijving der middelen van cassatie met aanwijzing hetzij van de op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen of van de wettelijke voorschriften, die de eischer beweert te zijn verzuimd, geschonden of verkeerdelijk te zijn toegepast, hetzij van de beweerde overschrijding van regtsmagt en de daartoe betrekkelijke wetsbepalingen.

„De eischer is gehouden in het exploit van dagvaarding een advokaat bij den Hoogen Raad aan te wijzen, die hem in het geding zal vertegenwoordigen, op straffe van nietigheid.

„Hij wordt geacht woonplaats te hebben gekozen bij dien advokaat, tenzij het exploit eene andere binnen de gemeente 's Gravenhage gekozen woonplaats uitdrukt".

Deze wijzigingen zijn echter niet overgenomen voor Indië, en zoo is art. 411 Regl. Rechtsv., behalve dat de oorspronkelijk daarin voorkomende bepaling omtrent de consignatie eener som voor boete is vervallen, onveranderd behouden gebleven.

Het bij gezegd artikel gegeven voorschrift omtrent de wijze, waarop het beroep in cassatie moet worden ingesteld, geldt ook met opzicht tot de vonnissen der raden van justitie in hooger beroep van

het vonnis eener inlandsche rechtbank gewezen, en zoo kan het beroep in cassatie van zoodanig, in hooger beroep gewezen vonnis niet worden aangeteekend ter griffie van de rechtbank, welke in eersten aanleg uitspraak heeft gedaan, maar moet het geschieden ter griffie van het Hoog-Gerechtshof door de overlegging eener memorie [1]).

In zaken van onteigening ten algemeenen nutte heeft echter de voorziening in cassătie, blijkens art. 49 al. 3 van Stbl. 1864 n°. 6, plaats door eene verklaring ter griffie van de rechtbank die het vonnis gewezen heeft, terwijl de voorziening in cassatie tegen de vonnissen der consulaire rechtbanken, gewezen in landen gelegen aan gene zijde van de Kaap de Goede Hoop en van Kaap Hoorn, luidens art. 76 al. 1 van Stbl. 1872 n°. 207, geschiedt door de in het ongelijk gestelde partij in persoon of door haren gemachtigde, ter kanselarij van het consulaat of van het gezantschap der plaats waar de uitspraak gewezen is, welke voorziening evenwel, ingevolge art. 79 van gezegd Staatsblad, binnen de daar vermelde termijnen moet worden voortgezet door de nederlegging eener memorie ter griffie van het Hoog-Gerechtshof. Ten aanzien van die memorie geldt ongetwijfeld, ook wat den vorm betreft, al hetgeen in art. 411 Regl. Rechtsv. wordt gezegd omtrent de memorie van cassatie, welke door den requirant, ingevolge dat artikel, moet zijn ingericht als een verzoekschrift en onderteekend moet zijn door zijnen procureur. Deze procureur moet derhalve het bewijs leveren, dat hij inderdaad de procureur is van den requirant van cassatie; hoe hij dat bewijs moet leveren is echter niet voorgeschreven, en zoo is het niet juist noodig, dat eene procuratie door hem wordt overgelegd, doch kan hij ook langs anderen weg bewijzen, dat hij de gemachtigde van den requirant van cassatie is [2]). Zelfs is naar analogie van art. 1793 Burg. Wetb., volgens hetwelk een last gegeven en aangenomen kan worden bij openbare acte, bij onderhandsch geschrift, zelfs bij eenen brief, en ook bij monde, eene machtiging bij telegram alleszins voldoende te achten [3]).

Met opzicht tot art. 411 n°. 2 Regl. Rechtsv. valt op te merken, dat onder de daar bedoelde bepalingen uit den aard der zaak niet begrepen zijn godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken of adat's.

---

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 15 Augustus 1878 (Het Recht in N. I., dl. XXXI, blz. 159 en 160).

2) Zie 's Hofs arrest van 6 December 1883 (Het Recht in N. I., dl. XLII, blz. 120 en vgg.)

3) Zie 's Hofs arrest van 13 Mei 1880 (Het Recht in N. I., dl. XXXIV, blz. 272 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 884).

wier schending of verkeerde toepassing alzoo geen onderwerp van cassatie kan uitmaken [1]).

Artikel 412.

Bij deze memorie zullen door den verzoeker worden gevoegd:
1°. de justificatoire bescheiden, onder inventaris;
2°. het bewijs dat de boete is voldaan, of dat hij daarvan is vrijgesteld;
3°. het beteekende afschrift of de authentieke expeditie van het vonnis waartegen wordt opgekomen.

Dit artikel, ontleend aan art. 407 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk luidde, verschilt daarvan eigenlijk in geen ander opzicht, dan dat in n°. 3 van laatstgenoemd artikel aan het woord: „vonnis", nog de woorden: „arrest of", vooraf gingen.

Dat art. 407 werd gewijzigd bij de wet van 7 April 1869 (Ned. Stbl. n°. 55) tot afschaffing der judicieele boeten en schadeloosstellingen, ten gevolge waarvan het bepaalde bij n°. 2 verviel, eene wijziging, welke ook werd overgenomen voor Indië, zijnde bij art. 4 van meergemeld Koninklijk besluit van 6 November 1871 n°. 22 (Stbl. 1872 n°. 13) de volgende lezing van art. 412 Regl. Rechtsv. vastgesteld:

„Bij deze memorie zullen door den verzoeker worden gevoegd:

1°. de justificatoire bescheiden onder inventaris;

2°. het beteekend afschrift of de authentieke expeditie van het arrest of vonnis, waartegen wordt opgekomen".

Deze lezing is in zoover minder juist, dat in n°. 2 niet slechts gesproken wordt van het *vonnis*, maar ook van *het arrest*, waartegen wordt opgekomen. In Indië toch zijn het, blijkens art. 28 al. 1 Recht. Org., alleen de vonnissen van het Hoog-Gerechtshof, welke arresten heeten, en daartegen is geene cassatie toegelaten, zoodat het in Indië onmogelijk is in cassatie op te komen tegen een arrest.

Later, en wel bij de hiervoren genoemde wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124), is het voorschrift van art. 407 Wetb. Rechtsv. vervangen door het volgende: „De verweerder kan den termijn, waarop hij gedagvaard is, verkorten door bij een aan de gekozen

---

1) Zie onder anderen het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 16 Mei 1878 (Wkbl. van het Recht, n°. 786), zoomede 's Hofs arresten van 21 October 1880, van 1 Mei 1884 en van 10 November 1892 in dl. XXXV, blz. 324 en vgg., in dl. XLIII, blz. 111 en vgg. en in dl. LIX, blz. 404 en vgg. van Het Recht in Ned.-Indië.

woonplaats des eischers beteekend exploit dezen tegen een vroegeren dan den in het exploit van dagvaarding opgegeven regtsdag op te roepen".

Artikel 413.

Het overleggen van de memorie en stukken zal worden bevestigd door eene aanteekening, welke daarvan door den griffier zal worden gesteld en geteekend aan den voet der memorie bij artikel 411 vermeld, met bijvoeging der dagteekening.

Deze aanteekening moet worden overgeschreven in een daartoe bestemd openbaar register, waaruit een ieder een uittreksel zal kunnen vorderen, of wel eene verklaring dat er geen beroep in cassatie heeft plaats gehad.

Bovenstaand artikel stemt met art. 408 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk luidde, in allen deele overeen.

Dat art. 408 is echter bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124) vervangen door de volgende voorschriften: „De advokaat bij den Hoogen Raad, die voor den verweerder optreedt, verklaart dit bij de oproeping der zaak ter teregtzitting.

„Van deze verklaring geschiedt aanteekening in het zittingblad.

„De verweerder wordt geacht woonplaats te hebben gekozen bij zijnen advokaat. Hij kan echter ook eene andere woonplaats, mits binnen de gemeente 's Gravenhage, in het zittingblad opgeven".

Artikel 414.

De gronden waarop de cassatie gevraagd wordt, kunnen op geene andere wijze worden bewezen dan door middel van stukken, welke gediend hebben bij het regterlijk collegie, dat het vonnis waartegen men opkomt heeft gewezen, of wel door het vonnis zelf.

Het hoog-geregtshof vermag geen acht te slaan op gronden welke niet op voorschreven wijze zijn bewezen.

De punten van verschil, bestaande tusschen bovenstaand artikel en art. 409 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk luidde, komen hierop neer, dat in het eerste lid van laatstgezegd artikel gesproken werd van: „het hof of de regtbank, die", en niet van: „het regterlijk colllegie, dat", en verder van: „het vonnis of arrest", en niet van:

„het vonnis", zonder meer, terwijl de aanhef van het tweede lid natuurlijk gelezen werd: „De hooge raad enz." en niet: „Het hooggeregtshof enz."

Van gezegd art. 409 is bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124) de volgende lezing vastgesteld: „De feitelijke grondslag der middelen van cassatie kan alleen worden bewezen door het aangevallen arrest of vonnis en, voor zoover zij betreffen vormen, op straffe van nietigheid voorgeschreven, ook door de stukken, waaruit van dat verzuim kan blijken".

ARTIKEL 415.

Binnen den tijd van dertig dagen nadat de memorie ter griffie is overgelegd, zal de verzoeker afschrift van dezelve en van de door den griffier daarop gestelde aanteekening, benevens opgave der overgelegde stukken, doen beteekenen aan de wederpartij of aan hare woonplaats.

Wanneer de tijd bij dit artikel bepaald, te kort mogt schijnen uit hoofde van den afstand der plaats, waar die beteekening moet geschieden, kan het hoog-geregtshof, op verzoek van den eischer in cassatie, dezen termijn zoo veel noodig verlengen. Dit verzoek zal worden gedaan bij een eenvoudig request, door den procureur des verzoekers onderteekend.

Indien het verzoek wordt toegestaan zal 's hofs beschikking gelijktijdig met de overige stukken aan de wederpartij worden beteekend.

Van bovenstaand artikel stemt het eerste lid overeen met art. 410 Wetb. Rechtsv., zoo als dit oorspronkelijk luidde, behalve dat in laatstgezegd artikel, waarbij ook de termijn van beteekening op slechts acht dagen was gesteld, de woorden: „en van de door den griffier daarop gestelde aanteekening", ontbraken.

Bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124) is gezegd art. 410 vervangen door de volgende bepalingen: „De verweerder, van zijne zijde in cassatie wenschende te komen, doet dit, op straffe van verval, bij zijne conclusie van antwoord.

„Die conclusie bevat alsdan eene omschrijving der middelen van cassatie met aanwijzing als in artikel 406 vermeld.

„De verweerder is in dit incidenteel beroep ontvankelijk ook na verloop van de in artikel 398 gestelde termijnen en zelfs na berusting in het arrest of vonnis.

„Artikel 409 geldt ook voor het incidenteel beroep.

„De afstand van het principaal beroep doet het ingesteld incidenteel beroep niet vervallen."

Deze bepalingen zijn echter niet overgenomen in art. 415 Regl. Rechtsv., hetwelk ongewijzigd gebleven is.

Het tweede en derde lid van dat artikel, door Mr. Wichers onveranderd overgenomen uit het ontwerp der commissie van 1839, zijn nieuw.

Bij herhaling heeft zich de vraag voorgedaan of de termijn bij art. 415 al. 1 gesteld, fataal is, zoodat de requirant van cassatie, wanneer hij verzuimt binnen dien termijn de vereischte beteekening te doen plaats hebben, op de vordering zijner tegenpartij, niet ontvankelijk moet worden verklaard met zijn beroep. Die vraag is door het Hoog-Gerechtshof bij meerdere arresten [1]) bevestigend beantwoord, op grond dat, hoewel zulks niet uitdrukkelijk is bepaald, uit de gebiedende bewoordingen waarin het voorschrift van art. 415 al. 1 vervat is, in verband met de, bij het tweede lid van dat artikel aan het Hof gegeven bevoegdheid om, op verzoek van den requirant van cassatie, voorschreven termijn te verlengen, en de onaannemelijkheid der veronderstelling dat de wetgever de bepaling van dien termijn geheel aan de willekeur van den requirant van cassatie zou hebben overgelaten, moet worden opgemaakt, dat bedoelde termijn is voorgeschreven op straffe van verval van het beroep in cassatie, terwijl verder nog is aangevoerd, dat die opvatting ook geenszins in strijd is met het bepaalde bij art. 428 Regl. Rechtsv., volgens hetwelk verzet wordt toegelaten tegen de arresten door het Hof bij verstek in cassatie gewezen, indien de memorie niet is beteekend binnen den bij art. 415 al. 1 gestelden termijn en mits het verzet geschiede binnen dertig dagen na de beteekening van het arrest, daar toch in dat geval, namelijk dat het arrest bij verstek is gewezen, de verweerder zich op art. 415 al. 1 niet in zijn belang heeft kunnen beroepen.

De bij de hier bedoelde arresten genomen beslissing komt overeen met die door den Hoogen Raad genomen bij arrest van 14 Januari 1841 [2]), welks juistheid echter door meerdere schrijvers is betwist [3]) en wel

1) Zie 's Hofs arresten van 21 November 1850 en 12 November 1891 in Het Recht in N. I., dl. IV, blz. 362 en vgg. en dl. LVII, blz. 382 en vgg.; laatstgenoemd arrest wordt ook gevonden in n°. 1484 Wkbl. van het Recht.

2) Ned. Wkbl. van het Recht, n°. 149.

3) Zie onder anderen Mr. Oudeman: *Het Ned. Wetb. van burg. regtsv*, dl. II, blz. 77 en vgg., en Mr. de Pinto: *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de gedte., (§ 295 n°. 3), blz. 555 en vgg.

vooral op grond van art. 425 Wetb. Rechtsv. (art. 428 Regl. Rechtsv.), waaruit zou blijken dat de cassatierechter van de voorziening *kan* en *moet* kennis nemen, ook al is de memorie te laat beteekend, terwijl er ook nog op is gewezen, dat hetzelfde voortvloeit uit de omstandigheid, dat de woorden: „op straffe van verval", voorkomende in art. 357 van het Wetboek van 1830, niet zijn overgenomen in art. 410 (art. 415 Regl. Rechtsv.), dat bij de herziening gemeld artikel verving [1]).

Deze argumenten komen mij evenwel niet zeer afdoende voor. Immers uit de bepaling dat verzet is toegelaten tegen bij verstek in cassatie gewezen arresten, wanneer de memorie van cassatie niet binnen den wettelijken termijn beteekend is, volgt, dunkt mij, niet, dat de cassatierechter van de ingestelde voorziening kennis moet nemen ook al is de memorie te laat beteekend, maar eenvoudig dit, dat wanneer door dien rechter, niettegenstaande de beteekening te laat is geschied, van de voorziening kennis genomen is, de defaillant het middel van verzet heeft. En nu zegge men niet, dat het onnoodig zou zijn geweest dit middel aan den defaillant te geven, indien de rechter geen recht mag doen bij verstek, wanneer de memorie van cassatie te laat beteekend is, want aldus redeneerende zou men over het hoofd zien, dat het middel van verzet ook in dat geval wel degelijk kan te pas komen, bij voorbeeld wanneer de beteekening der memorie, volgens het oorspronkelijk exploit, binnen den wettelijken termijn is geschied, terwijl zij te laat heeft plaats gehad volgens het aan den gerequireerde gelaten afschrift, hetwelk, luidens art. 1 al. 2 Wetb. en Regl. Rechtsv., bij hem geldt als het oorspronkelijke exploit. Alsdan toch zou de rechter, ook al ware het hem uitdrukkelijk verboden op eene te laat beteekende memorie recht te doen, het beroep in cassatie ontvankelijk moeten verklaren en de defaillant niettemin, ingevolge bovenbedoeld wettelijk voorschrift, het recht hebben tegen dat arrest in verzet te komen. Dat de wetgever gevallen als dat, hetwelk hier bij wijze van voorbeeld is vermeld, niet onmogelijk heeft geacht, schijnt te blijken uit de laatste woorden van art 89 Wetb. Rechtsv. en het daarmede overeenstemmende art. 91 Regl. Rechtsv. En wat nu verder het beroep betreft op de omstandigheid, dat de woorden: „op straffe van verval", voorkomende in art. 357 van het Wetboek van 1830, zijn weggelaten uit art. 410 Wetb. Rechtsv. (art. 415 Regl. Rechtsv.), hetwelk bij de herziening van dat Wetboek gezegd artikel en het daarop volgende verving, dat beroep is, dunkt mij, niet zeer afdoend,

1) Zie dl. II, blz. 80 en 81 van Mr. Oudeman's *Ned. Wetb. van burg. regtsv.*

dewijl volstrekt niet blijkt om welke reden die weglating heeft plaats gehad [1]). Zoodoende toch is het evenzeer mogelijk dat de woorden: „op straffe van verval", achterwege zijn gelaten, omdat het de bedoeling was die strafbedreiging te doen vervallen, als omdat zij geacht werden overbodig te zijn en gemeend werd, dat de bewoordingen waarin het artikel was vervat, reeds voldoende aantoonden, dat de daarbij gestelde termijn fataal was.

Bestaat er alzoo alleszins reden om te twijfelen, of volgens de ten aanzien van het cassatie-proces hier te lande oorspronkelijk vastgestelde, en voor Indië, behoudens enkele wijzigingen, overgenomen voorschriften, de meening van hen die oordeelden, dat de termijn van beteekening der memorie van cassatie niet fataal was, wel geacht kan worden juist te zijn, tegen die meening pleit, voor zooveel het Nederlandsch-Indische procesrecht betreft, zeer zeker nog de nieuwe bepaling van art. 415 al. 2 Regl. Rechtsv., welke onder evengezegde voorschriften niet werd aangetroffen. Uit deze bepaling toch blijkt duidelijk, dat de requirant van cassatie den wettelijk voor de beteekening zijner memorie gestelden termijn niet willekeurig mag overschrijden, en zoo meen ik dat met het oog op deze bepaling, welke gezegd zou kunnen worden in het hier besproken verschil van gevoelen den doorslag te geven, in verband met de overige voor die zienswijze bestaande gronden, moet worden aangenomen, dat de bij het eerste lid van gezegd art. 415 gestelde termijn inderdaad fataal is.

Verder spreekt het wel van zelf dat, wanneer de memorie van cassatie niet beteekend is aan den gerequireerde of, wanneer er meerdere gerequireerden zijn, aan elk hunner, de requirant niet ontvankelijk moet worden verklaard met het door hem ingestelde beroep in cassatie [2]). Die beteekening toch heeft ten doel om de wederpartij met het ingestelde beroep en met de middelen, waarvan de requirant zich bedienen wil, bekend te maken, zoomede om den termijn te doen loopen, binnen welken van antwoord in cassatie moet worden gediend, en vervangt dus inderdaad eene dagvaarding. Maar hieruit volgt dan ook, dat het algemeene beginsel, nedergelegd in art. 95 Regl. Rechtsv., van toepassing is op het exploit van beteekening der memorie in cassatie en dat dus, wanneer bij voorbeeld die beteekening, in stede van aan de wederpartij of aan hare woonplaats, gedaan is

1) Zie blz. 442 van het *Handboek voor de burg. regtsv.* van J. van den Honert

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 7 Januari 1892 (Het Recht in N. I., dl. LVIII, blz. 180 en vgg.) en dat van 30 Mei 1895 (Wkbl. van het Recht, n°. 1675).

aan den praktizijn die in eersten aanleg voor haar is opgekomen, deze nietigheid voor gedekt moet worden gehouden, indien de gerequireerde, zonder daarop beroep te doen, binnen den bepaalden termijn heeft gediend van antwoord [1]).

Met betrekking tot het zegelrecht, verschuldigd van de bij art. 415 al. 1 Regl. Rechtsv. bedoelde stukken, valt hier nog te vermelden dat, volgens arrest van het Hoog-Gerechtshof van 2 Maart 1893 [2]), gezegd wettelijk voorschrift de beteekening van de opgave der overgelegde stukken eischt als een *accessorium* van de beteekening der bij dat voorschrift bedoelde memorie, en dat derhalve deze beteekening, al moge zij iets meer bevatten, toch niet is iets meer of iets anders dan de gewone beteekening van een geschrift, zoo als bij n°. 2 der Lijst van vrijstellingen, behoorende bij Stbl. 1885 n°. 131, van zegelrecht is vrijgesteld, welke vrijstelling gevolgelijk ook geldt voor de afschriften, terwijl bij arrest van 27 September 1894 [3]) werd beslist dat, indien het exploit van beteekening eener memorie van cassatie op een behoorlijk zegel is gesteld, het er niets toe doet, dat het aan partij gelaten afschrift van dat exploit ongezegeld is.

Voor zooveel zaken van onteigening ten algemeenen nutte betreft, gelden intusschen de voorschriften van art. 415 al. 1 Regl. Rechtsv. niet, maar is bij art. 50 al. 1, 2, 3, 4 en 5 van Stbl. 1864 n°. 6 bepaald:

dat de verklaring, waarbij voorziening in cassatie verlangd wordt, welke verklaring, gelijk hiervoren reeds gezegd is, ter griffie van de rechtbank welke het vonnis gewezen heeft, moet worden afgelegd, binnen acht dagen met eene ontwikkeling der gronden van cassatie aan de tegenpartij moet worden beteekend;

dat de termijn gesteld wordt op veertien dagen, indien de beteekening moet geschieden buiten de residentie, binnen welke de rechtbank die het vonnis gewezen heeft, is gevestigd;

dat de termijn is van drie weken, indien de beteekening moet geschieden in eene residentie, niet behoorende tot het rechtsgebied van de rechtbank die het vonnis gewezen heeft;

dat de beteekening vergezeld gaat van dagvaarding tegen de eerst volgende, voor de behandeling van burgerlijke zaken bestemde

1) Zie 's Hofs arrest van 25 Januari 1866 (Wkbl. van het Recht, n°. 136).

2) Wkbl. van het Recht, n°. 1552.

3) Het Recht in N. I., dl. LXIII, blz. 663 en vgg.

terechtzitting van het Hoog-Gerechtshof, nadat de aan den gedaagde wettelijk toegekende termijn om te antwoorden, is verloopen; en dat, wanneer de beteekening en dagvaarding niet zijn geschied binnen de vastgestelde termijnen, de aanteekening van cassatie is vervallen.

Naar aanleiding van het hiervoren vermelde arrest van den Hoogen Raad van 14 Januari 1841 werd er door de redactie van het Ned. Weekblad van het Recht al aanstonds op gewezen [1]), dat de bij art. 410 Wetb. Rechtsv. gestelde termijn van acht dagen in menig geval veel te kort was en, haars inziens, verlengd diende te worden tot ééne maand, terwijl Mr. de Pinto daarbij de opmerking voegde [2]), dat het wel zonderling was, dat geene verlenging van evengezegden termijn naar mate van den afstand der woonplaats van den gerequireerde, overeenkomstig het bepaalde bij art. 8 Wetb. Rechtsv., was gegeven. Geheel in overeenstemming met deze opmerking werden door de commissie van 1839 de bepalingen ontworpen, welke, na door Mr. Wichers in zijn ontwerp te zijn overgenomen, thans worden aangetroffen in het tweede en derde lid van art. 415 Regl. Rechtsv.

Uit de bewoordingen, waarin deze wettelijke bepalingen zijn vervat, blijkt ten duidelijkste, dat het verzoek om verlenging van den termijn van beteekening der memorie van cassatie, zal het voor inwilliging vatbaar wezen, gedaan moet zijn, alvorens die termijn is verstreken, en dat de eenige grond, welke voor dat verzoek met vrucht kan worden aangevoerd, is de verre afstand der plaats, waar de beteekening moet geschieden [3]).

Overigens doet het niets ter zake, waar die plaats gelegen is. Want ofschoon de termijn van dertig dagen, bij het eerste lid van art. 415 Regl. Rechtsv. gesteld, blijkens art. 10 van dit Reglement, de langste termijn van dagvaarding is voor het geval de te dagvaarden persoon op Java woont of op een eiland, behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java gelegen is, en het dus in overeenstemming hiermede zou zijn geweest, indien de gelegenheid om den termijn van beteekening der memorie van cassatie te verlengen, slechts gegeven

---

1) In n°. 149 van dat Weekblad, dd. 21 Januari 1841.

2) In zijne *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de gedte, blz. 557, § 295 n°. 3.

3) Zie de beschikking van het Hoog-Gerechtshof van 12 October 1880 (Het Recht in N. I., dl. XXXV, blz. 241 en 242) en die van 2 Juni 1891 (Wkbl. van het Recht, n°. 1460).

Vergl. echter 's Hofs beschikking van 15 Februari 1872, vermeld in het opstel van Mr. H(oek): *Landraadzaken*, voorkomende in n°. 485 Wkbl. van het Recht, zoomede 's Hofs arrest van 1 Augustus 1872, opgenomen in hetzelfde nummer van dat Weekblad.

ware voor het geval, dat de gerequireerde op een eiland woont, niet behoorende tot eene residentie welker hoofdplaats op Java ligt, is bij art. 415 zoodanige onderscheiding niet gemaakt, en zoo kan ongetwijfeld bedoelde verlenging ook dan worden verleend, wanneer de gerequireerde op Java woonachtig is.

Daarentegen is met opzicht tot zaken van onteigening ten algemeenen nutte bij art. 50 al. 8 en 9 van Stbl. 1864 n°. 6 bepaald, dat de termijnen bij dat artikel gesteld voor de beteekening der verklaring van voorziening in cassatie, zoomede voor de beteekening der dagvaarding, door het Hoog-Gerechtshof op verzoek van den eischer in cassatie zooveel noodig kunnen worden verlengd, doch alleen dan, wanneer de beteekening moet geschieden buiten het eiland Java of Madura, en dat alsdan zoodanig verzoek moet worden gedaan bij eenvoudig request, door den procureur des verzoekers onderteekend, in te dienen binnen veertien dagen na de gedane verklaring ter griffie.

Artikel 416.

De wederpartij is verpligt om binnen eenen gelijken termijn, als welke tusschen de nederlegging van des eischers memorie ter griffie en de daarvan aan haar gedane beteekening is verloopen, hare memorie van antwoord, door eenen procureur bij het hoog-geregtshof onderteekend, aan den procureur van den verzoeker van cassatie te doen beteekenen, en daarvan afschrift over te doen geven.

Tusschen dit artikel en art. 411 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk luidde, bestaan slechts deze punten van verschil, dat volgens dat art. 411 de memorie van antwoord beteekend moest worden: „binnen den tijd van ééne maand na voorschreven beteekening", en onderteekend moest zijn door een procureur „bij den hoogen raad toegelaten", terwijl aan het slot van dat artikel gelezen werd: „over te geven", en niet: „over te doen geven."

Eerstgezegde wijziging van art. 411 Wetb. Rechtsv. is geheel in den geest van die bij art. 86 al. 1 Regl. Rechtsv. in art. 84 al. 1 van dat Wetboek gebracht, ten gevolge waarvan den opposant de verplichting is opgelegd om zijn verzet, instede van „binnen drie dagen", te herhalen „binnen eenen gelijken termijn als waarop hij bij de tegen hem uitgebragte dagvaarding gedagvaard is, of, volgens de bepalingen van de eerste afdeeling van dezen titel, had moeten

gedagvaard worden". Evenmin echter als met opzicht tot deze wijziging, verschaffen de officieele bescheiden eenig licht omtrent de redenen, welke er toe hebben geleid den gerequireerde van cassatie voor de beteekening zijner memorie van antwoord, in plaats van een bepaalden termijn, eenen termijn te geven gelijk aan dien, welke tusschen de nederlegging van des eischers memorie ter griffie en de daarvan aan hem gedane beteekening verloopen is. Welke die redenen zijn geweest, is zoodoende moeielijk na te gaan, vooral ook omdat de termijnsbepaling van het Nederlandsche artikel, voor zooveel blijkt, nooit aanleiding heeft gegeven tot moeielijkheden.

Intusschen bestaat tegen art. 416 Regl. Rechtsv. dit bezwaar, dat de daarbij gestelde termijn niet zelden te kort zal zijn. Immers indien de requirant van cassatie zich met eenigen spoed van de door hem ter griffie van het Hoog-Gerechtshof nedergelegde memorie en van de daarop door den griffier gestelde aanteekening een afschrift weet te doen uitreiken, en dit dan onmiddellijk, met eene opgave der overgelegde stukken, doet beteekenen aan zijne wederpartij, zal deze veelal niet in staat zijn om binnen den termijn, verloopen tusschen de nederlegging ter griffie van evenbedoelde memorie en de beteekening daarvan, eenen procureur te raadplegen, door dezen eene memorie van antwoord te doen opmaken, en die memorie te doen beteekenen aan den procureur van den requirant van cassatie. Wel is waar geeft art. 418 Regl. Rechtsv. een middel aan de hand om in dat bezwaar te voorzien, doch dat middel is, naar de ondervinding leert, hoeveel spoed ook gemaakt moge worden, niet altoos tijdig aan te wenden, terwijl het daarenboven zeker geene aanbeveling verdient om een wettelijken termijn voor te schrijven, welke zoo kort is, dat hij in vele gevallen niet kan worden nageleefd, en aldus de rechtzoekenden te dwingen hunne toevlucht te nemen tot den rechter, ten einde van dezen verlenging van dien termijn te erlangen.

Volgens een arrest van den Hoogen Raad van 30 September 1853 [1]) kan het verzuim van den gerequireerde om voormelden termijn in acht te nemen, tegen hetwelk geene straf van nietigheid, niet-ontvankelijkheid of verstek is bedreigd, geen ander gevolg hebben dan dat de eischer in cassatie, dadelijk na het verstrijken van dien termijn, bevoegd is om dag van pleidooi te vragen en mitsdien het rechtsgeding voort te zetten, doch versteekt die bevoegdheid des eischers den verweerder niet van zijn recht om bij eene later ingediende

1) Ned. Wkbl. van het Recht, n°. 1476.

memorie, den eisch in cassatie, zoowel door exceptieve middelen, als ten principale te bestrijden. Deze laatste beslissing werd echter door Mr. de Pinto [1]), die zich overigens met dat arrest volkomen vereenigen kon, minder juist geacht, en wel op grond, dat de verweerder die den wettelijken termijn voor zijn antwoord heeft laten verloopen, den eisch in cassatie niet bij eene latere memorie met excepties bestrijden mag, dewijl zijne memorie *als zoodanig* dan niet meer in aanmerking kan komen en de rechter, zoo hij al mag letten op de gronden daarbij of bij pleidooi aangevoerd, zulks alleen mag doen, omdat hij bij zijn beraadslagingen de rechtsgronden van ambtswege moet aanvullen.

Intusschen besliste het Hoog-Gerechtshof bij beschikking van 22 Maart 1892 [2]), dat het verzuim om binnen den wettelijken termijn eene memorie van antwoord te doen beteekenen, te weeg brengt dat de gerequireerde, die vergunning vraagt om *pro deo* te procedeeren, geacht moet worden verstek tegen zich te hebben laten gaan en zich buiten het geding te hebben gesteld, met dit gevolg dat hij gerekend moet worden geen belang te hebben bij de gevraagde vergunning, als kunnende er toch voor hem geene sprake zijn van de daaraan bij art. 885 Regl. Rechtsv. verbonden gevolgen, en dat zijn verzoek mitsdien van de hand moet worden gewezen.

In zaken van onteigening ten algemeenen nutte heeft de gedaagde in cassatie, blijkens art. 50 al. 6 en 7 van Stbl. 1864 n°. 6, een termijn van veertien dagen om des verkiezende te antwoorden en dat antwoord te doen beteekenen aan den procureur des eischers, terwijl hem, indien hij woont buiten de residentie Batavia, daartoe een termijn van drie weken, en indien hij woont in eene residentie op Java, niet gelegen binnen het ressort van den raad van justitie te Batavia, een termijn van vier weken wordt vergund.

Wat eindelijk art. 411 Wetb. Rechtsv. betreft, dit artikel is bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124) vervangen door de volgende, niet in de Indische burgerlijke rechtsvordering overgenomen bepalingen:

„Wanneer de verweerder niet reeds op den eersten regtsdag zijne conclusie van antwoord neemt, wordt hem tot dat einde, op zijn verlangen, een termijn van hoogstens vier weken verleend.

„ Hij is gehouden alle exceptien met zijn antwoord ten principale te vereenigen, op straffe van verval.

1) In zijne *Handleiding tot het Wetb. van burg. regtsv.*, 2de gedte., blz. 559, § 295 n°. 4

2) Wkbl. van het Recht, n°. 1503.

„Alleen de in artikel 159, tweede lid [1]), bedoelde exceptie wordt ook in cassatie, op straffe van verval, afzonderlijk vóór alle weren van regten, behalve de vordering tot zekerheidstelling, voorgedragen".

Artikel 417.

Binnen den tijd van acht dagen na die beteekening zal de gedaagde gehouden zijn deszelfs antwoord, met en benevens de stukken, onder inventaris ter griffie van het hoog-geregtshof over te leggen, en zijn de bepalingen van het eerste lid van artikel 413 te dezen toepasselijk.

Met art. 412 Wetb. Rechtsv., zooals het oorspronkelijk luidde, stemt bovenstaand artikel zoo goed als geheel overeen, behalve dat de in art. 412 gebezigde woorden: „den hoogen raad", natuurlijk vervangen zijn door: „het hoog-geregtshof".

Bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124) is evengezegd art. 412 Wetb. Rechtsv. vervangen door de volgende, voor Indië niet overgenomen bepalingen:

„In geval van incidenteel beroep of indien door den verweerder eene exceptie tegen het principaal beroep wordt aangevoerd, wordt den eischer, op zijn verlangen, een termijn van hoogtens vier weken verleend om het incidenteel beroep of de voorgestelde exceptie bij conclusie te beantwoorden.

„Is het een of ander het geval niet, dan wordt onmiddellijk na het nemen der conclusie van antwoord de dag van pleidooi bepaald, tenzij partijen, onder overlegging der stukken, daarop regt vragen".

Artikel 418.

Het hoog-geregtshof kan aan den gedaagde het noodige uitstel verleenen, wanneer deze doet blijken dat hij zich buiten staat heeft bevonden om binnen den termijn bij artikel 416 voorgeschreven te antwoorden en de stukken ter griffie neder te leggen.

Het verzoek om uitstel zal bij een eenvoudig request gedaan en daarover in raadkamer beslist worden.

Indien het uitstel verleend wordt, zal het appointement aan den procureur der wederpartij worden beteekend.

---

1) Thans, ingevolge Ned. Stbl. 1896 n°. 103, «artikel 141, derde lid».

Bij eene vergelijking van vorenstaand artikel met art. 413 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk luidde, blijkt, dat laatstgenoemd artikel aanving met de woorden: „De hooge raad enz.", en dat, volgens het eerste lid van dat artikel, aan den gedaagde slechts „een uitstel van ééne maand" kon worden verleend, terwijl aan het slot van die bepaling de woorden: „en de stukken ter griffie neder te leggen", ontbraken.

Aangezien laatstbedoelde nederlegging van stukken ter griffie blijkbaar is die, voorgeschreven bij art. 417 Regl. Rechtsv., zou het nu echter, dunkt mij, wel wenschelijk zijn geweest, dat in het eerste lid van bovenstaand artikel, behalve art. 416, ook dat art. 417 ware aangehaald.

Overigens begrijp ik niet goed waarom bij het eerste lid van art. 418 de woorden: „en de stukken ter griffie neder te leggen", aan het Nederlandsche voorschrift zijn toegevoegd. De termijn toch van acht dagen om de memorie van antwoord, nadat deze aan een procureur bij het Hoog-Gerechtshof beteekend is, ter griffie van dat Hof, met de stukken onder inventaris over te leggen, is zoo ruim gesteld, dat ik mij moeielijk kan voorstellen hoe verlenging daarvan noodig zou kunnen zijn.

Daarentegen is, gelijk hiervoren reeds werd opgemerkt, de termijn binnen welken de memorie van antwoord moet worden beteekend, niet zelden veel te kort en is verlenging daarvan dus vaak dringend noodig. Wanneer echter die termijn reeds verstreken en de dag der pleidooien bepaald is, kan den gerequireerde zijn verzoek om uitstel niet meer worden toegestaan, ook al mocht hij inderdaad buiten staat zijn geweest, niet alleen om eene memorie binnen den wettelijken termijn te doen beteekenen, maar ook om binnen dezen termijn de verlenging daarvan te vragen [1]). Dat in zoodanig geval de omstandigheid, dat door den requirant en den gerequireerde te zamen de intrekking wordt gevraagd van de beschikking, waarbij de dag voor de pleidooien is vastgesteld, niet kan leiden tot de inwilliging van bedoeld verzoek, ligt voor de hand [2]), terwijl het ook wel van zelf spreekt, dat verlenging van evenbedoelden termijn niet kan worden verleend, omdat de gerequireerde, uit onbekendheid met de

1) Zie de beschikking van het Hoog-Gerechtshof van 17 Februari 1885 in n°. 1137 Wkbl. van het Recht. Eene beslissing in tegenovergestelden zin werd echter door het Hof genomen bij zijne, in n°. 1700 van gezegd Weekblad te vinden beschikking van 9 December 1895. Vergl. ook 's Hofs beschikking van 25 Augustus 1898, opgenomen in dl. LXXII blz. 205 en 206 van Het Recht in Ned.-Indië, en het daaronder geplaatste *Naschrift* der redactie van dat tijdschrift.

2) Zie 's Hofs beschikking van 5 Maart 1885 (Wkbl. van het Recht, n°. 1137).

procedure in cassatie, de aan hem beteekende memorie van den requirant aan zijn gewonen, elders dan te Batavia gevestigden praktizijn heeft doen toekomen, en ten gevolge van het hierdoor ontstane oponthoud, de beteekening eener memorie van antwoord binnen den wettelijken termijn onmogelijk geworden is [1]).

Intusschen behoeft het geen betoog, dat de wijziging van wettelijke bepalingen, waardoor in menig geval aan eene der partijen, geheel buiten hare schuld, de gelegenheid wordt onthouden om zich te verdedigen, zeer wenschelijk zou zijn.

Art. 413 Wetb. Rechtsv., aan hetwelk vorenstaand artikel werd ontleend, is bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124) vervangen door het volgende voorschrift: „Partijen zijn gehouden de stukken, waarop zij zich beroepen, elkander over en weder mede te deelen in afschrift of door nederlegging van het oorspronkelijke ter griffie gedurende minstens drie dagen".

Artikel 419.

De gronden door den gedaagde aangevoerd kunnen niet anders worden bewezen, dan op de wijze bij artikel 414 hierboven vermeld.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 414 Wetb. Rechtsv. bestaat geen noemenswaardig verschil.

Artikel 420.

Geene andere schrifturen zullen mogen worden ingediend, dan de memorie van den aanlegger en het antwoord van den gedaagde.

Dit artikel is gelijkluidend aan art. 415 Wetb. Rechtsv., zoo als het oorspronkelijk gelezen werd, welk artikel echter, ingevolge de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124), vervangen is door de volgende bepalingen:

„De artikelen 152 en 153 zijn van toepassing in cassatie.

„Niettemin is de oorspronkelijke verweerder, eischer wordende in cassatie, niet gehouden tot de in die artikelen bedoelde zekerheidstelling.

„De verweerder in cassatie is daartoe evenmin gehouden, zelfs niet bij het instellen van incidenteel beroep.

---

1) Zie 's Hofs beschikking van 15 December 1887 (Het Recht in N. I., dl. L, blz. 99 en 100).

„ De in vroegere instantien gestelde zekerheid blijft ook verbonden voor de kosten van cassatie.

„ De zekerheidstelling wordt gevorderd vóór alle andere weren van regten".

Deze laatste bepaling is bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) nog in zoo ver gewijzigd, dat de slotwoorden daarvan thans luiden: „voor alle weren van regten".

Artikel 421.

Na verloop der termijnen zal de meest gereede partij aan het hoog-geregtshof een verzoekschrift inleveren, ten einde door hetzelve de dag der pleidooijen bepaald worde.

Ongerekend dat de in het oude art. 416 Wetb. Rechtsv. voorkomende woorden: „den hoogen raad" en „denzelven," in bovenstaand artikel vervangen zijn door: „het hoog-geregtshof" en „hetzelve," stemmen die beide artikelen met elkander overeen.

Bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124) zijn echter de volgende bepalingen in de plaats van evengezegd art. 416 gesteld:

„ De vordering tot zekerheidstelling en alle andere incidentele vorderingen worden ingesteld bij conclusie ter rolle.

„ De verweerder op het incident neemt in dezelfde of in eene nadere door den Hoogen Raad te bepalen teregtzitting zijne conclusie van antwoord op het incident, dat door den Hoogen Raad, na partijen, zoo zij dit verlangen, in de mondelinge toelichting harer conclusien en het openbaar ministerie te hebben gehoord, afzonderlijk wordt beslist".

Artikel 422.

Binnen drie dagen na de dagteekening van het bevel waarbij de dag der pleidooijen is bepaald, zal hetzelve door den verkrijger worden beteekend aan den procureur der wederpartij.

Dit artikel is geheel gelijkluidend aan het oude art. 417 Wetb. Rechtsv., dat echter, ingevolge de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124), is vervangen door de volgende bepalingen:

„Overlegging ter griffie of mededeeling in afschrift van de volmagt

van den volgens art. 407 [1]) of 408 aangewezen advokaat kan door de wederpartij worden gevorderd.

„Hij blijft de partij vertegenwoordigen zoolang door haar geen ander advokaat bij den Hoogen Raad is aangewezen bij aan de wederpartij beteekend exploit, of hij zelf aan deze laatste bij beteekend exploit of ter teregtzitting heeft aangezegd, dat hij zich aan de verdere behandeling der zaak onttrekt."

ARTIKEL 423.

Ten dage dienende, wordt de zaak bij het hoog-geregtshof bepleit, (ten ware partijen mogten verlangen dat op de stukken en schrifturen wierd regt gedaan,) en vervolgens het openbaar ministerie gehoord.

Behalve dat de in dit artikel voorkomende woorden: „het hoog-geregtshof", zijn gesteld in de plaats van de in art. 418 Wetb. Rechtsv. gebezigde woorden: „den hoogen raad", en dat in laatstgezegd artikel de in het bovenstaande *in parenthesi* geplaatste woorden ontbreken, stemmen beide artikelen met elkander overeen.

Aan evengenoemd art. 418 is bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124) nog een nieuw lid toegevoegd, luidende als volgt: „De pleidooijen kunnen ook gehouden worden door andere dan de volgens de artt. 407 [2]) en 408 aangewezen advokaten, zonder dat de daaruit ontstaande vermeerdering van kosten in de uitspraak over de kosten begrepen is."

De reden, waarom bij art. 423 Regl. Rechtsv. aan partijen uitdrukkelijk de bevoegdheid is toegekend om op de stukken en schrifturen recht te vragen, moet waarschijnlijk hierin worden gezocht, dat, naar de meening van Mr. Wichers, — het ontwerp der commissie van 1839 hield eene dergelijke bepaling niet in, — het pleiten in Indië, waar de praktizijns daaraan niet gewoon waren en het veel en langdurig spreken in het openbaar niet anders dan hoogst bezwaarlijk kon vallen, eene alles behalve gemakkelijke zaak was [3]).

Ingevolge de slotwoorden van bovenstaand artikel en het Koninklijk besluit van 21 Januari 1864 (Stbl. n°. 52) mag het Hoog-Gerechtshof

---

1) Moet zijn art. 406. De hier bedoelde fout is bij de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. n°. 103) verbeterd.

2) Moet zijn art. 406. Bij de in de vorige noot genoemde wet is ook de hier bedoelde fout verbeterd.

3) Zie de aanteekening op art. 138.

in geen geval eene beslissing nemen in cassatie, zonder het openbaar ministerie te hebben geraadpleegd. Wanneer dus het openbaar ministerie zich heeft bepaald tot de behandeling van een der voorgestelde middelen van cassatie en op grond daarvan, dan wel uit anderen hoofde, heeft geconcludeerd tot de niet-ontvankelijkverklaring van het beroep in cassatie, moet het Hof, indien het zich niet kan vereenigen met de zienswijze van het openbaar ministerie, de stukken op nieuw in diens handen stellen, ten einde ter zake nader van conclusie te dienen [1]).

In zaken van onteigening ten algemeenen nutte moeten partijen, ingevolge art. 50 al. 11 en 12 van Stbl. 1864 n°. 6, ter terechtzitting, waarop de zaak dient, hare conclusiën nemen, des verkiezende bij pleidooi, mits in dezelfde terechtzitting nader te ontwikkelen, en moet het openbaar ministerie zijne conclusiën nemen in diezelfde of uiterlijk in de eerstvolgende terechtzitting.

Artikel 424.

Na gehouden raadpleging doet het hoog-geregtshof uitspraak, het zij dadelijk, het zij op eenen daartoe te bepalen dag.

Het hof zal zich te dien opzigte regelen naar de voorschriften van artikel 173, 174 en 175 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, en naar die welke in de volgende artikelen vervat zijn.

Bovenstaand artikel komt overeen met art. 419 Wetb. Rechtsv., behalve dat in het eerste lid van laatstgezegd artikel gelezen wordt: „de hooge raad", en in den aanhef van het tweede lid: „Hij", waar men in bovenstaand artikel leest: „het hoog-geregtshof" en „Het hof", terwijl verder bij dat art. 419 verwezen wordt „naar de voorschriften van artikel 105 en 106 der Wet op de regterlijke organisatie".

Aan evengezegd art. 419 is bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124) nog een derde lid toegevoegd, luidende als volgt: „Geen andere middelen van cassatie komen bij de uitspraak in aanmerking dan die, welke overeenkomstig het bepaalde bij de artikelen 406 en 410 zijn voorgesteld".

Van de artikelen van het Reglement op de rechterlijke organisatie, naar welker voorschriften het Hoog-Gerechtshof zich, ingevolge art. 424

1) Zie de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 9 Mei 1889 en van 4 Juli 1895 in dl. LIII, blz. 254 en vgg. en in dl. LXV, blz. 71 en vgg. van Het Recht in N. I. Eerstgezegd arrest wordt ook gevonden in n°. 1372 Wkbl. van het Recht.

al. 2 Regl. Rechtsv., heeft te regelen, kan, voor zooveel art. 173 aangaat, slechts het eerste lid zijn bedoeld, aangezien het tweede lid van dit artikel uitsluitend de cassatie in strafzaken betreft. Dat eerste lid luidt aldus: „Indien het vonnis vernietigd wordt wegens verkeerde toepassing of schending van wettelijke bepalingen of overschrijding van regtsmagt, moet het hoog geregtshof de zaak ten principale afdoen, en zulks, in burgerlijke zaken, steeds bij hetzelfde arrest, waarbij de vernietiging wordt uitgesproken".

Deze bepaling komt ongeveer overeen met die van art. 105 Ned. Recht. Org., behalve dat laatstgezegd artikel niet voorschrijft, dat de zaak ten principale moet worden afgedaan bij hetzelfde arrest, waarbij de vernietiging wordt uitgesproken, maar daarentegen het verbod bevat om in een nieuw onderzoek te treden naar het, al of niet, bestaan der daadzaken in het beklaagde arrest of vonnis vermeld. Dit verbod, hetwelk niet voorkomt in art. 423 Wetb. Rechtsv., wordt teruggevonden in het aan dit laatste artikel ontleende art. 426 Regl. Rechtsv.

Art. 174 Recht. Org., hetwelk art. 424 al. 2 Regl. Rechtsv. in de tweede plaats noemt onder de artikelen, wier voorschriften het Hoog-Gerechtshof, rechtdoende in cassatie, heeft in acht te nemen, luidt als volgt:

„Indien de vonnissen vernietigd worden ter zake van verzuim van vormen, die op straf van nietigheid zijn voorgeschreven, beveelt het hoog geregtshof eene nieuwe instructie, te beginnen met de oudste acte, in welke de nietigheid is begaan.

„Deze instructie kan plaats hebben:

1°. bij het hoog geregtshof zelf, hetwelk alsdan de zaak zal beslissen;

2°. bij dezelfde regtbank, die reeds van de zaak heeft kennis genomen, of, indien dit volstrekt noodzakelijk wordt geacht, bij eene andere regtbank van gelijken rang".

Volgens de bepalingen, voorkomende in art. 106 Ned. Recht. Org., moet daarentegen de Hooge Raad, indien het arrest of vonnis vernietigd wordt wegens verzuim van vormen, voorgeschreven op straffe van nietigheid, eene nieuwe instructie van de zaak bevelen en deze verwijzen naar eene der in dat artikel aangeduide rechtbanken of hoven. Zelf echter mag de Hooge Raad in de zaak geene beslissing nemen, „omdat," zooals Mr. de Pinto zegt [1]), „in geen geval de regter in

1) *Handleiding tot de Wet op de Regterlijke Organisatie en het Beleid der Justitie* (2de druk) 2de gedte., blz. 239, § 78 n°. 2.

cassatie, zonder algeheele miskenning zijner ware roeping, mag worden gemaakt tot *judex facti*, en omdat het vonnis, dat op eene onwettige wijze is verkregen en dus *per se* nietig is, evenmin kan strekken, ook wat de daarbij besliste daadzaken betreft, tot grondslag eener nieuwe beslissing *in jure*".

Het bij art. 106 Ned. Recht. Org. gehuldigde beginsel evenwel, volgens hetwelk de Hooge Raad in het daarbij vermelde geval de zaak steeds verwijzen moet naar een anderen, en in den regel hoogeren rechter, dan die reeds van de zaak kennis genomen heeft, zonder daarin immer zelf eene beslissing te mogen nemen, kon de Indische wetgever moeielijk tot het zijne maken. Immers in de meeste gevallen ontbreekt in Indië een andere hoogere rechter, naar wien de zaak verwezen zou kunnen worden, terwijl aan de verwijzing naar een anderen rechter van gelijken rang, uit den aard der zaak, zoovele bezwaren en kosten verbonden zijn, dat het zeker alleszins nuttig en doelmatig mag heeten, dat daartoe niet, dan in geval van *volstrekte noodzakelijkheid*, mag worden overgegaan.

Van het derde en laatste artikel van het Reglement op de rechterlijke organisatie, waarvan art. 424 al. 2 Regl. Rechtsv. de toepassing bij de procedure in cassatie voorschrijft, namelijk van art. 175, luidt het eerste lid aldus:

„Indien het vonnis wordt vernietigd wegens onbevoegdheid, verwijst het hoog geregtshof de zaak naar den bevoegden regter."

Deze bepaling komt vrij wel overeen met die van art. 421 Wetb. Rechtsv., luidende: „Indien het arrest wordt vernietigd ter zake van onbevoegdheid, verwijst de hooge raad partijen daar en waar het behoort".

Het tweede lid van art. 175 Recht. Org. betreft uitsluitend de voorziening in cassatie *in het belang der wet*, waarover nader gehandeld wordt in art. 433 Regl. Rechtsv., en houdt het volgende voorschrift in:

„De bepalingen van het tegenwoordige en van de beide voorgaande artikelen zijn niet toepasselijk in geval van vernietiging *in het belang der wet*, uitgesproken op den daartoe ambtshalve ingestelden eisch van den procureur-generaal".

De slotwoorden eindelijk van art. 424 al. 2 Regl. Rechtsv.: „en naar die welke in de volgende artikelen vervat zijn", strekken blijkbaar ter vervanging van art. 420 Wetb. Rechtsv., hetwelk het volgende voorschrift bevat: „Bij de toepassing van artikel 105 van de in het vorige artikel vermelde Wet, zal de hooge raad in acht nemen de regelen bij de volgende artikelen aangeduid".

Artikel 425.

Indien een interlocutoir vonnis wordt vernietigd, verwijst het hoog-geregtshof het geding, volgens den aard der zaak, naar den regter welke in eersten aanleg of in hooger beroep heeft kennis genomen, ten einde met inachtneming van de uitspraak van het hoog-geregtshof, de hoofdzaak verder te behandelen en te beslissen.

Dit artikel is zoo goed als gelijkluidend aan art. 422 Wetb. Rechtsv., behalve dat in het laatstgezegde gelezen wordt: „de hooge raad" en „den hoogen raad", waar men in bovenstaand artikel „het hoog-geregtshof", leest.

Minder juist komt het mij voor, dat art. 425 Regl. Rechtsv., in navolging van het Nederlandsche artikel, voorschrijft dat, indien in cassatie een interlocutoir vonnis vernietigd wordt, het geding, behalve naar den rechter die in eersten aanleg-, ook naar den rechter die in hooger beroep heeft kennis genomen, kan worden verwezen. Cassatie toch is in Indië slechts toegelaten van de vonnissen door de raden van justitie in het hoogste ressort en van die, door de inlandsche rechtbanken in eersten aanleg en tevens in het hoogste ressort gewezen, terwijl met opzicht tot laatstbedoelde vonnissen de bijzondere bepalingen gelden, vastgesteld bij art. 432 Regl. Rechtsv., waaruit volgt, dat art. 425 van dit Reglement slechts toepasselijk is in geval van cassatie van door de raden van justitie gewezen vonnissen.

Deze vonnissen nu kunnen gewezen zijn òf in eersten aanleg, òf in hooger beroep van de daarvoor vatbare vonnissen der inlandsche rechtbanken en residentiegerechten. Maar van de interlocutoire vonnissen dezer rechtbanken en gerechten kan, gelijk hiervoren reeds werd opgemerkt [1]), geen hooger beroep worden ingesteld, dan gelijktijdig met dat van het eindvonnis en is dus geen afzonderlijk beroep toegelaten, zoodat dan ook de raden van justitie in hooger beroep geene afzonderlijke interlocutoire vonnissen kunnen wijzen. Wel is waar is aan die raden, gelijk hiervoren almede reeds werd gezegd [2]), bij de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen de bevoegdheid gegeven om in appel eene interlocutoire uitspraak te doen, doch deze interlocutoire uitspraken kunnen, daargelaten dat de wet-

1) Zie blz. 513 en 514.

2) Zie blz. 509 en vgg.

gever van 1848 daaraan niet kan hebben gedacht, zeer zeker ook niet geacht worden in de omschrijving te vallen van art. 425 Regl. Rechtsv., dewijl zij zelfstandige interlocutoire beslissingen zijn en geene beslissingen, in hooger beroep genomen op eene reeds in eersten aanleg gedane interlocutoire uitspraak, hoedanige beslissingen dat artikel zonder twijfel op het oog heeft.

Eene bepaling van gelijke strekking als die met opzicht tot het appel van de vonnissen der inlandsche rechtbanken en der residentie-gerechten vastgesteld, wordt gevonden in het eerste lid van art. 75 van Stbl. 1872 n°. 207, volgens hetwelk tegen vonnissen der consulaire rechtbanken, welke geene eindvonnissen zijn, het hooger beroep slechts gelijktijdig met dat van het eindvonnis is toegelaten. Dien ten gevolge kan ook de raad van justitie te Batavia, rechtdoende in hooger beroep van het vonnis eener consulaire rechtbank, geen afzonderlijk interlocutoir vonnis wijzen.

Blijkens het vorenstaande is dus alleen cassatie mogelijk van interlocutoire vonnissen door de raden van justitie in eersten aanleg gewezen; maar hieruit vloeit dan ook verder voort, dat het bij vorenstaand art. 425 vermelde geval, dat een in hooger beroep gewezen interlocutoir vonnis in cassatie vernietigd wordt, zich niet kan voordoen. Dat dit den Indischen wetgever blijkbaar is ontgaan, kan echter in de praktijk wel geene aanleiding geven tot moeielijkheden.

Artikel 426.

Indien een vonnis wordt vernietigd ter zake van overschrijding van regtsmagt, of van verkeerde toepassing of schending der wet, beslist het hoog-geregtshof de hoofdzaak even en in dier voege als de regter, welke het vernietigd vonnis heeft gewezen, had behooren te doen, zonder evenwel in een nieuw onderzoek naar het al of niet bestaan van de daadzaken, in het beklaagde vonnis vermeld, te kunnen treden, en met inachtneming der bepaling in het volgende artikel voorgeschreven.

Behalve dat in bovenstaand artikel het in art. 423 Wetb. Rechtsv. tot twee malen voorkomende woord: „arrest", vervangen is door: „vonnis", en in de plaats van: „de hooge raad", gelezen wordt: „het hoog-geregtshof", bestaat tusschen beide artikelen eigenlijk geen ander verschil, dan dat in art. 423 de woorden: „zonder evenwel in een nieuw onderzoek naar het al of niet bestaan van de daad-

zaken, in het beklaagde vonnis vermeld, te kunnen treden, en" ontbreken.

Daarentegen worden die woorden, welke ook worden aangetroffen in art. 105 Ned. Recht. Org., weder gemist in art. 173 al. 1 Ind. Recht. Org., waarmede overigens, behalve wat de slotwoorden betreft, vorenstaand artikel overeenstemt.

Artikel 427.

Indien de definitieve beslissing der hoofdzaak afhangt van daadzaken of van regtspunten, welke bij de vroegere behandeling zijn onopgelost gelaten, verwijst het hoog-geregtshof het geding op den voet en de wijze bij artikel 425 omschreven.

Tusschen bovenstaand artikel en art. 424 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaat geen ander verschil, dan dat in art. 424 niet gelezen wordt: „het hoog-geregtshof", maar: „de hooge raad".

Terwijl art. 427 Regl. Rechtsv. alzoo eene uitzondering behelst op het voorschrift, vervat in het voorafgaande artikel, volgens hetwelk het Hoog-Gerechtshof, indien het een vonnis vernietigt wegens overschrijding van rechtsmacht, dan wel wegens verkeerde toepassing of schending der wet, zelf op de hoofdzaak recht moet doen, is aan het Hof bij art. 173 al. 1 Recht. Org. de verplichting opgelegd om „steeds bij hetzelfde arrest, waarbij de vernietiging wordt uitgesproken", de zaak ten principale af te doen.

Naar aanleiding van dit voorschrift werd door Mr. Wichers opgemerkt, dat hij zich niet kon voorstellen, dat in burgerlijke zaken niet dadelijk bij het arrest van vernietiging, ook ten principale recht zou kunnen worden gedaan [1]). Het spreekt echter wel van zelf dat deze opmerking geen steek houdt in al die gevallen, waarin de definitieve beslissing der hoofdzaak afhangt van daadzaken of van rechtspunten, welke bij de vroegere behandeling onopgelost zijn gelaten, en dat alzoo de uitzondering, bij art. 427 Regl. Rechtsv. op evengezegd voorschrift van art. 173 al. 1 Recht. Org. gemaakt, niet kon worden gemist.

Ingevolge art. 80 al. 2 van Stbl. 1872 n°. 207 zijn op de procedure in cassatie voor den Hoogen Raad de voorschriften der Nederlandsche-, en op die voor het Hoog-Gerechtshof de voorschriften der Nederlandsch-Indische rechtsvordering van toepassing, behoudens evenwel het bepaalde bij de twee volgende artikelen, waarvan het laatste, art. 82,

---

1) Zie blz. 408 mijner *Regterlijke Organisatie van Ned-Indië.*

voorschrijft dat, wanneer de Hooge Raad of het Hoog-Gerechtshof de aangevallen uitspraak eener consulaire rechtbank vernietigende, geene eindbeslissing kan geven, de zaak ter verdere behandeling en afdoening wordt verwezen naar den rechter, die daarvan in eersten aanleg of in hooger beroep kennis genomen heeft. Dit voorschrift, hetwelk zich geheel aansluit aan de bepalingen, welke in Nederlandsch-Indië met opzicht tot de procedure in cassatie gelden, is daarentegen niet in allen deele overeen te brengen met de wettelijke regeling van die procedure hier te lande, zijnde het toch bepaaldelijk in strijd met art. 106 Ned. Recht. Org. om in het daar vermelde geval de zaak ter verdere behandeling en afdoening te verwijzen naar den rechter, die daarvan in eersten aanleg of in hooger beroep kennis genomen heeft.

Dat art. 82 van Stbl. 1872 n°. 207 met laatstgenoemden rechter, voor zooveel Indië betreft, den raad van justitie te Batavia bedoelt, is duidelijk, aangezien die raad toch de eenige Indische rechtbank is, bevoegd om in hooger beroep kennis te nemen van door eene consulaire rechtbank gewezen vonnissen.

Artikel 428.

Er wordt geen verzet toegelaten tegen arresten door het hooggeregtshof bij verstek in cassatie gewezen, dan alleen wanneer de memorie van den aanlegger niet is beteekend geworden binnen den termijn bij artikel 415 bepaald, en mits het verzet geschiede binnen dertig dagen na de beteekening van het arrest.

Dit artikel, ontleend aan art. 425 Wetb. Rechtsv., verschilt daarvan slechts in zoover, dat in laatstgezegd artikel natuurlijk gesproken wordt van arresten gewezen „door den hoogen raad", en dat de termijn van verzet in het Nederlandsche artikel is gesteld op veertien dagen.

Bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124) is evengezegd art. 425 in zoover gewijzigd, dat de woorden: „dan alleen wanneer de memorie van den aanlegger niet is beteekend geworden binnen den termijn bij artikel 410 bepaald", vervangen zijn door: „dan alleen wanneer er gronden waren tot nietigverklaring van de dagvaarding of het beroep was ingesteld na verloop van den wettelijken termijn".

Dat bovenstaand artikel, naar mijne meening, niet moet worden

opgevat in dezen zin, dat het Hoog-Gerechtshof verplicht is van de ingestelde voorziening in cassatie kennis te nemen, al heeft ook de aanlegger zijne memorie eerst na verloop van den wettelijken termijn doen beteekenen, maar eenvoudig zeggen wil dat, wanneer door dien rechter, niettegenstaande de beteekening te laat heeft plaats gehad, van de voorziening in cassatie kennis genomen is, de defaillant het middel van verzet heeft, is hiervoren, bij de bespreking van art. 415, reeds gezegd.

Artikel 429.

Indien het hoog-geregtshof, krachtens de artikelen 173 en 174 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, in de zaak zelve heeft regt gedaan, gelden ten aanzien van de tenuitvoerlegging van het vonnis de bepalingen van artikel 350.

Bovenstaand artikel is ontleend aan art. 426 Wetb. Rechtsv., hetwelk aldus luidt: „Indien de hooge raad, krachtens artikel 105 der Wet op de regterlijke organisatie, in de zaak zelve heeft regt gedaan, gelden ten aanzien van de ten uitvoerlegging van het vonnis de bepalingen van artikel 354".

Uit de omstandigheid dat bij bovenstaand artikel, met opzicht tot de tenuitvoerlegging van het vonnis, slechts art. 350 Regl. Rechtsv. toepasselijk is verklaard, blijkt dat bij de vaststelling van bedoeld artikel enkel en alleen aan de tenuitvoerlegging van door de raden van justitie in eersten aanleg gewezen vonnissen is gedacht. In geval toch van beslissingen in cassatie van door die raden in hooger beroep van de uitspraak van een landraad of van een residentiegerecht gewezen vonnissen, is, naar mijne meening, de toepasselijkheid van evengezegd art. 350 uitgesloten. Immers ten aanzien van die vonnissen geldt art. 360 Regl. Rechtsv., zoomede art. 199 Inl. Regl., waarvan eene nieuwe lezing gevonden wordt in Stbl. 1899 n°. 8. Volgens die lezing heeft de tenuitvoerlegging van alle vonnissen en arresten in zaken, waarvan de landraad of het residentiegerecht in eersten aanleg kennis genomen heeft, — dus ook van de arresten, waarbij, met vernietiging van het vonnis door een raad van justitie in hooger beroep van de uitspraak van een landraad of residentiegerecht gewezen, ten principale recht is gedaan, — plaats bij den eersten rechter, ten zij de tenuitvoerlegging geheel of ten deele geschieden moet binnen het rechtsgebied van een anderen landraad of van een ander residentie-

gerecht, als wanneer de tenuitvoerlegging bij laatstbedoelden landraad of gerecht moet plaats hebben [1]).

In verband met het vorenstaande zij hier nog opgemerkt, dat, voor zooveel de arresten in cassatie betreft van door inlandsche rechtbanken in eersten aanleg gewezen vonnissen, art. 360 Regl. Rechtsv. uitdrukkelijk van toepassing is verklaard bij art. 432 al. 3.

ARTIKEL 430.

Behalve de gevallen waarin bij dat reglement voorziening in cassatie is toegelaten, zal men zich in cassatie kunnen voorzien, indien door verschillende regterlijke collegien in het hoogste ressort tegenstrijdige vonnissen gewezen zijn tusschen dezelfde partijen en op dezelfde gronden door partijen aangevoerd.

Het hoog-geregtshof het laatst gewezen vonnis vernietigende, zal gelasten dat het eerste naar zijnen vorm en inhoud zal worden ten uitvoer gelegd.

De tusschen dit artikel en art. 427 Wetb. Rechtsv., waaraan het ontleend is, bestaande punten van verschil zijn, dat in het eerste lid van laatstgezegd artikel gelezen wordt: „de Wet op de regterlijke organisatie" en „hoven of regtbanken", waar men in het Indische artikel de woorden: „dat reglement" en „regterlijke collegien" aantreft, terwijl het tweede lid van evengezegd art. 427 aldus aanvangt: „De hooge raad het laatstgewezen arrest of vonnis vernietigende, enz."

In welke gevallen voorziening in cassatie is toegelaten, leeren de artt. 170 en vgg. Recht. Org., welke echter geene melding maken van het geval, waarover bovenstaand artikel handelt. Bij de vaststelling evenwel van het Reglement op de rechterlijke organisatie behield de wetgever, luidens de slotwoorden van art. 170 al. 1, zich terstond de bevoegdheid voor om genoemd rechtsmiddel bij latere wettelijke bepalingen uit te breiden; krachtens die bevoegdheid is art. 430 Regl. Rechtsv. blijkbaar in het leven geroepen.

Dat, indien het bij dat artikel niet voorziene geval zich voordoet, dat door *denzelfden regter* tusschen dezelfde partijen, op dezelfde gronden, tegenstrijdige vonnissen gewezen zijn in het hoogste ressort, het middel van cassatie niet is toegelaten, maar gebruik kan worden gemaakt van het middel van request-civiel, blijkt uit art. 385 n°. 5 Regl. Rechtsv.

---

1) Zie de aanteekening op art. 360.

Artikel 431.

Indien het verzoek in cassatie verworpen wordt, zal de aanlegger veroordeeld worden in de ingevolge artikel 411 geconsigneerde boete, mitsgaders tot vergoeding van kosten, schaden en interessen, zoo daartoe gronden zijn.

Indien het hoog-geregtshof het vonnis vernietigt, wordt bij het arrest de teruggave der geconsigneerde boete bevolen.

Bovenstaand artikel, ontleend aan de vroegere artt. 428 en 429 Wetb. Rechtsv., waarmede het in hoofdzaak overeenstemde, deelde een paar jaren nadat die artikelen ingetrokken waren, hetgeen geschiedde bij de wet van 7 April 1869 (Ned. Stbl. n°. 55), hetzelfde lot; het werd namelijk eveneens ingetrokken en wel bij art. 4 al. 3 van het hiervoren besproken Koninklijk besluit van 6 November 1871 n°. 22 (Stbl. 1872 n°. 13) [1]).

In de plaats van evenbedoelde, oorspronkelijk in de artt. 428 en 429 Wetb. Rechtsv. voorkomende bepalingen, werden bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. n°. 124) de navolgende voorschriften gesteld:

Art. 428. „Het beroep in cassatie tegen beschikkingen op request wordt bij den Hoogen Raad insgelijks bij request aangebragt.

„De artikelen 334, 336, het eerste lid van artikel 337 [2]), het tweede lid van art. 345, het tweede lid van art. 398 en art. 409 zijn op dit beroep van toepassing".

Art. 429. „Het verzoekschrift bevat eene omschrijving der middelen van cassatie met aanwijzing als in art. 406 vermeld.

„Geene andere middelen komen bij 's Hoogen Raads beslissing in aanmerking.

„Ten aanzien van die beslissing gelden de bepalingen van de artikelen 421, 422, 423 en 424."

Waarom deze en de overige, hiervoren vermelde bepalingen der wet van 26 Juni 1876 (Ned Stbl. n°. 124) niet zijn overgenomen in de Indische burgerlijke rechtsvordering, blijkt niet. Die wet strekte, volgens de door den Minister van Justitie ingediende memorie van toelichting, in de eerste plaats tot vereenvoudiging van het cassatieproces (waarbij de wet regelende de onteigening ten algemeene nutte

---

1) Zie hiervoren op art. 45.

2) In plaats van «het eerste lid-», wordt, ingevolge de wet van 7 Juli 1896 (Ned. Stbl. no. 103), gelezen: *het tweede lid van artikel* 337.

tot voorbeeld was genomen), maar had verder ten doel de leemten aan te vullen, welke ten aanzien van dat proces in het Nederlandsche Wetboek van burgerlijke rechtsvordering bestonden met opzicht tot: 1° het incidenteel beroep, 2°. de vordering tot zekerheidstelling, en 3°. de rechtspleging in zaken van vrijwillige jurisdictie.

Wat de in de eerste plaats genoemde vereenvoudiging betreft, deze bestond voornamelijk hierin, dat voor het cassatie-proces het ministerie van procureurs en alzoo de dubbele rechtsbijstand werd afgeschaft, welke hier te lande destijds nog bestond, doch waaraan bij de wet van 23 April 1879 (Ned. Stbl. n°. 75) een einde werd gemaakt. Die vereenvoudiging nu was voor Indië, waar de betrekkingen van advocaat en procureur steeds vereenigd waren in denzelfden persoon, zeer zeker overbodig; hetzelfde echter kan niet worden gezegd van de overige, zeer belangrijke wijzigingen, welke door voormelde wet in het cassatie-proces zijn gebracht, en zoo is het, met het oog op art. 75 al. 1 Reg. Regl., bijna onverklaarbaar, dat de wenschelijkheid om bedoelde wijzigingen over te nemen in de Indische rechtsvordering, voor zoover blijkt, zelfs nooit een punt van overweging heeft uitgemaakt.

Artikel 432.

De voorziening in cassatie tegen vonnissen in burgerlijke zaken door inlandsche regtbanken in het hoogste ressort gewezen, geschiedt overeenkomstig het daaromtrent bepaalde in het Reglement op de uitoefening der policie, de burgerlijke regtspleging en de strafvordering onder de inlanders en daarmede gelijkgestelde personen op Java en Madura.

De uitspraak in cassatie geschiedt zonder verderen vorm van geding op de, overeenkomstig de voorschriften van dat reglement, aan het hoog-geregtshof ingezonden stukken, dewelke vooraf worden gesteld in handen van den procureur-generaal tot het nemen van schriftelijke conclusien.

De bepalingen vervat in artikel 356 en 360 zijn te dezen toepasselijk.

Het hoog-geregtshof doet uitspraak overeenkomstig het bepaalde bij artikel 424, 425, 426, 427, 430 en 431.

Tegen het arrest wordt nimmer verzet toegelaten.

Betreffende bovenstaand, natuurlijk niet aan de Nederlandsche burger-

lijke rechtsvordering ontleend artikel schreef Mr. Wichers in zijne nota tot toelichting van het door hem vervaardigde ontwerp:

dat in het oorspronkelijke ontwerp de noodige bepalingen werden gemist omtrent de behandeling der zaken, in welke door de inlandsche rechtbanken in het hoogste ressort recht was gedaan en waarvan bij art. 172 Recht. Org. beroep in cassatie aan het Hoog-Gerechtshof was toegelaten; en

dat in deze leemte door het tegenwoordige artikel werd voorzien.

In het eerste lid van bedoeld artikel wordt, even als in het eerste lid van art. 198 Inl. Regl. [1]) en in dat van elk der daarmede overeenstemmende artikelen der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen [2]), gesproken van de voorziening in cassatie tegen vonnissen door inlandsche rechtbanken in burgerlijke zaken gewezen *in het hoogste ressort*, terwijl, blijkens art. 172 Recht. Org., slechts cassatie tegen de vonnissen dier rechtbanken is toegelaten, wanneer zij „in eersten aanleg en tevens in het hoogste ressort" gewezen zijn. Deze strijd nu moet, gelijk wel van zelf spreekt, worden beslist in het voordeel van laatstgenoemd artikel, dewijl dit gevonden wordt in een reglement, dat bepaaldelijk strekt om de rechtsmacht en de rechtsbevoegdheid der onderscheidene rechtbanken en rechters vast te stellen en te omschrijven. Dat het trouwens ook niet in de bedoeling van den wetgever heeft gelegen om bij latere bepalingen af te wijken van art. 172 Recht. Org. blijkt, voor zooveel art. 432 al. 1 Regl. Rechtsv. betreft, ten duidelijkste uit de zoo even vermelde toelichting, wordende daarin toch uitdrukkelijk naar gezegd art. 172 verwezen.

Wat verder de voorziening in cassatie betreft tegen vonnissen in burgerlijke zaken door inlandsche rechtbanken in eersten aanleg en tevens in het hoogste ressort gewezen, die voorziening geschiedt, luidens art. 432 al. 1 Regl. Rechtsv., overeenkomstig de bepalingen van het zoogenaamde Inlandsche Reglement, welke gevonden worden in art. 198 van dit Reglement, hetwelk thans, na de bij art. 7 van Stbl. 1872 n°. 13 in het eerste lid gebrachte wijziging, aldus luidt:

1) Zoowel volgens de oorspronkelijke lezing, als volgens die van art. 7 van Stbl. 1872 n°. 13.

2) Zie art. 113 al. 1 Regl. Banka, art. 114 al. 1 Regl. Billiton, art. 100 al. 1 Regl. Riouw, art. 100 al. 1 Regl. Lampongsche districten, art. 103 al. 1 Regl. Palembang, art. 104 al. 1 Regl. Sumatra's Oostk., art. 103 al. 1 Regl. Westerafd. Borneo, art. 101 al. 1 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 99 al. 1 Regl. Bali en Lombok, art. 134 al. 1 Regl. Sumatra's Westk., — blijkens art. 30 Regl. Benkoelen ook van toepassing in Benkoelen, — art. 104 al. 1 Regl. Atjeh, art. 140 al. 1 Regl. Celebes, art. 100 al. 1 Regl. Timor, art. 112 al. 1 Regl. Menado, art. 104 al. 1 Regl. Amboina en art. 98 al. 1 Regl. Ternate.

„De aanteekening van de voorziening in cassatie tegen vonnissen, in burgerlijke zaken door de landraden in het hoogste ressort gewezen, geschiedt op dezelfde wijze en binnen dezelfde termijnen, als bij artikel 192 ten aanzien van de aanteekening in hooger beroep is voorgeschreven.

„De bepalingen vervat in artikel 193, 194, 195, 196 en 197, zijn op het beroep in cassatie toepasselijk; met dien verstande evenwel, dat de bij het eerste lid van artikel 195 bevolen verzending van stukken, aan het hoog-geregtshof geschiedt, en dat de bij artikel 195 en 196 bedoelde indiening van nadere bescheiden zich moet bepalen tot zoodanige stukken, van welke het blijkt, dat zij bij den landraad zijn voorgebragt; als mogende de gronden, waarop de cassatie gevraagd wordt, op geene andere wijze worden bewezen, dan door middel van stukken welke gediend hebben bij het regterlijk collegie, dat het vonnis waartegen men opkomt heeft gewezen, of wel door het vonnis zelf".

Dit artikel is zoo goed als onveranderd overgenomen in elk der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen. Aan de hier bedoelde artikelen van die Reglementen is echter nog een derde lid toegevoegd, hetwelk voorschrijft, dat de tweede en verdere alinea's van art. 432 Regl. Rechtsv. toepasselijk zijn op de behandeling van het beroep in cassatie bij het Hoog-Gerechtshof [1]).

Bovendien is evengezegd art. 432 nog toepasselijk verklaard: 1°. voor het gouvernement Sumatra's Westkust, bij art. 226 Regl. Sumatra's Westk., zijnde evenwel de verwijzing in het eerste lid naar de voorschriften van het Inlandsch Reglement, bij n°. 10 van laatstgenoemd artikel, bij art. 3 n°. 2 van Stbl. 1880 n°. 33 en bij art. 3 § IV van Stbl. 1881 n°. 81 vervangen door eene verwijzing naar de voorschriften van het Reglement op het rechtswezen ter Sumatra's Westkust, in Benkoelen en in Atjeh; en 2°. voor het rechtsgebied van den raad van justitie te Makasser bij art. 232 Regl. Celebes, behoudens dat evengezegde verwijzing naar de voorschriften van het Inlandsch Reglement, bij n°. 11 van dat art. 232 is vervangen door eene verwijzing naar de voorschriften van het Reglement op het rechtswezen in het gouvernement Celebes.

1) Zie de artikelen, waarvan het eerste lid in de tweede noot op de vorige bladzijde is vermeld.

Ten aanzien van het tweede lid van het in die noot genoemde art. 140 Regl. Celebes valt nog op te merken, dat daarbij, tot twee malen toe, verwezen wordt naar art. 136, doch dat van deze verwijzingen de tweede, waar blijkbaar art. 135 wordt bedoeld, foutief is.

Ingevolge het eerste lid van voormeld art. 198 Inl. Regl., in verband met art. 192 al. 1 van dit Reglement, en ingevolge de daarmede overeenstemmende bepalingen van elk der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen, moet alzoo de verklaring dat voorziening in cassatie wordt verlangd door den requirant van cassatie of diens daartoe bijzonder gemachtigde in persoon worden afgelegd voor den griffier der inlandsche rechtbank, welke het vonnis, waartegen wordt opgekomen, gewezen heeft. Op eene kennisgeving bij een aan dien griffier gerichten brief of ander schriftuur kan alzoo geene cassatie worden aangeteekend [1]).

Geschiedt de verklaring dat cassatie wordt verlangd door een gemachtigde, dan moet de aan dezen gegeven volmacht op Java en Madura, luidens art. 192 al. 1 Inl. Regl., verleend zijn bij authentieke acte, als hoedanig eene onderhandsche acte, ook al is zij door een notaris gelegaliseerd, natuurlijk niet kan worden aangemerkt [2]), terwijl het niet voldoende is, dat iemand in de acte van aanteekening van cassatie gemachtigde wordt genoemd van den requirant van cassatie, wanneer overigens uit niets blijkt, dat hij inderdaad behoorlijk bij authentieke acte gemachtigd is om bedoelde acte van aanteekening te doen opmaken [3]). Daarentegen kan in de Buitenbezittingen, blijkens de desbetreffende, hiervoren vermelde bepalingen [4]), worden volstaan met eene onderhandsche acte van volmacht, mits deze door den bij die bepalingen aangewezen ambtenaar gelegaliseerd zij [5]). Die acte moet echter uit den aard der zaak onderteekend zijn door den lastgever en zoo kan eene volmacht, onder welke een kruisje is gesteld, ook al is zij door den daartoe bevoegden ambtenaar gelegaliseerd, niet geacht worden eene volmacht te zijn, zoo als de wet die vereischt [6]). Dat volgens evenbedoelde bepalingen de handteekening van den lastgever en niet — indien deze handteekening door een inlandsch hoofd, bij voorbeeld door dat van des lastgevers kampong, mocht gelegaliseerd

1) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 24 December 1868 (Wkbl. van het Recht, nº. 291), zoomede 's Hofs arresten van 1 April 1886, van 24 Juni 1886 en van 6 December 1894 in Het Recht in N. I., dl. XLVII, blz. 222 en vgg., dl. XLVII, blz. 58 en vgg. en dl. LXIII, blz. 772 en vgg.

2) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 12 Januari 1888 (Het Recht in N. I., dl. L, blz. 345 en vgg.).

3) Zie 's Hofs arresten van 20 December 1894 en van 14 Maart 1895 in Het Recht in N. I., dl. LXIII, blz. 777 en vgg. en dl. LXIV, blz. 63 en vgg.

4) Zie blz. 501.

5) Zie 's Hofs arrest van 24 Mei 1888 (Het Recht in N. I., dl. LI, blz. 120 en 121).

6) Zie 's Hofs arrest van 15 Juli 1880 (Het Recht in N. I., dl. XXXV, blz. 104 en vgg.).

zijn, — de handteekening van zoodanig hoofd, door den daartoe bevoegden ambtenaar moet worden gelegaliseerd, is duidelijk [1]).

Verder is het voorschrift dat hij, die als gemachtigde van den requirant cassatie doet aanteekenen, hiertoe bijzonder gemachtigd moet zijn, naar mijne meening, aldus op te vatten, dat de lasthebber bepaaldelijk gemachtigd dient te wezen om cassatie te doen aanteekenen in de, bij de acte van volmacht behoorlijk aangeduide zaak, en zoo komt mij de beslissing van het Hoog-Gerechtshof minder juist voor, waarbij werd uitgemaakt, dat de machtiging om in eene bepaalde categorie van rechtsvorderingen voor alle rechters, ook in cassatie, op te treden, in den zin der hier bedoelde bepalingen eene bijzondere volmacht is [2]), terwijl ik mij evenmin kan vereenigen met de leer van genoemd collegie, volgens welke als zoodanige bijzondere volmacht eveneens te beschouwen zou zijn eene zoogenaamde generale *procuratio ad lites*, die onder anderen de machtiging inhoudt om, ten name van den lastgever, in alle rechtsvorderingen, waarin hij betrokken mocht worden, voor alle rechters te procedeeren en cassatie aan te teekenen [3]).

In allen gevalle echter, onverschillig of zij door partij zelve, dan wel door haar bijzonderen gevolmachtigde wordt afgelegd, moet voormelde verklaring eene bepaalde wilsuiting inhouden, hoedanige wilsuiting onder anderen ontbreekt, wanneer iemand mededeelt, „dat hij hooger beroep dan wel cassatie, al naar omstandigheden, wenscht aan te teekenen" [4]).

Blijkens het tweede lid van bovenvermeld art. 198 Inl. Regl., in verband met art. 194 en vgg. van dit Reglement, en blijkens de daarmede in hoofdzaak overeenstemmende bepalingen, voorkomende in elk der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen, moet van de gedane verklaring dat men in cassatie wil komen, in een daartoe bestemd register aanteekening worden gehouden door den griffier, die verplicht is onverwijld, door een daartoe bevoegd beambte, aan de wederpartij kennis te doen geven van de aanteekening van cassatie, terwijl partijen binnen de daarvoor gestelde termijnen aan den griffier zoodanige memoriën en nadere bescheiden kunnen inleveren,

1) Zie 's Hofs arrest van 12 November 1885 (Het Recht in N. I., dl. XLV, blz. 385 en vgg.).

2) Zie 's Hofs arrest van 10 Mei 1883 (Het Recht in N. I., dl. XL, blz. 358 en vgg.).

3) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 13 December 1883 (Het Recht in N. I., dl. XLII, blz. 196 en vgg.). — Vergl. ook hetgeen hiervoren op blz. 178 en 179 omtrent de daar besproken bijzondere volmacht is gezegd.

4) Zie 's Hofs arrest van 23 December 1886 (Het Recht in N. I., dl. XLVIII, blz. 327 en 328).

als zij geraden oordeelen; deze stukken, ten aanzien waarvan hetgeen hiervoren bij de bespreking van art. 356 is gezegd, in hoofdzaak van toepassing is, moeten door een tot het doen van exploiten bevoegden beambte aan de tegenpartij in afschrift worden ter hand gesteld [1]). En eveneens moeten aan de tegenpartij afschriften worden medegedeeld van de memoriën en nadere bescheiden, welke partijen, zelfs na verloop van evenbedoelde termijnen, bevoegd zijn ter griffie van het Hoog-Gerechtshof in te dienen, zonder dat daardoor evenwel de afdoening der zaak mag worden vertraagd.

Over de vraag of de memoriën, waarvan hier sprake is, behoorlijk onderteekend moeten zijn, is verschillend gedacht. Vroeger is meer dan eens uitgemaakt, dat eene memorie in cassatie moet worden aangenomen, indien slechts niet blijkt, dat zij tegen den wil van partij is ingediend [2]). Later echter is, mijns inziens terecht, van die leer afgeweken, op grond dat bepaaldelijk aan partijen de bevoegdheid is verleend om memoriën in cassatie in te dienen, en dat derhalve zoodanige memoriën door de betrokkenen zelven of door hunne gemachtigden onderteekend moeten worden, ten blijke dat zij van hen afkomstig zijn. Hieruit volgt dat geen acht mag worden geslagen op eene memorie, waaronder een kruisje is geplaatst [3]), ook al is dit in tegenwoordigheid van een notaris geschied en zulks door dezen op het stuk zelf aangeteekend [4]), terwijl hetzelfde geldt van eene memorie, waaronder eene onleesbare handteekening is gesteld, vermoedelijk afkomstig van den persoon, die mondeling door den requirant ter terechtzitting gemachtigd is om hem in eersten aanleg te vertegenwoordigen [5]). Maar wanneer in het exploit van beteekening eener memorie is vermeld, dat de deurwaarder gezegd heeft, dat de beteekening van die, door een bij name genoemden zaakwaarnemer opgemaakte memorie van cassatie, door hem gedaan wordt ten verzoeke van den requirant van cassatie, dan blijkt daaruit voldoende, dat die zaakwaarnemer inderdaad gemachtigd is tot het opmaken

---

1) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van den 20sten October 1898 (Het Recht in Ned.-Indië, dl. LXXI, blz. 365 en vgg.).

2) Vergl. 's Hofs arresten van 5 December 1878 en van 10 Juli 1884, in Het Recht in N. I., dl. XXXI, blz. 384 en vvg. en dl. XLIII, blz. 121 en vgg.

3) Zie 's Hofs arrest van 14 Maart 1895, in Het Recht in N. I., dl. LXIV, blz. 61 en vgg. en dat van 18 December 1897, in dl. LXX, blz. 148 en vgg. van datzelfde tijdschrift.

4) Zie het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 2 December 1886 (Het Recht in N. I., dl. XLVIII, blz. 276 en vgg.).

5) Zie 's Hofs arrest van 7 December 1893 (Het Recht in N. I., dl. LXII, blz. 170 en vgg.).

en indienen van bedoelde memorie, en moet dus worden aangenomen, dat deze van den requirant afkomstig is [1]).

Even als van de memoriën, welke partijen gehouden zijn elkander in afschrift te doen mededeelen, moet ook, gelijk zoo even reeds is gezegd, door een daartoe bevoegd beambte, aan de wederpartij kennis worden gegeven van de aanteekening van cassatie, en zoo spreekt het wel van zelf dat, wanneer die kennisgeving, ten gevolge van een door bedoelden beambte gepleegd verzuim, niet voldoende duidelijk is, zulks aanleiding kan geven tot de niet-ontvankelijkverklaring van het beroep in cassatie. Indien echter in zoodanig geval de gerequireerde uit eene later in afschrift ontvangen memorie wel heeft moeten begrijpen, dat er cassatie aangeteekend was tegen het tusschen hem en zijne tegenpartij gewezen vonnis, en getoond heeft zulks inderdaad ook te hebben begrepen, door eene contra-memorie in te dienen waarin hij, niet alleen tot de niet-ontvankelijkverklaring, maar ook tot de verwerping van het beroep in cassatie concludeert, dan — aldus oordeelde het Hoog-Gerechtshof bij arrest van den 1sten Februari 1894 [2]), — heeft hij daardoor een beroep op het gepleegde verzuim verwerkt.

Bij datzelfde arrest besliste het Hof dat, hoewel volgens n°. 2 der Lijst van vrijstellingen van het zegelrecht, bedoeld bij art. 13 van Stbl. 1885 n°. 131, onder anderen van zegelrecht zijn vrijgesteld de acten van beteekening, gesteld op de geschriften welke beteekend worden, zulks ook het geval is met het relaas van beteekening, behoorende bij de behoorlijk gezegelde memorie van cassatie.

Dat op eene memorie van cassatie, ingediend nadat de daarvoor gestelde termijn verstreken is, door den cassatierechter nog mag worden gelet, indien dit geschieden kan zonder dat daardoor de afdoening der zaak vertraagd wordt, is hiervoren reeds gezegd [3]).

Op de vraag, of de requirant de middelen van cassatie moet voordragen, waarvan hij zich bedienen wil, wordt in de ten deze toepasselijke voorschriften geen antwoord gevonden; eene stellige wetsbepaling als die vervat in art. 411 n°. 1 Regl. Rechtsv., ontbreekt. De aard evenwel van het rechtsmiddel van cassatie pleit zeer zeker voor de noodzakelijkheid, dat door den requirant eene opgave zijner middelen van cassatie worde gedaan; daarbij komt dat in art. 198 al. 2

---

1) Zie 's Hofs arrest van 4 October 1894 (Het Recht in N. I., dl. LXIII, blz. 667 en vgg.).

2) Het Recht in N. I., dl. LXII, blz. 175 en vgg.

3) Vergl. 's Hofs arrest van 25 Augustus 1887 (Het Recht in N. I., dl. XLIX, blz. 339 en vgg.).

Inl. Regl. en in de daarmede overeenstemmende bepalingen, voorkomende in elk der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen, wordt gesproken van „de gronden, waarop de cassatie gevraagd wordt", en dat met deze gronden, gelijk zoo aanstonds nader zal worden betoogd, wel geene andere bedoeld kunnen zijn dan die, strekkende ter rechtvaardiging van de door den requirant aangevoerde middelen van cassatie, vermits gronden, welke eene andere strekking zouden hebben, in het cassatie-proces niet wel denkbaar zijn. En zoo kan er wel niet de minste twijfel bestaan, dat ook in geval van voorziening in cassatie tegen vonnissen van inlandsche rechtbanken, de requirant verplicht is zijne middelen van cassatie behoorlijk geformuleerd voor te dragen. Aldus besliste het Hoog-Gerechtshof dan ook reeds bij zijn arrest van 11 December 1851 [1]), waarbij het tevens uitmaakte, dat er in het cassatie-proces van eene ambtshalve aanvulling van middelen geene sprake kan zijn, en aan die leer is het Hof sedert getrouw gebleven.

Met opzicht verder tot de wijze van voordracht zijner middelen van cassatie heeft de requirant, naar vrij algemeen aangenomen wordt, de keus om die middelen mondeling, dan wel schriftelijk aan te voeren. Het laatste verdient zeker wel de voorkeur, en in dat geval is de memorie, welke de requirant bevoegd is in te dienen, als het ware de aangewezen schriftuur voor hem om zijne middelen van cassatie in voor te dragen. Den requirant echter, die geene memorie kan of wil indienen, staat het ongetwijfeld vrij om bij zijne verklaring, dat hij cassatie verlangt van het in zijne zaak gewezen vonnis, tevens aan den griffier zijne middelen van cassatie op te geven, welke deze dan in de van die verklaring op te maken aanteekening behoort te vermelden [2]). Maar alsdan moet die aanteekening in haar geheel, met inbegrip dus der daarin vermelde middelen van cassatie, ter kennis van de tegenpartij worden gebracht; want geschiedt dit niet, en wordt haar slechts mededeeling gedaan dat er cassatie is aangeteekend, zonder meer, dan moet de requirant met het door hem ingestelde beroep niet ontvankelijk worden verklaard [3]).

Intusschen behoeft het wel geen uitvoerig betoog, dat het voor een Inlander, die de noodige rechtsgeleerde hulp mist, ten eenenmale onmogelijk is de tegen een vonnis aan te voeren cassatiemiddelen ook

1) Het Recht in N. I., dl. VII, blz. 89 en 90.

2) Zie het hierboven aangehaalde arrest van 11 December 1851 en dat van 25 Februari 1892 (Het Recht in N. I., dl. LVIII, blz. 182 en vgg.).

3) Zie het tweede der in de vorige noot vermelde arresten.

maar eenigszins behoorlijk te formuleeren, en is het dan ook niet te verwonderen, dat — zoo als blijkt uit een in 1885 voor de Nederlandsch-Indische Juristen-Vereeniging geschreven praeadvies van Mr. G. J. Keiser, — van de niet-ontvankelijkheidsverklaringen, gedurende zeker tijdvak uitgesproken in 284 zaken, waarin cassatie was aangeteekend van door inlandsche rechtbanken gewezen vonnissen, 228 gegrond waren op de overweging: „dat geene memorie is ingediend, noch op eenige andere wijze de middelen of gronden tot cassatie zijn opgegeven" [1]). Neemt men hierbij nu nog in aanmerking, dat het materieele recht van den Inlander gevonden wordt in zijne godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken, en dat schending of verkeerde toepassing daarvan geen onderwerp kan uitmaken van cassatie [2]), dan kan zeker moeilijk worden ontkend, dat het middel van cassatie in de burgerlijke rechtspleging voor den Inlander, voor zoo veel betreft de vonnissen in eersten aanleg en tevens in het hoogste ressort gewezen, een zeer ongeschikt middel van voorziening is. Door de Nederlandsch-Indische Juristen-Vereeniging werd dan ook de vraag, of genoemd rechtsmiddel behouden diende te blijven, in hare vergadering van 23 Juni 1886 met 15 tegen 3 stemmen ontkennend beantwoord [3]).

Krachtens het bepaalde bij het tweede lid van art. 432 Regl. Rechtsv. geschiedt de uitspraak in cassatie, zonder verderen vorm van geding, op de stukken, ingezonden aan het Hoog-Gerechtshof overeenkomstig de bestaande bepalingen, welke vóór alles den eisch stellen, dat die stukken door een daartoe bevoegd beambte in afschrift aan de wederpartij zijn medegedeeld. Bedoelde stukken nu kunnen aan het Hoog-Gerechtshof zijn gezonden door den griffier der rechtbank, welke het vonnis waartegen wordt opgekomen, gewezen heeft, of wel door partijen later ter griffie van het Hof zijn ingediend, in welk geval echter het Hof daarvan slechts kennis mag nemen, indien dit geschieden kan zonder dat daardoor de afdoening der zaak wordt vertraagd. Dat het Hof ook van laatstbedoelde stukken, onder evengezegde voorwaarde, kennis moet nemen, blijkt, behalve uit het bij art. 198 al. 2 toepasselijk verklaarde art. 196 Inl. Regl. en uit de daarmede overeenstemmende bepalingen, voorkomende in elk der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen, bovendien nog uit art. 356 Regl. Rechtsv., hetwelk bij

1) Zie de Handelingen der Nederlandsch-Indische Juristen-Vereeniging van 1885, blz. 275.

2) Zie blz. 566 en 567.

3) Zie de Handelingen der Ned.-Indische Juristen-Vereeniging van 1886, blz. 93 van het Verslag.

art. 432 al. 3 van dit Reglement uitdrukkelijk van toepassing is verklaard op de procedure in cassatie van de hier bedoelde zaken.

Bij de inzending van stukken aan het Hoog-Gerechtshof dient in het oog te worden gehouden, dat die inzending, luidens art. 198 al. 2 Inl. Regl. en de hiermede overeenstemmende bepalingen van de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen, zich niet verder behoort uit te strekken dan tot zoodanige stukken, waarvan blijkt, dat zij bij den eersten rechter zijn voorgebracht, „als mogende de gronden waarop de cassatie gevraagd wordt, op geene andere wijze worden bewezen, dan door middel van stukken, welke gediend hebben bij het regterlijk collegie, dat het vonnis waartegen men opkomt heeft gewezen, of wel door het vonnis zelf". Ingevolge dit voorschrift, hetwelk voor het grootste deel bijna woordelijk gelijkluidend is aan dat van art. 414 al. 1 Regl. Rechtsv., behoort alzoo de inzending van stukken aan het Hof zich, behalve tot het vonnis waartegen wordt opgekomen, te bepalen tot de stukken, welke 1°. gediend hebben bij het rechterlijk collegie, hetwelk bedoeld vonnis gewezen heeft, en 2°. strekken kunnen tot staving der gronden, door den requirant voor zijne middelen van cassatie aangevoerd. Immers alleen van die stukken mag het Hof bij zijne kennisneming van bedoelde gronden gebruik maken; het vermag, gelijk art. 414 al. 2 Regl. Rechtsv. uitdrukkelijk bepaalt, geen acht te slaan op gronden, welke niet op gezegde wijze zijn bewezen.

Welke beteekenis hier aan het woord *gronden* moet worden gehecht, en in welken zin dus de, blijkbaar aan het eerste lid van evengezegd art. 414 ontleende slotbepaling van art. 198 al. 2 Inl. Regl. en van het hiermede overeenstemmende voorschrift in elk der Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen is op te vatten, kan worden opgemaakt uit de geschiedenis van art. 409 Wetb. Rechtsv., zijnde toch uit dit artikel, gelijk hiervoren bekend is gesteld, art. 414 Regl. Rechtsv. met slechts enkele geringe wijzigingen overgenomen.

Het voorschrift dan van dat art. 409 kwam ook voor in het Wetboek van 1830, en wel in art. 343, welks aanhef luidde: „De feiten bij de memorie vermeld, kunnen enz.", terwijl ook in het tweede lid niet van *gronden*, maar van „feiten" werd gesproken. Bij de beraadslagingen over dat artikel werd echter door de eerste afdeeling van de Tweede Kamer der Staten-Generaal opgemerkt, dat men het van groot belang beschouwde, dat de noodige bepalingen door den wetgever werden gemaakt, ten einde te voorkomen, dat de beslissing in cassatie niet werd *eene derde instantie*, terwijl er op werd gewezen, dat uit de

bepaling van art. 105 Ned. Recht. Org. van zelf volgde, „dat de *Hooge Raad* wel geen *onderzoek* mag doen naar het al of niet bestaan van *daadzaken*, in het arrest of vonnis vermeld; maar toch wel hierover *oordeel kan vellen*, en dat hij in alle gevallen kan beslissen op *daadzaken*, die niet in het vonnis zijn vermeld, maar uit de vroeger gediend hebbende stukken als bewezen worden beschouwd. „Men meent," — aldus werd verder gezegd, — „dat dit aanleiding tot verwarring zal geven, en dat de Hooge Raad, die uitsluitend geroepen moet zijn om over het *regtspunt* te beslissen, ook over daadzaken zal oordeel vellen". En eveneens werd tegen het artikel, waarvan hier sprake is, bezwaar gemaakt door de tweede afdeeling van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, die vroeg, welke de bij dat artikel bedoelde *feiten* waren, „en hoe er bij de behandeling van de cassatie een onderzoek naar *feiten* kan plaats hebben, ten zij men mogt bedoelen de *feiten*, waarop eene nulliteit wordt gegrond, doch dit was niet duidelijk". Naar aanleiding dezer bedenkingen stelde de Regeering de tegenwoordige lezing van het artikel voor, waaruit, naar zij meende, duidelijk zou blijken, „dat het alleen de bedoeling is dat de Hooge Raad slechts uit de stukken van het proces kan oordeelen, of *de positieven*, waarop men het verzoek in cassatie grondt, bij voorbeeld, verzuim van formaliteiten, al of niet is bewezen" [1]).

Op grond nu dezer toelichting, in verband met de opmerkingen welke tot de tegenwoordige lezing der hier besproken wetsbepaling hebben geleid, moet, dunkt mij, worden aangenomen, dat met *de gronden, waarop de cassatie gevraagd wordt*, eenvoudig de feitelijke grondslag der middelen van cassatie wordt bedoeld [2]), en zoo komt het mij voor, dat ook de geschiedenis van bedoelde bepaling geacht kan worden voor de juistheid te pleiten der hiervoren geuite meening, dat gronden, waarop de cassatie gevraagd wordt, onbestaanbaar zijn zonder cassatiemiddelen, en dat derhalve uit de omstandigheid, dat in art. 198 al. 2 Inl Regl. en in de daarmede overeenstemmende bepalingen in de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen, van zoodanige gronden wordt gesproken, van zelf voor den requirant de noodzakelijkheid voortvloeit om de middelen van cassatie op te geven, waarvan hij zich bedienen wil.

---

1) Zie het *Handboek voor de burg. regtsv.* van J. van den Honert, blz. 438 en 439.

2) Vergl. de bij de wet van 26 Juni 1876 (Ned. Stbl. nº. 124) vastgestelde lezing van art. 409 Wetb. Rechtsv.

Bij evenbedoelde wettelijke bepalingen is intusschen uitsluitend de rede van de gronden, waarop de cassatie gevraagd wordt. Van welke stukken de wederpartij zich kan bedienen ten bewijze van de gronden, door haar aangevoerd ter bestrijding van requirants middelen van cassatie, wordt niet gezegd, terwijl ook het bepaalde bij art. 419 Regl. Rechtsv. niet is opgenomen onder de voorschriften betreffende de cassatie van door inlandsche rechtbanken gewezen vonnissen, noch op deze cassatie toepasselijk is verklaard. Dien ten gevolge kan zich nu ten aanzien van bedoelde cassatie de vraag ook niet voordoen, waartoe het voorschrift van genoemd artikel hier te lande aanleiding gegeven heeft, deze namelijk, of eene exceptie van niet-ontvankelijkheid van het beroep in cassatie, berustende op gronden, die niet met stukken welke bij den eersten rechter hebben gediend, noch met diens vonnis, doch slechts door middel van andere stukken bewezen kunnen worden, eigenlijk wel voor toewijzing vatbaar is. Maar mag zoodoende het Hoog-Gerechtshof bij de procedure in cassatie van door inlandsche rechtbanken gewezen vonnissen ook al niet gebonden zijn aan het voorschrift van art. 419 Regl. Rechtsv., zoo is het toch zeker wenschelijk te achten, dat gezegd voorschrift, gelijk dan ook trouwens, naar ik meen, steeds gebeurt, zooveel doenlijk opgevolgd en toegepast worde.

Overigens geschiedt de berechting in cassatie van de hier bedoelde zaken, even als ten aanzien der appellen van door inlandsche rechtbanken en door residentiegerechten gewezen vonnissen bij art. 355 Regl. Rechtsv. is bepaald, „zonder verderen vorm van geding". Dingtalen echter zijn in zoover niet uitgesloten, dat in cassatie geene uitspraak mag worden gedaan, zonder dat de procureur-generaal, in wiens handen te dien einde de stukken vooraf moeten worden gesteld, van schriftelijke conclusie heeft gediend.

Bij het derde lid van art. 432 Regl. Rechtsv. is, behalve het zoo even reeds ter sprake gebrachte art. 356, ook art. 360 van dat Reglement toepasselijk verklaard.

Eene bepaling als die, voorkomende in laatstgezegd artikel, wordt ook aangetroffen in art. 199 Inl. Regl., van welk artikel echter eene nieuwe lezing is vastgesteld, welke gevonden wordt in Stbl. 1899 n°. 8. Door die nieuwe lezing moet ongetwijfeld ook art. 360 geacht worden verduidelijkt en aangevuld te zijn [1]).

„Het vierde lid" — in het tweede ontwerp van het Koninklijk

---

1) Zie blz. 520 en vgg.

besluit van 6 November 1871 betreffende de afschaffing der judicieele boeten en schadeloosstellingen (Stbl. 1872 n⁰. 13) werd minder juist gesproken van: „De vierde zinsnede", — „van artikel 432 wordt" — aldus bepaalt het laatste lid van art. 4 van genoemd Koninklijk besluit, — „gelezen als volgt:

„„Het Hoog-geregtshof doet uitspraak overeenkomstig het bepaalde bij artikel 424, 425, 426, 427 en 430.""

Deze wijziging van art. 432 al. 4 Regl. Rechtsv., waardoor de daarbij gedane verwijzing naar art. 431 van dat Reglement verviel, was een gevolg van de omstandigheid, dat gezegd art. 431 bij het voorlaatste lid van art. 4 van evengemeld Koninklijk besluit werd ingetrokken.

Ingevolge het laatste lid van dit art. 4 heeft het Hoog-Gerechtshof thans bij zijne uitspraken in de hier bedoelde zaken, rekening te houden met de artt. 424, 425, 426, 427 en 430 Regl. Rechtsv.

Van het eerste dezer artikelen zijn echter de laatste woorden: „en naar die welke in de volgende artikelen vervat zijn", blijkbaar vervallen, terwijl van het daar aangehaalde art. 173 Recht. Org. slechts het eerste lid voor toepassing vatbaar is.

Wat verder het volgende artikel, art. 425, betreft, dit artikel, voorschrijvende hoe gehandeld moet worden, indien eene interlocutoire uitspraak in cassatie vernietigd wordt, is voor toepassing niet vatbaar in geval van cassatie van door inlandsche rechtbanken in eersten aanleg en tevens in het hoogste ressort gewezen vonnissen. Immers blijkens art. 198 al. 2, in verband met art. 193 al. 1 Inl. Regl., en de daarmede overeenstemmende bepalingen in de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen [1]), kan van vonnissen bij voorraad, zoomede van praeparatoire en interlocutoire vonnissen eener inlandsche rechtbank geen beroep in cassatie worden ingesteld, dan binnen denzelfden termijn en gelijktijdig met het eindvonnis [2]), en zoo kan het bij art. 425 Regl. Rechtsv. bedoelde geval, dat van een interlocutoir vonnis afzonderlijk, dus vóór het eindvonnis gewezen is, in cassatie wordt gekomen, en dat bedoeld vonnis daarna in cassatie vernietigd wordt, zich niet voordoen ten aanzien van door inlandsche rechtbanken gewezen vonnissen.

Uit het voorschrift dat van vonnissen bij voorraad, zoomede van

1) Zie hiervoren blz. 513 en 514, zoomede blz. 594.

2) Vergl. het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 17 April 1890 (Het Recht in N. I., dl. LV, blz. 236 en vgg.).

praeparatoire en interlocutoire vonnissen eener inlandsche rechtbank geen beroep in cassatie kan worden ingesteld, dan binnen denzelfden termijn en gelijktijdig met het eindvonnis, volgt evenwel niet, dat het beroep in cassatie van een eindvonnis van zelf dat der daaraan voorafgegane vonnissen medebrengt. Wordt dus van een of meer van laatstbedoelde vonnissen cassatie verlangd, dan moet dat verlangen uitdrukkelijk aan den griffier der inlandsche rechtbank kenbaar gemaakt en door dezen daarvan aanteekening gehouden worden [1]).

In geen geval is een beroep in cassatie ontvankelijk, bijaldien er nog eenig ander middel van voorziening aanwezig is. Art. 176 Recht. Org. toch geldt ook ten aanzien van door inlandsche rechtbanken gewezen vonnissen, en zoo kan bij voorbeeld niet in cassatie worden opgekomen tegen het vonnis van een landraad, waarbij een verzet, gedaan tegen de tenuitvoerlegging eener bevolen gijzeling op grond der onwettigheid daarvan, is toegewezen, dewijl dat vonnis, blijkens art. 210 in verband met art. 215 al. 6 Inl. Regl., vatbaar is voor hooger beroep [2]).

Bij de toepassing van art. 176 Recht. Org. dient intusschen in het oog te worden gehouden, dat er, waar het vonnissen van inlandsche rechtbanken geldt, geene sprake kan zijn van request-civiel, omdat dit rechtsmiddel in de inlandsche rechtspleging onbekend is en derhalve, blijkens art. 432 al. 1 Inl. Regl. en de daarmede overeenstemmende bepalingen van de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen [3]), niet mag worden aangewend. In enkele gevallen echter, waarin tegen de vonnissen eener Europeesche rechtbank het middel van request-civiel openstaat, is van de vonnissen eener inlandsche rechtbank cassatie toegelaten. Immers indien eene inlandsche rechtbank uitspraak heeft gedaan omtrent zaken, welke niet waren geëischt, of meer heeft toegewezen dan geëischt is geworden, dan wel verzuimd heeft op een der gedeelten van den eisch uitspraak te doen, is een der voorschriften, vervat in art. 182 al. 3 en 2 Inl. Regl. en in de daarmede overeen-

---

1) Vergl. de arresten van het Hoog-Gerechtshof van 20 November 1890, van 14 Januari 1892 en van 1 Februari 1894, in Het Recht in N. I., dl. LV, blz. 384 en vgg., dl. LVIII, blz. 184 en vgg., en dl. LXII, blz. 175 en vgg.

2) Zie 's Hofs arrest van 30 Januari 1890 (Het Recht in N. I., dl. LV, blz. 108 en vgg.).

3) Zie art. 499 al. 1 Regl. Banka, art. 478 Regl. Billiton, art. 445 Regl. Riouw, art. 451 al. 1 Regl. Lampongsche distr., art. 463 al. 1 Regl. Palembang, art. 478 Regl. Sumatra's Oostk., art. 428 al. 1 Regl. Westerafd. Borneo, art. 478 al. 1 Regl. Zuider- en Oosterafd. Borneo, art. 468 al. 1 Regl. Bali en Lombok, art. 560 al. 1 Regl. Sumatra's Westk., — blijkens art. 48 van Stbl. 1880 n°. 32 ook van toepassing in het gewest Benkoelen, — art. 479 al. 1 Regl. Atjeh, art. 542 Regl. Celebes, art. 449 Regl. Timor, art. 489 Regl. Menado, art. 482 Regl. Amboina en art. 418 Regl. Ternate.

stemmende bepalingen van de Reglementen op het rechtswezen in de Buitenbezittingen [1]), geschonden en bestaat er mitsdien grond tot cassatie, terwijl er, wanneer door eene Europeesche rechtbank zoodanige beslissingen genomen zijn, ingevolge het bepaalde bij art. 385 n°. 2, 3 en 4 Regl. Rechtsv., in verband met art. 176 Recht. Org., gebruik moet worden gemaakt van het middel van request-civiel.

Ingevolge het laatste lid eindelijk van art. 432 Regl. Rechtsv. wordt tegen het in cassatie gewezen arrest nimmer verzet toegelaten. Aan dit voorschrift, hetwelk blijkbaar dezelfde strekking heeft als dat, vervat in art. 359 Regl. Rechtsv., ligt ongetwijfeld het denkbeeld ten grondslag, dat het arrest in cassatie, al heeft ook de gerequireerde geene memorie of eenig ander stuk te zijner verdediging ingediend, geacht moet worden op tegenspraak te zijn gewezen.

Ten slotte zij hier ten aanzien van de vonnissen in zaken van onteigening ten algemeenen nutte, gewezen door inlandsche rechtbanken, nog aangeteekend, dat, blijkens het voorlaatste lid van art. 58 van Stbl. 1864 n°. 6, beroep in cassatie van die vonnissen kan worden ingesteld „voor zoo ver dat middel ook ten opzigte van andere uitspraken der regtbank, die het vonnis gewezen heeft, bij de wettelijke bepalingen is toegelaten", — een voorbehoud, waarvan de reden ongetwijfeld te zoeken is in de omstandigheid, dat in 1864 het middel van cassatie nog slechts beperkt was tot Java en Madura, — terwijl, luidens het laatste lid van evengezegd art. 58, de voorziening en verdere behandeling in cassatie geschiedt „op de wijze bij de artikelen 49 en 50 voorgeschreven" [2]).

Artikel 433.

De voorziening in cassatie van den procureur-generaal bij het hoog-geregtshof *in het belang der wet*, geschiedt bij een schriftelijk requisitoir, inhoudende de gronden van het beroep en eene bepaalde conclusie.

---

1) Zie het derde en tweede lid van art. 96 Regl. Banka, van art. 97 Regl. Billiton, van art. 83 Regl. Riouw, van art. 83 Regl. Lampongsche distr., van art. 86 Regl. Palembang, van art. 87 Regl. Sumatra's Oostk., van art. 86 Regl. Westerafd. Borneo, van art. 84 Zuider- en Oosterafd. Borneo, van art. 82 Regl. Bali en Lombok, van art. 117 Regl. Sumatra's Westk., — ook van toepassing in het gewest Benkoelen ingevolge art. 30 van Stbl. 1880 no. 32, — van art. 87 Regl. Atjeh, van art. 123 Regl. Celebes, van art. 83 Regl. Timor, van art. 95 Regl. Menado, van art. 87 Regl. Amboina en van art. 81 Regl. Ternate.

2) Zie blz. 550, 551, 559, 573, 574, 575 en 583.

Een authentiek afschrift van het beklaagde vonnis, op ongezegeld papier, zoo noodig vergezeld van stukken, wordt daarbij overgelegd.

Bij het daarop door het hoog-geregtshof te vellen arrest wordt het beroep, indien het bevonden wordt ongegrond te zijn, verworpen.

In het tegenovergesteld geval wordt het beklaagde vonnis geheel of ten deele vernietigd, met verklaring dat zulks geschiedt *in het belang der wet*, en zonder eenig nadeel toe te brengen aan de regten door partijen verkregen.

Dit artikel strekt ter voorziening in eene door meerdere schrijvers aangewezen leemte in het Nederlandsche Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, hetwelk geen enkel voorschrift behelst tot regeling der procedure in geval van cassatie *in het belang der wet*.

In het ontwerp der commissie van 1839 kwamen dienaangaande de volgende bepalingen voor:

Art. 429*a*. „Behoudens het bepaalde bij artikel 323 en 323*a*", — deze artikelen schreven in hoofdzaak voor dat het openbaar ministerie, optredende als hoofdpartij, geen procureur behoefde te stellen en dat op hetzelve de bepalingen omtrent de consignatie van judicieele boeten en de veroordeeling in de proceskosten niet van toepassing waren, — „zijn de voorschriften van dezen titel mede van toepassing op de officieren bij de raden van justitie ambtshalve, in de zaken waarin zij partij zijn, als eischers of verweerders in cassatie optredende."

Art. 429*b*. „De voorziening in cassatie van den procureur-generaal bij het hoog geregtshof *in het belang der wet* geschiedt bij een schriftelijk requisitoir, waarin de gronden van cassatie worden uiteengezet en met eene bepaalde conclusie besloten, onder overlegging tevens van een authentiek afschrift van het beklaagde vonnis op ongezegeld papier, zoo noodig vergezeld van stukken."

Art. 429*c*. „Indien het vonnis geheel of ten deele, in het belang der wet wordt vernietigd, heeft geen verdere beslissing of verwijzing plaats, maar wordt door tusschenkomst van den procureur-generaal, een authentiek afschrift van 's hofs arrest, op ongezegeld papier kosteloos toegezonden aan den regter, door wien het beklaagde vonnis is gewezen om bij de minuut van dat vonnis te worden overgelegd".

Deze voorschriften en wel bepaaldelijk die, vervat in art. 429*b* en in

het eerste gedeelte van art. 429c, hebben blijkbaar den grondslag uitgemaakt van vorenstaand door Mr. Wichers ontworpen art. 433.

Bij het eerste en tweede lid van dit artikel is bepaald, dat de voorziening in cassatie *in het belang der wet* moet geschieden bij een schriftelijk requisitoir, zoomede hoe dit requisitoir moet zijn ingericht en van welke stukken het vergezeld moet zijn. In welke gevallen bedoelde voorziening kan plaats hebben, leert art. 170 Recht. Org., volgens hetwelk die voorziening is toegelaten in dezelfde gevallen, waarin door partijen van het middel van cassatie gebruik kan worden gemaakt, terwijl met opzicht tot het tijdstip, waarop de procureur-generaal een eisch tot cassatie *in het belang der wet* kan doen, in het tweede lid van gezegd art. 170 is bepaald, dat die eisch eerst kan worden ingesteld „na verloop der termijnen aan de partijen toegestaan". Hieruit volgt dat de procureur-generaal van bedoelde bevoegdheid slechts gebruik kan maken, wanneer de bij het rechtsgeding betrokken partijen zich niet van het middel van cassatie hebben bediend en den daarvoor gestelden termijn onbenut hebben laten voorbijgaan.

Voorts is cassatie *in het belang der wet* niet toegelaten van in eersten aanleg gewezen vonnissen en genomen beschikkingen, waartegen het middel van hooger beroep openstaat, omdat — aldus overwoog het Hoog-Gerechtshof bij arrest van 15 April 1858 [1]), — bij de artt. 171 en 172 Recht. Org., vaststellende welke rechterlijke uitspraken door het Hof, rechtdoende in cassatie, kunnen worden vernietigd, uitdrukkelijk is voorgeschreven, dat zulks alleen geschieden kan ten aanzien van handelingen en vonnissen in het hoogste ressort, en dat op dit voorschrift geene uitzondering is gemaakt met betrekking tot het middel van cassatie *in het belang der wet.*

Intusschen is bij geene enkele bepaling de weg aangewezen, langs welken de procureur-generaal bij het Hoog-Gerechtshof tot de wetenschap moet geraken, dat er termen bestaan om de cassatie van een vonnis, dan wel van eene handeling of beschikking *in het belang der wet* te requireeren.

Hier te lande is daarin behoorlijk voorzien. Immers het openbaar ministerie moet, luidens art. 322 Wetb. Rechtsv., altijd op de terechtzitting tegenwoordig zijn, terwijl verder bij art. 82 al. 1 van het Reglement n°. I (Ned. Stbl. 1838 n°. 36) is bepaald: „De Ambtenaren van het openbaar ministerie bij de Geregtshoven en Regtbanken zijn verpligt aan den Procureur-Generaal bij den Hoogen Raad in tijds

1) Het Recht in N. I., dl. XVI, blz. 57.

eenvoudige afschriften te doen toekomen van alle vonnissen of arresten, welke zij zouden vermeenen voor cassatie in het belang der wet vatbaar te zijn; zij laten deze afschriften met hunne bedenkingen vergezeld gaan".

In Indië daarentegen ontbreekt een voorschrift als dat, vervat in evengezegd art. 82 al. 1, hetwelk daar trouwens moeielijk meer toegepast zou kunnen worden, sedert het aan art. 322 Wetb. Rechtsv. gelijkluidende art. 318 Regl. Rechtsv. bij Stbl. 1864 n°. 52 ingetrokken, en in de plaats daarvan bepaald is, dat het openbaar ministerie slechts ter terechtzitting tegenwoordig is, wanneer de wet of het belang der justitie dit vordert. Want aangezien het openbaar ministerie dien ten gevolge slechts nu en dan verplicht is de terechtzittingen bij te wonen, spreekt het wel van zelf, dat het onmogelijk voldoende bekend kan zijn met de rechtspraak in burgerlijke zaken van het collegie, bij hetwelk het werkzaam is, om te beoordeelen of er voor den procureur-generaal gronden zouden kunnen bestaan om *in het belang der wet* de vernietiging in cassatie van eenig vonnis te requireeren. En zoo kan het in den regel dan ook wel niet anders dan bij toeval wezen, dat de procureur-generaal in de gelegenheid wordt gesteld om zoodanig requisitoir te nemen.

Ingevolge het voorlaatste en laatste lid van art. 433 Regl. Rechtsv. wordt het beroep van den procureur-generaal, indien het bevonden wordt ongegrond te zijn, verworpen, terwijl, indien het gegrond bevonden wordt, het beklaagde vonnis geheel of ten deele wordt vernietigd, met verklaring dat dit geschiedt *in het belang der wet*, en zonder eenig nadeel toe te brengen aan de rechten door partijen verkregen.

Dit laatste, namelijk dat de cassatie *in het belang der wet* geen nadeel mag toebrengen aan de door partijen verkregen rechten, is eene herhaling der slotwoorden van art. 170 Recht. Org., terwijl als een noodzakelijk gevolg van dat verbod kan worden beschouwd het voorschrift van art. 175 al. 2 Recht. Org., hetwelk aldus luidt: „De bepalingen van het tegenwoordige en van de beide voorgaande artikelen zijn niet toepasselijk in geval van vernietiging *in het belang der wet*, uitgesproken op den daartoe ambtshalve ingestelden eisch van den procureur-generaal". Waar de rechten van partijen onverlet blijven, zou toch eene verdere beslissing, instructie of verwijzing, gelijk bij bedoelde bepalingen is voorgeschreven, volkomen nutteloos zijn.

Artikel 434.

In alle gevallen van geheele of gedeeltelijke vernietiging wordt een authentiek afschrift van 's hofs arrest, op ongezegeld papier, kosteloos toegezonden aan den regter die het vernietigde vonnis heeft gewezen.

De arresten in cassatie worden overgeschreven op de registers der regterlijke collegien, welker vonnissen door het hooggeregtshof geheel of ten deele zijn vernietigd; van deze overschrijving zal op den kant der minuut van het vernietigd vonnis worden melding gemaakt.

De ambtenaren van het openbaar ministerie zijn in het bijzonder belast met de zorg voor de uitvoering van dit artikel.

Uit de woorden: „In alle gevallen", waarmede het eerste lid van bovenstaand artikel begint, valt af te leiden, dat het daarbij gegeven voorschrift geldt voor alle arresten, waarbij in cassatie een vonnis geheel of ten deele vernietigd is, onverschillig of de eisch daartoe door partij, dan wel door den procureur-generaal ambtshalve *in het belang der wet*, is gedaan. Waar toch, gelijk hier, de rede is van „alle gevallen van geheele of gedeeltelijke vernietiging", wordt geen enkel geval uitgezonderd en zijn dus alle arresten bedoeld, waarbij in cassatie de geheele of gedeeltelijke vernietiging van een vonnis is uitgesproken, onverschillig op wiens vordering dit is geschied.

De juistheid dezer zienswijze wordt, dunkt mij, bevestigd door de wijze, waarop Mr. Wichers evenbedoeld voorschrift, hetwelk ongetwijfeld ontleend is aan art. 429*c* van het ontwerp der commissie van 1839, heeft overgenomen. Immers uit dat, hiervoren bij de bespreking van art. 433 Regl. Rechtsv. medegedeelde art. 429*c*, — welks eerste gedeelte eigenlijk niets anders was, dan eene herhaling van het bepaalde bij art. 175 al. 2 Recht. Org., — blijkt ten duidelijkste, dat de commissie van 1839 slechts van de arresten in cassatie, houdende geheele of gedeeltelijke vernietiging van een vonnis *in het belang der wet*, een authentiek afschrift wenschte te doen toekomen aan den rechter, door wien het vernietigde vonnis gewezen was, en nu is het toch zeker niet te veronderstellen, dat Mr. Wichers deze bepaling zou hebben opgenomen in een nieuw artikel, waarin met geen woord van cassatie *in het belang der wet* wordt gerept, doch dat daarentegen begint met de woorden: „In alle gevallen van geheele of gedeeltelijke vernietiging

wordt enz.", indien het zijne bedoeling ware geweest, dat die bepaling enkel en alleen van toepassing zou wezen op de arresten in cassatie, gewezen *in het belang der wet.*

Daarbij komt dat de twee laatste leden van art. 434 Regl. Rechtsv., zoo goed als onveranderd, overgenomen zijn uit art. 84 van het Reglement n°. I (Ned. Stbl. 1838 n°. 36), en dat dit art. 84, aanvangende met de woorden: „De arresten van den Hoogen Raad in cassatie worden overgeschreven enz.", ongetwijfeld alle arresten in cassatie, dus ook die gewezen *in het belang der wet*, op het oog heeft, terwijl het ten eenenmale onaannemelijk is, dat Mr. Wichers aan de, zonder noemenswaardige wijziging, door hem overgenomen voorschriften van gezegd art. 84 eene veel beperktere beteekenis zou hebben willen geven, met dit gevolg dat daarbij geene sprake zou zijn van de meest voorkomende arresten in cassatie, namelijk van die, welke op den daartoe ingestelden eisch van partijen zijn gewezen.

Maar valt alzoo wel niet te betwijfelen, dat het bepaalde bij art. 434 al. 2 Regl. Rechtsv. geldt voor alle arresten in cassatie, onverschillig door wien het beroep in cassatie is ingesteld, zoo bestaat er zeker alle reden om aan te nemen, dat eveneens bij het eerste lid van dat art. 434 alle arresten in cassatie, zonder onderscheid, zijn bedoeld. Want waar in twee leden van hetzelfde artikel gesproken wordt van arresten in cassatie, zonder dat blijkt, dat in het eene lid andere arresten in cassatie worden bedoeld, dan in het andere lid, spreekt het wel van zelf, dat in beide leden van dat artikel dezelfde arresten in cassatie bedoeld moeten zijn. De toevoeging van de bepaling, vervat in het tweede lid van art. 434, aan die, welke gevonden wordt in het eerste lid van datzelfde artikel, kan alzoo, mijns inziens, geacht worden ten zeerste te pleiten voor de meening, dat ook in dat eerste lid de rede is van alle arresten in cassatie, onverschillig of de eisch daartoe door partijen, dan wel door den procureur-generaal ambtshalve *in het belang der wet* is gedaan.

Wat verder het derde lid van art. 434 Regl. Rechtsv. betreft, dit is geheel gelijkluidend aan het tweede lid van het zoo even aangehaalde art. 84 van het Reglement n°. I, in hetwelk echter de woorden: „van dit artikel", enkel betrekking hebben op het eerste lid van dat art. 84, terwijl onder die woorden in art. 434 al. 3 ook begrepen is het bepaalde bij het eerste lid van datzelfde artikel.

Vrij zonderling intusschen schijnt het, dat de ambtenaren van het openbaar ministerie hebben te zorgen, dat een authentiek afschrift van het arrest in cassatie, waarbij een vonnis geheel of ten deele vernietigd

is, op ongezegeld papier, kosteloos worde toegezonden aan den rechter, die dat vonnis gewezen heeft, dewijl die toezending toch wel dient te geschieden door 's Hofs griffier en deze, luidens art. 52 Recht. Org., onder de bevelen staat van den president van dat collegie.

Op de vraag eindelijk, of de zoogenaamde inlandsche officieren van justitie gerekend moeten worden te behooren tot de ambtenaren van het openbaar ministerie, van wie sprake is bij art. 434 al. 3, kan, naar mijne meening, wel geen ander dan een ontkennend antwoord worden gegeven [1]). Blijkens art. 54 Recht. Org. toch, waarbij het beginsel is uitgesproken, dat het openbaar ministerie bij de Europeesche rechterlijke collegiën één lichaam uitmaakt, aan welks hoofd de procureur-generaal bij het Hoog-Gerechtshof staat, behooren de inlandsche officieren van justitie niet tot dat lichaam. Daarenboven verschilt hun werkkring ten eenenmale van dien der Europeesche ambtenaren van het openbaar ministerie. Zoo is hun onder anderen het recht van strafvervolging, het voornaamste attribuut van laatstgenoemde ambtenaren, onthouden, terwijl hun ook met de tenuitvoerlegging van strafvonnissen geene de minste bemoeienis is toegekend. Neemt men hierbij nu nog in aanmerking, dat de wettelijke bepalingen betreffende de inlandsche officieren van justitie, met name art. 62 al. 2 Recht. Org., hunne ondergeschiktheid aan de residenten op den voorgrond stellen, dan valt, dunkt mij, wel niet te betwijfelen, dat, waar in eenig deel der Europeesche wetgeving de rede is van ambtenaren van het openbaar ministerie, niet gedacht kan worden aan de inlandsche officieren van justitie, en dat deze daar alzoo onder die uitdrukking niet begrepen zijn.

---

1) Zie echter Mr. Winckel's *Formulierboek*, blz. 178.

REGISTER

OP DE IN HET EERSTE DEEL AANGEHAALDE WETTELIJKE BEPALINGEN.

Grondwet.

Art. 153 blz. 215.

Regeerings Reglement.

Art. 27 blz. LII, 270.
„ 31 „ 3.
„ 45 „ 164.
„ 55 „ XXVI.
„ 56 „ XXVI.
„ 62 „ XXVI.
„ 64 „ 32, 218.
„ 67 „ XXVI.
„ 69 „ XXVI.
„ 70 „ XXVI.
„ 73 „ XXVI, XXXIII.
„ 74 „ XXVI.
„ 75 „ XXIII, XXIV, XXX, LI, LXIV, 15, 44, 94, 139, 191, 192, 320, 321, 445, 446, 453, 455, 593.
„ 78 „ XXVI, 215, 217.
„ 80 „ 355.
„ 82 „ LXXIV.
„ 83 „ LIX, LXXIV.
„ 84 „ XXVI, LII, 311.
Art. 91 blz. 119, 391, 392.
„ 98 „ LXXIII, 218, 219.
„ 102 „ LXXVII.
„ 104 „ 292.
„ 105 „ XXVII, 159, 162, 165, 166.
„ 106 „ 159, 163, 165.
„ 107 „ 165.
„ 109 „ XIX vgg., XXV vgg., XXXII, LXXII.
„ 115 „ 269.
„ 119 „ 100.
„ 125 „ XXVI.
„ 126 „ XXVI.
„ 128 „ XXVI.

Overgangsbepalingen.

Art. 1 blz. 264.
„ 3 „ XIX.
„ 4 „ LXIV, 320.
„ 9 „ XXIX, XXX, XLVII, XLVIII.
„ 15 „ XXVI, XXVII, XLVII.
„ 24 „ 171.
„ 26 „ 171.
„ 72 „ 6, 220.
„ 83 „ L, 430.

Art. 103 blz. 17, 22.
„ 105 „ 39.

Reglement op de rechterlijke organisatie.

Art. 2 blz. 215, 217.
„ 3 „ LVII vgg.
„ 4 „ LII, LIII, 33, 54.
„ 6 „ LIII,LIV,LXVI,222.
„ 7 „ 81 vgg., 117 vgg. 319 vgg., 457.
„ 9 „ 57.
„ 28 „ 538, 548, 567.
„ 29 „ 73, 391, 516.
„ 30 „ 119.
„ 33 „ 521.
„ 35 „ 86.
„ 37 „ 85.
„ 41 „ 83, 118.
„ 45 „ 243.
„ 46 „ 243.
„ 49 „ 92.
„ 52 „ 613.
„ 54 „ 613.
„ 55 „ 443 vgg.
„ 56 „ 448.
„ 58 „ XI, 424 vgg., 431 vgg., 437 vgg.
„ 62 „ 613.
„ 65 „ 75, 410.
„ 79 „ XX.
„ 94 „ XX, 352 vgg.
„ 95 „ LIX, LX.
„ 96 „ LVII, LIX, LX.
„ 108 „ XL, XLVII, LIV, LXVII, LXXI, 224 vgg.
„ 109 „ LXXIX.
„ 118 „ XVII.
„ 122 „ 369, 370.
„ 124 „ XVIII, XXIX, XXXIV, XL, XLIV, XLVI vgg., LXV.
„ 125 „ XXXVIII, XLIX, LI, LXVII, LXXII.
„ 126 „ LV, LVI, LXVII, LXVIII,LXXII vgg., 525.
„ 127 „ XL, LVII, LXVII, LXXII, 376 vgg., 452, 453, 457, 540.
Art. 128 blz. LVII, LXI, LXVII, LXXII, 228, 450 vgg.
„ 131 „ LI, LIII.
„ 134 „ 440.
„ 136 „ 108.
„ 145 „ LXXX.
„ 150 „ XLVII, XLVIII, LXXV, 224 vgg.
„ 152 „ 531.
„ 153 „ 373.
„ 157 „ 498.
„ 159 „ XLVII, XLIX, LXIII,LXV,LXVIII, LXX, LXXIII, 30, 218, 219, 352 vgg., 533 vgg.
„ 160 „ LXXIV, LXXVI, 108, 524 vgg., 533 vgg.
„ 161 „ 529 vgg.
„ 162 „ XL, LXXIV, LXXV, 376 vgg.
„ 163 „ LXXV, LXXVI, 458.
„ 164 „ LXXIV, LXXV, 450 vgg.
„ 170 „ LXXVII, LXXIX, 591, 609, 610.
„ 171 „ LVI, LXXVII, LXXX, 609.
„ 172 „ LXXVII, LXXVIII, 594, 609.
„ 173 „ 562, 563, 583 vgg., 588, 590, 605.
„ 174 „ 562, 563, 583 vgg., 590.
„ 175 „ 562, 563, 583 vgg. 610, 611.
„ 176 „ LXXIX, 540, 561, 606, 607.
„ 177 „ LXXIV.
„ 192 „ 79, 116, 151, 368.
„ 193 „ 16, 72.
„ 197 „ 71.
„ 203 „ 116.

Algemeene bepalingen van wetgeving.

Art. 3 blz. 153, 213.

Art. 4 blz. 159, 165.
„ 5 „ 166.
„ 6 „ XVIII vgg., XXIX.
„ 7 „ XIX, XX.
„ 8 „ XX, XXII, XXXII.
„ 11 „ XLIV, LXIV, LXV, 320.
„ 12 „ LI, LXIV.
„ 13 „ XLIV vgg., LXV.
„ 14 „ 100, 103, 197, 312, 326.
„ 16 „ 164, 166.
„ 17 „ 156.
„ 23 „ 20, 453.
„ 24 „ 269, 278.
„ 29 „ 359.

Burgerlijk Wetboek.

Art. 17 blz. 18.
„ 18 „ 18.
„ 19 „ 18.
„ 20 „ 18, 156.
„ 21 „ 18.
„ 22 „ 18.
„ 23 „ 18.
„ 24 „ XXXIV, 18 vgg.
„ 25 „ 18.
„ 65 „ 439.
„ 86 „ 439.
„ 88 „ 439.
„ 89 „ 439.
„ 90 „ 439.
„ 92 „ 439.
„ 110 „ 13.
„ 147 „ 388.
„ 290 „ 272.
„ 338 „ 5.
„ 345 „ 12.
„ 346 „ 12.
„ 366 „ 472.
„ 367 „ 472.
„ 370 „ 472.
„ 381 „ 440.
„ 403 „ 4, 116, 472.
„ 425 „ 455.
„ 433 „ 12.
„ 435 „ 439.
„ 436 „ 2.
„ 452 „ 116, 440, 471.
Art. 463 blz. 5, 13, 440.
„ 519 „ 31.
„ 520 „ 38.
„ 571 „ 172.
„ 620 „ 171.
„ 624 „ 168.
„ 626 „ 172.
„ 630a „ 176.
„ 720 „ 169.
„ 837 „ 159.
„ 910 „ 159.
„ 938 „ 388.
„ 979 „ 440.
„ 983 „ 440.
„ 1025 „ 359.
„ 1074 „ 388.
„ 1076 „ 2.
„ 1126 „ 5.
„ 1127 „ 440.
„ 1233 „ XXXVI, XXXVII.
„ 1352 „ XXXVII.
„ 1446 „ XXXV.
„ 1467 „ XXXV.
„ 1601 „ XXX.
„ 1602 „ XXX.
„ 1603 „ XXX.
„ 1662 „ 440.
„ 1682 „ 388.
„ 1793 „ 183, 187, 566.
„ 1818 „ 182.
„ 1851 „ 450.
„ 1909 „ 285.
„ 1910 „ 70, 289.
„ 1912 „ 70, 289.
„ 1913 „ 269, 277, 278.
„ 1914 „ 269, 277, 278.
„ 1930 „ 104.
„ 1932 „ 105.
„ 1944 „ 106.

Wetboek van Koophandel.

Art. 11 blz. 104.
„ 18 „ 35.
„ 23 „ 34, 35.
„ 178 „ 417.
„ 545 „ LI.
„ 749 „ 440.
„ 751 „ 478.
„ 753 „ 440.

Art. 756 bllz. 359.
" 778 " 468.
" 799 " 5.
" 811 " 399.
" 817 " 399.
" 831 " 478.
" 854 " 399.
" 905 " 359.
" 906 " 359.

Reglement op de burgerlijke rechtsvordering.

Art. 1 blz. 1—19, 145, 149, 571.
" 2 " 19—20.
" 3 " 21—25, 68, 135, 149.
" 4 " 25, 149.
" 5 " 21, 22, 25—28.
" 6 " 24, 28—49, 53, 61, 135, 149, 187, 219, 383, 480, 481.
" 7 " 49—50, 474.
" 8 " 20, 50—53, 149, 177, 182, 272, 440.
" 9 " 28, 53—54, 149.
" 10 " 54—61, 67, 130, 140, 149, 196, 402, 413 vgg., 468, 476, 479, 527, 552 vgg., 574.
" 11 " 61, 149.
" 12 " 44, 62—67, 149.
" 13 " 20, 47, 67, 149.
" 14 " 67, 149.
" 15 " 22, 67—68, 149.
" 16 " 68.
" 17 " 57, 68, 149, 551.
" 18 " 68—69, 149.
" 19 " 69—70.
" 20 " 17, 70—72, 149.
" 21 " 72—73, 116.
" 22 " 73—74, 391.
" 23 " 74—75.
" 24 " 75—76.
" 25 " 76.
" 26 " 76.
" 27 " 77—78.
" 28 " 78—79, 121.
" 29 " 79—80, 116, 482.
" 30 " 80.
" 31 " 80—81.
Art. 32 blz. 81—83.
" 33 " 83—85.
" 34 " 85—86, 238, 374.
" 35 " 86—88, 89, 90.
" 36 " 88—89.
" 37 " 89—91.
" 38 " 91.
" 39 " 91—93.
" 40 " 91—93.
" 41 " 93.
" 42 " 93.
" 43 " 93.
" 44 " 93.
" 45 " 94—96, 329.
" 46 " 96.
" 47 " 96—97, 236, 411.
" 48 " 97, 105.
" 49 " 97—98.
" 50 " 98—99, 493, 540.
" 51 " 99.
" 52 " 99—106, 277.
" 53 " 106.
" 54 " 106—107, 109, 421.
" 55 " 107—109, 407.
" 56 " 109.
" 57 " 109.
" 58 " 109—111.
" 59 " 112—116, 394.
" 60 " 116—117, 182, 441.
" 61 " 117—119, 205, 516.
" 62 " 119—120.
" 63 " 120.
" 64 " 120—121.
" 65 " 121.
" 66 " 121—122.
" 67 " 122.
" 68 " 122—123, 271, 340.
" 69 " 123.
" 70 " 123—125.
" 71 " 125.
" 72 " 125—126.
" 73 " 126—127.
" 74 " 127.
" 75 " 127.
" 76 " 127—128.
" 77 " 128, 129.
" 78 " 128—130, 190.
" 79 " 130—131.
" 80 " 131.
" 81 " 131—135, 194, 395, 461.

Art. 82 blz. 135, 146.
„ 83 „ 58, 135—140.
„ 84 „ 135—140, 141, 144.
„ 85 „ 140—142, 144.
„ 86 „ 142—145, 575.
„ 87 „ 145—146.
„ 88 „ 146.
„ 89 „ 146.
„ 90 „ 146—147.
„ 91 „ 147—148, 571.
„ 92 „ 148.
„ 93 „ 149, 151.
„ 94 „ 145, 149, 182.
„ 95 „ 149—150, 572.
„ 96 „ 150, 180, 182.
„ 97 „ 150—151, 181.
„ 98 „ 72, 116, 117, 151, 441.
„ 99 „ 19, 151—158, 218, 219, 407.
„ 100 „ 153 vgg., 158—166, 213.
„ 101 „ 166—167.
„ 102 „ 167—176.
„ 103 „ 176.
„ 104 „ 176.
„ 105 „ 176—177.
„ 106 „ 20, 177—185, 357, 365, 385, 394, 431, 437, 469, 470.
„ 107 „ 185—189, 190, 192, 195, 394, 431, 438.
„ 108 „ 189—194.
„ 109 „ 187, 195—196.
„ 110 „ 195, 196.
„ 111 „ 196—197, 199, 201, 210.
„ 112 „ 197—198, 199.
„ 113 „ 198—199, 202, 207.
„ 114 „ 198, 199—203, 207, 210.
„ 115 „ 203—204.
„ 116 „ 202, 204—205, 207, 212.
„ 117 „ 205, 207, 267, 334, 351, 384.
„ 118 „ 205.
„ 119 „ 206, 207, 210, 527.
„ 120 „ 206, 207, 210.
„ 121 „ 206.
„ 122 „ 206—207.
Art. 123 blz. 207—208.
„ 124 „ 208—209, 294.
„ 125 „ 209.
„ 126 „ 209—210, 241.
„ 127 „ 200, 201, 205, 210—213, 359.
„ 128 „ 159, 213.
„ 129 „ 214.
„ 130 „ 214—224, 421.
„ 131 „ 214—224, 225, 226, 229, 421.
„ 132 „ 215—224, 421.
„ 133 „ XLVIII, LXII, 224—228, 452, 457.
„ 134 „ 228—230.
„ 135 „ 230—231.
„ 136 „ 231—233.
„ 137 „ 233—235.
„ 138 „ 97, 98, 235—238, 411.
„ 139 „ 205, 212, 238—239.
„ 140 „ 239—240.
„ 141 „ 240—241.
„ 142 „ 241.
„ 143 „ 241.
„ 144 „ 241.
„ 145 „ 241—243.
„ 146 „ 243—244.
„ 147 „ 244.
„ 148 „ 244—245, 255.
„ 149 „ 245, 247, 255.
„ 150 „ 95, 245—246, 247, 255, 338.
„ 151 „ 247.
„ 152 „ 247.
„ 153 „ 247—248.
„ 154 „ 248—249, 259.
„ 155 „ 250.
„ 156 „ 250—251.
„ 157 „ 251, 257.
„ 158 „ 251—253, 257.
„ 159 „ 253—256, 258.
„ 160 „ 256—258.
„ 161 „ 258.
„ 162 „ 258—259.
„ 163 „ 249, 259.
„ 164 „ 259.
„ 165 „ 259—260, 359.
„ 166 „ 260—261.
„ 167 „ 261.
„ 168 „ 95, 261—262, 436.

Art. 169 blz. 95, 261—262.
„ 170 „ 95, 262.
„ 171 „ 262—266, 295.
„ 172 „ 266—267, 285.
„ 173 „ 267.
„ 174 „ 205, 212, 268—269.
„ 175 „ 269—270, 278, 290, 291, 301.
„ 176 „ 270—271, 290, 291.
„ 177 „ 100, 271—277, 285, 290, 291, 301, 305, 313.
„ 178 „ 277—278, 290, 291, 328.
„ 179 „ 278—279, 290, 291, 301, 313.
„ 180 „ 279—281, 290, 291.
„ 181 „ 281, 290, 291, 301.
„ 182 „ 281, 290, 291, 301.
„ 183 „ 282, 290, 291, 301.
„ 184 „ 269, 282—283, 290, 291, 301.
„ 185 „ 269, 284, 290, 291, 301.
„ 186 „ 282, 284—285, 290, 291, 301.
„ 187 „ 285, 290, 291, 301.
„ 188 „ 268, 276, 285—287, 290, 291, 301.
„ 189 „ 287—288, 290, 291.
„ 190 „ 249, 259, 267, 288—294, 296, 299, 301 vgg., 327.
„ 191 „ 294.
„ 192 „ 294—295.
„ 193 „ 263, 295—296.
„ 194 „ 296.
„ 195 „ 296.
„ 196 „ 296.
„ 197 „ 297, 305.
„ 198 „ 297.
„ 199 „ 292, 297.
„ 200 „ 297—298, 330.
„ 201 „ 291, 298—299.
„ 202 „ 299.
„ 203 „ 290, 300—301.
„ 204 „ 301—302, 303, 304.
„ 205 „ 249, 259, 288, 291, 302—304, 327.
„ 206 „ 291, 304.
„ 207 „ 304.
Art. 208 blz. 280, 304—305.
„ 209 „ 73, 279, 280, 292, 301, 305—309, 310.
„ 210 „ 277, 309—313.
„ 211 „ 314.
„ 212 „ 315.
„ 213 „ 315—316.
„ 214 „ 316.
„ 215 „ 258, 317—322.
„ 216 „ 322.
„ 217 „ 292, 323—327, 331.
„ 218 „ 259, 327—328.
„ 219 „ 328—329.
„ 220 „ 95, 259, 329.
„ 221 „ 327, 329—330.
„ 222 „ 259, 330—331, 333.
„ 223 „ 331.
„ 224 „ 331—332.
„ 225 „ 332, 333.
„ 226 „ 332—333.
„ 227 „ 333.
„ 228 „ 259, 333.
„ 229 „ 259, 333.
„ 230 „ 280, 334—338, 343.
„ 231 „ 280, 334, 338.
„ 232 „ 280, 338—340, 341.
„ 233 „ 280, 340—342, 347 vgg.
„ 234 „ 280, 334, 335, 339, 342—344, 349.
„ 235 „ 280, 335, 344—345, 349.
„ 236 „ 280, 345—346.
„ 237 „ 280, 341, 346—348.
„ 238 „ 280, 348, 350.
„ 239 „ 280, 339, 340, 349—350, 504.
„ 240 „ 280, 350.
„ 241 „ 208, 334, 350—351.
„ 242 „ 351.
„ 243 „ 351—352.
„ 244 „ 352—357.
„ 245 „ 357.
„ 246 „ 357.
„ 247 „ 358.
„ 248 „ 358—359.
„ 249 „ 184, 359—360.
„ 250 „ 360—362.
„ 251 „ 361, 362.
„ 252 „ 362.
„ 253 „ 362.

Art. 254 blz. 363.
„ 255 „ 363.
„ 256 „ 182, 363—365, 367.
„ 257 „ 365.
„ 258 „ 366.
„ 259 „ 359, 366.
„ 260 „ 366.
„ 261 „ 366, 367.
„ 262 „ 367.
„ 263 „ 368.
„ 264 „ 368.
„ 265 „ 368—369.
„ 266 „ 369—370, 373.
„ 267 „ 359, 370—371, 375 vgg.
„ 268 „ 371—373. 375 vgg.
„ 269 „ 373—375.
„ 270 „ 359, 375—381.
„ 271 „ 381.
„ 272 „ 381—382.
„ 273 „ 382—383.
„ 274 „ 383.
„ 275 „ 383.
„ 276 „ 383—384.
„ 277 „ 384.
„ 278 „ 382, 384.
„ 279 „ 384—385.
„ 280 „ 183, 384, 385.
„ 281 „ 384, 386.
„ 282 „ 386.
„ 283 „ XLIX, 114, 387—398,401,406,407,419.
„ 284 „ 393, 398.
„ 285 „ 390, 398—399.
„ 286 „ 388, 399.
„ 287 „ LXXV, 108, 399--400, 407.
„ 288 „ 400.
„ 289 „ LXXV, 58, 400—402, 409, 468, 475, 556.
„ 290 „ 392, 402, 408.
„ 291 „ 403, 408.
„ 292 „ 389, 393, 394, 397, 403—410.
„ 293 „ 410.
„ 294 „ 410—411.
„ 295 „ 411.
„ 296 „ 412.
„ 297 „ 412—416, 418.
„ 298 „ 391, 416.
Art. 299 blz. 416, 418, 419.
„ 300 „ 416—417, 418, 419.
„ 301 „ 417, 418, 419.
„ 302 „ 417, 418.
„ 303 „ 417—418.
„ 304 „ 418.
„ 305 „ 391, 418—419.
„ 306 „ 419.
„ 307 „ 419.
„ 308 „ 420.
„ 309 „ 420.
„ 310 „ 224, 420—421.
„ 311 „ 107, 421.
„ 312 „ 421.
„ 313 „ 421—422.
„ 314 „ 422.
„ 315 „ 422—423.
„ 316 „ 423.
„ 317 „ 89, 423—433, 436, 437.
„ 318 „ 433, 442 vgg., 610.
„ 319 „ 95, 184, 433—441, 481.
„ 320 „ 252, 442—447.
„ 321 „ 260, 447—448.
„ 322 „ 448.
„ 323 „ 448—449.
„ 324 „ LXII, 228, 449—453.
„ 325 „ 453—456.
„ 326 „ 456—457.
„ 327 „ 457—460.
„ 328 „ 460, 515, 534.
„ 329 „ 461, 560.
„ 330 „ 224, 461.
„ 331 „ 461—462, 560.
„ 332 „ 462, 560.
„ 333 „ 462—463.
„ 334 „ 58, 463—469, 470, 482, 486, 542, 552, 554.
„ 335 „ 469—470.
„ 336 „ 470—473.
„ 337 „ 473—474, 560.
„ 338 „ 400, 474—475.
„ 339 „ 58, 463 vgg., 475—479, 486, 489, 493, 526, 527, 541 vgg., 548 vgg.
„ 340 „ 438, 479—482, 528.
„ 341 „ LV, 141, 482—486, 498, 526.

Art. 342 blz. 486.
„ 343 „ 487—488, 527.
„ 344 „ 476, 488, 510, 512, 526.
„ 345 „ 488—489, 526.
„ 346 „ 489, 526.
„ 347 „ 489—490, 526.
„ 348 „ 490, 526.
„ 349 „ 183, 490—491, 526.
„ 350 „ 491—492, 520, 590.
„ 351 „ 451, 457, 492—493, 494, 495, 513 vgg., 532.
„ 352 „ 451, 493—495, 513 vgg., 532.
„ 353 „ 451, 496, 513 vgg., 532.
„ 354 „ 451, 496—497, 513 vgg., 532.
„ 355 „ 497—503, 506, 508, 511, 523, 604.
„ 356 „ 503, 504—513, 523, 593, 598, 601, 604.
„ 357 „ 452, 513—516, 523.
„ 358 „ 516—520, 523, 559.
„ 359 „ 520, 523, 540, 560, 607.
„ 360 „ 520—522, 523, 590, 591, 593, 604.
„ 361 „ 517 vgg., 522—523.
„ 362 „ 524—525.
„ 363 „ 525.
„ 364 „ 525—526, 527.
„ 365 „ 526.
„ 366 „ 58, 183, 526—527, 552.
„ 367 „ 527—528.
„ 368 „ 528.
„ 369 „ 528.
„ 370 „ 528, 529—531.
„ 371 „ 531.
„ 372 „ 531.
„ 373 „ 531—532.
„ 374 „ 532.
„ 375 „ 532.
„ 376 „ 532—533.
„ 377 „ 533—535.
„ 378 „ 535—536.
„ 379 „ 536.
„ 380 „ 359, 536.
„ 381 „ 536.

Art. 382 blz. 536—537.
„ 383 „ 95, 537.
„ 384 „ 537—539, 548.
„ 385 „ LVI, LXXVI, LXXIX, 539—541, 591, 607.
„ 386 „ 541, 542.
„ 387 „ 541.
„ 388 „ 58, 541—543, 552.
„ 389 „ 543—544, 545.
„ 390 „ 544.
„ 391 „ 544.
„ 392 „ 545.
„ 393 „ 545.
„ 394 „ 545.
„ 395 „ 95, 436, 546.
„ 396 „ 546.
„ 397 „ 95, 546.
„ 398 „ 95, 547.
„ 399 „ 547.
„ 400 „ 547—548.
„ 401 „ 548.
„ 402 „ 58, 517 vgg., 548—559.
„ 403 „ 559.
„ 404 „ 560.
„ 405 „ 560—561.
„ 406 „ 561—562, 563.
„ 407 „ 562—563.
„ 408 „ 563.
„ 409 „ 563.
„ 410 „ 563.
„ 411 „ 95, 183, 564—567, 568, 592, 599.
„ 412 „ 95, 567—568.
„ 413 „ 568, 578.
„ 414 „ 568—569, 580, 602.
„ 415 „ 552, 569—575, 589, 590.
„ 416 „ 575—578, 579.
„ 417 „ 578, 579.
„ 418 „ 576, 578—580.
„ 419 „ 580, 604.
„ 420 „ 580—581.
„ 421 „ 581.
„ 422 „ 581—582.
„ 423 „ 582—583.
„ 424 „ 583—585, 593, 605.
„ 425 „ 586—587, 588, 593, 605.

Art. 426 blz. 584, 587—588, 593, 605.
„ 427 „ 588—589, 593, 605.
„ 428 „ 570, 571, 589—590.
„ 429 „ 590—591.
„ 430 „ LXXIX, 591, 593, 605.
„ 431 „ 95, 436, 592—593, 605.
„ 432 „ LXXVIII, 549, 586, 591, 593—607.
„ 433 „ 549, 585, 607—610, 611.
„ 434 „ 611—613.
„ 435 „ 38, 340, 408.
„ 436 „ 2.
„ 438 „ 519.
„ 442 „ 391.
„ 443 „ 20.
„ 444 „ 70.
„ 455 „ 22.
„ 460 „ 492.
„ 488 „ 2, 399.
„ 489 „ 58, 468, 556.
„ 497 „ 492.
„ 499 „ 492.
„ 500 „ 359.
„ 506 „ 167.
„ 515 „ 58, 468, 475, 556.
„ 516 „ 135 vgg.
„ 517 „ 167.
„ 519 „ 143.
„ 520 „ 390.
„ 530 „ 58, 468, 475, 556.
„ 539 „ 58, 468, 556.
„ 554 „ 2, 58, 399, 468, 556.
„ 555 „ 556.
„ 576 „ 2, 468, 556.
„ 580 „ XXX, 159.
„ 586 „ XXX.
„ 599 „ 390.
„ 606 „ 492.
„ 607 „ 184, 395, 516.
„ 608 „ 200.
„ 610 „ 394, 516.
„ 611 „ 214, 418.
„ 615 „ LVIII, LXXVI, 455.
„ 618 „ 450.
„ 637 „ LVIII, 232.
„ 641 „ 458.
„ 659 „ 390.
Art. 668 blz. 390.
„ 676 „ 390.
„ 704 „ 159.
„ 713 „ 6.
„ 724 „ 390.
„ 734 „ 492.
„ 754 „ 23.
„ 761 „ 159.
„ 788 „ 78, 112, 113.
„ 795 „ 79.
„ 798 „ 114, 394.
„ 805 „ 204.
„ 818 „ 58, 468, 556.
„ 832 „ 38.
„ 837 „ 73.
„ 838 „ 267, 306.
„ 841 „ 73, 267, 306.
„ 844 „ 478.
„ 859 „ 238.
„ 866 „ 95.
„ 867 „ 238.
„ 872 „ 159.
„ 873 „ 183.
„ 881 „ 183.
„ 885 „ 577.
„ 889 „ 483.
„ 890 „ 33.
„ 892 „ 212.
„ 901 „ 478.
„ 909 „ 6.

Reglement op de strafvordering.

Art. 9 blz. 260.
„ 132 „ 310.
„ 166 „ 82.
„ 413 „ 309, 310.
„ 414 „ 309 vgg.
„ 415 „ 277, 309, 312, 313.

Inlandsch Reglement.

Art. 27 blz. 9.
„ 172 „ 264, 265.
„ 182 „ 606.
„ 187 „ 516.
„ 192 „ 499 vgg., 505, 557, 595 vgg.

Art. 193 blz. 497, 513 vgg., 595, 605.
„ 194 „ 500 vgg., 595 vgg.
„ 195 „ 503 vgg., 595.
„ 196 „ 504 vgg., 595, 601.
„ 197 „ 518 vgg., 543, 559, 595.
„ 198 „ LXXVIII, 594 vgg., 599 vgg.
„ 199 „ 520 vgg., 590, 604.
„ 210 „ 606.
„ 215 „ 606.
„ 225 „ 8, 12.
„ 239 „ 499, 513.
„ 340 „ 499.
„ 416 „ LXXVI.
„ 420 „ 312, 313.
„ 428 „ 506.
„ 429 „ 506.
„ 432 „ 606.

Reglement voor Sumatra's Westkust.

Art. 5 blz. LXIV.
„ 26 „ LXV, 226.
„ 36 „ LXIII, LXV, LXVII, LXXII, 224.
„ 37 „ LXVII.
„ 38 „ LXVII.
„ 39 „ LXVII, 378, 452, 453, 457, 540.
„ 40 „ LXVII, 450.
„ 56 „ LXII.
„ 226 „ LXII, 17, 22, 39, 59, 60, 61, 224, 226, 315, 347, 378, 414, 432, 466 vgg., 486, 512, 542, 554, 555, 562, 595.

Reglement voor Benkoelen.

Art. 19 blz. LXV, 226.

Reglement voor de Lampongsche districten.

Art. 1 blz. LIV.
Art. 20 blz. 225.

Reglement voor Palembang.

Art. 1 blz. LIV.
„ 20 „ 225.
„ 56 „ 356.
„ 58 „ 356.
„ 441 „ 24, 28, 253, 256, 292, 308, 315, 342, 347.

Reglement voor Sumatra's Oostkust.

Art. 1 blz. LIV.
„ 25 „ XLIX, LX, 225, 396.
„ 26 „ 226, 401.
„ 196 „ 397, 402.
„ 198 „ 523.
„ 456 „ 418, 523.

Reglement voor Atjeh.

Art. 13 blz. LXIII.
„ 19 „ LXV, 226.

Reglement voor Riouw.

Art. 1 blz. LIV.
„ 19 „ 225.

Reglement voor Banka.

Art. 1 blz. LIV.
„ 27 „ 225.
„ 477 „ 24, 28, 253, 256, 292, 308, 315, 342, 347.

Reglement voor Billiton.

Art. 1 blz. LIV.
„ 21 „ LVII.
„ 27 „ 225.
„ 456 „ 418.

Reglement voor de Westerafdeeling van Borneo.

Art. 1 blz. LIV.
„ 19 „ 225.

Reglement voor de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.

Art. 1 blz. LIV.
„ 19 „ 225.

Reglement voor Celebes.

Art 1 blz. LXXI.
„ 28 „ 226.
„ 34 „ LXVIII.
„ 40 „ LXVIII, LXX.
„ 41 „ LXXII.
„ 42 „ LXXII.
„ 43 „ LXXII, 378, 452, 453, 457, 540.
„ 44 „ LXXII, 450.
„ 232 „ LXVIII, 18, 22, 39, 60, 61, 129, 226, 227, 316, 347, 378, 415, 416, 432, 467 vgg., 486, 513, 523, 542, 555, 562, 595.

Reglement voor Menado.

Art. 1 blz. LXXI.
„ 6 „ XX.
„ 31 „ 227, 396.
„ 32 „ 401.
„ 203 „ 397, 402.
„ 204a „ 513, 523.

Reglement voor Ternate.

Art. 1 blz. LXXI.
„ 21 „ 227.

Reglement voor Amboina.

Art. 1 blz. LXXI.
„ 27 „ 227, 396.
„ 31 „ 401.
„ 193 „ 397, 402.
„ 194a „ 513, 523.

Reglement voor Timor.

Art. 1 blz. LXXI.
„ 19 „ 227.

Reglement voor Bali en Lombok.

Art. 1 blz. LIV.
„ 19 „ 225.

Wetboek van Strafrecht voor Europeanen.

Art. 5 blz. 165.
„ 291 „ 459.

Wetboek van Strafrecht voor Inlanders.

Art. 242 blz. 264.
„ 252 „ 8.
„ 271 „ 8.
„ 330 „ 8, 9.

Staatsblad.

1818 n°. 36 blz. 270.
1818 „ 60 „ 160.
1818 „ 72 „ 7.
Art. 56 blz. 35.
1819 n°. 20 (Instructie voor het Hoog-Gerechtshof).
Art. 27 blz. 88.
„ 95 „ 424.
„ 96 „ 424.
„ 124 „ 76.

1819 nº. 20 (Instructie voor de raden van justitie).
Art. 86 blz. 76.
1819 nº. 20 (Provisioneel Regl. op de manier van procedeeren enz.).
Art. 323 blz. 204.
1819 nº. 20 (Instructie voor de deurwaarders enz.).
Art. 9 blz. 22.
1819 nº. 24 „ 7.
Art. 1 „ 6.
1819 nº. 32 „ XXXVIII.
1819 „ 60 „ 7, 8.
1819 „ 79 „ 84, 116.
1819 „ 81
Art. 19 „ 174.
1823 „ 5
Art. 57 „ 216.
1824 „ 4 „ XL, 221.
1824 „ 13
Art. 2 „ 51.
1824 „ 19*a*
Art. 91 „ LXIX.
1825 „ 42 „ 118.
1828 „ 40 „ 7.
1828 „ 46 „ 10.
Art. 6 „ 220.
„ 58 „ 221.
„ 64 „ 11, 13 vgg.
1828 „ 50
Artt. 76, 77 en 78 „ 274.
1829 „ 10 „ 11.
Art. 33 „ 11.
1829 „ 54 „ L, LI.
1829 „ 93
§ 7 „ 274.
1831 „ 71 „ 460.
1834 „ 3 „ 160.
1834 „ 27 „ 170, 171, 483.
Art. 1 „ 170.
„ 13 „ 217.
„ 19 „ 485.
„ 34 „ 484, 485.
1834 „ 41 „ 170.
1836 „ 19 „ XXXV, 168.
1837 „ 3
Art. 3 „ 217.
1838 „ 46 „ 170, 171.
1839 „ 22 „ 7, 8.
1840 nº. 6 blz. 7.
1841 „ 33
Art. 54 „ 430.
1847 „ 23
Art. 7 „ XXX, 191.
1847 „ 52 „ XVII.
1847 „ 57 „ XVII.
1848 „ 2
Art. 18 „ XVII.
1849 „ 63 „ XVII.
1851 „ 4 „ 533, 535.
Art. 1 „ 533 vgg.
„ 17 „ 290, 328.
1851 „ 27 „ 158, 431.
Art. 22 „ 114, 115.
„ 23 „ 394.
„ 31 „ 115.
„ 37 „ 114, 115.
„ 40 „ 409.
„ 49 „ 332.
„ 53 „ 281.
1851 „ 57 „ 48.
1854 „ 40 „ 439.
1854 „ 93
Art. 74 „ 431.
1855 „ 79 „ XXXII, XXXIV, XLI, XLII, LI, LXIV, 15, 35, 104, 190, 192, 193, 266, 272.
Art. 1 „ XXXII, XXXV, XXXVI, LXIII, LXXI, 6, 8, 10, 265, 272.
„ 2 „ LXIII, LXXI, 266.
„ 4 „ LXIII, LXXI.
„ 5 „ LXIII, LXXI, 104, 105.
„ 6 „ LXIII, LXXI, 34.
„ 8 „ XXXIV, XXXV, XXXVIII, XL, XLI, LXXI, 190, 192, 224.

Art. 9 blz. XX, XXXII.
„ 10 „ XLI, XLII, 16.
1857 n°. 44 „ 57.
1857 „ 108 „ 11.
1859 „ 46 „ 269.
1859 „ 47 „ 270.
1859 „ 48 „ 270.
1859 „ 69 „ 85.
1861 „ 38
Artt. 12 en 13 „ XXVII.
1861 „ 45 „ 173, 174.
1862 „ 17 „ 160.
1862 „ 72 „ 173.
1864 „ 6 „ XXXV.
Art. 11 „ 48.
„ 17 „ 5, 31, 47, 48.
„ 18 „ 111.
„ 21 „ 121, 128, 134, 233.
„ 23 „ 460.
„ 24 „ 322.
„ 29 „ 287, 322.
„ 34 „ 121.
„ 47 „ 111.
„ 49 „ 460, 550, 559, 566, 607.
„ 50 „ 121, 573, 575, 577, 583, 607.
„ 58 „ 550, 607.
1864 „ 52 „ 243, 252, 433, 442 vgg., 448, 582, 610.
1866 „ 56
Art. 2 „ 163.
1866 „ 103*b* „ 183.
1866 „ 127 „ 32.
1867 „ 10 „ LII, LXIII, LXV, LXVIII.
Art. 1 „ LI, LXIX, 311, 357, 375.
„ 2 „ LI, LIII, LXIX, LXX, 73, 83.
„ 3 „ LXIX, LXX.
1867 „ 29
Art. 7 „ XLV.
1867 „ 114
Art. 3 „ 283.
„ 6 „ 23.
Art. II blz. 23.
1867 n°. 168
§ V „ 51.
1868 „ 8
Art. 1 „ 114, 163.
1868 „ 107 „ 163.
1869 „ 27 „ LIII.
1870 „ 42 „ 32.
Art. 1 „ 42.
1870 „ 64 „ 2.
Art. 1 „ 2.
„ 6 „ 5, 439.
„ 7 „ 5.
„ 10 „ 33.
1870 „ 118 „ 175.
Art. 1 „ 168.
1870 „ 174 „ 193.
1871 „ 163 „ XXXI.
1872 „ 11
Art. 1 „ 159.
1872 „ 12 „ 46.
Art. 1 „ 43.
„ 2 „ 62 vgg.
1872 „ 13
Art. 1 „ 95, 246, 262.
„ 2 „ 95, 436, 441.
„ 3 „ 95, 546, 547.
„ 4 „ 95, 564, 565, 567, 592, 605.
„ 5 „ 94 vgg., 329, 537.
„ 7 „ 594.
1872 „ 38 „ XXVII, 160 vgg.
Art. 7 „ XXVIII.
1872 „ 39 „ 160.
1872 „ 40 „ 160 vgg.
Art. 1 „ 163.
„ 8 „ 162.
1872 „ 41 „ 160.
1872 „ 116 „ 175.
1872 „ 124 „ 175.
1872 „ 166 „ 7.
Art. 40 „ 35.
1872 „ 207.
Art. 30 „ LXXVII.
„ 42 „ LXI.
„ 47 „ LXI.
„ 75 „ 587.
„ 76 „ LXXVII, 469, 478, 559, 566.

Jaar	n°.	Art.		blz.
		Art. 77	blz.	LXI.
		„ 79	„	478, 566.
		„ 80	„	459, 478, 588.
		„ 81	„	459, 478, 490.
		„ 82	„	459, 478, 588, 589.
1872	n°. 237*a*		„	XXX.
1872	„ 237*c*		„	XXX.
1873	„ 92		„	114, 115, 431.
1873	„ 119		„	XXXI.
1873	„ 142		„	311.
1873	„ 148			
		Art. 1	„	6, 35.
1874	„ 63		„	XXVII.
1874	„ 94		„	XXX.
1874	„ 94*a*			
		Art. 2	„	LXV, LXIX.
1874	„ 94*c*		„	224, 266.
		Art. 1	„	LXIII.
		„ 2	„	XX, LXIV.
1874	„ 94*f*		„	XXX.
1874	„ 149			
		Art. 1	„	425 vgg.
1874	„ 150		„	429.
1875	„ 59			
		§ I	„	162.
1875	„ 140		„	270.
1875	„ 179		„	XXXV.
1875	„ 199*a*		„	168.
1875	„ 221		„	6, 36.
1875	„ 223		„	430.
1875	„ 287		„	270.
1876	„ 35		„	270.
1876	„ 35*a*		„	XXX.
1876	„ 193		„	430.
1876	„ 246		„	270.
1877	„ 55		„	XXX.
1877	„ 65		„	XLV.
1877	„ 90		„	270.
1877	„ 127		„	XXXI.
1877	„ 140		„	XXXVIII.
1877	„ 194		„	XXX.
1877	„ 242		„	LI.
1877	„ 284			
		Art. 1	„	LI.
		„ 11	„	439.
1878	„ 349		„	216.
1878	„ 350		„	216.
1879	„ 106			
		Art. 1	„	27.
1879	„ 141		„	27.
1879	n°. 256		blz.	XXX.
1879	„ 299		„	27.
1880	„ 8		„	XXX.
1880	„ 33			
		Art. 1	„	LXII.
		„ 2	„	LXIII.
		„ 3	„	39, 60, 226, 432, 512, 562, 595.
1880	„ 34		„	266.
		Art. 1	„	LXIII.
1880	„ 172		„	270.
1880	„ 198		„	216.
1880	„ 217		„	XXXI.
1880	„ 223		„	XXX.
1881	„ 81			
		Art. 1	„	LXII.
		„ 2	„	LXIII.
		„ 3	„	17, 22, 60, 226, 316, 432, 513, 595.
1881	„ 95		„	176.
1881	„ 250		„	LXII.
1882	„ 19			
		Art. 2	„	LXIX, LXX.
1882	„ 20			
		Art. 2	„	XX, LXIX.
1882	„ 35		„	116.
1882	„ 82		„	266.
		Artt. 1 en 2	„	LXXII.
1882	„ 152		„	LVIII.
1882	„ 232			
		Art. 1	„	11.
1882	„ 280		„	XXXI.
1883	„ 238		„	23.
1884	„ 9			
		Art. 25	„	217.
1884	„ 76			
		Art. 1	„	18, 22, 28, 340.
1884	„ 162		„	270.
1885	„ 15		„	6.
1885	„ 45		„	XXXI.
1885	„ 73		„	431.
		§ I	„	115.
1885	„ 109			
		Art. 3	„	440, 460, 486, 589.
1885	„ 131			
		Art. 13	„	573, 599.
1886	„ 78		„	216.
1886	„ 80		„	XXX.

1887 n°. 88 blz. 51.
1887 „ 152
Art. 1 „ 534.
1887 „ 153
Art. 2 „ LVII.
„ 3 „ LV, LVI, LXXIV, 525.
„ 4 „ LXXVI, 108, 524, 534.
„ 5 „ LXXVI, 458.
.1888 „ 58 „ XXX.
1888 „ 138 „ XXXIX.
Art. I „ LV.
„ II „ LX, LXXVIII, LXXIX.
1888 „ 154 „ 460, 486.
§§ 1 en 2 „ 440.
1889 „ 31 „ 131, 132.
Art. 1 „ 132 vgg., 194.
„ 2 „ 136 vgg.
„ 3 „ 136 vgg.
„ 4 „ 147.
1889 „ 41
Art. 3 „ XXXI.
1889 „ 164
§ II n°. 3 „ 217.
1889 „ 190
Art. 20 „ 174.
„ 37 „ 175.
1889 „ 196 „ 23.
1890 „ 47 „ 27.
1890 „ 76 „ XXXIX.
Art. I „ LV.
1891 „ 60 „ 27.
1891 „ 92 „ 227.
1891 „ 93 „ 227, 396, 397, 401, 402.
1891 „ 94 „ 227, 396, 397, 401, 402.
1891 „ 230 „ LIII, LXX.
Art. 1 „ 83, 118.
„ 2 „ 83.
1892 „ 31 „ 162.
1892 „ 102 „ 116.
1892 „ 138 „ 162.
1893 „ 160 „ LXII, 432.
1894 „ 169 „ 84.
1894 „ 270 „ LIV.
1895 „ 106 „ 16.
Art. 1 „ 72.
1895 n°. 198 blz. 14.
Art. 3 „ 14.
1895 „ 225
Art. 72 „ 391.
„ 73 „ 90, 91, 391, 447.
„ 82 „ 216.
„ 88 „ 460.
1895 „ 231 „ 49.
1896 „ 41
Art. 2 „ LXIX, LXX.
1896 „ 161 „ 163.
1896 „ 233
Art. 15 „ 163.
1897 „ 53
Artt. 11, 32 en 33 „ 440.
1897 „ 54
Art. 37 „ 13.
1898 „ 149 „ 14.
1898 „ 158 „ XXVII, XLVII, 223.
Art. 2 „ XXVI.
1898 „ 159 „ XXVII.
1898 „ 164 „ 216.
1899 „ 8 „ 521, 590, 604.

Ned. Wet op den Overgang.

Art. 54 blz. 372.

Ned. Wet op de rechterlijke organisatie.

Art. 20 blz. 73.
„ 23 „ 86.
„ 24 „ 85.
„ 41 „ 389, 404 vgg.
„ 65 „ 352.
„ 87 „ 352.
„ 89 „ L.
„ 90 „ 524.
„ 95 „ LXXVII.
„ 103 „ 561.
„ 105 „ 563, 583 vgg., 588, 590, 603.
„ 106 „ 563, 583 vgg., 589.

Ned. Wet houdende Algemeene bepalingen van wetgeving.

Art. 6 blz. 3, 166.

Ned. Burgerlijk Wetboek.

Art. 74 blz. 18.
„ 75 „ 18.
„ 76 „ 18.
„ 77 „ 18, 19, 156.
„ 78 „ 18.
„ 79 „ 18.
„ 80 „ 18.
„ 81 „ 18.
„ 82 „ 18.
„ 385 „ 8.
„ 427 „ 5, 472.
„ 479 „ 455.
„ 490 „ 2.
„ 626 „ 172.
„ 678 „ 176.
„ 1122 „ 2.
„ 1888 „ 450.
„ 1947 „ 70.
„ 1949 „ 70.
„ 1966 „ 541.

Ned. Wetboek van Koophandel.

Art. 36 blz. 33.

Ned. Wetboek van burgerlijke rechtsvordering.

Art. 1 blz. 1 vgg.
„ 2 „ 21 vgg., 42, 135.
„ 3 „ 25.
„ 4 „ 29 vgg., 49, 61, 135.
„ 5 „ 50 vgg., 177, 565.
„ 6 „ 30.
„ 7 „ 55 vgg., 197, 416.
„ 8 „ 68, 574.
„ 9 „ 61.
„ 10 „ 43, 62 vgg.
„ 11 „ 67.
„ 12 „ 67.
Art. 13 blz. 68.
„ 14 „ 68.
„ 15 „ 69.
„ 16 „ 71.
„ 17 „ 72, 73.
„ 18 „ 73.
„ 19 „ 80, 125.
„ 20 „ 482.
„ 22 „ 79.
„ 23 „ 74.
„ 29 „ 85, 373.
„ 30 „ 87.
„ 31 „ 89.
„ 32 „ 89 vgg.
„ 33 „ 91.
„ 34 „ 92.
„ 35 „ 92.
„ 36 „ 92.
„ 37 „ 93.
„ 38 „ 93.
„ 39 „ 93.
„ 41 „ 370.
„ 42 „ 93.
„ 43 „ 94 vgg.
„ 44 „ 96.
„ 45 „ 96, 236, 411.
„ 46 „ 97, 122.
„ 47 „ 97.
„ 48 „ 98.
„ 49 „ 99.
„ 50 „ 100.
„ 51 „ 106.
„ 52 „ 106, 421.
„ 53 „ 108.
„ 54 „ 109.
„ 55 „ 109, 421.
„ 56 „ 110.
„ 57 „ 112 vgg.
„ 58 „ 116.
„ 59 „ 117.
„ 60 „ 119.
„ 61 „ 120.
„ 62 „ 120, 280.
„ 63 „ 121.
„ 64 „ 122.
„ 65 „ 122.
„ 66 „ 122, 123, 271.
„ 67 „ 123.
„ 68 „ 124 vgg., 496.
„ 69 „ 125.
„ 70 „ 126, 127.

Art. 71 blz. 127.
„ 72 „ 127.
„ 73 „ 127.
„ 74 „ 127.
„ 75 „ 128.
„ 76 „ 128 vgg.
„ 77 „ 131.
„ 78 „ 131.
„ 79 „ 131 vgg.
„ 80 „ 135.
„ 81 „ 136 vgg., 147, 543.
„ 82 „ 136 vgg., 144, 147.
„ 83 „ 141, 142.
„ 84 „ 143 vgg., 575.
„ 85 „ 146.
„ 86 „ 146.
„ 87 „ 146.
„ 88 „ 146, 147.
„ 89 „ 148, 571.
„ 89*a* „ 148.
„ 90 „ 148.
„ 91 „ 149.
„ 92 „ 149.
„ 93 „ 149.
„ 94 „ 150.
„ 95 „ 150.
„ 96 „ 151.
„ 98 „ 157, 406.
„ 103 „ 263, 267.
„ 104 „ 268, 269.
„ 105 „ 269.
„ 106 „ 270, 271.
„ 107 „ 271 vgg., 307.
„ 108 „ 277.
„ 109 „ 278, 279.
„ 110 „ 280, 307.
„ 111 „ 280, 307, 308, 309.
„ 112 „ 280.
„ 113 „ 281.
„ 114 „ 281.
„ 115 „ 282.
„ 116 „ 282.
„ 117 „ 284, 285.
„ 118 „ 285.
„ 119 „ 288 vgg., 295, 303.
„ 120 „ 276, 285 vgg.
„ 121 „ 287.
„ 122 „ 405 vgg., 407.
„ 123 „ 405 vgg.
„ 124 „ 405 vgg.
„ 126 „ 19, 153 vgg.
Art. 127 blz. 154 vgg., 159 vgg.
„ 128 „ 167.
„ 129 „ 167 vgg.
„ 130 „ 176.
„ 131 „ 176.
„ 132 „ 177.
„ 133 „ 177 vgg.
„ 134 „ 197.
„ 135 „ 75, 186 vgg., 195.
„ 136 „ 75, 142, 188, 196, 479.
„ 137 „ 189, 197, 210.
„ 138 „ 189, 198, 199, 202.
„ 139 „ 75, 198, 199 vgg., 210.
„ 140 „ 199, 204.
„ 141 „ 124, 125, 199, 201, 205, 231, 233, 351, 488.
„ 142 „ 199, 203, 205.
„ 143 „ 199, 206, 210, 213, 351, 527.
„ 144 „ 199, 206, 208, 210, 351.
„ 145 „ 197, 206.
„ 146 „ 196, 207.
„ 147 „ 207, 209, 351.
„ 148 „ 208 vgg., 351.
„ 149 „ 209, 210, 351.
„ 150 „ 209.
„ 151 „ 210 vgg.
„ 152 „ 213, 491.
„ 153 „ 214, 491.
„ 154 „ 215 vgg.
„ 155 „ 215 vgg., 225.
„ 156 „ 215 vgg.
„ 157 „ 225 vgg.
„ 158 „ 229 vgg.
„ 159 „ 229 vgg., 578.
„ 160 „ 232, 233.
„ 161 „ 234 vgg.
„ 162 „ 235 vgg., 411.
„ 163 „ 238 vgg.
„ 164 „ 239, 240.
„ 165 „ 240.
„ 166 „ 241.
„ 167 „ 241.
„ 168 „ 241.
„ 169 „ 242.
„ 170 „ 243.
„ 172 „ 243.

Art. 173 blz. 243.
„ 174 „ 243, 244.
„ 176 „ 245, 255.
„ 177 „ 245, 255.
„ 178 „ 246, 255.
„ 179 „ 133, 247.
„ 180 „ 247.
„ 181 „ 248.
„ 182 „ 248, 252.
„ 183 „ 250.
„ 184 „ 250, 251.
„ 185 „ 251.
„ 186 „ 251 vgg.
„ 187 „ 254 vgg.
„ 188 „ 257.
„ 189 „ 258.
„ 190 „ 259.
„ 191 „ 259.
„ 192 „ 133, 259.
„ 193 „ 260.
„ 194 „ 261.
„ 195 „ 261.
„ 196 „ 94, 262.
„ 197 „ 94, 262.
„ 198 „ 94, 262.
„ 199 „ 262 vgg.
„ 200 „ 263, 267, 279, 287, 295, 296, 303.
„ 201 „ 294.
„ 202 „ 294, 295.
„ 203 „ 263, 281, 295, 296.
„ 204 „ 296.
„ 205 „ 279, 296, 306.
„ 206 „ 296.
„ 207 „ 297.
„ 208 „ 297.
„ 209 „ 297.
„ 210 „ 297, 298, 330.
„ 211 „ 299.
„ 212 „ 307.
„ 213 „ 299, 300.
„ 214 „ 300, 301.
„ 215 „ 301.
„ 216 „ 304.
„ 217 „ 304.
„ 218 „ 133, 305.
„ 219 „ 314.
„ 220 „ 314, 315.
„ 221 „ 316.
„ 222 „ 317 vgg.
„ 223 „ 322.
Art. 224 blz. 323 vgg., 327, 331.
„ 225 „ 328.
„ 226 „ 328, 329.
„ 227 „ 94, 329.
„ 228 „ 329, 330, 332.
„ 229 „ 331.
„ 230 „ 331.
„ 231 „ 331, 332.
„ 232 „ 259, 332.
„ 233 „ 333.
„ 234 „ 133, 333.
„ 235 „ 333.
„ 236 „ 333.
„ 237 „ 334 vgg., 337, 339.
„ 238 „ 334, 337, 338.
„ 239 „ 339, 340.
„ 240 „ 340 vgg., 349.
„ 241 „ 339, 342 vgg.
„ 242 „ 345 vgg.
„ 243 „ 347.
„ 244 „ 348.
„ 245 „ 349 vgg.
„ 246 „ 350.
„ 247 „ 351.
„ 248 „ 351.
„ 249 „ 351.
„ 250 „ 352 vgg.
„ 251 „ 357.
„ 252 „ 357.
„ 253 „ 358.
„ 254 „ 358 vgg., 361.
„ 255 „ 360.
„ 256 „ 361 vgg.
„ 257 „ 361 vgg.
„ 258 „ 362.
„ 259 „ 362.
„ 260 „ 362.
„ 261 „ 363.
„ 262 „ 363.
„ 263 „ 364, 367, 369.
„ 264 „ 365, 367.
„ 265 „ 366, 367.
„ 266 „ 366, 367.
„ 267 „ 366, 367.
„ 268 „ 366, 367.
„ 269 „ 367.
„ 270 „ 368.
„ 271 „ 368.
„ 272 „ 365, 369.
„ 273 „ 369 vgg., 373.
„ 274 „ 370 vgg., 372.

Art. 275 blz. 372, 374.
„ 276 „ 375 vgg.
„ 277 „ 381.
„ 278 „ 382.
„ 279 „ 382 vgg.
„ 280 „ 383.
„ 281 „ 383.
„ 282 „ 383 vgg.
„ 283 „ 384.
„ 284 „ 384.
„ 285 „ 384 vgg., 399.
„ 286 „ 385, 386.
„ 287 „ 386.
„ 288 „ 386.
„ 289 „ 387 vgg.
„ 290 „ 392, 393, 398.
„ 291 „ 398 vgg.
„ 292 „ 388, 399.
„ 293 „ 400, 401.
„ 294 „ 400.
„ 295 „ 400 vgg., 468.
„ 296 „ 402.
„ 297 „ 403.
„ 298 „ 411.
„ 299 „ 411.
„ 300 „ 412.
„ 301 „ 412 vgg.
„ 302 „ 416.
„ 303 „ 416.
„ 304 „ 417.
„ 305 „ 417.
„ 306 „ 417.
„ 307 „ 417 vgg.
„ 308 „ 418.
„ 309 „ 419.
„ 310 „ 419.
„ 311 „ 419.
„ 312 „ 420.
„ 313 „ 420.
„ 314 „ 421.
„ 315 „ 421.
„ 316 „ 421.
„ 317 „ 421 vgg.
„ 318 „ 422.
„ 319 „ 422.
„ 320 „ 423.
„ 322 „ 433, 609, 610.
„ 323 „ 434 vgg.
„ 324 „ 252, 442 vgg.
„ 325 „ 260, 447.
„ 327 „ 448.
Art. 328 blz. 448.
„ 329 „ 449 vgg.
„ 330 „ 454 vgg.
„ 331 „ 456 vgg.
„ 332 „ 458 vgg.
„ 333 „ 460, 534.
„ 334 „ 461, 592.
„ 335 „ 461.
„ 336 „ 461, 592.
„ 337 „ 462, 592.
„ 338 „ 463.
„ 339 „ 463 vgg., 469 vgg.
„ 340 „ 471 vgg.
„ 341 „ 474.
„ 342 „ 475.
„ 343 „ 476 vgg., 527.
„ 344 „ 479 vgg.
„ 345 „ 482 vgg., 592.
„ 346 „ 486.
„ 347 „ 487, 527.
„ 348 „ 488.
„ 349 „ 489.
„ 350 „ 489.
„ 351 „ 489 vgg.
„ 352 „ 490.
„ 353 „ 490 vgg.
„ 354 „ 491 vgg., 590.
„ 355 „ 492.
„ 356 „ 493 vgg.
„ 357 „ 496.
„ 358 „ 496.
„ 359 „ 524.
„ 360 „ 524.
„ 361 „ 525.
„ 362 „ 525.
„ 363 „ 526.
„ 364 „ 526 vgg.
„ 365 „ 528.
„ 366 „ 528.
„ 367 „ 528.
„ 368 „ 529 vgg.
„ 369 „ 531.
„ 370 „ 531.
„ 371 „ 532.
„ 372 „ 532.
„ 373 „ 532.
„ 374 „ 532.
„ 375 „ 532.
„ 376 „ 535.
„ 377 „ 536.
„ 378 „ 536.

Art. 379 blz. 536.
„ 380 „ 537.
„ 381 „ 94, 537.
„ 382 „ 98, 539 vgg., 543.
„ 383 „ 541, 542.
„ 384 „ 541.
„ 385 „ 542, 544.
„ 386 „ 544.
„ 387 „ 544.
„ 388 „ 545.
„ 389 „ 545.
„ 390 „ 545.
„ 391 „ 94, 546.
„ 392 „ 546.
„ 393 „ 94, 546.
„ 394 „ 94, 547.
„ 395 „ 547.
„ 396 „ 548.
„ 398 „ 549 vgg., 559, 569, 592.
„ 399 „ 560.
„ 400 „ 560.
„ 401 „ 561.
„ 402 „ 562, 563.
„ 403 „ 563.
„ 404 „ 563.
„ 405 „ 563.
„ 406 „ 94, 562, 564 vgg., 569, 583, 592.
„ 407 „ 94, 567, 582.
„ 408 „ 568, 582.
„ 409 „ 568 vgg., 570, 592, 602.
„ 410 „ 562, 569 vgg., 583, 589.
„ 411 „ 575 vgg.
„ 412 „ 578.
„ 413 „ 579 vgg.
„ 414 „ 580.
„ 415 „ 580.
„ 416 „ 581.
„ 417 „ 581.
„ 418 „ 582.
„ 419 „ 583 vgg.
„ 420 „ 585.
„ 421 „ 563, 585, 592.
„ 422 „ 586, 592.
„ 423 „ 584, 587, 592.
„ 424 „ 588, 592.
„ 425 „ 571, 589.
„ 426 „ 590.
Art. 427 blz. 591.
„ 428 „ 94, 592.
„ 429 „ 94, 592.
„ 430 „ 123.
„ 486 „ 2.
„ 490 „ 2.
„ 495 „ 492.
„ 496 „ 492.
„ 515 „ 137 vgg.
„ 517 „ 137 vgg.
„ 558 „ 2, 556.
„ 559 „ 556.
„ 581 „ 2.
„ 613 „ 200.
„ 620 „ 455.
„ 623 „ 450.
„ 649 „ 98.
„ 784 „ 37.
„ 803 „ 468.
„ 811 „ 139.
„ 828 „ 139.
„ 853 „ 95.
„ 856 „ 482, 483.
„ 873 „ 482, 483.

Ned. Wetboek van strafvordering.

Art. 23 blz. 260.

Ned. Wetboek van Strafrecht.

Art. 192 blz. 282, 284, 331.
„ 444 „ 282, 284.
„ 462 „ 121.

Ned. Staatsblad.

1838 n°. 36 (Reglement n°. I)
Art. 35 blz. 74, 75, 410.
„ 37 „ 74.
„ 38 „ 76.
„ 40 „ 76.
„ 41 „ 76.
„ 42 „ 77.
„ 43 „ 410.
„ 44 „ 78.
„ 47 „ 80.

Art. 59 blz. 448.
„ 82 „ 609, 610.
„ 84 „ 612.
1855 n°. 32
Art. 5 „ 2.
1861 „ 49
Art. 5 „ 443 vgg.
1869 „ 54 „ 43, 62.
1869 „ 55 „ 564, 567, 592.
Art. 1 „ 246, 262.
„ 2 „ 546, 547.
„ 4 „ 94, 329, 537.
1875 „ 204
Art. 4 „ 352.
1876 „ 86
Art. 2 „ 524.
1876 „ 124 „ 549, 565, 567 vgg., 577, 578, 580 vgg., 589, 592.
1877 „ 138
Art. 1 „ 413.
1879 „ 75 „ 593.
Art. 2 „ 110.
„ 3 „ 112.
1884 „ 94
Art. 3 „ 87.
„ 4 „ 121, 149.
1886 „ 230
Art. 1 „ 131 vgg.
„ 2 „ 136.
„ 3 „ 136.
„ 4 „ 147.
1892 „ 268 „ XXVII, 165.
1893 n°. 93
Art. 4 blz. 158.
1896 „ 9
Art. 5 „ 158.
1896 „ 103 „ 39, 41, 56, 69, 75, 81, 106, 108, 122 vgg., 126, 127, 139, 142, 148, 150, 185, 188, 189, 196, 198, 199, 201, 203 vgg., 209, 213, 215, 225, 229, 231, 238, 263, 268, 271, 281, 293 vgg., 306, 314, 316, 322, 323, 325, 328, 329, 331 vgg., 337 vgg., 340, 343, 345, 347, 350, 351, 357, 369, 385, 386, 400, 402, 411, 412, 416, 417, 422, 462, 470, 471, 474, 479, 486 vgg., 496, 528, 532, 541, 542, 545, 551, 581.
1899 „ 121 „ XXIII.
1899 „ 124 „ 175.

VERBETERINGEN EN BIJVOEGINGEN.

Bladz. XVII, r. 1 en 2 v. b. staat: „afgekondigd in", lees: afgekondigd ingevolge de Publicatie van diezelfde dagteekening, opgenomen in enz.

De afkondiging van „alle plakaten, ordonnantiën, publicatiën en wat dies meer zij," geschiedde tot 1 Mei 1848 overeenkomstig het bepaalde bij art. 117 der *Instructie voor het Hooge Geregtshof* (Stbl. 1819 n°. 20), ten overstaan van commissarissen uit het Hoog-Gerechtshof.

„ XXIII, r. 17 v. b. Op „(Ned. Stbl. n°. 121)", te doen volgen: Ind. Stbl. n°. 202, en daarbij tevens te verwijzen naar de opstellen van Mr. M. C. PIEPERS: *Gelijkstelling van Vreemde Oosterlingen met Europeanen*, in Het Tijdschrift voor Ned.-Indië, 1898, blz. 772 en vgg. en 1899, blz. 660 en vgg.

„ XXXIII, r. 15 v. b. Hier nog bij te voegen: Dat een van Bawean afkomstige Inlander op Java en Madura onderworpen is aan de rechtsmacht van den inlandschen rechter, besliste de raad van justitie te Soerabaja bij vonnis van 21 Juni 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 181 en 182).

„ XXXIX, r. 6 v. o. Op „den 11den Juni 1831 n°. 30," nog te doen volgen: (Stbl. 1876 n°. 140).

„ XLVIII, r. 10 v. b. staat: „art. 133 van dat Reglement", lees: art. 133 Regl. Rechtsv.

„ LIII, r. 11 en 12 v. b. De woorden en cijfers: „en de artt. 4 en 131 Recht. Org.", moeten vervallen.

Blz. LIV, r. 13 v. o. staat: „geldt toch voor", lees: geldt toch ook voor enz.

„ LXXIII. In de 4de noot nog aan te halen de vonnissen van den raad van justitie te Makasser van 18 December 1895, van 11 Maart 1896 en van 22 Januari 1896 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 314 en vgg.), houdende vernietiging van de daarbij vermelde vonnissen betreffende een onbepaald geldelijk bedrag, onderscheidenlijk gewezen door het residentie-gerecht te Menado, te Amboina en te Ternate.

„ 12, r. 16 v. b. Bij te voegen: Dat volgens het in Indië geldende Chineesche recht de ongehuwde moeder van rechtswege voogdesse is over hare minderjarige kinderen, besliste het Hoog-Gerechtshof bij arrest 27 Juli 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 154 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1885).

„ 17, r. 4 v. o. Tusschen n°. 81 en § II in te voegen: art. 3.

„ 22, r. 20 v. b. Tusschen n°. 81 en § II in te voegen: art. 3.

„ 42. Tusschen r. 8 en 9 v. o. het volgende in te lasschen:

Op den 14den November 1896 werd te 's Gravenhage een verdrag gesloten tot het vaststellen van gemeenschappelijke regelen ten aanzien van sommige onderwerpen van internationaal privaatrecht, op de burgerlijke rechtsvordering betrekking hebbende. Dat verdrag, hetwelk, even als het daarbij behoorende additioneel protocol, bij de wet van 31 December 1897 (Ned. Stbl. n°. 275) werd goedgekeurd, gaf aanleiding tot de indiening van een wetsontwerp, houdende wijziging en aanvulling van eenige bepalingen in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, waarbij in de eerste plaats werd voorgesteld om, met het oog op de voorschriften van evengezegd verdrag betreffende de *communication d'actes judiciaires ou extra-judiciaires*, in genoemd Wetboek een nieuw artikel, art. 4*a*, op te nemen, strekkende ter voorziening in het geval dat „het exploit bestemd is voor iemand wiens hoofdverblijf of plaats van werkelijk verblijf zich bevindt in eenen Staat, die zich bij verdrag jegens Nederland verbonden heeft tot het overmaken van geregtelijke of buitengeregtelijke stukken." In verband met die voorziening werd tevens de toevoeging van een tweede lid aan art. 10 Wetb. Rechtsv. voorgesteld.

„ 50. Aan de aanteekening op art. 7 nog toe te voegen:

Bij arrest van het Hoog-Gerechtshof van 14 September 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 323 en vgg. en Wkbl.

Blz. 50. van het Recht, n°. 1899) werd beslist, dat, aangezien dagvaardingen om voor den Nederlandsch-Indischen rechter te verschijnen, slechts gedaan kunnen worden door personen, die daartoe volgens de Nederlandsch-Indische wetgeving bevoegd zijn, en op dien regel geene uitzondering wordt gemaakt bij art. 7 Regl. Rechtsv., de bij dit artikel bedoelde dagvaarding, wanneer zij is uitgebracht door een persoon (in casu de 1ste deurwaarder bij den Hoogen Raad, J. D. Carrière), die volgens de Nederlandsch-Indische wetgeving de bevoegdheid hiertoe niet bezit, volstrekt nietig is. In een *Naschrift* van Mr. A. H. du Mosch in n°. 1899 Wkbl. van het Recht werd echter, mijns inziens terecht, betoogd, dat die beslissing moeilijk overeen is te brengen met art. 1 Regl. Rechtsv., art. 18 Alg. bep. van wetgeving en art. 1868 Burg. Wetb.

„ 86, r. 3 v. o. Hier nog te doen volgen:

Bij het 2de lid van evengezegd artikel is enkel sprake van het bepleiten der daar bedoelde zaken. Overigens is in die zaken, even als in elke andere zaak, het ministerie van procureurs verplichtend. Vergl. het vonnis van den raad van justitie te Makasser van 27 Juli 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 173 en 174).

Het bepaalde bij bovenstaand artikel, enz.

„ 107. In de 2de noot nog aan te halen 's Hofs arrest van 21 Augustus 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 262 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1887).

„ 111. Onder aan deze bladzijde nog te voegen:

Bij beschikking van 13 Juli 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 160 en vgg.) werd door het Hoog-Gerechtshof beslist, dat art. 58 Regl. Rechtsv. niet van toepassing is op beschikkingen, welke in raadkamer op eenvoudige requesten worden genomen.

„ 175, r. 15 v. b. Achter n°. 124 nog te voegen:

Ind. Stbl. n°. 214.

„ 213. Aan het slot der aanteekening op art. 128 nog te doen volgen:

In verband met het bepaalde bij de artt. 11, 12 en 13 van het in de bijvoeging op blz. 42 vermelde verdrag, waarbij de *caution „judicatum solvi"* voor de ingezetenen der staten, die tot gezegd verdrag zijn toegetreden, werd afgeschaft, is bij vorenbedoeld wetsontwerp de volgende lezing van het eerste lid van art. 152 Wetb. Rechtsv. voorgesteld: „Voor zoover

Blz. 213. niet bij verdrag, met eenen anderen Staat gesloten, hieromtrent anders mogt zijn bedongen, zijn alle vreemdelingen, eischers zijnde, of in eene aangelegde regtszaak zich voegende, of tusschenkomende, gehouden enz."

„ 218. In noot 2 nog aan te halen het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 6 Juli 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 40 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1883).

„ 221. In noot 2 nog te vermelden het breed gemotiveerde vonnis van den raad van justitie te Soerabaja van den 24sten Augustus 1898 (Wkbl. van het Recht, nos 1873 en 1874).

„ 223. In noot 2 nog aan te halen het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 3 Augustus 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 132 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1885).

„ 259. Aan het slot der aanteekening op art. 164 nog te vermelden, dat waar de rechter bij interlocutoir vonnis een onderzoek heeft toegestaan naar de, al of niet, echtheid van een geschrift of handteekening, en de meest gereede partij, onder mededeeling van den uitslag van dat onderzoek, vonnis verzoekt, daarbij — volgens een arrest van het Hoog-Gerechtshof van 27 Juli 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 137 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1884), — terstond recht op de hoofdzaak kan worden gevraagd, zonder dat het noodig is, dat nog afzonderlijk wordt geconcludeerd omtrent den uitslag van het gehouden onderzoek.

„ 275. In noot 1 nog het volgende bij te voegen:

Daarentegen besliste de raad van justitie te Samarang bij vonnis van den 17den Mei 1899 (Wkbl. van het Recht, n°. 1878), dat de betrekking, ten gevolge van adoptie, tusschen twee Chineezen ontstaan, geen grond oplevert tot toepassing van art. 1913 Burg. Wetb. en alzoo niet leiden kan tot de wraking van een getuige.

„ 294. Aan het slot der aanteekening op art. 190 het volgende toe te voegen:

Met het oog op de bepalingen omtrent de *commissions rogatoires*, voorkomende in het bij de wet van 31 December 1897 (Ned. Stbl. n°. 275) goedgekeurd verdrag van 14 November 1896, werd bij het in de bijvoeging op blz. 42 vermelde wetsontwerp voorgesteld de laatste drie leden van art. 119 Wetb. Rechtsv. te doen vervallen en aan het derde boek van dat Wetboek een nieuwen titel toe te voegen, handelende

Blz. 294. over *Rogatoire commissiën.* Die titel is gesplitst in twee afdeelingen, tot opschrift hebbende, de eerste: *Rogatoire commissiën aan Nederland opgedragen*, en de tweede: *Van rogatoire commissiën van den Nederlandschen regter.*

„ 321. In de 2de noot op de voorlaatste regel staat: „en het arrest van het Hoog-Gerechtshof enz.", lees:

Door het Hoog-Gerechtshof werd echter bij arrest van den 1sten Juni 1899 (Wkbl. van het Recht, n°. 1894) op nieuw eene beslissing genomen, overeenkomende met die, welke gevonden wordt in de arresten, aangehaald in de 2de noot op de vorige bladzijde.

„ 337. Aan de 2de noot nog toe te voegen:

Bij arrest van 13 Januari 1898 (Het Recht in N. I., dl. LXX, blz. 77 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1805) en bij arrest van 9 Maart 1899 (Wkbl. van het Recht, n°. 1863), zoomede bij rolbeschikking van den 8sten Juni 1899 (Wkbl. van het Recht, n°. 1898) werd echter door het Hof beslist, dat, zoo lang de rechter niet in staat is de ontvankelijkheid van het appel te beoordeelen, op een verzoek tot verhoor op vraagpunten geene beslissing kan worden genomen. Vergl. ook het vonnis van den raad van justitie te Soerabaja van 10 Mei 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 179 en vgg.).

„ 342. Aan de aanteekening op art. 233 nog toe te voegen:

Volgens de bepalingen van het wetsontwerp, bedoeld in de bijvoeging op blz. 42, zullen de rechterlijke handelingen, waarvan daar sprake is, door den Nederlandschen rechter aan de bevoegde autoriteiten in het buitenland kunnen worden *opgedragen.* Deze opdrachten zullen dan echter gegrond zijn op het bij de wet van 31 December 1897 (Ned. Stbl. n°. 275) goedgekeurde verdrag van 14 November 1896.

„ 354. Aan noot 1 nog toe te voegen:

Zie ook 's Hofs arrest van 27 Juli 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 122 en vgg.).

„ 383, r. 2 v. b. Hier nog bij te voegen:

De cassatie trouwens is, naar haren aard, geene nieuwe instantie. Zie dl. I, blz. 110 van Mr. FAURE's *Ned. burg. procesrecht* en de *Handleiding enz.* van Mr. DE PINTO, 2de gedte., blz. 511.

„ 386. Aan noot 1 nog toe te voegen:

Blz. 386. Zie ook het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 27 Juli 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 147 en vgg. en Wkbl. van het Recht, n°. 1886), waarbij tevens werd beslist, dat art. 282 Regl. Rechtsv. toepasselijk is op zaken zoowel van gewone, als van summiere behandeling.

„ 463, r. 9 v. b. Hier nog bij te voegen:

Eene gelijke beslissing werd door het Hof genomen bij arrest van 17 Augustus 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 258 en vgg.).

„ 479, r. 6 v. b. Hierbij aan te halen het arrest van het Hoog-Gerechtshof van 14 September 1899 (Het Recht in N. I., dl. LXXIII, blz. 323 en vgg.).

„ 493. Aan het slot der aanteekening op art. 351 zijn de volgende zinsneden uitgevallen:

Zoo althans oordeelde in der tijd de schrijver van een hoofdartikel in het Indisch Weekblad van het Recht. Dat echter de juistheid van die zienswijze niet boven allen twijfel verheven is, zal ik bij de bespreking van het volgende artikel trachten aan te toonen.

„ 538. In de noot nog te verwijzen naar dl. I, blz. 110, van *Het Ned. burg. procesrecht* van Mr. VAN BONEVAL FAURE.

„ 545, r. 9 v. b. staat: „art. 289", lees: art. 389.

„ 573, r. 13 v. b. staat: „behoorende bij Stbl.", lees: bedoeld bij art. 13 van Stbl. enz.

INHOUD

VAN HET EERSTE DEEL.

Bladz.

Inleiding I

Reglement op de burgerlijke rechtsvordering voor de Europeesche rechtbanken in Nederlandsch-Indië.

Boek I.

Van de wijze van procedeeren voor de raden van justitie en het Hoog-Gerechtshof.

Titel I. Algemeene bepalingen 1
1ste afd. Van exploiten van dagvaarding, aanzegging en beteekening. 1
2de „ Van de terechtzittingen 73
3de „ Van de rechters en van het wraken derzelve. . . 85
4de „ Van vonnissen in het algemeen. 96
5de „ Van vrijwaring 123
6de „ Van vonnissen bij verstek en van verzet 128
7de „ Van nietigheid 148
Titel II. Van de manier van procedeeren bij de raden van justitie en het Hoog-Gerechtshof, in eersten aanleg 151
1ste afd. Van de dagvaardingen. 151
2de „ Van de verwering en het voldingen der zaak . . 185
3de „ Van voorloopige verzoeken en van exceptiën . . . 213
4de „ Van de behandeling bij geschrifte. 235
5de „ Van de geschillen over de echtheid of onechtheid van geschriften, en het gerechtelijk onderzoek deswege 244

Bladz.

6de afd. Van getuigenverhoor 262
7de „ Van gerechtelijke plaatsopneming 314
8ste „ Van bericht van deskundigen 317
9de „ Van het hooren der partijen. 334
10de „ Van incidenteele vorderingen 350
11de „ Van reconventie 352
12de „ Van het schorsen en het hervatten van het rechtsgeding 358
13de „ Van ontkentenis van gerechtelijke verrichtingen. . 363
14de „ Van verwijzing naar een ander gerecht en van jurisdictie-quaestiën 369
15de „ Van het doen van afstand der instantie 381
16de „ Van het vervallen der instantie 382
17de „ Van voeging en tusschenkomst 384
18de „ Van het kort geding voor den president van den raad van justitie 387
Titel III. Van rechtspleging in zaken van koophandel. . . . 410
„ IV. Van het openbaar ministerie 423
„ V. Van prorogatie van rechtspraak aan de raden van justitie en aan het Hoog-Gerechtshof 449
Titel VI. Van het rechtsgeding in hooger beroep van de vonnissen gewezen door de raden van justitie. 457
1ste afd. Van de zaken aan hooger beroep onderworpen . . 457
2de „ Van den termijn van beroep. 463
3de „ Van de rechtspleging in hooger beroep en de gevolgen van dit beroep. 475
Titel VII. Van het rechtsgeding in hooger beroep in zaken behandeld bij de inlandsche rechtbanken en bij de residenten alleen rechtsprekende 497
Titel VIII. Van revisie. 524
„ IX. Van het hooger beroep aan den Hoogen Raad der Nederlanden van arresten door het Hoog-Gerechtshof in eersten aanleg gewezen 533
Titel X. Van verzet door derden 535
„ XI. Van request-civiel 539
„ XII. Van de wijze van procedeeren in cassatie. 548
Register op de in het eerste deel aangehaalde wettelijke bepalingen 614
Verbeteringen en bijvoegingen. 635

